500. YIL - İSTANBUL SERİSİ

EMİN CENKMEN

OSMANLI SARAYI VE KIYAFETLERİ

TÜRKİYE YAYINEVİ
1948

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

BASILDIĞI YER — TÜRKİYE BASIMEVİ

ÖNSÖZ

Bu esere, Emin Cenkmen, İtalya'da tahsilde bulunduğu sırada Şenografi bakımından gördüğü ihtiyaçla başlamış ve orada kaldığı birkaç yıl içinde, İtalya'nın sahne ve kıyafetler bakımından son derece zengin olan kütüpanelerinden, arşivlerinden ve materyelinden pek çok faydalanarak adedi bini bulan eski Osmanlı kıyafetini tesbit etmiştir.

İstanbula dönünce, bir sandık dolduracak kadar hacim tutan bu krokileri, notları ve yazıları Emin Cenkmen bize getirdi. O sırada harbin en güç yılları içinde bulunmamıza rağmen, sadece bir memleket aşkiyle, ecnebi kaynaklardan gerçekten dev gayretiyle ve genç arzularla toplanmış olan bu materyeli öylece bırakmağa ve reddetmeğe gönlümüz yatmadı. Bu materyelle meşgul olmağa karar verdik.

Bizi böyle bir karara vardıran sadece bu başlamış ve bir hayli ilerlemiş mesai değildi. Tarihimiz için, batı okullarında olduğu gibi, ders levhaları hazırladığımız zaman eski kıyafetlerin iyice bilinmemesi bakımından büyük güçlüklerle karşılaşmıştık. Bu güçlükler sahne bakımından, resim ve heykel bakımından bizde yeni uyanmağa başlıyan filmcilik bakımından da her zaman kendini hissettiriyordu. Emin Cenkmen'in başladığı işin yürümesi ve hazırlanmasına, bu bakımdan biz de, mümkün olduğu ölçüde tamamlanmasına çalıştık. Türkiye kütüpanelerinde ve müzelerimizde yapılan çalışmalarla ve gene genç ressam arkadaşların yardımlariyle bir kaç bin kıyafet belirli hale geldi.

Bu kıyafetlerden orduya ait olanlar büyük bir gurup teşkil etti. Bunlara ait izahlar ve bilgiler de daha tamam bir vaziyette idi. Bununla beraber bu kısmı ileriki cildlere bırakmağı uygun gördük. Çünkü bu kısma ait bir takım kıyafetler evvelce, daha muhtasar şekilde de olsa, birkaç defa basılmıştı.

Biz, bu kıyafet cildlerinden, en zoru sayılabilecek olan, Saray'a ait olanını ele aldık. Gerçekten, Osmanlı sarayı; sadece kıyafetleri bakımından değil, teşkilâtı, merasimleri, nizamları, çeşitli memurlukları ve işleyişi bakımından da müstesna mevkie maliktir. Saray cildi, kıyafet bakımından tamamlandıktan sonra, bu kıyafetlerin sahiplerinin vazife ve salâhiyetlerini ve saraydaki mevkilerini belirtmek lüzumunu duyduk ve böylece teşkilât ve teşrifata da bir hayli temas

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

ettik. Emin Cenkmen, bu suretle işe başladığı noktadan bir hayli uzağa gitmiş oldu ve nihayet, elinizde bulunan bu kitap vücut buldu.

Osmanlı Sarayının, Sultanlarının, idare mekanizmasının, ordusunun, din teşkilâtının, iş teşkilâtının ve halklarının kıyafetleri an'aneye ve nizama bağlı olarak yüzyıllarca ayrı şekilleri ve hususiyetleriyle devam edip gitmiş fakat tanzimatla beraber süratle ortadan kalkmıştır. Ortadan kalkan bu kıyafetleri derleyip toplamak ve esaslı şekilde tesbit etmek arzusiyle zaman zaman bazı himmet sahipleri gayret sarfetmişlerdir, ki bunlar bu eserin bibliyografya kısmında ayrı ayrı gösterilmiştir.

Bu ilk cild lâyık olduğu şekilde basılamadı. Bu kıyafetlerin güzelliklerini ve özelliklerini belirtecek olan ince motif işlemeleri ve renkler, kıyafetlerde gösterilemedi. Böyle olunca da yapılması gereken işin ancak yarısı başarılmış oldu. Bu renk ve motif de iyi kötü temin edilebilirdi. Bu bakımdan önümüzdeki en büyük engel böyle bir eserin ancak servet denilecek bir paraya ihtiyaç göstermesidir, ki bu günkü şartlar altında maaleset böyle bir parayı harcamağa ve bunu fiyat halinde okuyucuya ödetmeğe imkân yoktur.

Bununla beraber, eski Türk, Osmanlı kıyafetleri, böyle krokiler, yazı ve izahlarla da olsa, nisyandan kurtulmuş olacaktır. Bu saray cildinden sonra kısmen hazır olan Babıali, Ordu, Dinî teşkilât, Esnaf ve Halk kıyafetleri de basılabilirse bu yoldaki başarı tamamlanmış olacak ve Emin Cenkmen gerçekten büyük olan bu gayretiyle millî kültürümüze büyük bir hizmette bulunmuş olacaktır.

Tahsin DEMİRAY

OSMANLI SARAYI

Saray, ilk zamanlarda devletin mihrak noktası olduğu halde Fatihten sonra ehemmiyeti artarak devletin beyni ve kalbi haline gelmiştir. Devletin başında bulunan otoriter padişahların saltanat ettikleri nokta, müstakbel padişahlar olan şehzadelerin yetiştiği yer, devletin başına gelecek ricâlin mektebi, padişahın yardımcıları olan vezirlerin müzakere mahalli olmak dolayısıyla Osmanlı sarayı, devletin can alacak noktasıydı. Büyük plânlar burada yapılmış, muhteris kadınlarla devşirme vezirlerin ihtirası burada çalkanmış, ihtilâller buraya tevcih olunmuş, cinayetler burada işlenmiştir.

Fakat bütün bunlardan başka, cihan imparatorluğu kuran Osmanlı padişahlarının, dünyanın serveti kapılarına aktığı halde, öteki Avrupa ve Asya hükümdarlarının yaptığı muhteşem saraylar gibi binalar yaptırmamaları, Mimar Sinanı yetiştiren bir memleketin hükümdarı oldukları halde mütevazı bir binada ömür geçirmeleri şayanı dikkattir.

DIŞ SARAYLAR

Bursa Sarayı

İstanbulda (Yeni Saray) ın inşasını müteakip, padişahın bu saraya taşınmasile bütün diğer saraylara (Dış Saray) namı verildi.

(Bursa Sarayı) Osmanlı beğliğinin merkezi idi. Orhan Beğ zamanında burada büyük bir saray vardı. (Evliya Çelebi ve İbni Batuta seyahatnamelerinde bu hususta malûmat vardır).

Gazi Osman Beğin ölümünden sonra, Bursa yine Osmanlı devletinin merkezi idi. Orhan Beğ ve zevcesi Bilun hatun burada yaşadılar. (İbn-i Batuta seyahatnamesi C. 1, S. 342-3).

Osmanlıların merkezi Bursa ile İznik olmuştu. Bu saraylar, Orhan Beğ zamanında kullanılmağa başlandı. Orhan Beğden sonra epeyce bir müddet devlet merkezi olan Bursada zamanına göre mükellef bir saray bulunduğu mukayyettir. (İsmail Hakkı Uzunçarşılı - Osmanlı devletinin Saray teşkilâtı S. 9).

Evliya Çelebi (Bursanın iç kalesinde) Osmanlı padişahlarının sarayı bulunduğunu yazmaktadır.

Fatih Sultan Mehmet zamanına kadar mevkii olan bu sarayın sonradan ehemmiyetini kaybettiği ve sarayın bahçelerine bakmak üzere bostancılar bırakıldığı mervidir.

Osmanlı beyliğinin ilk merkezleri Karacahisar, Yenişehir, ve Bursa olmuştur. Bursada yaptırılan saray, Acemi oğlanlar tarafından muhafaza edilirdi. Sarayın bahçelerini de bostancılar muhafaza ederdi. Trakya toprakları Osmanlıların elle-

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

rine geçince Edirneyi hükûmet merkezi ittihaz ettiler. Bu suretle Edirnede saraylar meydana geldi. Bursa acemi oğlanları, Bursa bostancılarından bir kısmı, Edirneye gönderildi.

Sarayiçi denilen mahaldeki sarayda oturulur, eski cami denilen camide kılıç kuşanırlardı.

Rumeli fethedildiği sıralarda, Osmanlı devletinin merkezi Bursa idi. Bir kaynağa göre, (M. 1365) de Edirne sarayının esası vazedilmiş ve (M. 1417) de bu saray yapılmıştır.

Edirne Sarayı

Edirnenin zaptından sonra da bir müddet burası merkez olmamıştı. Edirnedeki saray (Kavak meydanı) denilen mahalde yapılmıştı.

Daha evvel buraya askeri kışlalar yapılmıştı. On beşinci asrın başlangıcında, Emîr Süleyman zamanında Edirne Osmanlı devletinin merkezi olmuştu.

İkinci Murat (M. 1447) yılında, Edirnede Tunca nehri kenarında, Yeni saray denilen mahalde kendisine hususî bir köşk yaptırdı.

Enderun tarihinin birinci cildinde (M. 1385) senesinde Tunca kenarında başlanıp üç sene sonra tamamlanan saraydan bahsedilmektedir. Yıldırım Bayazıt burasını terketmiş, Edirnede başka bir saray yaptırmıştır. Fatih Sultan Mehmet de (M. 1452) senesinde Tunca kenarındaki kasrı imar ile ilâveler yapıp orada oturmuştur.

İkinci Sultan Mehmet de bu köşkü içine almak suretile (Edirne Yeni Sarayı) nı inşa ettirdi. Bu suretle (Edirne Eski Sarayı) da bu çerçeve içerisinde kaldı.

Bu sarayı yapan mimar, aynı zamanda Edirnedeki (Üç Şerefeli camiin) mimarı idi. (Türk Tıp Tarihî Arkivi C. 6. S. 21-22 sene 1943) (Risale-i Beşir Çelebi-Menakıb-i Medine-i Edirne).

1453 senesinde İstanbul işgal edilerek Edirnenin devlet merkezi olarak bulunması sona ermiştir. Buna rağmen burası padişahlar tarafından ziyaret edilmiştir. Bu sarayın Dr. Rifat Osman tarafından yapılmış sulu boya bir resmi İbrahim Hakkı Uzunçarşılının - Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı adlı kitabında vardır.

Sonradan yapılan Edirne saraylarının en meşhuru olan (Hünkâr bahçesi) sarayı denilen saray, Edirnedeki Yeni Saraydan başka birşey değildir. Bu sarayda müteaddit teşkilât olduğu gibi harem dairesi de ayrılmış ve teşkilâtlandırılmıştı. Evliya Çelebinin Seyahatnamesinde buranın evvelce bir koru olduğu mukayyettir. Edirne Yeni Sarayı Birinci Murat Beğin emrile imâr edilip, Tunca nehri tarafında yapılan binalar da İkinci Murat tarafından inşa ettirilmiştir.

Osmanlı Padişahları otağ ve saray kurmak üzere daima yeşillik ve ağaçlık araziyi tercih ederlerdi. Bütün yaptırdıkları binaların civarında mutlaka ağaçlar ve çiçekler vardır. Edirnedeki Hünkâr bahçesinin de Saraçhane köprüsüne kadar bir taraftan ormanlık ve cenup kısmı çimenlik idi.

Edirne Kapukulu askerlerine mahsus kışlalar da bu civarlara yapılmıştı. Fakat İstanbulun fethinden sonra burası da ehemmiyetini kaybetti.

Edirne sarayı, İstanbulun azametli güzelliğine rağmen tamamen ihmal edilmemiştir. Buradaki saray baki kalarak padişahlar tarafından arada sırada ziyaret edilmekte idi.

Avcı Sultan Mehmet, kardeşleri Süleyman ve Ahmet, oğlu İkinci Mustafanın

saltanatları zamanında Edirne sarayında faaliyetler görülmektedir. Burada (Edirne Yeni Sarayı) ve (Edirne Eski Sarayı) namile iki saray vardı. (Daramon seyahatnamesi).

Edirnedeki Yeni Sarayın en meşhur devri avcı Mehmet zamanındadır. Bu padişah Edirnede çok oturmuş ve ava son derece merak sardırmıştır. (Evliya Çelebi Seyahatnamesi C. 3, S. 455 - 458).

Edirnede de cülûs eden, tahta çıkan veya padişahlığı ilân edilen padişahlar olmuştur. Bunlardan ikinci Ahmedin Edirnedeki cülûsunda (M. 1691 Haziranında) İstanbul kaymakamı ile İstanbul kadısına gönderilen bir hükmün sureti:

İstanbul kaymakamı ve kadısına hüküm ki

(Biraderi sâd ahterim Sultan Süleyman aleyhirrahmeti velgufran iradet-i kadir-i zülcelâl ve meşiyyet-i hüdayı müteal ile dâr-ı gurur-ı fâniden sarayı sürur-ı bakiye irtihal ve irsen ve istihkaken makam-ı saltanat ve taklid-i hükûmet ittifak-ı ârâ ile cenâb-ı saâdet meabına tefviz olunup işbe sene isnâ ve miete ve elf Ramazanül mübarekinin yirmi altıncı Cuma günü biemrillah-ı teâlâ ve inayetihi taht-ı âlî baht-ı Osmanî ve serir-î izzet masîr-i sahibkıranî üzere cülûs-ı hümâyun-ı meymenet makrunum vâkî olmağla cevamî ve menabirde hutbe-i şerif nam-ı huceste peyamıma kıraat ve derahim ve denanir ism-i şerifimle tezyin ve ahkâm ve berevat-ı tuğray-ı cihan mutâimla muanven ve tecdit fermânım olup bu atiyye-i ilâhiyye ve mevhibe-i sultaniyyenin cümleye ilân ve işaatı ehem ve elzem olmağın (isim yeri açıktır) tâyin olunmuştur.

Buyurdum ki vusul buldukta bir an ve bir saat tehir ve tevakkuf etmeyüp devlet ve ikbal ve saâdet ve iclâl ile serir-i saltanat-ı cihanbâni ve taht-ı âli baht-ı Kişversitânî üzere cülûs-ı hümâyun-ı meymenet makrunum vâki olduğu mecma-ı nas olan mahalde nida ve cümleye ilân ve işaat ve cevamî ve menabirde hutbey-i nam-ı huceste peyâmıma kıraat ve derahim ve denaniri ism-i şerifimle tezyin ittirüp ahkâm ve berevatı tuğray-ı garray-ı cihan mutâimla muanven eylesin ki bu nevîd-i behcet vurudunda kâffe-i enam meskur ve şâdân olup devam-ı devlet ve sebât-ı haşmetim ediyesine iştigal üzre olalar. Fi evahir N sene 102 (Mühimme defteri No. 102, S. 4).

Bu saraylarda oturan Padişahların Edirneden İstanbula gelip gidişlerinde yerlere (payendaz) kumaşlar serilirdi ve bunların Peyklerle Şatırlara ihsan olunması usûlden idi (Nimeti Efendi Kanunnamesi S. 96).

"Padişah-ı devrana kumaş cinsinden ol rütbe girenbahâ payendaz döşendiki zemin-i siyah manend-i gülizar-ı şüküfte bahar oldu (Nuhbet-üt-tevarih S. 249)".

Bazı şehzadeler Edirne ve İstanbulda (Saltanat Kaymakamlığı) ile vazife görürlerdi. (İsmail Hakkı Uzunçarşılı - Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı S. 120)

Hünkâr bahçesi denilen saray, Edirne sarayı teşkilâtına dahil idi. Burada da acemi oğlanlariyle bostancılar vardı. Harem daireleri, ve gılman-ı hassa denilen iç oğlanları vardı. Hünkâr bahçesi sarayındaki harem ağaları, ve iç oğlanları ayrı idi. Edirne sarayı hazinecisi, kilercisi, Seferlisi ve doğancılarının koğuşları vardı.

Edirne sarayının (Bab-ı humayun) denilen kapısını, yeni saray kapıcıları beklerlerdi. Bu kapı yakınındaki "Kasr-ı Adalet" denilen köşkü, bostancılarla iç oğlanları beklerlerdi. Köşkün bahçesinin şimalinde, yeni saray has ahırları, yeni saray has ahır ağası vardı.

Meriç kenarındaki Yeni Sarayda padişahlar otururdu. Burada da İstanbul saraylarında olduğu gibi padişahın saray teşkilâtı vardı. Fakat bu teşkilât İstanbul Payıtaht olduktan sonra (enderun halkı) denilen saraya mensup kimse-

©İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı

ler, beş bin kişiden, on bin kişiye kadar mevcutları genişletildi ve sonra gitgide azaltıldı.

Edirne sarayı dağıtılmadığı gibi bostancı ocağı da muhafaza edildi. Eskiden bostancılar başlarına, âdi kavuk giydikleri halde, İstanbulun fethinden sonra Bizanslılardan (Berretto) denilen kırmızı külâhlardan galat olarak alınan (Barata) tâbirile kırmızı ve arkası sarkık başlığı giydiler.

Edirne Sarayı bostancılarının bu kıyafette giyinmeleri, İstanbuldaki bostancı başının emrile vukua gelmiştir. Devşirmeden ayrılan bir kısım efrat Edirneye gönderildi. Bostancılar daima iri yapılı gençlerdi. Elbiseleri de, bacak, kol ve göğüsleri çıplak olduğundan kuvvetli bir bünyeye malik olanlar bu sınıfa ayrılırlardı. Turnacı başılar ve sair teşekküller tarafından toplattırılan bu gençler arasında çirkin bir bünyeye malik olan yoktu. Padişahlar ve devlet ricali zayıf ve çelimsiz kimseleri sevmezlerdi. (Edirne Eski Sarayına elli nefer devşirme verilmesi için Yeniçeri ağasına Hüküm - Mühimme defteri, S. 171. 24).

Edirne Sarayında yapılacak (Çıkmalar) Yeni Saray kapı ağasına bildirilir, o da vaziyeti padişaha arzederek emirlerini yerine getirirdi.

On yedinci asrın son yarısına kadar, Edirne sarayından İstanbul sarayına ve Kapukulu süvari bölüklerine iç oğlan gönderilmiştir.

Değişmenin terkedildiği (M. 1675) senesinde Edirne sarayındaki iç oğlanlar kaldırılarak, seçilenler Topkapı sarayına, diğerleri aşağı süvari bölüklerine verilmişlerdi.

Takvim-üt tevarih haşiyesinde (İptâl-i Sarayhay-ı gılmanan) Edirne, Galata ve İbrahim Paşa saraylarının ilgası gösterilmiştir. Edirne eski sarayını Defterdar Mehmet Efendi satın almıştır.

Edirne sarayındaki hocalar arasında Vak'anüvisler de vardı. Bunlar harplere de iştirâk ederek vekayii tesbit ederlerdi.

İç oğlanlarından Enderuna alınanlar hadım ettirilir, diğerleri Yeniçeri ocaklarına verilirdi. Bu hadım etme hâdisesi küçük yaşta olanlara tatbik edilirdi. Yaşları büyük olanlar iç oğlanlığa alınmazlardı.

Padişaha ve sarayın harem dairesine yakın olmıyan yerlerdeki hizmetlerde, hadım olmıyan iç oğlanlar kullanılırdı. Hadım olanların sesleri kısa bir zamanda sertliğini kaybederek kadın gibi çıkmağa başlar ve sakallarının uzaması da durdurdu.

Padişahın her türlü eğlencesine âmade tutulan harem, harice karşı gayet sıkı bir taassupla muhafaza edilirdi. Dilsizler, habeş hadım ağalar, ak ağalar, bu sebeple padişaha daha yakın vazifelerde kullanılırlardı.

Edirnedeki iç oğlanlarının sayısının bir müddet fazlalaştığı görülmektedir. Buradaki yedi senelik çıkmalarda (İç oğlan çavuşluğu) derecesini alanlar vardı.

Eski Saray

Fatih İstanbulu fethettiği zaman burada yeni bir saray inşasına karar verilmişti. Şimdiki üniversite çevresinin bulunduğu mahalde, bir manastırın harabeleri üzerine (İstanbul Eski Sarayı) inşa edildi. Bu sarayın ilk ismi (İstanbul Sarayı) idi. Sonradan yeni bir saray yapılarak buraya, eski saray ismi verildi.

Yeni sarayın inşasına, eski sarayın inşasından iki sene sonra başlanıldı. Eski sarayın sahası çok geniş idi. Şimdiki Süleymaniye camisinin bulunduğu kısmı da kaplıyordu.

Fatih İstanbulda eski sarayda ikamet ederken (Bizans sarayı) olan eski saray hakkında bazı hurafata itikat etmesile yeni sarayı yaptırmıştı (D'Ohsson C. 7, Fasıl 1 Saray kısmı).

(Saray-ı atîk-i mamure) denilen İstanbul eski sarayı, Fatih Sultan Mehmed tarafından İstanbulun fethinden sonra yapılmıştır. (D'Ohsson C. 7, Fasıl 1).

Fatihin bu sarayda oturması münasip görülmiyerek (Âlî basılmamış nüsha, Umumî kütüphane, varak 121) İstanbulda padişah için iki sene sonra yeni bir saray inşasına başlandı.

Eski saray ölen padişah ailelerine tahsis edilerek buraya (Eski saray harem ağaları) kapı ağası, kapıcısı, teberdarı, baltacısı ve saire gibi birlikler tahsis edilmişti.

1552 senesinde bu sarayda bir (Eski saray ağası) hadım ağaları, kapıcılar kethüdası kapıcı ve saire bulunurdu. (Başvekâlet Arşivi, Emirî tasnifi, vesikalar, Kanunî devri numara 24).

Eski sarayda bulunan Valide sultanın oğlu padişah olursa, Valide sultanın alayla yeni saraya getirilmesi saray an'anelerindendi.

Kapıcılardan bir kısmı, yeni saray kapıcılığına terfi ederlerdi.

Padişahlar umumiyetle bayramın üçüncü günü eski saraya giderek kadın ve ağaların tebriklerini kabul ederdi. Bayram tebrikleri hususî merasimle icra edilir, ekseriya Eski Sarayda oturan Valide Sultan ile bu suretle bayramlaşılırdı.

Eski Saray (İç oğlanları) iç oğlan baş çavuşu, kapıcılar ve kapıcılar kethüdası, eski saray göç eskisi ve çuhadar, saraç başı, eski saray harem ağaları, zülüflü eski saray baltacıları, kasap başısı, çavuş ağası, kapı ağası ve saire gibi memuriyetlerin hepsi eski saraya ait idi.

Eski saraydaki teşkilâttan bahsedileceği zaman daima baş tarafına (Eski Saray iç oğlanı) ve saire gibi mahal ve mevki hususiyetini birlikte kullanmak lâzımdır. Eski saraya mensup kimseler yeni saraydakilerden pek farklı olarak giyinmezlerdi. Bilhassa şalvar ve yemenilerin tarihi pek eskidir. Bir nevi yumuşak çizme olan (Çekme papuç) Türklerin ilk tarihlerine kadar uzanır.

Türkler daima at ile beraber bulunduklarından buna lüzum hissetmişlerdi. Fakat İstanbulun zaptından sonra saraya mensup kimselerin şalvarı gittikçe büyümeğe başladı, bu gibi şalvarlara (Dökme şalvar) ismi verildi. Seferde bulunulduğu zaman onlar da şalvara dikişli bir nevi kısa çizme olan (mest pabuç) giyerlerdi. Mest pabuçun saray dahilinde de bir çok memuriyetlerde kullanıldığı enderun teşkilâtına mensup kimselerde görülmektedir.

Başlıklara gelince Bizanslılardan Türklere ve Türklerden Bizanslılara bir çok yeni giyenekler geçmiştir. Türkler Bizanslılardan, sırmalı bazı külâh nevileri alarak bunlara (Som külâh) veya (Som yaldız takke) isimlerini verdiler. Bununla beraber yaldız ve sırma Türklerin pek eski tarihlerinde kullanılıyordu. Ancak başlıklara bu gibi tezyinat yapılmamıştı. İstanbul kiliselerinde ayin günlerinde baş rahiplerin giydiği yaldızlı takke o devirden kalmadır. Türklerden de onlara geniş kollu ve etekli (biniş) ve saire gibi elbiseler geçmiştir.

Beğlerbeğinde Istavroz sarayında İç oğlanları, kapu oğlanları vardı. Bunlar da diğer iç oğlanlar gibi başlarına muhtelif renklerde âdi kavuk giyer, arkalarına dışarıdan kuşaklı dar kafdan giyerlerdi.

Istavroz sarayında bunlardan başka (Büyük oda, Has oda ve Seferli odası gibi kısımlarla, hazine ve kiler oğlanları ve kuşçular vardı).

Beylerbeyindeki saraya mensup bu odalardan (Has oda) ya en muteber

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

ağalar mensup idiler. Istavroz sarayındaki has odaya mensup ağalar, başlarına âdi kavuk, arkalarına biniş giyerlerdi. Bu ağalar, Yeni Saraydaki Has odalıların giydikleri zülüflü som sırma takkeleri giymemişlerdir. Yalnız merasim günlerinde, başlarında yarım arşın boyunda içi mukavva ile yapılmış ve üzerine tülbent sarılmış (Mücevveze) yi ve arkalarına iyi cins kumaştan biniş ve mevsim kürkü giymeğe mezun idiler.

Istavroz sarayının, diğer oda efratları muteber kimseler addedilmeyip, yalnız (Beylerbeyi Istavroz Sarayı kilerci başısı) gayet emniyetli ve muteber bir ağa idi. Padişah bu sarayda da yaşadığından, kendisine verilen yemekler (Kilercı başı tarafından, üzerine hususî bir muhafaza geçirilerek mühürlenirdi. Kilerci başı merasim günlerinde mücevveze ve mevsim kürkü giyerdi.

(Galata sarayının) tesisi İkinci Beyazıd zamanındadır. Her biri ikiyüzer kişi istiab eden (Galata saray koğuşları) üç adet olup (Galata saray ağası) burada (Baş ağa) idi.

Galata sarayına verilen acemi oğlanlar hocalarından ders görürlerdi. (Galata saray kapıcı bölüğü) (Galata saray kapıcıları) (Galata saray bölük başıları) ile beraber on kişi idiler.

(M. 1675) yılında bazı serkeşlikler dolayısile bu saray teşkilâtı lâğvedildi ve Galata sarayına mensup kimselerden bir kısmı, Yeni Saraya nakledildiler.

Diğerleri süvari bölüklerine verildi. Buraya 40 bostancı ile 1 bostancı ustası gönderildi. Galata saray bostancıları ve ustaları burasını bir müddet muhafaza ettiler. Bundan sonra saray medreseye tahvil edildi. (Mûsıla-ı Sahn Müderrisliği) payesinde bir müderrise âmirlik vazifesi verilmiştir. Üçüncü Ahmet devrinde Saray tekrar iç oğlanlarına tahsis edildi. Sarayın etrafına sefarethaneler tahsis ve ecnebîlerle dolu olduğu için yolsuz bir harekette bulunulmaması için (Galata sarayı ağası) her gün ikindiden sonra (Galata saray baltacı ve yedekcisi) ile kol gezerlerdi. (Raşit tarihi C. 4. S. 32).

Padişah üç senede bir burasını ziyaret eder içlerinden on ikisini kendi sarayına götürürdü.

(Galata sarayı efradı) ders gördüklerinden başka, aynı sarayda bir çok hizmetlerde bulunurlardı. On altıncı asrın ortalarına doğru Galata sarayında yedişer akçe yövmiyeli beş adet (hoca) vardı. (Emirî tasnifî, Kanunî devri vesikaları No. 24).

Bu saraya gönderilecek acemi oğlanlarına varıncaya kadar herkesin (Çıkma muameleleri) padişaha arz olunur, o emir ve müsaade etmedikçe veya bizzat görmedikçe hiç kimse bu saraya tayin edilemezdi. Bu usûl bir kanun ile katileştirilmişti. Bu saraya tayin olunan kimselere derhal yeni elbiseler verilirdi. Buraya tayin olunan hocalar terfi ettikleri zaman (Yeni Saraydaki koğuş hocalığı) na naklolunurlardı.

(M. 1570) tarihinde Galata sarayı medreseye çevrildi. Üçüncü Murad zamanında tekrar iç oğlanlarına tahsis edildikten sonra, Birinci Ahmet zamanında tekrar medreseye çevrilerek bir müddet böyle devam etti. İkinci Osman zamanında buraya tekrar iç oğlanları gönderildi (Silâhdar tarihi S. 648, C. 1) (Hadikat-ül Cevamî C. 2, S. 50).

Edirne sarayında olduğu gibi burası da (Yeni Saraya alınacaklar) ve (Kapıkulu süvariliği) ne verileçekler için bir mektep vazifesini görüyordu.

Dördüncü Mehmedin tahta çıkışındaki çıkmalar da, Edirne Galata sarayı

ve İbrahim Paşa sarayı oğlanlarından bazıları bir (lûtfu mahsus) olarak (Kafdanlı odaları) na alınmışlardır. (Yekayîname varak 4).

Atmeydanı ve İbrahim Paşa sarayları, Sultan Ahmet meydanına karşı bulunan sahada yapılmıştı.

Burada iç oğlanları yetiştirilirken, Kanunî Sultan Süleyman (Vezir-i a'zamı) İbrahim Paşayı hemşiresile evlendirerek ona tahsis etmişti.

İbrahim Paşanın katlinden sonra bu sarayda tekrar iç oğlanları yetiştirildi. (Hammer Ata bey tercümesi C. 10, S. 127) de bu saraya Bosna ve Arnavutluktan toplattırılan devşirmelerden, acemi oğlanları verildiğini kaydetmektedir. (M. 1675) yılında, Edirne ve Galata sarayları gibi bu saray da lâğvedildi.

DIŞ SARAYLARDAKİ MEMURLUKLAR VE KIYAFETLERİ

Bursa Sarayı Bostancısı

Bursadaki sarayda (Bursa sarayı bostancıları vardı) (Evliya Çelebi Seyahatnamesi C. 2, S. 10).

Bu tarihlerde bostancıların hususî bir kıyafetleri olmayıp, başlarına (keçe) ve arkalarına (Okcuoğlu) namile, kısa kollu bir nevi âdî cepken giyerlerdi. Bostancıların malûm kıyafetleri İstanbulun fethinden sonra tensip edilmiş ve o suretle devam ettirilmişti. Zaten Bursa sarayının teşkilâtına ait şimdilik elde mevcut bir eser yoktur.

Bursa Sarayı Acemi Oğlanları

Orhan Beğden sonra bir müddet Osmanlı devletinin merkezi olan Bursadaki saray, bir müddet sonra terkedilerek muhafazası acemi oğlanlarına bırakıldı. Acemi oğlanlarından hareme alınanlar hadım ettirilirdi.

Bursa sarayının muhafazasına memur acemi oğlanların bir kısmı o zamanki bostancılar gibi giyinip, diğer büyük bir kısmı da mahallî kıyafetlerile vazife görürlerdi. Devlet ricalinin dahi resmî veya hususî kıyafetleri Osmanlı devletinin ilk tesis sıralarında şekilleşmediği görülmektedir.

O zamana ait bazı resimler varsa da bu şahsiyetlerin kimlere ait olduğunu tesbit mümkün olamadı.

(İç oğlanları) tâbiri Edirne sarayından itibaren başlamıştır. Bursa sarayında acemi oğlanları namı verilen başıbozuk bir teşkilât vardı. Edirne sarayı teşkilâtına takaddüm eden Bursa sarayının iç oğlanları hakkında hiç bir kayda tesadüf edemedim. Bursa sarayında hizmet eden fakat iç oğlanı olmıyanların Yeniçeri ocağına verildikleri görülmektedir. (Osmanlı Devletinin Saray teşkilâtı - İsmail Hakkı Uzunçarşılı S. 5/301).

Bursada (Defterli mir-i Sayyâd) denilen şahin avcıları da sarayda ikamet ederlerdi.

Edirne Sarayı Ağası

Edirne sarayı ağası, Edirneye sevkdilen oğlanların umumî nezaretinin âmiri idi. Bu ağanın maiyyetinde büyük rütbeli başka ağalar da vardı. Saray Bursadakine nazaran teşkilâtı büyümeğe başlamıştı. Edirne sarayı ağası merasim günlerinde başına mücevveze, içine mintan, arkasına sırma işlemeli kumaştan dört yanlı erkân kürkü, kırmızı şalvar ve sarı yemeni giyerlerdi.

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Edirne sarayı, Avcı Sultan Mehmet zamanında en faal devri yaşamıştır. Yıldırım Bayazıtın oğlu Musa Çelebi, buralarını genişletmiş ve etrafını surlarla çevirmiştir. On beş metre yüksekliğinde duvarları olan bu sarayın büyük bir demir kapısı vardı.

Edirne Sarayı Kapı Ağası

Edirne Yeni Saray kapı ağası merasim günlerinde başına mücevveze giyer, içine mintan, beline şal kuşak, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi. Eski mücevveze sonrakiler gibi muntazam olmayıp, boyları da nisbeten daha kısa idi. Sonra bu başlıklar yarım endaze boyu uzatılarak, üstlerine kırmızı tahtadan bir tepelik ilâve edildi.

Edirne Sarayı Tüfekçi Başısı

Aya meraklı olan padişahların Edirnede av teşkilâtları vardı. İstanbul Sarayı da yapıldıktan sonra bu geleneğe epey bir müddet devam edilmiştir. Edirne Sarayı tüfekçi başısı gayet emniyetli ve itibarlı bir ağadır. Edirne eski ve yeni sarayları tüfekçi başısı padişahların tüfeklerini muhafaza ederlerdi.

Padişahların av tüfekleri, son derece murassa, altın ve gümüş kakmalı büyük kıymetleri olan silâhlardı. Bazı merasim günlerindeki alaylarda bu silâhlar da atlı veya yaya olarak hususî merasimle geçirilirdi.

Edirne Sarayı tüfekçi başısı başına ön kısmı çubuklu bir kavuk giyer, üzerine çaprastvarî sarık sarılırdı. İçine mintan, altına yalnız ön kısmı bulunan (Ön etek) (yırtmaçsız) ve (yırtmaçlı etek) üstüste dolanan (Sarma etek) veya (etek) kelimesi yerine (peş) kullanarak (tek peşli) tek etek, (iki peşli) veya (çift peşli) iki etekli (üç peşli) üç etekli uzun ve kısalığına göre de (uzun etek) (kısa etek) (dar etek) (bol etek) muhtelif renklerden müteşekkil (Erguvanî etek) (çubuklu etek) ve saire gibi şekilleri vardır.

Edirne Sarayı tüfekçi başısı, arkasına mavi yakalı, üç peşli kırmızı kapanica kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi.

Edirne Sarayı Çakır Ağası

Edirne Sarayı Çakır ağaları (Bazan birden fazla olmuşlardır.) başlarına bir nevi keçe külâh olan (Tac-ı matlâ) üzerine çaprast dilimli sarık sararlardı.

İçlerine beyaz entari giyer, üzerine kızıl kuşak sararlardı. Bunların av deri ve tüylerinden elbiselerine ziynet yapmalarına müsaade edilmişti. Başlarında vurdukları avların tüyleri, arkalarında hayvan derilerinden elbise aksamı görülen resimler, bilhassa eski devirlerde av teşkilâtına mensup olduğunu gösterir. Eski macarlarda ve daha bazı milletlerde de bu gibi an'aneler vardı.

Merasim günlerinde başlarına av tüylerile bezenmiş kavuk, arkalarına biniş, (âdî günlerde kaftan) giyerlerdi. Kırmızı şalvar, sarı yemeni giyen Edirne çakır ağaları, av sıralarında (çetük) veya (çarık) etrafı ince deri parçası (sırım) ile sarılı süslü çarıklar giyerlerdi.

Biniş, geniş kol ve yanlı elbiseler bu tarihlerde kullanılmağa başlamıştır. Daha evvelki tarihlerde padişahlar bu gibi elbiseler giymişlerse de ileri gelen ağalara dört yanlı (Hil'at) henüz giydirilmemişti.

Edirne Sarayı Hocası

Lâtifi tezkiresi (s. 359) da kaydedildiğine göre Aydınlı Visali'nin ikinci Bayazıd ve Yavuz Sultan Selim zamanlarında Edirne Sarayı hocası olduğu yazılı-

dır. Edirne sarayı hocalarına (Saray Hocası) denirdi ve eski saraya sevkedilen acemiler bu hocalar vasıtasile tahsil ve terbiye ettirilirdi.

Talim ve terbiye neticesi kabiliyetli ve müstaitlerine silâh talimi ve binicilik öğretilirdi.

Saray acemilerinin eskileri 2, 3, 7 senede yapılan çıkmalarda Kapı Kulu süvari ocağı aşağı bölüklerine verilirlerdi.

Padişahların culûslarında büyük çıkmalar yapılırdı. Edirne Saray Hocası başına mavi Kafesî mücevveze giyer, arkasına mavi zeminli mevsim kürkü, içine mintan, beline kuşak, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi.

İç Oğlan Çavuşu

Edirnedeki iç oğlanların eskilerinden (Edirne Sarayı İç Oğlan Çavuşları) yedi senelik çıkmalar sırasında tayin edilirlerdi. İç oğlan çavuşlarından padişaha şatırlık edenler de vardı.

Edirnedeki iç oğlan çavuşlarının ekserisi Kapukulu süvari ocaklarına verilirlerdi. Bunlar da iç oğlanları gibi giyinirlerdi. Yalnız başlarına kırmızı kavuk giyer ve bu başlığın etrafına beyaz sarık sararlardı.

Arkalarına önü kapalı, veya göğsü kapalı kaftan giyerlerdi. Bellerine som kemer takarlardı. Kırmızı şalvar ve kırmızı yemeni giyerlerdi.

Edirne Sarayı İç Oğlanı

Edirne sarayındaki Hadım İç oğlanları, başlarına muhtelif renklerde kavuk, arkalarına muhtelif renklerde kaftan giyerlerdi. Saray kıyafetleri henüz kat'i bir şekil almamıştı. Kaftanların önü kapalı ve bir kısmının da açıktı. Kuşaklı veya kuşaksız olarak kullanırlardı. Lacivert veya mavi şalvar, ayaklarına kırmızı yemeni giyerlerdi.

Edirne Sarayı Musahip Ağası

Eski saray musahip ağası başına mücevveze giyer arkasına kafdan, beline şal kuşak sarar, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi.

Eski Saray Çuhadarı

Eski Saray Çuhadarı Padişahın en yakın adamlarından biridir.

Başına kırmızı kalafat giyer, bunun üzerine beyaz destar sarılırdı. Arkasına işlemeli kumaşlardan kaftan, beline (murassa fermayiş) sarardı.

Fermayiş kuşak, önden düğmelenerek uçları güzel bir surette öne sarkıtılırdı. Kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi.

Eski Saray Kasapbaşısı

Eski saray kasap başısı başına ermudî külah giyer içine beyaz entari arkasına dört parçalı kırmızı kaftan giyer, beline mavi kuşak sarar kırmızı şalvar sarı yemeni giyerdi.

Eski Saray Nöbetçibaşısı

Eski saray nöbetçibaşısı başına beyaz simit sarık veya çubuk sarık sarardı. Arkasına kırmızı kaftan, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi.

Eski Saray Çavuş Ağası

Eski saray çavuş ağası, başına sarı kavuk giyer, bunun üzerine beyaz destar sarılırdı.

eğlenmaca coğrafi mistik.

Arkasına murassa kumaşlardan önü kapalı, bileklikli kaftan giyer, beline kuşak sarar, kırmızı şalvar sarı yemeni giyerdi.

Eski Saray Saraçbaşısı

Eski saray saraçbaşısı, başına (dilimli kavuk) giyerdi.

İçine mintan, beline kuşak sarar, arasında bıçak taşır, kırmızı kaftan, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi.

Eski Saray Kapıcılar Kethüdası

Eski sarayın on iki akça gündelikli bir kapıcılar kethüdası vardı. (Başvekâlet Arşivi, Emirî tasnifi vesikaları. Kanunî devri 24).

Kapıcılar kethüdası merasim günlerinde başına mücevveze giyer, içine mintan, beline kuşak sarar. Arkasına kırmızı zeminli, sarı kollu erkân kürkü giyer, bazan bu kürk dört yanlı da olurdu.

Ellerinde sim asâ taşırlar, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerlerdi.

Eski Saray Kapıcıları

Eski saray kapıcılar kethüdasının emrinde 32 adet kapıcı vardı.

Eski saray kapıcıları başlarına âdî kavuk giyerler, bunun üzerine beyaz destar sarılırdı.

İçlerine entari, arkalarına yeşil, beyaz etek çerçeveli kapama kaftan giyer, bellerine kemer kuşak takar, bunun arasında hançer taşırlardı.

Lâcivert şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi.

Eski Saray Göç Eskisi

Eski saray göç eskisi, başına (Topuzlu külâh) giyerdi. Bu külâhın içine kalıpsız fes giyilirdi. Kalıpsız fes uzun zamandanberi kullanılmıştır. Fesin püsküllü şeklinin kullanılışı daha sonraları Balkan yarımadasındaki tesirlerle olmuştur.

Arkasına kırmızı salta, kırmızı şalvar, renkli kuşak, beyaz mintan, sarı yemeni giyerlerdi.

Eski Saray İç Oğlan Başçavuşu

Eski saray iç oğlan başçavuşu hadım olmıyan acemi oğlanlarından yetişmedir.

Bunlar başlarına sarı ve iyi kumaşlardan âdî kalâfat giyerek üzerine beyaz tülbent sararlar, içlerine süslü entari, önü yarım açık (Nim üryân som kafdan) giyerlerdi. Kollarına (işlemeli bileklik) takarlardı.

Bellerine altın sırma işlemeli som kemer takar, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerlerdi.

İç oğlan başçavuşlarının elbiselerinin daima süslü olması usuldendi, bunlar levend ve yakışıklı kimselerdi. Sudur-u izamın yanlarına verilen iç oğlan başçavuşları harplerde yararlık gösterirlerdi.

Şerbetçi-yi-Hassa Silâhşoru

H. 1171 de eski saray ve Galata sarayı Pazar başılığının kilerinde (Şerbetçi-yi Hassa silâhşoru) namile biri bulunurdu.

(Başbakanlık Arşiv Umum Müdürlüğü, Cevdet tasnifleri - Saray nümara 239). Şerbetçi-yi-Hassa silâhşoru başına kırmızı renkte iki ucu sivri (Şep-külâh) giyer, içine mintan, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni, penbe kaftan, beline bir, yolu kırmızı, bir yolu sarı kuşak sarardı.

Galata Sarayı Odabaşısı

Galata sarayı üç koğuş olup Galata sarayı hamamı, zabit dairesi, matbahından ibretti. Galata saray ağası en büyük ağa idi. (Enderun Tarihi C. 1, S. 72) (Olivier Voyage dans l'Empire ott. Cilt 1 fasıl 1).

Yeni saray kethüdası veya köşebaşılarından biri bu vazifeye tayin edilirdi. Galata sarayının her koğuşunda Galata sarayı oda kethüdası, oda başı, küşçu başı, hamamcı başı, ve baş eski isimlerile zabitler vardı.

Galata sarayı oda başısı, başına kırmızı kalafat giyer bunun üzerine beyaz destar sarılır, içine mintan, beline kuşak sarar, kırmızı şalvar, sarı yemeni, kırmızı biniş giyerdi. Yalnız hocalar Şepkülâh giyerlerdi.

Galata Sarayı Kâtibi

Galata sarayında, Galata sarayı kâtibi namile bir mukayyid vardı. (Kanunî Sultan Süleyman devri vesikaları = Emirî tasnifi numara 24).

Galatasaray kâtibi başına yeşil kalafat giyer, üzerine beyaz sarık sarardı. Arkasına yeşil kafdan giyer, beline donluk sarar, bunun arasında divit takımı taşırdı. lâcivert şalvar, kırmızı yemeni giyerdi.

Galata Sarayı Külâhlı Eskisi

Buluşmalar Salı günlerinde Saray kıpısının iç tarafından görüşmeğe mezun idiler. Galata Sarayı Külahlı eskisi, başına kırmızı sivri külâh giyer içine mintan, beline kuşak sarar, arkasına kırmızı salta, kırmızı dizden boğma şalvar sarı yemeni giyerdi.

Galata sarayı hocaları (Hilâl şeklinde şepkülâh) giyerlerdi. Yarım ay şeklindeki bu kırmızı külâhı (Kevkez Çuha) dan yaparlardı. Galata sarayı ağalığı (Ata tarihi Enderun cild 1 sahife 81) Ak ağaların köşe başlarından, yâni eskilerinin erbabı (istidadanından) intihaba münhasır olmakla Galata Ağasının Yeni saray manasıbından birisine irtikaya nöbeti geldikde, Galata ağalığına yine köşebaşılardan biri tayin edilirdi. Ağalardan müteallikatıyle mülâkat edeceklere (Buluşma) tabir edilirdi.

Galata Sarayı Ekmekçibaşısı

Galata sarayı ekmekcilerinin (7127 numaralı Kâmil tasnifi - defter sene 1127 Başbakanlık Arşiv Umum Müdürlüğü) başı olan Galata sarayi ekmekçi başısı, yeni saraydan gelme kıyafetiyle başına armudî külâh, içine mintan giyerdi. Başındaki külâhın altına iki parmak kırmızı işaret dikilirdi. Arkalarına kırmızı yakalı sarı üç peşli Kapanica kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerlerdi.

Galata Sarayı Sazende Çavuşu

Galata sarayı sazende çavuşlarına, Enderunlulara mahsus zülüflü som takkeler giydirilmiştir.

İçlerine mintan arkalarına sevayî kaftan giyer, bellerine som kemer takar kırmızı şalvar sarı yemeni giyerlerdi.

Galata Sarayı Şerbetçisi

Galata sarayı şerbetçisi başına kavuk giyer, bunun üzerine beyaz deştar sarılırdı.

İçlerine mintan, yelek, kuşak, beyaz şalvar, kırmızı yemeni arkasına yeşil kaftan giyerlerdi.

egitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Galata Sarayı Çamaşırcısı

Galata sarayında hizmet gören çamaşırcı bölükleri vardı. Çamaşırcılar başlarına beyaz kavuk giyer, üzerine beyaz sarık sarar, arkalarına beyaz kaftan giyer, beline mavi kuşak sarar, mavi şalvar kırmızı yemeni giyerlerdi.

Galata Sarayı Tabibi

Yeni saraydaki hekim başının yetiştirdiği hekimlerden biri Galata sarayına tabib namile gönderilirdi.

(Kanunî Sultan Süleyman devri vesikaları - Emirî tasnifi numara 24). Milâdî 1552 senelerinde Galata saray ağası ile yirmi bir ağa, dört enderun oğlanı, dört hastane oğlanı, beş hoca, bir kâtip, imam, tabib, çamaşırcı, saka, tellak, şerbetçi, et hamalı, kapıcılar, baltacılar, kilerciler, ekmekçi kalfası, gibi müstahdemler vardı. Tabibler başlarına yeşil kavuk ve arkalarına yeşil cübbe giyerlerdi. Cübbelere kafdan da denirdi. Lâcivert şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi.

Galata sarayı aşçısı (7127 numaralı Kâmil tasnifi defter, sene 1127. Başbakanlık Arşivi) namile yeni saraydan gelme bir usta pişirici vardı.

Galata sarayı aşçısı başına kırmızı külâh, arkalarına kaftan giyerlerdi. Yeşil yıkalı, üç peşli kapanica giyer, beline kemer takar, mavi şalvar, kırmızı yemeni giyerdi.

Galata Sarayı Enderun Oğlanı

Milâdî 1552 senelerinde Galata sarayında dört enderun oğlanı bulunuyordu (Kanunî Sultan Süleyman devri vesikaları - Emirî tasnifi numara 24).

Galata sarayı enderun oğlanları başlarına sarı renkte âdî kalafat giyer, bunun üzerine beyaz sarık sararlardı. Arkalarına sarı kaftan, bellerine renkli fermayiş sarar, mavi şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi.

At Meydanı Oğlanı

Enderunu humayuna mahreç olmak üzere tesis edilen at meydanı veya İbrahim Paşa sarayı oğlanları, başlarına âdî kavuk giyerlerdi. Bu kavuğun zemini umumiyetle açık sarıdır. Arkalarına yine açık renkte kaftan giyer, bellerine Som kemer takar, mavi veya lâcivert şalvar, ayaklarına kırmızı yemeni giyerlerdi. Kabiliyetli olanlar enderuna sairleri kapu kulu suvari ocaklarına tevzi edilirdi.

YENİ SARAY

Yeni Sarayın Açılışı

Yeni Saraya (Topkapı) isminin tatbiki, Lâle devrinden itibarendir. O devrin meşhur padişahı Üçüncü Ahmet, bu saray surunun deniz tarafında toplarla mücehhez olduğu için (Topkapısı) denilen bir kapının yanında ve sahil boyunda büyük bir yalı yaptırmış, ilk önce yalnız bu yalıya (Topkapı Sarayı) denilmiş ve ondan sonra da bu isim tekmil Yeni Saraya teşmil edilmiştir. "Vak'a-i Hayriyye„ den itibaren Eski Sarayın askerî daire ittihazı artık "Yeni„ ve "Eski„ sıfatlariyle saray tefrikine hacet bırakmamıştır.

On dokuzuncu asırda padişahların (Dolmabahçe sarayı) na geçmelerinden itibaren de bilhassa Avrupalılar Yeni Saraya (Eski Saray = Vieux-Sérail) demeğe başlamışlardır. Muhtelif binalardan mürekkep olan Topkapı sarayı tabii muhtelif tarihlerde tedricen inşa edilmiştir. Fatih devrindeki inşaatın tarihleri

tamamiyle belli değildir. Bizim burada (M. 1472. H. 877) senesini esas ittihaz edişimiz, kati olarak malûm olan yegâne tarihin bundan ibaret olmasındandır. Fatih devrinde yapılmış olan "Çinili-Köşk„ ün kitabesinde bu tarih mevcut olduğu gibi Fatihin şair veziri Veliyyüddin-zâde Ahmet Paşa da

Bünyâd-ı sarâyine budur ahsen-i târih
Kim ide mubârek tapunâ Hayy-ü-Tüvânâ

Beytinin ikinci mısraında (ebced) hesabiyle işte bu tarihi göstermektedir. Bununla beraber bütün menbâlarda Yeni Sarayın inşasına (1461 = 866) (1467 = 872) (1468 = 873) gibi tarihler gösterilir.

Muhtelif inşaat itibariyle bunların da doğru olmak ihtimali vardır. Hattâ bundan dolayı (Tarih-i Osmanî Encümeni) mecmuasında "Topkapı-Saray-ı Humayunu„ başlıklı bir etüd neşreden Abdürrahman Şeref Bey merhum, fatih devrindeki inşaat için (870 = 1465) (880 = 1475) tarihine kadar on senelik bir devir kabul etmektedir. Bu devirde muhtelif binalar yapılmıştır. Bunlardan yalnız (Çinili Köşk) ün inşa tarihi kati olarak sabittir.

Yeni Sarayın etrafına Fatih devrinde çekilmiş olan sûrun tarihi de gerek Ayasofya tarafındaki (Bab-ı Humâyun) kitabesine, gerek bazı menbalardaki kayda göre (883 = 1478) senesidir. Fatihin hangi tarihten itibaren Eski Saraydan Yeni Saraya naklettiği katiyetle belli değildir. (İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi C. 1, S. 323, 24 İsmail Hâmî Danişmend).

Yeni sarayın yapısı tamamlanınca Fatih (Saray-ı cedid-i âmire) denilen sarayda ikamete başladı. Sarayiçi denilen bu mahal İstanbulun yedi tepesinden birincisi addolunurdu.

İstanbulun en güzel yeri olan bu mahale (Sarayburnu) denildi. Yeni saray, evvelce yapılmış olan ahşap saray değildir. Eski saray şimdiki Üniversite binasının eski (Teodos Forumu) nun bulunduğu yerde idi.

Yeni saray, hicrî 858, M. 1454 de o zaman zeytinlik denilen Sarayburnuna yapılırken (Aya İrini) kilisesi de buranın hudutları içinde kaldı. (1475 -1478) senelerinde yeni sarayda, etrafındaki surlarının inşası ile birlikte tamamlanmış bulunuyordu.

Surların 160 burcu on bin dendan ve on altı kapısı vardı.

Bab-ı Humayun sarayın saltanat kapısı idi. Etrafı kuleli surlarla çevrilmişti.

Yeni sarayın Koltukkapı denilen, küçük kapıları ve Ahır kapı dan itibaren otluk kapısı, Soğukçeşme, Bab-ı humayun kapısı, Demir kapı gibi büyük kapıları, deniz tarafından da Top kapısı, değirmen kapısı, Balıkhane kapısı vardı.

Saray sahası içindeki diğer kapılara, Çizme kapısı, Darphane kapısı, üçüncü kapı, Orta kapı, denirdi.

Bab-ı humayundan birinci avluya girilirdi. Buraya (Birinci yeri) veya (Alay meydanı) denirdi.

Sefere gidiş, bayram, mevlit, cuma, culûs, sadaret, elçi, cenaze ve beşik alayları ile, (Ayak divanı) burada kurulurdu.

Üç yüz metre olan bu avlunun iki tarafında bir çok binalar (mebanî) bulunuyordu.

Bab-ı humayundan girince sağ tarafta Bostan 1867 = (H. 1283) senesinde yanan defterdar Efendi kapısı denilen maliye dairesi arsası vardı. Bu arsanın yanında Çizme kapısı olup cephane meydanına inilirdi.

Sarayın etrafında, sahil boyunca, Bizanslılardan kalma bodrum mahzen ve sarnıçlar vardı. Teodoros Kantakuzinos, burası hakkında (Orta kapıdan girince

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

evvelkinden daha küçük bir meydan gelir. Bu ikinci meydanın sağ tarafında saray mutbakları bulunurdu. Karşı tarafta has ahır vardı. Yine sağ taraftaki mutbakların tarafında yeniçeriler vardı) der.

Saraydaki Yeniçeriler

(Yeniçerilerin bir kısmının bir müddet sarayda kaldıkları daha bazı vesikalarda da görülmektedir. Yeniçerilerin saraydan ne zaman ve ne suretle alâkalarını kestiklerine ve münhasıran kendi ocaklarında yetiştiklerine dair vesika göremedim).

Solda ahırların tarafında, sipahi oğlanlarile, silâhtarlar, ulûfeciler, ve saire bulunurdu.

Muamelât Daireleri

İstida ve dava sahipleri divana çıkmak isterlerse ayakta beklerlerdi. Bu kapıdan sonra, uçta vezirlerin toplandıkları küçük oda vardır.

Buraya nöbet bekliyen kapıcıların önlerinden girilir. Vezirler bu küçük odada Divan kurup vazife görürlerdi.

Bu odanın yanında kâtiplerin ve daha ötede padişahın fermanlarını imzalayan (nişancı) odaları vardı.

Nişancı Efendi bu odalarda otururdu. Nişancı imzay-ı humayunu fermanların başına kor, vezirler tahriratın ortasına ve sağ tarafına korlardı.

Defterdarlar

Defterdarlar ile, defterdar yazıcılarının bulundukları yer, mermerden inşa edilmiş bulunan bu mahallin nihayetinde büyük bir divanhane idi.

Defterdarlar, Osmanlı devletinin hudutlarının genişlemesi dolayısiyle Şıkkı Evvel defterdarı, Şıkkı Sânî, Şıkkı Salis defterdarı gibi veya Anadolu defterdarı, Rümeli, Arabistan defterdarı v. s. gibi isimler aldılar.

Defterdarlar çoğalınca onlar da Bab-ı âliye nakledildiler.

Üçüncü Kapı

Üçüncü kapıda, kapıcılarla, kapıcı başıların vazifeleri nihayet bularak, bu kapının vazifesi (hadım ağaları) na verilmişti.

Hadım ağaları, veya (Ak ağalar) kapıcı başısı, padişahın odası olan (Arz odası) nin önünde dururdu.

Kilise Ve Manastırlar

Sarayın Marmara tarafındaki yolda (Sent Mari Hodigitria) kilisesi, büyük sarnıç, Sen Lazar manastırı, Mangalar sarayı, Sen Jorj ve Sen Sovör kilise ve manastırı bulunmakta idi.

Daha ileride, İstanbulun zaptında, Kızkulesine çekilen zincirlerin bağlandığı kule burcu, Sarayburnuna doğru (Santa Barba) kilisesi, ilerisinde Bizanslıların "Şark kapısı,, dedikleri "Santa Barba kapısı,, vardı.

Türkler İstanbulu zaptettikleri zaman, bu kısmın her iki tarafına toplar konularak, buraya (Top kapı) namı verildi.

Otluk Kapısı Ve Civarı

Otluk kapısı bunun haricinde idi. Buraya (İç ahır kapısı) da denirdi.

Bu kapı civarında balıkhane kapısı ve bunun üzerinde balıkhane köşkü vardı. Gazaba uğrayan kimseler balıkhaneye gönderilir ve orada öldürülürlerdi.

Balıkhaneye İnme

Sürgün edilecekler, bu kapı önünde bulunan gemilere bindirilirlerdi. Bu gibi hâdiselere (Balıkhaneye inme) tâbir edilirdi. Buraya son indirilen vezir Sait Galip Paşa olmuştur.

Sadrıâzam ve sair devlet erkânı gazaba uğrarlarsa (Balıkhane) önünde ya boğdurulur, ya da sürgün edilirdi. Mehmet Sait Galip Paşanın azline ve (Balıkhaneye isaline) Kethüda-yi Bevvâbin-i Şehriyarî vazifedar edilmiştir.

Gazaba uğrayanların mühim bir kısmı Ogzen kapısından denize atılırlardı. Bir çuvala koymak veya bacağına taş bağlamak suretile denize bırakılırlardı.

Bu kapıdan sonra, Üçüncü Osmanin inşa ettirdiği (Ahır kapı fener kulesi) daha sonra, Kale kapısı denilen (Küçük demir kapı) daha ileride (İncili köşk) denilen, Sinan Paşa köşkü, Sinan Paşa çeşmesi, mezbelekeş hademesinin Mezbelekeşan ocağı vardı.

Cephane Meydanı

Deniz surlarının arkasına tesadüf eden cephane meydanı, Gülhane meydanı ve Has bahçe vardı.

Cephane meydanında, padişahlar nişan atarlardı. Burada büyük sütunlar, ve bunların üzerinde lahana ve bamya şekilleri vardı. Bu işaretler lahanacıların, bamyacıların alâmetleridir.

Lahanacı ve bamyacı ocakları sarayın sebzelerini de yetiştirirlerdi. Aynı sahada topuz da atılırdı.

Chalcondil tarihinin zeylinde bu sarayın dünyanın en güzel yerine yapıldığı kaydedilmektedir.

Bab-ı Humayun

Ayasofya tarafında (bab-ı humayun) adlı güzel ve zarif bir kapı vardır. Burası küçük bir şato gibidir. Bu kapı, yaprak, kitabe ve yazılar, rengârenk kıymetli taşlarla müzeyyen yontma mermerden yapılmıştır. Burada sarayı muhafazaya memur yeniçerilerin bulunduğu kaydedilmektedir.

Yay, ok torbası, balta hançer gibi silâhlar buraya asılırdı.

Kapıcılar

300 kadar kapıcı, Kapıcı Başının emrinde bulundurulurdu. 200 kişiye (Küçük kapıcılar) ismi verilmişti. Bunlar (Küçük kapıcı başı) nın emrinde idiler. Hıristiyan çocukları olan devşirmeler padişahın köleleri idiler. Bu kapıcılar, birinci ikinci kapıda muhafızlık ederlerdi.

Orta Kapı

Orta kapı da evvelki kapı gibi muhafaza altında idi. Burada da silâhlar ve çengeller asılı idi.

Kapının iç kısmında, muhtelif mermerden on adet güzel süslü bir revak mevcut olup, Kıbrısın altın ve havai mavi renkli mozayikleriyle süslenirdi.

Bu kapıdan içeri girerken attan inilmesi âdet idi. Buradan yalnız, padişahın yayını, apdest ibriğini ve kavuğunu taşıyan üç enderunlu atla girmeğe mezun idiler.

Üsküdar tarafına bakan ortadaki kapının iki yanında cesim kuleler vardı.

egitimarac.com.tr

Kaleler

Kaleler, küçük ve büyük toplarla teçhiz edilmişti. Kundak üzerine konmuş elli adet kadar Efvah-i nariye (ateşli silâhlar) bulunurdu.

Gülhane Kasrı

Deniz surları civarında Gülhane kasrı vardı. Bu köşk milâdî 1838 de meclis-i Valây-ı Ahkâm-ı Adliye'nin ilk mahall-i içtimaı olmuştu.

Sarayın Mutbakları Ve Arslanhane

Sarayın mutbaklarının önüne tesadüf eden bu kısmın arkasında, arslanhane bulunmakta idi. Hâlâ (Arslan höcreleri) nin bölmeleri mevcuttur.

Köşkler Ve Diğer Binalar

Fatihin Sadr-ı âzamı İshak Paşanın yaptırdığı İshakiye köşkü, Yavuz Selimin mermer köşkleri, Sarayburnu civarında Değirmen kapısı, hastalar mescidi veya (Tophane mescidi) sarayın değirmen ve fırın binaları vardı.

Ahşap Saray

Topkapıda (Topkapı sarayı) namile bir ahşap saray vardı. Avrupalı müverrihlerin bir kısmı bu saraya (Yazlık harem) ismini vermektedirler. Burası 1863 senesinde yanmıştır. (Ruzname-i Ceride-i Havadis).

Birinci Mahmud, bu civarda (Mahbubiye kasrı) nı yaptırmıştı. Hasan paşa veya (Mabeyn-i humayun) köşkü, Üçüncü Selimin Şevkiye, veya İncili köşkü İçinde selsebiller bulunması dolayısile burasına Serdap köşkü de denilmiştir.

Kale Kapısı ve Sepet Köşkü

Yanan sarayin ilerisinde odun kapısı namile bir kale kapısı vardı. Gemilerden çıkarılan odunlar, bu kapıdan odun anbarına nakledilirlerdi.

Kale bedeninin üzerinde Sepetçiler veya (Sepet köşkü bulunuyordu. 1643)

Sepetçiler köşkünde (Vükelâ kapısı) namile bir kapı vardı. Burada (Hamalcılar ocağı) vardı.

Kayıkhane

Kayıkhanede fevkalâde kıymetli on çifte yedi çifte tâbir olunan (Köşklü) ve (Köşksüz) saltanat kayıkları ve dördüncü Mehmet için hususî surette yapılan kırk metre boyundaki (kadırga) burada muhafaza edilirdi. Buradaki eşyaların bir kısmı halen Deniz Müzesinde muhafaza edilmektedir.

Sair Köşkler

Sinan Paşa köşkü de buraya yapılmıştı. Gümüş taht buraya konmuştu. Bu taht 285 okka gümüşten yapılmıştır. Bu köşkün arkasındaki kale de (Yalı köşkü kapısı) denilen bir kapı vardır.

Sepetçiler köşkü ile Yalı köşkü arasında Bostancı başının köşkü vardır. Bu binalar büyük masarifi mucip oluyor diye, Abdülâziz zamanında yıktırılmıştır. Alay köşkünün alt tarafındaki kapalı küçük demir kapı, Sadrı a'zam Sokullu Mehmet Paşanın hususî kapısıydı.

Alay köşkünden padişahlar alayları seyrederlerdi. Bu köşkten sonra (Soğuk çeşme kapısı) namile sarayın büyük kapılarından biri vardı.

Bu kapıya (Bab-ı Sultanî) de denilirdi. İki yanındaki çeşmelerden gelen sular, Yerebatan sarnıcından geldiği için suları gayet soğuk olup, bu bakımdan Soğukçeşme ismini almıştı.

Sanayi-i Nefise Mektebi

Şark-ı kadîm müzesinin bulunduğu yer, sanayi-i nefise mektebi olarak inşa edilmişti.

Bu bina yerinde, sarayın eczanesi vardı. Yokuşu takiben Kozbekçiler ocağına giren (Kozbekçiler Kapısı) vardır. (Sırça köşkü) denilen (Çinili köşk) şimdi Türk ve İslâm eserleri müzesidir.

Selâmlık ve biniş mahallerinde Padişahlar için mevsime göre maden surahi ve altın taslarla soğuk, ve büyük ateşdanlı güğümlerle tombak, maşrabalarla sıcak su ve meşrubat taşımak Kozbekçilerin vazifelerindendi.

(Şehremini anbarı) bitişiğinde (Yazı yeri) (Deavî köşkü) vardı. Köşede (Hazine-i Hassa binası) vardı. Askerî müzenin müdürlük yerinde (Hasırcılar) ve (Simsakalar) koğuşlarıyle odun deposu olan (Hatab anbarı) vardı. Bu odun anbarında Şair Nef'i hapsedilerek öldürülmüştür.

Fırınlar

Orta kapıya doğru sağ tarafta (Has), ve (Harcı Hassa ve Fodla) fırınları vardı. Kapının biraz ilerisinde bir (Su terazisi) ve bir çeşme vardır. Halkalı suyu bu teraziden geçerdi.

İdam Çeşmesi

Orta kapıya yakın ikinci çeşme (Siyaset çeşmesi) veya (Cellât çeşmesi) dir. Siyaseten idama mahkûm olanlar, bu çeşmenin önünde idam edilirlerdi. İdam edilen mahkûmların başları oradaki (Senk-i ibret) üzerinde teşhir olunurdu.

Cellâtlar ellerini ve bıçaklarını bu çeşmede yıkadıklarından bu ismi almıştır.

Birinci Yer

Sarayın ilk avlusuna (Birinci yer) veya (Birinci yeri) denirdi. İçeri girilince sağ tarafta (Hazine-i Maliye) (Limonluk bahçesi) (Gül bahçesi) (Hastahane) vardı.

Vergi Ve İnşa Daireleri

Sol tarafta bekayadan kalan vergilerin tahsiline memur (Başbakî Kulu Ağa) ve dairesi vardı. Ayni yerde Şehreminine ait (İnşa dairesi) ve sairé de vardır.

İkinci Avlu

İkinci avluya girmek için on kadem kapı arası geçilir. Buraya (İki Kapı Arası) denirdi. Duvarlar ganimet malları, zırhlı elbiseler eski silâhlarla süslüdür. Burada (Hasta Arabası) na tesadüf edilince herkes, Padişah dahi hastalara yol verirdi.

Meyyit Kapısı

Eskiden bu sahada bir demir kapı (Meyyit Kapısı) vardı. Buradan (Has Ahır) a geçilirdi. Bu kapı idbara uğramış rical için uğursuz bir yerdi. Bir bahane ile Saraya davet edilerek buraya girince mahkûm edilirlerdi. Cenazeler, Meyyit kapısından çıkarılırdı.

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Beşinci Yer

Serdâp kasrının üst kısmına (Beşinci yer) veya (Beşinci yeri) denirdi. Serdâp Kasrıyla Has ahır arasında Romalılardan kalma (Zafer Sütunu) ve Harem kısmının Sarayburnu tarafına açılan (Üçüncü kapı) denilen bir kapısı vardı.

Nişan Taşı

İki nişan taşı vardı. Gülhane hastanesi, eski Gülhane Askerî Rüştiyesi, Otluk kapısı arasındaki Askerî Dikimhane ve Terzihane vardı. Bâb-üs-Sa'âde denilen Enderun veya (Harem kapısı) ikinci sur dahilindeki iç kapıdan maduttur. Orta Kapıya daha çok (İkinci kapı) denirdi.

Matbah-ı Âmire

Matbah-ı âmirede aşçı ve tablakâr koğuşları vardı. Helvahane kısmında reçel ve saireden başka, kokulu sabunlar da yapılırdı.

Alelâde divanlarda ve ulûfe tevziinde, Kapı kulu ocaklarına, Matbah-ı âmireden çorba, pilâv, zerde verilirdi. Her sene Ramazanın beşinci gecesi baklava pişirilir ve ocak efradı, (Baklava alayı) tertip ederlerdi.

Kalaycıların bulunduğu (Kalayhane) de buradaydı.

Akşamları erkenden orta kapı çevrilirdi. - Yani kapanırdı - Ramazan geceleri saraya iftara gelip gidenler bir nevi koltuk kapı olan bu kapıdan işlerlerdi. Mescidin karşısındaki uzun binada (Has Ahır yazıcıları) vardı.

Harem Ağaları Hastanesi, Bahçevanlar Ocağı, Yakalı Baltacılar Ocağı, Has Dairesinin karşısında musluklar, bir büyük mermer, tekne, Zülüflü baltacıların duvarları çinili koğuşu, avluda (Baba Çeşmesi) vardır.

Kubbe Altı

Kubbe altı mahallindeki divan azalarına (Kubbe Vezirleri) veya (Kubbe Nişin) derlerdi. Divanı Hümayunun altın işlemeli tavanı, salonun etrafında kereveti kubbenin ortasında bir avize asılıdır.

On altıncı asrın ortalarına kadar devletin mukadderatı kubbe altında verilen hükümlere tâbi idi.

Kasr-ı Adlî

Padişahlar, divan müzakerelerini (Kasr-ı Adlî) denilen (Kafesli Mahfelden) dinlerlerdi. Vezirlerin teneffüs ve ikamet odaları ve kahve ocağı Sadrıâzamın Divit odası da bu taraftaydı.

Para Küpleri

Sekiz kubbe altında bulunan hazinede (Para Küpleri) vardı.

Ağalar Kapısı

Babüssaade'ye aynı zamanda Akağalar kapısı da denirdi. Akağalar kapısı beyaz hadım ağalarına tevdi edilmişti.

Bu kapının ön tarafında mermer sütunlu bir revak olup, culûslarda Ayak Divanlarında, Padişahların bayram tebriklerinde, taht bu revak ve Sayvan'ın altına kurulurdu.

Üçüncü Yer

At Ağaları Koğuşu içinde (Çeşme Avlusu) denilen bir avlu vardı; Bâb üs-

saâdenin iç kapısından girilince (Üçüncü yer) başlar. Burası arz odasında Padişahın arz günlerinde, elçi kabulünde ve sadaret tebeddülünde ve sair devlet ricalini kabul ettiği mahaldir.

Buranın diğer kapısına (Peşkeş Kapısı) denirdi. Padişaha gelen hediyeler bu kapıdan çıkarılırdı. Arz odasının arkasında Üçüncü Ahmed'in kütüphanesi vardır.

Ak ağaları koğuşu, kapı ağası dairesi, küçük oda bu taraftadır. Seferli koğuşu, Hazineyi Humayun, eski (Kiler-i Hassa) Abdülmecit zamanında hazine ketхüdalığı dairesi ve hazine koğuşu, Hırka-i Saadet dairesi, has oda ve enderun ağalarının mescidi (Şimdi Topkapı müzesi kütüphanesi olan mahal) üst tarafında Kuşhane (Şimdiki Türk Kumaşları dairesi) Haremi humayuna geçilen kapı vardır.

Hırka-i Saadet

Has oda hademelerinden dört kişi her gece Hırka-i Saadet dairesinde kalarak Kur'anı kerim okurlardı. Hırka-i Saadet dairesinde (Arzhane) denilen bir oda, (Silâhtar Ağa Hazinesi) ve Padişahların haremden buraya geçtikleri kapı vardır.

Has odanın yemekhane kısmında bazı Padişahların bu oda halkı için yaptırdıkları vakıfların kitabeleri vardır.

Has odalıların (Peştemal Akçeleri) ni ve (Kurban Bayramı Ulûfeleri) ni alınca Yasini Şerif okumaları şarttı.

Dördüncü Yer

Hazine koğuşu arasındaki dar yoldan (Dördüncü yer) e inilir. Burada Bağdat köşkü, Kara Mustafa Paşa Köşkü, Mecidiye Köşkü, Lale Bahçesi, sonradan yapılmış bir (Karakol) vardır.

Bağdat Köşkü

Bağdat köşkünün çinileri, oymaları ve sedefli işlemeleri on yedinci asrın sanat eserlerindendir. (Sünnet odası) da buradadır.

Revan Odasına sonradan (Sarık odası) denilmiştir. Sofa veya Kara Mustafa Paşa Köşkünün eczane olarak kullanılan ve (Taş Kule) denilen bir odası vardır.

Üçüncü Kapı

(Üçüncü kapı) dan Sarayburnu tarafına ve (Ayasimeon) sütununun yanına çıkılır.

Harem

Harem-i humayun kısmında en güzel çiniler vardır. Sıkıntılı bir yer olan Haremin bir çok kapısı vardı. Arabayla gelip giden kadınlar (Araba Kapı) sından işlerlerdi. (D'Ohsson) un eserinde Kadın Efendilerin arabalarla Saraya gelişlerine dair bir resim vardır.

Nöbet Kapıları

(Dolap Kapısı, Kule Kapısı, Baş Kapı gulamı daireleri) de vardı. Baş kapı gulamı odası ile nöbet odası arasındaki koridorda (Kırklar mevkii) ismi verilen bir mahal vardı.

Pabuçluk

Baş kapı gulamı ile Dâr-üs-Sa'ade ağası dairelerı arasında (Papuçluk) denilen bir oda vardır. Burası Ortancalara mahsus tevkifhane imiş.

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Siyah hadım ağaları, nefer, ortanca, hasıllı (Hasırlı) hadım ağaları olmak üzere üç sınıfa ayrılmışlardı. Neferlikten ortancalığa çıkacak hadım ağaları Ramazanın onbeşinci günü (terfi iradesi) çıkıncaya kadar burada alıkonurlardı. Bu sebeple buraya (Ortanca tevkifhanesi) denirdi.

Dâr-üs-Sa'âde

Dâr-üs-Sa'âde ağası dairesinin kapısı, kapıdan girince sağda (Dâr-üs-Sa'âde Ağaliği) solda (Hazinedar Ağa odası) vardır. Dâr-üs-Sa'âde Ağa dairesi üstündeki odalar, şehzadelerin talim ve terbiyesine mahsus (Şehzade mektebi) namıyle anılırdı.

Harem-i Humayun Kapısı

Buradan içeri girince (Harem-i Humayun Kapısı) gelir. Bunun yanından Kuşhane meydanına gidilir. Burada Padişaha mahsus (Kuşhane mutfağı), (Kuşhane Eczanesi) vardır.

Ramazanda uykuda bulunanları (Sahura kaldırmak) için davul çalınırdı. Cariyeler dairesi, Altın yol, Kadın Efendilerin hazine odası, Kadın Efendilerin Yatak odası buraya çıkılan taş merdiven, İkinci Sultan Mahmud, Sultan Selim'in şahadeti esnasında kendisini takip edenlerin hucumundan buradan kaçarak kurtulmuştur.

Valide Taşlığı

Zemini taş döşeli (Valide Taşlığı) (Kadın Efendilerin Dairesi) (Ocak Sofası) (Taht Kapısı) onun yanında Padişahların kılıç alayına giderlerken atlarına bindikleri (Binek taşı) vardı.

Sofalar

Kılıç alayına gidilirken Binek Taşından (Perde Kapısı) na kadar olan yola şal döşenirdi. (Çeşme Sofası) (Hünkâr Sofası) (Şehzadeler dairesi) Burada idi. (Ocak Sofası) ndaki bir merdivenle Hazinedarlar dairesine çıkılır. Hünkâr sofası Padişahın bulunduğu yerdi. Burada Padişahların oturduğu (Sayebanli taht) vardır.

Ocak Sofası tarafındaki kısım Baş Kadın Efendiye, altın yol tarafındaki kısım Kadın Efendilere aittir. Şehzadeler ve Veliaht dairesi, Çeşme Sofasından Sultan Murat Dairesi önündeki methale girilir. Bu tarafta Üçüncü Muradın yatak odası vardır.

Odalar

Üçüncü Ahmed'in yemek odası, birinci Ahmed'in mütalea odaşı, yatak odası Yeni Sarayın en muhteşem kısmıdır. Yemek odasının bir kapısı Hünkâr sofasındaki şirvan altına açılır.

Sultan Osman Köşkünün cephesi, (Sultan Osman Taşlığı) na bakar. Orta Kapıya (Bâb-üs-Selâm) da denirdi. Yeni Saray dünyanın en büyük saraylarından biri addedilir. İçinde camiler, hamamlar, mektepler, kütüphaneler, hastahaneler, eczahaneler, fırınlar, mutbaklar, tezgâhlar, kayıkhaneler ve her türlü teşkilâtı havi idi.

İkinci avludaki binalar sekiz (Koğuş Binası) on (Cami) üç (Namaz yeri) ikisi harap dört (Hamam) iki (Hastahane) iki (Eczahane) beş (Mektep yeri) altı (Kule) yedi (Hazine) iki (Kütüphane) yedi (Köşk) on altı (Kubbeli mutbak)

(Helvahane) (Yağhane) (Tuzhane) (Erzak Anbarı) (Kalayhane) yirmi iki (Çeşme) on bir (Kuyu) iki (Sarnıç) altı (Havuz) iki (Su terazisi) müteaddit bahçe ve meydan, bir (Asma Bahçe) 348 (Oda), Salon ve saireden mürekkeptir.

Karanlık Odalar

Kulelerin içinde karanlık odalar vardır. Sanıklar buraya hapsedilirlerdi. Nevşehirli İbrahim Paşa bu kulelerde öldürüldü. Bu kulelerin kâin bulunduğu meydanın etrafı üzeri sakıflı mermer direklerle çevrilmiştir.

Helvahane

Helvahanede mahfuz nadir eşyalar (Çin mamulâtı Fagfuri yemek takımları) yanmıştır. Burası Mimar Sinan tarafından yeniden inşa edilmiştir.

(Helvahane Kapısı), (Has Mutbak Kapısı) (Aşağı Mutbak Kapısı) namile mutbakların kapıları vardır.

Mutbaklarda (Helvahane) (Reçelhane) Bakır kalayı ve kurşun izabesi için (Kalayhane) hamam, (Tuz Anbarı), (Tablakâr odaları ve Koğuşları) vardır.

Mutbaklarda senede otuz bin tavuk, yirmi iki bin beşyüz koyun, dört yüz kuzu pişerdi, Saray Halkının mevcudu beş bin kişidir. Eyyamı mahsüsada bu rakkam on bine çıkardı.

Saray Mensupları Listesi

Hammer'e (Cilt XVII Sayfa 70) göre Saray muhafızları ve saraya mensup diğer guruplar şöyledir :

1 — Bostancılar	1500	
2 — Kapıcılar	800	
3 — Kapucu başılar	50	
4 — Mirahorlar	80	
5 — Çuhadarlar	40	
6 — Hasekiler	300	
7 — Baltacılar	800	
8 — Zülüflü Baltacılar	120	
9 — Çaşnigirler	50	(Koçi Beğ'de : 40)
10 — Aşçılar	200	
11 — Helvacılar	150	
12 — Solaklar	400	
13 — Peykler	150	
14 — Kilerciler	100	
15 — Çavuşlar	600	
16 — Müteferrikalar	200	
YEKÛN	5540	

İhtiyar Çınar

Çeşmenin arkasındaki ihtiyar çınarın muhiti 14 metre idi. Bu civarda padişahların rükûbuna mahsus atların çıkarıldığı Has Ahır kapısı vardır. Asıl Has Ahır kapısı ikinci meydana nazırdır.

egitimanaçocuğalemisiz.

Selâm Taşları

Divanyolunun sağ kenarında beyaz mermerden küçük direkçiklere (Selâm taşları) denirdi. Selâm Taşlarının arkasından geçen vezirler alkışlanırdı.

İkinci Selâm Taşı ve Üçüncü Selâm Taşının sol tarafındaki sahada Milâdî 1868 de Abdülâzizin yıktırdığı (Telhis Köşkü) vardı.

Çınarın arkasında Dar-üs-Sa'âde ağalarına ait (Divan yeri) vardı.

Orta Cami

Burada Orta Cami adını taşıyan bir bina H. 1335 senesinde yıktırılmıştır. Kubbe altı binasının önünde geniş sayvan beyaz mermer, yeşil porfir ve Granit sutunların üzerindeki kemerlere istinat ettirilmiştir. Geniş pencerelerinde (Altın yaldızlı Bronz parmaklıklar) vardır. Bu binada Türk Rokokosu tarzında tezyinat görülür. Yanlarda sedir ve divanlar, ortada büyük bir mangal vardır.. Buraya gelen elçi ve maiyetlerine de hil'at tevzi edilirdi.

İç Hazine

İç hazine ihtiyat hazinesiydi. Lüzumuna göre harp masrafları da buradan tediye edilirdi.

İç hazinedeki kubbeler merkezde kesme taştan ve dört köşe üç büyük pilpayeye istinat etmektedir. Demir kapaklı Sarnıç, para saklamağa mahsus idi. Burada fazla miktarda esliha vardı. Şimdiki silâh müzesi bunlardan müteşekkildir.

Kıymetli Silâhlar

Kıymetli silâhlar büyük hazinede veya Silâhtar Ağa hazinesinde saklanırdı. Bu silâhların bir kısmı kırmızı çuha torbalar içinde Hırka-i Saadet dairesinin dış duvarlarında asılıydı.

Burası dünyanın en güzel Şark silâhları koleksiyonunu havi idi. Yaylar, oklar ve bilhassa kılıçların nevileri çoktu.

(Dikizler), (Ok atmağa mahsus zenberekli yaylar) (Tatar arbaletleri) (İdman topuzları) buradadır. Son zamanlara kadar Baltacılar Koğuşunun camiinde asılı olan yay, Acem elçilerinin getirdiği (Bazu Kuvveti Yayı) olup, Deli Hüseyin Paşa tarafından sıkılarak kırılmıştır.

(Acem Kalkanı), (Kanunî Sultan Süleymanın Meçi), (Birinci Mehmedin Meçi) (İkinci Beyazıdın Mızrak Ucu) yine buradadır.

(Muaviyenin Kılıcı) (Sultan Kaytbayın kılıcı) (Tomanbayın Kılıcı) (Kansu Guriyenin Kılıcı) (Fatihin Kılıcı ve Meçi) (İkinci Beyazıdın Kılıcı) (Kanunî Süleymanin Kılıcı) (Birinci Selimin Kılıçları) vardır.

(Arap Kılıçları) (Miğferler) (Acem Miğferleri) (Kafkasya Miğferi) (Zümrütlü, Yakutlu, Firûzeli Kılıçlar) ın kınları ve kabzeleri, hep süslüdür.

Türk miğferleri (On dört - On beşinci asırlara ait) Türk Kılıçları (On beş - on altıncı asırlara aittir.) (Yavuz Sultan Selimin Kılıcı) (Üçüncü Muradın Kılıcı) (İkinci Osmanın Kılıcı) (Dördüncü Muradın Kılıçları) Fildişi ve sedefle kaplanmış Türk Tüfekleri üzerinde (İmtihan damgası) bulunan tüfekler Tüfekçi başı nezaretinde bir kurşunla basılarak tecrübe edildiğine işaret addedilirdi.

Ok talimine mahsus (sehpalar) bunların üzerinde bir sandık bulunurdu. Bu sandığın içine bir torba ile pamuk veya ağaç rendesi konularak deliğinden ok ile nişan alınırdı.

Alemler (Berkok alemi) (İnal Alemi) (Kayıtbay Alemi) (Kansuva Alemi) (Kansuguri Alemi) (Tomanbay Alemi) gibi isim ve armalar taşımaktadır.

(Acem Alemleri) (Kolçaklar) (At başlıkları) (Zırh aksamı) (Tatar miğferi) (Sultan Kayıtbayın zırhı) (Kalkanlar). (Şah Tahmasbın miğferi) (Avrupa miğferleri) (Peygamberin yayı) (Tirendazlık ve Kemankeşliğe ait esliha) silâh müzesindedir.

Yay dört türlü olurdu. Esası Kayın ağacıdır, okçuların kemik dedikleri Manda veya inek boynuzu, manda ve inek bacağından alınan sinir, ve bunları yapıştırmak için tutkal kullanılırdı. Bunlar bir sene asılı olarak kururdu. Sinir elastikiyeti temin ederdi. Yayların başlarına (Çile) takılması için (Kertik) yapılırdı. Bunlara (Tunç Kertiği) denirdi.

Çile, ham ipekten yapılır. (Tımarlı yay) (Tımarsız yay) (Sağrılı yay) (Haki ve karabatak yayları) uzağa atmak için (Pota) talim için (Kepâde) (Tirkeş yayı) ve sair nevileri vardır.

Kemankeşlik veya (Tirendazlık) icazeti alanlara (Pehlivan) çıraklara (Talip) denirdi. Talimler Kepaze denilen (Gevşek kabzalı) ve (Kolay çilelî yaylar) la yapılırdı.

Ot dolu (Kıl torbalar) a endaht edilir. Ehliyet gösterenlere (Kabza) verilirdi. Okların eli acıtmaması için siper denilen bir kısmı vardır. Oku çekmek için sağ baş parmağa takılan yüzüğe (Zihgir) denirdi.

Oklar çam ağacı kamış ve saireden yapılırdı. Okun ucuna (Temren) denirdi. Okun dibine (Kuğu kuşu tüyleri) takılırdı ki buna okun (yelesi) denirdi. Çileye giren kertikli uca (Başpare) denirdi.

Otluk kapısı ile beşinci yerde bunun için kuğu kuşları beslenirdi. Okların (Tarzı has), (Kirişendani), (Şem'i endan) yahut (Fare kuyruğu) gibi nevileri vardı.

Yelesi olmıyan oklara (Hava gezi) veya (Torba gezi) ses çıkaran düdüklü oklara (Çavuş oku) denirdi. Bundan başka (Pota oku), (Menzil oku) veya (Zeyil Peşrev oku), (İbriş oku), (Haki oku) temrenleri tehlikeli (Hadenk oku) gibi nevileri vardı.

Okların konulduğu mahfazalar tahtadan ise (Kandil) meşinden ise (Kubur) demir yay çantalarına da (Tirkeş) denirdi.

Okların katettiği mesafe ölçüsüne (Gez) denir, Bin gez atana (Bininci) tâbir edilirdi. Yayların altında kuburları ve ok kandilleri asılıdır.

Silâh müzesinde bunlardan başka (Elmaslı yay), (İncili Tirkeş) (Macar zırhı), (Suvari kalkanları), (Kale tüfenkleri), Zırh gömlekli mintanlar, bakır üzerine altın yaldızlı (Solak ve Peyk serpuşları) (1 inci Ahmedin Alemi) (İkinci Selimin Alemi), (Üçüncü Muradın Alemi), (Dördüncü Muradın alemleri) vardır.

Türklere ait eğer ve özengiler, (Türk tabancaları), (Türk barutlukları), (Kurşun kalıpları), (Avrupa tabancaları), (Tatar tüfekleri) (Acem tüfekleri), (Muhtelif Avrupa tüfekleri) (Avrupa Arbaletleri), (Baltalar) (Topuzlar) merasimde kullanılan (Büyük Macar kılıçları), (Çocuk zırhı), (Ceneviz miğferi), (İtalyan, Macar, Leh ve Alman kılıçları), (Dördüncü Muradın zırhı), (Silâhtar Kara Mustafa Paşanın zırhı) (Arap, Fas, Hint, Türk, Japon hançerleri) vardır.

(Türk ciritleri ve yatağanları) yatağanlar ve saire Topkapı sarayında hıfzedilmektedir.

İhtiyar çınarın dibinde (Padişahların cenaze namazları) kılınmak âdetti.

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Aynı mahalde muharebeye gidecek (Serdâr-ı Ekremlere), (Sancağ-ı Şerîf) verilirdi.

Sancağ-ı Şerîf Fındıklılı tarihine göre Hayrabay tarafından Birinci Selime gönderilmişti.

Siyah Softan imâl edilmiş ve eskimiş olan bu sancağın üzerine yeni kısım ilâve edilmişti.

1857 yangınında (Enderun Meşkhanesi) de yandı. Sonradan bir (Musiki meşkhanesi) ve bir (Eczahane) yapıldı.

Sarayda sekiz bine yakın Çin ve Japon porselenleri vardır. Bu dünyanın en büyük ve en mühim koleksiyonudur.

(Safir Renkli Çiniler), (Alaca renkli çiniler), (Zeytunî renkli çiniler), (Fagfur denilen çini vazolar), (Ufak vazolar), (Çiçekler), (Gülabdan ve buhurdanlar), en eski çini takımları olan (Mertebanî), ismi verilen (Seradonlar). (Fagfur çini tabaklar), (Çin minakârı işleri) (Çin beyazı) adıyla İmparator sarısı denilen sarı çiniler fırın renkleriyle boyanmış (Yeşil familya) denilen çiniler, (Penbe familya) ve fırın renkli (Kırmızı Familya) denilen Fagfurlar ve daha bir çok kıymetli eserler Topkapı sarayı müzesinde hıfzolunmaktadır.

OSMANLI PADİŞAHLARI

Osmanlı padişahlarının ilki olan "Osman Gazi,, , itibârî olarak 1299 da müstakil olmuş sayılırsa da son incelemeler bunun doğru olmadığını göstermiştir. Osman ve Orhan Beğlerin İlhanlılara bağlı bulunduğu muhakkaktır. Ancak Orhan Beğ, son zamanlara doğru bağımsız olmuştur.

Osmanlı Padişahlarının asıl unvanları "beğ,, idi. Bu tâbir Fatih Sultan Mehmet için dahi kullanılmıştır. Fakat Yıldırım Bayazıddan başlıyarak "Sultan,, unvanı da arasıra kullanılmıştır. Fatih ve İkinci Bayazid zamanında yazılan Osmanlı tarihlerinde "Sultan,, unvanı ilk padişaha kadar teşmil edilmiş, hattâ bununla birlikte "Han,, unvanı da kullanılmış, sultan ve han unvanları bundan sonra son padişaha kadar gelmiştir. Yine bir ihtiram unvanı olarak "Hünkâr,, , "Hündkâr ,, veya "Hüdâvendigâr ,, unvanları da Osmanlı padişahlarına verilmiştir.

Osmanlı padişahları "uç ,, larda gazâ yapan savaşçıların başkanları olduğu için "Gazi,, unvanını da almışlar, böylelikle "Osman Gazi,, , "Orhan Gazi,, gibi tâbirler, isimlerle birlikte o padişahlara alem olmuştur.

Padişahlar devletin siyasî ve askerî başkanları idiler. Devlet üzerinde mutlak hâkimiyet ve otoriteleri olmakla beraber, dinî ve hukukî işlerde din bilginlerinin reyleriyle hareket ederlerdi.

İlk Osmanlı padişahları bizzat seferlere çıkmışlar, devletin büyümesinde kanları ve canlarıyla âmil olmuşlardır. Bunlardan Birinci Murat savaşta şehid düşmüş, Yıldırım Bayazid savaş meydanında sonuna kadar sebat ederek esir olmuş ve bu zillete katlanamadığı için intihar etmiş, Çelebi Sultan Mehmet ve Fatih harpte yaralar almışlardır. Kanunî Sultan Süleyman ise ihtiyar halinde seferde iken ordusunun başında ölmüştür.

Osmanlı Padişahları İkinci Murattan başlıyarak kültür alanında da ileri gıtmişlerdir. İkinci Muradın kendisi de şairdi. Osmanlı padişahları içinde ilk defa şiir söyliyen odur. Ondan sonra Osmanlı padişahlarının hemen hepsi şiir söylemiştir. İkinci Murad ayrıca Türkçeyi himaye etmek, Türkçe eserler yazdırmak, yahut Türkçeye eser tercüme ettirmek suretiyle de dilimize büyük hizmeti olmuştur.

Fatih ise yalnız şair değil, aynı zamanda bilgindi. Birçok diller bilirdi. İstanbulu kuşatırken döktürdüğü topların balistik hesaplarını bizzat kendisi yapmıştı.

Umumiyetle kabul olunan bir telâkkiye göre Kanunî Sultan Süleymandan sonra Osmanlı hanedanı büyük şahsiyetler yetiştirmemiştir. Bu telâkki doğru değildir. Kanunîden sonraki padişahlar arasında büyük ve kuvvetli şahsiyetler bulunduğu gibi aralarında "Genç Osman,, gibi pek büyük, âdeta dâhî denecek kudretli bir şahsiyet de yetişmiş, fakat bu büyük kabiliyet çorak bir muhitte

eğitmenler için çoğaltılmıştır.

körlenip gitmiş, şehid edilerek Türk tarihi büyük gelişme imkânlarından mahrum edilmiştir.

Kanuniden sonraki padişahlar arasında Birinci Ahmet, dördüncü Murat değerli şahsiyetlerdir. Birçok ıslahat ve yenileşme teşebbüsleri padişahlardan gelmiş fakat menfaati haleldar edilenler bu teşebbüslerin önüne geçmişlerdir.

Osmanlı padişahları arasında, şairlerden başka, musikişinaslar; hattatlar da vardı. Yine bu hanedan pek kuvvetli pehlivanlar ve çok cesur insanlar da yetiştirmiştir. Hattâ vehmiyle tanınmış olan İkinci Abdülhamidin bile, kendisine bomba ile suikast yapıldığı zaman soğukkanlılığını hiç kaybetmeden, arabasını bizzat kullanarak sarayına döndüğü meşhurdur.

Şehzadeliklerinde valilik edip padişah olduktan sonra bizzat sefere çıkan ilk Osmanlı padişahlarının dünya hakkındaki geniş vukuflarına karşılık, daha sonrakiler şehzadeliklerini Haremde geçirdikleri için dünya hakkındaki bilgileri az ve eksik olmuş, bu yüzden devleti yalnız hamiyyet ve faziletle idare etmek istemişler, etraflarına her zaman muktedir adamlar toplıyamamışlardır.

Osmanlı hanedanı, dünyadaki bütün hükümdar sülâleleri arasında en uzun ömürlülerden biri ve belki de birincisi olmak bakımından da dikkate değer.

GAZİ OSMAN BEĞ

(1299 - 1326)

Birinci Osman, uzun boylu, geniş göğüslü, değirmi çehreli, yağız, kara çatık kaşlı, elâ gözlü, siyah saçlı, seyrek sakallı, kalın sesli bir hükümdar idi.

Mevlânaya meyli dolayısiyle mevlevî dervişlerinin giydiği (Kalensüve) yi giyerek üzerine destar sardırmıştır.

(Mevlevî sikkesi) nin (Sultan kisvesi) addedilmesi kararlaştırılmadan Osman Gazi başına kırmızı çuhadan bir börk giyip üstüne (Horasanî) tarzında (Ak çalma) dan bir (Burma sarık) sarardı. Bu tarz (Çağatay tarzı) dır. Sonradan giyilen başlığın üzerine altın sırma sarılarak buna (Altın sikke) ismi verilmiştir.

Bu başlığın tepesine (Sırma tabla) veya (Som tabla) denilen altın yaldızlı bir tepelik konurdu. Bu başlığın üzerine beyaz renkte (Destar-ı Yusufî) sarılarak padişah kavuklarının ilk şekli meydana geldi.

Kalensuvenin ismi sikkeye tahvil edildi. Fatih zamanına kadar (İşlemeli tennure) ile (Sikke-i Sultanî) Osmanlı padişahlarının elbiseleri addedilerek (Kisve-i Sultanî-i Osmanî) namı verilmiştir. Fatihten sonra padişahların elbiseleri tadilâta uğramıştır.

Osman Gazi içine entari ve üstüne (Üstlük) ismi verilen elbiseyi giyerdi. Bu Üstlük sonradan Rumeliye yayılarak yakasına (Rumeli yakası) tâbir edildi. Destar-ı Yusufî denilen sarığın Hazret-i Yusufa isnat edilmesi hususunda katî bir malûmat yoktur.

(Hazret-i Yusufun amamesi) namile Topkapı sarayında, emanet hazinesinde hıfzedilen başlığın Yusufa ait olup olmadığı bilinemiyor.

(Hünernâme) de musavvir Osman, - On altıncı asırda - padişah resimlerini yapmıştır. Şemailnamede, Topkapı sarayında (Numara 1/1896/47939) ve (Numara 2/1897/32253) sayılı vesaikde padişah resimleri vardır.

ORHAN BEĞ

(1326 - 1359)

Orhan Beğ, babası gibi mukavves burunlu, kumral saçlı, mavi gözlü, yüksek alınlı, uzun boylu, geniş göğüslü yakışıklı bir hükümdardı. Kuvvetli kolları ve beyaz bir teni vardı. Sağ kulağının altında bulunan bir (Ben) devrinin örf ve âdetlerine göre güzellik addedilirdi.

(Şamail-i Al-i Osman) adlı eserde birinci Osmandan başlıyarak Üçüncü Murada kadar hükümdar resimleri mevcuttur. (Topkapı sarayı resim galerisi).

Üçüncü Selim zamanında Rum ressamı tarafından yapılan albumda padişahlara en çok benzer kıyafetler vardır. Üçüncü Selim ailesinin şecere resimlerine göre bu resimleri yaptırmıştır. Yalnız Fatihten evvelki resimlerde başlıklarda mübalağa vardır. Zira eski minyatürlerin hepsi Osmanlı Beğlerinin başlıklarının altın sırmalı olduğunu göstermektedir. Üçüncü Selim bu eserin tâbii olan Young'a kendisinin haberi olmadan bu eserin İngilterede basılmasına müsaade etmiştir.

Osmanlı padişahları bacaklarına üzeri altın sırma işlemeli şalvar ile, üzerine tezyinat yapılmış (Çekme) veya (Çetik papuç) giyerlerdi. Topkapı sarayı müzesinde bu papuçlara ait kolleksiyonlar vardır.

Beğlerin zevcelerine Hatun denirdi. (H. 1333 senelerinde İbnibatuta Bursayı ziyaret ettiği sırada Osman oğlu Orhan Beğin merkezi olduğu gibi, İznik kasabasını ziyaret ettiği sırada Orhan Beğin zevcesi (Bilun Hatun) bulunmakta idi. (İbnibatuta C. 1, S. 342, 343.)

Padişahlara sonradan sultan namı da verilmiştir. Aynı zamanda Sultan zevceleri, kızları ve annelerine de Sultan ismi verilmiştir. Bunlar (Ayşe Sultan, Fatma Sultan) gibi isimlerile tefrik edilmektedirler.

BİRİNCİ MURAD BEĞ

(1359 - 1389)

Ömrünü gazâ ile geçiren cengâver padişah, Kosva cenginde, düşmanı darmadağın edip, bir suikasda kurban giderek, düşman alaylarının mahvolduğunu düşman kıralının kendi önünde can verdiğini gördükten sonra ölmüştür.

Orta boylu, değirmi yüzlü, büyük burunlu, iri dişli, uzun boyunlu kuvvetli bir hükümdardı.

Başına altın yaldızlı sikke giyer, üzerine beyaz destar sarılırdı. Kırmızı üzerine sırma işlemeli göğsü kapalı kaftan, belinde altın kuşak, siyah yakalı, mavi zemin üzerine işlemeli üstlük giyerdi. (Topkapı sarayı müzesi - Şemailname)

Hünernâmede, padişahın nasıl öldürüldüğüne dair izahat ve resim vardır. Hünernâmede de başında altın işlemeli başlık görülmektedir. Young albumundaki başlığın doğru olmaması lâzımdır.

Neşrînin (Cihannüma) sında, Birinci Muradın, resim salonundaki resmi en muvafıkı addedilmektedir. (Tahsin Öz - Topkapı Sarayı Müzesi Müdürü).

BİRİNCİ BAYEZİD (YILDIRIM)

(1389 - 1402)

Birinci Muradın büyük oğludur. Kosva cenginden sonra, şecaatine ve savaş-

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

taki çabuk hareketleri dolayısiyle kendisine (Yıldırım) lakabı verilmiştir. Türk hükümdarı (Timura) esir düştükten sonra intihar ettiğine ihtimal verilmektedir.

Beyaz değirmi çehreli, büyük burunlu, gayet heybetli idi. Başına altın yaldızlı sikke giyer, üzerine beyaz destar sarılırdı. Mavi zemin üstüne, altın sırma işlemeli, göğsü kapalı kaftan giyer, altın sırmalı kemer takar, yeşil yakalı, kırmızı zemin üzerine altın sırma işlemeli üstlük giyerdi. (Semailnâme Topkapı Sarayı Müzesi).

SÜLEYMAN ÇELEBİ

(1402 - 1410)

MUSA ÇELEBİ

(1410 - 1413)

BİRİNCİ MEHMED (Çelebi)

(1410 - 1421)

Ankara felâketinden sonra devleti yeniden ihya eden (Çelebi) ve (Kirişçi) lakaplariyle meşhur Birinci Mehmet çok yumuşak bir ahlâka malik olmakla beraber iyi bir idareci idi.

Başına ecdadının giydiği şekilde başlık giyerdi. (Bakınız : Şemailname Topkapı sarayı müzesinde).

Osman ve Orhanın Bursadaki merkadları üzerlerindeki hükümdarların kavukların sonradan yapıldığı muhakkaktır. Hiç bir vesaike istinat etmemektedir. (Başlıklar bizzat yerlerinde görülerek incelenmiştir).

MUSTAFA ÇELEBİ

(1419 - 1422)

İKİNCİ MURAD

İlk defa (1421 - 1444)

Çelebi Mehmedin oğludur. Orta boylu, geniş göğüslü, geniş omuzlu, değirmi yüzlü, penbe ve güler yüzlü, iyi tabiatli âdil bir padişahtı.

Ecdadı gibi başına (Altın sırma çubuklu külâh) giyerdi. Sikke, kavuk gibi isimler de bu başlıkların diğer isimleridir. Hepsi aynı giyeneği ifade ettiklerinden bütün bu kelimeler yanlış olmaksızın hepsi kullanılabilir.

Arkasına macenda renginde kaftan, siyah yakalı, sarı zeminli, üzeri işlemeli üstlük giyer, altın kemer takardı. (Şemailnâme : Topkapı sarayı müzesi).

İKİNCİ MURAD

İkinci defa (1444 - 1451)

İKİNCİ MEHMED (FATİH)

İlk defa (1444 - 1444)

İkinci defa (1451 - 1481)

İkinci Muradın oğludur. İstanbulu zaptederek (Fatih) ismini almıştır. Devrinin en bilgili ve cengâver hükümdarı Türkleri yer yüzünün en güzel şehri olan İstanbula yerleştirmiş ve onu Türkleştirmiştir. Fatihten itibaren padişahların bütün elbiseleri sarayda muhafaza edilmiştir. Fatihe kadar saray kumaşlarının merkezi Bursa idi. Sonra İstanbulda (Kârhaney-i hassa) yapıldı. (Tahsin Öz, Topkapı Sarayı Müzesi Müdürü). Fatihin resmi Bellini tarafından yapılmıştır. Topkapı sarayında krokisi mevcuttur. Tepesi kırmızı yuvarlak geniş kavuk, yeşil kaftan, üzeri işlemeli belinde açık yeşil kuşak, koyu vişne çürüğü siyah yakalı üstlük giyerdi. Resmin aslı Londradadır. Topkapı sarayındaki yağlı boya resim Zanaronundur ve tarif üzere yapılmıştır. Bellini ile alâkası yoktur.

F : 3

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

İKİNCİ BAYEZİD (VELİ)

(1451 - 1512)

Fatihin büyük oğlu. Kardeşi Sultan Cem ile bazı mücadelelerde bulunduktan sonra tahta geçmiştir. Uzun boylu, beyaz tenli, siyah saçlı, çatık kaşlı geniş göğüslü, sofu bir hükümdardı. Daha hayatta iken oğlu Selimin tahta çıkarılmasından müteessir olarak Dimitokaya giderken yolda ölmüştür.

Başına tek sorguçlu kavuk, nefti zeminli, kolları yeşil, bilekleri mor, önü sırma göğüslüklü, omuz yaka ve önü beyaz kürklü üstlüğü giyerdi. Kırmızı kuşak sarardı. (Young albumu).

BİRİNCİ SELİM (YAVUZ)

(1512 - 1520)

Bayezidin oğludur. Büyük bir cihangirin meziyetlerini nefsinde toplıyan Selim (Yavuz) lakabile meşhurdur. Birinci Selim, orta boylu, müdevver çehreli, çatık kaşlı ve geniş omuzlu idi. Sakallarını keserek yalnız bıyık bıraktı. başına (Selimî) adlı kendine mahsus bir başlık yaptırdı. Başlığın hususiyeti yanında (dilimler) bulunmasıdır. (Şemailname) de : Üst ve alt kısmı beyaz kavuk, Üzeri altın işlemeli beyaz kaftan, açık yeşil, altın işlemeli kemer, koyu vişne çürüğü yakalı, üzeri altın işlemeli, zemini kırmızı üzerine altın sırma işlemeli üstlük. (Young) da : Kırmızı zemin, mavi yakalı ve astarlı, sırma püsküllü üstlük, yeşil entari, murassa kemer ve hançer vardır. Topkapı sarayı müzesinde güzel bir minyatürü daha vardır. Elinde (Altın gürz) tutmaktadır.

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

BİRİNCİ SÜLEYMAN (KANUNİ)

(1520 - 1566)

Osmanlıların onuncu ve meşhur sultanıdır. Türkler (Kanunî Sultan Süleyman) garp müellifleri de onu (Soliman le Magnifique) diye anarlar. Bir çok düşman ordularını mağlûp etmiş Tebrizden Viyanaya kadar imparatorluk kurmuştur. Elbiseleri son derecede güzeldi ve padişah ailesi arasında da şöhret bulmuştu. (Şemailname) de : Kavuğunun tepesi kırmızı, beyaz sarık, açık mavi üzerine altın işlemeli kuşak, üzeri altın sırma işlemeli mavi kaftan, üzeri altın sırma işlemeli kolsuz üstlük, (Nakkâs Haydar) ın yaptığı resim. (Young) da : Başına üç sorguçlu kavuk, omuz, yaka, ve kenarları samur kürklü üstlük, entari, altın işlemeli kuşak (Şemailname, Lokman tarafından yazılmış, resimlerini Osman namında biri yapmıştır.)

İKİNCİ SELİM (SARI)

(1566 - 1574)

(Sarı) ve (Sâni) lakaplariyle maruftur. Halim ve selim olmakla beraber, kendisini içkiye fazla kaptırmıştı. Sarhoşlukla sefer açmış ve yine bu yüzden yıkanırken hamamda ölmüştür.

(Şemailname)de : Tepesi kırmızı, beyaz destar sarılı kavuk, üzeri altın sırma işlemeli beyaz kaftan, bilekleri mavi zemin üstüne altın sırma işlemeli, altın işlemeli, mavi kuşak, mavi yakalı, altın sırma işlemeli, koyu vişne çürüğü zemin üzeri altın işlemeli üstlük. (Young) da : Tek sorguçlu beyaz kavuk, arkasına sarı siyah, mavi renkli, kırmızı kollu, sarı bilekli üstlüğü giyerdi.

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

ÜÇÜNCÜ MURAD

(1574 - 1595)

Orta boylu, kara sakallı, yuvarlak yüzlü idi. Babası gibi zevke mail olup, İstanbuldan dışarı çıkmamıştır. Kanunîden sonra Osmanlı padişahlarının değerlerini kaybetmeğe başladıkları devreye girmişlerdir. 130 çocuğu vardı.

(Şemailname) de başlığın üzerinde siyah sorguç vardır. Tepesi kırmızı, ön kısmında iki adet beyaz sorguç vardır. Başlığın tepesinde altın yaldız saplı tepesi siyah tüylü başka bir sorguç vardır. Sarı üzerine altın sırma işlemeli bileklik. Koyu deve tüyü renginde altın işlemeli kolsuz üstlük. (Diğer bir minyatür de açık mavi kaftan, altın sırmalı kemer, turuncu zemin, altın işlemeli kolsuz üstlük, (Young) da : Siyah sorguçlu kavuk, beyaz kürklü, mor zeminli, sarı kollu, yeşil bileklikli üstlük giyerdi. Göğsünde altın sırma ve püsküller vardı.

ÜÇÜNCÜ MEHMED

(1595 - 1603)

Sultan Muradın oğludur. Eğri fatihi olarak tanınır. İyi huylu bir hükümdar olup (Adlî) mahlesi ile şiirler yazmıştır.

Başına siyah sorguçlu kavuk giyerdi. Padişahlara ait elbiseler son zamanlara kadar Topkapı sarayında muhafaza edilmiştir. İkinci dünya harbi dolayısiyle bu elbiseler hususî bir yere gönderilmiştir. Fatihin emrile ölen her padişahın elbisesi bir bohçaya sarılıp saklanmakta idi.

Arkasına beyaz kürklü, sarı zeminli, kolları mor üstüne sarı işlemeli, bilek kısımları yeşil üstüne sarı benekli üstlük giyerdi. (Young).

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

BİRİNCİ AHMED

(1603 - 1617)

Birinci Ahmed hayır işlerini sever, müşfik bir sultandı. Anadoluda isyan eden bir çok âsileri affetmişti sulh içinde geçen devri sırasında kendi namına izafeten, Mimar Mehmet ağa tarafından inşa edilen altı minareli camisi İstanbulun en güzel camilerinden birisidir. Kendisi de bu civarda yatmaktadır. (Bahtî) mahlesi ile şiirler söylerdi.

Birinci Ahmet başına tek sorguçlu kavuk, arkasına yeşil zeminli, kolları mor zeminli üzeri sarı baklava şeklinde işlemeli, omuz, yaka ve önü kürklü göğsü altın sırma şeritli ve püsküllü üstlüğü giyerdi. (Young).

BİRİNCİ MUSTAFA

İlk defa (1617 - 1618)

İkinci defa (1622 - 1623)

Saltanatı yalnız üç ay üç gündür. Topkapı sarayı müzesinde hazine-i humayunda muhafaza edilmekte olan padişah elbiselerinin, hazine defterlerindeki kayıtlarında (Amame) veya (Amame-i Şerife) namiyle padişah kavuklarının isimlendirildiği gürülmektedir.

Birinci Mustafa arkasına yeşil zeminli, omuz yaka ve kenarları beyaz kürklü kol bilekleri yeşil ve sarı murassa kumaşlardan, önü sırma şeritli üstlüğü giyerdi. (Young).

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

İKİNCİ OSMAN (GENÇ)
(1618 - 1622)

İkinci Osman (Genç) lakabile maruftur. 14 yaşında iken tahta çıkmıştır. Çok genç olan Sultanın, artık eski kudretini kaybetmeğe başlıyan Yeniçeri ocağını ıslâh etmek yolunda yaptığı teşebbüsler, kendisinin Yeniçeriler tarafından şehit edilmesiyle neticelendi.

Genç Osman Topkapı sarayındaki bir minyatürde yeşil üzerine sırma şeritli, kolları altın, çiçek işlemeli kaftan, arkasına gri zemin üstüne vişne çürüğü mavi kırmızı ve altın işlemeli üstlük giyerdi. Bindiği beygirin üzerinde gayet kıymetli eğerler altın işlemeli dizginler, atın bilekleri kırmızı boyalı, kuyruğu da kırmızı boyalı ve bağlıdır. (Young) da tek sorguçlu, kavuk, mavi zemin üstüne sarı tezyinatlı kollu, kenarları samur kürklü kırmızı üstlük giyerdi.

DÖRDÜNCÜ MURAD
(1623 - 1640)

Birinci Ahmedin oğludur. Annesi Kösem sultandır. Gayet kuvvetli olan bu sultan Bağdadı kurtarmağa giderken Konya ovasında yapılan bir spor müsabakasında birinci olmuştur. Evliya Çelebi ve Naima da Dördüncü Murad'ın kuvvetini övmektedirler. Topkapı sarayı hazinesinde (Bağdat seferi elbisesi) vardır. (Biri Peygamberin, diğeri Selim-i Evvel'in olmak üzere iki kılınç kuşandı) Mısırdaki (Gori hazinesi) nden alınan Hazret-i Yusufun destarı da başına giydirmişlerdi. (Ahmet Rasim Osmanlı Tarihi Cild II. S. 524).

Dördüncü Murat başına çok giydiği üstü sorguçlu, destarı ensesine doğru sarkık başlığı giyerdi. Arkasına yeşil yırtmaçlı ve geniş kollu harmaniyi giyer, sefere çıktığı zaman maden kolçaklarını takar ve belinden kılıcını ayırmazdı (Young).

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

İBRAHİM
(1640 - 1648)

Deli İbrahim diye şöhret bulan sultan bu ismi hak edecek bazı taşkınlıklar yapmıştır. (Cinci Hoca) Hüseyin efendi gibi devrin şarlatanları yüzünden ne yaptığını bilmiyecek bir hale gelmiştir. Tahtından indirilmesinden bir müddet sonra boğularak öldürülmüştür.

Sultan İbrahim başına tek sorguçlu kavuk giyer, arkasına kenar, omuz ve yakaları kahverengi kürklü, yeşil zeminli, kırmızı kollu bir üstlük giyer, altın işlemeli kemer takardı (Young).

DÖRDÜNCÜ MEHMED (AVCI)
(1648 - 1687)

Edirnedeki sarayda hep bu avcılık merakını gidermeğe çalışırdı. devleti (Köprülüler) idare etmiştir. Bu devrede ikinci Viyana bozgunu ile felâket seneleri başlamıştır.

Dördüncü Mehmet başına (Tac-ı Sultani) addedilen kavuğu giyerdi. Ön kısmında bir sorgucu vardı. Arkasına yeşil zeminli, kolları beyaz üstüne kırmızı baklava şeklinde üzeri altın sırma işlemeli, göğsü altın sırma kordon ve püsküllü üstlük giyerdi (Young).

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

İKİNCİ SÜLEYMAN
(1687 - 1691)

İkinci Sultan Süleyman Osmanlı padişahlarının yirmincisidir. Kısa süren padişahlığı Edirne sarayında geçmiştir.

Başına giydiği kavuğun üstünde kıymetli taşlarla süslü bir sorguç vardı. Arkasına yeşil zeminli, göğsü altın sırma şerit ve püsküllü, önü, yaka ve kenarları samur kürklü üstlük giyerdi (Young).

İKİNCİ AHMED
(1691 - 1695)

Sultan İbrahimin oğludur. kardeşinin ölümü ile 48 yaşında iken tahta çıkmıştır. 3 sene 8 ay saltanat sürmüştür. Gayet halim ve selim bir insandı.

İkinci Ahmet başına tek sorguçlu kavuk giyer, bu sorguç yakut ve saire gibi kıymetli taşlarla müzeyyen idi. Arkasına mor ve karmen renginde zeminli, kolları yeşil üzerine sarı ve kırmızı baklava desenli, omuz, yaka ve kenarları samur kürk, önü altın sırma şerit ve püsküllü üstlüğü giyerdi (Young).

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

İKİNCİ MUSTAFA
(1695 - 1703)

İkinci Mustafa devri meşhur Karlofça muahedesinin yapıldığı uğursuz bir devri olmuştur. Tahtından çekilmiş ise de bir müddet sonra ölmüştür. Hayatını Edirne sarayında geçirmiş ve (Eski cami) denilen yerde kılınç kuşanmıştır.

İkinci Mustafanın kendine mahsus sorguçlu ve destarlı bir kavuğu vardı. Arkasına Bursa alacası gayet güzel kumaştan, göğsü altın sırma püsküllü, omuz ve yakaları kürklü üstlüğü giyerdi (Young).

ÜÇÜNCÜ AHMED
(1703 - 1730)

Dördüncü Mehmedin oğludur. Kardeşi ikinci Mustafanın tahttan indirilmesinden sonra padişahlığı ilân edilmiştir. Zamanında sulh ve sükûn tekrar avdet etmiş, bu devreye zenginlik, rahatlık, refah alâmeti olan bir isim verilmiştir. Bu devrin sonu Üçüncü Ahmedin çekilmesiyle kapanmıştır.

Başına sorguçlu kavuk giyer, arkasına omuz, yaka ve kenarları siyah kürklü, açık mavi zeminli, sarı kollu, önü altın şerit ve püsküllü üstlük giyerdi. Mücevherli kuşak takar, arasında murassa bir hançer taşırdı (Young).

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

BİRİNCİ MAHMUD

(1730 - 1754)

Yirmi dördüncü padişah, İkinci Mustafanın oğludur. Patrona Halil isyanını müteakip saltanata geçmiştir.

Birinci Mahmut başına üç sorguçlu Selimî kavuk giyer, arkasına omuz, yaka ve kenarları siyah kürklü, zemin ve kolları murassâ kumaşalrdan göğsü kare tezyinatlı üstlüğü giyerdi (Young).

ÜÇÜNCÜ OSMAN

(1754 - 1757)

Yirmi beşinci Osmanlı padişahı, İkinci Mustafanın oğludur. Kardeşi Birinci Mahmuda halef olmuştur. Birinci Mahmudun inşasına başlattığı (Nur-u Osmaniye) camiini kendi namına bitirmiştir. Onun zamanında İstanbulda çıkan bir çok yangınlar, şehrin harabiyetine sebep olmuştur.

Üçüncü Osman üzeri kıymetli taşlı bir sorguçlu kavuk giyerdi. Arkasına omuz, yaka ve göğsü kürklü, iki yan göğsü kare, ve kıymetli taşlarla tezyin edilmiş üstlüğü giyerdi (Young).

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

ÜÇÜNCÜ MUSTAFA

(1757 - 1774)

Üçüncü Ahmedin oğludur. 26 ncı padişah, Avrupanın harp içinde bulunduğu sırada, Üçüncü Mustafa tarafsız kalmayı tercih etmiş, harbe girip, kaybedileri kazanmak teklifini reddetmiştir. Son zamanlarda Ruslarla harbe başlama ile, Avrupalı zabitlerin orduda bulunmasına razı olmuştu. (Baron de Tott) bunlardan biridir.

Üçüncü Mustafa, başına üzeri yakut ve zümrütlü, uzun sorguçlu kavuk giyer, arkasına beyaz zeminli, beyaz kollu, omuz, yaka ve kenarları kürklü, dört köşe sarı çizgili, içi beyaz, açık mavi, açık yeşil, sarı ve penbe işlemeli kenarları düğmeli üstlüğü giyerdi. (Young)

BİRİNCİ ABDÜLHAMİD

(1774 - 1789)

Üçüncü Ahmedin oğludur. Çok halim ve selim bir adamdı. Harplerin fecaati zayıf olan bünyesini sarsmıştı. zamanının büyük ricali kendisini teselli etmeğe gayret etmişlerdi. Cezairli Hasan Paşa gibi kahraman denizciler bir çok galibiyetlerle devletin yüzünü güldürmüşlerdir. 1786 harbı büyük facialarla genişleyip Rus kumandanı Suvorofun 1788 de kazandığı ve binlerce Türk muharibinin kılıçtan geçirilmesi haberi İstanbula geldiği zaman Birinci Abdülhamide inme inerek teessüründen öldü.

Birinci Abdülhamit, kıymetli taşlarla süslü tek sorguçlu başlığı giyerdi. Arkasına kahverengi, omuz, yaka ve kenarlı, kolları beyaz, göğsü beyaz zemin üstüne açık mavi kare tezyinatlı üstlük giyerdi (Young).

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

ÜÇÜNCÜ SELİM
(1789 - 1807)

Üçüncü Mustafanın oğludur. Gayet halim tabiatı, yapmak tasavvurunda bulunduğu işleri tamamlamağa mani olmuş, Osmanlı devletinin son vaziyeti karşısında çok elem duyarak buna çare aramağa çalışmış ve bu gaye uğrunda şehit olmuştur. Değerli bir şair ve bestekâr idi. Ressamları teşvik etmiş padişahların resimlerini bir Rum ressamına yaptırmış, müteaddit yabancı ressamlar da tanbula ait resimler yapmışlardır.

Üçüncü Selimin yağlı boya resimleri vardır. Başına giydiği kavuğun üstüne uzun bir sorguç takılırdı. Arkasına yeşil zeminli, omuz, yaka ve kenarları kürklü göğsü beyaz zemin üstüne dört köşe, kıymetli taşlardan yapılmış (Göğüslük) ilâve edilirdi. Bu göğüslüğün zemini açık mavidir. Kırmızı, yeşil ve mor işlemeli yeşil kollu üstlüğü giyerdi (Young).

DÖRDÜNCÜ MUSTAFA
(1807 - 1808)

Birinci Abdülhamidin oğludur. O da Üçüncü Selim gibi boğularak öldürülmüştür. Üçüncü Selim ölürken kendisini (Ney) lerile müdafaa etmeğe çalışmıştı.

Dördüncü Mustafa, başına sorguçlu kavuk giyer, arkasına önü kare işlemeli zemin ve kolları murassa kumaşlardan, omuz, yaka ve kenarları kürklü üstlüğü giyerdi (Young).

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

İKİNCİ MAHMUD
(1808 - 1839)

Birinci Abdülhamidin oğludur. (Adlî) lakabile maruftur. Zamanında Yeniçeri ocağı lâğvedilerek (1826) da (Asakir-i mansurey-i Muhammediye) namiyle askerî teşkilât yapıldı. Yeniçeri ocağı taş taş üstünde kalmamak üzere darmadağın edilmiştir. Bu sebeple Yeniçerilerden pek az elbise kalmıştır. Bir kısmı İstanbul Askerî Müzesinde muhafaza edilmekte olan bu elbiselerin, İtalyada Venedik müzesinde bir kısmı mevcuttur.

Buraya kadar tesbit ettiğimiz kavuk devri kıyafetlerini son kullanan bu padişahtır. Onun zamanında hemen bütün kıyafetler değişmiştir.

İkinci Mahmut Harvanîlerde, kumaş rengi ile kumaş cinsi arasında bir ayrılık tesis etmiştir. Nizamnamenin neşrolunduğu günü takip eden şeker bayramı alayında bizzat (Elmas sorguçlu kırmızı fes) giymiş, mavi çuha pantalon, içindeki üniformanın üstüne, (Elmas yakalıklı Harvanî) giymiştir. Ayağa giyilen papuçlara da nihayet verilerek (Potin) giyilmiştir.

FES DEVRİ

Kavuğu ve kavukla birlikte entari, şalvar, kürk, üstlük gibi giyimleri ortadan kaldıran ve fesi, caketi, pantalonu kabul eden ve ilk giyen ikinci Mahmuttur.

(Fes) daha evvel Yeniçerilerde uzun müddet kullanılmıştır. Kalıpsız olarak bütün yeniçeri başlıklarının altına giyilirdi. Bir kısım askere de kılınç darbesine mukavemet edebilecek uzun ve büyük püsküllü fes giydirilmişti. Sonra püskül-ler gitgide küçüldü. İkinci Mahmudun giydiği ve ihdas ettiği fesin de kısa fakat büyük püskülü vardır. Bu nevi-feslere (Mahmudî fes) denilmiştir. Üst tarafı geniş olup, alt tarafı dardır.

Fesli devir aynı zamanda fotoğraf devri olduğundan gerek padişahların ve gerek saray memurlarının çeşitli fotoğrafları mevcuttur. Hem bu bakımdan ve hem de fesli kıyafetin kabulünden sonra padişahlar, bu esere mevzu teşkil eden, Yeni Saray'dan bugünkü tabiriyle Topkapı Sarayı'ndan ayrıldıklarından kıyafetlerini almadık.

BİRİNCİ ABDÜLMECİD
(1839 - 1861)

Birinci Abdülmecit başına (Mecidî fes) denilen altı geniş, üstü dar fes nevini giymiştir. Kulak hizasına kadar uzanan siyah bir püskülü vardır. İkinci Mahmudun kıymetli taşlardan yapılmış süslü bir püskülü de vardı.

Abdülmecidin fesinin üstünde kıymettar taşlı bir sorguç bulunuyordu. (Topkapı sarayı müzesi).

Arkasına dik yakalı omuzu apuletli bir caket giyer, göğüslüğünün üstü de iki tarafı (Altın sırma dal işlemeli) tezyinatı havi idi. (Topkapı sarayı müzesi) Pantalon ve potin giyerdi.

ABDÜLAZİZ
(1861 - 1876)

Abdülaziz başına kendi adına izafetle (Aziziye fesi) giyerdi. Aziziye fesi, Mecidiye fesi gibi idi. Fesin alt kısmı daha geniş ve daha yayvandır. Arkasına (Pelerin) ve (Alaturka setre) denilen Redingotun bir nevini giyerdi. Bacaklarına Fransız biçimi paçası dar, yukarısı geniş bir pantalon giyerdi.

Alaturka setrenin üstüne (İpek püsküllü kukulatalı Sako) giyerdi. Sakonun önü kordonla iliklenirdi. Kenarlarına altın şerit ve fermene işlenirdi.

Ayağına potin, iskarpin, veya arkası sustalı kaloş kundura giyerdi.

BEŞİNCİ MURAD
(1876 - 1876)

İKİNCİ ABDÜLHAMİD
(1876 - 1909)

BEŞİNCİ MEHMED (REŞAD)
(1909 - 1918)

ALTINCI MEHMED (Vahdeddin)
(1918 - 1922)

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

HAREM
ve Hareme ait örfler, âdetler

Haremin Kuruluşu

Yeni sarayda Harem Dairesi Kanunî Sultan Süleyman tarafından teşis edildi. O zamana kadar harem teşkilâtı eski sarayda bulunuyordu. Yeni sarayda (Arz Odası) denilen kısmından sola sapılarak haremin tunç kanatlı kapılarından (Nöbet yeri) denilen mahale girilir. Bu kısımda harem ağaları nöbet beklerlerdi. Sağ tarafta görülen sed ağaların oturma yeri olup, sol taraftaki taşa (tezgâh) denir ve oraya - yemek tablaları - konurdu.

Hareme Giriş

Sol taraftaki kapıya (Aş kapusu) denir, (Valide Taşlığı) veya (Harem Taşlığı) denilen mahalde mermer çeşmeler ve yerde (Asma Oda) vardır. Avlu mermer döşemelidir. Harem dairesinde en güzel çiniler vardır. Bu kısmın bazı tarafları sarı İtalyan çinileriyle kaplanmıştır. Türk çinileri İznik ve Kütahyada Kâşiler-başı denilen çini ustaları tarafından imâl edilirdi. Kütahya ve İznik ustaları çini kârhanelerinin mümtaz ustaları addedilirdi. Bu ustalar, Karahisar yüresi kullanarak o devrin Türk çinilerini imâl ederlerdi. Çinicilere (Kâşî) denirdi. Tekfur sarayında da bir çini kârhanesi yapılarak münakkaş ve Hoşkâşîler denilen sanatkârlar çalışmışlardır. Bu üstadlar çini imâlinde mürdesenk ve rastık taşı da kullanırlardı.

Hususî Daireler

Haremde, altın yaldızlı büyük bir ağaç (yataklık) vardır. Birçok cariye odaları, harem hamam ve hastaneleri, sair müştemilât vardır. Duvarları âdi kalem işleriyle yapılmış, Valide Sultan yemek odası, aruşek işlemeli, eski dolap ve kapı kanatları, Üçüncü Selimin validesinin dairesi, Valide Sultan yatak odası, bu buradaki çinilerin ifade ettiği resimlerde fıskıyelerden su yerine türlü türlü çiçek dalları ve rensolar çıkmaktadır. Yatak mahallinin üstünde, ahşap oymalı ve yaldızlı sakıf bulunmaktadır. Civardaki duvarların mermer kısımlarında ise yaldızlı kitabeler vardır. Bu odanın önünde tunç parmaklıklı bir pencere görülür, bu pencerelerle görülen aralığın duvarlarında (m. 1667) tarihli çini levhalarda Mekke ve Medine resimleri vardır.

Hamam yolundan, Dördüncü Mehmedin validesinin yaptırdığı (Valide Sultan hamamı) na çıkılır. Birinci Abdülhamidin yatak odası, duvarındaki yaldızlı çiniler Viyanadan getirilmiştir. Renkli mermerden yaldızlı çeşme, mermer ocak bu odadadır. Yine bu odada pencere önünde kadife üzerine el işlemesi nihalî pek nadir bir parça vardır. Üçüncü Selimin odası, alçı camlar, el işlemesi döşeme, yastık kılıfları, şallar gayet zengindir. Bu odada yazıhane, yazı çekmecesi, İngiliz saati, ve daha bazı eşyalar vardır.

Hünkâr Hamamı

Hünkâr hamamında malakârî kabartma tezyinât vardı. Hırka-i Saadet dairesine çıkan kapıya giderken duvarda bir çini Pano vardı. Buradaki Hünkâr hamamını Mimar Sinan yapmıştır. Bu hamam (Birinci soğukluk) (İkinci soğukluk) ve asıl hamam olmak üzere üç kısımdır. Yaldızlı musluklar, mermer kurnalar, mermer banyo, Padişahın yıkandığı yaldızlı bronz parmaklık ile çevrilidir.

Muhtelif Eşyalar ve Kısımlar

(Divan yeri) yahut (Muayede salonu) (Sofa-i-âlî) (Mermer direkler) (Sedefli parmaklıklar) (Minderler) (İşlemeli ipekli yastıklar) (Arz odasına serilen zerdüz nihâlî) (Uşşak halıları) (Sedef ve fildişi işlemeli taht) (Birinci Ahmedin kütüphanesi) (Üçüncü Ahmedin yemek odası) veliahtlara tahsis olunan (Şehzadegân dairesi) (Baş kadın dairesi) (Altın yaldızlı bronz ocak) (kapı ve dolap kanatları sedefkârî Türk işleri) (sandıklar, çekmeceler, harçlar, sepet sandıklar, gümüş paftalı ceviz sandıklar) (Ocaklı sofa) gibi kısımlar harem dairesi müştemilâtındandır.

Saray Usulleri

Bütün bu Osmanlı saraylarında, Osmanlı Türklerinin örf ve âdetleri hüküm sürmüştür.

Fatihe kadar, Osmanlı Padişahları vezir ve beğlerin ittifakile hükümdar intihap edilirlerdi. Bu zamana kadar divâna padişahlar riyaset ederken, İkinci Mehmetten sonra divâna vezir-i-azamlar riyaset ettiler. O zamana kadar hükümdarlar vezir ve beğlerle yemek yerken, sonra bu usûl kaldırılmıştır. (Kanunname-i Al-i Osman S. 27) Teşrifat usûl ve kaidelerinin vaz'ı, iç ve dış hazine diye devlet hazinesinin tefriki, bayram tebrikleri, Peyklerin hareketleri, seferlerde padişahla görüşme usûlü ve saire gibi kanunlar, Fatih tarafından vaz'edildi. Saltanat usûlleri gittikçe arttı.

Halife-i Peygamberî

(Makam-ı Saltanatın) geniş salâhiyeti vardı. Fakat şer'î kanunlara katiyen riayete mecbur tutulurdu. Padişahlar, Peygamber halifesi (vekili) addedilirlerdi.

Arza Girme

Sadr-ı a'zamların, müzakere neticelerini padişaha arzetmelerine (Arza girmek) tâbir edilirdi. Babıâlideki müzakereler telhis ile arz edilirdi. Padişah ölünce, Kızlar ağası ile Silâhtar ağa yeni Padişaha (Saltanat nöbetini) tebliğe giderler ve onu tebrik ederlerdi.

Saltanat Nöbeti

Yeni Padişaha evvelâ ölü gösterilir, sonra bir koluna Darüssaade ağası, diğer koluna Silâhtar ağa girerek Babüssaade önüne kurulan tahta oturturlardı. Bu suretle Padişahlığı ilân edilmiş olurdu. Ölen Padişahın ölümünde bir sui kast olup olmadığı Yeniçeri ocağınca bilinmesi kanundu. Yeniçeri ağası, Yeniçeri Sekban başı, Kul kethüdası saraya gelerek, elbisesi ile birlikte ölen padişahı görüp kanaat getirirlerdi. Sonra bu elbiseler iki yandan kesilerek elbise boğçasına konurdu. Bundan sonra gasl ve tedvin merasimi yapılırdı. Padişahların kabirlerinin imâli şehremini ile mimar başıya ait idi.

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Sultanın Ölüsü

Na'ş-ı Sultanî gasle şürû ile hafri kabri münasip görülerek Babüssaâde tarafındaki musallaya getirilirdi. Tellâllar vasıtasile Padişahın ölüm haberi ve cülûs resmi halka ilân edilirdi. Yeni Padişahın tahta çıkma hâdisesine (tahta oturdu) (Tahtâ geçti), (Cülûs-ı humayun oldu), (Taht-ı Saltanata cülûs etti) (Tahta çıktı) gibi tâbirler kullanılırdı.

Cenaze Merasimi

Ölen Padişahın cenaze namazını şeyhülislâm kıldırırdı. Şeyhülislâmın mazereti olursa Reis-ül ulema veya Rumeli kazaskeri kıldırırlardı. Yeni Padişah arz odası veya taht salonunda cenaze namazını kılar ve emrettiği yere, cenaze alayı tertibi ile ölü defnedilirdi. Ölen padişahın tabut üzerindeki kavuğuna siyah sorguç takılırdı. (Vasıf tarihi C. 1 S. 61) Çelebi Mehmedin vefatında matem elbisesi giyilerek bir hafta yas tutuldu. (Hayrullah Efendi C. 7, S. 36) bir hafta veya üç gün olan matemlerde siyah mintan giyilir ve siyah sarık sarılırdı. Cenaze merasiminde Darüssaâde ağası yalnız olarak bulunurdu. Bu törene, saray ağalarından başka hiç kimse iştirâk etmezdi. Cenazenin iki tarafındaki baltacılar vasıtasile cenazenin eller üzerinde taşınması âdet idi. Kanunî Süleyman öldüğü zaman devlet erkânı matem elbisesi ile şal sarınıp, solak ve Peykler başlarındaki sorguçları çıkarıp börkler üstüne peştemal sarılarak, çavuşlarla çaşnigirler ve diğer ağalar karalara sarınıp, dilsizler çullar giyip matem tutmuşlardı. (Selânikî tarihi S. 66) Fatih siyah elbise ile ve siyah sarıkla yas tutmuştu. (Hayrullah Efendi C. 8, S. 52) İkinci Bayazıtın Cenazesi İstanbula geldiği zaman Yavuz Sultan Selim ve devlet erkânı başlarına siyah sarık sarmışlardı. (Tacüt-tevarih C. 2, S. 208) ve (Solakzade S. 349) İkinci Selim babasının cenazesini karşılarken siyah çuha giyip, siyah şemle sarmıştı. (Selânikî S. 126) Üçüncü Murat Matem işareti olarak devlet erkâniyle beraber siyah elbise giyip, siyah sarık sarmışlardı. (Selânikî S. 126) Üçüncü Mehmet siyah şemle ile matem elbisesi giymişti. (Naîma tarihi C. 1, S. 104) Birinci Ahmet elbise ile matem tuttu. (Nuhbet-üt-tevârih S. 226) Sultan İbrahimin ölümünde matem alayı kaldırıldı. (D'ohsson Cild 7 - Fasıl 10) Dördüncü Muradın ölümünde tersine eğerlenen atlar, gazâya gittiği atlar olup tabutun önünde yürütüldü. Yeni padişah toplarla ilân edildi. Yeni bir padişah tahta çıktığı sırada fermanlar gönderilir, hutbeler okutturulur, yeni sikke (para) bastırılır. üzerine mahall-i darbı yazılırdı. (Paranın nerede basıldığının üzerine kaydedilmesi kanundu).

Mühr-ü Humayûn

İki mühür kazdırılır, bunlardan birisi sadr-ı a'zama gönderilirdi. Sadr-ı a'zam, Sadaret alayı ile Paşa kapısına gelerek, evvelki padişahın ölümü ile mâzûl addedilen devlet ricaline Paşa kapısında hil'at giydirilirdi. Padişah tarafından cülûs bahşişi verilmesi kanundu.

Eşref Saat

Biat mahallinde müneccim başının tayin ettiği (Saat-i muhtar) denilen uğurlu saatte tahta oturulurdu. Padişahların kılıç kuşanmalarına (Taklid-i Seyf) denirdi. Eyübe giden alayın önünde (Buçukcu) denilen Yeniçeri süvarileri halka para atarlardı. Cülûslarda tayin olunan (Eşref Saat) - yani en isabetli, en uğurlu saat - de Yeniçeri, Cebeci ve Hacegân efendiler, topcu ve top arabacı ocakları neferatı, Yeniçeri ocağı ricali, Hacegân-ı Divân, Sipahi bölükâtı Erbaa ocakları, Silâhtar bölükâtı Dergâh-ı Âlî kapıcı başları, cebeci, topçu, top arabacı ocakları ricali, esvab-ı divânileriyle Topkapı sarayından Eyüp türbesine kadar Safbeste-i Selam olmak üzere sıralanırlardı.

Alkış

Cülûs ve sair merasimlerde alkış veya (alkıç) yapılırdı. Büyük Selçukiler ve Anadolu Selçukilerinde de Serhenk çavuşları alkış yaparlardı. (Hammer, Histoire de l'ordre des Assasins S. 295) de alkışın Abbasîler zamanında mevcut olduğu, oradan Bizanslılara geçtiği yazılıdır.

Osmanlı devleti tesisinden itibaren mevcut olan alkışçılık divân-ı humayun çavuşlarının ilgası ile bu vazife muzikay-ı humayûn hademelerine bırakıldı. Son alkışçılar, baş alkışçı veya (Alkışçı başı) ile beraber altı kişi idi. Bu birliğe (Alkışçı bölüğü) denirdi.

Bahşiş ve Payendaz

Padişahlar sefere gidişlerinde (Sefer bahşişi) dağıtırlardı. Cülûs bahşişi divânında ulûfe divanı gibi arza girilmezdi. Padişahlar zaptettikleri yerler halkına amanname verirler ve ahitname hükmünce yemin ederlerdi. Harp sonunda gazi unvanını alırlardı. Padişah bir şehre girerken atının ayağının altına atılan kumaşlara (Payendaz) denirdi. Esnafın payendaz kumaş takdim etmeleri kanundu. Eski minyatürlü kitaplarda görülen padişahın geçtiği yerlere serilen kumaşları gösteren resimler bu hâdiseyi ifade etmektedir.

Padişaha Yanaşma

Seferde padişaha atlâ yaklaşılır ve bu suretle konuşulurdu. Bu harekete (Padişaha yanaşma) tâbir edilirdi. Büna (Rikâb-ı humayuna yanaşmak) da denirdi. Padişah camide (mahfel-i humayûn denilen mahalde namaz kılardı. Camiye girip çıkarken çizmelerini Yeniçeri ağası giydirirdi. Caminin mütevellisi elinde buhurdanlıkla orada bulunurdu.

Padişahla Konuşma

Padişahla muhavere esnasında şevketlû, devletlû, inayetlû efendimiz (v. s.) gibi tâbirler kullanılırdı. Cülûslarda zemin pûs edilerek (zevrakçe-i humayunlarına saye endaz-ı duhul edilirdi). Bu alaylarda müzeyyen süslerle geçen (yedek atların) D'Ohsson'un eserinde resimleri vardır.

Padişahın Yemeği

Padişah yemek yerken rikâpdar ağa elinde yelpaze ile sinekleri kovalardı. Padişah bağdaş kurarak otururdu. Altına (kısa sedir) eğilmeden yemesi için de bir seyyar sofra konurdu. Büyük havlu ve diz örtüsü getirilir, havlu yemek sofrasının üzerine, örtü de dizlerinin üzerine örtülerek bununla Padişah ellerini silerdi. Padişahlar porselen tabak içinde yemek yerlerdi. İkinci Bayazıt zamanında altın ve gümüş kaplarla yemek yenmiş, sonra bu âdet kaldırılmıştır.

Padişahın sevdiği meşrubat beş altı tane gümüş surahi ile gelirdi. (Halkondil zeyli) padişahın binişe gitmesi ile (kuşhane) de birlikte binişe giderdi. Padişah mutbağından alınan yemeklerin önüne düşüp gitmek, sofrasını hazırlamak yemek sahanının kapağını açmak, padişahın yemeklerini değiştirmek kilercibaşının vazifesi idi.. (Âlî, basılmamış kısmı, Umumî kütüphane nüshası varak 135)

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Büyük kaplara (Büyük yemeklikler) denirdi. Akşam yemeğine (müteaşşî) sabaha (mütegaddî) denirdi. (Zübdet-üt tevarih).

Padişaha yemek vermek usûlü (Kilerci-başı) veya (Çaşnigîr-başı) tarafından vuku bulurdu. Padişahın sarayın içerisinde dolaşması da merasime tâbi idi. Sarayın bahçesinde gezerken umumiyetle yelken bezlerinden (Sokak) veya (zokak) denilen bir perde (Çadır eteği) çekilirdi. (Saray vesikaları - Cevdet tasnifi No. 105).

Bayram Tebrikleri ve Ramazan Eğlenceleri

Ramazanda yapılan bayram tebriklerine (îd-i fıtır) denirdi. Ramazan-ı Şerif gelmeden hazırlıklara başlanırdı. İftar nevaleleri evvelden hazırlanırdı. Memleketin her yerinden saraya yiyecek maddeleri gelirdi. Akşamları (İftar âlemleri) ve (Ramazan eğlenceleri) yapılırdı. Sarayda bilhassa bu ayda (meddah) (Karagöz) (Orta oyunu) saz takımları kukla ve saire gibi oyunlar geceleri geç vakite kadar devam ederdi. Sarayın içinde (Sahur) vakti (Ramazan davulu) çıkardı. Haremin iç kısmında yalnız kadın çengiler oynardı. Bazı oyunlar hususî kafeslerin arkasında kadınlara da seyrettirilirdi. Bu gibi hâdiseler pek enderdi.

Kurban Bayramı

Kurban bayramındaki tebriklere (Muâyede) denirdi. Padişahı has odada giydirirler, öd ağacı ve buhurla tütsüledikten sonra enderun ağalarının tebriklerine (Muâyede-i Havas) denirdi. Bundan sonra Babüssaâde önünde (Muâyede-i Umum) yapılırdı. Ağalar beray-ı tebrik hükümdarın eteğini öperlerdi. Muayedeye gelen ağalar arasında çadır Mehter başısı, Taşra hazinedar başı, terzi başı, çadır mehterleri kethüdası, dış hazine kâtibi, alem mehter başısı ve saire gibi ağalar vardı. (Teşrifat-ı kadime S. 48, 50) (Teşrifatcılık defteri 676 - mükerrer numaralı - S. 21).

Binlerce Elbise

(Iyd-i fıtır) denilen (Şeker bayramı) Ramazan ayının sonunda gelir. Bu ayın yirmi yedisi (Kadir gecesi) dir. Bayramda giyilmek üzere sarayda binlerce elbise yapılır. Bayramdan bir gün evveline (arife) günü denirdi. Bayram davul ve top sesleriyle başlardı. Sabah ezanını müteakip, (Bayram namazı) kılınırdı.

Padişahın Kavuğu

Padişah deniz yolu ile bir tarafa gideceği zaman (Tülbent ağaları) baştaki kayıkta padişahın kavuğunu taşırlar ve geçecekleri yerde bunu eğmek suretiyle halkı selâmlarlardı. Padişahın bindiği kayığa (Kancabaş) denir, sırma saçaklı tak ile örtülürdü. Bazan (Baştardey-i humayûn) veya (Kapdan paşa baştardası) denilen mükellef kadirgaya binerlerdi. Kanunî kendisine mahsus bir yeşil baştarde yaptırmıştı. Padişah Baştardede olduğu zaman Kaptan Paşa (Ak elbise) ile hizmet eder, Tersane kethüdası dümen tutardı. (Selânikî basılmamış nusha varak 321, 339, 340, 440). Padişahların gittiği yerde pehlivan güreşleri, at koşuları yapılırdı.

Padişaha Ait Eşya

Ramazanın sonunda Sadaka-i fitir denilen fitre verilirdi. (Nefs-i humayun) padişahın kendisine mahsus (Karaferye), Selânik abdest havluları, peştemallar, hamam takımları dokutturulurdu. (Saray vesikaları. Cevdet tasnifi No. 888, 2640, 5079) Ankarada da Padişaha mahsus şal ve Sof dokunurdu. (Saray vesikaları. Cevdet tasnifi, No. 4483 sene 1241) Padişahın donu ile gömleği ve ipekli kumaşlar Trabzon dokumasından tedarik edilirdi. (Saray vesikaları, Cevdet tasnifi, No. 5080, sene 1191).

Abdülazizin ölümünde arkasından çıkarılan gömlek Rize bezinden idi. Padişaha zerbaft denilen Venedik kumaşları da gelirdi. Istanköy adasından helvahaneye halis limon suyu, ağaç kavunu, turunç ve firenk limonu getirilirdi. (Saray vesikaları, Cevdet tasnifi, No. 292, sene 1138).

Velâdet-i humayunlarda, Padişahların doğdukları senenin sene-i devriyesinde top atılmazdı. Huzur-u humayunda atılacak fişekler için barut, güherçile, kurşun, kükürt, kazık, sargı, ve keçeleri temin edilirdi. (Saray vesikaları, Cevdet tasnifi No. 823, sene 1181).

Padişahı Tebrik

Bayramda padişahı tebrike gelen sadr-ı a'zam iki defa yer öptükten sonra alkış yapılırdı. Bu sırada sadr-i a'zam diz çöküp evvelâ Pedişahın sağ ayağını, sonra sol ayağını öperdi. (Teşrifat-ı Kadime S. 49) (Teşrifatcılık defteri 676 mükerrer S. 21). Ramazan bayramında Yeni Sarayda Sofa-i humayunda atılacak toplar için iki kantar barut verildi. (Saray vesikaları, Cevdet tasnifi No. 824 sene 1181).

Dördüncü Mustafanın hemşiresi Saliha Sultanın kerimesi Hibetullah Sultanın velâdeti için tertip edilen (Beşik alayı) ile doğum müjdesi geldiği zaman Huzur-u humayunda ve Huzur-u âlîde bazı zevata samur kürk ve hil'atler giydirildi. (Saray vesikaları, Cevdet tasnifi, No. 814) Arife günü ikindiyi müteakip huzuru humayunda dua edildikten sonra (Duacı çavuşu) na taraf-ı mirîden verilegelen atiyye ihsan buyurulurdu. (Saray vesikaları, Cevdet tasnifi, No. 728 sene 1162).

Bayramda Padişahı tebrike gelenler arasında (ma'zûl beylerbeyleri), küçük defterdar, tersane emini, Ayasofya Kürsî Şeyhi, İstanbul kadısı, Üsküdar kadısı, eyalet kadıları, taht kadıları, mâzûl sancak beyleri, altı bölük ağaları ve maiyetleri, Yeniçeri ağası, Yeniçeri kâtibi, Yeniçeri kethüdası, Anadolu ağaları, Rumeli ağaları, Ağa imamı, Solak başılar, atlı zağarcılar, atlı sekbanlar, solaklar kethüdası, Peyk-başı, Peykler kethüdası, bölük başılar, oda başılar, ocak ağa ve zabitleri, Padişahın mataracısı, ocak muhzır başısı ve saire gibi kimseler vardı. Bunlar sıra ile el ve etek öptükten sonra merasim sona ererdi.

Her sene Kurban bayramında kurbanlar kesilir, tebrik dolayısiyle bostancıbaşı, Padişahın eteğini öptüğü zaman, yedişer donluk levandine (levanten) çuha, ve yedi donluk (atlas florentin) verilmek mutad idi. (Saray vesikaları, Cevdet tasnifi. No. 828 sene 1178).

Velâdet-i humayun şenliğinde Yedikuleden toplar atılırdı. Velâdet-i humayun, Padişaha mahsus bir çocuğun dünyaya gelmesi demektir. (Saray vesikaları, Cevdet tasnifi, No. 833).

Zat-ı Padişahînin leyley-i velâdetlerile cülûs geceleri (Cülûs ve velâdet Sene-i devriyelerinde) ilân-ı meserret edimek üzere vükelâ tarafından yapılan teklif kabul edilerek toplar attırılırdı (Vakanüvis Lûtfi Efendi).

Tuğra

Padişahların alâmet-i farikalarına (tuğra) denirdi. (Tevki-i humayun, Tevki-i refi, Nişan-ı Şerifi alişan-ı sultânî, Tuğray-ı garray-ı sâmî mekân-ı hakanî,

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Tevki-i refi-i humayun, Nişan-ı humayun, Misal-i meymun, Nişan-ı Şerif-i Alişan, Alâmet-i Şerife, Tuğray-ı garra) gibi tabirlerin hepsi tura veya tuğra demektir.

Sakal Salıverme

Padişah olan şehzade (tesrih-i lihye) tâbiriyle sakal salıverirdi.

Küçük yaşta hükümdar olanlar, büyüdükleri zaman sakal koyuverirlerdi. Yalnız Yavuz Sultan Selim sakal bırakmadı.

Nevruz Pişkeşi

Her sene yılbaşı ve Nevruzda (Hediyye-i Nevruziye) namiyle padişaha hediyeler verilirdi. Bu gibi hediyelere (Nevruz Pişkeşi) denirdi. Pişkeşler arasında semend, gaburlevn atlar, topuz, zerduz bisat ile müzeyyen, ve sair eşnası tuhaf, ve tarayif-i gûnagûndan bahçalar, v. s. gönderilirdi. (Naima tarihi C. 6 S. 64) Padişahların hastalanmalarında Sadrazamla Şeyhülislâm geçmiş olsun hediyesi gönderirlerdi. Bunların içinde fağfurî gülâptan ve okunmuş gül suyu da vardı. Hediyeler hazineye konurdu. Hazine son zamana kadar Yavuz Sultan Selimin mühürü ile mühürlenirdi.

Velâdet

Padişahın ilk çocuğu doğduğu zaman donanma günü fazla olurdu. İkinci Osmanın ilk oğlu doğduğu zaman 7 gün 7 gece şehir donanması yapıldı (Naima C. 1, S. 394).

Üçüncü Ahmedin Mehmet adındaki büyük oğlu için bütün memlekette donanma yapılmıştı. Velâdet vukuunda sadr-ı a'zam mücevherli beşik gönderirdi. Yeni doğan şehzadenin bakılmasına yirmi kadar (usta cariye) tahsis edilirdi.

Sütten kesilmiş şehzadeye (ağa) denilen üç has odalı, şehzade maiyyetine verilirdi. En yaşlısı şehzadenin (baş mürebbisi) olup buna (baş lala) derlerdi. Diğerlerine (lala) tâbir edilirdi.

Şehzadenin derse başlamasına (Bed-i besmele) denirdi. (Elifba) denilen alfabeyi şehzadeye ilk defa Şeyhülislâm okuturdu. Müftü şehzadenin omuzunu öperdi. Elifba, cüz kesesi, hilâl, ve saireyi sadr-ı a'zam gönderirdi.

Kuran-ı kerimi hatmetmeden şehzadeye hediyeler verilir ve tebrik edilirdi. Ders Darüssaade ağası dairesinde verilirdi. (D'Ohsson C. 7 Fasıl 9. S. 97).

Lâle Devri

Şehzadelerin sünnet düğünleri de merasimle olurdu. Bunların arasında on beş gün sürenleri de vardı. Bu düğünlerde Sunuf-u askeriyye, erkân-ı devlet, ulema ve şeyhler, esnaf takımı, sefir ve maiyetleri davetliler meyanında idi. Seyid Vehbinin yazdığı Sûrnâme adlı eserde Üçüncü Ahmedin oğullarının sünnet düğününden bahsedilmektedir. (Lâle devri) bu sünnet düğünü ile başlamıştı.

Sünnet Düğünleri

Şehzadelerle beraber 5000 fakir çocuk sünnet edildi. İstanbulun usta şekercileri rengârenk şekerden çiçekler yaparak bir (çiçek bahçesi) vücude getirdiler.

Camcılara on bin (şerbet kavanozu) halka verilecek ziyafetlerde kullanmak üzere on bin (ağaç sini) sipariş edildi. Davetlilere şeker tevzii için yüz tane büyük (mevlût tablası) yaptırıldı.

Mahyacılar ve Oyuncu Kolları

Ok meydanının etrafına (mahyalar) kurmak için (mahyacılar) tedarik edilerek on beş bin kandil ve on bin (kandil kutusu) tedarik edildi. Memleketin her tarafından (oyuncu kolları) çağırıldı. Devlet ricaline düğünde (Çengi kolları) bulundurmaları için emir yerildi.

Saray Hanendeleri

Saray hanendeleri başı Burnaz Hasan Çelebinin emrinde tanınmış sazende ve hanendelerden mürekkep seksen kişilik saz heyeti teşkil edildi.

Saray Şairleri

Nedim, Seyyid Vehbi ve sair şairlere şarkılar, gazeller yazdırıldı. Bunlar bestelendi. Bu büyük saz heyeti her gün Yalı köşkünde toplanarak düğünde çalınacak eserleri meşkediyordu.

Tulumbacılar

Sürre emini, sünnet edilecek beş bin çocuk ile düğünde çalışacak olanların hususî elbiselerini diktiriyordu. Askerî kıtalardan başka düğünlerde âdet olduğu üzere yüz yirmi nefer (tulumcu) ayrılmıştı. Tulumcuların bacaklarında bir (meşin don) vardı. Diğer tarafları çıplaktı. Giydikleri dona (Tulum) denirdi. Başlarına (meşin külâh) giyer, ellerine içi su dolu meşin tulum alırlardı. İntizamsızlık edenlere su atarlardı.

Nakıllar

Padişah buraları gezerken Silâhtar ağa ile kızlar ağası koltuklarına girerlerdi. Şehzadeler için nakıllar hazırlandı. Nakıllar nakılcılar tarafından hazırlanan bir değnek üzerine ince şeritlerden yapılmış ve üzerine gümüş ve altın teller sarılmış süslü bir takım alâmetler idi.

Herkesin ne kadar hediye getireceği (Teşrifat defterleri) nde ve (Kaza sicilleri) nde yazılı idi.

Ordu Alayı

Düğünlerde (Ordu alayı) denilen büyük esnaf alayları tertip edilir, her sınıf esnaf, türlü kıyafetlerde ve hünerlerini, marifetlerini, sanatlarını göstererek padişahın ve halkın önünden geçtikten sonra geline yahut sünnet edilecek şehzadeye hediyelerini sunarlardı (Reşad Ekrem Koçu).

Sünnet Alayında Teşrifat

Üçüncü Ahmedin, muhteşem alayı Ok meydanına doğru gidiyordu. Sünnet olacak şehzadeler yanında idi.

Has ahır Halifesi ve Haseki ağa, serâser kemerlerile önde gidiyorlardı. Üçüncü Ahmedin sağında ve solunda parlak esvaplarile Solaklar yürüyorlardı.

Silâhtar ağa, Rikâpdar ağa ve diğer enderun ağaları padişahı takip ediyorlardı. Kızlar ağası Beşir ağa, Yedekciler arkadan geliyorlardı. Ok meydanında devlet ricalini (Bayram divanlarında) tatbik edilen teşrifata göre huzuruna kabul etti.

Devlet ricali giyeneklerine fevkalâde itina etmişlerdi. Sadr-ı a'zam Nevşehirli İbrahim Paşanın arkasında kıymetli bir beyaz kürk, başında (kallavi-i Mutallâ) vardı.

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Sadr-ı a'zam kethüdası Mehmet ağa, mücevveze ve yeşil atlas kaftan giymişti. Tevkiî Mustafa Paşa ile Vezirlerden İbrahim Paşanın başlarında kallavi ve arkalarında divan kürkü vardı.

Düğün Yemeği

Yalnız ihtiyar bir vezir, günlük sade kıyafetiyle merasime iştirâk etmiş idi. Sadr-ı a'zam onu da yerinden kalkarak karşıladı. Devlet ricaline kahve ve tatlı ikram edildi. Yeniçerilere bayram divanlarında olduğu gibi pilâv zerde ikram edildi. Bin tabla dağıtıldı. Üsküflu Şehbazlar bütün tablaları temizlediler. Bundan sonra cirid oynadılar. Heyecanla seyredilen bu (yaya cirit oyunu) ndan sonra, topçu neferleri kalenderâne külahlar ve acaip elbiselerle bir takım oyunlar oynadılar.

Devlet ricaline, üstü pûşideli tablalarla yemekler verildi. Hassa Çaşnigirler başı misafirlerini gümüş sinilerle ağırlıyordu. İşlemeli lâal renkli peşkirler kullanılıyordu.

Sadr-ı A'zamın Hediyeleri

Âdet üzere sadr-ı a'zamın padişaha verdiği hediyeler arasında (Sıvama elmas kaplı kuşak) (elmas ve yakutla murassâ çaprast) (mücevherli çini kâse) (mücevherli billûr surâhi) (Cevahir çekmecesi) ıtrışâhî, mineli pîştahta, yeşil çuhaya kaplı bir tilki kürk, iki tahta samur postu, bir tahta Vaşak, Kakum, elvan çuhalara kaplı kürkler, İran ve İstanbul dibâsı, (ağır telli sade Nevzuhûr Hatai) (taraklı atlas) (sarma ve bağa kundaklı kaplama çifte bilezikli şişhane tüfek) ve daha bir çok kıymetli hediyeler vardı.

Büyük şehzadeye, murassâ ciltli kur'an, nefis bir Kitab-ı Hidaye, Risale abanoz üzerine elmas ve yakutla murassâ hançer ve diğer şehzadelere de buna benzer hediyeler verildi.

Donanma Fişekleri

Hediyelerin değeri kıymet biçilemiyecek derecede büyüktü. Düğün gecesi sadr-ı a'zam otağının önünde evvelâ bir (Çadır fişeği) sonra (fıskiye fişeği) ve daha sonra bir (Çarkıfelek fişeği) ne ateş verildi. Bu muazzam fişeğin yanması yarım saat sürdü. Bu büyük fişeklerden sonra bir çok Havai fişek atıldı.

Çengüçegâne Safası

Düğünün ikinci günü tulumcuların yaptıkları maskaralıklar seyredildi. Sonra (Çengi kolları) oynadı. Bu suretle iki saat (Çengüçegâne Safası) yapıldı.

Şişebazlar

Şişebazların hünerleri, yalın kılıçtan köprü kurarak üzerinden yalın ayak geçen canbazlar, davul zurna ile yaya ciridi seyredildi.

Cerrahlar

Yüz elli cerrahın arasındaki Hassa cerrahları devrin en mahir sünnetçileri idi. Çocukların sünnet çadırında bir (kol çengi) ve karagözcüler evvelden hazırlanmışlardı. Kapudan-ı Deryanın emrile Tersane kethüdasının hazırladığı otuz metre kadar boyunda on üç çifte, üç fenerli bir gemi, karadan yürütülerek Okmeydanına getirdi ve vezir çadırlarının yanında demirledi.

Karada Yürüyen Gemi

Oradakilere bir geminin nasıl hareket ettiği, nasıl demir attığı gösterildi. Geminin en büyük hususiyeti kızaklar üstünde çekilmeyip, içinde oturan adamlar tarafından kendi kendine yürütülmesi idi. Geminin tayfaları olan tersaneli delikanlılar, levendane tavırları, al destarları ve kırmızı Cezayir feslerile halkın çok hoşuna gittiler. Fevkalâde alkışlandılar.

Donanmış Atlar

Şeyhülislâmın hediyeleri arasında Hind seccadesi Kişmir şalı, Hind Pamuklusu ve saire gibi hediyeler vardı. Devrin en meşhur oyuncu kollarından (Edirne kolu) da iştirâk etti. Kıymetli takımlarla donatılmış olan atların (D'Ohsson) un eserinde resimleri vardır. Altın ve gümüş sofra takımları bu hediyeler arasında idi.

Eğlenceler

Denizde kandillerle donatılmış sallar gezdirildi. Bu düğüne ilk günlerde seksen, son günlerde ise yüz kişilik saz heyeti iştirâk etti. Ayılarla güreş yapıldı.

Esnaf Hediyeleri

Esnafın hediyeleri arasında (Bursa işi altın işlemeli yastık) gümüş tepsi, gümüş kahve ibriği, gümüş ibrik, gümüş leğen, gümüş şamdan, gümüş fitil makası, sırmalı güvez bohça, altın işlemeli berber peşkiri, gümüş leğen ibrik, gümüş çiçek, minekârî tahtırevan, (zümrüt ve elmasla süslü) mücevher kuşak, Şişhane fagfurî kâse, hoşaf tabağı ve saire gibi kıymetli hediyeler vardı.

Bu hediyeleri kasaplar, kebapçılar, debbağlar, mumcular, berberler, saraçlar, başcılar ve bedestan esnafı getirmişlerdi.

Oyunlar

Cebeciler çadır şeklinde bir (döner fişek) yapmışlardı. Püskürme fişekler de çok hoşa gitti. Denizdeki salların üzerinde ip canbazları ve her türlü oyunlar oynuyorlardı. İki kalyonun (cenk oyunu) perendebazlar, bahçevan kolunun oyunları gösterildi.

Dükkân

Esnaf alayında, sırasile çadırcılar, kavaflar, kavaf yamakları, bakkallar, yaş meyvacılar, kavukçular, yorgancılar, bedestan esnafı, esirciler, hallaçlar, alay gösterdiler. Her sınıfın çalgıcıları ve rakkasları vardı. Arabalar üzerinde (dükkân) lar kurarak sanatlarını teşhir ediyorlardı. (dükkân) eski tâbirle sahne, tiyatro mahali demekti.

Diğer Hediyeler

Bu esnafın getirdiği hediyeler arasında dışı yeşil ve al atlastan İstanbul dibasından yapılmış, içinde dört nakışlı sütunu bulunan altın alemli çadır. İki çift incili ve zümrütlü çizme, inci işlemeli ve sırmalı çerkes filârları, yaldızlı gümüş tepsi, gümüş şamdan, gümüş tas, atlas ve bürümcük işlemeli yorgan, ağır atma telli bürümcük, sırmalı yastık (v. s.) ve esirciler de, bir kız esir bir de oğlan esir taktim ettiler.

Düğünün dokuzuncu günü, tüccarlar, kuyumcular, kazazlar, bezzazlar, ahçılar, akzancılar, bezirgânlar alay alay gösterdiler.

e-kitap.com.tr

Taktim edilen hediyeler arasında elmas yakut ve incili yelpaze, yakutlu çalar saat, inci takımlı çapraz, mücevher kuşak, mücevher sırmalı hazine kolanı, som hazine dizgini, işlemeli bohça, altın işlemeli kadife, altın işlemeli şal, top telli kumaş, destar-ı Hünkârî (Hünkâr destarı), bez kılapdan atlas bohça, gümüş ibrik leğen, Yemen kahvesi, gümüş matra, gümüş makas, gümüş kahve ibriği, gümüş gülâpdan, gümüş buhurdân, gümüş şamdan, gümüş nalça, altın çiviler, Venedik dibası, Floransa atlası, Hind kumaşları, çiçekli şallar, gümüş hoşaf tası, eski madenkâse, eski maden sofralık tabak, sair kıymetli hediyeler vermişlerdir.

Bostancı başı, Hassa silâhşorları, şahinci başı ve maiyetleri, Haseki ve bostancılar kırmızı baratalarile etrafı lâle bahçesine çevirmişlerdi.

Düğünün onuncu gününde okçular, yaycılar, balmumcular, kâğıtçılar, bıçakçılar, kalaycılar, Bitpazarı esnafı, kürkçüler alay gösterdiler. Hepsi atlı veya yaya, rakkasları, hanendeleri, çalgıcılarile geçtiler.

Getirdikleri hediyeler: İçi ve dışı nakışlı yay, işlemeli oklar, Siyah kâfurulu balmumu, beyaz kâfurulu balmumu, mücevherli gümüş divit, gümüş yazı takımı, Semerkand kâğıdı ve saire gibi hediyeler vardır.

Karaya Çıkarılan Gemi

Mısır çarşısı esnafları yelkenleri açık, bayrakları atlastan, tayfaları içinde bulunan bir kalyonu Ok meydanına çıkardılar Gemi Üçüncü Ahmedin otağının önüne alındı. Gemideki hediyelerde gümüş parçalar, öd ağacı, (büyük mevlûd tabaklarile) buhur, karanfil, hindistan cevizi, sakız, tarçın, safran, misk sabunu, buhur suyu, çiçek suyu, tîni mahtûm, burma, ağız miski, badem şekeri, akîde, Kâbe bardağı ve saire vardı.

Diğer hediyeler arasında duduburun kılıcı (Balık dişi kabzalı, altın pervazlı İstanbul demiri) mercan tepeli kalemtraş, incili çizme ve incili filâr, Vaşak nâfensi ve saire vardı.

Devlet ricali saz fasılları dinleyip satranç oynadılar. Bir de güzel çerkes köle hediye edildi.

Ertesi gün yeni bir esnaf alayı tertip edildi. Sırmakeşler, sırmalı tahtırevan hediye ettiler. Tahtırevanın içi kırmızı çuha döşeli idi. Hatayî kaplı minder, İstanbul dibasından şilte, diba yastık, dışı beyaz sırmadan tel kafesî, (aynaları ve sırma püsküllleri vardı) örtüleri sırmalı dibadan yapılmıştı.

Nalbantlar gümüş nal, gümüş çivi (v. s.), Sandalcılar, muytablar, (gümüş eğer kemeri, gümüş özengi) arpacılar da bunlara benzer hediyeler getirdiler.

Sefirlere Ziyafet

Avrupa devletleri Balyoslarına (sefirlerine) alafranga ziyafet verildi. Bu arada gümüş kakmalı tüfenk ve saire hediyeler alındı. Yemekler altın sahanlara konmuştu.

İstanbul Halkına Ziyafet

Düğünün on dördüncü günü İstanbul halkına sabahtan akşama kadar ziyafet verildi. On bin tabla pilâv ve zerde dağıtıldı.

Timsah Denizaltısı

Denizin yüzü kayıkla örtülmüş idi. Mimar başının yaptırdığı Timsah üç çifte bir piyade büyüklüğünde idi. üst çenesini açıp kapıyarak denizin üstünde yarım saat kadar yüzmüş, sonra denize dalmıştır. Bir saat sonra battığı yerden

denizin üstüne çıkmış, ağzını açıp durmuştu. Ağzından rengârenk elbiselerle beş tane rakkas çıkmış, timsahın sırtına çıkarak oynamağa başlamışlardı. (Püskürme, Mühr-ü Süleyman çarh-ı felekleri) nden göz gözü görmüyordu.

Atlı Cirid

Padişaha kıymetli şallardan bir oba kurulmuştu. Padişahın obasının yanında sadr-ı a'zam obası vardı. Enderun ağaları (atlı cirid) oynadılar. Gedikli Emininin nezareti altında at koşusu) yapıldı. Buğdan Beği de elmaslı bir çelenk getirdi.

Patriklerin Hediyeleri

Rum ve Ermeni Patrikleri mücevher kuşak ve saire getirdiler. Şehzadeler yeni sarayda sünnet edildiler. Enderunda yeni bir eğlence başladı. Sadr-ı a'zam divan esvaplarile eski saraya giderek şehzadeleri aldı. Eski sarayda göz kamaştıran bir haşmet vardı. Eski saraylılar en yeni elbiselerini giymişlerdi. Sadr-ı a'zamın başında kallavi, arkasında kırmızı çuha kaplı samur kürk vardı. Büyük şehzade atına, öbür şehzadeler gerdûneye bindirildiler.

Üçüncü Ahmet sünnet alayını Arslanhane yanında Nakkaşhanede yapılan bir kasırda seyretti.

Karagöz

Bu günlerde (Hayal-ı zıl) karagöz, fişek oyunları, yağlı direk, göğüs üzerinde örs ile nal yapma, ve saire gibi hünerler de gösterildi.

Harem Dairesi

Harem girilmesi memnu olan yerdir. Eski konaklarda da harem ve selâmlık diye ayrılan iki kısımda harem kısmı kadınlara mahsustu. Osmanlı padişahları on altınca asır başlarına kadar hükümdar ve prens kızlarile nikâhlanırlardı. Fatih, Dulkadır oğlu Süleyman beyin kızlarından Sitti Hâtun denilen Mükrime hatunu almıştı.

Güzel Kadınlar

Muhtelif ırklardan seçilen güzel kadınlar İstanbul gümrük emini vasıtasile Rical-i devlet, Kırım hanı ve valilerin takdim ettikleri seçme kadınlar hareme getirildi. Osman Gazi Ömer Beyin kızlariyle Şeyh Edebâlinin kızlarını almıştı.

Saray Terbiyesi ve Yabancı Kadınlar

Saraya giren kadınlara saray terbiyesi denilen muayyen kaideler öğretilirdi. Satın alınan kızlar veya hediye edilen kızlar, seçici kadın tarafından muayene edilmesi şart idi. Orhan Gazi Yarhisar Rum Beğinin kızını ve Bizans İmparatoru Kantaközenin kızını, oğlu Birinci Murad Beğ Bizans İmparatoru Emanuelin kızını almışlardı. Yeni alınan yabancı cariyelere müslüman âyin ve erkânı öğretilir, ayni zamanda Türkçe öğretilirdi.

Asil Kadınlar

Yıldırım Bayezid Germiyan hükümdarı Süleyman Şahın kızını, Bizans Prensesi, Sırp Beğinin kızı, Aydın oğlu İsa Beğin kerimesi Hafsa Hatunu almıştı.

Cariyeler ise acemilik, şakird, usta, ve gedikliler olarak beş dereceye kadar yükselirlerdi. Kadin ve valide sultan olanlar da vardı. Çelebi Mehmed, Dulkadır oğlu Süli Beğin kızı, İkinci Murad Candar oğlu İbrahim Beğin kızı ile Sırp des-

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

potunun kızı İren'i nikâhlamıştı. İkinci Bayezid Alaüddevle Bozkurtun kızı Ayşe Hatunla nikâhlanmıştı.

Birbirinden farklı olan elbiseler elmas kopçalı ve kürk kaplı idi. Başlarında saç kümesi (saç topuzu) bulunur, başlarını ve omuzlarını kişmir şalı ile örterlerdi. Padişahın ayağında gümüş çivili kunduralar vardı. (İsmail Hakkı Uzunçarşılı Osmanlı Devleti Saray teşkilâtı S. 149).

Hünkâra Çatmak

Bu suretle padişahın yürüyüşü kundura çivilerinin sesinden uzaktan duyulur ve kadınlar onunla karşılaşmaktan çekinirlerdi. Çünkü saray adabınca (Karşılaşmak) hürmetsizlik addolunur ve buna (Hünkâra çatmak) denilirdi.

Cariyelerin Musiki Dersleri

Bütün cariyelerin âmiri kâhya kadın idi. Kâhya kadının muavinine (Hazinedar usta) denirdi. (D'Ohsson C. 7, Harem kısmı) Dördüncü Mehmedin son zamanlarında musikişinaslardan Çöğürcü Osman, Neyzen Mehmed Çelebi, Kemânî Ahmet Çelebi, nefir muallimi ve hanende Recep Çelebi ile kuklacı meşhur ustûreci Mehmet kendi evlerinde cariyelere ders veren musikicilerden idiler. (İbnül Emin tasnifi Saray mesalihi vesikaları numara 872, 876, 881, 884, 946, 947, 949, 999, 1000, 1001, 1002, 1003, 1121, 1254, 1265, 1272, 1281, 1284, 1575).

Altın Taç

Haseki sultanın başına kıymetli mücevherle süslü bir küçük altın taç konurdu. (Grassi C. 1 Saraya ait bir menkibe).

Elbiselerin Zenginliği

Madam Montegü, ikinci Mustafanın eski zevcesi Hafza Sultanın elbise ve mücevheratından bahseder ki :"Sultanın yalnız üzerindeki şeylerin yüzbin İngiliz lirası değerinde olup Avrupada bu ziynetlerin yarısı kıymetinde ziynete malik bir kraliçe bulunmadığını ve İngiliz kraliçesinin mücevheratı gayet zarif ise de Hafza Sultanınkinin yanında bayağı kaldığını beyan etmektedir. (Madam Montegünün mektupları, Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası. Sene 5. S. 413).

Valide Alayı

Padişahların annelerine (Valide Sultan) veya (Mehd-i ulya) denirdi (Şakayikzeyli, Atayî S. 130) Yeni Padişah tahta çıkınca validesini Eski Saraydan Yeni Saraya getirtirdi. Bu merasime (Valide alayı) denirdi.

Bunların seksen, yüz tane kadar arabaları vardı. Valide sultanların devleti idare ettikleri de görüldü. Bunu bazı tarihçiler (Kadınlar saltanatı) şeklinde vasıflandırırlar.

Nüfuzu olan Valide sultanlar Sadrazamlara her istediklerini yaptırırlardı. Cevari ve gözdelere Valide Sultan nezaret ettiği gibi Kethüda kadının da nezareti emrolunurdu. (1690) Valide Sultan için bir kısım (has) verilmesini Padişah emretmiş, sonradan bu haslar kaldırılmıştır.

Arslanım

Valide Sultanlar Padişahlara (Arslanım) diye hitap ederlerdi. Bu son zamanlara kadar kullanılmış bir tâbirdir. Sultan denilen kız çocukları büyüdükleri zaman münasip biriyle evlenirlerdi.

İlk padişahların kızlarile, padişahların kardeşleri Anadolu hükümdarlarile evlenirlerdi. Sultanların düğünleri büyük ve debdebeli olurdu. Bu arada bir çok hediyeler gönderilir ve kurbanlar kesilirdi.

Sultanların Nikâhları

Sultanların nikâhlarında darüssaade ağasının bulunması kanundu. Kızlar ağası nikâh ve düğünlerde en büyük âmir olarak vazife görürdü. Münasip görülen çiftler arasında Hassa tatarları vasıtasile haberler gönderilir, her iki taraf düğün hazırlıklarını itmam ederlerdi. Erkek tarafı bilhassa kadınlara ait eşya, kadın tarafı ise getirdiği hediyeler arasında erkeklere ait eşya bulunurdu. (Damad-ı Padişahî) veya (Damad-ı Şehriyarî) denilen padişah damadının vezirler arasında bir (Sağdıç) tayin etmesi usuldendi. Sadr-ı a'zamlar da sağdıç olmuşlardır.

Gelin Alayı

Sultan bulunduğu yerden merasimle alınarak damadın konağına götürülürdü. Bu sırada esnaf ve birçok zümreler alaylar tertip eder ve hediyeler getirirlerdi.

Bu törenlerde (Düğün alayı) veya (Gelin alayı) denilen bu topluluğa devrin birçok ileri gelenleri iştirak ederlerdi.

Nakılcı Eskileri

Saraya ait hususî nakılcılar olmayıp, iç oğlanların eskilerinden (nakılcı eskiler) düğün alaylarında ön safta bu nakılları önden havaya kaldırmak suretile taşırlardı. Başlarına muhtelif renklerde âdi kavuk, bellerine tokalı kaftan giyerlerdi. Şalvarları mavi veya lâcivert olup yemenileri kırmızı idi. Büyük rütbeli ağalar sırasında olmadıkları için kırmızı şalvar ve sarı yemeni giyemezlerdi.

Namzet Sultanlar

Padişah bazan vezirlerden birisine teveccüh ve sevgisini göstermek istediği zaman küçük yaşta bulunan kızını ona (namzed) yapar, yani (nişanlardı). (İsmail Hakkı Uzunçarşılı - Osmanlı Devletinin Saray teşkilâtı S. 160).

Bazan bu nişanlı vezirler katlolunduklarından (namzed sultanlar) birkaç nişanlı değiştirir, nihayet on altı on yedi yaşlarına geldikleri zaman (Son namzed) e verilirdi.

Sultanların nikâhları, bazan Yeni Sarayda, bazan da Paşa kapısında kıyılırdı. (Şeyh-ül İslâm) nikâhı kıymağa memur edilirdi. (Raşid tarihi C. 3. S. 319, 320).

Mihr-i Müeccel

Üçüncü Murad, kızı Ayşe sultanı İbrahim paşa ile nikâhlarken (mihr-i müeccel) olarak üç yüz bin altın verilmişti. (Nimet Efendi S. 82).

İkinci Mustafanın kızı Safiye sultan nikâhında on bin altın verilmişti. (Raşit tarihi C. 3, S. 319, 320). Üçüncü Mustafanın kızı Silâhtar Mehmet Paşaya elli bin altın mihr-i müeccel ile verilmişti. (Vasıf tarihi C. 1, S. 86).

Damada Verilen Hediye

Damada zevcesinin hediyesi olan kürk, darüssaade ağası vasıtasile giydirilirdi. Damad da, pırlanta veya altın yüzük, tek taşlı yüzük, altın veya incili küpe, altın veya taşlı bilezik, incili tuvalet aynası, incili gelin duvağı, hamam nalını gibi nişan hediyeleri gönderirdi. Ayni zamanda düğün masrafları da görürdü.

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Gelin Arabası

Sultan Osmanlı hanedanına mahsus kırmızı atlas cibinlik içinde araba ile damadın konağına gider, ve 15 ilâ 20 gün düğün yapılırdı. Bazan Cevahirli murassa eğerli at da çekilirdi. Gelin, üzeri altın Safihalarla örtülü, perdeleri dört taraftan yerlere kadar inmiş bir sayeban veya örtünün altında harem ağalarının nezareti altında dört adet iyi cins sırmalı atın çektiği (gelin arabası) ile gelirdi.

Tanışma

Alay damadın konağına vardığı zaman damat ile kızlar ağası gelini karşılarlar ve koltuklarına girerek harem dairesine götürürlerdi. Halk bu gibi hâdiselere fevkalâde alâka gösterir ve o mahaller son derece kalabalık olurdu.

Kızlar ağası padişahın gönderdiği kürkü giydirir ve iki çifti birbirine taktim ederek ayrılırdı. Ozamana kadar bu çift birbirlerini hiç bir suretle görmüş değildir.

Boş Düşme

Şayet damat evvelce evlenmiş ise derhal karısını terk ederdi. Buna (Boş düşme) denirdi.

Voyvodalar

Sultanlara verilen mukataaları malikâne suretile mükataaların vergilerini (Voyvoda) denilen memurlar toplarlardı. Voyvodalar Yeni Sarayın harem ağası dairesine kadar girip çıkmağa mezun idiler. Başlarına muhtelif renklerde âdi kavuk giyer, arkalarına yine muhtelif renklerde kaftan veya cüppe, koyu renkli salvar, kırmızı yemeni veya çizme giyerlerdi.

Sultanların Çocukları

Sultanların kız çocuklarına (Hanım Sultan) denirdi. Sultanların erkek çocuklarına da (Bey) denirdi. Sultan çocukları saraya alınırlar ve kapıcı başılık gibi hizmetlerde bulunurlardı.

Loğusa

Padişaha mensup kadınlardan biri doğurunca cibinliği yakut veya zümrüt incilerle işlenmiş kırmızı atlas bir yatakta (loğusa) yatırılırdı. Doğumlarda loğusa sayı tebrik etmek üzere sultanlara ve akrabalara haberler gönderilirdi.

Örtü Öpme

Loğusanın odasındaki yatak padişaha mahsus olmak üzere kırmızı renktedir. Davetliler evvelâ selâm verir, sonra yatağın örtüsünü öperlerdi. Bu âdete (Örtü öpme) denirdi. Davetlilere kırmızı renkte (loğusa şerbeti) ikram edilmesi usûldendi.

Beşik Alayı

Valide Sultan ile, sadr-ı a'zam beşik, yorgan ve sırmalı örtü gönderirlerdi. (Sırmalı puşide) denilen (Beşik örtüsü) yorgan ve beşik (Beşik alayı) denilen merasimle Yeni Saraya gelirdi. Bazı kimselere eski Sarayda bulunmaları için (Beşik alayı tezkereleri) gönderilirdi.

Teşrifatçı alayın hazır olduğunu haber verir, bunun üzerine valde sultanın baş ağası tazim ile dışarı çıkarır, valide sultanın kethüdasına verir, o da Valide Sultanın kahveci başısına vererek başının üzerine kor, yorganı (İkinci kahveci başı) puşideyi (Üçüncü kahvecibaşı) alarak alay (teşrifat üzere) yürürdü. (Başbakanlık arşiv umum müdürlüğü, teşrifatçılık [Kâmil tasnifi] defterlerinden No. 676 Sahife 96).

Sadr-ı a'zamın gönderdiği beşik de (Sadrazam baş çuhadarı) tarafından baş üzerinde taşınırdı. Yorganı ikinci çuhadar, puşideyi mehterbaşı taşırdı.

Alayın Gelişi

Bu alay mehterhane çalarken Paşakapısından çıkardı. Önde (Kılavuz Çavuş) ile (Divan-ı humayun çavuşları) veya (alay çavuşları) arkada (Sadr-ı a'zamın enderun ağaları) çavuşlar kâtibi, çavuşlar emini, sağda (Gedikli müteferrikalar) solda (Gedikli çavuşlar) geride (Bölükbaşı) (Sadr-ı a'zam kapıcılar kethüdası) (Selâm ağası) yemiş ve çiçek tablaları (Teşrifat kesedarı) (Teşrifatçı Efendi) (Sultan kethüdaları) (Sadr-ı a'zamın baş mehter ağası) (İsmail Haklı Uzunçarşılı - Osmanlı Devletinin Saray teşkilâtı S. 170). Baş mehter ağanın başındaki beşiğin örtüsünün dört ucunu tutan dört çuhadar ve onların yanlarında diğer çuhadarlar yürürlerdi.

Çuhadarlar

Çuhadarlar başlarına kırmızı veya mor renkli kavuk giyer, bunun üzerine beyaz destar sarar ve ön kısmında bir toka bulundururlardı. Çuhadarlar arkalarına kaftan giyerlerdi. Aralarındaki kıdemlere göre muhtelif renklerde olan bu kaftanlardan, sadr-ı a'zam baş, ikinci ve üçüncü çuhadarlarının kaftanları süslü ve ziynetli kumaşlardan olurdu. Kıdemlerine göre bellerindeki kuşakda iki veya üç bıçak taşırlardı.

Teşrifat Ağaları

Çavuşlar kâtibi (Kâtibi kavuk) ve biniş ile, gedikli muteferrikalar, gedikli çavuşlar, sadr-ı a'zam kapıcılar kethüdası ve selâm ağası başlarında mücevveze arkalarında binişlerile, teşrifat kesedarı ve teşrifatçı efendi (Kafesî horasanî) ve binişleri ile merasime iştirâk ederlerdi. Kışın sadr-ı a'zamın enderun ağaları mevsim kürkü giyerlerdi. Selâm ağası yeşil renkte biniş giyerdi. (Mecmuay-ı kıyafetnamey-i Osmanî - Müşir Arifî Paşa).

Puşideden sonra ikinci çuhadar başındaki beşik yorganı ile geçer onun arkasından da başında beşik olduğu halde baş çuhadar gider ve daha sonra da başında her gün giydiği sarık ile sadr-ı a'zam yürür ve en geride de mehterhane çalarak geçerdi.

Sadr-ı A'zam Beşik Alayı

Valide beşik alayı olduğu gibi Sadr-ı a'zam beşik alayı da orta kapıdan girdikten sonra beşik ve teferruatı harem kapısında darüssaade ağası tarafından karşılanır ve kethüda bey tarafından ağaya teslim edilirdi.

Hil'atlar

Alay erkânına hil'atler ve atiyyeler (İhsaniyeler) verilirdi. (Teşrifatçılık defteri - Kâmil tasnifi S. 97 mükerrer 676).

Beşiğin Loğusanın Odasına Girmesi

Loğusanın odasında cariyeler divan durup, hizmete şitap ederlerdi. Beşik loğusanın odasına girince davetlilerin ayağa kalkması usûldendi.

Para Serpme ve Ebe Kadın

Valide Sultan beşik üstüne bir avuç altın atar, davetliler de onu takip ederlerdi. Buna (Para serpme) denir ve düğünlerde de tatbik edilirdi. Bundan sonra (Ebe kadın) veya (Ebe hatun) dua ederek çocuğu beşiğe yatırırdı. Kısa bir müddet çocuk orada bırakıldıktan sonra beşik üzeri kıymetli kumaşlarla örtülürdü.

Beşiğe saçılan paraları ebe kadın toplardı. Sarayda altın ve gümüş para saçılırdı. Dış konaklarda bu gibi toplantılarda (Çil para) da saçıldığı vaki idi.

Kına Gecesi

Doğum münasebtile (Kına gecsi) tertip edilip, oyunlar oynanır, cariyeler saz çalar ve taklit yaparlardı. Bu taklitler bir nevi meddahlık mahiyetinde olup saraydaki bazı kimselerin de bu arada taklitleri yapılarak gülünürdü. (D'Ohsson C. 7. Harem kısmı).

Zenci Ağaları

Hareme mensup harem ağaları, Mısır havalisinde iğdiş edilerek saraya gönderilirdi. Hareme giren (zenci ağaları) nın rütbesine (En aşağı) denirdi.

Sonra (Acemi ağalığı) na, daha sonra (Nöbet kalfası)-(Ortanca) (Hasıllı veya Hasırlı) olup on ikinci Hasıllıdan en eskisi terfi ederek (Yaylabaşı gulâmı) (Yeni Saray baş kapı gulamı) olurlardı.

Ak Ağalar

(Valide Sultan ağası) da sonradan (Kadın ak ağalar) dan tayin edildi. Ak ağalar, hadım oldukları halde (harem) de bir kısım kadınlara ak ağalarla hiç bir alâkası olmıyarak bu isim verilmişti. (Şehzadeler ağası) şehzadelerin muhafazasile mükellef idi. (Ricaut S. 97).

Büyük ve Küçük Odalar

Büyük odadaki kadınların nazırına (Büyük oda ağası) küçük odadaki kadınların nazırına (Küçük oda ağası) denirdi. (Kadınlar dairesi baş kapıcısı) (Kadınlar dairesi baş kapı oğlanı) vardı. Bunlar hadım olup haremin dış kısmında bulunurlardı. İç kısma girecekleri zaman (Halvet) yapılırdı.

Saray Düğünleri

Saray düğünleri ve şehzadelerin sünnet düğünlerinde (Sûrnâmeler) yazılırdı. Padişahların çocukları dünyaya geldiği zaman da (Vilâdetnâmeler) yazılırdı.

Vilâdetnâme

Bu gibi eserlerden Şair Haşmetin üçüncü Mustafanın kızı Hibetullah sultanın doğumunda yazdığı (Vilâdetnâme-i Hümayun) adlı eserinde padişahın bir kızı dünyaya gelmesi ile İstanbul ve civarında bir (Şehrâyîn) yapılacağı (tellâllar) vasıtasile halka ilân edildi. Bu arada bir çok tarihler söylendi, (Ömrü ikbal ile geldi Hibetullâh Sultan) gibi Ebced hesabile tarihler söylendi.

Donanım

Bab-ı humayun yanına bir çadır kuruldu. (İmaret) duvarından (Saray meydanına) kadar Bab-ı hümayun içinden Babüssaadeye kadar altı yüz meşale dikildi. Kapı araları (billûr avizeler) ve sayısız kandillerle süslendi. Kapıların sağ ve sol taraflarına bir kaç yüz adet küçüklü, büyüklü şamdanlı (endam ayna-

ları konuldu. Etraf renkli kandiller, garip heykeller, ve acaip timsallerle donatıldı. Renkli kandillerden bir cami yapıldı.

Hastalar kapısı ve Düzme kapı denilen yerlere Enderun cebehanesi darphane ve Şehremini anbarlarının kapı ve duvarlarına, altın ve gümüşten yapılmış, güneş gibi şekiller ve bir çok kıymetli nakışlı, işlemeli kumaşlardan küçük bayraklar asıldı.

Bayraklar için dikilen sütunlar arasına mahyalar kurularak üzerlerine (Mübarek bâd) ve (Saadet bâd) gibi sözler yazıldı.

Müjde Hattı

Sadr-ı a'zama doğum haberini ve (müjde hattını) Başmüsahip getirdi. Sadr-ı a'zam sadakatinden bu mektubu ağlıyarak okudu. Kendi elile (Teşekkür telhisi) ni yazdı, bir keseye koyup (Mühr-ü humayun) ile mühürledi.

Uyana Mehterbaşı

Baş müsahibe, samur kürk ve (zer-i mahbub) hediye etti. Bir de donanmış at ihsan etti. Kaftanlı, altın sırma işlemeli çavuşlar (Uyana mehterbaşı) nidasile nağra attılar. Gün doğuncaya kadar, fasılasız, dairei humayunda (Kûs-u şahiler) in ve Sadr-ı a'zam sarayında davul zurnaların sesi gök yüzünü tuttu.

Saçak Öpme ve Caize

Şeyhülislâm efendi, maiyyetinde Anadolu ve Rumeli Kazaskerleri ve Yeniçeri ağası olduğu halde saraya giderek Padişahın oturduğu sedirin saçaklarını öperek döndüler. Şairler yazdıkları tarihleri sadr-ı a'zama götürerek pek çok (caize) aldılar.

Alayın Hareketi

Alay sadr-ı a'zam sarayından hareket etti. Alayın başına Divan-ı âlî çavuşları geçti, arkasından samur erkân kürklerile vezir ağaları, arkasından gedikli zaim ağaları, atlı enderun ağaları, (bunların arkasında Saliha Sultanın helvacıları ve kethüda ağaları gidiyordu. Padişahın annesi beşik alayını tertip ettiği halde, Üçüncü Mustafanın Validesinin vefat etmiş olması dolayısile alayı kız kardeşi Saliha sultan tertip etmişti). Onların gerisinde Muhzir ağa ve bostancılar odabaşısı ağa, sadr-ı a'zam selâm ağası, kapıcılar kethüdası, anların arkasından Sadaret mektupçusu, birinci ve ikinci tezkireci efendiler, çavuş başı ağa ve Reisülküttap efendi. Bunların arkasından iki yüz tabla meyvalar, çiçekler, (dilber dudağı) ndan lezzetli helvalar, şekerlemeler ile hademeler, onların arkasında Telhis ağa ile Teşrifatî efendi, Sultanın baş ağaları, en arkada da beşik geliyordu.

Beşik

Beşiği dört nefer uzun boylu çuhadar, birer ellerile başlarının üstünde götürüyorlardı. Sağında ve solunda kırk nefer, beli gümüş kamçılı çuhadar yürüyordu. Beşiğin arkasından Sadaret kethüdası, onun arkasından da mehterhane geliyordu.

Orta kapı önünde atlılar atlarından indiler Kubbe altına bitişik (mermerlik) denilen yerdeki harem-i humayun kapısına çevrildi. Kızlar ağası ile müsahip ağalar alayı orada bekliyorlardı. Sadr-ı a'zam kethüdası beşiğin ayağını öptü ve kızlar ağasına teslim etti. O da tazim ile alıp beşiğin ayağına yüzünü sürdü.

Törenin Sonu

Bundan sonra alaya iştirâk eden devlet ricali, ve (gedik ağaları) kubbe al-

eğitim amaçlıdır.

tına gelip diz üstü çökerek istirahat ettiler. (Kethüda beye) bir post samur, reis efendiye, ve çavuş başı ağaya, gedik ağlarına hil'atler giydirildi. Padişah, bahşiş dağıttı. Alayın dönmesine izin verilerek yine mehter çala çala sadr-ı a'zam sarayına geldiler. Sadr-ı a'zamın eteğini öperek izni ile evlerine döndüler.

Darüssaade Ağalarının Azli

Darüssaade ağaları azledilince Mısıra gönderilirlerdi. Onlara (azatlık) namile maaş verilirdi. (Naima C. 6. S. 3). Zenci ağaların arasından Darüssaade ağalığına yükselmek çok mühim bir hâdise idi. Darüssaade ağalarının derecesi (Çarerkân-ı civânî) den olan ak ağalarının dununda idi.

Evkafın Nezareti

Darüssaade ağalarının üzerlerinde Haremeyn-i Şerifeyn denilen Mekke-i Mükerreme ve Medine-i Münevvere'ye ait evkafın nezareti vardı.

M. 1587 senesinde Darüssaade ağası haremeyn evkafı nezaretini hasbî olarak eline almış ve bu tarihten itibaren Haremeyn evkafı nezareti ihdas edilmiştir. Darüssaade ağalarının nezaretleri altındaki bu haremeyn evkafının, İstanbul ve sair yerlerdekilerin vakıf şartları mucibince, her sene memurları vasıtasile malları tahsil olunup, Mekke, Medine ve Kudüs'e tayin olunan Surreleri kanun üzere yerlerine gönderilirdi.

Dolap

(Dolap) denilen Haremeyn hazinesinin bir senelik hesabı, muhasebecileri vasıtasile görülüp, defter padişaha takdim olunurdu. (İsmail Hakkı Uzunçarşılı Osmanlı Devletinin Saray teşkilâtı S. 178).

Selâtiyn Vakıfları

Milâdî 1598 de padişahın vakıflarının mütevellilikleri, Selâtiyn vakıfları Darüssaade ağasının nezareti altına verildi. Evkaf-ı Selâtin denilen bu vakıflar gittikçe çoğaldı.

300 Camî

(Koçi beyin Teşkilât Mecmuası S. 9) Kızlar ağasının nezareti altındaki camilerin üç yüz adet olduğu yazılıdır.

Çarşamba Divanı

Haremyn muhasebesi ile, Selâtin muhasebesi birbirinden ayrı idi. Darüssaade ağaları (Çarşamba divanı) denilen, Çarşamba günü toplanan divanda evkaf müfettişi, evkaf-ı haremeyn muhasebecisi, evkaf-i haremeyn mukataacısı, ruznameci, baş halife, ve sair vazife sahipleri bulunurdu.

Milâdî 1834 senesinde Haremeyn (Evkaf Müdürlüğü) ihtas edildi. Sürre alayı da Darüssaade ağasının nezareti altında yapıldı. Sürre alayının tanzim ve tertibine dair (Teşrifatçılık defteri S. 18 mükerrer 676) (Başbakanlık Arşiv Umum Müdürlüğü Kâmil tasnifi defterler.) (Teşrifatnâme - Esat efendi S. 18 ilâ 24) de malûmat vardır.

Bibliyografi:

Bibliyografyamızda gösterilen yabancı dilde yazılmış kitaplar içinde mübalağalı olanlar vardır. Resimler de mübalağa düşünülmeden alınmıştır. Zira bu kimseler İstanbula gelmişler, ve ekserisi bir müddet saraya alınmışlardır. Hareme

ait resimleri zevceleri vasıtasile veya herem ağalarından naklen çizmişlerdir. Padişah tarafından tanınan yabancı kadınlar, Darüssaade ağasının müsaadesile Hareme girebiliyorlardı.

Hangi muharririn eserinin hakikate istinat ettiğini, hangi ressamın hayale kapılmadan gördüğünü çizdiğini tayin edebilmek oldukça güçtür. Bazan buna yıllarca elde edilen tecrübe de kâfi gelmiyebilir.

Yeni Sarayın (Topkapı sarayı) adile pek az mevcutlu son kapanışında yaşamış olanların sarayın tarihile ilgileri cüz'idir. Minyatürlerin de ekserisi hayal mahsulüdür. Fakat bunların arasında hakikate en yakın olanları da mevcuttur. Bu gibi hususat göz önünde tutulursa çetin bir mevzu ile karşılaşıldığı derhal görülür. İşte bu sebeplerledir ki ancak on senelik bir mesai sarf ederek neticeye kısmen ulaşabilmek imkânı hasıl olabilmiştir.

Harem, başlıca iki kısma ayrılmaktadır.

Harem :

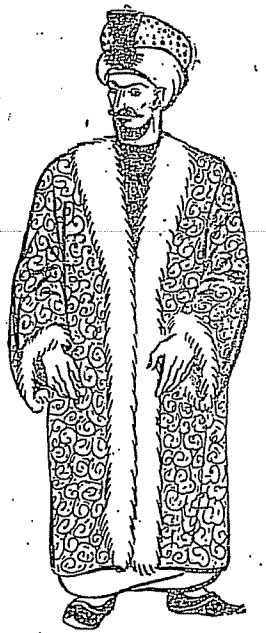
A — Harem ağaları ve (ocağı). B — Ağa dairesi (ağa koğuşu). C — Musahipler dairesi (üçüncü koğuş). D — Hazinedarlar (harem hazinesi).

İç Harem :

A — Harem-i Humayun (Valide Sultan dairesi). B — Veliaht dairesi. C — Kadın efendiler dairesi. D — Şehzadegân dairesi. E— Cevarî ve gözdeler.

Valide Sultan

Veliaht

VALİDE SULTAN

Padişahların annelerine (Valide Sultan) denirdi ve umumiyetle eski sarayda otururlardı. Padişahların cülûslarında valide sultanın alayla yeni saraya getiril-

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

mesi kanundu. Valide Sultan bayramlarda padişaha hediyeler gönderirdi. (Saray vesikaları, hediye defteri No. 215 sene 1212) Murat zamanında Sokullu öldüğü zaman Valide Sültanın hükûmet işlerine karıştığı görülür.

Valide Sultanın maiyeti çalgı çalmasını ve oyun aynamasını bilen cariyelerden seçilirdi. Valide Sultanlara ayni zamanda (Mehd-i Ulya) denirdi. (Şakayik zeyli, Atâyi S. 130).

Mehd-i Ulya tâbiri çok eskidir. Valide Sultan tâbiri üçüncü Murat zamanından itibaren bilhassa kullanılmıya başlanmıştır. (Validelerine riayet edip, bunlar validelerine tazimen Valide Sultan unvaniyle muanven kıldılar. "Tarih-i Sâ S. 84 „).

Valide Sultan tâbirinin daha eski tarihlerde kullanıldığı da görülmektedir. Padişahlar validelerini isterlerse yeni saraya getirirlerdi. Öldükleri zaman valide Sultan, Kadın efendiler ve kızları Eski saraya naklederlerdi. (Enderun tarihi C. 3, S, 65.) Bu gibi hâdiseler padişahların emriyle olurdu.

1754 yılında Üçüncü Osmanın validesi Taht-ı Revan ile Yeni saraya getirilmişti. (Vasıf tarihi C, 1. S, 35).

Üçüncü Selim zamanında Valide Sultan diğer Sultan ve cariyelerle yüz kadar büyük arabalarla muazzam bir kafile halinde Yeni saraya gelmişlerdi. Padişahlar validelerini Has furunun önünde karşılarlar, bazan iki, bazan da üç defa yerle beraber temenna ile selamlar ve el öperlerdi. Bu sırada çavuşlar alkış yaparlarıdı.

Valide Sultan Yeni saraya geldiği zaman sadrazamlara kürk gönderirdi. (Edip Efendi tarihi S. 10-15) Üçüncü Mehmet Eğri seferine gittiği zaman devletin Validesi Safiye Sultan idare etmişti. Hammer ve Selânikî tarihlerinde Valide Sultanların nüfuzlarına dair mütemmim malûmat vardır. Valide Sultanın Paşmaklık Hasları vardı (Hammer tarihi - A. Tercüme - C. 7, S. 13).

Valide Sultan oğlu padişah olan Baş Kadınefendiye denirdi. Diğer Kadınefendilerin de oğulları padişah olursa Valide Sultan isimlerini alırlardı. Ancak Baş Kadınefendi padişahın ilk zevcesi olması dolayısiyle oğlunun ekseriya en büyük yaşta bulunması mümkündü. Kanun gereğince yaşı en büyük olan Şehzade padişah olurdu. Valide Sultanların Osmanlı saraylarındaki nüfuzu bazan padişaha kadar cari olmuş hattâ daha da ileri giderek, bizzat saltanatı ele alan Valide Sultanlar bile zuhur etmiştir. Valide Sultan haremin iç kısmında Valide Sultan dairesinde otururdu. Kendine mahsus hususî maiyeti vardı. Harem dahilinde bulundukları sırada başlarına hotoz giyerler ve bu arada başörtüsü de örterlerdi. Haremin dış kısmına çıkılacağı zaman bile yaşmak ve ferace ile başlarını örtmek lüzumu hissedilmiştir. Arkasına gayet ağır kumaşlardan göğsü ve kolları kapalı ferace, geniş yakalı atlas veya sevaî şalvar, ayaklarına (Mengup) denilen ayakkabıyı giyerlerdi.

Mengup bir nevi papuç olup, burnu yemeni gibi sivri olmayıp yuvarlaktır. Dikiş yerlerinde de gümüş veya sırma şeritlerden süs bulunurdu. Renk renk derilerden yapılır ve üzerine bazan inci ve elmas taşları da dikilirdi.

(Resim : Constantinopoli)

VELİAHT (BÜYÜK ŞEHZADE)

Padişah çocuklarına (Şehzade) isimi verilirdi. Bu kelimenin aslı ve ilk şekli (Şahzade) idi. Şehzadeler büyüdükleri zaman umumiyetle (Çelebi) ismi ile zikredilirler ve en büyüklerine veliaht namı verilerek Şehzadegân dairesinde otururdu. Haremde Şehzadegân dairesinde hususî olarak bir oda bulunur ve bu kısma

(Veliahd dairesi) denirdi. Birinci Ahmet gibi padişahlar en büyük oğullarını veliaht tayin etmek suretiyle saraydaki şehzade cinayetlerinin, öldürülme âdetlerinin önüne geçmiştir. Şehzadeler dairesinin büyük Şehzadeye mahsus olan kısmı birinci oda idi.

Fatihin (Her kimseye evlâdımdan saltanat müyesser ola kardeşlerini nizamı âlem için katletmek münasiptir) şeklindeki kanunu vaz etmesiyle o tarihten sonra sarayda padişah olacak şehzadeler arasında müthiş cinayetler ve boğulma hadiseleri başlamıştı.

Şehzadeler sokağa çıkarken başlarına (Sorguçlu Destar), arkalarına (Ferace samur kürk) giyerlerdi. (Vakıât-ı Cem S. 1-2. T. O. M.) Başında kıymetli taşlarla yapılmış gayet kıymetli bir sorguç vardı. İçine giydiği mintanın üzeri altın sırma işlemeli idi. Beline mücevherli kuşak takar, Murassa şalvar, ayaklarına (İşlemeli Çetik papuç) giyerlerdi. (Bu papuçların Topkapı sarayı müzesinde nümuneleri vardır.) Şehzadeler yazı meşketmek, gürz kullanmak, at talimi, ok talimi, avcılık, silâhşorluk gibi sporlarla meşgul olurlardı. (Raşit zeyli - Çelebizade S. 496) Son devir şehzadelerinin saraydan çıkmıyanları bile mevcuttur. Böyle yetişen Hükümdarlar için inhitat tabii bir hâdise idi. Eski şehzadeler ise cengâverlikte ün alırlardı.

Babaları ölen şehzadeler harem-i humayuna bitişik şimşir ağaçlariyle çevrili (Şimşirlik) denilen mahalde otururlardı. Şehzadeler, inziva hayatlarında mücevhercilik, kuyumculuk, tornacılık, nakış yapmak, yazı yazmak, abanoz işleri, bağa ve fildişi işleri, ok yay yapmak, Kuranı Kerim istinsahı gibi işlerle meşgul olurlardı. (D'Ohsson C. 7, Kitap 1, Fasıl 9, S. 102).

Valilik yapan şehzadelere (Çelebi Sultan) denirdi. Memleketin bir kısmının idaresi kendisine bırakılarak bu vazifeye giden Şehzadeye (Sancağa gitme) tâbir edilir ve (Sancak Beyi) derlerdi. Vali Şehzadelerin maiyetlerinde, vali lalası (Mühimme defteri 1. S. 223-225) Vali silâhtarı, Vali kapucubaşı, vali mir-i âlemi, vali Mirahoru, Vali Kapuağası, Vali Solakı, Vali Peyki gibi kendi maiyeti vardı. (Selânikî tarihi S. 114 ve Peçevî tarihi C. 2, S. 90, Mühimme defteri 1, S. 223 ve 224).

Şehzadelerin yanında hükûmet memuru olarak Vali Nişancısı, Vali Defterdarı, Vali Reis-ül Küttabı, Vali Çavuşbaşısı, Vali Kapıcılar kethüdası gibi memurlar bulunurdu.

Şehzadeler şiir ve musiki ile hocaları vasıtasiyle meşgul olurlardı. Beyazıt'ın oğlu Korkut (Üstad-ı musiki) addedilip (Gıda-i Ruh) isimli bir sazı vardı. (Lâtifi) Resim (C. Biseo).

DAR-ÜS-SAÂDE AĞASI

Üçüncü Murat zamanında Bab-üs-saâde ağasının vazifelerinin bir kısmı Dar-üs-Saâde ağasına verilerek bu vazife ihdas edildi. Bab-üs-saâde ağası da aşağı bir memuriyet haline geldi. Daha sonraları Bab-üs-saâde ağaları ilk ihdasında ak ağalardan tayin edilirlerken, sonraları bazı mahzurlar dolayısiyle zenci hadım ağalarından tayin edilmelerine başlandı. Kapı ağasının vazifeleri de bunlara verildi. Bu tarihten sonra ak ağaları yerine, zenci ağaları sarayın en nüfuzlu kimseleri olmağa başlamışlardı.

Dar-üs-saâde ağaları maiyetine bir kaç yüz tevaşî (harem ağası) tahsis edilmişti.

Harem-i humayun hizmetine memur (Teberdaran-ı Saray-ı Atîk) tâbir olunan Baltacıların nazırı olan (Baltacılar kethüdası) ve zülüflü baltacıların âmiri-

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Dar-üs-saâde Ağası

Kızlar Ağası

dir. Bu mansap doğrudan doğruya padişahın iradesiyle istenilen zata tevcih edilmekte idi. (Ata tarihi C.1, S.265). Hariç halka nisbeten (Yani harem haricindeki kısımlardan gayrisi) ak ağalar kapısından içerisine (Harem) denirdi. Harem dairesi denilen ayrı kısımda (Dış harem) Dar-üs-saâde ağası ve Harem ağaları karşısındaki dairede musahipler ve daha ilerisinde hazinedarlar otururlardı. (İç haremde yalnız kadınlar ve tamamen ayrılmış olan bir kısımda şehzadeler ve büyük şehzade yaşarlardı. Dar-üs-saâde ağası bilhassa buranın nezaretiyle mükelleftir.

Bir işçinin harem ağaları ocağının ikinci katında uyuyakalmasiyle onu fırına attırarak yaktıran Dar-üs-saâde ağaları da vardır. Bu adam yanarken çıkan kokular padişaha bildirilmiş, padişah da Dar-üs-saâde ağasının yüzünün derisini soydurarak harem dairesinin ağa koğuşunun yanına, bu deriyi astırmıştır.

Padişah bir yere gittiği zaman onun elbiseleriyle birlikte Dar-üs-saâde ağasının elbiseleri Koz bekçiler vasıtasiyle taşırlardı. (Lütfi tarihi C.4. S.68). Dar-üs-saâde ağası kızlar ağasının evvelki ismidir. Sadr-ı âzamlar bile bu ağadan korkarlardı. Padişah ölürken kızlar ağası yanıbaşında bulunur ve öldüğü zaman gidip Sadr-ı âzama haber verirdi. Padişahın cenazesinde saray ağaları namına yalnız o bulunurdu. Dar-üs-saâde ağasının padişahtan ayrı kayığı vardı. (Voyage Pittoresque de Constantinople).

Bayramlarda Sadr-ı âzam Kethüdası tarafından, Dar-üs-saâde ağasına da (At takdimi) yapılırdı. (Defter-i yövmiye-i oda-i teşrifat S. 32. - Kâmil tasnifi).

Tahta çıkacak yeni padişaha da ilk haberi Dar-üs-saâde ağası verirdi. (Silâhdar Tarihi Cild 1).

Dar-üs-saâde ağası sürre eminine hil'at giydirerek padişahın (Mekke Şerifi) ne gönderdiği (Name-i humayun) u kendisine verirdi. Padişahın Mekkeye göndereceği hediyeleri havi (Mahmel-i Şerif Devesi) ni evvelâ (Deveci Başı) sonra Has Ahır kethüdası, daha sonra Dar-üs-saâde ağası, deveyi bir kaç defa dolaştırdıktan ve merasimle saraydan dışarıya çıkardıktan sonra törene son verilirdi. Padişah bu teşrifat dolayısiyle Dar-üs-saâde ağasına seraser Samur kürk hil'at verirdi.

Dar-üs-saâde ağası başına mücevveze veya Selimî mücevveze, arkasına ağır samur kürk, kalım veya mevsime göre sincabî kürk veya kontoş kürk giyer; zemini ekseriya kırmızı renkte kumaştan ve üzeri altın veya gümüş işlemeli, ve buna kol altlarında iki parça ilâve edilerek ve uçlarına birer kürk dikilerek meydana gelen bu elbiseye (Dört yanlı samur kürk) denirdi. Üzeri sırma ve altın işlemeli entari giyer beline Puşî şal kuşak sararlardı. Arasına som, mücevherli (Akvâ) tâbir olunur, giranbaha altın köstekli bıçak takarlardı. Kırmızı çuha işlemeli dökme şalvar sarı yemeni giyerlerdi. Rasim (Mecmuay-ı kıyafetnâmey-i Osman-i) (Müşîr Arifî Paşa) ayni zamanda ressam olup Türk kıyafetlerine ait güzel bir eser vücuda getirmişti.

KIZLAR AĞASI

Dar-üs-saâde ağalarının en son ismidir. Kızlar ağası ismi nahoş bir ifade taşımasından Dar-üs-saâde ağası şekline çevrilmiştir. Son saray teşkilâtlarında da yeniden kızlar ağası tâbirinin kullanıldığı görülmektedir.

Saraydaki kadınlardan biri hariçte biriyle evlendirileceği zaman padişah namına kızlar ağası bu düğünde bulunur ve nikâhı kendisi kıyarak çiftleri birleştirirdi. D'Ohsson (Kızlar ağası kâtibinin dairesi) nden bahsetmektedir.

Kızlar ağasının ilk ihdasındaki vazifeleri saray kadınlarına ait her türlü umur ve hususatı ve bütün işleri idare etmektir. Üçüncü Selim zamanında Rum ressamına yaptırılan renkli kıyafet eserinde kızlar ağasının başında (Dar-üs-saâde ağası kallavisi) veya (Kızlar ağası kallavisi) namile kavuk giydiği görülmektedir. Bu kallâvi sadrazam kallavisinden biraz daha küçük olup üzerine altın sırma şeridi vardı. Bu elbise merasim günlerinde giyilirdi. Sadr-ı âzam kallavisinin dört muntazam köşesi ve yukarıya doğru gittikçe darlaşan kısımdan mürekkep olduğu halde, kızlar ağasının kallavisi bu derece büyük değildi.

İçine üzeri işlemeli veya altın ve sırma çiçekli veya oyalı entari giyer beline kıymetli bir kuşak sarardı. Arkasına dört yanlı samur kürk (Erkân Kürkü) kırmızı şalvar ve sarı yemeni giyerdi.

(G. A. Olivier) de kızlar ağasının resmi vardır. Resim (Topkapı sarayı müzesinde üçüncü Selim devrine ait rum ressamının yaptığı albüm).

BAB-ÜS-SAÂDE AĞASI

Bab-üs saâde ağalığına 16. asrın sonlarına kadar ak ağaları tayin edilirdi. Bundan sonraki tarihlerde zenci ağalarından tayin edilmelerine başlandi.

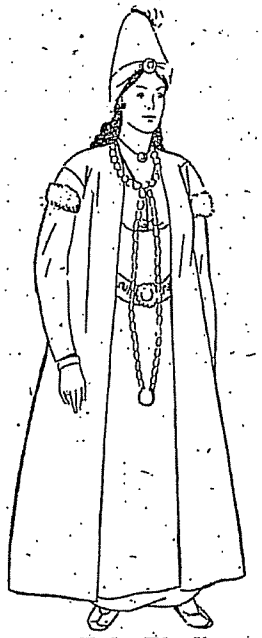
Bab-üs-saâde ağalığı, saraydaki bütün ağalıkların en yüksek rütbesiydi. Dar-üs-saâde ağalığı ihdas edilmeden önce Bab-üs-saâde ağalığının ehemmiyeti büyüktü.

Üçüncü kapının muhafazasına memur hadım Ak ağaların bir kapıcı başıları olup (Bab-üs-saâde ağası) tayin edilirdi.

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Bab-üs-saâde Ağası

Baş Kadın Efendi

Telhisler Bab-üs-saâde ağası vasıtasiyle padişaha verilirdi. (Teşrifatçılık defteri 676 mükerrer S. 7.) Dar-üs-saâde ve Bab-üs-saâde ağaları ayrı memuriyetlerdi, kızlar ağası Dar-üs-saâde ağası namile tesmiye edilmişti, Bab-üs-saâde ağası ile bir alâkası yoktur.

Taht, Bab-üs-saâde ağasının kapısının önüne kuruldu. Padişah bir koltuğunda kızlar ağası, diğer koltuğunda Bab-üs-saâde ağası olduğu halde buraya gelirdi. Sonradan Bab-üs-saâde ağasının vezirlerinin mühim bir kısmı silâhdar ağaya verilerek bu vazifeyi o ağa yapmıştı. Yeni padişaha evvelâ (Kırmızı Hanzadesi) sonra Rikâb-ı Humayun ağaları (Biat) ederlerdi. Bab-üs-saâde ağasının (Hil'at iksa etmesi) padişahın huzurunda olurdu. İkinci Mustafa zamanında (Hatt-ı Humayun) lar da Bab-üs-saâde ağası yerine Silâhdar ağası verildi (Emirî tasnifi, Üçüncü Ahmet vesikaları No. 18396) Bab-üs-saâde ağasının ak ağaların en yüksek derecesi olduğu mukayyettir. Bab-üs-saâde ağasının kapı ağası arzetmesi (Cevdet tasnifi vesikaları No. 519 ve 2643).

(Sakayan-ı Sim-i Hassa bölüğü) Bab-üs-saâde ağasının nezareti altında idi. Hastahaneye yatırılacak hastalara da o müsaade ederdi.

Padişahın yanında bulunduğu zaman arkasına bol yanlı kontoş kürk giyerdi. Kontoş kürkün yaka ve omuzları samur kürklü olup, kollar resimde görüldüğü şekilde bilek kısmı dar ve dirsekleri geniş bir biçimde yapılırdı.

Başına kenarları yuvarlak bir şekilde yapılmış Yusufî mücevveze giyerdi. Başlığın tepesinde kırmızı tahtadan yapılmış bir (Tepelik) vardır.

Yeniçeri teşkilâtında rütbelerine göre nevileri vardır. Sarayda bu gibi âdetler

yoktu. Yalnız som sırma kemerleri yüksek derece kimseler giyerlerdi. Sarayda birçok hususî kuşaklar var sa da rütbe ve derece alâmeti olanlar yalnız bostancılarda kullanılmıştır. Saray ağalarının kullandıkları (ağır kuşaklar) üzeri işlemeli acem şalı, Lahuri şalı renkli ipeklerden dokunan Tosya kuşakları, yün tezgâhlarında dokunan kaba şallar ve saire gib birçok nevileri vardı. Bab-üs-saâde ağası kuşağının arasında murassa bir hançer taşıyarak, murassa entari kırmızı dökme şalvar, yemeni giyerdi. Resim (Topkapı sarayı kütüphanesi - Üçüncü Selim zamanına ait album). (Üçüncü Ahmet Kütüphanesi No. 3690).

BAŞ KADIN EFENDİ

Saraya getirilen, Türk, gürcü ve çerkes kızları, saraya mahsus talim ve terbiyeyi öğrendikten sonra padişah tarafından beğenilirlerdi. Padişah bunlardan bir kaç tanesini seçerdi. En çok sevdiğine Baş ikbal denirdi. Sultan o kadını nikâhla alırsa (Kadın Efendi) namı verilir, ve çocuklarına şehzade denir, nikâhsız olarak bırakırsa (Haseki Kadın) veya (Haseki Sultan) denir.

Padişahlar Baş Kadınlarını çok severlerdi. Topkapı sarayı müzesinde bulunan Birinci Abdülhamitin Baş kadını Ruhşah'a yazdığı bir mektup şöyle yazılmıştır:

"Ruhşahım, Hamidin sana kurban ola, cenab-ı hallak-ı alem cemi mahlûkatın halikidir. Bir kusur ile azap eylemez. Efendim, sana bendolmuş bir kulunum, ister beni darp eyle ister öldür, sana teslimim, bu gece gel niyazımdır. Billâhi sebebi illetim ve belki mevtim olursun. Ayağın altına yüzüm gözüm sürerek reca ederim, kendimi zaptedemiyorum billâhilâzim„.

Padişahın hareme girmediği, istediklerini kendi dairesine çağırdığı görülmektedir. Padişah ile nikâhlanmış olan Kadın Efendilerin çocukları olması şart idi. Aksi halde Haseki Sultan addedilirdi.

Kadın Efendi Valide Sultandan sonra, saraydaki kadınların en yüksek derecelisidir. Aşağı derecede olanlara gedikli denilip, kendilerine ayrıca bir vazife verilirdi.

Kadın Efendi cariyelere samur kürk giydirilirdi. Âdet hükmünce padişahın eteğini öper ve şahsına ayrı bir daire tahsis olunurdu. Kıdem sıralarına göre baş kadın, ikinci kadın gibi isimler alırlardı (Madam Möntegü'nün mektupları, Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası, sene 5. Sahife: 414). Diğer Kadın Efendiler de (Üçüncü kadın, dördüncü kadın, beşinci kadın, altıncı kadın gibi isimler alırlardı. Daha fazlasiyle evlenen padişahlar olmuştur.

Kadın Efendiler başlarına (Bağtak) denilen hotozları gayet güzel renklerden ve tepesi sivri olarak yapılan bu başlığın üzerinde kıymetli taşlar ve çiçekler bulunurdu. Başlığın tepesinde tüyler de bulunurdu. Bir kısmının üstünde (Tepelik) vardı.

Uzun saçlar (Topuz) yapılarak başlığın üst kısmına yerleştirilir. Boyunlarında gayet kıymetli (Gerdanlık) vardır. Gerdanlıklar, inci ve elmastan yapıldığı gibi, altın paralar ile de yapılırdı.

Yirmi altın bir araya getirilerek (Yirmilik altın Siyeç) gerdanlık, altı beşlik altın bir arada (Kayma) gerdanlık, beşi bir araya getirilerek (Beşi bir yerde) isimleri verildi. Gerdanlığa pek eskiden (Boğazaltı) denildiği de vakidir.

Kulaklara takılana (küpe) denirdi. Elân kullanılan bu ziynet kulak memesi delinerek geçirilmek suretiyle kullanılırdı.

Arkasına omuz, sırt ve yakaları kürklü, zemini sevaî bir elbise giyerdi. Bir kısım elbiselere (Tepe-başı) denirdi. Bunlar üzeri som sırma işlemeli gayet ağır

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

kumaşlardan yapılırdı. Altın sırma işlemeli Sevailer bilhassa tercih edilirdi. (Simsimiye) denilen ağır kumaş da bu işte kullanılırdı. Bursa ve İstanbul kârhanelerinden gelen kıymetli kumaşlar, terziler kârhanesinde dikilerek sahiplerine giydirilirdi. Terziler kârhanesinde bilhassa altın işlemeler yapıldığından buraya alınacak kimseler sarayda iyi tanınmış olanlardı. (Kadın kuşağı) denilen bir örtü göbek üzerinde bağlanırdı. (Resim : Kostantin).

HASEKİ SULTAN veya (HASEKİ KADIN)

Padişahların nikâhsız zevceleri evvelâ birer tane idi. Sonra bunlar artmıştır. Birinci Mahmut zamanında 6, Birinci Abdülhamit zamanında 7 tane olmuştur.

Padişahların zevcelerine (Haseki Sultan, Hürrem Sultan, Nûrbânû Sultan denirdi.) (İsmail Hakkı Uzunçarşılı. Osmanlı devletinin saray teşkilâtı, sahife : 234).

Padişah Haseki sultanı nikâhla alırsa, Kadın Efendi namı alır ve haremdeki yeri değiştirilerek kendisine hususî bir daire tahsis edilirdi.

Haseki Sultan başına (Burmalı hotoz), yakalı entari, arkasına üzeri altın işlemli kepenek, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi. (Resim : Dr. Giulio Ferrario).

Haremde giyilen kadın elbiseleri arasında lahur şalından içi canfes astarlı (Boy hırkaları), yumuşak ipekten (Bel şalları) kışın yaşmak üzerine örtülen (Acem şalları) kullanılırdı. Gürün şalını erkekler kullanırlardı. Kadın sultanların giydikleri kürkler, Baslanbaş, atlas, diba gibi kumaşlarla kaplı, samur, nafe,

Haseki Sultan

Şehzade

vaşak, kakum, feyyûm, cılgava ve saire gibi kürklerdi. Bu arada (Altın tel işlemeli entariler), gelinlikler, sorguçlu gelin esvapları, (Düğünlük) Haremde cariyelere varıncaya kadar bütün kadınların (Sandık eşyaları) vardı. Haremde doğan çocuklar işlemeli beşiklerde büyütülürdü. Topkapı sarayındaki altın beşik gibi beşikler, loğusalarda hediye gelirdi. Loğusa şerbetleri kırmızı renkte olup, ağzı kurdelalı sürahilere konurdu. Bazan bu beşiklerdeki çocuklar birbirleriyle nişanlandırılır, buna (Beşik kertiği) denirdi. Çocuklar okuma yaşlarına gelince üzerleri sırma işlemeli cüz keseleri yapılırdı. (Topkapı Sarayı Müzesinde) Bu kese sol omuzdan sağ tarafa takılırdı. Çocuğun derse başlaması bir takım merasime tâbi tutulurdu, bu törene ilâhiciler ve aminciler iştirâk ederdi.

ŞEHZADE

Padişahların Kadın Efendilerden olan çocuklarına (Şehzade) denirdi. Bazan hasekilerin çocukları da şehzade olarak kabul edilmiştir.

Şehzadeler daha çocuk iken üzerlerine gayet güzel elbiseler giydirilirdi. (Del Costome, Giulio Ferrario).

Bir zaman güzel elbiseler saraya inhisar ettirilmek istenmiştir. Hicrî 1197 yılında, hariçte parası olan hademe, ve saire gibi rütbesiz kimseler, kürk ve saire giydiklerinden aynı sene kürk ve sair iyi kumaşların rical-i devletin giymesi kararlaştırıldı. Kürk, çiçekli mintan, enatri ve şal, sair elbisey-i Hindiye gibi elbiseleri giyenlere müthiş cezalar tayin edildi. (Tarih-i Cevdet).

Şehzadelerin çocuklukları tamamen haremde geçerdi. Sonraları, delikanlılıkları da haremde geçmiştir.

Resimdeki şehzade başında (Püsküllü oturak kavuk) baştan geçme, altın sırmalı kurdele, üstünde kıymetli kumaşlardan mintan, kuşak üç peşli entari, kırmızı şalvar, sarı yemeni vardır. (Resim : Dr. Giulio Ferrario).

KADIN KALFA

Harem dairesi tesisinden itibaren ihtiyaca göre gittikçe büyümüştür. Meyilli olan arazi doldurularak binalar sedler üzerine inşa edilmiştir. Bir kısım daireler bir katlı, diğer kısımlar üç katlıdır. Aralarında bahçeler ve avlılar da vardır.

Binalar muhtelif uslûp ve tenevvü arzederler. Temel ve bodrum kısmı bir labirent gibidir. On altıncı asırdan on dokuzuncu asrın başlarına kadar mimarinin muhtelif devirlerini ihtiva eder. Loş bir manzara arzetmesine rağmen çinilerin fevkalâdeliği ziyaretçiye hürmet telkin eder. Sarayın diğer kısımlarında olduğu gibi burasının çatısı da kurşun ile örtülüdür.

Bir zaman haremde (Kadın kalfa) namile nüfuzlu bir kadın bulunarak cariyelere nezaret ederdi. Başına, üzerine tülbent sarılan (Yuvarlak Tepeli) başlık giyerdi. Arkasına (Asma göğüslü) sevaî entari, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi. Elinde cariyeleri korkutmak üzere bir değnek taşırdı.

Resim : (Antonio della Tolla).

GEDİKLİ KADIN

Acemilikle saraya giren cariyelerin en yüksek derecesi padişahın hususî hizmetlerine bakan kimseler olup, kalfaların maiyetlerinde bulunmakta idiler. Bunlardan bir takım ustalar da ayrılıp (Çaşnigir Usta) (Çamaşır Usta) (Hazinedar Usta) gibi gedikli takımını tamamlamakta idiler. (Hammer Cild XVII, sahife 17).

Gedikli kadınlar gayet emniyetli kimseler olup padişahın hususî hizmetle-

egitimacogatemsil.

Kadın Kalfa Gedikli Kadın Kadın Kızlar Ağası

rine bakarlardı. (Hamamda padişahı yıkamak) bunlara mahsustu. Gedikli cariyeler de bu sırada şerbet ve saire getirirlerdi. (D'Ohsson) da padişahın yıkanışına ait resim vardır.

Gedikli kadınlar başlarına hotoz giyerler. Boyunlarında gerdanlık, bellerinde kemer kuşak, arkalarında kırmızı, omuzları kürklü kolsuz kaftan, şalvar ve yemeni giyerlerdi. Resim (Kostantin).

KADIN KIZLAR AĞASI

Bir müddet hareme, harem ağalarının girmelerine müsaade edilmedi. İç haremi, (Kadın kızlar ağası) denilen eski bir kadın idare ederdi. Aynı zamanda padişahın da hizmetini görürdü.

Bazan haremdeki cariyeler evlendirilirdi. Düğünden evvel cariyeye verilen paraya (Mihri müeccel) denirdi. Nikâh bedeline de (Mihri Muaccel) denirdi. Nikâhtan evvel (Nişan takımı) mahfaza içinde kıymetli hediyeler gönderilirdi. (Nişan yüzüğü) de, yakut, zümrüt veya elmastan yapılırdı. O da bu çekmece içine konurdu. Böylece tertip edilen hediye Sakangara sarılarak kurdelelerle süslenirdi. Mevsime göre (Çiçek demetleri) konur, üzerine güzel kokular sürülerek bağlanırdı. Matbah-ı Amireden şekerler, şekerlemeler, kurabiyeler fıstıklı kaymaklı latilokumlar yapılırdı.

Kadın kızlar ağası arkasına yaka ve kol kenarları kürklü, kısa kollu bir kepenek giyerdi, bu muhtelif renklerde kumaşlardan yapılırdı. Başına tepelik takar, beline (Kadın kuşağı) kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi. Resim (Kostantin).

ODALIK

Haremin gedikli sınıfına mensup olan odalıklar, padişahın şahsî hizmetinde bulunurlardı. Padişahın Kadın Efendilerinden biri ölürse, Haseki Sultan, veya ikballerden birini nikâhla alırdı. Teşrifat gereğince bunun Haseki Sultan olması lâzımdı. Padişah aşağı hizmetlerden birine mensup bir odalık ile evlenebilirdi. Fakat bunlar hiç bir suretle (Kadın Efendi) olamazdı. (Hammer XVII, 171) (Leyla Hanım, Le Harem Impérial, 4).

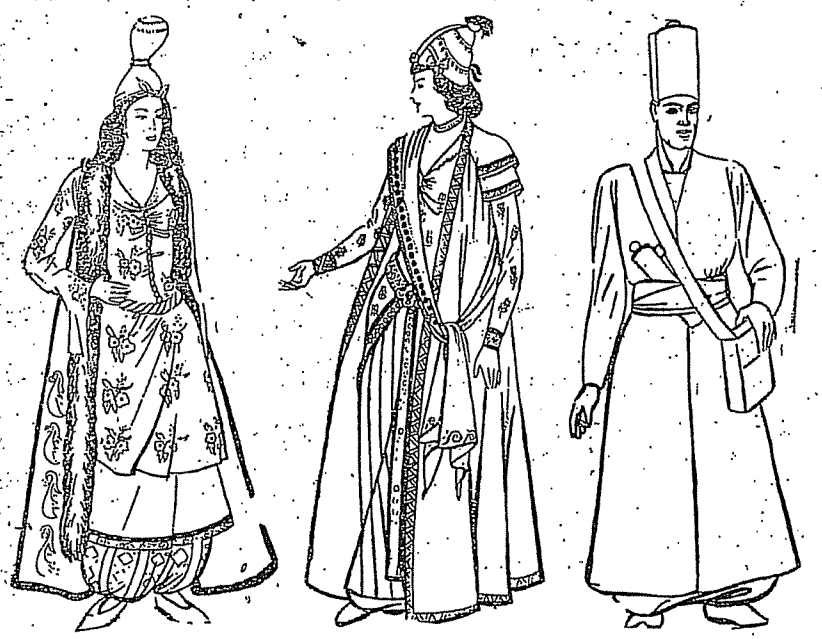
Harem dairesinin büyük bir kısmı ile buna bitişik olan binalar dördüncü Mehmet zamanında 1663 senesinde içeriden çıkan bir yangında yanmıştır. Bu yangında Adil Köşkü, Divan mahalli olan kubbeler, dış hazine, Dar-üs-saâde kapısı, kapı ağaları odaları, Valide Sultan yeri, iç mutfaklar ve saire harap olmuştur. Dördüncü Mehmet (1668) de ahşap olan bu kısmı yıktırarak kârgir olarak inşa ettirildi.

Odalıklar başlarına, hotoz giyerlerdi. Başlığın alt kısmında (Çarpi) ismi verilen, altlarından başlarının gerisine ince bir tülbendi sıkıca bağlarlardı.

Arkalarına yakası kürklü (Kutmu) denilen üzeri çiçekli, kırmızı renkli dayanıklı ve ağır kumaştan, göğsü büzmeli, beli kuşaklı kısa bir entari, bunun altına canfes eteklik giyerlerdi. Canfes, muhtelif renklerde olup, al renkte olanı makbuldür. Şalvarı (Kipan) denilen bir nevi çiçekli kumaştandır. Bindallı da bu nevi bir kumaştır. Resim : (C. Biseo).

BÜYÜK ODA

Harem dairesinde bulunan (Kadın ağaları) nın üçüncüsüne (Büyük Oda)

Odalık Büyük Oda Dar-üs-saadet-ü Şerife Ağası Kâtibi

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Dar-üs-saade Ağası
Oda Lalası

Dar-üs-saade Ağası
Kafdancısı

ismi verilmişti. Başına bağtak, denilen hotozu giyerdi. Bu başlığın tepesinde bir topuz ve sorguç bulunurdu. Ayrıca kurdele, altın sırma şerit ve kıymetli taşlarla tezyinat yapılırdı.

Arkasına dar kollu bir kepenek giyerdi. Sağ taraftan omuza bir Lahur şalı atılarak diğer taraftan gevşekçe bağlanır. Bu şal icabında başın üzerine atılarak yaşmak veya ferace vazifesini gördü. İçine kıymetli kumaşlardan entari, muhtelif renklerden şalvar ve üzeri işlemeli sarı papuç giyerdi.

Harice çıkıldığı zaman, çarşaf veya maşlah giyilirdi. Maşlahlar yere kadar uzun, olup, başa (Baş örtüsü) örtülürdü. Muhtelif kumaşlardan yapılan bu elbiselerin (Beyaz maşlah) veya (Sadakor maşlah) Antep işi (İşlemeli maşlah) gibi nevileri vardı. (Resim : Doktor Giulio Ferrario).

DAR-ÜS-SAADET-Ü ŞERİFE AĞASI KÂTİBİ

Dar-üs-saadet-ü Şerife Ağası Kâtibi veya (Dar-üs-Saâde Ağası Kâtibi) namile Dar-üs-saade ağasının bir kâtibi ve dairesi vardı. (D'Ohsson).

Hocagân yani hocalar sınıfına mensup olanlar bu memuriyete alınmazdı. Evvelce hocagân sınıfına mensup olanlar dış hareme alınmış sonra, mahzurlu görülerek Hadım ak ağaları bu memuriyete tayin edilmişlerdir.

Dar-üs-saadet-ü Şerife ağası başına mücevveze giyer içine mintan, arkasına yeşil çuhadan dar kollu bir kaftan giyerdi. Kaftanın beline muhtelif renklerdeki kumaşlardan bir kuşak sarılarak, kaftanın iki ön kısmı bu suretle kapanmış vaziyette bulunurdu. Kuşağın arasında (Divit takımı) (Hokka, rih, kamış kalem) ve (Kalemtıraş) bulunurdu.

Divit takımı o zamanın dolma kalemi vazifesini görürdü. Ayrıca içinde muhtelif tipte kalemler de bulunurdu. Yazıcı efendinin boynuna sol omuzundan geçme, sağ tarafında taşınan bir çanta asılırdı. Bu çantada yazı levazımı ve kâğıt bulunurdu. Lâcivert şalvar kırmızı yemeni giyerdi. (Resim : Enrico Marinelli)

DAR-ÜS-SAÂDE AĞASI ODA LALASI

Dar-üs-saade ağasının oda lalalığı ocak yoliyle hasıl olmayıp, büyük ağa bunu yapabilecek ehliyetli ağayı tâyin ederdi.

Oda lalalığı silâhdar ağa lalalığı gibi muteber bir memuriyetti. (Ata tarihi C. 1, S. 262).

Dar-üs-saadet ağasının işlerinin tesviyesine oda lalası memur olduğundan, Dar-üs-saâde ağası dairesinden, bir an bile ayrılmazdı. Büyük ağa, makamından diğer bir yerde bulunduğu zaman, resmî olmıyan manevî vekili ve eşyasının muhafızı oda lalasıdır.

(Dar-üs-saâde ağasının kaftancısı) makamında olan, kürkçü ile kuşçu ve kahveci başı, baş çuhadar, heybeci, zülüflü baltacı, Kozbekçi gibi hademenin de zabıta ve âmiri, ayni zamanda ağa dairesinin Müdürü umuru idi.

Merasim günlerinde başına mücevveze, arkasına divan kürkü giyerdi. Adî günlerde başına kırmızı zemin üzerine som yaldız takke giyer bunun iki tarafından zülüf sarkıtılırdı. Bu memuriyete tayin edilen kimse hadım ağası olduğundan sakal ve bıyığı çıkmazdı. İçine entari üstüne muhtelif renklerde kaftan giyer beline kuşak sarar kırmızı şalvar sarı yemeni giyerdi. (Resim : Enrico Marinelli)

DAR-ÜS-SAÂDE AĞASI KAFTANCISI

Dar-üs-sâade ağasının maiyetinde (Dar-üs-saâde ağası kaftancısı) adıyle Koz bekçilerden muteber bir adam bulunurdu.

Dar-üs-saade ağası kaftancısı başına âdî kavuk giyer bu suretle koz bekçilerden tefrik edilirdi. Elbisesinin diğer aksamı koz bekçilerininkinin aynı idi. Başına giydiği kavuğun hususyeti iki tarafından zülüf sarkıtılmasında idi. Arkasına yeşil ve mor renklerde üç peşli dolama giyer, beline şal kuşak sarar, bu dolamanın arkasında birbirlerini kateden iki geniş filar vardı. İçine üç peşli entari giyer, şalvar sarı yemeni giyerdi. (Resim : Antonio Della Tolla).

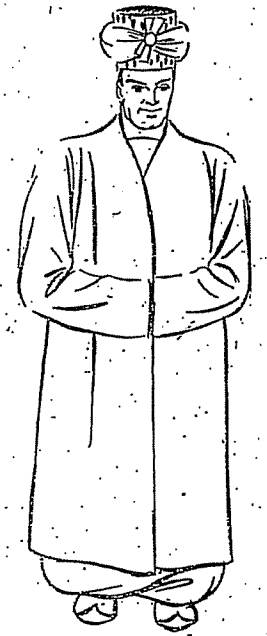
DAR-ÜS-SAÂDE AĞASI KUŞÇUSU

Saraydaki halifelerin istidatlıları harem ağaları ocaklarında harem ağalarını okuturlar ve yazdırırlardı. Bunlardan bir müstaidi (Dar-üs-saade ağalığı kuşçuluğu) hizmetinde bulunurdu. İki neferi kuşhane mutbağı humayunu aşçılarına nezaret ederdi. Bir müstaidi baş baltacı ve diğer üç neferi ikinci ve üçüncü, dördüncü namlariyle silâhdar ağa baltacılığında kullanıldılar.

Bunlardan iki neferi hazine kethüdası ve birer neferi kiler ve seferli kethüdası baltacılığında kullanırlardı. Çuhadar ve Rikâptar ağalardan en küçük ağalara kadar hattâ mülâzım Has odalılara varıncaya kadar hepsinin birer nefer baltacıları bulunurdu. (Tarihi Ata, C. 1.)

Kuşhane, küçük tencereler içinde bir öğün için hazırlanan yemek kaplarına denirdi. Bu yemeklerde istif usuli şart idi. Yemekler, meselâ alt kısmı bamya, bunun üzerine et, üzerine diğer maddeler konarak süslü ve leziz bir surette hazırlanırdı. Kuşhanenin alacağı kadar bir kap üzerine bu yemek çevrilir idi. Üst

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Dar-üs-saade Ağası Kuşçusu

Baş İkbal

alt olup, alt da üst olurdu. Ve kuşhanenin yuvarlak şekli üst kısımda olduğu gibi kalırdı.

Bu gibi yemeklere (Kuşhane işi) denirdi. (Topkapı sarayı son kilerci başısı Şükrü Bey.) Dar-üs-saâde ağası kuşçusu başına muhtelif renklerde âdî kavuk giyerdi. Bu kavuğun üstüne âdî destar sarılırdı. Arkasına kırmızı renkte âdî kaftan giyer, içine çubuklu kumaşlardan entari, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni giyerdi.

BAŞ İKBAL

Padişaha kendilerini sevdiren has odalık veya ikballer, bir veya müteaddit olup bunların arasından padişah bir baş ikbal tayin ederdi.

İkballer sırasiyle baş ikbal, ikinci ikbal, üçüncü ikbal dördüncü ikbal diye kıdemlerine göre derece alırlardı..

Sultan Mahmudun vefatından sonra baş kadın efendiyle, beheri yirmişer bin kuruş aylıklı dört ikbali kalmıştı. Kadın efendilerin aylıkları yirmi beşer bin kuruştu. Padişahın Kadın efendi veya (Hünkâr Hasekisi) denilen kadınlarının birinin ölümü veya istiskal görerek eski saraya nakli üzerine padişahın emriyle kadınlığa geçebilirlerdi.

İkbal padişahtan gebe kalırsa ekser defalar hasekiliğe geçirilir, münhal beklemesine lüzum kalmazdı.

Baş ikbal başına hotoz arkasına kürk giyer, kırmızı yeşil ve sarı renklerde kaftan, entari, kırmızı şalvar, sarı işlemeli yemeni giyerdi. (Resim : C. Biseo).

Haremde kadınların giydiği elbiseler arasında bir teli keten ipliğinden bir teli ipekten incecik, kıvrık dokunan ipek kenarlı (Hilâli gömlekler) giyilirdi. Bu gömleklerin kollarının üst parçasına (Sığıza) denir, etekten bileğe kadar olan kısma (Yen kapağı) tâbir edilirdi. İpek kenarlarına oya yapılırdı. Oya muhtelif renklerden yapılan eski bir türk işlemesi nevidir. Dikiş haremde bir nevi eğlence olduğundan her ikbalin dairesinde bir (İğnedenlik) bulunurdu. İkballerin (İç çamaşırlar) 1 da gayet güzel kumaşlardan yapılırdı. Bir kısım cariyeler (Gergef) ile (Makramalar) (Şerbet peşkirleri) (Sofra takımları) işlerlerdi. Haremden harice çıkıldığı zaman çarşafa bürünülürdü. Hindistandan gelen (Car şalları) na çarşaf gibi sarınılırdı.

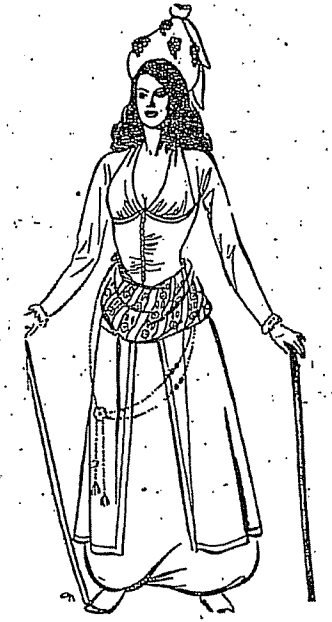
HAREM DAİRESİ HADEMESİ

Harem dairesi hademesi, harem dairesinde asayişi temin etmekle mükelleftir. İntizama muhalif harekette bulunan odalıkları tecziye ederdi.

Harem dairesi hademesi başına büyükçe bir bağtak, arkasına göğsü açık bir entari, eteklik, şalvar ve işlemeli yemeni giyer, beline altın parçalı, boncuk (Asma) takardı. (Resim : William Alexander).

ÇIRAĞAN

Padişahların her türlü hizmetlerini gören kadınlar ihtiyarladıkları zaman maaş bağlanarak saraydan harice çıkarılırlardı. Bunların bir kısmı muvakkaten haremde ikamet ettirilir, diğer bir kısmı başka yerlere gönderilirdi.

Harem Dairesi Hademesi

Çırağan

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Kadın Sultanın
Oda Lâlası

Gözde

Çırağan, sarayda giydikleri elbiseleri beraberlerinde götürmeğe selâhiyettar idiler. Yalnız saraydan çıkacakları zaman ellerindeki vesika gereğince yoklama yapılırdı.

Resim on yedinci asırdaki bir çırağan kıyafetidir. Başında tüylü hotoz, içinde göğsü işlemeli entari, belinde geniş fermayiş, muhtelif renklerde kaftan, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni vardır. (Resim : G. Rünvedel).

KADIN SULTANIN ODA LALASI

Kadın sultanın oda lâlası, başına resimde görüldüğü şekilde hotoz giyerdi. Başlığın alt kısmı kulaklara kadar geçirilirdi.

Arkasına kenarlı kepenek giyerdi. Bu elbiseler muhtelif renklerde ve üzeri işlemeli olurdu. İşlemelerin mühim bir kısmını haremdeki cariyeler işlerdi. Kadınların elbiselerinde muayyen şekil ve renkler yoktu.

Oda lalası bol entari, eteklik, şalvar ve yemeni giyerdi. (Resim : Antonio della Tolla).

Saray kadınlarının kullandıkları elbise aksamlarından Sim gerdanlık, açık yakalı sırma ipek harçlı feraceler, çedik papuçlar, sakangor yaşmaklar, (libade) denilen önü açık bir nevi kısa hırkalar, başa sarılan ince yemeniler, arkaya sarkıtılan (Sarkma yemeni), bir nevi şapkaya benzeyen ve başa geçirilen (Hotoz), önü fiyongalı kurdeleli hotozlar, yalnız göz kısmı açık olan (kapalı yaşmaklar) Engürü sofundan feraceler, kişmir ve lahur, kumaşlar, Şam gezisi ve hare gibi ipekli kumaşlar, yaşmak veya (Paşmak), bol feraceler, (Bunları yaşlı kadınlar

giyerlerdi). Yakalara ve kollara yerli ve Avrupa dantelleri, İpekli boncuklu harçlar ve tüyler dikilirdi. Yaka ve kol ağızlarına kadife kurdele şerit de çevrilirdi. Bunun üzerine dantel, boncuklu veya ipekli harçlar dikilirdi: Geceleri uzun bir nevi entari olan (Gecelik) giyilirdi. Kenarları oyalı yemenilerle yapılan başlara (Kundak baş) denirdi.

GÖZDE

Haremde cariyelerin padişah tarafından sevilenlerine (Gözde) denirdi. Bunlar sokağa çıkarlarsa yaşmak ve ferace giyerlerdi. Padişah ile alâkaları olduğundan yanlarına muhafızlar verilirdi.

Haremdeki kadınların iç elbiseleri zarif idi. (Sırma işlemeli entari) (nakışlı eldiven) (Sırmalı terlik) süslü papuçlar kullanırlardı. On yedinci asırda şık giyinme arzularına hız verildi. İki arşın yakalı, atlas sof veya sıkma çuha feraceler giyilmeğe başlanmıştı. makramalar ve ince yaşmaklar altından yüzler görülmeğe başlamıştı.

1763 de yapılan nizamnamede bazı kimselerin kadınlar gibi sıkma ve şeritli, yakası oymalı, yanları sırmalı kaftan ve ona uygun entari giydikleri görüldüğünden, bir kısım kadınların da papuçlarına pul, mıh, elmas paralar taktıkları anlaşıldığından bu münasebetsizliklerden vaz geçilmesi ve o yolda hareket edenlerin cezalandırılacakları ilân olundu. (Resim : Dr. Giulio Ferrario).

ÇERKES HALAYIK

Çerkes halayıklar bilhassa Kafkasyadan hususî surette getirilen çok güzel

Çerkes Halayık

Saraylı

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Tavaşi Harem Ağası Cariye Arz Ağası

kadınlardır. Başlarına üst kısmı sivri bir başlık, içine önü büzgülü entari giyer, üzerine fermayiş kuşak sararlardı. Arkasına kısa kollu bir kaftan, kırmızı şalvar işlemeli yemeni giyerlerdi. (Resim : C. Biseo)

Haremde düğün olursa (Gelinin tellenip duvaklanması) ve (Yüzüne elmas yapıştırılarak köşeye oturtulması) âdetti.

Gelin telleri madenî ince tel gümüşten yapılarak baştan topuklara kadar sarkıtılırdı. Pazartesi gününe (Cihaz günü) salı gününe (Gelin hamamı) Çarşamba gününe (Kına gecesi) Perşembe gününe (Yüz yazısı) Cuma gününe (Paça günü) denirdi. Kına gecesinde musikiciler çalar, çengiler de oynardı. Saraydaki çengiler gayet nezih bir surette oynarlardı. Göbek atmak katiyen memnu idi. Bu gibi oyunlar haricteki çingene kadınları tarafından oynanırdı. Erkek oyuncu-lara (Köçek) denir, bunlar hiç bir surette hareme giremezlerdi. (Yüz yazısı) gününde gelinin yüzüne düğme büyüklüğünde (Elmas yapıştırmalar) yapıştırılırdı. Bu yapıştırmaların arkası zamklı idi.

SARAYLİ

Saraylı harem takımına mensup kadınlar olup bunlar beş gurup halinde vazifelendirilmişlerdi.

Sultanın şahsî hizmetlerine bakmak, hanım Sultanın yardımında bulunmak, onu eğlendirmek gezintilerde yanında bulunmaktı.

Saraylı tâbiri nisbeten yeni bir tâbir olup, zamanımızda bile eski saraylara mensup olan kadınlara saraylı denilmektedir. (Resim : C. Biseo)

Resimde görülen şalvara (Elifî şalvar) denirdi. Ayaklara işlemeli yemeniler giyilirdi. O zaman Türk saraylarında dünyanın en güzel kadınları bulunurdu. Bunların aldıkları terbiye ile güzellikleri bir kat daha artardı. Bakışlarında, tavur ve hareketlerinde daimî bir asalet vardı.

TAVAŞİ HAREM AĞASI

Bunlar ak ağalar olup, anadan doğma tavaşî idiler. Bu sebeple harem dairelerinde bunlar istihdam edilmekte idi. Zenci tavaşîler ise, esir olarak satın alınır, sonradan saraya getirilirdi.

Siyahîler ameliyat neticesi hadım olurlar, tavaşîler ise anadan doğma hadım idiler. Hadım olarak doğanlar ve sonradan hadım olanların derhal sesleri inceleşir kadın gibi çıkardı.

Harem-i Humayun ağaları büyük koğuş, ağa koğuşu gibi üç koğuşta arâm ederlerdi. (Ata tarihi C. 1, S. 260.) Bunlar Harem-i Humayun, musahipler ve hazinedarlar kısmındadır. Büyük koğuş tavaşîlerinin bulunduğu alt kısmı yatak haneli üç katlı dairedir.

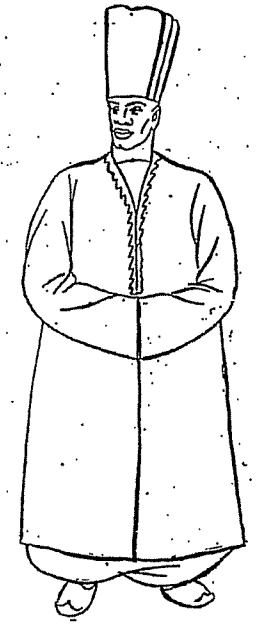
Ağa koğuşu ise Dar-üs-saâde ağasının kendisine tahsis edilen odasıdır. Tavaşî harem ağası adî günlerde başına kavuk, merasim günlerinde mücevveze giyerdi. Arkasına kolları yırtmaçlı kırmızı çuhadan mevsim kürkü giyerdi. Ellerinde asâ taşırlardı. Kırmızı şalvar sarı yemeni giyerlerdi. (Resim : Sândy)

CARİYE

Hareme mensup olup (Cevarî ve gözdeler) kısmında oturan cariyeler saraya (Acemi cariye) namiyle alınırlardı. Bu kızlar muhtelif milletlerin seçkin güzel

Valde Sultan Kahvecibaşısı

Ortanca Eski

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

kızları idi. Bunlar haremde alelâde işlerde kullanılır ekseriyetle kendi sıralarından çıkmaları, yani yükselmeleri çok nadir olarak görülmüştür. (Hammer tarihi C. 17, S. 71).

Cariyeler sokağa çıktıkları zaman çarşafa bürünür ve peçe takarlardı. Saray haricinde musiki dersi almağa gönderildikleri zaman ferace de giyerlerdi. (Şam, Halep, Bağdat çarşafları) tercih edilirdi.

Cariyeler başlarına muhtelif şekillerde hotoz giyerlerdi. Hangi millete mensup olurlarsa olsunlar, saraya girdikleri andan itibaren sarayın örf ve âdetleri iktizasınca giyinmeleri ve o suretle hareket etmeleri saray ananelerince kanun addedilirdi. Arkalarına kolları ve göğsü işlemeli (Libâde) denilen kısa elbiseyi giyerlerdi. Arkalarına entari muhtelif renklerde şalvar ve yemeni giyerlerdi. (Resim : A. Elliot)

ARZ AĞASI

Dar-üs-saâde ağası bir müddet de bu işimle tesmiye edilmişti. Sonradan harem ağalarına da arz ağası denildi. Arz ağası da hadım ağalarındandır.

Merasim günlerinde başlarına mücevveze içlerine entari, arkalarına yeşil renkte kenarları samur kaplı erkân kürkü, kırmızı şalvar sarı yemeni giyerlerdi. (Resim : D. Ohsson).

VALİDE SULTAN KAHVCİBAŞISI

Sarayda müteaddit kahveci başılık olup bunlardan biri de Valide Sultan kahveci başılığı idi.

Veliahtın da ayrıca (Veliaht kahveci başısı) kızlar ağasının (Dar-üs-saâde kahveci başısı) namlariyle, (Kadın efendi kahveciliği) (Şehzade kahvecisi) ve (İkbal kahvecileri) namiyle kahveciler vardı. Bütün bu hadım ağalarının kıyafetleri birbirlerinin aynı idi. Kahveci başı kahve verdikten sonra geri geri yürüyerek dışarı çıkardı. Valide Sultan Kahveci başısı başına yeşil âdî kavuk giyer beline muhtelif renklerde kuşak sarar yeşil renkte önü açık kaftan giyer omuzunda (Sırmalı peşkir) veya (Altın işlemeli havlu) bulunurdu. Kırmızı şalvar, sarı yemeni giyer ve yalnız Valide Sultana kahve götürüp getirirdi. Kahveyi Valide Sultan dairesi yanında Valide Sultanın cariyeleri alırdı.

ORTANCA ESKİ

Ortanca eski nöbet kalfaları olup, nöbet kalfalarının en eskisi ortancalık hayetine girerdi. Ortancalar dört nefer olup, bu gediğe geçecek, gedikli şerefini alacak ağayı bu şerefi kazanacağı gün, kendisinden eskice bir ağa beraber alıp sabah namazından iki saat evvel, kapalı kapıları önüne getirerek (Lala destur, filân ağa ortanca çıkacak) diye ilân eder, bazan odadakiler dışarı çıkmazlar, bunlar da beklemeyip geçer giderler. Bu ortanca çıkan ağalar, kılavuzu olan ağa ile birlikte namazdan sonra evvelâ oda lalasının, bunun vasıtasiyle de Dar-üs-saâde ağasının huzuruna çıkar, teşekkür merasimini ifa eder, bundan sonra da baş kapı gulamı ile camisine gider, biraz para serper bunu orada bulunanlar kaparlardı. (Ata tarihi C. I, S. 258.)

Ortanca eski başına mücevveze, içine entari, beline şal kuşak, arkasına haydarî yakalı yeşil çuhadan geniş kollu biniş, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi.

(Resim : Üçüncü Selim zamanında yapılan kıyafet albümü Topkapı sarayı müzesinde, Üçüncü Ahmet Kütüphanesi No. 3690).

Harem Ağası — Nöbet Kalfası — Harem-i Hümayun Çamaşırcısı

HAREM AĞASI

Kızlar ağasının emrindeki hadım ağalarına Harem ağaları denirdi. Harem ağaları 16. Asrın sonlarına kadar ak ağalardan, bu tarihten sonra da zenci ağalardan seçilerek harem-i humayuna verildiler.

Saraydaki Harem dairesinin kadın işlerine memur idiler. Harem ağaları, âdî günlerde başlarına som külah giyerlerdi. (Som külah) iki uçları sivri ve üzeri yaldızlı bir nevi başlıktı. Sarayın iç hizmetlerinde kullanılan bu som külahlar Topkapı sarayındaki müzede bir tabloda tersim edilmiştir. İstanbul Askerî müzesinde som külahın aslı mevcuttur.

Hadım ağaları iç hizmetlerinde arkalarına dar kollu kaftan giyerler, merasim günlerinde başlarına beyaz mücevveze giyerlerdi. Arkalarına kırmızı çuhadan yakaları ve kol ağızları kürklü mevsim kürkü giyerler, mevsime göre de yeşil ferace ve yazın beyaz ferace giyerlerdi.

İçlerine entari, bellerine kuşak, kırmızı dökme şalvar, sarı yemeni giyerlerdi. Bazan şalvara ekli olarak sarı mest papuç giyerlerdi. İç hizmetlerini gördükleri zaman ellerinde uzunca ve ince deynek taşırlardı. (Resim : Müşir Arifi Paşa).

NÖBET KALFASI

Harem-i humayun kapısını bekliyen ve (Nöbet kalfaları) tâbir olunan beş nefer ağanın emirlerine itâatle ve bunlara kendisinden evvel hizmete giren (Acemi ağa) ünvanile yad olunup (Tarihi kabulü) yani giriş tarihine nazaran eski

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

bulunanlardan aptes, namaz vakitlerinden maâda kapı beklemek, yeni bir ağa alınırsa diğeri en aşağılık ağa tabirinden kurtularak (Acemi ağa) ünvanını alır, acemilikte itibarı artar, acemilerin kalfası musandıracı başı tarafından Dar-üs-saâde ağası ile baş kapı gulamına haber verilirdi.

Kapı nöbeti birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü namlariyle dört kapı nöbetçisi ve beşinci (Nöbet kalfası) namiyle yad edilir ve müstakilen halvete memurdu.

Nöbet kalfalarının en eskisi ortanca olmağa namzettir.

Ortancalardan da en eskisi (Haslı) veya (Hasıllı) seçilir en eski hasıllılara (Yıla baş kapı gulamı) denirdi. Bunlar sonradan (Saray baş kapı gulamı) olurlardı.

Nöbet kalfası başına deve tüyü renginde hüni şeklinde başlık giyer arkasına kahverengi yakalı, sarı kumaştan üç peşli kapanica giyer, beline kemer kuşak takar bunun sol yanında bir kılıç asılırdı. Diğer elinde âsa taşırdı. içine entari, altına kırmızı şalvar ve bu şalvara ekli sarı mest papuç giyerdi. (Resim : A. Costa).

HAREM-İ HUMÂYUN ÇAMAŞIRCILARI

Hicrî 1221 de Harem-i humayun çamaşırcıları için tersaneden 12 kantar alât-ı cedid, ve 12 adet büyük sırık verildi. (Cevdet tasnifi, saray vesikaları No. 182).

Harem çamaşırcıları hadım oğlanlar olup züama gibi başlarına tepesi yuvarlak etrafı silindir şeklinde yarım endaze boyundan bir az eksik uzunluğu bulunan başlığı giyerlerdi. İçlerine kolağızları (Serpineli mintan) giyerlerdi. Kol ağızlarındaki kumaş ayni parçadandır, umumiyetle mavi beyaz çizgili, veya kırmızı beyaz çizgili olurdu. Bellerine kuşak sarar, pembe kolsuz kaftan, kırmızı şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi (Resim : Preziosi).

HAZİNEDAR AĞA veya HAZİNEDARBAŞI

Hareme mensup, kızlar ağası veya Bab-üs-saâde ağasının emri altında bulunurdu. Hazinedar başı harem dairelerinin iktisadî işleriyle ve hazine dairesinin muhafazasiyle mükellef idi. Baltacıların iaşesine memur ve aynı zamanda muhafızlardan 20 tanesinin nezaretine bırakılmış olan elbise odasının idaresiyle mükellefti. (Hammer Tarihi C. 17, S. 75).

Hazinedar başı ekseriyetle ak ağalardan intihap olunmakta idi. (Ata Tarihi C. 1, S. 169). Sonraları hazinedar ağa dış haremde bulunması ve haremle bir alâkası olmaması dolayısiyle hadım olmıyan ağalar da bu vazifeye tayin edildiler. Resimde görülen hazinedar ağa yâni (harem-i humayun hazinedarı) ak ağalardan değildir. Hicrî 999 tarihine kadar ak ağalar bu vazifeye tayin edilmişti. Sonra habeşî tavaşî Mehmet ağaya bu vazife verildi. Bu suretle zenci habeş ağalarına bu vazife tekrar verilmiş ve kısmen hadım olmıyan ağalara intikal ederek gene sonunda köse ağalara devredilmişti.

Hazinedar ağanın başında mücevveze vardı. Mücevvezenin altına kırmızı fes giyilirdi. Fesin ucunun arka taraftan bir kısmının hariçe çıkarılması süs addedilirdi.

Hazinedar ağa erkân, samur kürk, ve kallavî ile (Hicrî 1602 senesine kadar) böylece giyinmiş ise de bundan sonra değişmiştir.

İçine mintan beline kuşak kırmızı şalvar sarı yemeni giyerdi. Elinde (Simasâ) taşırdı. (Resim : Villiam Alexander).

HAREMEYN MÜFETTİŞİ veya (MÜFFETTİŞ EFENDİ)

Haremeyn müfettişliği, ilk ihdasında ak ağalardan tayin edildi. Adî günlerde zülüflü som takke giyerler, arkalarına dolama veya kaftan giyerlerdi. Marasim günlerinde başlarına örf ve Muvahhidî ile sonradan başlarına kalıp işi mücevveze giydiler. Arkalarına kırmızı biniş ve mevsime göre de kürk giyerlerdi.

İçlerine entari, bellerine şal sararlar, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi. Yemeni ve mestlerin sarı renklerine (Sarı yemeni) ve (Sarı mest) denir, bunlar daima yüksek rütbeli kimselere tahsis edilirdi. Kırmızı renkli yemeniler ve sair papuçlar (Adî papuç) addedilir (Kırmızı yemeni) ve (Kırmızı mest) gibi nevileri en çok kullanılan şekilleridir. Padişah ailesinin giydiği kırmızı papuçlar üzeri altın ve gümüş işlemeli olup gayet kıymetli papuçlardı. Müfettiş Efendinin kuşağında bir bıçak bulunur muhtelif renklerde çubuklu entari giyer ve yazları açık renkte elbise giyer, kışları kalın ve koyu renkte elbiseler tercih edilirdi. (Resim : Antonio della Tolla).

HAREMEYN MUHASEBECİSİ

Haremeyn muhasebecisi ve (Haremeyn mukataâcısı) Dar-üs-saâde ağasının maiyetindeki zülüflü baltacılara bu isimler verilerek tayin edilirdi.

Başlarına som takke giyerler. Bu tarzdaki som takkeler kırmızı zemin üzerine som yaldız veya altın sırma işlemeli olurdu. Bu başlığın ön iki kısmına her iki yandan ibrişimden iki zülüf sarkıtılırdı. İbrişimlerin ucuna ağır basması için iki kurşun parçası ilâve edilirdi. Arkalarına sarı kaftan giyerler kaftanların önü açık olup kolları dar olurdu. Bellerine fermayiş sararlardı. Mevsime göre arka-

Hazinedar Ağa — Haremeyn Müfettişi — Haremeyn Muhasebecisi

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Ser Halife-i Muhasebe-i Haremeyn

Haremeyn Mukataacısı

larına dolama giyerlerdi. Üç etek entari lâcivert şalvar kırmızı yemeni giyerlerdi. (Resim : Antonio Della Tolla).

SER HALİFE-İ MUHASEBE-İ HARAMEYN

Haremeyn muhasebeciliğinin ilk ihdasındaki ismi Ser Halife-i Muhasebe-i Haremeyn olup, merasim günlerinde başına üsküf giyerdi. Sorguçlu üsküflar diğer üsküflara nisbetle şekilleri ve yapılışları daha başkadır.

Üsküfun üzerinde siyah ve beyaz çizgili bayrakçık bulunurdu. Başlığın üst kısmı altın yaldızlı bir sopa üzerine gayet kıymetli tüylerden şemsiye biçiminde açılırdı. Başlığın alt kısmı keçe olup üzerinde som yaldızlı bir parça vardı.

Arkasına üç peşli, arkası fılarlı bir kapanica giyerdi. Filar elbisenin arka kısmına ilâve edilen kumaş parçaları olup bunların karşılıklı duruşları kozbeki başının resminde görülmektedir.

Ser Halife-i Muhasebe-i Haremeyn beline kuşak sarar, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi. (Resim : Antonio della Tolla).

HAREMEYN MUKATAACISI

Haremeyn (Mekke ile Medine) nin ismine izafeten, buna mensup olan kimselere isimlerinin baş kısmına memuriyet unvanı olarak konurdu.

Yavuz Sultan Selim zamanında yapılmakta olan Sürre-i Humayun için Recep ayının 12 inci gününde yapılacak merasimde, bu merasime iştirâk eden Dar-üs-saâde ağası geldikte, Mekke-i Mükerreme Şerfine gönderilecek Name-i Humayunu Sürre eminine teslim eder, sürre emininin yanında bulunan memurlar sırasında haremeyn muhasebecisi (Haremeyn Mukataacısı) (Haremeyn Mukataâ ve Muhasebe Baş Halifeleri) bulunmakta idi. Bu merasimde her ikisine de ağır elbiseler giydirilirdi. (Esad Efendi. Usul-ü Atikay-ı teşrifat-ı devlet-i Aliyey-i Osmaniye 18-24). (Ata Tarihi C. 1, S. 243-248).

Haremeyn mukataacısı resmî günlerde başına mücevveze arkasına yeşil renkte geniş kollu (Kerrakî), içine entari, beline kırmızı kuşak, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi. (Resim : Luigi Goretti).

HAREMEYN HUDDAMI

Sultan Ahmet ve İkinci Mustafa zamanlarında sarayın harem dairesine nezaret eden hademelere (Haremeyn Huddamı) denirdi. Harem dairesinde hizmet gören bütün diğer eşhas gibi bunlar da hadım ettirilirdi. Hadım olmıyan biri harem dairesine girecek olsa derhal boğdurulurdu.

Haremeyn huddamı başlarına kavuk, arkalarına canfesî kaftan, beline âlâ fermayiş sarar, şalın üzerine hurânî takardı; Kırmızı dökme şalvar, sarı yemeni giyerlerdi. Sonradan bu vazife de aşağı hizmet addedilerek lâcivert şalvar ve kırmızı yemeni giymelerine karar verildi. (Resim : C. Biseo).

HAREMEYN HADIM OĞLANI

Haremeyne verilen iç oğlanları yeniden muayene ettirilerek hadım olmıyanları cerrahbaşı vasıtasiyle hadım ettirilirdi. Buranın iç hareme yakın bulunması dolayisiyle bu çareye lüzum hissedildiği görülüyor.

Hadım oğlanı başına adî kavuk giyer, üzerine beyaz destar sarardı. Arkasına

Haremeyn Huddamı

Haremeyn Hadım Oğlanı

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Haremeyn Kapıcı Başısı

Saray Çengisi

beyaz göğsü kapalı kaftan giyer, beline geniş kuşak sarar ucunu önden sarkıtırdı. Lâcivert şalvar kırmızı yemeni giyerdi. (Resim : Constantinopoli).

HAREMEYN KAPICIBAŞISI

Haremeyn kapıcı başısı merasim günlerinde başına mücevveze giyer içine çizgili mintan, beline şal kuşak sarar, arkasına sarı zeminli samur kürk, kırmızı şalvar sarı yemeni giyerdi. (Resim : Constantinopoli).

SARAY ÇENGİSİ

Haremdeki cariyelerin bir kısmı ayrılarak kadın Sultanların ve Valide Sultanların yanlarına verilirdi. Bunlara Saray çengisi veya sadece çengi denirdi. Bu cariyeler aynı zamanda padişahları da eğlendirirlerdi. Çengilerin başları örtülüdür. Oyunlarında çirkin haller olmamasına bilhassa dikkat edilirdi. Ellerinde zil, maşa veya kaşık bulunurdu. Arkasındaki libâdenin beline kemer kuşak takar bol yanlı eteklik muhtelif renklerde papuç giyerlerdi (Resim. D'Ohsson).

HAREMEYN TERCÜMANI

Haremeyn tercümanı haremeyne ait işlerin tercümanlığını yapardı. Bu ak ağaları bilhassa arapçayı çok iyi bilirlerdi. Bildikleri başka yabancı diller de vardı. Merasim günlerinde başlarına mücevveze, içine mintan, yeşil kaftan, siyah sahtiyan kemer, bunun arasında divit takımı, boynunda deri çanta asılıdır. Kırmızı şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi. (Resim : Allom).

VALİDE SULTAN AĞASI

Eski sarayda Valide Sultan ağası, başına kırmızı kavuk giyer bunun üzerine siyah küçük tüy takılarak üzerine beyaz destar sarılırdı.

Valide Sultan yeni saraya geldiği zaman ağasını da beraber getirir ve aynı kıyafeti muhafaza ederdi. İçine çubuklu entari, beline şal kuşak, kırmızı dökme şalvar, sarı yemeni giyerdi. (Resim : Valeri).

VALİDE SULTAN KETHÜDASI

Harem-i humayun hizmeti için ak ağalar tedarik edilirdi. Bunlar için (Kapı ağalığı) (Hazinedar başılık) (Saray ağalığı) ve (Kilerci başılık) silsile tarikiyle memuriyetler ihdas edilmişti. (Tarihi Ata C. 1, S. 34).

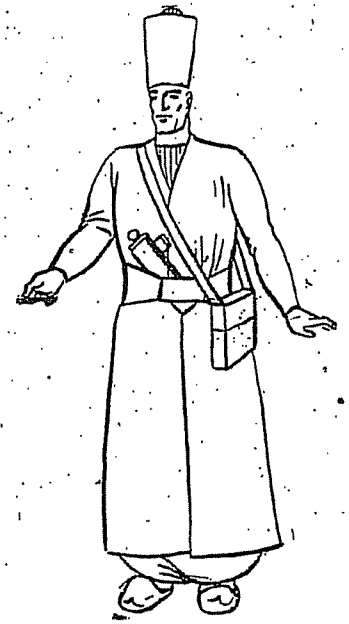
Saray ağasının saray kethüdası namiyle bir maâdunu vardı. Saltanat-ı Seniyenin aram buyrulduğu ebvabinin muhafazasına da ak ağalar memurdu.

Valide Sultan kethüdası, Baş ağanın maâdunu olup, Valide Sultanın emrindeki ağaların ikincisidir. Valide Sultan kethüdası başına som külâh giyer, bunun altına zülüf takılır, baş ağa gibi bu da hadım baş ağalarındandır.

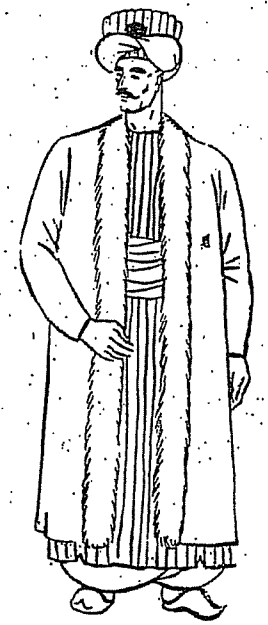
İçine yakalı mintan, üzerine yelek giyerdi. Yakalı gömleklerin daha uzun yakalıları da vardı, bunlar rağbet bulamadı. Yalnız bazı ak ağalar tarafından kullanıldı. Arkasına beyaz veya sarı kaftan, kırmızı şalvar, ayaklarına sarı yemeni giyerdi. (Resim : C. Biseo).

VALİDE SULTAN BAŞAĞASI

Padişahların yeni sarayda oturmaları dolayısiyle valide Sultanlar bir kısmı

Haremeyn Tercümanı

Valide Sultan Ağası

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Valide Sultan Kethüdası

Valide Sultan Baş Ağası

Haremeyn Vakfı Erkânı

eski sarayda oturmakta devam etmişlerdi. Eski sarayda oturan valide sultanların (Valide Sultan baş ağası) veya (Baş ağa) (Saray ağası) gibi ünvanlı büyük rütbeli bir ağası vardı. Bu ağa eski sarayın hemen en büyük âmiri idi. Valide Sultan baş ağasının (Valide Sultan ağası) namile bir maiunu vardı.

Valide Sultan baş kapı gulamı Valide Sultanin emirlerini, Valide Sultan baş ağasına bildirir. O da hükmünce icra ederdi. (Tarihi Enderun - Ata C. I, S. 298.) Bu işler umumiyetle haricî işlerdi. Valide Sultan baş ağası başına eski sarayda en çok kullanılan başlıklardan biri olan zülüflü som külâh giyerdi.

İçine entari giyer, beline kuşak sarar, kırmızı şalvar sarı yemeni giyerdi. (Resim : C. Biseo).

HAREMEYN VAKFI ERKÂNI

Haremeyn vakfı erkânı da Harem-i humayun veya Hademe-i hassadan addedilirlerdi. Haremeynde padişahların vakıfları vardı. Bunlar mavi kafesli bir (Kafesî mücevveze) giyerlerdi. İçlerine beyaz entari, bellerine şal kuşak sararlardı.

Haremeyn vakfı erkânı sırası geldikçe haremeyn müfettişliğine, yazıcılığına, halifeliğine veya muhasebeciliğine verilirlerdi.

Haremeyn vakfı erkânı başlarına zülüflü som külâh giyerlerdi. Arkalarına iyi kumaşlardan muhtelif renklerde kaftan giyer, bellerine kuşak sarar, kırmızı sarı yemeni giyerlerdi. (Resim : C. Biseo).

DAR-ÜS-SAÂDE AĞASI KAHVECİBAŞISI

Dar-üs-saâde ağasının hususî kahveci başısı olup, ak ağalardan verilen bu ağa, başına mavi kavuk giyer, bunun üzerine beyaz destar sarılır, arkasına mavi kaftan giyer, beline Puşî sarar, omuzunda işlemeli havlu taşır, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi. (Resim : Kostantin).

ŞEYH-ÜL-HAREM

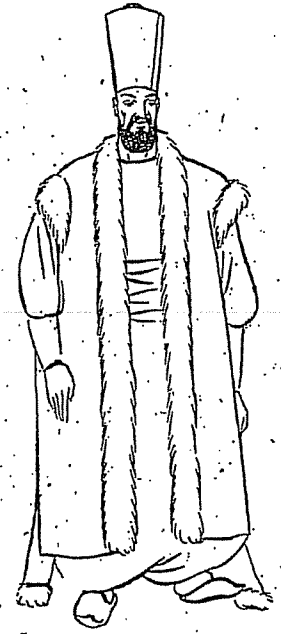
(Haremeyn Vakfı Şeyhi) merasim günlerinde başına mücevveze, içine beyaz mintan, beline kırmızı kuşak, arkasına siyah samur kürklü, beyaz dört yanlı entari giyer, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi. (Resim : Kostantin).

ŞEHZADEGÂN MUALLİMİ

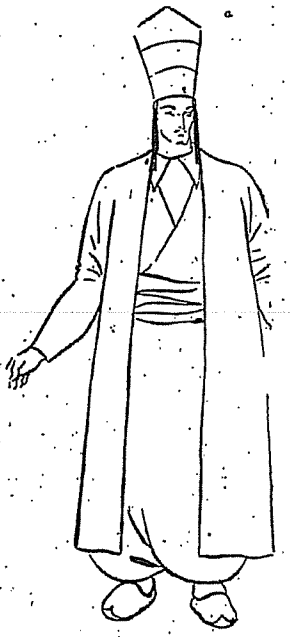
Şehzadelerin derse başlama çağları geldiği zaman onlara tahsis edilen (Okuma odasında) padişahın çocuklarını okutan muallim, başına üstü kırmızı, kenarlı mavi kafesli bir (Kafesî mücevveze) giyerdi. İçine beyaz entari, beline şal kuşak sarar, arasında divit takımı taşır, arkasına mavi zeminli mevsim kürkü giyer, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi. (Resim : Kostantin).

Dar-üs-saade Ağası Kahveci Başısı

Şeyh-ül Harem

Şehzâdekân Muallimi

Harem kısmında, sarayın en büyük âmiri sıfatiyle Dar-üs-saâde ağası ile başlanması lâzım geldiği halde padişahin ailesi olan Valide Sultan ve mustakbel padişah (Veliaht) ile başlanmıştır. Padişahın zevcelerinden sonra idarî teşkilâta geçilmiş, buridan sonra gelecek bütün kıyafetlerde imkân olduğu nispette bir derece silsilesi takip ettirilmiştir.

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

HAS ODA

Has Oda teşkilâtı Osmanlı devletinin son zamanlarına kadar ehemmiyetini muhafaza etmişti. Fatih İstanbulu zaptettiği zaman bir de (Has Oda) yaptırmıştı. (Kanunnâme-i Âlî Osman S. 23) de " Bir Has Oda dahi yapılmıştır. 32 adet Has Oda oğlanı ile, içinde biri silâhtar ve biri rikaptar ve biri çuhadar ve biri Tülbent ağa ola„ suretinde mukayyettir.

Eski Has Oda evvelce Yavuz Sultan Selimin yaptırdığı Hırka-i Saâdet dairesinin altında iken Dördüncü Murat zamanında yeni bir Has Oda bina ettirilmişti.

Yavuz Sultan Selim (Tahtanî Has Oda) yı yaptırdı ve emektar çuhadarlarını buraya naklettirdi. Evvelâ Has Oda başıya (Sahib-i arz) denildi. Sonra diğer ağalara (Arz ağaları) denildi. (Ağayan-ı hane-i Has) sırasiyle Has Oda başı, silâhtar, çuhadar (v. s.) dir.

On yedinci asırda bu odada (Güğüm başı) da bulunur ve (Peşkir ağa) gibi giyinirdi. Bu kısımda gösterilen ağalar, Has Odaya muhtelif zamanlarda alınan ağalardır.

Hazine, Seferli, Kiler koğuşlarından naklolunacak ağalara, Koğuş kethüdaları vasıtasiyle merasim yapılırdı.

Istavroz sarayında da (Has Odalılar koğuşu) yapılmıştı. (Zübdet-üt-tevarih-Mustafa Safî Efendi - Varak 293).

Yeni padişahı, (Hacı Oda kapısı) nda istikbale gelirlerdi. (Silâhtar tarihi, Cild 1). O zaman Hırka-i saâdet (Has Oda köşkünde) bulunurdu. (İsmail Hakkı Uzunçarşılı - Osmanlı devletinin saray teşkilâtı Sahife 254).

Has Odalılardan birisi bir cürüm işlerse, ve dayak yemek istemiyerek serkeşlik ederse, Silâhtar ağa kılıç çekip gelirdi. Yine dayaktan imtina ederse, sarık sarılarak bahçe kapısından çıkarılırdı. Çünkü gazapla çıkanların kapısı burası idi. Yoluyla çıkan Orta kapıdan çıkardı. (Kavânin-i Osmânî ve Rabıta-i Asıtâne Sahife 13).

Aynı esere göre Has Oda üç, dört odayı havi idi. (Kubbeli) ve (Ocaklı oda) Padişahın tahtı, Hırka-i Şerif, Dendan-ı Şerif, ve diğer bazı Eşyay-ı müteberrike burada bulunurdu. Diğer odaların otuz penceresi olup, her pencerede bir Has Odalı yatardı.

Has Odaya mensup olup resimleri yapılmıyan ağalardan (Baş çakır Arslan) merasim günlerinde başına mücevveze, arkasına biniş, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi. Bu odada mübarek gecelerde öd ağacı yakılır, gül suyu serpilir, şamdan ve saire parlatılırdı. (Emanat-ı mübareke) de bu odada idi.

Peşkir ağa ve peşkir gulamı, Has Oda eskilerindendir. İbrik gulamı ve ibriktar (D'Ohsson'a göre) "Miftah ağası„ bu odadandır.

Has Oda ağaları arasında hünkâr müezzini de vardır. Buna (Baş müezzin) denirdi.

Padişahın kütüphanesinin muhafazası (Sır kâtibi) ne ait idi. Altın diviti ve sırma işlemeli torbayı taşırdı. Ondan başka hiç kimse altın divit taşıyamazdı.

Sarıkçı başının hazırladığı sarıklar (Sarıklar odası) Revan odasına konurdu. (D'Ohsson'a göre) hareme bitişik (mabeyn) denilen dairede arz ağaları hizmet ettiklerinden bunlara (mabeyinci) denilmiştir.

(Mastcı) denilen, yoğurtçuların (Mastcı şakirdi) denilen yamakları vardı. Bunlar âdî kavuk ve kaftan giyerlerdi.

Has Oda iç oğlanlarına altı ayda bir serâserden dolma ve senede bir defa (Çatma kadife) üst elbisesi, kuşak ve tülbent verilirdi.

SİLÂHDAR AĞA

Silâhtar ağa Dar-üs-saâde ağasından maada, mabeyincilerle beraber, enderunda bulunan bütün bendegânın zabitidir. Kızlar ağasından sonra sarayın en büyük âmiridir.

Sabah namazında, camisindeki (mahfel-i mahsusa) padişah geldiği andan itibaren padişahın yanında bulunur. Padişahın bütün emirlerini yerine getirir. Bir çok ağalar, Silâhtar ağaya söylemek suretiyle padişahın huzuruna çıkabilirlerdi. (Ata tarihi, Cild 1).

Alâeddin Paşanın ihdas ettiği (Kırmızı börkler) in lağvından sonra sarayda (Kırmızı börk) giyen yalnız (Silâhtar ağa) kalmıştı.

Silâhdar-ı Şehriyarî olan ağa hazretlerine Tuğ-ı Selâse (Vezirlik) inayet ve ihsan olunup 29, 30 divan çavuşu, müteferrikân ve çaşnigirleri ve saire ile merasimle Paşa kapısına getirilirdi. (Nimet Efendi S. 91).

Silâhdar Ağa

Has Odabaşı

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

(Tarih-i Gılmanî S. 97) ye göre on altınca asır başlarından on yedinci asır sonlarına kadar derece sirasiyle yukarıdan itibaren en büyük zabitleri (Has Oda başı, Silâhtar, Çuhadar, Rikâptar, Tülbent gulamı ve Miftah gulamı) görülmektedir.

Silâhtar ağanın başına giydiği (Silâhtar ağa börkü) nün üzeri yarım endâze boyunda kırmızı zemin üstüne som altın işlemelidir. Börkün arkaya çevrilen kısmı da kırmızıdır.

Arkasına altın sırma işlemeli bir üstlük giyer, bir omuzunda üzeri altın işlemeli kumaş sarkıtılır, diğer omuzunda da (Padişahın murassâ kılıcı) bulunurdu. Kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi.

(Resimleri : Ferriol, D'Ohsson, Müşîr Arifi Paşa, G. Ferrario, Topkapı sarayı resim galerisinde minyatür ve Üçüncü Ahmed kütüphanesi 3690 numarada).

HAS ODABAŞI

Hareme mensup olan, 6 mansabin altıncısı Has Oda başılık olup, padişahı soyup giydirmek vazifesiyle mükellef idi.

Has Oda on iki eskileri, Has Oda altı ağası, Has Oda acemileri, Has Oda birinci ağası, Has Oda büyük ağaları, Has Oda erkânı, Has Oda eskileri, Has Oda gulmanı, Has Oda Huddamı, Has Oda iç oğlanları vardı.

(Benim devletlû hünkârım; iç halkı kullarınızı, kanundur, Has Oda başı gözetür, altı ağa on iki eski, yeni iki acemi cümlesi kırk olup artuk ve eksik caiz değildir. Has Oda başı kulunuz baştır. Silâhtar ağa kulunuz, Çuhadar ağa kulunuz, Rikâptar ağa kulunuz, tülbent gulamı, peşkir gulamı, ibrik gulamı daha aşağı yoliyle eskilerdir) (Koçi Beğin, Teşkilât Mecmuası S. 44).

Has Oda başı ilk ihdasında ak ağalardan intihap edilirdi. Hane-i Hassa Ağavatının (Has Oda ağalarının) başıdır. (Huzur-u humayunda) padişahın yanında bulunduğu zamanlarda başlarına mücevveze giyerdi.

Has Oda, evvelce Bağdat Köşkünün önündeki taşlığın altındaki dairede bulunduğu, sonradan dördüncü Murat tarafından yeni bir daire yapılmıştı. Hırka-i Saadete mücavir bir daire yapılarak oraya nakledilmiştir.

Has Oda başı arkasına bol yanlı kontoş kürk, içine Bursa ipeklisi Sevâi, üç peşli entari, beline donluk sarar, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi (Resim : M. Guer).

HAS ODABAŞI GEDİKLİSİ

Has Oda başının, Has Odalılardan bir gediklisi vardı. Başına kırmızı kavuk giyer, üzerine beyaz destar sarar, içine işlemeli entari, arkasına kırmızı kaftan, beline som sırma kemer, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi. (Resim : Constantinopoli).

HAZİNE-İ HASSA AĞAVATI

Has Odanın ileri gelen ağalarına (Hane-i Hassa ağavatı) denirdi.

Bir tasnife göre Has Odaya mensup, 17 mansap olup, bunlara dahil olanlara (Has Odalı) tâbir edilirdi. Adetleri 39 olup, sıraları şöyledir :

1 — (Silâhtar ağa) 2 — (Çuhadar ağa) 3 — (Rikâptar ağa) 4 — (Tülbent ağa) 5 — (Anahtar ağa) 6 — (Peşkir ağa) 7 — Biniş ağa) 8 — (İbriktar ağa) 9, 10 — (Köşebaşılar) 11 — (Müezzin başı) 12 — (Sır kâtibi) 13 — (Baş çuhadar) 14 — (Sarıkçı başı) 15 — (Kahveci başı) 16 — (Tüfekçi başı) 17 — (Berber başı) ve saire...

Has Odabaşı Gediklisi

Hane-i Hassa Ağavatı

Hane-i Hassa ağaları enderun-u humayun ağalarının eskileri olup, arkalarına kumaş renkleri mevsime göre değişen mevlevi tennuresine benzer (mevsim kaftanı) isimli çuha dolama ve hint bezinden mamûl kaftan, altına sevayî, setarî, ve sair kumaşlardan entari, bellerine üzeri ağır sırma işlemeli kapaklı som sırma kemer takarlar, merasim günlerinde başlarına (Kalıp işi denilen silindir şeklinde beyaz bir mücevveze giyerlerdi. Zülüfün, sarayda moda şekli alması üzerine, Silâhtar ağaya varıncaya kadar bütün enderun Has Odalıları başlarına koğuş ağalarınınki gibi sırma takke giyip kenarlarına zülüf taktılar. Bellerine donluk denilen şal kumaşlar, merasim günlerinde başlarına düzkaş kavuk ve gediklilerin 12 bıçaklı eskilerin bellerine mücevherli bıçak, diğerlerine mücevherli hançerler verildi. (Resim : Topkapı sarayı - Üçüncü Ahmet Kütüphanesi numara 3690).

BAŞ ÇUHADAR AĞA

Baş çuhadar ağa, diğer üç odadan alınan 40 çuhadarın âmiri olup, bu çuhadarlar arasında boyu uzun, endamı mütenasip, sözü düzgün, okuyup yazması üstün olan kimse intihap edilirdi.

Baş Çuhadar ağa, padişahın sağında yaya olarak yürürdü. Yardımcısı olan, ikinci çuhadar, kırmızı atlas kese içindeki padişahın papucunu belindeki (Gümüşü paftalı kuşağın) yan tarafına asarak, sol tarafında gider (Çizmeci) tayin olunan üçüncü çuhadar (Padişahın yedek çizmesini) işlemeli bir kese içinde belindeki kuşağa raptederek, baş çuhadarın arkasında yürüdüğü gibi, (Dördüncü çuhadar) da arkasında ve diğer çuhadar ağalar da rikâba yakın bulunan peyk ve

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

solakların iç tarafında bulunurlardı. (Hammer Cild 17) (D'Ohsson Cilt 3) (Ata Tarihi Cild 1, Sahife 202-203).

Çuhadar ve (Çuhadar ağa mülâzımları) başlarına kavuk, arkalarına (Kuburyanlı) ağır üstûfe kaftan ve (Kubur yanlı ağır kürk) giyerlerdi. Bellerindeki kuşakda mücevherli hançer taşırlar, ağır sevâî entari giyerlerdi. (Resim : Müşir Arifî Paşa).

ÇUHADAR AĞA

Baş Çuhadar ağa için, (Mecmua-i Kıyafetnâme-i Osmani) de : (Silâhtar ağadan sonra saray-ı humayunda bulunan Kâfey-i hademenin ma fevkinde olarak Mukarrib-i Hazret-i Şehriyârî idi. Başlarına giydikleri kavuk üzerine sorguç takar ve arkalarına Hint sevayisinden kaftan giyer, bellerine üç adet altın zincirli murassa bıçak takar ve (Kesme) tâbir olunur sırmadan bir nevi kemer takarlardı) kayıdı vardır.

Çuhadarlık ilk ihdas edildiği zaman diğer çuhadarlıklar yoktu.

Çuhadar ağa, Has Odaya mensup olup, Silâhtar ağadan sonra gelmektedir. Büyük bayramlarda ahaliye paralar serperdi. (Hammer Cild 17). (D'Ohsson Cild 3, S. 294).

Çuhadarlar Şehit Ali Paşa zamanına kadar mabeyincilik demek olarak her gün padişahın hizmetinde bulunurlardı.

Bunların hizmetleri daha ziyade bayram ile Cuma selâmlıklarında ve (Saltanat binişleri) nde padişahın yanında bulunurlardı. (Ata Tarihi C. 1, S. 209).

Baş Çuhadar Ağa

Çuhadar Ağa

Çuhadarlar başlarına kavuk, arkalarına kaftan ve biniş giyerlerdi. (Resim : Müşir Arifî Paşa). Milling'e göre iki baş çuhadar vardı.

Esat Efendi kütüphanesinde (Münşaat Mecmuası numara 3343) e göre, Çuhadar ağanın da Rikâptar ağa gibi üskûf giydiği yazılıdır.

(İkinci Çuhadar ağa) Baş Çuhadar ağanın maiyetinde idi. Bütün çuhadarlar alaylarda ziynetli elbiseler giyerlerdi. Ellerinde (Gümüş zincirli kamçı) ile padişahı takip ederlerdi. Baş Çuhadar padişahın yanında yürür ve elini padişahın atının sağrısına kordu. (Atlas kese) içinde padişahın papuçları vardı. Papuçlara (Bapuş) denirdi.

İkinci çuhadar, hükümdarın sol tarafında yürürdü. (Raşit tarihi) ne göre, bunların birisinin belinde (Papuç kesesi) ve elinde (Çizme süngeri) taşıdığı yazılıdır.

Çuhadarlığın ihdası, Çelebi Mehmet zamanında olduğu mervidir. Baş çuhadar ağa, (Erkân-ı Havâss-ı Cüvanî) nin üçüncüsü addolunup alaylarda yürüyüş yapıldığı zaman muteber ağa addolunup, ata binerek padişahın gerisinde gider, ve (Padişahın yağmurluğu) nu taşırdı.

Padişahın kaftan ve kürklerine bakmak çuhadarların vazifesidir. Merasim ve alaylarda halka gümüş para serperdi.

İlk tayinlerinde, bunlara enderun hazinesinden (Acemilik) namiyle para verilirdi. Çuhadarın maiyyetinde iki tane (Hane-i Hassa lalası) (Çuhadar ağa kulukçusu) (Çuhadar ağa zülüflü baltacıları) (Çuhadar ağa Sofalısı) bir (Çuhadar ağa heybecisi) iki (Çuhadar ağa yedekçisi) vardı.

Saraydan çıkarılacakları zaman bunlara (Beylerbeyliği) ve (Vezirlik) payesi verilirdi.

Çizmeci tâbir olunan üçüncü çuhadar (Padişahın çizmesi) ni taşırdı. Çuhadar ağaya (Çuhadar-ı Hassa) denirdi.

HASLAR KADISI

Padişahın bazı hükümlerini icraya memur olan Has Odalıya (Haslar kadısı) denirdi. İlk ihdasında merasim günlerinde başlarına kalıp işi mücevveze, arkalarına yeşil çuhadan biniş giyerlerdi. Hicrî 900 senesinde padişahın İstanbuldaki çayırlarının idaresi Haslar kadısına verildi. Buralarda çalışan harmancı, değirmenci, tırpancı ve tarakcıların çalışma ve hasılatına memur olan Haslar kadısı merasim günlerinde başına Selimî mücevveze, arkasına erkân kürkü giyerdi. Erkân kürkünün yakası aşağıya kadar samur veya sair kürkten olurdu, bundan başka omuzları da ayrıca kürklü olurdu, erkân kürküne ayni zamanda dört yanlı denilmesinin sebebi, arka omuzlarından öne doğru sarkıtılmış iki parça kumaş bulunması idi, bu kolların da nihayetinde bir miktar kürk bulunurdu. İçine dar yanlı üç etek entari, beline donluk şal sarar, arasına bıçak sokar, bacaklarına kırmızı dökme şalvar, ayaklarına sarı mest papuç giyerdi. (Resim : Topkapı sarayı Üçüncü Ahmet Kütüphanesi numara 3690).

HASLAR KADISI KÂTİBİ

Padişahın çayırlarının hesaplarına memur Has Odalı, başına filizî renkte kavuk giyer, beyaz destar sarar, filizî renkte göğsü kapalı kaftan giyer, kırmızı kuşak, mavi şalvar, kırmızı yemeni giyerdi (Resim : Kostantin).

HASLAR KADISI KÜLÂHLI ESKİSİ

Padişahın İstanbuldaki çayırlarının işleri için Haslar kadısına verilen hü-

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Haslar Kadısı

Haslar Kadısı Kâtibi

kümleri yerlerine götürüp getirirdi. Kırmızı sivri külâh, mavi yakalı kırmızı üç peşli kapânice, mavi şalvar, sarı mest papuç, som kemer giyerdi. (Resim : Kostantin).

TÜFEKÇİBAŞI

İlk ihdasında, Hazine odasına mensup olan Tüfekçi başı, maiyetinde hazine, kiler ve seferli ağalarının eskilerinden yirmi otuz nefer (Tüfekçi yamağı) bulunurdu. Tüfekçi başılar bu yamaklardan yoluyla Has Odaya alınanlardan seçilirlerdi.

Tüfekçi başılar iki adet olup, her biri padişahın bir tüfeğini havidir. Bu tüfekler altın ile işlemeli olup merasimlerde padişahın yanı sıra giderlerdi. (Hammer, Cild 17, S. 66).

Tüfekçi başılık sonradan, doğrudan doğruya Has odaya verildi. Başına kırmızı armudî külâh giyerdi, bunun üzerine beyaz sarık sarılırdı.

İçine üç peşli entari, arkasına kırmızı yakalı, lâcivert dolama giyerdi. Dolamanın iki ön ucu, belindeki kuşağa geçirilir, bunun arasına bir bıçak sokulurdu. Kırmızı şalvar, sarı mest papuç giyerdi.

Tüfekçi başının hizmetinde bir (Tüfekçi başı zülüflü baltacısı) bir (Tüfekçi başı Sofalısı) bir (Tüfekçi başı helvahanelisi) bir (Tüfekçi başı bostancısı) bir (Tüfekçi başı yedekçisi) ve bir de (Tüfekçi başı heybecisi) de kullanılırdı. (Ata Tarihi, Cild 1, Sahife 196) (Resim : A. Müller).

TÜFEKÇİ GEDİKLİSİ

Tüfekçi başının Has Odalılardan bir gediklisi vardı, başına mavi âdî kavuk giyer, beyaz destar, beyaz mintan, renkli puşî, kırmızı şalvar, mavi kaftan sarı yemeni giyerdi. (Resim : A. Müller).

BAŞ PEŞKİR AĞA

Saraydaki (Peşkirci) lerin en kıdemlisi Peşkir ağa idi. (Ata Tarihi Cild 1, Sahife 205).

(Peşkir gulamı) veya (Peşkir şakirdi) denilen aşağı derecelilerin âmiri idi. Bu memuriyete (Peşkir başı) da denirdi. Peşkir başı (Padişahın ekmeğini) ve bundan sonra gelen (Mum başı) da suyunu muhafaza ederlerdi. (Enderun Tarihi - Ata C. 1, S. 165).

Münhal zuhur edince, kiler odasından (Peşkir ağası) Has Odaya alınırdı. (İsmail Hakkı Uzunçarşılı - Osmanlı devletinin saray teşkilâtı - Sahife 324).

Baş Peşkir ağa başına kırmızı Şepkülâh giyer, içine sarı zeminli, siyah çubuklu etek entari, bunun üzerine mavi yakalı, kol ağızları geniş ve işlemeli, üç peşli kırmızı kaftan giyer, beline kuşak sarar, eteklerinin iki ucunu bu kuşağa geçirirdi. Kırmızı şalvar, sarı mest papuç giyerdi. (Resim : Zonaro).

ANAHTAR AĞA

Anahtar ağanın hizmetleri, Has Odalıları yollarınca kullanmak, hasta olanları hastaneye sevketmek, evleri olanların, evlerine gitmelerine izin vermek, çı-

Haslar Kadısı Külâhlı Eskisi

Tüfekçi Başı

Tüfekçi Gediklisi

F : 8

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Baş Peşkir Ağa

Anahtar Ağa

raklığa talip olanların arzuhallerini Silâhtar ağaya takdim etmek, sabahları Saray ağalarını uyandırmak ve camiye sevketmek, gündüzün ağaların okuyup yazmalarına dikkat etmek gibi vazifeleri vardı. Yeni Saraydaki bütün iç ağaların da zabiti idi. (Ata Tarihi, cild 1, Sayfa 206).

Anahtar ağa saray dairelerinin bir nevi idare müdürü idi. Aynı zamanda (Sofra başılık) vazifesini de görürdü. Padişah yemek yerken hizmet ederdi.

Saraydaki muhtelif dairelerin anahtarlarını muhafazaya memur idi. Muavinine (Peşkir ağa) denirdi.

Anahtar ağa, başına Som-külâh denilen sırma işlemeli külâhı giyerdi. Fatih zamanında muhtelif sikkelere sırma işlenerek (Som-külâh) vücude gelmişti.

Orhan zamanında yarım sırmalı sikkelerin her tarafı som sırmaya tebdil ve tezyin edilerek (Sırma takke) ismi verilmişti.

Anahtar ağa başındaki som takkenin altına fes giyer, iki taraftan zülüf sarkıtırdı. Orhan zamanında Mevlânanın zülüflerini takliden iki siyah kadifeden (Şakika) ismi verilen bir kısım üzerine sırma işlenip, siyah ibrişimden örmelerin uçlarına üçer dirhem yuvarlak kurşun konarak bunlara zülüf ismi verildi.

Orhan zamanında seferde saraydaki ağaların başlarına şal sardıkları, sulh zamanlarında sarayda yarı sırmalı sikkelerin sonradan tam sırmaya tebdil edilerek kullandığı mukayyettir.

Arkasına kolları yırtmaçlı beynamaz abası, içine entari, beline şal kuşak, arasında müzeyyen bıçak taşır, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi.

Resim : (Topkapı Sarayı Müzesi - Üçüncü Ahmed Kütüpanesi No. 3690).

ANAHTAR AĞA KÂTİBİ

Anahtar ağanın vazifesi bir haylı yüklü olduğundan yanına Has Odalılardan bir kâtip verilirdi.

Hasta olanları, izine gidecekleri, arzuhallerin muameleleri ile diğer hususatı kayıt ile ağaya yardımda bulunurdu.

Zülüflü som külâh Has Odalılara mahsus olan bir başlık ise de, bu başlığı yalnız, Hane-i Hassa ağavatı, yani Has Odanın ileri gelenleri giyerlerdi.

Başına yeşil kavuk giyer, beyaz destar, yeşil kaftan, sarı (Kısa entari) şal kuşak, divit takımı, kırmızı şalvar, sari yemeni giyerdi.

(Resim : C. Willy).

ANAHTAR AĞA KAFTANCISI

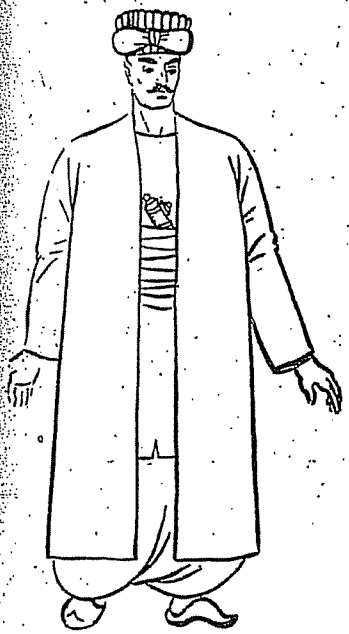
Anahtar ağa kaftancısı, anahtar ağasının yanında bulunurdu.

Anahtar ağası bütün iç ağalarının zabiti olduğu cihetle her zaman Yeni Sarayda bulunurdu. (Ata Tarihi. Cild 1. Sayfa 207).

Hane-i Hassada eskiyenler baş Peşkir ağalığına tayin edildikleri gibi evvelâ biniş Peşkir ağası, sonra göç ve baş Peşkir ağası ve bundan sonra Anahtar ağası, Tülbent, Rikâpdar, Çuhadar ağalıklariyle, Silâhtar ağalığına kadar yükselirlerdi. (Ata Tarihi, Cild 1. Sayfa 205).

(Zübdet-ül Vekayi, varak 142) de Anahtar ağasının Has Odalıların inzibatından mesul olduğu mukayyettir.

Anahtar ağası kaftancısı başına kırmızı zemin üzerine som yaldız işlemeli

Anahtar Ağa Kâtibi

Anahtar Ağa Kaftancısı

Çizmeci Eski

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Sakallı Ağası

Anahtar Gulamı

som külah giyerler, arkalarına göğsü kapalı kaftan, bellerine kuşak, içlerine üç etek entari, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerlerdi.

Ağalar yemek yerken, bilhassa adap ve erkân dairesinde hareket etmelerine riayet ederdi. Bir hal vukuunda Anahtar ağasını haberdar ederlerdi.

(Resim : C. Willy).

ÇİZMECİ ESKİ

Üçüncü Çuhadar ağaya (Çizmeci Eski) tâbir edilirdi. Vazifesi dokuz çifte sandalların on ikişer nefer (Kürekçiler) i (Taife-i Kıptiyan) ın zabitidir. Bunlara dair olan umuru, rüyet eder, ikinci ağaya, o da, mühimlerini baş Çuhadar ağaya arzeder. (Ata Tarihi, Cild 1, Sayfa 204).

Çizmeci Eski aynı zamanda padişahın çizmelerinin muhafazasına memurdur. Başına kavuk, arkasına kaftan giyer, beline şal kuşak sarar, kırmızı şalvar, sarı mest pabuç giyerdi.

Resim (Emille Juillard).

SAKALLI AĞASI (veya) SAKALLI MUSAHİP AĞA

(Musahip) veya (Baş Musahip ağa) adiyle anılan (Sakallı ağası) hemen her zaman padişahın yanında bulunurdu. Maiyyetinde 8, 10 tane (Musahip) namındaki memurlar bulunurdu.

Baş musahip ağa padişahın bilhassa Kızlar ağasına verdiği emirleri yerine götürüp getirirdi.

Sakallı ağaları başlarına Paşayî kavuk giyer, arkalarına kırmızı çuha dolama, üzerine Kontoş kürk giyip, şal kuşanarak, yaldızlı sim hançer takmaları âdettir (Ata Tarihi, Cild 1).

Baş Musahip ağalığına, sonradan (Sakallı ağası) ismi verilerek, başına çuhaklu kavuk giymiş, üzerine burma sarık sarılmıştır.

İçine muhtelif renklerde entari, beline şal kuşak, bunun arasında bıçak taşırlardı. Elinde tesbih, arkasına kırmızı çuhadan kolları geniş ve yırtmaçlı bir beynamaz abası kırmızı dökme şalvar, sarı yemeni giyerdi.

(Resim : Müşîr Arifî Paşa).

ANAHTAR GULAMI

Anahtar gulamı, Has Odada ve hastanede Anahtar ağasının emrinde çalışan iç oğlanlarıdır.

Yabancı müverrihler eski harflerle elif, nun, hı, dal, elif, r ile yazılan (Anahtar ağa) kelimesini (İnhizar ağa) şeklinde okumuşlardır. Bazı yabancı eserlerde inhizar ağasından bahsedilirse de, böyle bir ağa yoktur ve kelimenin aslı (Anahtar ağa) dır. Anahtar gulamından aşağı eskilerin yolu müteferrikalıkla çıkmak idi. (İsmail Hakkı Uzunçarşılı - Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı S. 329).

Âdi günlerde başlarına yaldızlı som külâh, arkalarına işlemesiz düz kırmızı çuha kaftan giyerlerdi. Hastanede çalışanlar yuvarlak kalafat, ve biniş giyerlerdi.

Merasim günlerinde Has Odada hususî vazife gördüklerinden mücevveze ve kürk giymelerine müsaade edilmiştir.

Kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerlerdi.

(Resim : L. Galataos).

BAŞ MUSAHİP AĞA

Baş Musahip ağa, ikinci musahip ağa, üçüncü musahip ağa ve dördüncü musahip ağalar, veya (Birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü musahiplikler) iç ağalarından mansup mabeyinciliktir. Padişah hareme geldiğinde kapı açar kaparlar. Gece leri kanat tutarlardı. (Ata Tarihn. Cild 1) Padişaha geceleri çıkış esnasında refakat edenler arasında (Fenerci) ve (Fenerli Eskiler) de vardı.

Musahip ağalar, sekiz on kişi kadardı. Bunlar aynı zamanda öteye beriye haber götürürlerdi (Esat Efendi).

Padişahların saraydaki ağalar ile, vezir ve Beylerbeylerinden (Musahip) denilen sözünden sohbetinden istifade edilen görgülü bilgili kimseler vardı. Cüce, dilsiz ve siyah hadım ağalarından seçilmiş musahipler de vardı. (Koçi Bey Mecmuası Nur-i Osmaniye nushası 4095 ve Tarih Vesikaları Dergisi No. 6. Sayfa 468).

Musahiplerin en eskisi veya padişah tarafından en çok sevileni (Baş musahip ağalığa) tâyin edilirdi. Başına mücevveze giyer, arkasına muhtelif renklerde göğsü kapalı kaftan giyer, kaftanın uçlarını belindeki kuşağın arasına sokardı.

İçine entari, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi.

(Resim : D'Ohsson)

MUSAHİP AĞA veya İKİNCİ MUSAHİP

Paidşaha yakın olan (Has ağalar) ın baş musahip ağadan sonra gelen musahiplik padişahın bunlara fikir danıştığı veya beraber çalıştığı da olurdu.

Padişaha olan tesirlerile Sadrazamı müşkül vaziyete sokan musahipler de görülmüştür.

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Padişah kimi isterse onu kendisine musahip yapar ve bu unvanı ona verebilirdi. Sonradan muvafık addetmediklerini de bu hizmetten çıkarırdı. Bestekar İsmail Dede Efendi, (Musahabeci) veya (Menkıbeci) Abdi Bey, Hayali Sait Efendiler tanınmış musahiplerdendir. (Enderun Ata Tarihi Cild 3, Sayfa 194).

Musahiplik (M. 1834 ve H. 1250) senesinde lâğvedilip musahiplerden Abdi ve Sait Beylere Kapıcıbaşılık verilmiştir. (Lûtfi Tarihi. Cild 4, Sayfa 162).

Merasim günlerinde başlarına mücevveze, çubuklu kaftan, şal kuşak, Seraser kürk, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerlerdi.

(Resim : Aptullah).

DÖRDÜNCÜ MUSAHİP AĞA

Başlıca musahiplerin sonuncusu (Dördüncü musahip ağa) idi. Bundan başka daha bazı musahipler vardı. Bunlara sadece musahip denirdi. Kadınlardan da (Musahibeler) vardı. (İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı.)

Son Padişahlar, haremde, eğlencelerle ve musahiplerle vakit geçirdiklerinden memleket ahvaliyle temasları azalmıştı.

Padişahın yanındaki yedi, sekiz musahip, hadım ağalarının yüksek rütbelilerinden idiler. (D'Ohsson cild 7, fasıl 13, kısım 5).

Musahiplerin hadım olmıyanları ve ak ağalara mensup olmıyanları da vardı. Dördüncü Musahip ağa, başına mücevveze, kırmızı kaftanı giyer, belindeki şal kuşağa önlük takar, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi.

(Resim : Aptullah).

Baş Musahip Ağa

Musahip Ağa

Dördüncü Muhasip Ağa

Hamamcı Başı

HAMAMCIBAŞI

Hane-i Hassa'ya alınan Hamamcı başı (Koçi Beyin Teşkilât Mecmuası S. 46, 48) Hane-i Hassa Ağavatı sırasına geçip, başlarına Hane-i Hassa ağavatına mahsus som külâh giyerlerdi.

Hamamcılar, Seferli koğuşunda yetişirlerdi. (D'Ohsson fasıl 3, C. 7, kısım 4) Halkondil zeyli Teşkilât kısmında da bu zümrelerden bahsedilmektedir.

(Hassa hamamcıları) nın (Hassa Hamamcı başısı) veya (Hane-i Hassa Hamamcı başısı) namiyle bir başları olup Seferli koğuşundan Has Odaya nakledilirdi. Bazı tarihçiler, hükûmet işlerinde vazife alan (Hamamcı) ların, bildiğimiz hamamcılıkla bir alâkası olduğunu zannederlerse Hamamcı başılık Padişahı yıkayacağı için muteber bir memuriyet addedilirdi. (Hassa tellakları) da Seferli koğuşunda idi.

Hamamcı başı arkasına beyaz kaftan, içine çubuklu entari, beline şal kuşak kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerlerdi.

(Resim : Constantinopoli).

SECCADECİBAŞI

(Padişahın namaz seccadesi) nin muhafazasına ve taşınmasına memur (Seccadeci başı) başına bir nevi (Yeniçeri üskûfu) giyerdi.

Seccadeci başılığın, ihdasından bir müddet sonra kaldırıldığı ve bu vazifenin enderun ağalarına verildiği rivayet edilmektedir.

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Kılınç kuşanma merasiminde (Seccadeci başı) ya Hasene namiyle altın ihsan olunması kanundu (Nimeti Efendi Kanunnâmesi S. 95).

Başa giyilen (Yeniçeri üsküfları) saraya girmiş ise de rağbet bulmamıştır. Saraya giren Yeniçeri başlıklarının mühim hususiyeti (Kaşıklık) ın mevcut olmayışıdır. Yeniçeri börklerinin ön kısmında madeni bir kısım ilâve edilip, bunun içine herkes kendi kaşığını kordu.

Seccadeci başı arkasına kol ağızları kürklü, yaka ve ön kısımları kürk kaplı mor çuhadan kaftan giyer, içine açık renkli mintan, şal kuşak, bıçak, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerlerdi.

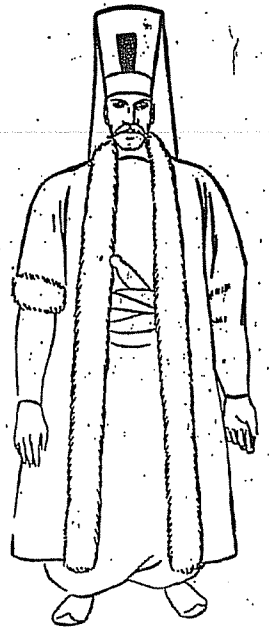
(Resim : Antonio della Tolla).

TÜLBENT GULAMI

(Topkapı Saray-ı humayunu makalesi) nde Tülbent ağasına para tahsis edildiği yazılıdır. Tülbent gulamı derecesine göre (Tülbent ağası) olurdu. Tülbent ağası, Padişah denizde kendi kadirgasında giderken, onun arkasındaki kadirgaya biner ve sandalın baş tarafında dururlardı.

Padişahın karada yaptığı alaylarda da (Destar-i humayûn) alayın önünde giderdi. (Vekayinâmey-i Abdi Paşa varak 88). Tülbend Ağaları ve Tülbend gulamı vazifeleri gereğince gayet süslü giyinirlerdi. Bu usûl vaktiyle padişahın kavuğunu kolayca değiştirebilmesi için ihdas edilmişti. Sonradan debdebe ve ihtişamın mütemmimatından addedildi. Padişahın sarıkları alayın önünde taşınmağa başlandı. (Silâhtar Tarihi Cild 1. Sayfa 389).

William Alexander bunlardan (Has Odalık) diye bahsetmektedir. Muharrem

Seccadeci Başı

Tülbend Gulamî

Köşe Başı

Kahveci Başı

Feyzi Bey de Türkçesini bu şekilde yazmış ise de bunlar Has Odalı olan iki Tülbent gulamıdır ki sonradan bunlara Tülbent ağalığı payesi verildi.

(Kanunnâme-i Âl-i Osman s. 23) de "Ve bir Has Oda dahi yapılmıştır. 32 adet Has Oda oğlanı ile içinde biri silâhdar ve bir rikâbdar ve biri çuhadar ve bir (Tülbent oğlanı) ola... „ denilmektedir.

Tarih-i Gılmanî sayfa 97 de, Has Odanın on altıncı asır başlarından on yedinci asır sonlarına kadar olan teşkilâtında (Tülbent gulamı) bulunduğu mukayyettir.

(Ata Tarihi Cild 1 Sayfa 207) de Tülbent ağalığının Yavuz Sultan Selim zamanında ihdas edildiğinden bahsedilmektedir.

Merasim günlerinde padişahın sarıkları geçerken devlet ricali de dahil olmak üzere herkes selâmlamağa mecbur idi.

Tülbent gulamı başına âdi kavuk giyer, üzerine beyaz destar sarar, içine mintan, beline kuşak sarar, bıçak taşır, arkasına biniş, altına üç peşli kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi.

(Resim : William Alexander).

KÖŞEBAŞI veya KÖŞE USTASI

Has Odaya mensup ağaların bir kısmına (Köşebaşı) veya (Köşe ustası) denirdi. (D'Ohsson cild 7, fasıl 3, kısım 1) de Köşebaşının, Has Odanın inzibatına memur küçük ağalar olduğunu kaydetmektedir. (Ata Tarihi cild 1, sayfa 164,

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

165) de, Has Odanın büyük zabitlerinin aşağısı olan nefer eskilerine Köşebaşı denildiği yazılıdır.

Diğer bir kayda göre Has Odanın ileri gelenlerinden sekiz kişinin, üçüne (Peşkir ağası) beş tanesine (Köşebaşı) tâbir olunurdu. Arkalarına bol yanlı ağır ustûfe kaftan giyer, altın köstekli som mücevher bıçak taşırlardı. Asıl vazifeleri Has Oda dahilindeki intizamı temin etmektir. (Hammer cild 17, sayfa 65) (Ata Tarihi cild 1 sayfa 192-193).

Köşebaşılarına kırmızı baraat, bunun altına fes, içine önü iplikli kaftan, üstüne üç etek giyer, beline peştemal sarar, dizden boğma şalvar, sarı yemeni giyerlerdi. (Resim : C. Biseo).

KAHVECİBAŞI

Mabeyincilikle beraber ve bazan yalnız mansap olarak, Revan, sünnet odalariyle, Bağdat köşkü gibi mahallere, sabah namazından sonra padişah gelince veya kuşluk ve akşam yemekleri sonunda irade buyruldukça kahveci başılar kahve pişirmek ve (Padişah cülûslariyle) (Rikâb-ı resmî) lerde bulunacak zevata rütbelerine göre, ağalar vasıtasiyle tatlı ve kahve ikramını Kahveci başılar ifa ederlerdi. (Ata cild 1, sayfa 196, 197).

Kahveci başılık mutena ve muteber hizmetlerden addedilip umumiyetle mabeyinci olanlar bu memuriyete seçilirlerdi.

Padişahların kahveci başılara çok itimatları vardı. Üçüncü Mustafa kahveci başı Kastamonulu Hasan Bey zade Mustafa Nakşî Efendi ile beraber Hasekiler elbisesiyle (Tebdil gezerlerdi). (Kahveci başı Mustafa Nakşî Vekayinâmesi - Vekayi-i Sultanî Tarih-i Nakşî).

Has Oda başı ve Silâhtar ağa da padişaha kahve ikram ederlerdi.

Kahveci başı Has Oda ağalarından idi (İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı devletinin saray teşkilâtı. Sayfa 326).

Has Odada bazan birkaç Kahvecibaşı birden bulunurdu. Merasim günlerinde Has Odanın önünde baltacılar bekler, ve kahveleri onlar icabeden kimselere taşırlardı. Kahvecibaşılar, Rikâpdar ve Çuhadar ağalığa kadar yükselirlerdi.

Başlarına kırmızı kavuk, bunun üzerine beyaz destar sarılır, içine kırmızı entari, yaka ve kenarları siyah ve kahverengi yollu, kol ağızları uzun yeşil çuha elbiseyi giyer, boynunda kırmızı bir kutu asılıdır. Kırmızı şalvar ve ayaklarına bu şalvara ekli sari mest pabuç giyerlerdi.

(Resim : Topkapı Sarayı Müzesi, Üçüncü Ahmet kütüpanesi No. 3690) Üçüncü Selim zamanında Kostantin isimli bir ressamın yaptığı rivayet edilen bu eserin bir nushasını da kapalı çarşıda birkaç başka resim ilâvesi ile satılmakta idi. Saraydaki nushada, eserin başında Üçüncü Selimin resminin bulunması eserin o devirde yapıldığını açıklamaktadır.

BAŞ PERDECİ

Mehteran-ı hassa takımına mensup bir (Baş perdeci), ve iki de (Perdeci) vardı. (Kâmil tasnifi defterler numara 7225 ve 7230, sene 1169, 1190, 1205).

Arifi Paşaya göre, (Baş perdeci) ye, (Baş çuhadar) denildi.

Baş perdeci başına mor renkte âdi kavuk giyer, bunun üzerine beyaz destar sarılırdı.

İçine entari giyer, beline şal kuşak sarar, kırmızı şalvar, sarı mest pabuç giyerdi.

Sarı mest pabuçların siyah renkleri de olup (Siyah pabuç) veya (Siyah mest pabuç) ismi verilmiştir. Bu ayakkabılar sarayda pek az kullanılmışıtır.

Resim : William Alexandre)

HANE-İ HASSA GEDİKLİSİ

Buranın gediklisi kırk nefer olup, vazife ve itibarları yirmişerden iki fırkaya ayrılmıştır.

(İkinci fırka) da üç veçhile mülâzimlikten geçerek birinci 20 gedikliye, bunlardan sonraki 20 gediklinin sekizi (evvelki) 20 gedikliden kıdemli ve itibarlı olmalariyle tayinleri öbürlerinden fazladır.

Bunların (üst taraf) 1 olan 12 si de Çuhadar, Rikâpdar, Tülbent ve Anahtar, Peşkir ağalarının vazifeleri gelmektedir.

Bunların (alt taraf) 1 olan (Üç nefer köşe peşkir ağa) larının vazifeleri bunlardan aşağı derecededir.

Hane-i Hassa gedikliler, resmî günlerde (Birinci gedikli) Kubur, yani (Dar yanlı) ustûfe kaftan giyer, bellerine (donluk) kuşanır, arasında mücevher hançer taşırlardı.

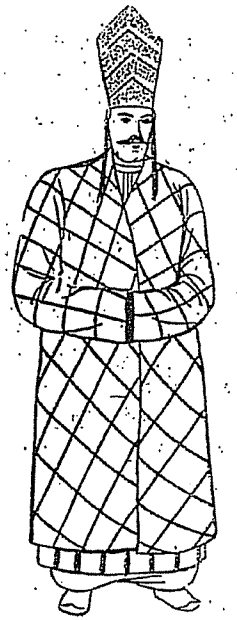
Son olan 20 gedikli, bol yanlı ağır üstûfe kaftan giyer, birinci gediklilerin takındıkları mücevher yerine altın köstekli som mücevher bıçak taşırlardı. Âdi günlerde, aşağı koğuş gibi hepsi başlarına sırma takke giyer, zülüf takarlardı.

Resmî günlerde başlarına kavuk giyer, içlerine çubuklu entari, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerlerdi.

(Resim : Costanza Da Ferrara)

Baş Perdeci

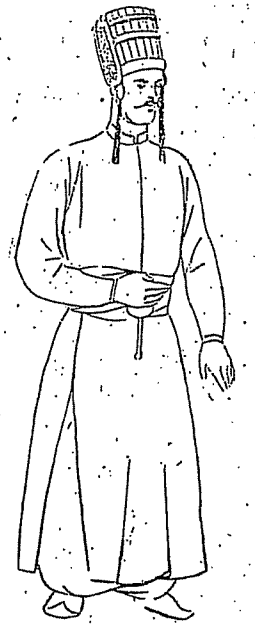

Hane-i Hassa Gediklisi

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Tırnakçı

Hane-i Hassa Mülâzimi

TIRNAKÇI

İkinci Selimden Birinci Abdülhamid zamanına kadar mabeyincilerden birisine tırnakçılık hizmeti verilirdi (Ata Tarihi, Cild 1, Sayfa 198).

Has Odaya mensup olan tırnakçıya (Tırnakçıy-ı Şehriyarî) ve bir müddet de (Baş tırnakçı) veya (tırnakçı başı) namları verilmiştir.

Her haftanın Perşenbe günleri Padişahın tırnaklarını keser, (Yani bir nevi manikür yapardı). Sair günlerde Padişaha hizmet ederdi.

Tırnakçı başına mor renkte âdi kavuk giyer, üzerine sorguçlu beyaz destar sarılırdı. Merasim günlerinde mücevveze giyerlerdi.

İçine entari beline kuşak sarar, arkasına mor çuha, yaka ve kenarları beyaz kürklü biniş, kırmızı şalvar, yemeni giyerlerdi.

(Resim : G. Rünvedel).

HANE-İ HASSA MÜLÂZİMİ

Hane-i Hassa ağalığına namzet kimselere Hane-i Hassa mülâzımı denirdi. Bunlar dilsizler gibi som külâh giyerlerdi. Bu başlığın zemini kırmızı çuha olup üzeri som sırma ile işlenirdi. İki taraftan zülüfler sarkıtılıp, uçlarına kurşun takılırdı.

Başlığın altına ayrıca fes giyilirdi. Mevsime göre (Mevsim kaftanı) veya göğüsü kapalı âdi kaftan giyerlerdi.

(Mevsim kaftanları) nın eyileri, çuha, dolama, atlaş, hare, beyazgezi kumaşlardan yapılırdı.

Bellerine, içine, üzeri ağır sırma işleme kapaklı som sırmadan (Mensuç) kemer kuşanılması, rikâb-ı humayun ile Saray-ı humayuna gidildiği zaman mücevveze giyilirdi. Kırmızı şalvar, kırmızı pabuç giyerlerdi.

(Resim : M. A. Smyth)

BIÇAKLI ESKİ

Seferli ve Kiler-i Hassaya mensup eskiler, Has Odaya mensup ağalardan münhal oldukça Hane-i Hassaya alınırlardı.

(Kavanin-i Osmanî ve Rabıta-i Asitane sayfa 13) ve (Koçi Beyin Teşkilât Mecmuasından) bıçaklı eskilerin Seferli koğuşuna mensup iç oğlanları oldukları yazılıdır.

(Bıçaklı eski) lerin alt tarafındaki dokuz nefere (Soyunuk Eski) tâbir edilirdi. Bunlar Umumiyetle Leyale) denilen bir nevi (Gecelik) giyerlerdi.

Bıçaklı eskiler, giyimbaşılara mahsus olan on iki çeşit yemek sofrasında yemek yerlerdi. (Ata Tarihi, Cild 1, Sayfa 166).

Resmî günlerde altın köstekli, som murassâ bıçak takar, (Baş) tâbir olunur, som sırmadan mamûl ağır bir kuşak ve bol yanlı Kontoş veya kaftan, kıymetli kürk, bol yanlı, müzeyyen, ustûfe kaftan, (ağır entari) giyerlerdi. (Ata Tarihi, Cild 1, Sayfa 188).

Lâcivert şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi. (Resim : A. Costa).

PERDECİ-İ ŞEHRİYÂRİ

Padişahın emrinde bulunan perdeciye bu isim verilirdi. Bunlara Çuhadar da denirdi.

Bıçaklı Eski

Perdeci-i Şehriyarî

Şilteci veya Paydancı

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Hane-i Hassa İmamı — Onlıki Bıçaklı Eski — Has Oda Kethudası

Topkapı Sarayının son Kilercibaşısı Şükrü Bey (Kışın Sarayın kapılarına perde asıldığı ve perdecilerin bunları açip kapamak vazifesiyle mükellef olduklarını söylemiştir. Şükrü Bey şimdi, Topkapı Sarayı Müzesinde Üçüncü Ahmet kütüpanesinin memurluğunu yapmaktadır.)

Diğer bir kayda göre, perdeciler padişahın en küçük bir hareketi, en hafif bir kımıldanması anında birkaçı birden derhal hizmet arzettikleri, Sarayın ihtişam ve tantanasının mühim bir kısmını teşkil ettikleri, bunlara (Hacip) de denildiği, ellerinde (Çevkân) taşıdıkları yazılıdır.

Vezir iç oğlan başçavuşu hariçte olduğu zaman padişahın emriyle bunlar da kapıya (Çevkân) asarlar ve bunu gören her kimse içeri giremezdi. Kapıda Çevkân'ın asılı olduğu meclislere şayet biri girmek istese, boynu uçurulurdu.

Perdeciler arkalarına süslü elbiseler giyerler, mavi şalvar, kırmızı mest veya pabuç giyerlerdi.

(Resim : William Alexandre)

ŞİLTECİ veya PAYDANCI

Şilteci veya Paydancı tâbir olunan Has Odalılar (Çizme-i Humayun) veya (Papuc-u Humayun) u tutarlardı. "Padişaha çizmelerini ve papuçlarını giydirip çıkarırlardı.,,

1241 Vak'a-i Hayriye'ye kadar, padişahın yangın mahalline gitmesi vuku buldukça Paydancı, şilteci, Avadancı ağalar da Rikâb-ı humayuna giderlerken mezkûr tarihte bu usûl terkedilmiştir. (Ata Tarihi, Cild 1, Sayfa 191).

Şilteci ve Paydancı ağalar, başlarına börk giyer, arkalarına yeşil biniş, entari, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerlerdi. (Resim : Costanzo da Ferrara).

HANE-İ HASSA İMAMI

Hane-i Hassa ağalarından sesi en iyi olanlardan biri Hane-i Hassa imametine tâyin edilirlerdi.

İlk tesislerinden Galata Saray ağalığının lâğvına kadar başlarına Şep külâh, arkalarına mavi veya yeşil geniş kollu bir beynamaz abası giyerler, içlerine entari, bellerine şal sararlar, lâcivert dökme şalvar, ataklarına (Cim-cime) veya kırmızı pabuç giyerlerdi.

Hane-i Hassa imamları sonradan diğer Hane-i Hassa ağavatı gibi başlarına som yaldız takke, arkalarına lata ve geniş kollu kaftan giydiler.

Peygamberin hırkasının muhafazasına memur addedilirlerdi.

(Resim : Valeri.).

BIÇAK MÜLÂZİMİ

Hane-i Hassa erbab-ı manasıbından on iki bıçaklı eskilerin birer bıçak mülâzımları vardı. Bunlar da (Som yaldız bıçak) takarlarsa da bıçakların kösteki altın değildi.

Bellerine (Baş) denilen som sırmadan ağır kuşak takar, içlerine uçları püsküllü entari, arkalarına bol yanlı kontoş kürk ve mevsime göre de yanlı kaftan kırmızı dökme şalvar, sarı yemeni giyerlerdi. (Resim : Sinan).

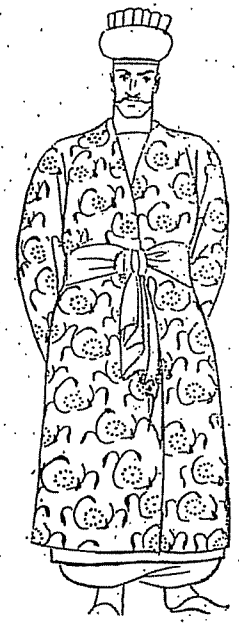

Peşkir Ağa — Tülbent Ağa — Sarıkçı Başı

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Çamaşır Ağası

Soyunuk Eski

HAS ODA KETHÜDASI

Has Oda kethüdası başına kırmızı renkte âdi kavuk giyerdi. Bu kavuk silindir şeklinde ve yuvarlak dilimler halinde başlığın etrafını çevirmektedir. Bunun üzerine beyaz destar sarılırdı. Sarığın yan kısımları dolgun, orta kısmı daha dar olurdu. İçine çizgili mintan giyer, beline kuşak sarar, bunun arasında bir bıçak taşırdı.

Arkasına hırka, bunun üstüne kolları yırtmaçlı bir beynamaz abası, dizden boğma veya dar şalvar, sarı yemeni giyerdi (Resim : M. Guer).

PEŞKİR AĞA

(Baş Peşkir ağa) veya (Peşkir başı) padişahın ekmek, ve suya ait işlerine memurdu. Ağaların hüsn-ü terbiye ve hareketlerini de kontrola memurdu.

Baş Peşkir ağanın maduunu olan üç nefer (En eski gedikli köşebaşılar) a (Biniş Peşkir Ağa) veya (Köşe Peşkir Ağa) denirdi.

Sultan saltanatla bir yere gideceği zaman, her biri padişahın gideceği veya geçeceği yerin köşesinde bulunurlardı. Aynı zamanda sultanın huzuruna çıkacak ağaları saraya korlardı. Sırayı bozmak katiyen yasaktı ve sarayın bir çok âdetlerinde bu (Sıraya girme usulü) vardır.

Hane-i Hassa eskileri, evvelâ (Biniş Peşkir Ağası) sonra (Göç Peşkir Ağası) nihayet (Baş Peşkir Ağa) rütbesine erişirlerdi. Bundan sonra Anahtar Ağa, Tülbent Ağa, Rikâptar Ağa, Çuhadar ve Silâhtar ağalığa kadar yükselirlerdi.

Peşkir ağa merasim günlerinde başına mücevveze, arkasına erkân kürkü

giyerdi. Sair zamanlarda başına âdi yeşil kavuk giyer, bunun üstüne siyah tüyden küçük bir sorguç takılırdı. İçine üç peşli entari giyer, şal kuşak, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi. (Resim : Costanza da Ferrara).

TÜLBENT AĞA

Padişahın tuğlu mücevveze, kavuk ve sarıklarını saran, yapan ve muhafazasına memur Ağa idi.

Alay günlerinde ata biner, elinde padişahın kavuğunu taşırdı. Bununla halk selâmlanırdı. Bir kayda göre bu usûl Yavuz Sultan Selim zamanında ihdas edilmiştir.

Yavuzun (Tülbent kanunu) üzere tedarik edilen tülbentlerin kenarlarına bazı (Asâr-ı Mubareke) yazılırdı. Bu tülbentleri hazırlamak Tülbent ağasının vazifesi meyanında idi. Resmî günlerde padişahın arkası sıra giderlerdi. (Hammer XVII).

Rikâptar ağalığın mülâzımı olan tülbent ağanın diğer bir vazifesi de Hırka-i Şerifin içini tozdan muhafaza etmek, altın ve gümüş şamdanların mumlarını yakmak, Kuran-ı Kerim telâvetine memur olanların (Has Odalıların) nöbetlerini tertip ve hizmetlerini tayin etmektir. Bu hususta kusur edenleri tekdir etmek kendi vazifesidir. Daha şiddetli cezaları lüzumunda Silâhtar ağaya beyan ederdi. (Ata Tarihi, cild 1, sayfa 207).

SARIKÇIBAŞI

Has Odaya mensup olup on dördüncü mansabı tutmaktadır. Küçük odanın Seferliye dönmesinden evvel padişahın sarıklarını hazırlamak vezifesi için Hazine-i humayundan (Sarıkçı yamakları) memur edilirlerdi. Bu sanatın tam ehli olan biri Has Odasına alınarak kendisine (Sarıkçı başılık) payesi verilirken, Birinci Ahmet zamanında Küçük oda Seferliye tahvil edilerek, seferberlik halinde bütün çamaşırların yıkanması ve diğer aptest ve taam, havlu ve peşkirlerinin yıkanması Seferli koğuşu ağalarına devredildi.

Sarıkçıbaşının hizmeti, örf, Yusufî, Selimî, düzkaş, Kalensuve, Serdengeçti, Zaimî, Silâhşorî, Paşayî, Kâtibî, Dardağan, Çatal (Külâh ve kavuk) ve Kafesî mücevvezeleri, evvelce (Revan Odası) sonra (Sarık Odası) nda, yamaklariyle birlikte sarıp, bu odanın iç tarafında, kapının sağ tarafında, Boğaziçine nazır olan (Sarık mahfeli) nde saklamak, padişahın giyeceği sarığı her gün değiştirmek cülûs edecek padişahın emriyle derhal yeni bir sarık yapmaktadır. Bu sarık yeni padişahın emriyle değişmez bir şekil alırdı. Başlığın şekli gibi üzerindeki tüyler ve taşlar da bir daha değiştirilemezdi. Yeni sarıkları hariçten (Hazine baş kullukçusu) ile (Kaftancı) temin ederlerdi. (D'Ohsson III), (Hammer, XVII), (Ata Bey I, 194-195).

Sarıkçıbaşı, başına önü kırmızı şeritli, beyaz tülbentten oturak kavuk, içine (Çaprast hırka) beline (Renkli kuşak) arkasına yaldız Şemseli yeşil biniş, kırmızı şalvar, sarı yemeni ve mest pabuç giyerdi. (Resim : M. A. Smyth).

ÇAMAŞIR AĞASI veya (CAMEŞUY AĞASI)

Has Odaya mensup Çamaşır ağası, dairelerdeki gedikli ağalardan intihap edilirdi. Sarayın kıymettar elbiseleri, inci, yakut, gerdanlık yüzük gibi diğer elbiselere ait işlere memur ve onların muhafazasiyle mükellef idi.

Başına âdi kahverengi bir kavuk, üzerine beyaz destar, arkasına sarı çuhadan, üzeri sırma işlemeli veya (Ebru) lu elbise giyer, bunun üzerine renkli Fermayiş bağlar, dökme şalvar, sarı yemeni giyerdi. (Resim : Müşir Arifî Paşa).

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

SOYUNUK ESKİ

Yavuz Sultan Selim zamanında bir kısım Saray hademesine (Soyunuk Eski) denildi. Bıçaklı eskilerin madununda bulunan dokuz kıdemli nefere bu isim verilmişti. Bunlar koğuş hizmeti görürlerdi.

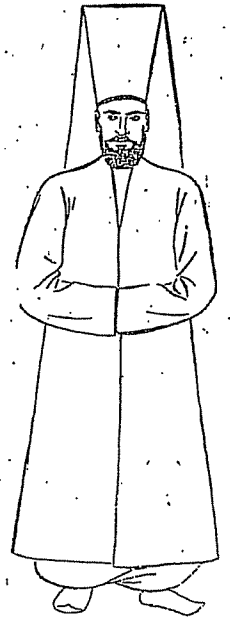
Başlarına kırmızı zeminli, beyaz destarlı âdi kavuk, içine kırmızı renkte üç etek entari, üzerine (Siyah fermayiş kuşak) lâcivert şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi. (Resim : Sinan).

SİLÂHTAR AĞA KAFTANCISI

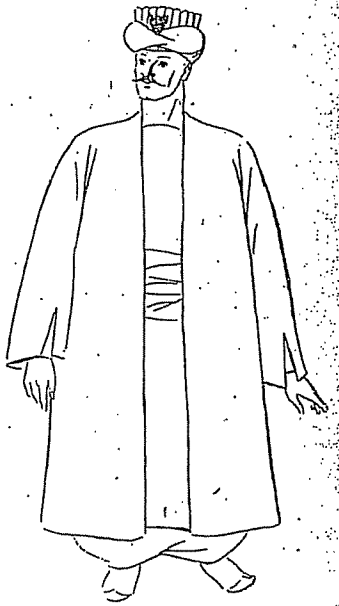
Sarayın Harc-ı Hassa işlerine Silâhdar Ağa nezaret ettiğinden, bunlara ait defterleri Silâhtar ağa kaftancısı tutardı.

Başına beyaz keçeden beyaz börk giyerdi. Şehzade Alâaddin Paşa her nevi (Dirlik) ler için beyaz, kırmızı, sarı, siyah (Börkler tertip ederek bunlardan (Beyaz börk) leri ulemaya, (Kırmızı börk) leri Daire-i Humayun ile askere, (Sarı börk) ü Aklama (Kalemlere) ve (Siyah börk) ü sair hademeye tahsis ettirmişti. Bunların tatbikine başladığı sıralarda, hastalanmış ve kardeşi Süleyman Paşa da mevlevi tarikatine mensup olup saraydakilerin ekserisine mevlevi sikkesi giydirmişti. O zamandan sonra vakit vakit elbiseler ve başlıklar rütbeye göre birer şekil almağa başladılar. Ferace, tennure, kemer nevileri bu zamanda çoğaldı. Mevlevi sikkesi, sarayda yeni şekillere girdikten sonra, Yeniçeriler ve tarikatlarca kullanılmış, bundan (üskûf) denilen bir başlık da yapılmıştı. (Ata Tarihi cildı, sayfa 18).

Silâhdar ağa kaftancısı, arkasına kaftan, merasim günlerinde içi canfesli bi-

Silâhdar Ağa Kaftancısı

Mihrancı Başı

İbrik Gulamı

Berber Başı

niş içine yakası kapalı entari, şal kuşak, kırmızı dökme şalvar, sarı yemeni giyerdi (Resim : Abdullah Buharî).

MİHRANCIBAŞI

Has Odada İbrikdar ağadan sonra gelen, aptest teşkilâtına mensup bir ağa olduğu mervidir, ki aptest merasiminden sonra kokular sürermiş. Bu memuriyete, başka hiç bir eserde tesadüf edemediğim cihetle aslı olmadığı hükmüne vardım.

Başında siyah sorguçlu penbe renkte kavuk, entari, donluk kuşak, pembe renkte kolları yırtmaçlı aba, kırmızı dökme şalvar, sarı yemeni giyer halde yapılmış resmini buraya koyuyorum. (Resim : Antonio della Tolla).

İBRİKTAR veya İBRİK GULAMI

İbrikdar (İbrik tutucu) anlamında olup (Birinci oda) Has Odaya mensup 17 rütbeden sekizincisidir. Vazifesi Sultan aptest alırken veya yüzünü yıkarken elleri üzerine su dökmektir. (Hammer, XVII, 65), (D'Ohsson, III).

Adi günlerde başına kahverengi kavuk giyer, üzerine destar sarılır, içine mintan, üstüne kırmızı kaftan, mor kuşak, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi. Elinde murassâ bir ibrik bulunurdu. (Resim : D'Ohsson, Dr. Giulio Ferrario).

BERBERBAŞI

Has Odaya mensup, Silâhtar ağanın maiyetinde bulunan Berber başı (Hammer, XII, 65) Irkta Seferli koğuşu teşkil olunmazdan evvel padişahların, şehzadelerin berberliklerine, hazine ve kiler odasında tıraş etmeğe kabiliyetli kimseler kullanılmakta idi.

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Sonradan berberlerin Hane-i Hassaya alınan istidatlı ve mücerreplerinden mabeyincilik ilâvesiyle yalnız Has Odaya (Berber Başı) nasbı meydana gelmişti.

Berber başılar (İrade-i Âli) buyurulduğu zaman (Sultanın başını tıraş) etmeğe ve tıraş sonunda (Padişahın kesilen saçları) nı, gümüş leğen içinde yıkadıktan sonra hususî yaptırılan (Saç sandığı) nda muhafaza ederlerdi. (Ata Tarihi cild 1, sayfa 198) (Sürre-i humayun) ihracında bu sandık mühürlenerek Medineye gönderilir ve peygamberin gömüldüğü yerin civarına gömülürdü.

Berber başı şehzadeyi ilk defa tıraş ettiği zaman alayla Paşakapısına gelir ve Sadr-ı Azam tarafından bahşiş alırdı. (D'Ohsson cild 7. sayfa 38).

Berber başı başına (Beyzî oturak kavuk) veya (Berber başı sikkesi) denilen içi pamuk dolu başlığı giyerdi. Mintan, kaftan, kuşak, (Tıraş takımı) ibrik, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi. (Resim : D'Ohsson, Ferriol).

KAHVECİ

(Teberdarının acemileri) nden Has Odada kahveciler vardı. Başlarına Adi kavuk, beyaz destar, muhtelif renklerde mintan, kuşak, dar veya elifi şalvar, arkalarına fılarlı üç peşli kontoş veya kaftan kırmızı yemeni giyerlerdi. Kahve ile birlikte (İşlemeli peşkir) de giderdi. (Resim : D' Ohsson, Dr. Giulio Ferrario).

HAS ODALI

İç oğlanların ahlâkı, hal ve etvarı ve zekâlariyle temayüz etmiş olanlar Has Odaya alınırlardı. Bunlar Has Odanın en aşağı derecesi addedilerek, başlarına kırmızı âdi kavuk, beyaz destar, kırmızı kaftan, beyaz kuşak, mavi şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi. (Resim : A. Costa).

Kahveci

Has Odalı

KİLER-İ HASSA ve MATBAH-I ÂMİRE

Kiler Koğuşu, Fatih Sultan Mehmed zamanında ihdas edildi. Bu koğuş efradı, Saltanat tebdili biniş ve gidişlerine iki katır yükü (ester hamulesi) mekûlât ve meşrubat, bardak, tabak, aptest takımı bulundururlardı. Mevkeb-i humayunda beraber bulunması kanun olan şerbetçilik, ve yemek pişiriciler bu zümredendir.

Padişahın yemek yemesine (Taam tenavül etme) tâbir edilip, bu sırada (Taam tablası) nın yanında bulunan (Baş kullukçu) (Ata Tarihi cild 1, sayfa 167) Nöbetçi başılık, yemişçilik, turşu ve salata işlerine memur, turşuculuk, (Çamlıca suyu) getiren (Sakalar ocağı bostancıları) da bu kısma mensuptur. Bu iyi suya (Ma-ı leziz) denirdi.

Mum başı ve maiyyetindeki (Su kullukçuluğu) (Peşkir başı kullukçuluğu) (Tepsi kullukçuluğu) (Mum şakirdi kullukculuğu) (Baş kullukçu kullukçuluğu) (Şehzadegân Efendiler şerbetçiliği) (Silâhtar ağa kilerciliği) (Nöbetçi başı kullukçuluğu) (Kiler kethüdası imameti) (Kiler kethüdası kaftancılığı) (Kiler kethüdası kilerciliği) (Kiler kethüdası kullukçuluğu) ve (Hastalar zabiti) olan (Pars kethüdalığı) gibi memuriyetler Kiler-i Hassa koğuşuna mahsus memuriyetlerden madut idi.

Padişaha mahsus (Nân-ı Azîz) has ekmek, eyi su, ve (Ayani-i Fakfurî) ve mürettebatı, peşkir ve mum başılar, göç eskisi, gece nöbetçileriyle her tarafı dolaşan anahtar gulamı, (ve saire) gibi memuriyetler de vardı.

Kiler koğuşu derece itibariyle Seferlinin fevkinde ve hazine odasının dunundadır. Eserimizde hazine odasını kilerden sonraya aldık. Bazı memuriyetlerde de tam bir derece silsilesi gözetilmemiştir. Zira evvelce tesis edilmiş ocaklar olduğu gibi, sonradan da ihdas edilmiş memuriyetler pek çoktur.

Memuriyetlerde rütbe dereceleri de pek çok değişmeler arzettiğine göre bu eserde bir rütbe sırası takibi zorlukla kabil olmuş ve çok defa buna muvaffak olunamamıştır.

Kiler-i Hassa baş kullukculuğu yerine sonradan (Serkilari-i Hassa) denilen (Kilerci başı) padişahın yemeğini önüne kor, kapağını açar, ve yemek sahanlarını değiştirirdi.

Hastanede yaralara sarılan (muşambalar) kiler mensupları tarafından imâl edilirdi. Fakirlere parasız muşamba tevzi edilir ve bu suretle padişaha dua aldırırlarmış.

Yemişçi eskiler, Turşucu eskiler, Peşkir şakirdleri, Padişah yemek yedikten sonra altın sini ile kaşıkları ve sofrayı yıkarlardı. Tütüncü ve Bülbülcü daha sonraki zamanlara aittir. Kaftanlı sınıf arasında bulunan kiler koğuşu iç oğlanları senede dört nöbet üzere elbise parası alırlardı. Bu koğuşta bir de hastane vardı, ki bu revire (Kiler-i hassa hastanesi) denirdi.

Saray mutbağı ahçı ve ustalarına (Üstadan-ı Matbah-ı Hâs) denirdi. Has matbah ustaları, (Hulefâ-i Matbah-ı Has) denilen (Matbah kalfaları) (Matbah has bölük başıları) (Has matbah şakirdleri) (Üstadan-i Matbah-ı ağayan) ağa-

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

yan matbahı üstadları, (Hulefay-ı Matbah-ı ağayân) (Tabbah) matbah-ı Ağâyân hulefası denilen on bölük ahçı efradı, kızlar ağası ahçısı, hazinedar başı ahçısı, kilercibaşı ahçısı, ki bunlara (Cemaat-i hademe-i matbah) helvahane kısmına da (Helvahane-i mamure) denirdi.

Baltaci aşçıların verildiği (Kuşhane matbahı) da buradadır. Padişah, Valide sultan ve şehzadelerin yemeklerini pişiren aşçılar, (Helvaciyan-ı Hassa) (Habbazin-i Hassa) esnafı Matbah-ı Amire teşkilâtına mensup idiler.

Padişah gündüzleri harem dairesine bitişik (Mabeyn dairesinde) bulunur iken kilercibaşı buraya kendisinin bizzat mühürlettiği yemekleri getirtir idi. Padişaha mahsus yemekler (Kuşhane muhafazası) denilen bir kılıf ile örtülerek Çaşnigir ve Kilerci başılar tarafından mühürlenirdi. Padişahlar da (Bağdaş kurarak) oturmak suretiyle yemek yerlerdi (Halkondil zeyli teşkilât kısmı sayfa 35). Altlarına kıymettar halı ve yastıklarla örtülü (Kısa sedir) denilen küçük bir iskemle konurdu. Önce konulan sofra bir (Ayak irtifa) dadır. (Kilerciler) Padişahın sevdiği meşrubatı surahilerle getirirler. Havlu yemek sofrası üstüne örtülür. Ellerini sileceği (El bezi) dizlerinin üstüne konurdu.

Kiler koğuş efradı, kiler oğlanları denilen (Kiler koğuşu iç oğlanları) ile (Kiler odaları iç oğlanları) ndan mürekkeptir. Bu oğlanlar diğer iç oğlanları gibi giyinirlerdi.

(Kiler bölükleri) nde (Kiler ağası) (Kiler kethüdaları) (Kiler hizmetkârları) veya (Kiler hademeleri), (Kilerci başı baltacısı) ve kilerci defterini muhafaza eden (Kiler gılmanı) vardı.

KİLERCİBAŞI veya KİLERBAŞI

Fatihin Kanunnamesinde (Taâmı, huzur-ı alişana kilerci başı koya) kaydı vardir. (Kanunâme sayfa 24).

Kilerci başı kiler odasına mensup olup (Kiler-i Hassa defterleri) ni tutar ve mutfak işlerinin âmiridir. Fatih devrine ait vesikalarda (Tarih-i Osmanî Encümeni mecmuası sene 8 sayfa 5) de kiler koğuşunun Fatih Sultan Mehmet zamanında yapıldığı mukayyettir.

(Serkilari-i Hassa) ve kilerci başının Halkondil zeylinde Ak ağalardan tayin edildiği zikrolunur. Başka kayıtlarda iç oğlanlardan da tayin edildiği yazılıdır. (Saray kileri) nde bütün efrat onun emrinde idi. (Âlî, Umumî Kütüpane nushası varak 135) de kilerci başıların terfi ederek hazinedar başı ve (Terfian Çıkmalar) da beğlerbeğiliği payesini aldıkları yazılıdır.

Bir kayda göre de kiler başılığın İkinci Murad zamanında ihdas edildiği buna (Üçüncü ağa) denildiği mukayyettir. Padişahın yemeği gelirken Kiler-i Hassa hademelerinin önünde yürürdü.

Merasim günlerinde başına mücevveze, arkasına (Üstlük ferve-i Samur) veya asıl ismi ile (Erkân kürkü) giyerdi. İçine üç etek entari, beline çiçekli donluk, kırmızı çuha şalvar, sarı yemeni giyerdi (Resim : Cataccini).

KİLER KÂHYASI

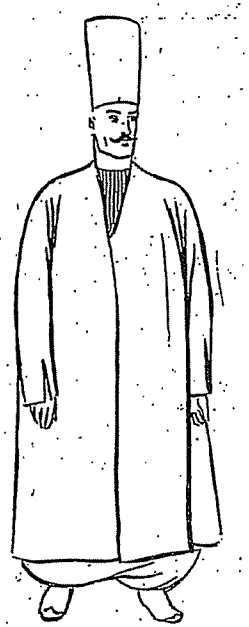
Üçüncü Oda olan kiler odasına mensup olup, kilerci başıdan sonra gelirdi. Emrinde bulunan ağalar bir kayda göre şöyle sıralanmıştır.

a) Çaşnigîr başı, b) Mihter başı, c) Ekmekçi başı, d) Aşçı başı, e) Helvacı başı, f) Kiler ağası.

Kiler kâhyasına bir müddet (Kiler kethüdası) da denildi. Başlıca vazifesi : Kilerdeki erzak ve yiyeceklerin hesabını tutmak ve kilere nezaret etmektir.

Kilerci Başı

Kiler Kâhyası

Merasim günlerinde başına düzkaş, arkasına içi canfesli çuha biniş, işlemeli mintan, kuşak, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi (Resim : Cataccini).

KİLER-İ HASSA KAHVECİBAŞISI

Kiler-i Hassa kahveci başısı, başına yeşil renkte üzeri oyuklu başlık giyer, bunun üzerine beyaz destar sarılırdı.

İçlerine muhtelif renklerde entari giyer, kuşak sarar, arkasına yeşil zeminli, yakası kürk kaplı mevsim kürkü giyerler, omuzlarında (Kahve çantası) asılıdır. Bu çanta bilhassa binişlerde kullanılırdı. Kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi.

(Resim : Adalbert de Beaumont).

KİLER-İ HASSA BAŞKULLUKÇUSU

Hicrî 850 tarihlerinde kiler başkullukçusu Babüssaadeden tayin edilirdi. Kilercibaşıların nezaretiyle saraydaki yemekler hazırlanırdı. Bunların mevkileri Kilercibaşılardan aşağı olup, Kileri Hassa hademelerinin amiri idiler. Kileri hassa baş kullukçusu sair günlerde yuvarlak kavuk ve kaftan, merasim günlerinde resimde görüldüğü üzere başına düzkaş veya mücevveze, arkasına içi canfesli çuha biniş giyer, içine muhtelif renklerde mintan, bunun üzerine üç peşli bolca bir entari giyip uçlarını belindeki kuşağın arasına sıkıştırırdı. Bellerine şal kuşak sardıkları gibi donluk denilen geniş kuşak da bağlarlardı. İçlerine giydikleri üç peşli entarinin altına ayrıca bir de (Düz entari) giyerlerdi, sarı yemeni, kırmızı çuha şalvar giyerlerdi. (Resim : A. Jourdain).

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

KİLER-İ HASSA KULLUKÇUSU

Baş kullukçunun maiyyetinde bulunan Kiler-i Hassa kullukçusu başına kırmızı âdi kavuk giyer, üzerine beyaz destar sarılır, arkasına önü kapalı kırmızı kaftan giyer, beline beyaz kuşak sarılır, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni giyerdi.

(Resim : A. Jourdain).

ÇAŞNİGİRBAŞI

Kiler Odasına mensup olup Kilerci başının emrinde bulunan çaşnigir başının maiyyetinde 40 kişi kadar (Çaşnigir) bulunmakta idi.

Çaşnigirler, diğer zabitler gibi divan günlerinde hizmet edip, kilerde bulunurlardı. (Huzura çıkacak) padişahın önüne götürülecek yemeklerin tadını evvelâ çaşnigir başı tadar, sonra kilerci başının muvacehesinde mahfazasına konup mühürlenerek Padişaha sunulurdu.

Esasen çaşnigir (Tat-tutucu) mânâsına gelip, bütün Türk ve Avrupa saraylarında da bu vazife ile mükellef bir memur bulundurulurdu. (Hammer, XVII. 66) (D'Ohsson,III)

Haremde bu vazifeyi gören kıdemli cariyeye (Çaşnigir Usta) denirdi. Nimetî Efendi Kanunnâmesinde (Çaşnigir Ağalar) dan bahsedilmektedir.

(Selânikî Tarihi S. 66) da çaşnigirlerin padişahların ölümünde siyahlara bürünerek matem tuttukları yazılıdır. Çaşnigirler kılınç alayında müteferrikalarla beraber, Divan-ı Humayun çavuşlarının arkalarından giderlerdi.

Çaşnigirliğe Hazine koğuşu efradı arasında yapılan çıkmalar da geçilirdi.

Kiler-i Hassa Kahveci Başısı

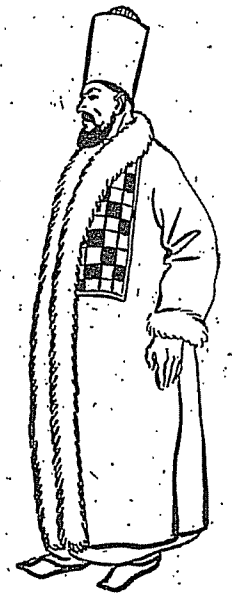
Kiler-i Hassa Baş Kullukçusu

Kiler-i Hassa Kullukçusu

Çaşnigir Başı

Hassa Çaşnigirler Başı

(Koçi Bey Teşkilât Mecmuası) Dış saraylardaki çıkmalara da çaşnigirlik verilirdi. Mirî Salhaneden, Matbah-ı Amire ustalariyle, çaşnigirlerin (döşlük etleri) vardı. (Mühimme defteri No. 40. S. 19, sene 987).

Çaşnigir başı, başına kırmızı âdi kavuk giyer, üzerine beyaz destar sarardı. İçine mintan, üstüne önü kapalı kaftan giyer, beline kuşak sarar, kaftanın bir ucunu bu kuşağın arasına sokardı. Lâcivert şalvar, sarı mest pabuç giyerdi.

Merasim günlerinde başına yarım endaze boyunda beyaz tülbent sarılı mücevveze, arkasına arkân kürkü giyerdi. (Resim : Valeri).

HASSA ÇAŞNİGİRLERBAŞI

Kilere mensup olup padişahın yanında bulunan çaşnigirlere (Hassa çaşnigirleri) denirdi. Bunlar doğrudan doğruya padişahın yanında yiyeceği yemekten tadarlar, ayak öptükten sonra geri geri çekilirlerdi. (Geri çekilme usuldendi, arkasını dönerek ayrılmak büyük ayıp addedilirdi.) Üçüncü Ahmet zamanında çaşnigir başıya (Hassa çaşnigirler başı) denildi. Hassa çaşnigirler başı, bayram divanlarında başına mücevveze, arkasına (Üst kafdanı) giyerdi. (Seyyid Vehbi Sürnamesi) merasim günlerinde başına mücevveze, içine entari, beline şal kuşak, kırmızı şalvar, sarı yemeni, arkasına yeşil zemin üstüne (Siyah, kırmızı, beyaz) dört köşeli göğüslük dikilirdi.

Helvahane ocağının müstaitlerinden (Çeşnici başı) lığa çıkanlar vardır. (Ata Tarihi, cild 1, sayfa 297).

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Fatih zamanında (Çaşnigirler) in mevcudu (12) idi (T. O. E. M. sene 8 sayfa 15).

Hane-i Hassadan çıkanlara ve hazine ile kiler gulamından mertebe sahibi olanlara (Çaşnigirlik) verilirdi. Zülüflü baltacıların kıdemlileri de bu dereceyi alabilirlerdi.

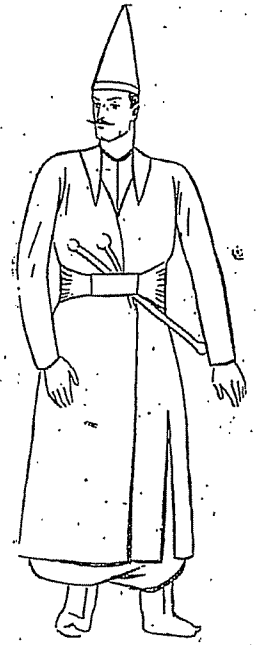
(Zubdet-üt-tevarih) e Çaşnigirler bir nevi (Sofracı) idiler. Bunlara (Zevvakin-i Hassa) da denirdi. Sadrazam ve vezir sofralarını da çaşnigirler kurarlardı. Vezirler kubbe altında bulundukları zaman, vazifeleri dolayısiyle başlarına mücevveze, arkalarına (Üst elbisesi) giyerlerdi. Sonradan başlarına kallâvi giydiler.

(Eyyubî ve Nimetî Efendiler Kanunnâmeleri) ne göre, cülûs ve bayram tebriklerinde çaşnigirlerin el öpmeleri kanundu. (Kanunnâme-i Âl-i Osman S. 25) Çaşnigirlerin derecelerine göre yövmiyeleri vardı. İki senede bir (Lâciverdi kuşak) ve (Pamuktan kaftan bedeli) verilirdi. (Cevdet tasnifi vesikaları, Saray, No. 4332, sene 1221). (Resim : Cataccini).

KİLER-İ HASSA NÖBETÇİBAŞISI

Nöbetçi başının memuriyeti yedinde bulunan (Mühürlü Defter) mucibince kendi emanetinde bulunan altın ve gümüş kapların, fağfûrî saksonya, eski maden, ve diğer takımları Baş kullukçuya vermek, ve lüzumunda geri almak, temizlemek ve saklamaktı.

Koğuşun kandilleri için sarfolunan zeytinyağı ve sairenin temini, Baş lala-

Kiler-i Hassa Nöbetçi Başısı

Kullukçu Ağası

Mum Başı

Yemişçi Başı

Turşucu Başı

Mum Şakirdi

yerindeki eczaneden başka, bir de umum koğuşlar ağalarına geceleyin vakitsiz ve acele lâzım olduğu zaman, çay, papatya, ıhlamur, yasemin, ebegümeci, hatmi, menekşe çiçekleri, çiçek suları, lokman ruhu, afyon ruhu, yara, kırık, çıkık için bazı yağlar, İngiliz tuzu ve saire gibi ecza ve hacamat gibi âletleri hazır bulundurmak için kiler koğuşu kapısının haricinde büyük bir eczane meydana getirmek lüzumu halinde kendisinden istenenleri koğuşlara, Darüssaade, Babüssaade, ağalarına vermektir. Bu usûl ve kaidelerin vaz'ı Fatih zamanında başlamaktadır. (Ata Tarihi, cild 1, sayfa 175).

Kiler-i Hassa nöbetçi başısı, başına sivri külâh, içine mintan, arkasına kaftan, beline kuşak sarar, kırmızı şalvar, sarı mest pabuç giyerdi.

(Resim : Max Tilke).

KULLUKÇU AĞALARI

Kullukçu ağaları, Kiler-i Hassa koğuşuna mensup olan kullukçular, Kullukçu başının maiyyetinde olup, Çamlıcadan getirilen tatlı suyun süzülmesine ve enderuna verilmesine memur Mumbaşı maiyyetindeki (Su kolculuğu) (Ata Tarihinin birinci cildine göre) ve Baş kullukçu kullukçuluğu gibi veya (Şehzade Efendilerin şerbetçiliği) (Silâhtar ağa kilerciliği) ve (Nöbetçibaşı kullukçuluğu) gibi ağalardandı.

Kullukçu ağaları, hamam takımı, sarıkları tanzim etmek, yatak devşirmek, elbise dolaplarını daimî bir intizamda bulundurmak, (Kahvaltı dolabında) kah-

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

valtıya münasip bazı edevat bulundurup (Yatsılık) tâbir olunan kahvaltıyı hazırlarlardı.

Kullukçu ağaları, başlarına renkli Puşî sararlar, içlerine renkli mintan giyer, bellerine kuşak sarar, arkalarına kenarları sırma işlemeli kırmızı çuhadan kaftan, yeşil şalvar, sarı yemeni giyerlerdi. (Resim : Antonio della Tolla).

MUMBAŞI

(Kiler göç eskisi) tâbir edilen Kiler-i Hassa efradının âmiri, (Mumbaşı) saray koğuşlarının kandillerini yakmağa memur Mum şakirdlerinin âmiri idiler. Başlarına mum şakirdleri gibi siyah âdi kavuk giyer, bunun üzerine beyaz destar sarar, çizgili entari, şal kuşak, (Arasında bıçak) sarı çuhadan kol ağızları kırmızı parçalı kaftan, kırmızı çuha şalvar, sarı yemeni giyerlerdi. (Resim : L. Lugo).

YEMİŞÇİBAŞI

Yemişçibaşı Hicrî 850 tarihlerinde, sarayda yemeklerin çeşitlerinin arttırılmasiyle Yemişçibaşılık ihdas edildi. Kiler-i Hassa Baş kullukçularının emrinde (Saray yemişleri) nin satın alınmasına (Yemişçiler) veya (Hassa Yemişçileri) memur idiler. Saraya idhal edilen yemişler, Yemişçibaşıya teslim edilir, ondan ötesine artık o karışırdı. Sonradan bu vazife lâğvedilerek vazifeleri (Yemişçi gedikli) lerine devredildi.

Yemişçibaşı, başına sivri külâh giyer, bunun etrafına muhtelif renklerde şal sarılırdı. Başına giydiği kırmızı külâhın altına ayrıca kırmızı bir fes giyilirdi. İçine mintan, beline üzeri çiçekli bindallı donluk sarar, arasında bıçak taşır, ar-

Yemişçi Gediklisi — Turşucu Gediklisi — Masraf Kâtibi

Göç Eskisi — Tütüncü Başı — Şerbetçi ve Turşucu Kullukçusu

kasına mavi yakalı, kırmızı çuhadan kaftan, kırmızı dökme şalvar, sarı yemeni giyerdi. (Resim : A. Ubicini).

TURŞUCUBAŞI

(Turşucu) kiler koğuşundaki eskilerdendir (İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı, sayfa 314) Hicrî 850 tarihlerinde Kiler-i Hassa Baş kullukçularının emrinde saraydaki turşu işlerine bakan kimselerin âmiri, Turşucubaşı idi.

Başına beyaz âdi kavuk giyer, bunun üzerine alaca sarık sarılırdı. içine muhtelif renklerde entari giyer, arkasına deve tüyü renginde çuha kaftan, beline şal kuşak, kırmızı şalvar, sarı yemeni veya sarı mest pabuç giyerdi :

(Resim : M. J. Lucy).

MUM ŞAKİRDİ

Saray koğuşlarının kandillerini yakmağa ve onları hazırlamağa memur olan mum şakirtleri, kiler ağalarının emrinde vazife görürlerdi.

Başlarına siyah renkte âdi kavuk giyer, bunun üzerine beyaz destar sarılırdı. Arkalarına sırttan düğmeli beyaz bir kaftan, beline kuşak, bunun arasında bıçak, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni, çedik pabuç giyerlerdi. Akşamları kandilleri yakmağa çıktıkları zaman ellerindeki şamdanla fitilleri yakarlardı.

(Resim : Ferriol).

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

YEMİŞÇİ GEDİKLİSİ

Kiler-i Hassa Baş kullukçusunun hizmetinde Yemişçi gediklisi vardı (Ata Tarihi cild 1, sayfa174) Kiler ağalarından seçilen (Yemişçibaşının yamakları) na da Yemişçi gediklisi denirdi. Saray sofralarında (Yemiş işleri) nde hizmet görürlerdi.

Yemişçi gediklileri başlarına kırmızı sivri külâh, mintan, lâcivert şalvar, kırmızı mest pabuç, arkalarına sarı çuha zeminli, kırmızı sivri yakalı kaftan, bunun üzerine geniş kemer kuşak takılırdı. (Resim : A. Costa).

TURŞUCU GEDİKLİSİ

Turşucu Başının emrinde sarayın turşularını kuran (Turşucu gediklileri) aynı zamanda sofralara da (Turşu) taşırlardı.

Başlarına yeşil âdi kavuk giyer, bunun üzerine alaca sarık sararlardı. Mintan, kuşak, deve tüyü renginde kaftan, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi. (Resim : A. Costa).

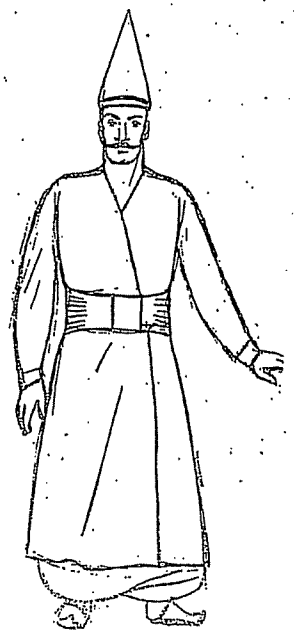
MASRAF KÂTİBİ

Masraf kâtibi Kiler-i Hassada (Masraf defterleri) ni tutardı. Aynı zamanda saray matbahı için hariçten yapılan mubayaaların defterlerini tutarlardı, buna (Masraf-ı Şehriyâri Kâtibi) de denirdi. (Saray vesikaları, Cevdet tasnifi, numara 1767 sene 111).

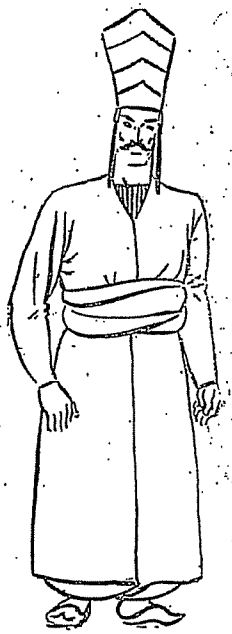
Başına âdi kavuk, arkasına mevsime göre sarı renkte kaftan, muhtelif renk-

Bıçak Mülâzımı

Etli Haseki

Hassa Yoğurtçu Başısı

Soğancı Başı

Hassa Çorbacısı

lerde mintan, beline kuşak sarar, arasında divit takımı taşır, lâcivert şalvar, kırmızı pabuç veya şalvara ekli kırmızı mest pabuç giyerlerdi. (Resim : Cataccini).

GÖÇ ESKİSİ

Kiler-i Hassaya mensup (Giyimbaşı, Cameşuy başı) Göç eskileri (Ata Tarihi cild 1, sayfa -87) ağalarının muavinleri mesabesinde idiler. Diğer koğuşlarda da mevcut olan Göç eskileri sonradan Has Odaya intikal ederlerdi.

Göç eskilerinin hemen hepsi aynı kıyafette giyinir, başlarına fes, bunun üzerine tepesi tokmak şeklinde beyaz sivri külâh, mintan, yeşil salta, bindallı kuşak, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi. (Resim : Giuseppe Antonelli).

TÜTÜNCÜBAŞI

Saraydaki çubuk, (Nargile) ve sairenin tedariki, (Çubuklar) ın (Hassa çubukçuları) tarafından hazırlanması, ve temizlenmesi, çubukların altlarına konan (Çubuk küllükleri) nin ihzari, hususî (Tütün harmanları) çeşitleri ve bunların muhafazasına memurdu. Aynı zamanda şerbetçilerin âmiri olup, daha bazı orta işlerine de nezaret ederdi.

Başına âdi kavuk, bunun üzerine beyaz tülbent sarılırdı. Bu tülbende (Destar) denirdi ki, o devrin dilinde - sarık - mânasında kullanılırdı. Karşılama sarılırsa (Çaprast destar) Hazret-i Yusufa izafe edilen şekilde sarılırsa (Yusufî destar) Puşî denilen kumaştan olursa (Puşî destar) kafes şeklinde olursa (Kafesî destar) muhtelif renklerden müteşekkil ise (Alaca destar) ucunda püsküllleri

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

varsa (Saçaklı destar) veya (Püsküllü destar) çizgilerden müteşekkil ise (Çubuklu destar) ve saire gibi isimler alırlardı.

Tütüncübaşı, arkasına kol ağızları ve yakası kürklü, kırmızı çuha hil'at üç peşli entari, beline şal kuşak, kırmızı dökme şalvar, sarı yemeni giyerdi. (Resim : D'Ohsson, M. Ferriol).

ŞERBETÇİ ve TURŞUCU KULLUKÇUSU

Şerbetçi ve Turşucu ağaların birer kullukçuları olup, bunların her ikisi de aynı kıyafeti iktisap ederlerdi. (Ata Tarihi cild 1, sayfa 175) Başlarına, Şerbetçi kullukçusu mor, Turşucu kullukçusu kırmızı renkte âdi kavuk, beyaz destar, mintan, mor sâlta, muhtelif renklerde kuşak, dizden boğma lâcivert şalvar, kırmızı pabuç giyerlerdi. (Resim : Antonio della Tolla).

BIÇAK MÜLÂZİMİ

Koçi Beyin Teşkilât Mecmuası, Kavânin-i Osmânî ve Rabıta-i Asitâne ve Ata Tarihine göre Biçak Mülâzimi, bunların ocakları usullerince sekizi (Biçaklı eski) olup, sırma bıçak kuşanırlar ve bir neferine Biçak Mülâzimi denirdi. Sade ve siyah sahtiyan kemer kuşanırlar ve iki tarafını görmiyecek kadar yakaları gayet enlidir. Bu yakalara (Yaka-i Alâ) veya (Yüksek yaka) isimleri verilmişti.

Arkalarına çuha dolama ve sırma başlı zülüf terhil ederlerdi. Tepesi yassıca yarım zira' tulünde Hayyimî (Çadır şeklinde) deve tüyü külâh giyerler, altına küçük bir kısmı dışarda kalan, iç fes giyerlerdi. (Ayasofya camii hocaları) bunlara ders gösterirdi. Okuyup yazması düzgün on iki nefere (Halife) tâbir edilerek diğerlerinden tefrik edilirdi.

Bülbülcü Başı Aşçıbaşı Mutbak Emi

Üstadan-ı Matbah-ı Has Baş Hamurkâr Safrancı Başı

Biçak Mülâzimlerinin giydikleri elbisenin arkasında ayrıca bir filâr bulunur ve koltuk altı ile omuz hizasına iliştirilirdi. Lâcivert kuşak, mavi şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi. (Resim : A. Merinuzzi).

ETLİ HASEKİ

(Etli Haseki) lik İkinci Mahmut zamanında ihdas edilmiştir. Has eskilerden bir ehliyetlisi ayrılarak sarayda etlerin alınması, muhafazası, ve pişirilmesine memur edilmişti.

Etli Haseki başına kırmızı fes giyer, bunun üzerine kırmızı sivri külâh geçirirdi. İçine mintan, bunun üzerine kaftan, beline (Ortası tokalı kuşak) lâcivert şalvar, kırmızı veya siyah yemeni giyerdi. (Siyah yemeni) sarayda çok az rağbet görmüş bir nevi ayakkabıdır. Pek az kimseler tarafından kullanılmıştır. Asakir-i Mansure-i Muhammediyenin ihdasından sonra ayakkabılar tamamen siyah veya koyu bir renk almıştır. (Resim : Mme de Gomez).

HASSA YOĞURTÇUBAŞISI

Hicrî 1221 senelerinde kiler-i Hassaya mensup olan Yoğurtçubaşı bilhassa Padişahın, Valide sultanın, ve şehzadelerin süt, peynir, yoğurt, tereyağ, kaymaklarının teminine memurdu. (Cevdet tasnifi saray vesikaları No. 152).

Bu memuriyete (Ser Mastgeran-ı Hassa) da denirdi. (Matbah-ı Amire esnafi) mastgeranlar'ın ehliyetlilerinden bu vazifeye tayin edilirlerdi. Başına Sîm veya som külâh denilen resimde görüldüğü şekilde başlığı giyer, bu başlık kırmızı zemin üzerine sırma ile işlenerek yapılır ve iki tarafına zülüf sarkıtılırdı. Bu baş-

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

lığa (Yaldız takke) de denirdi. Entari, beyaz çuha kaftan, yeşil kuşak, kırmızı şalvar, kırmızı yemeni giyerdi. (Resim : A. Costa)

SOĞANCIBAŞI

(Cevdet tasnifi Saray : No. 682) Soğancıbaşı marifetiyle matbahı amireye kuru soğan verilirdi. Hane-i hassa gediklilerinden tâyin edilen soğancıbaşılar, başlarına (Kulaklı som külâh) giyerlerdi. Kırmızı yemeni üzerine som sırma işlenerek yapılan bu başlığın kenarında (Kulak) tâbir edilen uzun ve kenarları yuvarlak bir kısım vardı. Başlığın her iki tarafına zülüf terhil edilir, siyah ibrişimden saç gibi örülerek yapılan bu kısmın ucuna kurşun bağlanarak aşağı doğru sarkmasına yardım ederdi. Üzerine som sırma işlemeli kaftan giyer, beline (Büyük tokalı kemer) takar, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi. (Resim: Preziosi)

HASSA ÇORBACISI

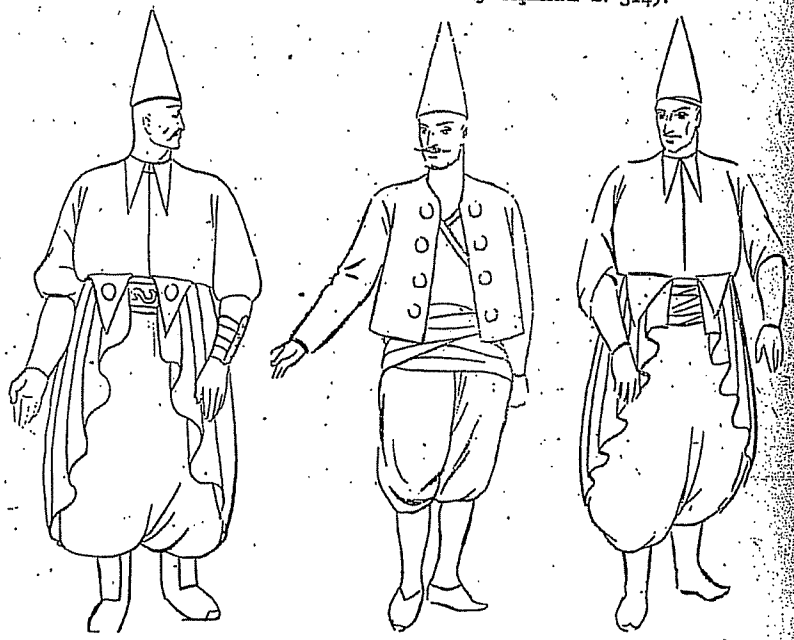
Padişaha mahsus çorbayı pişiren usta Yeniçeri birliklerindeki (Çorbacı) ve ya (Çorbacıbaşı) Yeniçeri ortaları zabitlerinden olup bu memuriyetle hiç bir alâkası yoktur.

Hassa çorbacısı, başına yeşil sivri külâh, arkasına mavi yakalı, sarı üç peşli kapanice giyer, beline som kemer takar, mavi şalvar, sarı mest pabuç giyerdi.

(Resim : Catanacci)

BÜLBÜLCÜBAŞI

Kiler koğuşuna mensup olan Bülbülcübaşı eskilerden intihap edilirdi. (İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Devletinin saray teşkilâtı S. 314).

Hassa Şekercisi — Üstad Pişirici — Bölük Başı

Vekilharç — Ekmekçi Başı — Saray Ekmekçisi

Merasim günlerinde başına mücevveze, içine muhtelif renklerde entari, beline kuşak, kırmızı şalvar, sarı yemeni, bilekleri sarı renkte, mütebakisi mavi çuha, yaka ve kenarları kürk kaplı (Erkân kürkü) giyerlerdi. (Resim : Dr. Giulio Ferrario).

AŞÇIBAŞI

Saraydaki mutbaklardan birinci mutbak (Has Mutbak) olup padişaha mahsustur. İkinci mutbağa (Valide Sultan Mutbağı), üçüncü mutbağa (Kızlar Ağası mutbağı) tâbir edilirdi. Kızlar ağası mutbağında (Siyah köleler) çalışırdı. Dördüncü mutbak (Kapı Ağası mutbağı) beşinci mutbak (Hazinedarbaşının mutbağı) altıncı mutbak (Kilercibaşının mutbâğı) yedinci mutbak (Saray ağasının mutbağı) idi. Bostancılar aynı mutbaktan yemek yerlerdi. Aşçıbaşının emrinde (400) tane (Yamak) vardı. Bunlara (Matbah-ı Amire yamakları) denirdi. Bunlar sivri külâh giyerlerdi. (J. B. Tauernier = Nouvelle relation de l'interieur du Serrail du Grand Seigneur). Salta, kısa şalvar ve yemeni giyerlerdi.

Aşçıbaşı, başına kırmızı fes, bunun üzerine beyaz keçeden sivri külâh giyerler, içlerine çubuklu entari, arkalarına mavi yakalı kırmızı kapanica, bellerine donluk sarar, kırmızı dar şalvar, sarı yemeni giyerlerdi. (Resim : M. D'Ohsson).

MUTBAK EMİNİ

Matbah Emini veya (Mutbak emini) (Kiler-i Amire) ye zahire tedarik eder. (Mutbah harcı) nı bu kimse görürdü. (Koçi Beyin Teşkilât Mecmuası, S. 11).

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Saray hizmetinde bulunan dört (Emin) vardı. Bunlar (Şehremini) (Matbah-ı Amire Emini) (Darphane Emini) (Arpa Emini) olup, her birinin vazifeleri mühim idi ve hepsi (Hacegân) denilen mülkiye sınıfından idi. (Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı. İsmail Hakkı Uzunçarşılı sayfa 375).

(Aşağı mutbak) tâbir olunan (Aşçılar), bunlar da saraya yemek pişirirlerdi. Aşçıbaşı ve (Vekilharç zabitleri) ricali devletten (Matbah emini) (Masraf kâtibi) kilerci başı ve baltacısı âmir ve nazırlarıdır. (Ata Tarihi, cild 1).

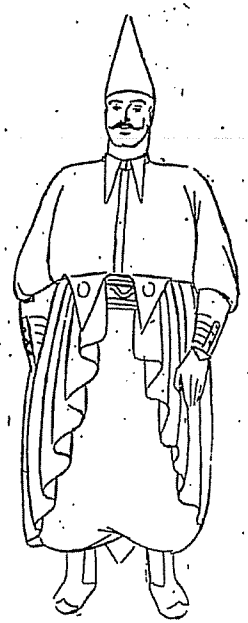
Matbah Emini, başına yeşil renkte âdi kavuk giyer, bunun destarı, düğümü ön tarafa gelmek üzere bağlanırdı. Beyaz mintan, kol ağızları yırtmaçlı deve tüyü renginde kaftan, şal kuşak, hançer, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni giyerdi. (Resim : Tchinatchèf).

ÜSTÂDAN-I MATBAH-I HAS

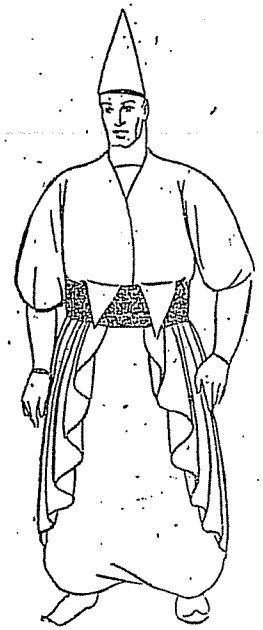
Saray mutbakları aşçı ve ustaları ve (Aşçı sınıfı) kısım kısım olup, eskilerine (Üstâdan-ı matbah-ı has) denilen 17 kişiden mürekkep Has mutbak ustaları vardı. Bunlardan sonra (Hulefâ-i Matbah-ı Has) gelmektedir. Matbah emini aşağı matbaha mensuptur.

Üstâdan-ı Matbah-ı Has, başlarına kırmızı çuhadan fes, üstüne kırmızı keçe külâh giyerlerdi.

Mintan, şal kuşak, bıçak, mor renkte kaftan, (omuzlarında kürk bulunur, icabında boyun atkısı şeklinde kullanılırdı. Buna "Boyun kürkü,, derlerdi.) Kırmızı dökme şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi. (Resim : Antonio Della Tolla).

Saray Helvacı Başısı

Helvahaneli

Saray Tatlıcısı

Kuşçu Başı

Kuşhane İkincisi

BAŞ HAMURKÂR

Baş hamurkâr, saray mutbaklarında (Hamur işleri) ni yapan (Baş usta) dır. Sultan Selim zamanında (Sarayın simit fırını) arasında bir mevki farkı ayrılarak en iyi ustalara (Üstat pişiriciler) namı verilmiş, en kıdemlisine baş hamurkâr denilmiştir.

Baş hamurkâr başına kırmızı fes, bunun üstüne kırmızı sivri külâh, içine üç etek entari, arkasına zemini kırmızı yakalı, sarı kumaştan, göğsü kapalı kaftan, (Kaftanın iki uçları içinden kıvrılarak kuşağa iliştirilirdi) lâcivert şalvar, sarı yemeni giyerdi. (Resim : Valeri).

SAFRANCIBAŞI

Hammer, sarayda (Tatlıcı) ve (Baharatçı) başılık vazifesiyle mükellef Safrancıbaşıdan bahsetmektedir. "Safrancıbaşılık memuriyetine başka hiç bir yerde tesadüf edemediğim gibi, her ne kadar bir resmine tesadüf edilmiş ise de otantik bir değeri olmadığı hükmüne vardım.,,

Safrancıbaşı, kırmızı fes, bunun üzerine kırmızı çuhadan sivri külâh, orta kısmına sarı bir şerit ilâve edilmiştir. Arkasına mavi yakalı, kırmızı zeminli bir kapanica, bunun iki ön kısımları belindeki kemere veya kuşağa sokulur. Lâcivert şalvar, sarı yemeni giyerdi. (Resim : H. Michaux).

HASSA ŞEKERCİSİ

Sarayın şeker işlerine memurdu. Matbah-ı amirede bulunur, şekerleme, ku-

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

rabiye ve saire gibi yiyecek maddelerinin imaline memurdu. Başına kırmızı sivri külâh, arkasına kırmızı yakalı lâcivert kapanica giyer, bacaklarına mavi salvar, ayaklarına kırmızı mest pabuç giyerdi. (Resim : Piccini).

ÜSTAT PİŞİRİCİLER

(Eski hamurkâr) lara üstat pişiriciler denilip Sultan Selim zamanında saray-ın (Simit fırını hizmetkârları) arasında bunlara bir derece farkı gösterilmişti.

Aynı zamanda (Hamurkâr) denilen pişiriciler kırmızı sivri külâh, kenarı kırmızı şeritli mintan, kuşak, lâcivert kısa şalvar, kırmızı yemeni, arkalarına yeşil renkte üzeri sarı yaldız şemseli salta giyerlerdi. (Resim : Valeri)

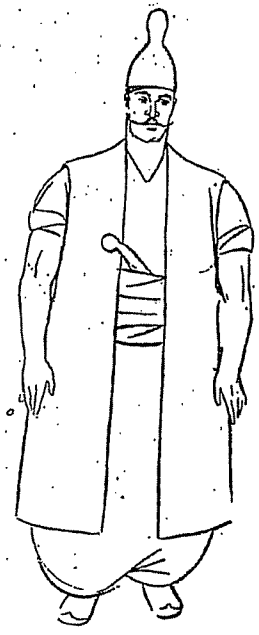
BÖLÜKBAŞI.

Saray mutbağı kısım amirlerinden biri de Bölükbaşıdır. (Bazı yerlerde yanlış olarak bötük şeklinde mukayyettir.) Başka ocaklarda Bölükbaşılar olup bunlar kendi memuriyetleriyle tesmiye edilirlerdi.

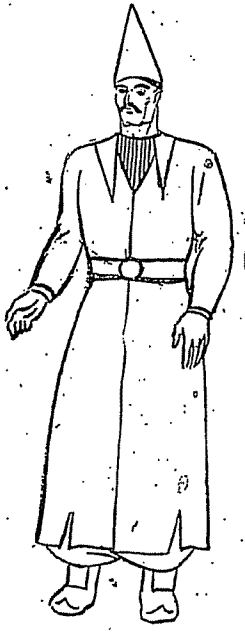
Kiler-i Hassa Bölükbaşısı başına fes, bunun üstüne kırmızı sivri külâh, arkalarına yakaları başka renkte üç peşli bir kapama, kuşak (Eteklerin ucu bu kuşağa sokuludur) lâcivert şalvar, kırmızı çizme giyerlerdi. (Resim : Ferriol)

VEKİLHARÇ

Aşağı mutbah tâbir olunan (Aşçılar ocağı) nın aşçıbaşı ve Vekilharç zabitleri, amir ve nazırlarıdır. (Ata Tarihi, cild 1, sayfa 299) Hariçten saraya gelen yiyecek eşyasını şehremini getirir idi. Matbah emini de (Vekilharçlık) vazifesi

Kuşçu Ağa

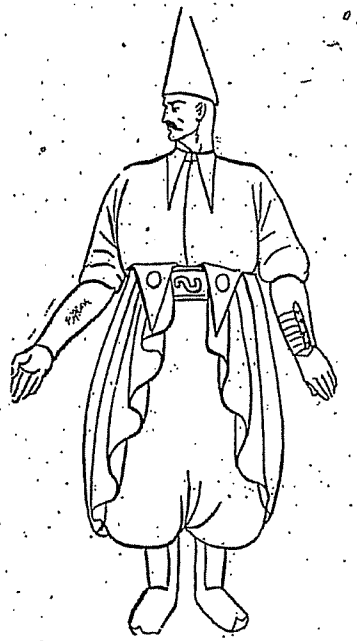
Fodla Ustası

Fodla Kâtibi

Simitçi

Simitçi Başı

görürdü. Bazı tarihlerde ayrıca vekilharç vardır. Vekilharç (İaşe zabiti) olup odaların iaşesi ile vazifedar idi.

Başına pamuk ve tülbent ile yapılan bir başlık giyerdi. Başlığın tepesi yeşildir. İçine üstüste kapanan (Sarma mintan) kuşak, entari dar kollu kaftan, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi. (Resim : Brendizi).

EKMEKÇİBAŞI

Has fırın ve Harc-ı fırın ocağına mensup olan Ekmekçibaşı, Has fırın efradının eskilerindendir. Has fırın ocağı daire-i humayuna mahsus Nan-ı Aziz ve fodla pişirirdi. Has fırın ocağı efradının âmirleri ekmekçibaşı, nazırları mutbak emini, zabitleri Babüssaade ağaları mansabından olan kilercibaşı, yanında kilercibaşı baltacısı olduğu halde mutbak fırınlarını dolaşır iyi ve fena olanlarını kilercibaşıya o da icabına göre (Harç ağası) ve vekilharç ve masraf kâtibi, mutbak eminine ve mühimlerini Silâhtar ağaya ifade ederdi.

Ekmekçibaşılar bu ocak efradının eskilerindendir. Bu ocakta pişirilen (peynirli pide) nin nefaseti meşhurdur. (Ata, cild 1, sayfa 297) (D'Ohsson cild III, sayfa 201) (Hammer cild XVII, sayıfa 66).

Ekmekçi başı başına (Hıseymî külâh), içine entari, arkasına üç peşli kapanica, kırmızı şalvar sarı yemeni giyerdi. (Resim : Valeri).

SARAY EKMEKÇİSİ

Saray Ekmekçilerine (Hassa Ekmekçisi) veya (Ekmekçi Eskisi) denirdi. Has fırına mensup olanlar Padişah dairelerinin ekmeğini temin ederlerdi.

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Saray ekmekçileri ekmekleri taşırken başlarına (Tabla-i Nan) veya (Ekmek tablası) denilen tablayı korlar, bunun üzerinde ekmek taşırlardı. Mintan, üzerine yelek, mor kuşak, bıçak, kırmızı ve siyah şeritli cepken, açık mavi dizden boğma şalvar, (Siyah dizlik) baldırları çıplak kalarak ayaklarına kırmızı yemeni giyerlerdi. (Topkapı Saray Müzesi 3. Ahmet kütüpanesi No. 3690).

SARAY HELVACIBAŞISI

Saray Helvacıbaşısına aynı zamanda (Hoşafçıbaşı) da denirdi. Helvahaneye mensup olup en eski ve mustaitlerinden intihap olunurlardı. Yaşlıları bir miktar maaşla çırağ olurlardı. (Ata Tarihi cild I, sayfa 297, 298).

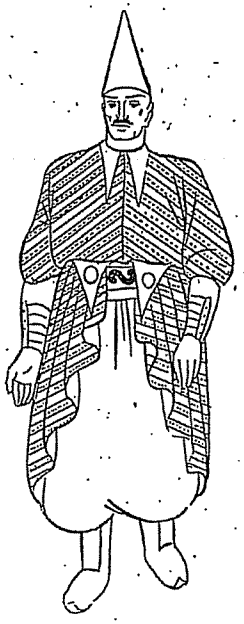
Saray Helvacıbaşısı başına kırmızı sivri külâh, arkasına yeşil yakalı, sarı zeminli kapanica giyerdi. Kollarının dar ve düğmeli oluşu kapanicanın bellibaşlı vasıflarındandır. Kemer kuşak, lâcivert şalvar, sarı mest pabuç giyerlerdi.

(Resim : H. Mtchaux).

HELVAHANELİ

Helvahaneye mensup (Saray helvacılarına) Helvahaneli denir, bunlar tatlıların hazırlanmasına memur idiler. Gayet büyük kazanlarla bir çok gül, gelincik macunları kaynatırlar ve bütün saray dairelerine bunları dağıtırlardı.

Helvahaneliler başlarına sivri külâh giyer, bunun altına âdet üzere fes giyerlerdi. Mavi Haydarî yakalı, ziynetli bir dolama giyer, mintan, kemer (Siyah ve parlak derilerden) kemer kuşak, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi. (Resim : H. Michaux).

Buzcu ve Karcı

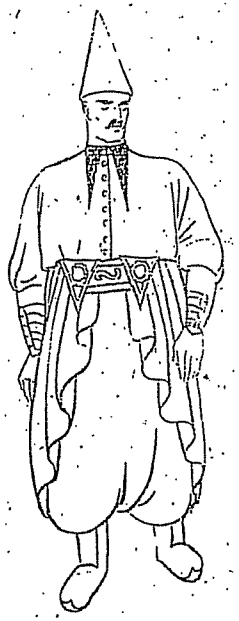
Buzluk Gediklisi

Karlık Gediklisi

Kalaycı

Perhizi

Mutbah Eminliğine bağlı helvacılar bir bölük halinde olup, mevcutları on sekizinci asrın ortalarında altı usta, ile yüzü mütecaviz (Helvacı şakirtleri) nden mürekkep idi (Matbah-ı Amire Defteri No. 7350).

SARAY TATLICISI

Helvahane ocağına mensup olup, burada tatlıya dair yemek ve şurup pişiren (Hassa Tatlıcıları) veya (Tatlıciyan-ı Hassa) ların eski ve mustait olanları Helvacıbaşılığa terfi ettirilirdi. Helvahanelilerden derece itibariyle yüksek addedilirlerdi.

Saray tatlıcıları başlarına armut şeklinde külâh giyer, bunun alt kısmına iki parmak genişliğinde (Alaca sarık) sararlar, iki yandan zülüf terhil ederler, çubuklu entari, kaftan, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi.

(Resim : Alexandre Timoni).

KUŞÇUBAŞI

Kuşhanenin en büyük zabitine (Kuşçubaşı) denirdi. (Ata Tarihi, cild I, sayfa 297) Kuşçubaşının emrinde hizmet eden efrattan en kıdemlisine (Ocakbaşı) denirdi.

Kuşçubaşı, hem avcıdır, D'Ohsson'a göre de (Ormanlar müfettişi) dir. Kuşhane mutbağının amiridir. Merasim günlerinde dört yanlı samur kürk, entari, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerlerdi. (Matbah Mahbesi) veya (Mutbak Hapishane) denilen Fırın hapishanesi onun emrindedir.

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Başına (Üskûf) denilen başlığı giyerdi. üskûfun üzeri geniş tüylerle kaplı olup altında bir yolu siyah, bir yolu beyaz çizgili (Bayrakçık) bulunurdu. Bu başlığın ilk defa Bolayir muharebesinde Birinci Murat tarafından giyilerek (Tac-ı Sultanî) addedildiği tarihî kaynaklarca mervidir. Sonradan Yeniçeri ve saray ağalarının bazılarına merasim günlerinde giydirilirdi. (Resim : H. Michaux).

KUŞÇU AĞA

Kuşçubaşının maiyyetindeki (Ocakbaşı) ya, Kuşçu ağa denilmiştir. Kuşçubaşıya da bir müddet Kuşçuağa denildiği de mukayyettir. (D'Ohsson : Kuşçubaşı) (Hammer : Kuşçu ağa).

Kuşçu ağa Bostancıbaşının nezaretinde bulunan bir müfettiştir. Kendisine mahsus hapishanesi olup, Kuşçubaşı tarafından buraya indirilen mücrimlere (Fırın hapishanesi) ne memur olan (Fırın Odabaşısı) tarafından ceza verilirdi.

Kuşçu ağa, başına hıseymî külâh, altına fes, arkasına kırmızı kaftan, entari, kırmızı şalvar, sarı mest pabuç giyerdi. (Resim : Ferriol).

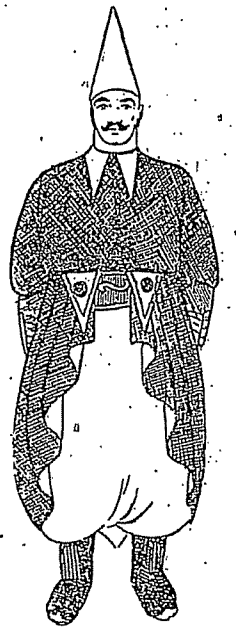
KUŞHANE İKİNCİSİ

Kuşhane mutbağında Kuşçubaşının muavinine (İkinci) veya (Kuşhane ikincisi) denirdi. Bu ağa münhasaran hapis ve terbiye olunacak Haseki ve saireyi (Kuşçular) vasıtasiyle tecziye ederdi. İtaatsizlik edenleri hapishaneye kapardı. Hapishaneye (Kapalı) da denirdi.

Kuşhane ikincisi başına kırmızı barata, altına kırmızı fes, beyaz mintan, şal kuşak, yeşil üç peşli kaftan, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyer, elinde âsâ taşırdı. (Resim : Antonio della Tolla).

Pilâvcı

Kebapçı

FODLA USTASI

Fodla pişirenlerin en mahirine (Fodla Ustası) denir ve padişaha mahsus fodlayı bu usta pişirirdi. (Kâmil tasnifi No. 7224).

Başına kırmızı sivri külâh giyer, kırmızı yakalı, kahverengi kaftan, mintan, kemer kuşak, mavi şalvar, kırmızı mest pabuç giyerdi.

(Resim : Antonio della Tolla).

FODLA KÂTİBİ

Teşrifat-ı Kadimedeki kayda göre, Fodla pişiren ustaların kâtibine (Fodla kâtibi) denirdi. Bunlar muntazam (Girdi, çıktı defteri) tutarlardı.

Başına kırmızı fes, bunun üstüne kırmızı sivri külâh, mintan, kırmızı yakalı kahverengi kaftan, deri kuşak (Sahtiyan kemer) veya (Deri kemer) ki her üç isim de aynı cins kuşaktır. Divit takımı, mavi şalvar, kırmızı mest pabuç giyerlerdi. (Resim : C. Biseo).

SİMİTÇİBAŞI

(Hassa Simitçileri) nin en mahir ve kıdemlileri Simitçibaşılığa tayin edilirdi. "Arnavutköy civarında bir çeşme kitabesinde (Peksimetçibaşı) tarafından yapıldığı kaydı bulunduğuna göre, bu vazifenin araştırılması gereklidir,,.

Simitçibaşı başına beyaz, sivri keçe külâh, mintan, yeşil yakalı beyaz kaftan, beyaz sahtiyan kemer, kırmızı şalvar, kırmızı mest pabuç giyerdi.

(Resim : A. Müller).

SİMİTÇİ

Simitçiler, beyaz sivri keçe külâh, yeşil yakalı üç peşli kapanica, kemer kuşak, mavi şalvar, kırmızı mest pabuç giyerlerdi. Amirleri (Hassa Simitçi Başısı) dır. (Resim : A. Müller).

BUZCU ve KARCI

Hassa buzcu ve karcıları (Kar kuyuları) veya (Buz kuyuları) nda saraya ait kar ve buz muhafaza ederlerdi. Yazın padişaha buzlu meşrubat takdim edilirdi. Karcı ve buzcular, beyaz sivri külâh, beyaz yakalı, renkli ve çizgili kumaşlardan üç peşli kapanica, beyaz şalvar, kırmızı mest pabuç giyerlerdi.

(Resim : Antonio Della Tolla).

BUZLUK GEDİKLİSİ

Başına sarı âdi kavuk giyer, üzerine kırmızı sarık sarar, içine sarı mintan, üzerine yeşil yelek, beline kuşak sarar, mavi şalvar, kırmızı yemeni, sarı kaftan giyerdi (Resim : A. Valeri).

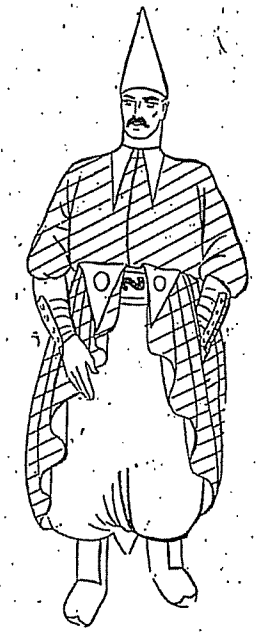
KARLIK GEDİKLİSİ

Başına sarı âdi kavuk, üzerine yeşil sarık içine sarı mintan, üzerine kırmızı yelek, beline kuşak sarar. Mavi şalvar, kırmızı yemeni arkasına sarı kaftan giyerdi. (A. Valeri).

KALAYCI

(Kalaycı ocağı) veya (Kalayhane) ye mensup (Hassa kalaycıları) başlarına âdi siyah kavuk, bunun üzerine kahverengi sarık sararlardı. Mintan, arkalarına siyah göğsü kapalı kaftan, bellerine kahverengi kuşak, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi. (Resim : Catanacci).

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Balıkçı

Ocak Başı

PERHİZİ

Matbah-ı Amire aşçılarından Perhiziler (Kâmil tasnifi 7350 numaralı Matbah-ı Amire defteri) kırmızı sivri külâh, siyah yakalı, mavi zeminli üç peşli kapanica, som kemer, dar lâcivert şalvar, kırmızı mest pabuç giyerlerdi.

(Resim : Catanacci).

PİLÂVCI

Kâmil tasnifi 7350 numaralı Matbah-ı Amire defterindeki aşçılardan (Hassa Pilâvcıları) başlarına kırmızı külâh, mintan, siyah yakalı, yeşil çuhadan üç peşli kapanica, som kemer, lâcivert şalvar, kırmızı mest pabuç giyerlerdi.

(Resim : Kostantin).

KEBAPÇI

Kâmil tasnifi 7350 numaralı Matbah-ı Amire defterindeki (Hassa Kebapçıları) kırmızı sivri külâh, mintan, üç peşli siyah kapanica, som kemer, beyaz şalvar, kırmızı mest pabuç giyerlerdi.

(Resim : Kostantin).

BALIKÇI

Aynı defterde mukayyet (Hassa Balıkçısı) kırmızı sivri külâh, mintan, beyaz zemin üstüne mavi çizgili üç peşli kapanica, som kemer, beyaz şalvar, kırmızı mest pabuç giyerlerdi. (Resim : Kostantin).

OCAKBAŞI

Kuşhanedeki Ocakbaşıdan maada diğer mutbaklardaki aşçıların (Ocakbaşı) namiyle usta ve amirleri vardı. (Kâmil tasnifi 7350 numaralı Matbah-ı Amire defteri) ve (Cevdet tasnifi vesikaları - Saray kısmı - No. 5796, sene 1226).

Başına fes, bunun üzerine kırmızı sivri külâh, mintan, kırmızı kaftan, yeşil kuşak, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerlerdi.

(Resim : Constantinopoli).

SAKAYAN-I SİM-İ HASSA

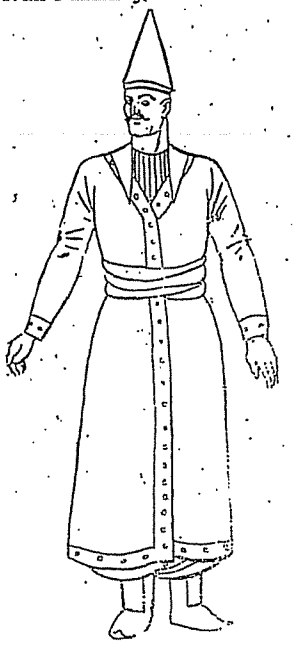
Sakayan-ı Sim-i Hassa bölüğü (Hassa sakaları bölüğü) Babüssaâde ağasının nezareti altında idi. (Vasıf Tarihi cild 1; sayfa 149) bunların kırba ve musluklarını yağlamak üzere her sene (Donyağı) verilirdi. (Sakabaşı) ölünce (Ocak kanunu gereğince, (Sim sakalar kethüdası) onun yerine geçerdi. Baltacılar da bu vazifeye tayin edilip (Muhalif-i Usul) hareketleri duyularak Sakabaşılık (Mutemed hasekilere) verildi.

Divan-ı humayun akdinde yazın, buzlu ve mümessek şerbet, mümessek macunlar, vezir ve divan erkânına dağıtılırdı. Vezir-i Azam geldiği zaman Sakabaşı (Buyur) diye bağırırdı. Padişah saraydan sayfiyeye göç ettiği zaman sakalara (Cebehane-i Amire) den kırba, musluk ve su koğası verilirdi.

Kırmızı sivri külâh, mintan, mavi yakalı, sarı kenarlıklı, kırmızı çuha kaftan, beline kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi. (Resim : Constantinopoli).

SAKABAŞI

Divan-ı Humayun Sakaları veya (Sim Sakalar ocağı) na mensup sakalar,

Sakayan-ı Sim-i Hassa

Saka Başı

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Sebzeci

Mumcu

Divan-ı humayun içtimaında hizmet görürlerdi. (Cevdet tasnifi vesikalar - Saray - No. 4794, sene 1191 ve numara 6214, sene 1150) Ocakları Ayasofya camiinin (Şekerci kapısı) denilen büyük kapısının karşısında Cebehane civarında idi. (Gümüş kaplar) ile taşınan sularla Hırka-i Şerif dairesinin taşlığını yıkarlardı. Sim Sakalar bölük başlarına (Ser Şeke-i Sim) veya (Sim Sakabaşı) denirdi.

Divan-ı humayunun içtima günlerinde Sim Sakalar, sakalar, (Yelpaze) ve (Sineklik) kullanırlardı. Sakabaşı başına kırmızı sivri külâh, entari, kuşak, kırmızı şalvar, sarı yemeni, sarı kenarlıklı kırmızı çuha biniş giyerdi.

(Resim : Constantinopoli).

SEBZECİ

Matbah-ı Amire esnafı cemaatinden sebzeciler vardı. (Koçi Bey - Teşkilât Mecmuası, sayaf 52). Bostancibaşının idaresi altındaki mahsullerden de bir kısmı Has mutbağa gelirdi. Diğer sebzeler, (Sebzehane) ye giderdi. Sebzeciler 200 kişi kadardı. (Sebze defteri) ni Ocak emektarlarından (Bostanciyan-ı hassa sebze kâtibi) tutardı.

Başlarına âdi yeşil kalafat, üzerine beyaz destar, mintan, kuşak, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni, yeşil kaftan giyerlerdi.

(Resim : Constantinopoli).

MUMCU

(Şemi' Geran-ı Hassa) denilen hassa mumcuları, Mutbah-ı Amire esnafından addedilirdi. (Koçi Bey, Teşkilât Mecmuası, sayfa 52) Başlarına âdi mor kalafat, üzerine destar, mintan, mor kapalı kaftan, kırmızı kuşak, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi. (Resim : Constantinopoli).

HAZİNE-İ HUMAYUN

Hazine Odası

Fatih enderun halkının odalarının en yüksek mertebesi olarak Has Odayı kabul etmişti. Bundan sonra Hazine Koğuşu, Üçüncü olarak da Kiler Koğuşu gelirdi. (Fatih devrine ait vesikalar, Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası, sene 8 sayfa 5).

Koğuş Âmirleri

Hazine Koğuşunun âmirleri (Ser Hazine-i Enderun) denilen (Hazinedar Başı) ile (Hazinedar Kethüdası) idi. Hazine Kethüdası, ve Hazinedar başı zaman zaman (Hazine Odası Acemileri) nin âmirliğini ifa ettiler.

Hazine Koğuşunda Diğer Vazifeler

Porselen tabakları muhafaza eden (Tabakçı) da Hazine Koğuşu halkındandır. Hazinedar Başı (Enderun Hazinesi) nden (Taşra Hazinesi) denilen (Hil'at Hazinesi) nin, Hazine Kethüdası da iç hazinenin âmirleri oldukları mukayyettir. (Koçi Beyin Teşkilât Mecmuası sayfa 9, 42) (Âlî, sayfa 41, 43) (Başvekâlet Arşivi - Cevdet tasnifi, vesikalar - No. 1260, 1321, 2067).

(Gılman-ı Hazine) den (Hazine Odalısı) ve (Hazine Odalısı Eskileri) ne on yedinci asıra doğru senede iki defa (Nakışlı kadife çatma) ve birer (Telli kuşak) verilirdi. (Âlî, varak 135).

Kıymetli Eşyalar

Hazineliler, saraydaki hazineleri muhafaza ile mükellef idiler. Saraydaki en kıymetli eşyalar burada hıfzedilirdi. (D'Ohsson) bu kısımda, ayrı ayrı padişah resmi ve padişah elbisesi muhafaza edildiğini yazmaktadır.

Seccadecibaşılık

Hazinedar Başı bir müddet (Seccadeci Başılık) vazifesini de ifa etmiştir.

Muhtelif Akçeler

Saraydaki (Kafdanlı) lara, (esvap akçesi) dağıtılırdı ve bu arada Hazinelilere de verilirdi. Bu dört nöbette olur, "Birinci Nöbet,, de (Büyük çıkma akçesi) "İkinci nöbet,, de (Küçük çıkma akçesi) "Üçüncü nöbet,, de (Münakkaş akçesi) "Dördüncü nöbet,, de (Münakkaş) veya (Mansıp akçesi) verilirdi.

İç Hazinedeki Eşyalar

İç hazine hususî merasimle açılırdı. Padişahlar ekseriya enderun hazinesini ziyaret ederlerdi. Yusuf peygambere ait olduğu rivayet edilen amâme (Amame-i Yusuf) (İmam-ı Âzamın Tacı) (İmam-ı Azamın Amamesi) ululardan İbrahim Etemin Tacı, diğer velîlerin tac ve hırkaları burada bulunmakta idi. (Zübdet-üt Tevarih varak 322-325).

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Sefer Hanesi

Burada diğer odaya (Sefer Hanesi) denilir ve burada (Kıymetli hayvan takımları) (Cebe) (Cevşen) (Miğfer) ve sair (Muharebe levazımatı) vardı. Sonradan bu eşyaların yerleri değiştirilmiştir.

Porselenler ve Diğer Eşyalar

Saraydaki porselenler arasında (Portekiz Porseleni) (Kiyo-Long) zamanı mamulâtı (Papağan örnekleri) 1740 (Saksonya Meissen) 1750 (Chinoiserie) leri takliden birçok parçalar mevcuttur. (Lotus yaprakları) ile müzeyyen altın ve siyah boyalı parçalar, büyük vazolar, Japonya ihracat vazoları, (Kang-Hi) zamanında, on sekizinci asırda Arapça, mongolca yazılı porselenler, (Bleu fa utté) denilen sır altında Kobalt mavili ve (Yeşil familya) tarzında krom rengi nde (Büyük kâseler) tabaklar, (Sevr mamulâtı Fransız Porselenleri (İtal ya porselenleri) (Delf porselenleri) kristaller, Türk işi sandıklar, (Altı saatli içi çalgılı kuş kafesleri) (Büyük Japon tabakları) (Yıldız çini fabrikası por selenleri) (Viyana, Saks, Sevr ve Rus porselenleri) (Sevr tabakları) (Sevr va zo) (Gümüş leğen) (Altın leğen) gümüş ibrik, altın ibrik, altın yaldızlı şem danlar, yemek takımları, muşambalı fenerler, (Çeşm-i Bülbül) namındaki la ledanlık, necef avize, gibi eşyalar vardı.

Emanet ve Bodrum Hazineleri

Emanet Hazinesi ve Bodrum Hazinesi gibi hazineler vardı. Milâdî 1680 yılında (Hazine-i Enderun-u Humayun) da yapılan bir yoklamada 199.371 adet parça bulunduğu tesbit edilmiştir.

Bodrum Hazinesindeki küplerde (Hasene-i Sultaniye) (Eşrefiye) (Sikke-i Efrenciye) namiyle sikkeler vardı.

Haneler

Hane denilen diğer salonlarda Hazineye ait eşyalar vardı.

Yedikule Mahzenleri

Üçüncü Murad zamanında saray hekimliği yapmış olan (Dominicos) Yedikule mahzenlerinde bir kısım eşyanın hıfzedildiğinden bahsetmektedir.

Hazineye Giren ve Çıkan Eşyalar

Bedelleri ile satın alınarak hazineye konan eşyalar arasında (Elmas kaşıklar) (Kevkeb-i Dürrî) veya (Şepçırağ) gibi elmas ve saire vardı.

Hazine gelen ve giden hediyelerle bir taraftan dolar, bir taraftan boşalırdı. Hazinedeki eşyalar sefirlere, ve bazı yabancılara padişahın müsaadesiyle gösterilirdi.

Sultan Selimin Vasiyeti

Sultan Selim altınla doldurduğu hazineyi ahfadından biri bakır ile doldursa, o andan itibaren hazinenin kendi mühriyle açılıp kapanmamasını vasiyet etmişti.

Hazinenin Açılma Merasimi

Hazinenin açılıp kapanma merasiminde buna ait hususî bir usûl vardı. (Topkapı Sarayı rehperi sayfa 90).

Tahtlar

Sedefli taht (Arefe Tahtı), (Abanoz Taht), Şah İsmaile izafe edilen tahtın, Nadir şah zamanına aidiyeti de taayyün etmemiştir. Bu zamandan daha eski (Hazine kuyudatı) nda bu tahtın kaydı gözükmektedir. Bu taht (Hindkârî) diye tesmiye edilip (Hind-Türk işi) dir. Bu tahtın üzerinde aynı cesamette inciler, altın üzerine kırmızı, açık ve koyu yeşil fevkalâde bir mineyi havidir. İnci, zümrüt, ve yakutlar bu minelerin üzerine oturtulmuştur.

M. 1760 tarihli, hazine defterinde bu taht (Taht-ı Keykâvus) namiyle kayıtlıdır. Bu tahtın (Yakutlu babalar) ının tepesinde bulunan Hindî elmasların inrac edildiği ve iki adet döşeme tahtası arkasından 2357 dirhem altın sökülüdüğü mukayyettir. Aynı defterde astarı (Isfahanın Dibası) yüzü (Güvez Atlas) üzerine inci ve zümrüt, yakut işlemeli yastığı, yeşil kumaş astarlı, yüzü çiçekli acem dibası bir şilte, çiçekli Isfahan dibası döşemesi kayıtlı, ise de bugün bunlar mevcut değildir. Üzerine bir incili yastık konmuştur.

Hazine-i Âmire-i Enderundaki Eşyalar

Topkapı Sarayı M. 1505 tarihli, Enderun Hazinesi defteri (Hazine-i Âmire-i Enderunî) o zamanın hazine mevcudatı bütün aşağıdaki bendlerde gösterilmiştir.

Kaşıklar

(Münakkaş Kaşık) (Sade Kaşık) (Şerbet Kaşıkları) (Palude Kaşıkları) (Sığır boynuzu kaşık) (Billûr saçlı kaşık) (Firengî kaşık) (Sedef kaşık) (Akik kaşık) (Necef kaşık) (Fildişi kaşık) (Bağa kaşık) (Abanoz kaşık) (Kuğu gagası kaşık) (Boynuz kaşık).

Taraklar

(11 adet ağaç tarak) (Balık dişinden tarak) (Fildişinden tarak).

Kuşaklar

(Balık dişi bendli kemer kuşak) (Altın bendli kemer kuşak) (Sade Bay-ı güzin kuşağı) (Bay-ı Berk kuşak) (Şir Sekre kuşak) (Berk kuşaklar) (Altınlı ibrişim Hindî kuşak) (Sade ibrişim Hindî kuşak) (Mağrî kuşak) (Altınlı bez kuşak) (Muş-u Dendan kuşak) (Kastabî kuşak) (Azebî kuşak) (Kuşak kenarı) (Hizdiz bez kuşak) (İbrişim kuşak) (Yün kuşak) (İbrişim iç kuşağı) (Hindî ak bez) (Altınlı Hiri kuşağı) (İç kuşağı kalkarı).

Başlıklar

(Yeşil Frengî Şeb Takke) (Çatma Bursa kadifesi Takke) (16 Frengî Sade Takke) (6 Kuzu derisi takke) (4 İbrişim musannifi takke) (6 Sade Kemha takke) (4 Tiftik takke) (2 İbrişim Şeb külâh) (2 Tiftik Şeb külâh) (7 murabbâ mücevveze) (5 Örmek mücevveze) (9 Arakiye) (1 Yüzü Frengî zırhtan mücevveze) (Yüzleri Frengî ve Derbendî zırhtan 2 külâh ile arakiye) (1 Derbendî Tolga) (1 Sade Şehrî Tolga) (Şehrî Zernişanî Tolga).

Seccadeler

(2 maktaı bez seccade) (7 Şamî seccade) (1 Bayramî seccade) (6 Arabî seccade) (1 münakkaş atlas seccade) (15 Menemen seccadesi) (2 Mağrip kilimi) (İran seccadeleri).

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Kaliçalar

(3 İbrişim Kaliça) (Padeden büyük münakkaş Acem Kaliçası) (69 yeni nakış kaliça) (8 Menemenî kaliça).

Keseler

(1 Münakkaş keçe kese) (1 Halkalı kese) (5 Alaca bîz "bez„ kese) (10 çuha kese) (Eylek kadifesi kese) (1 Altınlı ibrişim kese) (1 Altınlı Bursa kadifesi kese) (1 Mekke-i Şerife örtüsü kese) (1 Sade Nemed kese) (Münakkaş kadife kese) (12 murabba kese) (9 Örmek kese) (1 Mağrip örmeği kese) (5 Sade atlas kese) (11 Frengî Kemha kese) (7 alaca mukattâ kese) (6 Frengî kadife kese) (Alaca atlas kese) (13 Hamam kesesi) (Kırmızı Frengî sade Mushaf kesesi) (9 Kemhadan İbrişim kese).

Hokkalar

(3 Şemsad ağacı Kendekârî hokka) (1 Şemsad ağacı hokka) (2 Fususkârî ağaç hokka) (3 Sade Şemsad ağacı hokka) (1 Bakır hokka) (Münakkaş ağaç hokka) (1 Mukavva hokka) (1 Kurşun hokka) (1 Fildişi hokka) (1 Zernişanî hokka).

Kalemdanlar

(Abanoz ağacı kalemdan) (Ağaç kalemdan) (Sahtiyan kalemdan).

Bıçaklar

(Şirâzî yekpare bıçak) (Dırnak "Tırnak„ bıçağı) (Baş bıçağı) (Kınsız çaker bıçağı) (Sade kınlı çaker bıçağı) (Engerüs bıçağı) (Kınlı Firenk bıçağı) (Kınlı küçük bıçak) (Kınsız küçük bıçak) (Gümüş bendli büyük bıçak) (Gümüş bendli meyan bıçak) (Gümüş bendli küçük bıçak).

Hançerler

(6 Zernişânî Bulâd hançer) (Firengî Bulad Hançer).

Aynalar

(16 Pulâd ayna) (6 Mukavva ayna) (3 Kendekârî ayna) (1 Minekârî ayna) (1 pirinç ayna).

Üskûreler

(3 Yeşîm üskûre) (3 Sığır boynuzu üskûre) (2 Mukavva üskûre) (3 Küçük ak fakfurî üskûre) (Ak fakfurî büyük üskûre) (2 Münakkaş fakfurî üskûre).

Bardaklar

(Mermer taş bardak) (Münakkaş bardak) (Çini münakkaş bardak) (Şerbet bardakları).

Tabaklar

(Meyane gılaf içinde tabak) (4 Münakkaş ağaç tabak) (Frengî tabak).

Sofralar

(1 Büyük sofra) (Büyük çuha sofra) (24 çuhadan mukatta şamdan sofrası) (3 atlas ve armalı şamdan sofrası).

Çanaklar

(Ak mermer çanak) (Gılaf içinde yeşîm çanak) (1 Mermer çanak) (Kapaklı rusî ağaç çanak) (1 fakfurî çanak).

Maşraba ve Sürahiler

(Kapaklı Kebirî surahi) (Memzuç maşraba) (Altınlı maşraba) (Firengî surahi) (Ruh-u tutya maşraba) (Bakır zernişanlı maşraba) (Münakkaş ağaç maşraba) (Yeşîm maşraba) (Pirinç maşraba) (Fakfurî surahî) (Küçük dibi gümüşlü, demir surahi)

Mataralar

(4 Gümüş bendli matara) (11 Bendsiz matara) (Matara Bendi).

Nihaliler

(Mukatta çuha Nihalî) (Mukatta sahtiyan nihalî).

Makramalar

(Eğin makraması) (Kenarı şeritli döşek makraması) (Sade döşek makraması) (Altınlı makrama) (Sade makrama) (Zerrin baft kenarlı makrama) (Münakkaş makrama) (Nohudî makrama) (Bürümcük makrama).

Çarşaflar

(İbrişim ile işlenmiş tafta çarşaf) (İbrişim ile işlenmiş ak bez çarşaf) (Ak bez çarşaflar).

Yastıklar

(Sade yeşil frengî kemha astarlı frengî diba yastık) (Kırmızı firengî sade Kemha astarlı firengî diba yastık) (Sade Kemhalı yastıklar) (Kadife astarlı Sırma-i fırengi, sırma ile işlenmiş kadife yastık) (İbrişim ile işlenmiş bez yastık) (Sırma-i firengi kemha yastık) (Altınlı Bursa kadifesi yastık) (Yastık yüzü) (Bayramî yastık).

Minderler

(Altınlı Bursa kadifesi minder yüzü) (Altınlı Bursa kadifesi minderler) (Altınlı rengâmiz kemha minder) (Alaca bez minder) (Bezden minder yüzü) (Kırmızı ibrişim işlenmiş bez minder).

Dolamalar

(Sade yezid kemha dolama) (Çalma yezid kemhası dolama) (Benek yezid kemhası dolama) (Benek yezid atlası dolama) (Bursa kemhası dolama) (Firengi hare dolama) (Sade firengi atlası dolama) (Samur kürklü çatma kemhası yezidî dolama) (kürklü yezidi benek kemha dolama) (Hindî Kutmu dolama) (Kırmızı çuha dolama) (Asumanî dolama) (Gergi Şamî dolama).

Cüppeler

(Iskarlat çuhalı cüppeler) (Kürk taşı cüppeler) (Samur kürklü cüppeler) (Vaşak paçalı cüppeler) (Kakım kürklü cüppe) (Vaşak paçası kürklü sırmayî firengi çatma cüppe).

Fistan veya Fistonlar

(Firengi Sade Kemha fiston "fistan„) (Bursa kemhası fistonlar) (Çatma

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

firengi atlas fiston) (Çatma firengi kemha fiston) (Benek-i firengi kemha fiston) (Yezidî Çatma kadife fiston) (Yezidî benek atlas fiston) (Çatma Aselî firengi kadife fiston) (Rengâmiz Benek firengi kadife fiston) (Sırmayî ve siyah Duhuyî firengi kadife fiston) (Bursa beneği kadife fiston) (Kadife fiston) (Kırmızı Bursa kemhası fiston) (Vaşak kürklü sırmayi firengi çatma kadife fiston) (Samur kürklü Sırmayı yezidî çatma kemha fiston) (Samur kürklü firengi aselî kemha fiston) (Firengi kadife fiston) (Murabba fiston).

Kaftanlar

(Mor Iskarlat çuhalı Aselî Duhuyî firengi sade kadife kaftan) (Kırmızı Iskarlat çuhalı siyah duhuyî firengi sade kaftan) (Kırmızı Iskarlat çuhalı siyah firengi çatma kadife kaftan) (Firengi ve yezidî sade kemha, rengâmiz Benek firengi kadife kaftanlar) (Bursa kemhası astarlı Sırmayi Alâ firengi çatma kadife kaftan) (Çuha astarlı firengi sade kemhalar) (Yezid kemhası astarlı firengi sade kemha kaftanlar) (Çuha firengi çatma kemha kaftanlar) (çuhalı yezidî çatma kemha kaftanlar) (Kemha astarlı Yezidî çatma kemha kaftan) (Sade firengi kemhalı firengi benek kemha kaftan) (Çuhalı benek yezid kemhası kaftan) (Çuhalı firengi sade sırmayî atlas kaftan) (Bursa çatması kaftanlar) (Bursa Münakkaşı kadife kaftanlar) (Bursa kemhası astarlı cüppe kaftanlar) (5 göbekli gılafsız kaftanlar) (Murassâ kaftan).

Taslar

(1 Kapaklı Küftekârî pirinç tas) (7 Cam tas) (1 Pirinç tas) (Birbiri içinde kapaklı münakkaş tas) (Küftekârî pirinç tas) (3 Küçük pirinç tas) (İznik çinisinden ayak tası).

Perdeler

(1 Alaca Yezid Kemhası perde) (Firengi musavver perde) (12 Dülbend-i Berkî).

Yelpazeler

(Tavus kuyruğu yelpaze) (Muhtelif yelpazeler) (12 Mukavva yelpaze) (7 Hurma yaprağı yelpaze).

Bohçalar

(2 Mukatta bohça) (Şamî bohçalar) (Alaca bohçalar).

Çubuklar

(295 demir çubuk) (Hurda çubuk).

Kebeler

(17 Yanbolu kebesi) (2 Firengî kebe).

Kumaş ve Kumaşlı Cisimler

(Yün Abaî) (2 Şamî Abaî) (15 ibrişim Hind Ridası) (19 Mısırî Rida) (5 Mekke örtüsü) (1 Top bürümcük) (1 Kevakip resim Bez) (1 İbrişim Tül) (7 Ketan "keten,, bezi) (İbrişim musannif tahfife) (Ortası Pelenk derili firengi diba nihali) (Ortası Pelenk postlu sırma ile işlenmiş firengi sırmayi Duhuyî Kadife) (Atlas satranç natığı "Satranç örtüsü,,) (Firengi Sade atlas katır çulu) (Firengi sade katır çulu) (Benek Yezid Atlası) (Taâm örtüsü).

Kemhalar

(Çatma Yezid Kemhası) (Benek Yezid Kemhası) (Sade Yezid Kemhası) (Küçük Benek Yezid Kemhası).

Kadifeler

(Benek Yezid Kadifesi) (Sırmayi Firengi Sade Kadife) (Donluk rengâmiz Firengi Kadife).

Yağmurluklar

(Çuha kaftan yağmurluk) (Gice kaftan yağmurluk).

Muhtelif Pareler (Parçalar)

(Tiftik Paresi) (Post-u Arslan) (18 Yeşîm pareleri) (Mekke-i şerife kapısının ağaç pareleri) (Post-u Vaşak) (Paçay-ı Vaşak) (5 Kaplan kürkü) (19 balık dişi pareleri) (Sahtiyan Başmaklar) (90 Pil dişi "Fil dişi,,) (740 balık dişi) (Bir zenbil balık dişi) (2 Buhur sipaları) (Kemha Paresi) (Astar Paresi). (Çuha pareleri).

Gömlekler

(1 Bayramî gömlek) (63 Bez gömlek).

Donluklar ve Donlar

(1 Bayramî don) (57 Bez don) (59 Uçkur) (Donluk keçe) (Donluk kırmızı Iskarlat çuha) (Donluk mor Iskarlat çuha).

Çoraplar

(1 Çift çuha çorap) (2 Trabzonî çorap).

Peşkirler

(1 Kesayî Peşkir) (1 Münakkaş Peşkir) (3 Ak peşkir).

Tülbendler

(Gezi Tülbend) (1 Arabî Kendekârî tülbend) (11 Pençah gezi tülbent) (21 Nilurî ve Muhayyer ve gayrı tülbent) (5 Şemle) (1 Tülbent örtüsü) (1 sırma işlenmiş saraplı tülbent).

Şamdanlar

(1 Bakır büyük altınlı şamdan).

Kadehler

(Lazî kadeh) (Trabzon kadehi) (Kadeh göbeği).

Tuzluklar

(Dipli kapaklı tuzluk) (Saplı firengî tuzluk).

Kâğıtlar

(Hindî kâğıtlar) (Dercler) (Semerkandî kâğıtlar).

Asâlar

(1 Ejderha başı ağaç asâ) (Şemşar ağacından asâ) (1 Hindî asâ) (Kamış asâ).

eğitim amaçlıdır.

Zırhlar

(5 Derbendî zırh) (1 Firengî zırh).

Yaylar

(628 yay) (1 Zenberek yayı) (1 demir yay) (6 Kebir yay) (15 Keman gûre) (17 Kirişî yay) (Yay tozu) (3 İbrişim yay kirişi).

Kalkanlar

(Silâhşor kalkanı).

Kabzalar ve Saplar

(1 Balık dişi kılıç kabzası) (Dımışkî kılıç kabzası) (Altınlı demir Tazıyane kabzası) (31 Balık dişi, fil dişi Füsuskârî Tura kabzası) (7 Ege kabzası) (Hançer sapları) (Zernişanî balık dişi sap) (Balık dişi hançer sapı) (Kılıç kabzası).

Balişler

(Abanoz ağacı kerde baliş) (Şimşad ağacı kerde baliş) (Kerde Balişler) (Maktaı kuzu derisi kerde baliş) (Maktaı sahtiyan kerde baliş) (Maktaı çuha kerde baliş) (İbrişim musannifi kerde baliş) (Sade mukatta kemha kerde baliş) (Küçük öd ağacı kerde baliş).

Tepsiler

(1 Küçük yeşîm tepsi) (Bakır tepsi) (Gümüş tepsi).

İbrikler

(4 Bakır ibrik) (2 Pirinç ibrik) (1 İbrik-i İznikî) (1 Leğen-i İznikî).

Musiki Âletleri

(Dört kopuz) (Bir Tanbura) ("Üstad-ı Tabl„ "Üstad-ı Kös„ veya "Köscü Başı„ nın kullandıkları 7 Tabılbaz Turası) (Sığır boynuzundan boru) (Ağzı ve dibi altınli sığır boynuzundan boru).

Gılaflar

(Maktaı çuhadan Belek gılafları) (Yezid kemhasından kılıç gılafları) (Çuhadan kılıç gılafları).

Rahmeler

(Pirinç Rahme) (7 Ağaç Rahme).

Kemend ve Sicimler

(13 İbrişim sicim) (1 Reşte sicim) (24 İbrişim kemend).

Belekler

(Gümüş bendli belek) (Bendsiz münakkaş belek).

Teraziler

(Pirinç tarazu) (Ağaç firengi terazu) (Terazu dirhemleri) (Gümüş terazu).

Leğenler

(2 Bakır küçük leğen) (2 Bakır büyük leğen).

Sahanlar

(Büyük Türkî sahan) (Firengî Sade Sahan).

Toplar

(Ağaç top) (Kılaptan ile işlenmiş ibrişim saraplı top) (Gılaflı pirinç top) (İbrişim top) (Felek topu).

Taşlar

(Pirinç Küftekârî Şamî taş), (Birbiri içinde pirinç küçük taş), (Küçük Şamî taş), (Kehriba taşı).

Dayireler

(10 ağaç rubu dayire), (8 Pirinç rubu dayire) (3 tamam dayire) (Rubu dayire).

Muhtelif Eşyalar

(16 Büyük ve küçük kadife gılaf içinde satırlap), (1 Pirinç âlet), (Rücû Kevakip), (16 Kubur), (Bir sandık yay kirişi ile Kalem), (17 Kamçı), (12 Kamçı sapı), (Pirinç Davat), (Nakkaş kâğıtları), (Hırdavat), (10 Kabza), (124 Destemal), (Kılıç çengelleri), (Tüfek kalıpları), (İbrişim sapan), (Mervaridli Halta), (Siyah Kadife Halta), (Balık dişinden küçük yaba), (Münakkaş kadifeden Hecin devesinin heybesi), (Küçük Dernecef), (Büyük Dernecef) (Gılaflı Simtıraş), (Sade Halta), (Padişah Mührü), (Has Misk), (8 Mıknatıs taşı), (1 Büyük kapak), (2 Küçük kapak), (1 Ak mermer), (Bakır Hurdavatı), (Bakır zincir), (2 Kese okluk kamiş), (Bakır toplu sepa "Sehpa„), (3 Camedan), (45 Ham demir), (Firengî saat), (Gergedan boynuzu), (9 Bulan boynuzu), (Demir tavla), (Füsuskârî tavla tahtası), (1 Kemha kese içinde satranç), (13 Keçe), (Gılaflı kendekârî çatma kadife kürsü), (81 demir yemerde), (Dımışkı demir), (1 Şikest kılıç), (Kabza kınlı eğe), (7 Büyük Süture), (Ağaç matrak), (2 Tüfek ağzı), (1 Zenberek mengenesi), (1 Mengene), (Ağzı gümüş fener boynuzu), (1 Yeltar), (32 Gılaflı dolayî kalkan), (Kendekârî kutu), (3 Sultaniye sikkeleri), (1 Atlas Sadender), (Tesbihler), (Sahtiyan kese içinde Sandık-ı Anberî), (4 Buhurdan), (1 Ağaçtan Endişe Miftah), (3 demir fenerler) (3 demir sefer feneri), (6 İbrişim kutu), (İki kese hurda öd ağacı), (Sahtiyan satranç natığı), (2 Buhur sipaları), (20 Destere), (Fususkârî küçük kemik sandık), (Kspaklı firengî "Testi„ Desti), (Perde halkası), (Saplı Süzgü), (Altınlı kılıç ve bilek bendi), (Merdane Üskûfe), (Münakkaş deve tüyü yemerdesi), (Münakkaş rahle), (Altın nakışlı büyük Badiye), (Altınlı Baygüzin). (48 Arka kaşiyacağı).

Hazine-i Humayundaki Müteferrik Eşyalar

Topkapı sarayında bugün mevcut olan hazine eşyası arasında necef, yeşim, altın gümüş ve demirden masnu (Murassa topuzlar) vardır. Bunlar merasime ait olup bazı kimseler bunları ellerinde taşırlardı.

(Altın Beşik) in üzeri (Gülgâni diba) üzerine inci ve zümrüt işlemelidir.

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Murassa kemerler ve tokalar, fil dişi tokalar, Fatihten itibaren padişahların merasim ve teşrifat elbiseleri vardır.

(Fatihin kavuğu) nda 5 cm. kutrunda yuvarlak ve yekpare bir zümrüt sorguç ve kabzası yekpare zümrüt (Süranî hançer) bulunmaktadır. Bu başlık (Gazi sorgucu) namiyle maruftur. İkinci (Bayezidin sorgucu) iri elmas ve incilerle süslüdür.

İkinci Bayezidin Suranisinde büyük zümrütlerle tepesinde bir altın saat mevcuttur. Altın tel ile dokunmuş (Bayezidin kafdanı) emsalsizdir.

(Birinci Selimin hançeri) necef ve yakut ile işlenmiştir. Bu tarz hançerlere (Selimî hançer) veya (Selimî Süranî) denir. (Kanunîriin kafdanı) İtalyan kadifesindendir.

(Birinci Mustafanın hançeri) kabza ve kını mercandandır. Kırmızı kadife üzerine (İncili perde), şehzadegân ve sultanlara ait (İncili cüz keseleri), (Yazı cilbendleri) mevcuttur.

(İkinci Süleymanın sorgucu) ile (Birinci Mahmudun sorgucu) gayet muhteşem ve kıymettardır.

(İkinci Mustafanın kafdanı) ile (Üçüncü Osmanın kafdanı) Bursa kumaşlarıdır. On metre uzunluğunda ve iki metre genişliğinde Karahisarînin tilmizlerinden Elhac Süleyman Ketebelerinin on bir senede yazdığı büyük levha, Besmele ve İhlâstan bir cami şekli yapılmıştır. Bu levhada muhtelif yazı nevileri vardır. Her birinin köşesinde (Kalem-i Sülüs), (Kalem-i Muhakkak), (Kalem-i Âlî), (Mukalî), (Tevki-i Müselles), (Nesih), (Talik), (Müdgame), (Nesceli), (Riyhan), (Müdgami-i Mecmua) gibi yazı nevileri de gösterilmiştir.

(Silâhtar ağa elbisesi), (Dördüncü Muradın murassa zırh takımı), (Mücevherli tirkeşler) ok atmağa mahsus (Zihgirler), (Siperler), (Birinci Ahmedin gürzü), (Sırma işlemeli Mahmil), (Ok kuburları), (Barutluklar), (Oturtma saatler), (Askı saatleri), (Edirnekârî) oturtma saatlerin muhafazaları, (Ecnebî nişanları), (Gansuguri), (Altın yaldızlı bakır kandiller), (Mücevherli İngiliz saati), (Murassa nişanlar), Osmanlı ve Avrupa Madalyaları, (Murassa çubuk imameleri), (Pırlantalı Baston), (Necef çekmece), (Bağa çekmece), (Ketebeli levhalar), (Tasvir-i humayun nişanı), padişahların minyatür tasvirleri, (Dürbinler), (Bağa yıldız taşı), (Yeşim, altın, gümüş, yazı takımları) yazı çekmeceleri, Kâbenin dam sularının akmasına mahsus (Altın oluk), (Altın alem), (İnci püskül), (Altın askı) zümrüt ve yakutlu (Satranç) ve (Dama taşları).

Fil dişi ile mozaik işlemeli çekmece, (Acem kadifesi seccade), (Siyah kehribar kadeh), (Şah İsmailin kemeri ve bazubendi), Hindistan cevizinden yapılmış eserler, Badiye (Mineli camdan askı kandil), (Elmaslı nargileler), (Kâse), (Kehlibarlar), (Öd ağacı), (Sandal ağacı tomrukları), (Zümrüt, yakut ve elmas firuzeli mushaf, kitap ciltleri) çok zengindir.

(Kâbe ve Medinenin kilit ve anahtarları) bu anahtarlar saraya getirilirken (Miftah alayı) namiyle merasim yapılırdı.

Sultanların vaz-ı hamline mahsus (Sedefli iskemle) kök inciden insan heykelciği, şerbet bardakları, (Türk halısı), (Sedef, akik, necef, fildişi, bağa, abanoz, kuğu gagası, boynuz ve saireden kaşıklar) Tamitci Yahyanın (Kafa tası) cep ve yastık saatleri, kavuk örtüleri.

(Şemsiye, asâ, müttekâ, main, çevkân gibi isimler taşıyan bastonlar).

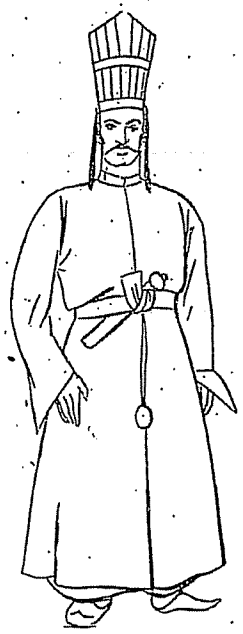
Mercan düğmeli, üzeri incili, şehzade Mehmedin derse başladığı elbise, (Elma ve feyum kürkler), (İnci tesbih), (Mushaflar), (Naylar), (Kaşağılar), (İkinci Osmanın maşlahı), (Birinci Selimin tulumu), (Pamuklu hırka), (Sincap kürk), (Fincanlar), (Tıraş malzemesi), (Murassa sünnet takımı), (Kanunî-nin entarisi) bu entari üzerinde lâle ve karanfil resimleri vardır. (İkinci Selimin entarisi), (Birinci Mahmudun şalvarı), (Üçüncü Kadın Efendi elbiseleri), (Küpeler), (Hulliyat), (Murassa kalemtıraş), (Mercanlı bıçak), (Binlik tesbihler), (Sineklikler) gibi daha birçok sanatkârane yapılmış eşya vardır.

HAZİNEDARBAŞI veya BAŞYAZICI

(İkinci Oda) denilen hazine odasının en büyük âmiri (Ser Hâzin-i Enderun) denilen Hazinedar başıdır. (Enderun Hazinesi) nin zabiti olan bu memuriyete (Enderun Hazinedarı) veya (Enderun Hazinedar başı) denildiği gibi, bir zamanda (Enderun baş yazıcısı) veya (Hazine baş yazıcısı) gibi memuriyetlerde aynı kimseye izafe edilmiş, sonradan yazıcılık (Hazinedar ağa) lıktan ayrılmıştır. Emrinde altmış tane (Hazine gılmanı) vardı (Âlî, Umumî kütupane nushası sayfa 135).

Birinci Ahmed zamannıda (Hazine iç oğlanları), (Hazine hademeleri) veya (Hazine-i Amire gılmanı) nın mevcudu seksen kişi kadardı. (Zübdet-üt Tevarih, varak 325) bunlardan derece alanlara (Hazine-i Humayun Eskileri) denirdi ve derece itibariyle (Hazine koğuşu efradi) addedilip (Hazine odası acemileri) nin mafevki addedilirdi.

Enderun-u Humayun Baş Yazıcısı, resmî günlerde başına som sırma takke

Hazinedar Başı

Baş Efendi

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Hazine-i Humayun Kethüdası

Hazine-i Humayun Başkullukçusu

ve fes giyer, iki tarafına zülüf sarkıtır, başlığının (Baş Yazıcı Takkesi) olduğuna alâmet olmak üzere kırmızı çuha üstüne sırma ile üzeri hususî surette işlenirdi.

Arkasına önü kapalı, dar kollu sarı çuhadan (Enderun cübbesi) bunun üzerine kahverengi (Püsküllü kemer) takar, arasında divit taşır. İçine çiçekli entari, altına kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi.

(Resim : Topkapı Sarayı Müzesi - Üçüncü Ahmed Kütüpanesi - No 3690).

BAŞEFENDİ

Kanunî zamanında ihdas edilerek o devirde lâğvedilen (Hazine İkinci Yazıcısı) na (Baş Efendi) tabir edilirdi. Hazinedar başının muavini mesabesinde idi.

(Birinci yazıcı) yanında (İkinci yazıcı), (Üçüncü yazıcı) ve (Dördüncü yazıcı) olup, bunların üç (Gedikli Efendi) leri ve üç de (Hazine mülâzımları) ve (Hazine Odası oğlanları) vardı. Hazinedarlar dairesinde otururdu. Kethüda ve Baş Yazıcı gibi ağalara (Hazine ağaları) denirdi. Bunlar hazine defterlerini tutarlardı.

Baş Efendi, başına yeşil kâtibî kavuk, üzerine beyaz destar, entari, kuşak, kol ağızları yenli, yeşil kürklü libas giyer, sol yanlarında (Askı çanta) taşırlar, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyererdi.

(Resim : Antonio della Tolla).

HAZİNE-İ HUMAYUN KETHÜDASI

Fatih Sultan Mehmet zamanında Hazine Baş Yazıcılığı, Baş Kullukçuluğu, Çantacılığı, Hazine Kethüdalığı, Hazine Kafdancılığı, İkinci Yazıcılığı, üçüncü, dördüncü yazıcılıkları ve bunların üç nefer mülâzımları ihdas olundu.

Hazine-i Humayundan bazı eşya çıkarılması için (İrade-i seniyye buyurulduktа), Hazine-i Humayun kethüdası, ikinci üçüncü ve dördüncü Efendiler ile otuzdan yüze kadar agavat beraber olduğu halde Bab-ı Humayuna bilvusul kethüda mührünü fek ile Baş Yazıcı kapıyı açarak cümle derunu hazineye dahil, (Ata I, 199) olup halen Topkapı sarayı müzesinde bulunan kilit açılır ve Hazineye konan veya alınan eşyalar bu suretle muamele görürdü.

Hazine kethüdası, arkasına içi canfesli çuha biniş giyerdi. Tayin olunduğu zaman bol yanlı samur kürk verilirdi.

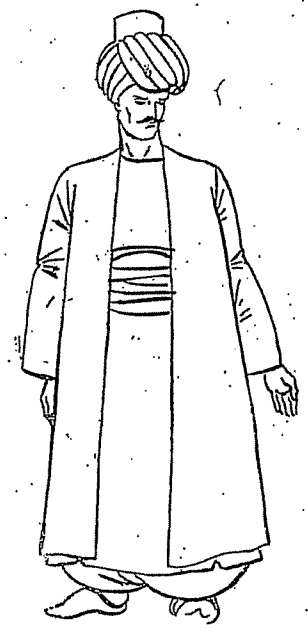
Hazine-i Humayun kethüdasının yanında (Mühr-ü Humayun) bulunurdu. Bu vazifesi dolayısiyle emniyetli bir kimse idi. Hazine-i Humayundaki eşyanın da muhafazasına memur idi. Saraydaki eski eşyalar imha edilmeyip hariçte bu ağa vasıtasiyle sattırılırdı.

Kırmızı çuha şalvar, sarı mest pabuç veya yemeni giyerdi. Beline geniş donluk sarar arasında hançer taşırdı.

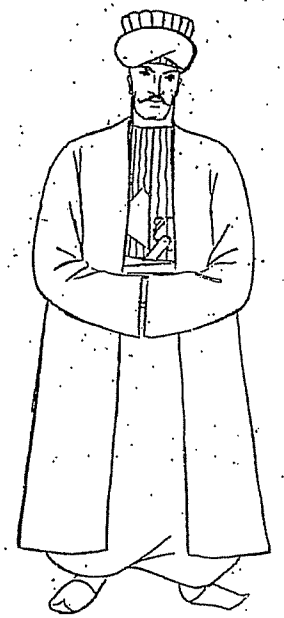
(Resim : Giuseppe Antonelli).

HAZİNE-İ HUMAYUN BAŞKULLUKCUSU

On yedinci asırda (Saray-ı humayunun döşeme mevsimi) esnasında, Ha-

Hazine-i Humayun Kullukçu Eskisi

Gedikli Efendi

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Hane-i Humayun Üçüncü Yazıcısı — Hazine-i Humayun Tüfekçi Başısı — Hazine-i Humayun Kullukçu Eskisi

zine-i Humayun Kethüdası ve Baş kullukçusu, soğuk çeşme kapısının karşısındaki terziler kârhanesinde bulunan, terzi başı, hallaç başı, yorgancı başı, hasırcı başı, (Döşenecek daire) yi ve halı nevilerini, vesaiti göstererek avdet eder, ve baş kullukçu bu hizmetlere devamla, ikmalini defterlerile Hazine kethüdasına arz ve takdim ederdi. (Ata tarihi cild 1, sayfa 172).

Baş Kullukçu aynı zamanda ayda bir kere Hazine Kethüdası, çantacı kafdancı ve yazıcılarla birlikte Hazine-i Humayuna girerek temizlenmesi lüzumlu olan eşyayı temizlerdi.

Baş Kullukçu başına içi pamuklu beyaz destar ile yapılan (Oturak kavuk) giyer, entari, kuşak, yeşil çuha zeminli kürk, kırmızı dökme şalvar, sarı yemeni giyerdi.

(Resim : H. Michaux)

HAZİNE-İ HUMAYUN KULLUKCU ESKİSİ

On altıncı asırda Hazine Baş Kullukçusunun bir muavini vardı. Hazinenin muhafazasına memurdu. Hazine-i Humayun Kullukçu Eskisi başına beyaz destar sarar, arkasına sırma şemseli kırmızı bir salta, kuşak, arasında bıçak, dizden boğma lâcivert şalvar, kırmızı yemeni giyerdi.

(Resim : Ernest Till).

GEDİKLİ EFENDİ

Baş Efendiliğin lâğvından sonra (Hazine-i Humayun Yazıcıy-ı Sanisi)

nc (İkinci Gedikli Efendi) (Hazine-i Humayun Yazıcıy-ı Salis) ine (Üçüncü Gedikli Efendi) ve (Hazine-i Humayun Yazıcıy-ı Rabii) ne (Dördüncü Gedikli Efendi) ler denilmekte idi. Padişahlar bazan Türkçe, Arapça ve Farisi kelimeleri istedikleri gibi kullanarak terkipler yapıyorlardı. Bu terkiplerin doğru olup olmadıkları ilmen münakaşa edilebilir. Fakat hakikî şekilleri ihdas edişlerindeki kullanış tarzıdır.

Gedikli Efendi başına sarı zeminli, beyaz destarlı kavuk, arkasına yeşil çuhadan geniş kollu bir beynamaz abası, mintan, cilbent, şal kuşak, divit takımı, kırmızı çuha şalvar, sarı yemeni giyerdi.

(Resim : Baptistin Poujoulat).

HANE-İ HUMAYUN ÜÇÜNCÜ ve DÖRDÜNCÜ YAZICILARI

Hane-i Humayun üçüncü ve dördüncü yazıcılıkları hazinenin muhasebe ve kuyudatını tutmağa memur idiler. Âmirleri Hazine-i Humayun Baş yazıcısıdır. Bunların arasındaki en aşağı memuriyet dördüncü yazıcılık olup üç nefer mülâzımlardan bu memuriyete tayin edilirlerdi.

Hazineye mensup dört odanın defterlerini tutmağa memur yazıcıların (Hammer cild XVII) maiyetinde dördüncü yazıcıya kadar birer Gedikli Efendi vardır. Evvelki Gedikli Efendi İkinci Yazıcı tesmiye edilirdi. Sonra bu memuriyet lâğvedildi ve yazıcı muavinlerine Gedikli Efendi namı verildi.

Üçüncü, dördüncü yazıcıların resmî kıyafetleri olmayıp eyyam-ı adiyede

Pars Kethüdası — Kürkçü Başı — Hazine-i Humayun Üç Nefer Mülâzımı

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

ahlâkı ile tanınmış enderun şakirdi, ikinci, üçüncü ve dördüncü hazine yazıcılarının yanına verilerek (Nefer Mülâzımları) namiyle onlara yardım ederlerdi.

Nefer Mülâzımları başlarına penbe renkte âdî kavuk, üzerine önü bağlı beyaz destar sararlar, entari, sarı kafdan, kemer kuşak, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi.

(Resim : Dr. Giulio Ferrario).

HAZİNE-İ HUMAYUN KÜLÂHLI ESKİSİ

Başına deve tüyü renginde sivri külâh giyer, içine (Çaprast Yelek) arkasına kahverengi salta, beline kırmızı kuşak, kırmızı dizden boğma şalvar, sarı yemeni giyerdi.

(Resim : Baptistin Poujoulat).

HAZİNE-İ HUMAYUN GÖÇ ESKİSİ

Başına deve tüyü renginde üzeri topuzlu sivri külâh giyer arkasına sarı salta, içine beyaz mintan, beline kırmızı kuşak sarar, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi. (Resim : Baptistin Poujoulat).

ÇUBUKCU

Hazine-i Humayunda Çubukçu Başının emrindeki çubukçular, Hazinenin çubuk ve tütün işleriyle meşgul idiler. Başlarına âdî kavuk giyerler, üzerine destar sarılır, kırmızı göğsü kapalı kafdan, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni bellerine kuşak sarar, ellerinde çubuk taşırlardı.

(Resim : Baptistin Poujoulat)

HAZİNE-İ HUMAYUN İÇOĞLAN ESKİSİ

Hazine-i Humayûnun muhafazasına memur Hazine-i Humayun İç Oğlan Eskileri üzeri tülbent sarılı kırmızı âdî kavuk, önü kapalı kırmızı kafdan giyer, bellerine som yaldız kemer takar, bunun arasında bıçak taşırlar, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerlerdi.

(Resim : Baptistin Poujoulat).

HAZİNE KETHÜDASI KAFDANCISI

Hazine kethüdalığına bağlı (Harcı Hassa) denilen dolaba çantacı ile kafdancı müştereken nezaret ederlerdi. Varidat ve masarifat defterinin muhasebesine dikkat ederler, ayda bir kere haremeyn kethüdasiyle çantacı ve kafdancı ve baş kullukcu, baş, ikinci, üçüncü, dördüncü yazıcılarla, koğuş ağaları Sultan Selimin tensibi ile en ufak teferruatına kadar defter tutarlardı.

Hazine Kethüdası Kafdancısı başına yeşil kavuk bunun üzerine çaprastvari beyaz destar sarar, içine ön iki ucu sarkık mintan giyer, üzerine kuşak sarar, arasında bıçak taşır, arkasına kol ağızları uzun bir sarı kaftan, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi.

(Resim : G. Rünvedel).

TABAK ESKİSİ

İkinci oda (Hazine odasına) mensup olan tabak eskisi, saraydaki porselen işleriyle muhafazasına memur idi. (Hammer, XVII, 66). Tabak Eskisi başına sarı zeminli adî kavuk giyer, üzerine beyaz destar sarılır, içine entari, beline kuşak, arkasına yakası kürklü, sarı çuhadan uzun kollu kafdan, lâcivert şalvar, kırmızı mest pabuç giyerdi.

(Resim : Antonio della Tolla)

Hazine Kethüdası Kaftancısı — Tabak Eskisi — Aşağılı

AŞAĞILI

Hazine ve Kiler-i Hassaya mensup Aşağılı denilen genç ağalar başlarına âdî yeşil kavuk giyer, üzerine beyaz destar sarar, arkalarına yeşil göğsü kapalı kafdan, bellerine som yaldız kuşak, mavi şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi. (Hazine Aşağılı ağaları) Hazine oğlanı koğuşunda otururlardı.

(Resim : C. Biseo).

SER HAZİNE-İ BİRUN AĞA

(Hazine-i Birun) veya (Birun Hazinesi) namiyle bir hazine vardı. Burânın (Ser Hazine-i Birun Ağa) namında bir baş ağası vardır.

Satılacak eşyalar baş yazıcı tarafından tesbit edilerek (Hazine tellalları) olan zülüflü baltacılar vasıtasiyle müzayede ile satılırdı.

Ser Hazine-i Birun Ağa başına üskûf giyer, bunun altında siyah beyaz çizgili bir alâmet bulunurdu. Başındaki keçe külâhın üstünde kırmızı çuha üstüne som sırma işlemeli bir kısım bulunurdu.

Arkasına kırmızı renkte bir kapanica giyer, bunun önündeki iki ucunu içindeki entarinin beline sardığı kuşağın altına iliştirirdi. Kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi. (Resim : Antonio della Tolla).

BAB-I HUMAYUN HAZİNECİSİ

On altıncı asır sonlarında, muhallefatın muhafazasına mahsus olan (Taşra Saray Hazinesi) ve (Bab-ı Humayun Hazinesi) nin (Alî, basılmamış birin-

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

ci cild - Sayfa 42) nezareti Hazinedar Başıya aittir. (Başvekâlet arşivi - Cevdet tasnifi - Saray vesikaları No. 405, 2236).

Bab-ı Humayun Hazinesinin (Bab-ı Humayun Hazinecisi) namiyle hususi bir âmiri vardı. Sonradan bu memuriyet Hazinedar Başılık ile birleştirildi.

Bab-ı Humayun Hazinecisi âdî günlerde sarayda kavuk, entari, kuşak, cübbe, veya biniş giyer, merasim günlerinde kalıp işi mücevveze, erkân kürkü, üç peşli entari, donluk şal sarar, arasında bıçak taşır, kırmızı çuha dökme şalvar, sarı yemeni giyerdi. (Resim : Edwin Pears).

HAZİNE VEKİLİ

Haremeyn hazinesinin vekili olup, gündüzleri Kızlar ağasının yanında bulunurdu. Hazine odasına mensup ağalardan madud idi. Hareme ait işlerin nazırı olduğu mukayyettir. (Ata tarihi, cild I, sayfa 264) merasim günlerinde başına Selimî mücevveze, içine renkli Sevayî entari, beline kuşak sarar, arkasına haıe veya gezi biniş giyer, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi.

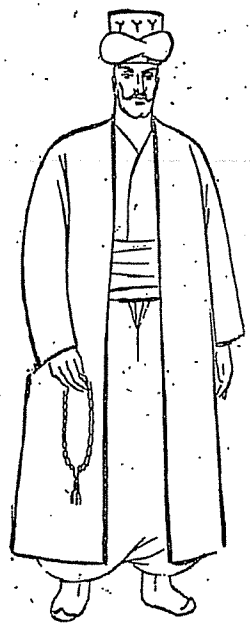
(Enderun tarihi cild 1, sayfa 250) de Hazine vekilinin, hazinedar ağa ile (Beşik alayı) nı karşıladığı yazılıdır. D'Ohsson da hazine vekilinden bahsetmektedir. (Resim : Dr. Giulio Ferrario).

ÇANTACI - ESKİSİ

Hazine odasına mensup olan çantacı, Sultanın halka göründüğü tantanalı zamanlarda nakışlı gümüşten bir çantayı taşırdı. (Hammer, cild XVII, sayfa

Ser Hazine-i Birun Ağa

Bab-ı Humayun Hazinecisi

Hazine Vekili

Çantacı Eski

Andolu Muhasebecisi

66) Çantacının asıl vâzifesi, hazine kethüdasına bırakılmış olan (Harc-ı Hassa) tabir olunan dolabın dahil ve haricine kafdancı ile müştereken nezaret, iradât ve masarifat defterinin tetkik ve yazılmasına dikkat etmektedir. Ayda bir kere de hazine kethüdasıyla, kafdancı, baş kullukçu, birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü yazıcılar, lüzumu kadar koğuş ağalariyle hazineyi humayuna girerek, temizlenmesi lüzumlu olan eşyayı temizler ve yerlerine yerleşdirirlerdi. (Ata, cild I, sayfa 173). Çantacı eskisi başına üzeri işlemeli bir mücevveze, arkasına üzeri işlemeli kumaştan kafdan, beline şal kuşak, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi. (Resim : M. D'Ohsson).

ANADOLU MUHASEBECİSİ

Vezirlikler ve defterdarlıkların Topkapı Sarayı dahilinde bulunduğu sıralarda (Büyük Tezkireci) ve (Baş Muhasebeci) den sonra (Anadolu muhasebeciliği) ihdas edilmişti. Anadolu Muhasebecisi hazinenin Anadoluya ait işlerine bakardı.

Merasim günlerinde başına Selimî mücevveze, entari, şal kuşak, bıçak, kırmızı çuha şalvar, sarı yemeni, arkasına beyaz geziden dört yanli samur kürk giyerdi. (Resim : Constantinopoli).

HAZİNE-İ HUMAYUN KAFDANCISI

Hazine-i Humayun kafdancısı Saray Hazinesinin bilhassa gecelik elbise kısmının muhafazasına memurdu. Hazine kethüdasına tevdi edilen (Harc-ı Hassa Dolabı) na çantacı ile kafdancı birlikte nezaret ederlerdi.

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Ayda bir kere Hazine bütün büyük ağaları nezdinde muayene edilir, ve yoklama yapılırdı.

(Hazine kafdancısı) başına som takke, arkasına önü kapalı dar kollu kafdan, beline üzeri altın yaldızlı kuşak, arasında bıçak taşır, kırmızı çuha dökme şalvar, sarı yemeni giyerdi. (Resim: Antonio della Tolla).

HAZİNE-İ HUMAYUN BAŞ LALASI

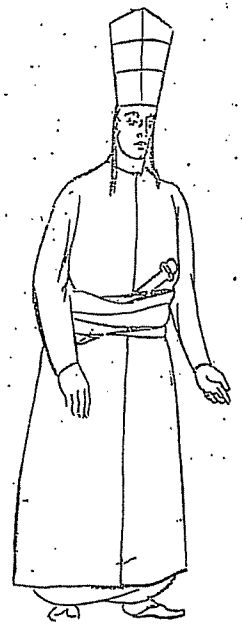
Kanuni zamanında zenci lalalardan biri (Hazine-i Humayun Baş Lalası) namiyle hazineye verilmişti. Aynı devirde bu memuriyet lâğvedilmiştir. Ve hiç bir zenci ağa o zamandan sonra hazineye verilmedi.

(Hazine Baş Lalası) başına içi pamuklu kırmızı kavuk, üzerine yeşil sarık, muhtelif renklerde çubuklu entari, şal kuşak, arkasına kırmızı zeminli, yaka, kenar ve kol ağızları beyaz kürklü üstlük, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi. (Resim: Alfio Grassi).

GİYİMBAŞI

Her üç koğuştan nasbolunan giyim başı, bu koğuşların birinci zabiti olup Elbise-i Humayunun tanzimine memurdu. (Hassa giyimbaşı) veya (Giyim Başı) ikindi namazı kılındıktan sonra meydanda oynanan top ve tomak oyununa nezaret eder, aşağılı olan genç ağaları (Koğuş kapıları) ndan dışarı çıkarmazdı. (Ata, cild 1, sayfa 146).

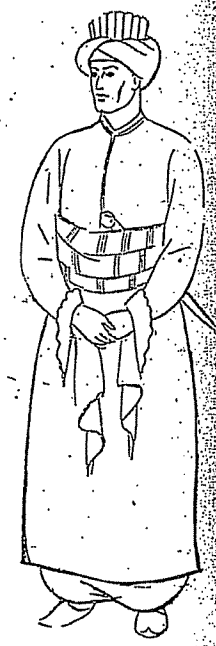
Yavuz Sultan Selim zamanında koğuş ağalarının en eskisi olan zabite bu isim verilmişti.

Hazine-i Humayun Kaftancısı

Hazine-i Humayun Başlalası

Giyim Başı

Giyim başı, âdi günlerde başlarına muhtelif renklerde âdi kavuk, üzerine beyaz destar, içine mintan, üzerine Sevaî ve ağır kumaşlardan kol ağızları dantelli kafdan giyer, beline Acem (İran) şalı, Bindallı Puşî sarar, bunun arasında bıçak taşır, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi. (Resim: C. Biseo).

ÇUBUKÇU veya TÜTÜNCÜBAŞI

Hazine Odasına mensup yirmi dört zabitten birisi de tütüncü başı idi. Sarayda çubuk ve tütünlerin muhafaza ve ihtimamına memurdu. (Hammer. cild XVII, sayfa 43), (Ata cild I, sayfa 167) Diğer bölümlerde başka tütüncü başılar vardı.

Tütüncü başı başına âdi kavuk giyer, bunun üzerine beyaz destar sarılır, içine mintan, üzerine kırmızı kafdan, yeşil kuşak, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi. (Resim: D'Ohsson).

KAPANİCACI

Padişaha ve büyük ağalara mahsus kapanica veya kafdanlar, üzeri altın ve kıymetli taşlarla işlendiğinden bunu Hazineye mensup (Kapanicacı) veya (Kafdancı) denilen (Hassa işlemecileri) de yaparlardı. Aynı zamanda (Destar Tekviri) "Sarık sarmak,, ve saire gibi hususata da vakif idiler.

Cülûs-u Humayun vukuunda eskilere (Yeni kapanicalar) verilirdi. Merasim günlerinde, kılıç kuşanma ve alaylarda da enderun halkı (Elbise-i kanuniye)' lerini labis oldukları halde keşt-i güzar ederlerdi.

(Merasim) lerde murassa elbiseler, giranbaha kumaşlar giyerdi.

(Eyyam-ı Adiye) de "Merasim ve bayram günleri haricinde,, yalnız mücevveze, ve (Hıl'ati Âlâ), (Seraser üstlük) ve (Erkân kürkü) giyilirdi.

Kapanicacılar terziler kârhanesinde otururlardı. Hazine odasında kapanicaların muhafazasına memur kapanicacı, padişaha mahsus olan (Hassa kapanicası) çaprastları, mücevherli, tilki kürklü, kabı atlas, düğmeleri murassa olanına (Ferve-i Murabba) murassa düğmelere (Mücevher Şemseli) denirdi.

Kapanicalar içinde, her çeşitten bir çift çaprazı ikişer yüz otuzar elmas ve her bir düğmesi, kaplı kapanica, ve her bir çift çaprazı yirmi altışar elmas ile murassa kırmızı ve cenkâri (Limon küfü) minakâri dokuz çift altın çaprastla Serasere kaplı kapanica ve her bir çaprazı otuz altışar elmas ve her bir düğmesi dokuz elmas ile murassa dokuz çift çaprastlı serasere kaplı kapanica ve sade sırma çaprastlı ve her bir düğmesi müşebbek (hafesli) beyaz mine üzerine üçerfirûze yakut ve birer elmas ile murassa yedi çift çaprastlı çuha kaplı sırma samur kapanica ve bundan maâda müşebbek yani kafesli olup memhî birer sağîr elmaslı, altın düğmeli, dokuz çift sade sırma çaprastlı Sof'a kaplı kakum kapanica gibi gayet kıymetli nevileri vardı.

Naima tarihinde kuşaktan aşağı kapalı beyaz kapanicanın Rumeli valilerine mahsus olduğundan bahseder. Kapanicacı başına beyaz keçe sivri külâh giyer, içine mintan, arkasına üç peşli kapanica, beline kuşak, mavi şalvar, kırmızı mest pabuç giyerdi. Bu nevi kapanicalar âdi kapanicalar olup ön iki ucu kuşağa iliştirilmek suretiyle giyilirdi. (Resim: Hippolite Berteaux).

egitimacicografi.net

Çubukçu veya Tütüncü Başı — Kapanıcacı — Hazine-i Humayun Anbar Eskisi

HAZİNE-İ HUMAYUN ANBAR ESKİSİ

Hazine-i Humayun anbarlarının muhafazasına memur Hazine-i Humayun Anbar eskisi başına kırmızı kavuk giyer, üstüne beyaz destar sarılır, arkasına mavi, göğsü kapalı kaftan, beline donluk renkli puşî sarar, arasında divit takımı ve bıçak taşırdı. Kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi. (Resim : A. Jourdain).

ALEMDAR VE SANCAKDARLAR

Feridun Bey Münşaatındaki ruznamede (Sayfa 402) çaldıran muharebesinden bahisle yedi (Tuğ-u Zerrin-i elviyey-i Sultanî) ve (Alemhây-ı Osmanî) denilen (Saltanat sancakları) müteaddit olup, bunların içinde (Ak alem) denilen (Beyaz sancak) (Birinci saltanat sancağı) idi.

(Alem-i Padişahî) denilen sancaklar arasında (Ak sancak), (Beylik Alâmeti) addedildiği mervidir.

İlk Osmanlı sancakları arasında bir de (Kızıl sancak) vardı. Kanunî sultan Süleyman devrinde (Liva-i Saadet) denilen saltanat sancakları dört tane iken (Alem-i âlem ârây-i Kiytî Sitanî) yediye çıkarılmıştır. (Hammer, cild 5 sayfa 84) de iki kırmızı sancak, iki (Çizgili sancak) diğer sancaklar (Beyaz, yeşil ve sarı sancak) olduğundan bahsetmektedir.

(Selâniki tarihinin basılmamış kısmında) ordu alayından behsedilirken hükümdar (Ak şîb libaslar) giyip (Çifte sorguç) takınıp ve (Hassa silâhdarı) Rikâbdar, Mir-i Alem ağa müneriden (Alem-i İslâm) önünde yürüyüp ak sancak (Padişah hazretleri) ve (Serdar) ardınca giden (Baş Alem) beyazdır.

(İkinci sancak) yeşil (Üçüncü sancak) Sürh "Kırmızı veya kızıllı sancak„ (Dördüncü sancak) Zerd "Sarı alaca sancak„ (Beşinci sancak) beyaz ile yeşil (Altıncı sancak) kırmızı ile sarı yeniçeri bayrağıdır. (Yedinci sancak) kırmızı ile beyazdır. (Kavanin-i Osmanî ve Rabıta-i Asitane S. 21).

Saltanat sancaklarının sırıklarının (Baş) ları (Altın alemli) idi. (Tabakat-ül memalik fi derecât-ül mesalih varak 766, 622).

Bayrak sırıklarının üzerinde bir (Mushaf-ı Şerif) asılı idi. Sancaklarda ise (Zafer Ayâtı) (İnnafetahnaleke fethan Mübina) gibi (Ayet-i Kerime) vardı.

"Yedi altın başlı sancaklar, alemler, (rayeler) çözüldü...„ ve Yedi adet (Osman-î Sancaklar) ki başlarına (Kelâm-ı Kadim-i Rabbanî) (Fükran-ı Azim-i Subhân-î Mushaflar), (Yedi iklim padişahı) idügüne işaret„ yedi sancaktan bahsetmektedir.

Sancak başlarına takılan mushaflara (Sancak Mushafı) denirdi. Topkapı sarayı müzesinde bu sancakların bir kısmı vardır.

Yavuz Sultan Selimin ortası (Zülfikarlı müselles sancağı) nın (Uçkurluk) tarafına (Sure-i Fetih) işlenmiştir.

(Sancak-ı Şerif) muharebe maydanında Sadr-ı azam otağının yanındaki (Liva-y-ı Şerif çadırı) içerisinde açık abanoz ağacından yapılmış gümüş çenber, ve gümüş halkalarla süslü bir mesnet üzerine konur, ve dönüşte (Gönder) inden ayrılarak sandık ile nakledilirdi. (Vasif tarihi cild 2, sayfa 309).

Şayet padişah sefere sonradan iştirak ederse Serdar-ı Ekrem Sancağ-ı Şerifi padişaha teslim ederdi.

Padişahın harp meydanına gidişi esnasında Serdar-ı Ekrem alay gösterir (Padişahın otağı) önüne gelerek atından iner Sancak-ı Şerifi kucağına alır, kendisine teslim ederdi.

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

"Alem-i Şerifi Hazret-i Resulullahı kucağına alıp saâdetlü Padişah-ı İslâma teslim eyledi,,.

Sancak-ı Şerif fevkalâde hallerde dahilî isyanların bastırılması maksadı ile çıkarılırdı. Buna (Sancak-ı Şerifi çıkarma) tabir edilirdi. Son Yeniçeri isyanında Sancak-ı Şerif çıkarılarak Sultan Ahmed camii minberine dikilmiş bu suretle isyan bastırılarak yeniçeri kışlaları yıktırıldı ve yerine (Asakir-i Mansure-i Muhammediye) adlı ocak teessüs etti.

(Tuğ) isimli alâmetlere gelince (Yedi Tuğlu Han), (Dokuz Tuğlu Han) yedi veya dokuz sancak sahibi hükümdar manasına gelir.

Eski Türklerde mukaddes tüylere (Kotaş) denirdi. Bunlar at kuyruğundan yapılır ve bir kısmının üzeri boyanırdı.

(Baş) a at kılı takmak, hükümdarlık veya Beylik alâmeti olarak kullanılması çok eski zamanlara gitmektedir.

Riko, tuğların (Altın top) ile nihayetlendiğini yazıyor. Memluklar buna (Çalîş) derlerdi. Osmanlılarda (Tuğ) vezirlik, Beğlerbeğlik, Sancak Beğliği alâmeti idi.

Sancağın başında (Yaldızlı top) vardı. Bunun altında (Boyalı at kılları) vardır. Bazılarında (Gümüş Hil'at) vardır.

Halkondil, at kıllarının güneşin şualarını, topun, güneşi, hilâlin ayı temsil ettiğinden bahsetmektedir.

At kılları örüldükten sonra kırmızıya boyanarak bu gibi kıllara ((Tuğ-ı Perişan-ı Perçem) denirdi.

Padişahların dört tuğu veya altı tuğları olduğu da mervidir. Tuğlar (Konak mahalli) ne kurulan padişah otağının önüne konurdu.

Tuğcular ileri gidince, menzil değiştirilirdi. Tuğların çıkarılmasına (İhrac-ı Tuğ-ı Humâyun) denirdi.

Dört tuğ olursa (Çar-tuğ) veya (Çar Baliş nişin-i makarrı Saltanat) denirdi. Tuğ ihracı hususî merasimle yapılması kanundu. Tuğlar muazzam bir alayla saraydan çıkarılırlardı.

Enderunda bulundukları yerden çıkarılıp, saray cebehanesi, Orta kapı, veya Babüssaâde önüne dikilirdi.

Eyyubî Efendi Kanunâmesinde "Tuğculuk,, ve yedekcilikten bahsedilerek (20, 30 Tuğkeş) olup, bunların (Hünkâr Tuğraları) ni çektiklerini yazmaktadır.

(Tuğciyân-ı Hassa) denilen tuğcular başlarına börk, arkalarına kaftan giyerler ve (Ser Tuğciyân) denilen (Tuğcu Başı) arkasına biniş giyerdi.

Tuğcular Kapı kulu silâhtar bölüklerine mensup idiler. Muharebe zuhurunda tuğların (Tuğ Keşanlar) tarafından cebehane ve ak ağalar kapısına dikilmesi kanundu. (Silâhtar tarihi cild 1, sayfa 102, 670, 760).

Tuğ sahibi olanlar da Tuğlarını konaklarının önüne dikerlerdi.

Padışah tuğları çıkınca vaziyet Vezir-i Azam'a Şeyh-ül İslâm'a Kazasker'e, Nişancılar'a, Defterdarlara, Mir-i Alem ve yeniçeri ağasına bildirilirdi. Bunlar merasim elbiselerini giyerek derhal saraya gelirler ve Orta kapıda beklerlerdi.

Tuğ-u Humayunun hazırlandığına dair haber gelip, önde Vezir-i azam olmak üzere harekete gelip Babüssaâde'de (Ak ağaların oturdukları sedirler) de (Hassa Müezzinleri), (Sure-i Fetih) okurlar, davetli şeyh efendilerden birinin duası da okunduktan sonra ağalar iki tane tuğ-ı humayunu çıkarırlar, ağaların ellerindeki tuğları devlet erkânı alır, Sadr-ı azam ile Şeyh-ül İslâm birincisini, vezirler ile Kazaskerler de ikincisini, Babüssaâde önündeki hususî mahalle dikerlerdi.

Erkân-ı devlet, Selimî mücevveze, divan çavuşları mücevveze, Nakib-ül Eşraf, örf veya küçük tepeli ilmiye örfü giyerlerdi.

Tuğların (Otağ-ı Humayuna) naklinde yine merasim yapılırdı.

ALEMDAR

Sefere hareket esnasında on altıncı asır sonlarına kadar Çavuşların önünde emir-i alem ve diğer Padişah bayraklarını taşıyan altı kuvvetli alemdar giderdi. (D'Ohsson C. 7, İkinci fasıl, ikinci kısım). Emir-i Alemin resmi : (Topkapı Sarayı Müzesi, üçüncü Ahmet Kütüpanesi No. 3690)

Sultan sancakları ile altı tuğunu Emir-i alem muhafaza ederdi. Saltanat sancaklarını taşıyan alemdarlara (Mehterân-ı Alem denirdi, ve en makbul saltanat sancaklarından (Ak sancak), emir-i alem, diğerlerini altı alemdar taşırdı. (Vekayi-i tarihiyye varak 169, 207, 290) Padişahlar kendilerinin bulunmadıkları seferlerde Saltanat sancaklarını Serdar-ı Ekrem'e teslim ederlerdi. Sancağı Şerif de bu arada yer alırdı. Aşık Paşa zade, S. 56 da Osmanlıların kırmızı Alaşehir bezlerini Osmanlıların sancak bezi yaptıkları yazılıdır. Alemdar başına kırmızı börk giyer, bunun üzerine sırma parça ilâve edilirdi. İçine mintan, beline şal kuşak, arkasına kırmızı çuha kollu kürk, bacaklarına kırmızı şalvar, ayaklarına sarı yemeni giyerdi. (Resim: Choiseul Gouffier).

BAŞSANCAKDAR

On dokuzuncu asrın ortalarına doğru, baş sancaktar, birinci yamağı, ikin-

Alemdar

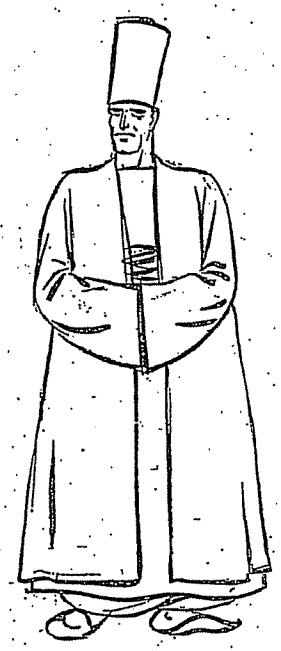

Baş Sancaktar

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Sancak-ı Şerif Başbekçisi

Kondurucu

cı yamağı, Sancak-ı Şerif bekçisi, ve Sancak bekçileri vardı. (Saray vesikaları Cevdet tasnifi No 4581) Daha evvel harem kapıcılarından 40 kişi sancakdar ünvaniyle Sancak-ı Şerifin muhafazasına memur edilmişlerdi. (Encyclopédie de l' İslâm - Sancak-ı Şerf) sonra adetleri azaldı, baş sancaktar, baş bekçi ve 5 bekçi kaldı. Hırka-i Sadaet bazı seferlerde Sancak-ı Şerifle beraber Sadrazama verilmiştir. Davut Peygambere izafe edilen Seyf-i Şerif de bu gibi hususatta bazan yer alırdı. Baş Sancakdar başına yeşil börk giyer, içine entari, beline kuşak sarar, bacaklarına kırmızı şalvar giyerdi. Kırmızı şalvar sarayda büyük ağalara mahsustu, lâcivert veya mavi şalvar aşağı rütbelilere mahsustur. Baş sancaktar sarı yemeni giyerdi. Yemenilerin de sarıları ekâbire hastır. Kırmızı yemeniler aşağı derecedekiler giyerdi. Baş sancaktar arkasına yeşil kaftan veya biniş giyerdi. (Resim : Choiseul Gouffier).

SANCAK-I ŞERİF BAŞBEKÇİSİ

Sancak-ı Şerif baş bekçisi başına yeşil tepeli, beyaz ve mavi şerit kenarlıklı küçük horasanî giyerdi. İçine mavi entari, arkasına yeşil biniş giyer, beline kuşak sarar, bacaklarına kırmızı şalvar, ayaklarına sarı yemeni giyerdi.

Sancak-ı Şerif Sadr-ı azamın imamı tarafından saraydan alınarak omuzda taşınarak tehlil ve tekbirle (Sancak-ı Şerif çadırı) denilen çadıra konur ve ordu harekete geçinceye kadar bu çadırda hıfzedilirdi. (Rikâb Vak'anüvisi Edip Efendi tarihi S. 4).

Kanun üzere Livay-i Şerif Sadr-ı azam tarafından devşirilirdi. Sonra

kıymetli bohçalara sarılır ve nihayet yeşil çuha kılıfa konurdu. Oradan Sancak-ı Şerif sanduka ve arabasına vazedilirdi. (Sancak-ı Şerif Bekcisi) başına kırmızı tepeli küçük horasanî giyer, bunun alt kısmı beyaz üstüne yeşil şeritlidir. İçine beyaz entari; beline yeşil kuşak, bacaklarına ilmiye sınıfına mensup olanlar mavi şalvar ve mavi yemeni giyerler, arkalarına mavi kaftan veya biniş giyerlerdi. (Resim : Fosati).

KONDURUCU ve GÖÇÜRÜCÜ

Tuğların taşınması için dört otakçı tayin edilirdi. Dört otakçıdan ikisine konduruçu, ikisine de göçürücü denirdi. Seferde Padişah tuğları düşman hududuna kadar en önde giderdi. Serhed gelince tuğların ileri gönderilmemesi kanundu (Silâhtar tarihi C. 1, Sa. 334) Azledilmiş veya rütbesi alınmış kimselerin tuğları konakçı başı tarafından geri alınırdı. Serdar-ı Ekremin tuğları yeniçerilerin arkalarında bulunur ve tuğun dibinde mehterhane ile gedikli müteferrikalar ve bunların arkalarında Sancağ-ı Şerif ve daha sonra da Sadr-ı âzam (Serdâr-ı Ekrem) dururdu (Zübdet-ül-Vekayi varak 196) kondurucu ve göçürücüler merasim günlerinde başlarına mücevveze giyer, içlerine beyaz entari, bellerine kırmızı kuşak sarar, arkasına kırmızı biniş, bacaklarına lâcivert şalvar, ayaklarına kırmızı yemeni giyerlerdi. (Resim : Fosati).

SANCAK-I ŞERİF ŞEYHİ

(Saray vesikaları, Cevdet tasnifi No. 4581, sene 1253) Seferde Sanduk-u Şerifte muhafaza edilen Sancak-ı Şerif ile birlikte (Sancak-ı Şerif şeyhi) deni-

Sancak-ı Şerif Şeyhi

Konakçıbaşı

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

len sadattan bir şeyh (Silâhtar Tarihi C. 2, S. 238 ve Raşid Tarihi C.4, S. 172) bunun maiyetinde Sancak-ı Şerif altında bulunması mukarrer evlâd-ı Peygamberîden bir kaç sadat sefere giderdi. (Suphi Tarihi varak 122) Sadat ve hafızlar livây-i Şerifin etrafında sure-i fetih okurlardı. (Zübdet-ül-vekayi varak 106) Sancak-ı Şerif şeyhi başına yeşil küçük horasanî giyer, altı beyaz üstüne mavi kafesî olup, İçine mavi entari, beline yeşil kuşak, arkasına yeşil biniş, bacaklarına yeşil, ilmiye sınıfına mensup olanlar mavi şalvar, mavi yemeni giyerlerdi. Peygamber soyundan gelen Sadat başlarına yeşil destar sararlardı. (Resim : Fosati).

KONAKÇIBAŞI

Kondurucu ve göçürücüler arasından bir Konakçı Başı tayin edilirdi. Padişah tuğlarından başka Sancak beylerinin tuğları, Şeyh-ül İslâm, ve Kazaskerlerin, yeniçeri ağası, sekbanbaşı, cebecilerin, Erdelkıralının, Eflâk ve Buğdan Voyvodalarının tuğları Padişah tarafından kendilerine verilirdi. Altı bölük ağlarının, cebecilerin, ve topçuların ocakları vardı. Vekayi-i tarihiyye varak 129 ve 150) kendişine tuğ verilen kimseler tuğlarını mikdarına ve gelirlerine göre (Tuğ câizesi) namiyle hazineye para verirlerdi. (Raşit tarihi C. 2, S. 11). Tuğlar ve Sancaklar İstanbulda Mir-i Alem tarafından takdim edilemezlerse yerlerine gönderirlerdi. Konakçı başı başına merasim günlerinde mücevveze giyer, içine beyaz entari, beline kırmızı kuşak sarar, bacaklarına kırmızı şalvar, ayaklarına sarı yemeni, arkalarına kırmızı çuha zeminli mevsim kürkü giyerlerdi. (Resim : Fosati).

ŞİKÂR AĞALARI VE ŞİKÂRİLER

Bütün Türk boylarında olduğu gibi Osmanlı Türkleri de av teşkilâtına büyük önem verirlerdi. Padişahlar da avlara son derece alâka gösterirlerdi. Bunların arasında avcı lâkabını taşıyanlar da vardı.

Zağarcı ve Seksoncu Başılar evvelâ Saray teşkilâtına dahil idiler. Bunlar sonradan yeniçeri ağalıklarında memuriyet olarak kullanıldı.

(Şikârî) denilen avcıların ağalarına (Erkân-ı Birun) denilip, çakırcı, şahinci, atmacacı başılar ve (Erkân-ı Havass-ı Cüvanî) den Doğancı Başı ve doğancılar vardı.

Av-Ağası, Çakırcılar kethüdası, şikâr halkından avcılardı. (Çakırciyan-ı Hassa) veya (Hassa çakırcıları) çakır işleriyle meşgul idiler. (Ulûfeli avcı), (Tımarlı avcı) tekâlifden muaf olmak üzere üç sınıf avcı vardı. Taşra avcılarından bir kısmı, ve (Doğancılar Meydanı) denilen mahalde (Üleş zamanı) çıkan yavrular Doğancı Başıya teslim edilirdi.

(Hassa Doğancı Başı) Eflâk ve Buğdan'dan her sene (Şahin) getirtirdi. tekâlifden muaf kuşçuların ellerinde hasılatı gösteren mufassal (Av defterleri) vardı. Bunlara (Defter-i Seyyad) denirdi.

Avcıların hizmetlerini gösteren beratlar mevcuttur. (Kayseri Kuşbazları), (Karaman Kuşbazları) ve sair kazalarda da (Kuşbaz-dirlikleri) vardı. (Hassa Şahinci Başılığı) milâdî 1828 de (Hassa Çakırcı Başılığı) da milâdî 1830 da lâğvedilerek, taşradaki Şahinci ve çakırcıların da muafiyetleri kaldırılmıştır.

ZAĞARCIBAŞI

Birinci Osman zamanında Zağarcı Başı sarayda otururdu. Sonradan yeniçeri teşkilâtı tesis edilerek Zağarcı Başı bu teşekküllere (Orta zabiti) olarak tayin edildi.

Zağar ve tazı gibi av hayvanlariyle padişahın ava çıktığı zamanlarda kendisine refakat eder, ve bu (Av hayvanları) nın muhafazasına memur edilirdi.

Türklerin eski âdetlerinden olmak üzere vurdukları (Av derisi) veya (Av tüyleri) nden elbise ve başlığa ilâveler yapılırdı.

Zağarcı Başı başına keçeden üzeri tüylü bir alâmet, arkasına (Okcu oğlu) namiyle bir nevi cüppe giyerdi. (Okçu oğlu) namı verilen bu kolsuz elbise Osmanlı devletinin teşekkülleri sırasında en çok giyilen elbise şekillerinden biridir. Bunlar muhtelif renklerde ve muhtelif kumaşlardan yapılırdı. Ok atmak için kısa kollu elbiseler tercih ediliyordu.

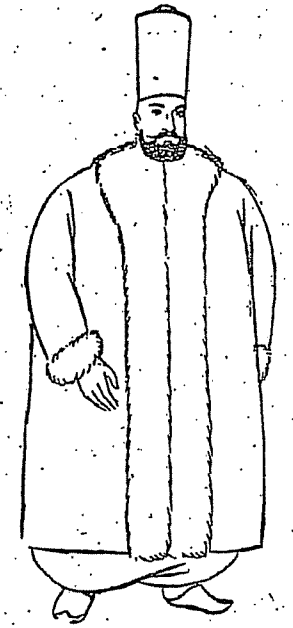
Sonradan kıyafetleri değiştirildi. Yavuz Sultan Selim zamanında Zağarcı Başılar resmî günlerde başlarına (Sorguçlu merasim külâhı) giyer, arkalarına dört kollu, veya dört yanlı, önü sırma şemseli Erkân kürkü, içine Sevayî entari, bellerine donluk şal sarar, arasında murassa bir bıçak taşır, kırmızı dökme şalvar, sarı yemeni giyerlerdi.

(Resim : Topkapı Sarayı Üçüncü Ahmed Kütüpanesi, No. 3690).

egitimcocaklari.com

Zağarcıbaşı

Çakırcıbaşı

ÇAKIRCIBAŞI

Saraydaki Çakırcıların başı olup milâdî 1755 senesinde 20 bölük (Çakırcıyan-ı Hassa) vardı. (Kâmil tasnifi defterler 7224, 7235 numaralı Saray Mevacib defterleri).

Avcılar için yapılan kanunnamede şöyle denilmektedir. "Doğanciyan, Şahinciyan, Çakircıyan, (Haraç) dan, (İspençe), (Koyun resmi), (Kovan resmi), (Baştine öşrü) nden (Ulak) dan (Sekban) dan, (Cerahor) dan, (Sürgün) den (Hisar yapmak) dan ve bütün bu gibi (Avarız-ı divaniyye) ve (Tekâlif-i örfiyye) den muaf idiler. Bunlar yetiştirdikleri avları (Avcı Başı) ya verirler, ve buna mukabil yukarıda zikredilen hizmetlerden muaf addedilirlerdi. (Kanunnâme-i Hâkanî, Avni Ömer, Sahife 25-27).

Milâdi 1667 senesinde dereceleri şöyle sıralanmıştı "Çakırcı Başı, Şahinci Başı, Atmacacı başı,,.

Vekayiname varak 122 B. (M. 1644 = 1054) de Çakırcı Başının, Eğri Beylerbeyi olması dolayısiyle yerine Şahinci Başı, Şahinci başının yerine Atmacacı Başı, Atmacacı Başının yerine Av ağası ve onun hizmetine de Çakırcılar kethüdası tayin olunmuştu.

Nimeti Efendi Kanunnâmesinde Çakırcı başının bayramlarda Padişahın elini öptüğü yazılıdır.

Çakırcı Başı âdi günlerde, Çakırcılara müşabih kıyafette, resmî günlerde, başına beyaz mücevveze, arkasına mevsim kürkü giyerdi. Bu elbiseye (Merasim kisvesi) denirdi.

İçine entari, beline donluk sarar, kırmızı dökme şalvar, sarı yemeni giyerlerdi. (Resim : H. Michaux).

ÇAKIRCI

(Şikâr ağaları) tabir olunan (Şikâri-i Humayun) padişahın çakırcıları idi. Av için muhafaza edilen (Ak Babalar) a bunlar bakarlardı.

Milâdî 1776 Çakırcıların sayısı 6 idi. Hariçteki çakırcılar Anadolu ve Rumelinin muhtelif bölgelerinde çakır yetiştirirlerdi. (Ulufeli Çakırcı) (Ulufeli Şahinci), (Ulufeli atmacacı) vardı. (Tarih-i Osmanî Encümeninden Türk Tarih kurumuna devredilen kitaplardan 39 numaralı mecmua varak 14)

Padişahın Üsküdar cihetinde avlanması için bostancılardan müteşekkil (Av ocağı) tazılar seçilirdi. (Cevdet tasnifi vesikalar - Saray kısmı - numara 132, 1492, 1675).

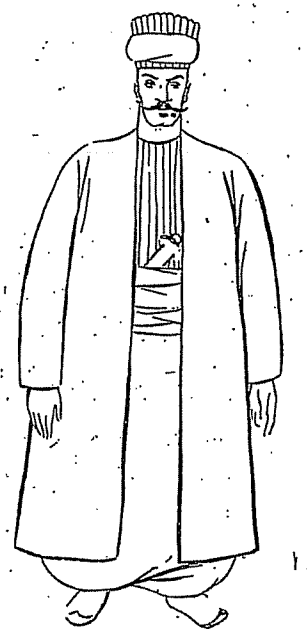
İbnülemin tasnifi (Saray mesalihi) defterlerinde Çakırcıların (Çakırcı tımarları) bulunduğu mukayyettir. (İbnülemin "Saray,, No. 2388) de (Çakır götürücülüğü tımarı) vardır.

(Başvekâlet Arşivi - Cevdet tasnifi vesikalar "Saray,, No. 6358) de çakırcıların muafiyetlerinin kaldırıldığı yazılıdır. 1830 da Çakırcı Başılık lâğvedilerek üzerlerindeki dirlikler (Mukataat Hazinesi) ne verilmiştir.

Çakırcılar başlarına beyaz külâh giyerlerdi. Bunun üzerine beyaz dilim sarılır, entari, şal kuşak, mor kaftan, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerlerdi. (Resim : Zonaro).

Çakırcı

Çakırsalan

Şahincibaşı

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Şahinci

Doğancıbaşı

ÇAKIR SALAN

(Enderun tarihi cild 1 sayfa 212) de yedi tane Çakır salan bulunduğu mukayyettir. Hane-i Hassa'ya nakil ve çırağ buyrulma usulünce Hane-i Hassaya naklolunacak ağaların her birine bir gün evvel silâhtar ağa çakırcılardan bir çakır salan tepşir eder ve her ağa mübeşşirine birer hediye verirdi.

Enderun av teşkilâtına mensup Çakır Salan, başına mavi kavuk giyer, bunun üzerine beyaz destar sarılırdı. Mintan, şal kuşak, bıçak, yeşil kaftan, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni giyerdi. (Resim : Rafael).

ŞAHİNCİBAŞI

Teşrifat-ı Kadime ve Tarih-i Askeri-i Osmanî Şahinci Başıdan bahsetmektedirler.

Milâdi 1644 tarihli Vekayinamede varak 122 de Şahinci Başının, Çakırcı Başının aşağısı, ve Doğançı Başının üstü olduğu mukayyettir.

Şahinci Başılıktan müteferrikalığa ayrılanlar da vardı. (Tarih-i Osmanî Encümeni mecmuası, Sene8, S. 6). Topkapı Sarayı galerisinde ressam Levnî nin Şahinciye ait bir resmi vardır.

Üçüncü Ahmed zamanında (Sûrname-i Vehbi) de Şahinci Başının kıyafeti hakkında izahat vardır.

Merasim günlerinde başına mücevveze, arkasına mavi zeminli, mevsim kürkü giyer, mintan, kuşak, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi.

(Resim : Seyyid Vehbi ye göre).

ŞAHİNCİ

Çiftlik ve Baştineli (Hassa Şahincileri) ve (Hassa Doğancıları) hassa av teşkilâtına dahildir.

(Tarih-i Osmanî Encümeni mecmuası, sene 9 sayfa 5 - 18 - 20) de (Gılman-ı Enderun) olan dokuz şâhinciden ve bîrun Halkından olan 33 şahinciden bahsedilmektedir. Aynı eserde Şahinci başının yerine Doğancı başının kaim olduğu yazılıdır.

(Aynî Ali risalesinde sayfa 95), (Eyyubî Efendi kanunnâmesi) ve (Tarih-i gumanî) de (Şakirdan-ı bazdârân-ı enderun) ve (Şakirdan-ı Şâhinciyan-ı enderun) dan bahsedilmektedir.

Milâdî 1776 tarihli mevacip defterinde on altı bölük mevcutları 6 olduğu mukayyettir. Mevacip defteri (Maaş defteri) demekti.

(İbnülemin tasnifi Saray mesalihi ve mühimme defteri 10, sayfa 349 da (Doğancı Tımarı), (Atmacacı tımarı), (Şahinci tımarı), Çakırcı tımarı) olduğu mukayyettir.

(İbnülemin tasnifi Saray vesikaları 12205 numarada), Çakır götürücülüğü tımarı), (Şahin götürücülüğü tımarı) bulunduğu yazılıdır.

Şahinciler başlarına siyah tüylü âdi kırmızı kavuk giyer, bunun üzerine beyaz destar sarar, mintan, kırmızı kuşak, kırmızı kaftan, mavi şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi. (Resim : Preziosi).

DOĞANCIBAŞI

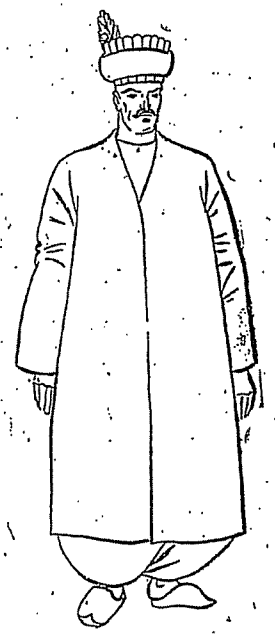
Enderun av teşkilâtı ağalarındandır. Padişahla birlikte ava gider, doğanla-

Doğancı

Atmacacıbaşı

Atmacacı

F : 13

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Gürencci

Götürücü

rın muhafazasına memur, doğancıların âmir ve zabitidir.

(Nimetî Efendi kanunnamesinde) Doğancı Başının bayramlarda padişahın elini öptüğü mukayyettir.

(Hane-i Bazyân) denilen (Doğancı koğuşu) nun mecmuu 40 kişi olup (Kaftanlı enderunluların beşinci kısmı) addedilirlerdi. (Tarih-i Gılmanî sayfa 97).

Bazı çıkmalarda Doğancı başı (Çıkma Başı) tayin edilirdi. (Abdi Paşa Vekayiname varak 4).

On yedinci asırda Doğancı başı senede 120 altın (Bahşiş) alırdı. Doğancı başının aylığı (Alî tarihi, umumî kütüpane nushası, varak 135) Doğancı başıların tayinleri, (Vekayi-i tarihiye varak 119), (Zübdet-üt tevarih varak 96) Doğancı Başı âdi günlerde başına sivri külâh, cüppe, mintan, dökme şalvar, sarı yemeni, merasim günlerinde başına üskûf, donluk şal, sarı erkân kürkü giyerlerdi. (Resim : Constantinopoli).

DOĞANCI

Şikâri-i Humayun dan Doğancı, (Doğan kuşları) nın muhafazasına memur idi. Onları muhafaza etmek ve yetiştirmek vazifeleri idi. (Hammen cild XVII, sayfa 67), (D'Ohsson cild III, sayfa 289) avcı Sultan Mehmed Doğancıları ve Doğancı koğuşunu kaldırmıştır. (Doğancı koğuşu iç oğlanları) da başka birliklere verilmişlerdir. Edirne sarayında terbiye edilen (Doğancı Şakirdleri) enderuna getirtilirdi. (Zübdet-üt tevarih cild 2, varak 180). (Abdi Paşanın Vakayinamesi varak 4).

Bir vesikaya göre (Enderun Doğancıları) dördüncü Mehmed zamanında kaldırılmıştır. (Kavanin-i Osmanî ve Rabıta-i Asitane S. 12).

Doğancı, başına yeşil kavuk giyer, üzerine av veya doğan tüylerinden âdet üzere tezyinat yapar, eflâtun renkte Okçuoğlu cüppesi giyer, üç etek turuncu entari, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni giyerdi. Kol ağızları sarı renktedir.

(Resim : Topkapı Sarayı resim galerisinde).

ATMACACIBAŞI

(Şikâr ağaları) ndan olup alıştırdıkları (Atmaca) larla Padişahla birlikte ava giderlerdi.

Atmacacı Başı, Çakırcı ve Şahinci ağalarla Padişahın atının yanında yürümeğe mezun imtiyazlı ağalardandı. (İsmail Hakkı Uzun çarşılı - Osmanlı devletinin saray teşkilâtı sayfa 388) bazı müverrihlerin rivayetlerine göre birinci Murad ile oğlu Yıldırım Bayezidin beş altı bin kişilik (Av maiyeti) vardı (Aynı eser, sayfa 420).

Atmacacı başı merasim günlerinde samur kürk, kalıp işi mücevveze giyer, içine entari, şal kuşak, murassa hançer, kırmızı dökme şalvar, sarı yemeni giyerdi (Resim : G. Rünvedel).

ATMACACI

Milâdî 1478 de Atmacacıların sayısı 11 adet idi. Çiftlik ve Baştineli Hassa atmacacıları başlarına siyah tüylü yeşil kavuk giyer, üzerine beyaz destar sararlardı.

Bazhane Mülâzımı

Yuvacı ve Yavrucu

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Beyaz entari, kuşak, yeşil kaftan, mavi şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi. (Resim : Preziosi).

(Atmaca yuvacı), (Atmaca yavrucular) hariçteki Hassa atmacacıları idi.

GÜRENÇÇİ

Tımarlı Hassa kuşbazları iki kısma ayrılarak, bunlardan bir kısmına (Götürücü) diğer kısmına da (Gürençci) denirdi. (Kanunname-i Hakanî. Avni Ömer sayfa 27) Bu iki sınıf her sene (Üleş mevsiminde) kendi doğancı başılariyle İstanbula gelip, padişahların kuşhanesinde götürücülük ve gürençcilik yaparlardı.

Götürücüler yeşil kalafatın etrafına sarı destar sararak bunun arasında (Av tüyü) av bire kereste? taşırlardı. Mintan, kuşak, muhtelif renklerde kaftan, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi. (Resim : Constantinopoli).

GÖTÜRÜCÜ

Tımarlı olan hassa doğancı, şahinci ve atmacacı tayfaları çiftlik ve baştineli olarak iki kısımdı. (Kanunnameyi hakanî Avni Ömer S. 27), (İslâm kuşbaz) a "Çiftlik„ (Hıristiyan kuşbaz) a "Baştineli„ denilirdi. Çiftlik ve baştineli olan bu zümrenin başlarında her nahiyede birer doğancı başı vardı. Bu doğancı başılar (Arpalık) hükmünde (Zeamet) ve (Tımar sahibi) idiler, mıntakalarındaki şikâr halkının idaresi bu doğancı başılara aitti. Tımarlı olan (Hassa kuşbazları), (Götürücü) ve (Gürençci) olarak iki kısma ayrılıyordu. Götürücüler başlarına kırmızı kavuk giyerler, bunun etrafına sarı destar sarılır, arasında mutad olduğu üzere bir av tüyü taşırlardı. Entari, kuşak, lâcivert şalvar, kırmizı yemeni kırmızı kaftan giyerlerdi. (Resim : Constantinopoli).

BAZHANE MÜLÂZIMI

Götürücü ve gürençci namlarındaki hassa kuşbazları, bunlardan birini timarı makbul olacak olursa kuşbazlıkta mahir oğlu varsa ona, yoksa bazhane mülâzımlarından bir üstat doğancıya verilirdi. (Kanunname-i Hakanî Avni Ömer 27). Muafiyetle kuşbazlık edenler de iki sınıftı. Bir kısmı (Yuvacı) ve (Yavrucu) ve bir kısmı da (Avcı) idiler. Bazhane mülâzımları başlarına yeşil renkte adî oyuklu kalafat giyer bunun üzerine sarı destar sararlar, arasına bir av tüyü iliştirilirdi. Mintan, kuşak, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni, yeşil çuha kaftan giyerlerdi. (Resim : Constantinopoli).

YUVACI ve YAVRUCU

Muafiyette kuşbazlık edenler de iki sınıftı. (Kanunname-i Hakanî Avni Ömer 27) Bir kısmı (Yuvacı) ve (Yavrucu) ve bir kısmı da (Avcı) idiler. Bazı dağlık ve taşlık mahallerde (Hassa ve Çakır yuvaları) olup, yuvacı ve yavrucu olanlar oraları muhafaza edip, bu yerlere hariçten kimseyi sokmazlar (Yavru zamanı) yavrular kanatlanıncaya kadar o mahalleri muhafaza ederlerdi. Sonra yavruları yuvalarından alıp terbiye ve talim ederler ve üleş zamanı olunca doğancı başlariyle İstanbula gelip yavruları teslim ederler ve bu suretle yoklamaları da yapılırdı. (Seyyad) denilen avcılar da, avcı ve yuvacılar gibi giyinip, bunlar da bazı yerlerde (tuzak) kurup avcılık ederlerdi. Sayyâd, yuvacı ve yavrucular gibi avlandıkları avları teslim ile tezkire alırlardı. Bütün bu (Kuşbazların azil ve tayinleri) hassa çakırcı başısına ait olup tımar ve gediklerine hiç kimse dokunmazdı. Ellerinde hizmetlerine ait beratları

Defterli Avcı

Şahin Kayacısı

vardı. Yuvacı, yavrucu, seyyad ve avcılar başlarına kırmızı oyuklu kavuk giyip üzerine sarı destar sararlar, arkasına tüy iliştirirler, içlerine mintan, bellerine kuşak, bacaklarına lâcivert şalvar, kırmızı yemeni ve kırmızı kaftan giyerlerdi. (Resim : Constantinopoli).

DEFTERLİ AVCILAR

(Defterli Mir-î Sayyad) denilen, defterli avcılar, Bursadaki (Şahin avcıları) idiler. (Milâdî 1630 tarihli Anadolu eyaletindeki mir-î avcılar hakkındaki hükümde) "Şikârgâh olan mahallerde Ayı ve kaplan, zerduva, ahu, sansar, vaşak, kurt, tilki, çakal ve sair canavarlar Sayd-ı Şikâr edip ve bazı defterli olmıyan (Reayâ taifesi) nin avlanmalarının men'i... Mühürlülerin av hayvanları göndermeleri ve bir kısmı avdan menedilmesi„ mukayyettir.

Defterli avcılar, başlarına tüylü, kahverengi âdi kavuk giyer, bunun üzerine beyaz destar sarılır, mintan, şal kuşak, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni, kahverengi kaftan giyerlerdi. (Resim : Preziosi).

ŞAHİN KAYACISI

(Cevdet tasnifi - Saray vesikaları - No. 590) Edirnede (Şahin kayacıları) bulunduğu mukayyettir.

Şahin kayacıları başlarına gümüşü kavuk giyer, üzerine beyaz destar sarar, başlarına siyah tüy takar, arkalarına gümüşü kaftan giyer, mintan, kuşak, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi. (Resim : Rafael).

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

RİKÂP AĞALARI

Evvelâ Yeniçerilerde (Solak Ortakları) vücude getirildi. Amirleri (Solak Başı idi. Bunlar kıyafetçe diğer askerlerden daha süslü ve emniyet bakımından da daha itibarda olduklarından padişah sefere gidiş ve gelişinde ona muhafızlık ederlerdi. Dört yüz kişi tutan 4 (Cemaât) in birer Solak başısı, ve birer Solak Kethüdası vardı. Sonradan (Rikâp Solakları) namiyle bir kısım Solak ayrılarak gayet süslü elbiselerle padişaha merasim günlerinde muhafızlık ettiler. Rikâp solaklarının altın ve gümüş işlemeli elbiseleri (Saltanat Şıarı) ndan addedilirdi. 1780 senelerinde Solak Başının elbisesi yeşil kadifeden idi. Solak Başılar padişahın atının iki tarafında bulunurlar ve onların arkasından solaklar yürürlerdi. Bunların başlarını etrafa çevirmeleri dahi yasaktı. (Cevdet tasnifi vesikalar - Saray. No. 2259, 2957, 2983, 4337, 6347) ve (D'ohsson cild 1 kısım 7) de Rikâp solaklarının hususî bayram elbiseleri, kaftan ve çizme parası, (Rikâbiyye) veya (Rikâbiyye Pişkeşi) (Cevdet tasnifi vesikalar - Saray - No. 2259, 2957, 2983, 2706, 4487, 5109) da Rikâp Solaklarının (Üsküf) denilen (Sırmalı Börk) giydikleri, ve (Siyah sorguç) taktıkları, Solak Kethüdasının, yüksek ve beyaz sorguçları bulunduğu, bu başlıklara (Sineklik) de denildiği, ve üç senede bir değiştirildiği mukayyettir. Padişahın solaklarının iştirakile yapılan merasime (Rikâp merasimi) denirdi.

RİKÂB-I HUMAYUN AĞASI veya RİKÂBDAR AĞA

Has Odaya mensup olup (Birinci Oda) rikâp solaklarının ağalarına Rikâbı Humayun veya Rikâbdar ağası denirdi. (Özengi ağaları). Padişahın özengilerini ata binerken tutmakla mükellef idiler. Üçüncü Ahmet zamanında Sadrazam Çorlulu Şehit Ali paşanın Silâhdarlığına kadar bir nevi mabeyincilik demek olan her gün Padişahın hizmetinde bulunurlarken, bunlar sadece resmî günlerdeki vazifelerine memur edildiler. Bazı zamanlar silâhdar ağaya vekâlet edip maiyyetinde Hane-i Hassadan ikişer lalası, ve aşağı koğuşlardan birer kullukçusu ve birer zülüflü baltacısı ile, ikişer sofalı ve bir heybeci, iki yedekçi bulunurdu. (Ata cild 1, sayfa 209).

Rikâbı humayun ağaları adî günlerde tülbent ağaları gibi giyinirler resmî günlerde divanda başlarına Selimî mücevveze, arkalarına erkân kürkü, içlerine üç etek entari, bellerine donluk sararlar; altına kırmızı çuhadan şalvar, ayaklarına sarı mest pabuç giyerlerdi. (Resim : Antonio della Tolla).

SOLAKBAŞI

Solaklarla beraber merasimlere iştirâk ettiği zaman hususî kıyafetleri vardı. Sair günler Padişahın yanında bulundukları zaman başlarına beyaz mücevveze, içlerine entari, bellerine şal kuşak, arkalarına yeşil üzeri beyaz benekli mevsim kürkü giyerler, kırmızı şalvar ve sarı yemeni giyerlerdi.

Bu resim (Hassa Solak Başı) ya aittir. Diğer Solak Başılar yalnız merasim günlerinde alaya iştirak ederlerdi. Sair zamanlarda Yeniçeri ocağında kendi cemaatlerinde bulunurlardı (Resim : Brendizi).

ÖZENGİ AĞASI

İlk ihdasında ayrı bir memuriyet idi. Sonradan bu vazife rikâp ağalarına verildi. Özengi ağası başına beyaz keçe külâh üstüne kırmızı şeritli, üstü tüy, ve sorguçlu (Solak üsküfü) giyer, içine mintan üzerine göğsü kapalı kafdan, bellerine kemer kuşak takar, bunun arasında bıçak taşırdı. Kırmızı şalvar, sarı mest pabuç giyerdi.

(Resim : Topkapı Sarayı müzesi Üçüncü Ahmed Kütüpanesi No. 3690).

RİKÂP HASEKİSİ

Rikâp solaklarının eskilerinden biri rikâp hasekisi tayin edilirdi. Rikâp hasekisi, merasim günlerinde Rikâpdar ağanın yanında ve solak peyklerinin önünde giderlerdi. Rikâp hasekileri, başlarına iç fes, bunun üzerine deve tüyü renginde mahrutî şekilde iki karış sivri külâh, arkalarına mevsime göre kırmızı dolama kaftan, içlerine (Şetarî entari) kırmızı şalvar, ayaklarına giydikleri sarı mestlere ilişiktir. (Çakşır) bir nevi geniş şalvar olup, umumiyetle mestlere dikili olarak kullanılırdı. Ellerinde (Başpareli asa) taşırlardı. Resimde görülen Rikâp hasekisinin başındaki (Bostancı kisvesi) vardır. Arkalarına giydikleri üç peşli dolamanın yakaları mavi renktedir. Beline som yaldız kemer kuşak takar, sol tarafına bir kılıç asılırdı.

(Resim : Topkapı Sarayı Üçüncü Ahmed Kütüphanesi No. 3690).

RİKÂP SOLAĞI

İlk tesislerinde bunlara (Özengi ağaları), ismi verilmişti, âmirleri Solak Başı idi, Sonradan solak ve peyklerden on iki kişi seçilerek merâsim günlerin-

Rikâb-ı Humayun Ağası — Solakbaşı — Özengi Ağası

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Rikâb Solağı

Rikâb Hasekisi

de Padişahın atının iki tarafında yürümeğe memur edildiler ve bunlara Rikâb Solakları, âmirlerine Rikâbdar ağa denildi. Rikâb solakları merasim günlerinde başlarına (merasim külâhı) giyerlerdi, kırmızı fes üzerine, üstü dört parmak sırma işlemeli bir külâh bunun üzerine bir karış uzunluğunda üzeri beyaz veya renkli tüylü ve (Gümüş saplı) denen bir kısım ilâve edilirdi (Gümüş zivana) ya, yaldızlı gümüş saplı siyah ve beyaz tüylerden yapılmış bir (Kalandra) ilâve edilir ve üzerine uzun tüyler takılır, külâhın yanlarına gümüş mecidiye büyüklüğünde yaldızlı (Paftalar) yapıştırılırdı. Mevsime göre arkalarına Sevâyi, gezi entari, gezi kaftan, altına kırmızı çakşır, sarı çizme, bellerine sırmalı puşî kuşanırlar omuzlarına yeşil bir şal atarlardı.

Solak, rikâb solağı ve peyklerin vazifeleri merasimi güzel göstermek olduğundan kıyafetleri çok tebeddüle uğramıştır. Rikâp solakları, solakların en kıdemlilerinden seçilirdi. Arkalarına beyaz biniş giydikleri gibi (Tirkeş) taşıdıkları olurdu. On yedinci asırda Yeniçeri ocaklarının intizamsızlığı dolayısiyle, merasim günlerinde dışaridan da solak tedarik edilir ve bunlara (Düzme Solaklar) tabir edilirdi. Bunlar da padişahın iki yanında yürüflerdi. 1829 senesi mayısında solak ve peyk teşkilâtı tamamen kaldırılarak (Hademe-i Rikâb-ı Humayun) namiyle bir bölük vücude getirildi. (Cevdet tasnifi No. 2287).

Başlarına merasim külâhı giyer, bunun üzerine renkli sarık sararlardı. Arkalarına, üzeri işlemeli bursa kumaşı dolama, bunun altına entari giyerler, dolama ile entari arasına ince kumaştan (Sırma saçaklı önlük) giyerlerdi.

(Resim : Topkapı Sarayı - Üçüncü Ahmet Kütüphanesi No. 3690).

ULEMA

(Hammer) (Enderun tarihi cild 1 sayfa 36, 66) (Sicill-i Osmanî) (Şekayık zeyli ve tercümesi sayfa 103, 121), (D'Ohsson) ve (Dr. Giulio Ferrario) ulemalardan bahsetmektedirler. Ulema sınıfına mensup saray memurları padişah ve şehzadelerine hocaları, hekim başı, cerrahlar, göz hekimleri müneccimler ve hünkâr imamları olmak üzere altı sınıf idiler.

Padişahlar kendilerini şehzade iken okutan, onlara ilim ve irfan aşılıyan bu kimseleri padişah oldukları zaman (Hünkâr hocalığı) na tayin ederlerdi. Kendilerine yüksek ilmiye rütbesi tevcih edilen bu hocalar, Padişah olacak şehzadeyi de okutmağa memur edilirlerdi.

Padişahlar sonradan kendilerine hariçten de ulemâ tayin ettiler. Bunlar Padişahın teveccühünü kazanarak devlet işlerine de karışırlardı.

Şeyh-ül İslâm saray memurlarından addedilmemekle beraber saraya mensup ulema üzerinde nüfuzu vardı.

Merasim ve alaylarda sadr-i azam ile Şeyh-ül-İslâm atbaşı beraber giderken veya padişahın huzuruna girerlerken kanun üzere Şeyh-ül İslâm, Sadr-i a'zamın solunda giderdi. İkinci Mustafa bu usulü bozarak Sadr-ı azamı, Şeyh-ül İslâmın soluna geçirmişti. (İsmail Hakkı Uzunçarşılı - Osmanlı devletinin saray teşkilâtı sayfa 362).

Hekim Başı (Ser Etibba-i Hassa) denilen saray hekimlerinin âmiri idi. (Mühimme defteri 23, sayfa 22, 45; Mühimme defteri 25, sayfa 18; Mühimme defteri 70, sayfa 155 de hekim başıların istedikleri zaman İstanbuldaki (Müslim Tabib ve Gayr-ı müslim tabibler) i teftiş ve imtihan ettikleri ve (Ehliyetnamesiz hekimler) in dükkânlarını kapattıkları mukayyettir.

(Ata tarihi cild 1 sayfa 193) e göre hekimler, Has odadan baş lalaya tâbi idiler. (D'Ohsson Cild 7, sayfa 10) da hekimlerin sarayda ve hariçte vazifeleri bulunduğundan bahsetmektedir.

Tabibler arasında gayr-ı müslim olanlar bulunduğundan bunlar islâm oldukları kendilerine (Müslim-i Nev) ismi verilirdi. Hekim başıya (Reis-i etibba) da denirdi. Musevi olanlarına (Cemaat-i Etibba-i Yahudiyan) denirdi.

Hekim Başılara sırasiyle Sadr-ı azam, Darüssaâde ağası, en son olarak on sekizinci asırda Padişahın huzurunda merasimle kürk Hil'at giydirildi.

Hekim Başı (Nevruz gecesi) Nevruziye namiyle bir kokulu macûn yapar, evvelâ Padişaha, Şehzade ve Sultanlara, Kadın Efendilere, Sadr-ı a'zam ve devlet ricaline takdim ederek mukabilinde hediyeler alırdı. (Cevdet tasnifi - Saray vesikaları - No. 408) ve (D'Ohasson cild7, sayfa 10) da Nevruziye takdimi sırasında hekim başıya Padişahın kürk giydirdiği mukayyettir. (Hünkâr Macunları) baş lala kulesi ve Fatih zamanında tesis edilmiş bir eczanede yapılırdı. (Ata tarihi cild 1, sayfa 194).

Saraydaki hekimler arasında (Tabib-i Ruhani-i Hassa) denilen ve hastaları okuyup (Nefes) ile iyi eden bir hekim bulunurdu. (Cevdet tasnifi vesikalar - Saray kısmı - No. 4178).

e-ilim arşiv çoğaltılmıştır.

Hekim Başı

Hekim

Müneccim başının âletlerine (Alât-ı nücumiyye) denirdi. Ellerinde (Zayiçe) taşırlardı. (Lâla zeyci) namiyle maruf (Zeyc) den istifade ederlerdi. (Lütfi Tarihi cild 4, sayfa 73).

Müneccim başılar, Ramazanda padişah ve sadr-ı azama (İmsakiye) takdim ederlerdi. (Defter-i Yövmiye-i Oda-i Teşrifat sayfa 25).

Müneccim başıların maiyyetinde (Müneccim şakirdleri) vardı.

(İzzî tarihi, varak 24) de İmam-ı Evvel nasb olunduğu zaman mutat olduğu üzere Enderunda kürk giydirildiği ve (İmam-ı Sani) nin de (Huzur-ı Asafi) de samur kürk giydiği mukayyettir.

Padişahın imamlarına (İmam-ı Hassa) ve müezzinlerine (Müezzin-i Hassa) denirdi. (İbnülemin tasnifi - saray mesalihi No. 643) de münhal müezzinliklere Babüssaâde ağası tarafından inha yapıldığı mukayyettir.

Eczacı başıların vazifelerini hekim başılar yaparlardı. Sonradan bu memuriyetler tefrik edildi. Eczacı başıya (Eczacı başı İsfenciyarî) namiyle yanına eczacılar verildi.

HEKİM BAŞI

Sarayın ulema sınıfına mensup olan Hekim başı, baş lalalık memuriyetine merbuttur. Hekim başı aynı zamanda "müderris„ rütbesini de haiz olup, hekimler, cerrahlar, göz hekimleri ve eczacılar ona merbut idiler. Hattâ, İmparatorlukta bu vazifeleri icra eden bütün hekimler onun nezareti altında idi. (M. D'Ohsson, cild III, sayfa 286), (Hammer cild XVII, sayfa 63).

Sarayda hekim başıya lüzumlu olan ecza dolabı, baş lala kulesi tâbir olunan dairede bulunur. Sultanın herhangi bir hastalığı için, hekim başının tayin ettiği ilâçlar, baş lala kulesinde hazırlanır. Hekim başının yanında gönderilen eczacı ve baş lalanın kullukçusu ve zülüflü baltacısı birlikte oldukları halde, hekim başının eczacıya tarif ettiği ecza tertip olunup, üzerini hekim başı ile baş lala beraber mühürleyip, takdim ederlerdi. (Ata cild I, sayfa 193). Hekim başı sarı zeminli üzeri beyaz burma sarıklı başlığı giyer, içine üç etek entari, beline şal kuşak sarar, arkasına beyaz üzerine kırmızı siyah işlemeli yaka ve kol ağızları kürklü biniş ve ayaklarına bu şalvara ekli sarı mest papuç giyerdi. (Resim: Topkapı Sarayı, Üçüncü Ahmet kütüpanesi No. 3690).

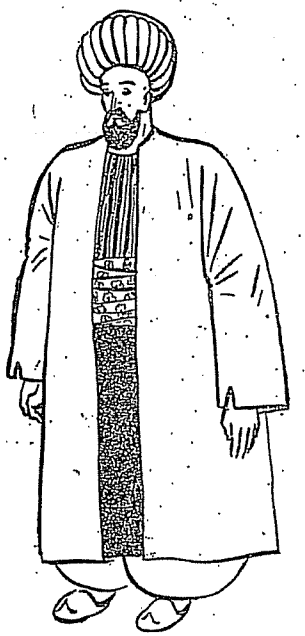
HEKİM

Saray hekimi başına sarı renkte âdi kavuk giyer, üzerine beyaz destar sarılır, içine sarı renkte entari kuşak, üstüne beyaz renkte geniş kollu kaftan, mavi şalvar, kırmızı yemeni giyerdi. (Resim: Cassini).

CERRAH BAŞI

Şehzadelerin sünnetleri, hadım ağaların muayeneleri, müslim-i nevlerin divan-ı humayunda sünnetlerini Cerrah Başı ve cerrahları yapardı.

Cerrah Başı, başına beyaz tülbentten içi pamuk dolu (Dilimli kavuk) giyer, İçine çizgili mintan, beline çiçekli kuşak sarar, önüne siyah önlük takardı. Bu önlükler ender olarak ve bilhassa kışları kullanılırdı Kırmızı dökme şalvar, sarı yemeni, arkalarına koyu kırmızı kol ağızları yırtmaçlı biniş giyerlerdi. (Resim: Ayvazof).

Cerrah Başı

Kehhal Başı

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Kehhal

Eczacı Başı

KEHHÂL BAŞI

Sarayda göze faydası olduğu söylenen (Sürme) yi imâl eden ve göz hastalıklarına bakan Kehhâllerin başı olan (Ser kehhâl) veya (Kehhâl başı), hekim başının emrindeki ağalardandır. (Teşrifatı Kadime S. 48 - 50).

Kehhâl başı, başına içi pamuklu kırmızı keçe külâh giyer, bunun üzerine dilimli kavuk denilen içi pamuklu dilimler halindeki tülbent sarılırdı. İçine beyaz zemin üzerine mavi çubuklu entari, beline kuşak sarar, kırmızı şalvar, sarı yemeni, arkasına beyaz çuha zeminli erkân kürkü giyerdi.

(Resim : Valeri).

KEHHÂL

(Kehhâlân) denilen (Göz tabibleri) başlarına âdi yeşil kavuk giyer, beyaz tülbent sarar, beyaz mintan, yeşil bol kollu kaftan, mavi kuşak, mavi şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi. (Resim : Ayvazof).

ECZACI BAŞI

Hekim Başının maiyetinde bulunup Baş lala kulesinde bulunan ecza dolabını muhafaza etmek, Hekim Başının tayin edeceği ilâçları yapmak, Sultanın arzu ettiği zamanda, yapılacak ilâçları, hekim başı, baş lalanın kullukçusu ve zülüflü baltacısı ile birlikte hazırlayıp, hekim başı ile baş lalanın (İlâç mühürleme) lerinden sonra hekim başı ile birlikte Sultana götürürlerdi. (Ata tarihi cild I, sayfa 193 - 194) Eczacı Başı, başına altı dar, üstü geniş bir başlık

giyer, içine ortası tek düğmeli mintan, beline donluk şal sarar, sarı yemeni kırmızı şalvar, sarı yemeni arkasına eflatun renginde kol ve yakaları kürklü biniş giyerdi. (Resim : Antonio della Valle).

ECZACI BAŞI İSPENCİYARI

Eczacı Başının emrinde bulunan (Eczacı) lara Eczacı Başı ispenciyarı denirdi. Beyaz âdi kavuk üstüne, sarı destar sararlar, beyaz kaftan, bunun üstüne sarı kuşak, mavi şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi. (Resim : Antonio della Valle).

HOCAGÂN

Padişahın hocaları ve sair ulemaya Hocagân denilip âdi günlerde Kafesî ve ilmiye sınıfına mensup ise küçük tepeli giyerler, merasim günlerinde başlarına kırmızı fes, bunun üzerine (Mavi tepelikli mücevveze) giyerler, içlerine muhtelif renklerde entari, kuşak, kırmızı çuha şalvar, sarı yemeni giyerlerdi.

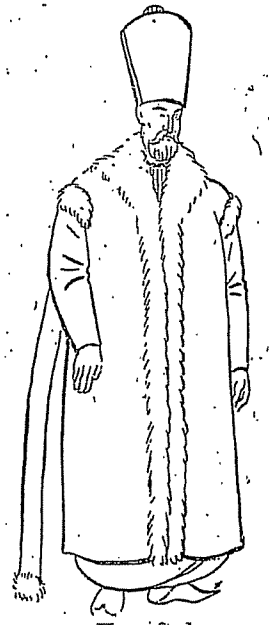
Arkalarına omuzları, yaka ve kenarları beyaz kürk kaplı, kırmızı zeminli dört yanlı erkân kürkü giyerlerdi. (Resim : D'Ohsson).

MÜNECCİM BAŞI

Ulemaya mensup olan zabitler meyanında adı geçen Müneccim Başı, Astronomi ve Astroloji ilimleriyle meşgul olurdu. (D'Ohsson cild III, sayfa 289) cafer, remil gibi bazı meçhulât ile (Vekayii evvelden keşfetme) ğe çalışırdı. Son zamanlara doğru müneccim başılık, Hekim başının meşgul olduğu bir sanat haline gelmiştir. Başına kırmızı fes, bunun üzerine kırmızı sivri külâh giyer, içine üç etek entari beline donluk sarar, arkasına mevsime göre beyaz veya

Eczacı Başı İspenciyarı

Hacegândan biri

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Müneccim Başı — İkinci Müneccim — Müneccim yamağı

yeşil renkte biniş, kırmızı dökme şalvar sarı yemeni giyerdi. (Resim : Dr. Giulio Ferrario).

İKİNCİ MÜNECCİM

İlmiye sınıfından olan Müneccim Başı ile İkinci Müneccime (Evvel ve Sani kavli nücum) da denirdi. Bunlar takvim tertip ederler, asker sevkinde, Has' Ahır atlarının çayıra çıkarılmasında, çocuk tevellüdü, ziyafet saatinin intihabı v. s. gibi işlerde her iki müneccimden birinin tertip ettiği (Zâyiçe) üzerine merasim yapılırdı.

İkinci Müneccim başına beyaz sivri külâh giyer, içine entari, şalvar, arkasına mavi biniş, kırmızı şalvar, mavi yemeni giyerdi. (Resim : Valeri).

MÜNECCİM YAMAĞI

Başına mavi renkte âdi kavuk giyer, üzerine beyaz destar sarılır, beyaz mintan, mavi şal kuşak sarar, mavi şalvar, kırmızı yemeni, mavi kaftan giyerdi. (Resim : Valeri).

BAŞ MÜEZZİN

Yavuz Sultan Selim zamanında ihdas edilen Baş Müezzinlik ki, buna (Ser mahfel) de denirdi. Bazı devirlerde de İmamı evvel, İmamı sanî veya (İkinci) denilen Ser-mahfellik baş müezzinin muavinine izafe edilirdi. Baş müezzin koğuş ağalarının sesi güzel olanlarından intihap edilirdi. Koğuşta başlarına sırma takke, merasim günlerinde ilmiye örfü giyerlerdi. Bu örf beyaz sarıktan imâl edilen başlığa yeşil bir parça ilâve edilmek suretiyle yapılırdı. İçlerine entari giyer, bunun üzerine kuşak sararlardı. Bacaklarına kırmızı çuhadan çakşır, ayaklarına sarı ilmiye sınıfına mensup olanlar (Mavi yemeni) giyerlerdi. Fatihten itibaren Darüssaâde, Silâhtar, çuhadar rikâptar ağalar Sırkâtibi, müezzin, akhveci, berber, sarıkçı, tüfekçi başlar, şerbetçi, başçavuş, bostancı, kapıcı başılar, Miri alem, büyük ve küçük mirahorlar, kapıcılar kethüdası, haseki ağa gibi kimseler koğuşlarda başlarına (sırma takke) giyerler ve yanlarına zülüf sarkıtırlardı. Hare denilen bir nevi kırmızı kumaşlar giyilir İkinci teşrinde renkleri koyuca gezi ve atlastan kaftan, Kânunlar ve Şubatta çuha dolama, Martta atlas, Nisan ve Mayısta hare giyerlerdi. Haziran, Temmuz ve Ağustosta (Sade) denilen ince Hint bezinden beyaz kaftan giyerlerdi. (Resim : D'Ohsson).

HAFIZ-I KÜTÜP

Saraydaki kitapların muhafazasına memur edilen hafızı kütüpler umumiyetle cücelerden intihap edilirdi (Ata, cild I, sayfa 172) Hafızı kütüp başına mor renkte adî kavuk giyer arkasına yeşil biniş, içine entari, beline kuşak sarar, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni giyerdi. (Resim : Dr. Giulio Ferrario).

HU - KEŞAN

Hu-Keşan namiyle ilmiye sınıfına mensup birkaç kimse imparatorluğun satveti ve onun kuvvetlerinin artması için sabah akşam dua eder ve hu çekerlerdi. (D'Ohsson, cild III).

Hu-Keşanlar başlarına yeşil sarık sararlar, içlerine mintan giyer, bellerine muhtelif renklerde kuşak, arkalarına yeşil kaftan, lâcivert şalvar, mavi yemeni giyerlerdi (Resim : Constantinopoli).

Baş Müezzin — Hafız-ı Kütüp — Hukeşan'dan biri

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

SEFERLİ ODASI - KÜÇÜK ODA

Seferli odasına tayin edilen (Seferli ağaları) Has odaya mensup idiler. Bu oda ile birlikte, hazine ve kiler odaları ağaları altın ve gümüş ile işlenmiş bıçak taşımak selâhiyetini haizdiler.

Has odadan Seferli koğuşuna verileneler, artık bu koğuşun malı olarak kalırlardı ve bunlardan ancak Has odaya dahil büyük memuriyetlerden birine terfi edenler, tekrar Has odaya alınırlardı.

Diğer odalarda da bulunan dilsizlerin merkezi Seferli odası idi. Diğer odalarda da (Kiler-i Hassa Baş Dilsizi), (Kiler-i Hassa Dilsiz Eskisi), (Hazine-i Humayun Baş Dilsizi), (Hazine-i Humayun Dilsiz Eskisi) bunlardan başka (Has oda bizebanı), (Harem-i Humayun bizebanı) gibi dilsizler varsa da, Seferli koğuşundaki (Bizeban Başı) dilsizlerin en büyüğü addedilirdi.

Padişah hususî görüşeceği zaman derhal dilsizler, kapıyı tutarlardı. Padişahın bulunduğu her odanın kapısında muhakkak dilsizler bulunurdu. Fatihten beri, başlarındaki (Sırmalı dilsiz takkeleri) ile tanınırlardı.

(Seferli Baş Cücesi) de diğer bütün cücelerin âmiri idi. Öbür odalar da da (Kiler-i Hassa Cüceleri), (Hazine-i Humayun Cüceleri), (Harem-i Humayun Cüceleri) gibi tefrik edilmiş Cüceler vardı.

Bütün cüceler, başlarına (Som yaldız yelken), ağa ve eskileri merasim günlerinde (Kalıp işi mücevveze) veya kavuk giyerlerdi.

İkinci Mustafa zamanında (Baş Dilsiz) ile (Baş Cüce) hazine odasına mensup idiler. İkinci Mustafaya ait 8911 numaralı dosyadaki vesikada, dilsiz ve cücelere verilen elbiselerden bahsedilmektedir. Ayni vesikada Seferli koğuşunda da baş dilsiz, ve baş cüce bulunduğundan bahsedilmektedir.

Cüceler Padişahın soytarıları mesabesinde idiler. Haremdeki kadınlara Padişah tarafından bunlar haber götürüp, getirirlerdi. Padişah haremde bir kadını isteteceği zaman, baş cüce ile haber gönderirdi. Haremdeki kadın ve cariyeler usûl ve adap dairesinde padişahın yanına gelirlerdi. Padişah hareme girip, kadınlarla katiyen lâübalî bir şekilde konuşmazdı.

Seferli odası kıyafetleri, Has oda kıyafetleri kadar süslü değildi.

Saraydaki bütün koğuşlarda oda efradı (Koğuş parmaklıkları) ile çevrilmiş (Sıra höcre) lerde yatıp kalkarlardı. (Oda eskileri) bunların üstünde yüksek bir hamle yapılmış yerlerde yatarlardı. Ağalarının da hususî daireleri vardı.

(Seferli Odası Acemileri) ne hediye ve para tevzi edilirdi. (Seferli Odası Oğlanları) Ramazanın on beşinde padişaha (Lahur suyu) takdim ederlerdi. (Türk Tıp Tarihi Arkivi cilt 5, No. 19 - 20, sener942) Kiler odası da (Nisan yağmuru) nu merasimle taktim eder, mukabilinde hediyeler alırlardı.

Milâdi 1833 yılında (Seferli ağalarının hizmetleri) lâvedildi. Ayni tarihte, Hazine ve kiler ağalarının de vazifeleri değiştirildi. (Lütfü tarihi, cilt4, sayfa 112) bundan sonra enderunda yeni bir teşkilât yapıldı.

Seferli ve diğer koğuşlardan çıkacak iç oğlanları padişaha bildirilir, padişah (Ne Ola) diye cevap verirse, çıkmalara müsaade edilirdi. İkinci Mah-

Seferli Kethandası — Küçük Oda Ağavatından biri — Cameşuy Başı

mut ruznâmesinde, (Seferlinin Çamaşırcı Başısı) nın iç oğlanların tebriklerinde bulundukları mukayyettir.

Seferliye evvelce (Küçük Oda) tâbir edilirdi. Sonradan (Büyük Oda) ve (Küçük Oda) isimleri kullanıldı. Ricaut (Küçük Oda Nazırı) olan (Küçük Oda ağası) ndan bahsetmektedir. Büyük odadaki kadınların nazırı da (Büyük Oda ağası) olduğu yine ayni eserde yazılıdır.

Sazende ve hanendeler de Seferli koğuşuna mensup idiler, diğer koğuşlarda da tek tük hanende veya sazendeler bulunurdu.

Bu koğuşta sarık sarmak ve diğer sanatlar da öğretilirdi. Bu oda efradı, Osmanlı Türklerinde musiki gelişmelerinin merkezi olmuşlardı.

SEFERLİ KETHÜDASİ

Seferli Odasına mensup (Seferli Kethüdası) koğuşta okuyup yazma, mârif ve muhtelif ilimlerle meşgul olup, seferli koğuşu bu yüzden diğer koğuşların fevkinde olmuştur. (Ata, cilt I, sayfa 165) Seferli kethüdası başına adî yeşil kavuk giyer, bunun üzerine beyaz destar sarardı. İçine beyaz mintan, beline donluk şal sarar, arkasına kırmızı biniş, kırmızı dökme şalvar, sarı yemeni giyerdi. (Resim : Enrico Merinuzzi).

KÜÇÜK ODA AĞAVATI

Sultan Selim zamanında sarayda hususî bir nevi hademe idiler. Bunlar (Destaryelek), (Sertıraşlık), (Cameşevicilik), (Tablazenlik) gibi işlere memur

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

edilirlerdi. Hicrî 115 tarihinde Sultan Ahmet, Küçük Oda ismini (Seferliye) tepdil etti. Küçük Oda ağavatı başlarına iki ucu sivri yaldızlı som takke, arkasına sarı yakalı, kırmızı çuhadan üç peşli kapanica giyip, bunun iki ön uçlarını bellerindeki kuşağın arasına sokarlardı. Bellerinde bıçak taşır, lâcivert şalvar kırmızı yemeni giyerlerdi. (Resim: Antonio della Tolla).

CAMEŞUY BAŞI

İkinci oda, (Hazine Odası) bazan da diğer iki odadan tayin edilen çamaşır ağa, çamaşırları muhafaza etmekle mükellef olup, hazine odasına mensup 24 zabitten biridir. (Hammer XVII, 43), (Ata, I, 168).

Sultan Ahmet zamanında ihdas edilen Seferli koğuşunda Cameşuy başı adiyle bir ağa seçilerek bu vazifeye tayin edilirdi. Cameşuy başı merasim günlerinde başına mücevveze giyer, içine mintan, beline şal kuşak sarar, arasında bıçak taşır, bacaklarına kırmızı dökme şalvar, ayaklarına sarı yemeni, arkasına kolları ve yakası kürk kaplı yeşil çuha zeminli elbise giyerlerdi. Ata tarihinde (Seferli koğuşunda Cameşuy başı) bulunduğu zikredilir. (Ata cilt 1, 187). (Bibliyog : Dr. Giulio Ferrario).

BİZEBAN BAŞI veya DİLSİZ BAŞI

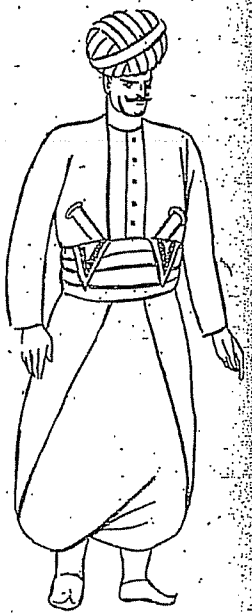
Her koğuşta üçer beşer Bizeban eskisi olup, Baş Dilsizler ocak yolunca zabit olamaz ve Has Odaya alınamazsa da eskidikçe (Eskilik Muhassesatı) ndan (Kudemalık) şerefiyle, (Eskiler sofrası) nda (yemek yeme şerefi) ne nail olurlardı. Dilsizler kendi aralarındaki silsile ile baş dilsizliğe yükselirlerdi. (Ata,

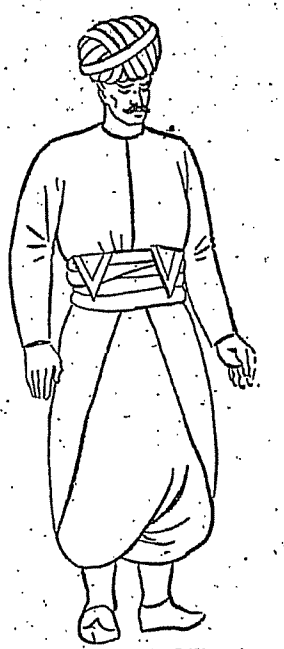
Bizeban başı

Bizeban Gediklisi

Nöbetçi Başı

Nöbetçi Başı Vekili

Baş Cüce

cilt 1, sayfa 172). Fatih zamanından beri saraydaki dilsizler, (Dilsiz işaretleri) ile meramlarını anlatırlardı. Fatih dilsizlere (Dilsiz takkesi) denilen yaldızlı takkeyi, ve (Elifiyye) denilen, dar kollu, önü ilikli, süslüceyi giydirmişti. Padişahın odasının anahtarı baş dilsizde olup icabında burasını kilitlerdi. (Topkapı sarayı müzesi, No. 3690). (Baş dilsiz) de (Has Odalık payesi) vardır. Merasim günlerinde (Bol yanlı üskûfeden ağır kafdan), üzerine (Bol yanlı kontoş kürk) başına (Has Odalılara mahsûs düzkaş) tâbir olunur kavuk, bellerine donluk şal sararlar (altın köstekli mücevherli bıçak takarlar) kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerlerdi. (Resim : Valeri).

BİZEBAN GEDİKLİSİ veya HASSA BİZEBANI

Dilsiz gediklilerinden biri padişah tarafından seçilerek en gizli muhaverelerde kapıda nöbet beklerdi. Bu (İçtima nöbetlerinde) sağır ve dilsiz olmaları dolayısiyle iç oğlan baş çavuşlarına da tercih edilirlerdi. Elindeki (Dilsiz çükânı) ni içtima kapısına asınca oradan kimse geçemezdi. Başına (Zülüflü som külâh) veya (Zülüflü şep külâh) giyer, arkalarına sarı zeminli üzeri işlemeli kaftan giyer, bellerine som sırma kemer takar, kırmızı şalvar sarı yemeni giyerlerdi. (Resim : Valeri).

NÖBETÇİ BAŞI

Nöbetçi başı (H. 850) de ihdas edilen seferli koğuşunun ikinci derece zabitlerindendir. Koğuşun mum ve kandillerine nezaret eder, padişahın yemeklerinde bulunur, ve bütün ağalar bir yere gidecekleri zaman nöbetçi başıya ha-

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

ber bırakırlardı, Teşkilât geereğince diğer koğuşlarda da nöbetçi başılar vardı. Bunlar mensup oldukları sınıfın elbisesini giyerlerdi. (Seferli nöbetçi başısı) başına içi pamuk dolu simit sarık sarar, bunun altına küçük kırmızı fes giyerlerdi. İçine sarı mintan giyer, Kırmızı kaftanın iki ön ucunu (Düz Çekme) belindeki lâcivert donluk kuşağa geçirilir, karşılık iki çakır taşır, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerlerdi. Sonradan başlarına som külâh giymişlerdir. (Resim : A. Costa).

NÖBETÇİ BAŞI VEKİLİ

Nöbetçi başı vekili nöbetçi başının muavini ve vekili idi. Padişahın yemek saatlerinde bulunurdu. Koğuşun ışık işlerine de memur idi. Başına içi pamuklu beyaz tülbentten yapılan başlığı giyerdi. İki peşli yeşil kaftan, beline lâcivert donluk kuşak sarar, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi. (Resim : Rafael)..

BAŞ CÜCE

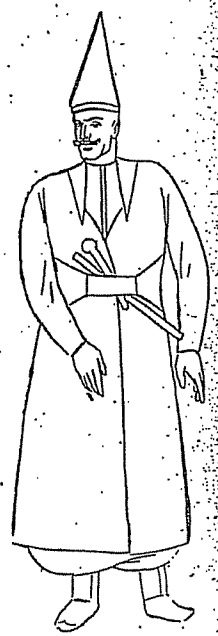
Cücelerin en kıdemlilerinden biri baş cüceliğe tayin edilirdi. Baş cüce bazan Padişaha dalkavukluk eder, bazan da kendisine hususî vazifeler verilirdi. Adî günlerde sair cüceler gibi başlarına som yaldız takke giyer, merasim günlerinde sadece baş cüceye mahsus olmak üzere başlarına (Cüce mücevvezesi), arkalarına erkân kürkü, içlerine mintan, bellerine kuşak sarar, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerse de Rikâb-ı Humayun günlerinde rikâba dahil olamazlardı (Resim : İstanbul Askerî müzesinde).

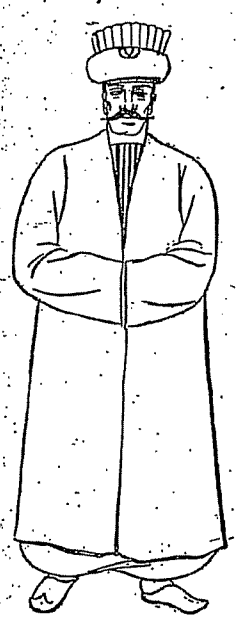
Cüce Ortancası

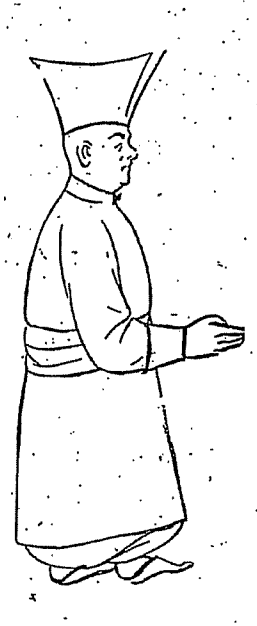
Dilsiz

Avadanı

Tekvir-i Destar

Cüce

Seferli Şilteci veya Paydancısı

CÜCE ORTANCASI

Cüce ortancaları (Aşağı koğuşlu) addedildiklerinden kendi koğuşlarında ortancalığa seçilirlerdi. Başlarına kırmızı kavuk giyer, beyaz tülbent sararlar, içlerine entari, bellerine kuşak sararlar, arkalarına kırmızı biniş, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerlerdi. (Resim : Kostantin).

CÜCE GEDİKLİSİ

Orhan Beğ zamanında saray cücelerine tahsis edilen (Cüce takkesi) veya (Yassı takke) Enderunun som sırma takkelerinden daha kısa idi. vazifeleri dilsizlere benziyen cücelerin eskilerine bu isim verilirdi.

Başlarına sırma işlemeli cüce takkesi, arkasına üzeri sırma işlemeli sevayî entari giyer, beline şal kuşak sarar, arasında küçük bir hançer taşırdı.

Cücelerden başcüceliğe, Pars kethüdalığına, ve hafızı kütüplüğe tayin edilenler, merasim günlerinde başlarına ekâbire mahsus olan düzkaş mücevveze giyebilirlerdi. (Resim : İstanbul Askerî Müzesinde).

ENDERUN SAZENDE ÇAVUŞU

Enderun Çavuş ağaları (Müezzinlik), (Musikihanlık), (Mehterlik) gibi vazifelere tayin olmuşlardı. Enderun çavuşlarının bir kısmı da sazende çavuşudur ki (İki tarafı kulaklı som yaldız zülüflü takke) giyer, arkalarına (Sırma kapaklı) kollu eflatun kafdan, bellerine kemer kuşak takar, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi. Elinde bir defter vardır. (Resim : Topkapı sarayı müzesi, Üçüncü Ahmet kütüpanesi No. 3690).

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

DİLSİZ veya BİZEBAN

Dilsizler, Padişahın sadr-i a'zamla görüşecekleri zaman meclislerinde bulunurlardı. (Ata, cilt I. sayfa 171-172). Padişah bazı kimselere verilecek iradeyi seniyeleri hususî işaretlerle dilsizlere anlatırdı. Dilsiz takkeleri cücelerinkine benzeyip, bunların sol tarafına som sırmadan bir (Dil resmi) iliştirilirdi. (Ata, cilt I, sayfa 96) arkalarına üzeri çiçekli ve göğsü kapalı kafdan giyer, beline kuşak sarar, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi. (Resim : D'Ohsson).

AVADANCI

Seferli ve (Sofalı avadancı ocağı) ndan alınan Avadancılar, sarayın işlerini görür, maranğoz ve saire takımı idi. Başlarına fes, bunun üzerine sivri kırmızı külâh, İçlerine mintan, lâcivert şalvar, bellerine kemer kuşak, arkalarına çiçekli kumaşlardan kaftan, lâcivert şalvar, ve bu şalvara ekli sarı mest pabuç giyerlerdi. (Dr. Giulio Ferrario).

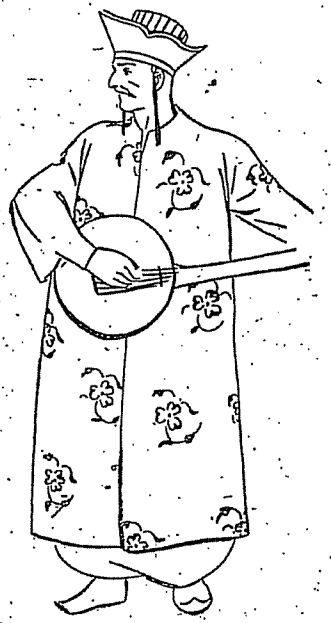
TEKVİR-İ DESTAR

M. 115 senesinde, Sultan Ahmet devrinde ihdas edilen seferli koğuşunda sarık saran hademeye (Tekvir-i destar) ismi verilmişti. Sonradan sarıkçı başılık ihdas edilerek Tekvir-i destarlar Seferli koğuşunda sarıkçı başıya vekâlet ettiler. Sarıkçı yamakları bunların eskileri idiler.

Tekvir-i destarlar başlarına yeşil kavuk giyer, bunun üzerine beyaz destar sararlar, içlerine çubuklu entari, bellerine şal kuşak, arkalarına beyaz kaftan lâcivert şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi. (Biyog. Antonio della Tolla).

Enderun Mektebi Şakirdi — Sarıkçı Yamağı — Hanende

Tabılhane Mehterhanelisi

Mehter Başı

CÜCE

"Aşağı Koğuşlu„ cücelerin hizmet ve meslekleri dilsizlere yakın ise de, başlarına koğuş ağaları gibi kalip işi kavuk ve arkalarına kubur yanlı üsküfe kaftan giyerlerdi. "Saraydaki dilsiz, cüce, baltacı, zülüflü baltacı vesaire gibi koğuşlulara (Aşağı Koğuşlu) denirdi.„

Cücelerin okur yazarları hafız-ı kütüp, ve dirayetlileri Pars kethüdalığı ve sair hizmetlerde bulunurlardı. (Ata I, 172) Fatih cüceler için som yaldız bir cüce kisvesi tahsis etmiştir. Bu kisvenin dört sivri köşesi olup üzeri som yaldız işlemelidir. Arkasına kaftan giyer, beline kuşak sarar, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni giyerdi. (Bibliyoğ. Brendizi - Dr. Giulio Ferrario).

SEFERLİ ŞİLTECİ VE PAYDANCISI

Hane-i Hassa hizmetlerinden anahtar ağanın emri ve sırasiyle 24 saatte bir kere nöbetle değişir bir (Avadancılık) ve (Şilteci) tâbir edilir bir de paydancılık hizmetleri vardır.

Bu (Nöbet Avadancısı) nın hizmeti padişah tebdil hava maksadiyle bir tarafa teşrif ettiği zaman, huzurdan aldığı emir üzere baş çuhadar ağa avadancı, has odalı vasıtasiyle Silâhtar ağaya arz ve beyan eder. Şilteci ve paydancı tâbir olunan Has odalı ağa Padişahın çizme ve pabucunu tutar ve padişahı giydirir.

Hicrî 1241 senesine kadar, yangın mahalline teşrif-i humayun vuku buldukta, Paydancı, Avadancı, Şilteci ağalar da birlikte giderlerdi.

eğitimaçağatim.st

Avadancılar başlarına haseki külâhı gibi mahruti sivri külâh ve arkalarına koyu renk çuha dolama giyer ve kemer kuşanırlardı. (Ata tarihi, cilt I, sayfa 299) (Resim : Gerard de Vervat).

ENDERUN MEKTEBİ ŞAKİRDİ

Osmanlı devletinin saray mektebinin talebelerine "Enderun mektebi şakirdi„ denirdi. Bunlar başlarına kavuk, içlerine entari, bunun üzerine göğsü düğmeli veya düğmesiz muhtelif kumaşlardan kaftan, bacaklarına kırmızı çakşır ve bu şalvara ekli kırmızı veya sarı renkte mest pabuç giyerlerdi. Bellerine som sırma kemer bağlarlar, bunun arasında yazı yazmak üzere divit takımı taşırlardi. Entari, kaftan ve şalvarın rengi mevsime göre değişir, koğuşlarda yaldızlı takke giyip, iki tarafından zülüf sarkıtırlardı. İstanbul Askerî Müzesinde bu kıyafetin numunesi vardır. Bu mektep Fatih Sultan Mehmet zamanında tesis edildi. Üç sınıftan birincisine (Seferli koğuşu) ikincisine (Kiler koğuşu) son sınıfına da (Hazine koğuşu) denirdi. Her sınıfta bir kaç sene okumak üzere tahsil 14 sene idi. Bu mektep mezunları devletin en yüksek memuriyetlerinde kullanılırdı. (1265 H.) Enderun-u humayun askerî dersleri, mektebi Harbiyeye terk etti. Enderun mektebinde (Lisan), (İlmihal), (Tecvit), (Birgevî), (Halebî) ve (Kadurî) gibi din dersleriyle (Arapça), (Farsça) okunur, bundan başka (Sarık usulü), (Berberlik) ve saire gibi san'atlar, ikinci sınıfta (Yiyecek içecek dersleri) son sınıfta sarayda nasıl giyinilip kuşanılacağı ve sarayın mefruşatının ne şekilde tanzim olunacağı, gösterildiği gibi, kiler ve hazine koğuşları mensubinine (Okuyup yazmak) ve Okçuluk), (Askerlik), (Tüfenkçilik) gibi askerlik san'atı ve (Musiki) öğretilirdi (Mahmut Şevket Paşa - Osmanlı teşkilâtı ve kıyafeti askeriyesi - I, 69-70).

(Resim : Mahmut Şevket Paşa).

SARIKÇI YAMAĞI

Seferli koğuşunda sarık sarmağa memur hademelere sarıkçı yamağı denirdi. Sarıkcıbaşının maiyetinde bulunurlar. Padişahın giyerek, sarıkçı başıya göndermiş olduğu destarı yeniden temizleyip, hazırlamakla mükelleftiler. Aynı zamanda, aşağıda ismi geçen sarıkların hazırlanıp, sarılmasında ustalarına yardım ederlerdi (Ata I) Küçük Oda Seferliye tahvil edildikten sonra Padişah sarıklarının muhafaza ve tanzimine memur edilen (Sarıkçı yamakları) ve bunlardan biri hane-i hassaya alınarak (Sarıkçı-Başı) ismini alırdı. Sarıkçı başı örf, Yusufî, Selimî Düzkaş, tepdiller için envaî taç (Kalensuve) denilen sikke ve kalafat, serden geçti, zaimi, silâhşorî, paşayî, kâtibî, dardağan, çatal, mevalî, kafesî külâh, ve envaî kavukları birlikte sararlardı. Sarıkçı yamakları başlarına oturak kavuk, içlerine mintan, bellerine kuşak sarar, lâcivert şalvar kırmızı yemeni giyerlerdi. (Resim : Enrico Merinuzzi).

HANENDE

Seferli koğuşuna mensup hanende, sazende ve müezzinler enderun oğlanlarından yetişirdi. Galatasaraylı müezzinler bu vazifeye tayin edilirlerdi. Müezzinler hanendelik ve çalgıcılık da yaparlardı. Bu sebeple bunlara Hanende ve sazende de denirdi. Hanendeler başlarına kırmızı renkte bir şepkülâh giyerler, içlerine çizgili entari, bellerine kuşak sarar, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi. (Resim : İstanbul Askerî Müzesinden).

TABILHANE MEHTERHANELİSİ

Seferli koğuşuna mensup "Mehter başı„ nın idaresinde bulunan mehter takımından dört nefer resimde görüldüğü üzere giyinip ayni vazife ile mükellef olarak sarayda tanbur, saz, ney, ve saire gibi musiki âletlerini çalarlardı. (M. D'Ohsson, cilt III, sayfa 291), (Hammer, cilt XVIII, sayfa 68). Tabılhane mehterhanelisi resimde görüldüğü üzere başına som yaldızlı takkeyi giyer, bunun her iki yanına zülüf tarhil edilirdi. Arkasına süslü kumaşlardan biniş veya, kaftan, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni giyerdi. (Topkapı sarayı müzesi, Üçüncü Ahmet kütüpanesi, No. 3690).

MEHTER BAŞI

Seferli koğuşunda mehterhane de vardı. Hicrî 1250 senesinde ikinci Mahmut zamanında Avrupadan hoca getirilerek mehterhane takımı ıslah edilerek her alaya bir (Bando) tahsis edildi. (Orduyu humayunda mehter takımlarının teşkiline dair talimatname - Topkapı Sarayı) Sadrazamın devlet kethüdası, yeniçeri ağasının dokuz kat mehter takımları vardı. Milâdın 1280 senesinde Tabıl, nekkâre, kerenay tâbir olunan saz âletleriyle her ikindi vakti sarayda mehter çalınırdı. Sekiz zilzen, zilzen başı, ve sekiz tablzen ile, vezir iç oğlan baş çavuşunun maiyetlerinde dokuz nefer ellerinde çatal çevkânlariyle çavuşan bulunurdu. Vezir iç oğlan baş çavuşunun bir nidasiyle zurnazen

Baş Mehter Ağa — Müezzin — Borucu

eğitimacı.com.tr

başı, zurnası ile bir hava çalar, sonra mehter başının bir işaretiyle hepsi birden çalarlar. Mehter başı yanlış çalanlara işaret eder, çavuşlar ellerindeki çevkânları aşağı yukarı sallıyarak usûl vururlardı. Arkalarına al kaput yahut çuha biniş giyer, başlarına destar kavuk sarar, ayaklarına çuhadan biniş ve bezden dizlik, kırmızı mest pabuç giyerlerdi. Mehter başı ayaklarına sarı yemeni giyerdi. (Resim : Müşir Arifî Paşa).

BAŞ MEHTER AĞA

Sultan Ahmet H. 115 tarihinde Küçük Odayı Seferliye tahvil ettiği zaman Seferlilere diğer hizmetlerinden başka musikişinaslık ve bunlardan enderun-u humayun mehterhane takımı tertip etmiştir (Ata 1, 154) (Beş mehter ağa) veya (Mîr mehteran tabl-i ilim) zurnacıların başı ve bütün mehterhane takımının birinci zabiti olup, terennüm olunurken bunları idare ederdi. Bu esnada kendisi yerle beraber temenna edüp elinde zurnası olduğu halde vezir iç oğlan baş çavuşiyle takımının ortasında ayakta dururdu. İdare ettiği mehterhane 16 zurna, 16 davul, 11 boru, 7 nare, 7 zil, ve 4 kösten ibaretti, ki bu heyet diğer azalariyle 70 kişiden terekküp ederdi. Mehterhanenin üç yüzü ve bazı seferlerde bin kişiyi tecavüz ettiği görülmektedir.

Mehter başı arkasına al kaput ve yahut çuha biniş giyer, başına al renkte kavuğa dester sarar, bacaklarına al çuha çakşır ayaklarına sarı mest pabuç giyerdi. (Köş) büyük bir davul olup, hayvan üzerinde çalınırdı. (Hammer, XVIII,266), (D'Ohasson III, 291), Mahmut Şevket Paşa 86 - 87), (Resim: Müşir Arifî Paşa).

MÜEZZİN

Müezzinlerin "Enderunu humayundan "Yetişenleri başlarına kırmızı fes, bunun üzerine som sırma takke giyerdi. İçlerine mintan, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni, arkalarına kenarları siyah renkte, kırmızı zeminli kaftan giyerlerdi. Başlarına giyilen som takkeler muhtelif şekillerde olup, bu tarzdaki som yaldız takkelere (Müezzin takkesi) denirdi. (Resim : Antonio della Tolla).

BORUCU

Boru çalıcı demek olup, her mehterhane takımında dokuz veya yedişer tane olarak bulunurdu. Borular uzun ve pirinçten mamûl olup bunu çalan nefer çaldığı sırada ayakta dururdu. Başlarına yeşil renkte destar kavuk ve arkalarına mor, lâcivert veyahut siyah çuhadan biniş, al çuha veya bezden çakşır, giyerlerdi. (Mahmut Şevket Paşa - Osmanlı teşkilâtı ve kıyafeti askeriyesi). Başlarına yeşil kavuk, içlerine som çubuklu entari, arkalarına mavi biniş kırmızı şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi.

(Resim : Müşir Arifî Paşa).

ZİLZEN

Eskiden istimal olunan ziller bu günkü zillere tamamen müşabih olup, her mehterhane takımlarında dokuz veya yedi zilzen bulunur. Bunların reisine "Zil-

Zilzen Nakkareci Köszen Başı

zen başı), denirdi. Zilzen başı mehterhane takımının sair ağaları gibi giyinip, zilzenler diğer mehterhane takımı neferleri gibi, başlarına yeşil renkte destar kavuk, arkalarına mor, lâcivert veya siyah çuhadan biniş ve bacaklarına al çuha veya bezden çakşır ayaklarına kırmızı mest veya pabuç giyerlerdi. Zilzen, zil vurucu ve çalıcı demektir. (Mahmut Şevket Paşa - Osmanlı teşkilât ve kıyafeti askeriyesi. 89) Başlarına adî kavuk arkasına kaftan, şalvar, yemeni giyerlerdi. (Resim : Müşir Arifî Paşa).

NAKKAREZEN

Mehter takımında nakkâre çalanlara nakkarezen denidi. Başlarına mavi veya mor kavuk giyer, beyaz destar sararlardı. Arkalarına mavi veya mor kaftan, deri kemer veya kuşak sararlar, mavi şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi. (Resim : Abdullah).

KÖSZEN BAŞI

Hakan kösü denilen büyük bir nevi davulu çalan sanatkâr. Başına kırmızı kavuk giyer, beyaz destar sarar, kırmızı kaftan giyer, uzun mavi kuşak sarar, uçlarını sarkıtır. İçine mintan bacaklarına kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi. (Resim : Abdullah).

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

SOFA-İ HUMAYUN veya (SOFA OCAĞI)

(Başbakanlık arşivi - Millî Emlâkten arşive verilen defterlerden Sayfa 1) de Sofa-i Humayundan bahsedilmektedir.

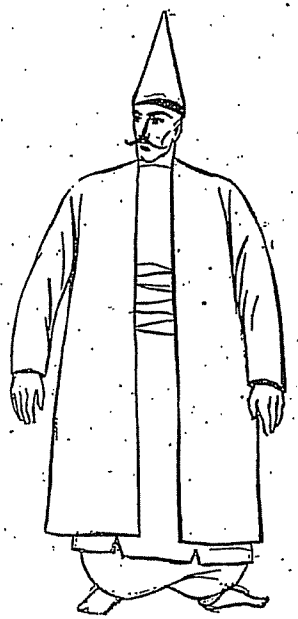
Silâhtar tarihinin birinci cildinde Has Odaya munsap (Sofa Köşkü) n den bahsetmektedir.

Has Odalıların (Baş Sofalı) unvaniyle birer muteber maiyetleri vardı. Baş Sofalının kıyafeti tesbit edilemedi. Bunun (İkinci Eski) gibi giyinmesi kabul edilebilir. (Sofalı Eski) nin de bu kabil bir elbise giymesi muhtemeldir.

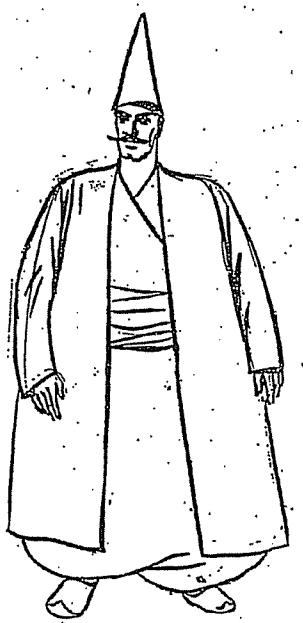
Sofalıların en büyük zabitleri olan (Baş Sofalı) ya (Kalfa) denir, ve bunun madununa (Baş Eski) denirdi.

İKİNCİ ESKİ

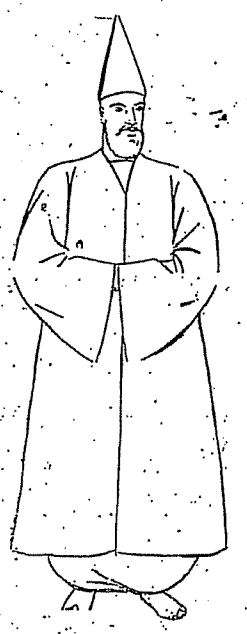
(Baş Eski nin mülâzımına (İkinci Eski) bunun madununa (Üçüncü Eski) denir ve koğuş zabiti addedilirdi. İkinci eskiler başlarına kırmızı fes, bunun üzerine beyaz keçe külâh, içlerine üç etek entari, bellerine şal kuşak sarar, mor kaftan, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerlerdi. (Resim : G. Rünvedel).

İkinci Eski

Üçüncü Eski

Palûdeci

Emin Hasekisi

Mahyeli Sofalı

ÜÇÜNCÜ ESKİ

Sofa ocağındaki Üçüncü zabite (Üçüncü Eski) denirdi. Üçüncü Eski de İkinci Eski gibi başına kırmızı fes, bunun üzerine beyaz sivri külâh giyer, içine mintan, beline şal kuşak sarar, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi. Arkasına İkinci Eskiden tefrik edilmek üzere kahverengi kaftan giyerlerdi.

(Resim : Rünvedel).

PALUDECİ

Kanunî Sultan Süleyman zamanında ihdas olunarak Sofa ocağından Silâhtar ağaya verilen hizmetkârdı. Paludeci başına kırmızı bir fes, bunun üzerine kırmızı keçeden sivri külâh giyer, içine üç etek entari giyip, beline kuşak sarar, kırmızı çuhadan geniş kollu biniş, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni giyerdi.

(Resim : Antonio della Tolla).

EMİN HASEKİSİ

Emin Hasekisi başına geniş çubuklu, kırmızı zeminli, etrafı beyaz destarlı kavuk giyer, arkası düğmeli kaftanı, içine mintan beline kuşak, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi. (Resim : Constantinopoli).

MAHİYELİ SOFALI

Sofa Ocağı koğuş zabiti addedilen Has Odalıların hepsinin birer (Mahiyeli sofalısı) vardı (Ata tarihi cild 1). Mahiyeli sofalılar başlarına kahverengi adî kavuk, bunun üzerine beyaz destar, içlerine çizgili, göğsü kapalı entari, bellerine kuşak sarar, ağızları siyah fitilli, kenarları yırtmaçlı kısa kollu yeşil çuha kaftan, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi. (Resim : Antonio della Tolla).

e-tinaci çoğaltılmıştır.

KAPICILAR

Eski sarayda bir (Kapıcılar kethüdası) ile otuz (Kapıcı) vardı. (Başbakanlık Arşivi, Emirî tasnifi vesikalar - Kanunî devri No. 24) Bu saraydaki kapıcılar terfi ettikleri zaman yeni saraya verilirdi.

Eski saraydaki (Kapı ağası) ve (Kapıcılar) padişahların bu sarayda oturan ailelerinin emrinde hizmet ederlerdi. Buradaki kapıcıların bir kısmı yeniçeri ocaklarına da çıkarılırlardı.

Istavroz Sarayındaki Kapıcılar

İstavroz sarayında iç oğlanları ile kapı oğlanlarına binalar yaptırılmıştı. Kapı oğlanlarına mahsus koğuşların nihayetinde (Istavroz Sarayı Kapı ağası) na mahsus bir oda yaptırılmıştı. (Zübdet-üt-tevarih "Mustafa Safi Efendi" varak 293). Yeni saraydaki kapıcılar ve kapıcılıklara merbut olan memuriyetler aşağıdaki kısımlarda gösterilmiştir.

Kapıcıların Nöbet Beklediği Yerler

1502 yılında İstanbula gelen Teodor Kantakuzen, İkinci Beyazıt, Yavuz ve Kanunî devirlerinde yaşamıştır. (Alay Kapısı) diye tarif ettiği (Bab-ı humayun Kapısı) nın mermerden yapıldığı ve ahşap kısmının fevkalâde olduğundan bahsetmektedir. Burasının (Birinci kapı) olup çok iyi muhafaza edildiği gösterilmiştir. Bundan sonra mermer ile işlenmiş Orta kapıya varıldığı , bu kapının ellerinde büyük asâlar bulunan kapıcılar tarafından muhafaza edildiği mukayyettir.

Vezirlerin bulundukları yerde de kapıcılar nöbet-beklerlerdi. (Bab-üs-saâde) denilen (Üçüncü kapı) da, Kapıcıların vazifeleri nihayet bulmakta idi. Dört veya beş yüz kapıcı olduğu, diğer kısımdaki kapıcılar (Küçük kapılar) olup, bunların(Küçük kapıcı başı) namiyle bir başları olduğunu kaydetmektedir.

MİR-İ ALEM veya (BAŞ KAPICI BAŞI)

Mukaddes sancağın (Peygamberin bayrağı) bayrakdarı olup, sancak-ı şerife refakat eden altı (Alt kuyruğu) bulunan beyrağın şefidir. Aynı zamanda kendisi, kapıcı başılara ve bütün paşa oğlanları veya birinci sırada bulunan Beylerin oğlanlarına kumanda ettiği gibi, (Mehterhaneye) de re'sen kumanda ederdi. Mir-i alem, Sultanın pek büyük derecedeki kimselere bahşettiği huzura kabul olunmak imtiyazına münhasıran maliktir. (Hammer, cilt XVII, sayfa 63), (D'Ohsson cild III, sayfa 288). Her gece orta kapıdaki kulede nöbet bekliyen iki kapıcı başıların vazifeleri ayrıdır. Mirî alem merasim günlerinde başına Selimî mücevveze giyer, içine sevayi entari, beline gezi kuşak sarar, arasında murassa bıçak taşır, arkasına Hint kumaşlarından dört yanlı erkân kürkü kırmızı dökme şalvar, sarı mest papuç giyerdi. (Resim : Topkapı sarayı - Üçüncü Ahmet kütüpanesi No. 3690).

KAPICILAR KETHÜDASI

İkinci Mahmut zamanında ihdas edilen kapıcılar kethüdasının asıl vazifesi alay ve bayramlarda (Seccadeyi Melûkâneyi) Padişahın namaz kıldığı seccadeyi camiye götürmesi kanunî bir mahiyeti haizdi. Kapıcılar kethüdası Mir-i alem, Kapıcı başı, her gece orta kapıdaki kalede nöbet bekliyen iki kapıcı başılar, Ağa babası, ve en eski kapıcı İskemleci başı, kapıcılar ricali addedilirlerdi. Kapıcılar Kethüdası merasim günlerinde başlarına Selimî mücevveze giyerler, içine sevayî mintan, veya işlemeli entari, beline donluk şal sarar, arasında murassa hançer taşır, elinde üzeri boğumlu sîm âsâ bulunur. Altına tartarî mor kadife şalvar, (Çerkesî filan) arkasına dört yanlı erkân kürkü giyerdi. Bu kürke (Nimtâne kürk) de denirdi. Kapıcılar Fatih zamanında başlarına dikişli oturak kavuk giyerlerdi. (Resim : Müşir Arifi Paşa)

KAPI AĞASI

Harem dairesinde kızlar ağası, veya Babüssaade ağasının emrinde bulunan, Hazinedar başı, Bazirgân başı, Peşkeşci başı, Has oda başı gibi kapı ağaları da, Kızlar ağasının emrinde olup, Kızlar ağası saray dahilinin yegâne amiri idi, Kapı ağası da sarayın haricinin yegâne amiridir. (Hammer. Cilt XVII, sayfa 70). İkinci Murad zamanında ihdas edilen kapı ağalığı Ak ağaların zabiti idi. Saray ağalarından Kilerci başılığa, Kilercibaşılıktan, Hazinedar başılığa, Hazinedar başılıktan Kapı ağalığına terfi ederlerdi. On altıncı asrın nihayetlerine kadar buna (Sarayı humayun nazırı) da denirdi ve ak ağalarından tayin edilirdi. Maiyetinde ak ağaları bulunur her zaman padişaha refakat

Mir-i Alem

Kapıcılar Kethudası

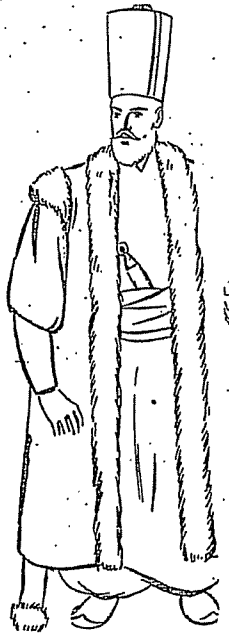
egitim amaçlı çoğaltılmıştır.

eder, Miftah, Peşkir, Şerbet ve İbrik oğlanları ona muavinlik ederlerdi. Onaltıncı asrın sonlarında zenci oğlanlarından da seçilmege başladı, Üçüncü Murad zamanında Kapı ağalarının selâhiyetleri sona erdi. Kapı ağaları Merasim günlerinde başlarına Selimî müçevveze, arkalarına dört yanlı erkân kürkü, içlerine sevayî, üç peşli entari, bellerine işlemeli donluk sararlar, altına kırmızı çakşır, ayaklarına sarı yemeni giyerlerdi. (Resim : Alfio Grassi).

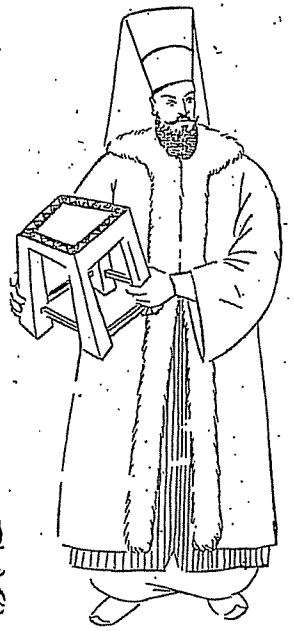
İSKEMLECİ BAŞI

Kanunî Sultan Süleyman devrinde sarayın oturulacak eşyasının inşa ve muhafazasına memur olan kimseye iskemleci başı denirdi. (Ata cilt I, sayfa 302). (Döşekçi) gibi (İskemleci başı) da kapıcıların eskilerinden tayin edilirlerdi. Padişaha gönderilen arzuhaller, İskemleci başı tarafından sahiplerine iâde edilirdi.

Başına beyaz keçeden, ön kısmı kırmızı çuha ve üzeri sırma işlemeli olmak üzere bir (Enderun börkü) giyerdi. Arkasına yakası ve kenarları kürklü bir kırmızı biniş veya dolama giyer, uçlarını belindeki kemer kuşağa sokardı. Arkasına kırmızı çuhadan biniş giymiştir. Şayet dolama giymiş olsaydı beline de som kemer takmış olması icap ederdi. İçine Muhtelif renk kumaşlardan entari giyer, beline şal kuşak sarar, arasında da bir bıçak taşırdı. Bacaklarına kırmızı çakşır, ayağına sarı yemeni giyerdi. Merasim günlerinde Padişahın oturacağı iskemleyi taşıdığı için kendisine İskemleci başı ismi verilmişti. Koğuşlarda başlarına sırma takke giyerlerdi. (Resim : Constantinopoli).

Kapı Ağası

İskemleci başı

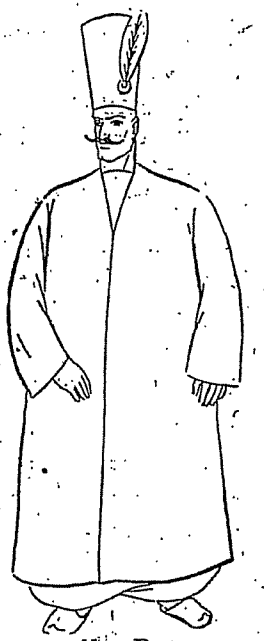
Teşrifatî Efendi

Ser Bevvabin-i Rikâb-ı Hümayun-u Mülûkâne

Çavuş Başı Ağa

Alay Başı Çavuşu

TEŞRİFATİ EFENDİ

Evvelce kapıcılar zümresine dahil idi, sonradan bu memuriyet Bab-ı âliye intisap etti. Hariçten İstanbula gelen elçileri karşılamak vazifesiyle mükellef olup, elçinin divanhane-i humayuna yaklaştığını sadr-ı azama haber verir (Elçi ile birlikte divanhanede yanyana iki ayrı iskemleye oturup, divandan gelecek haberi bekler. Sadr-ı azam yanına vusulde merasimde ayakta durup, taamdan evvel elçinin getirdiği hediyeyi deftere kaydedip, defteriyle peşkeşçi ağaya teslim ve kapıcılara yükliyerek Babüssaade önünde bekler, yemekten sonra da sadr-ı a'zama gül suyu verir. Bu esnada hayme mehter başısı elçiye gül suyu verir. Bu merasimde Teşrifati Efendi Sadr-ı a'zamın müsadesi üzerine rütbelerine göre kürk ve hil'atlar giydirirdi. (EsatEfendi, Usul-i Atika-i Teşrifat-ı Devlet-i Aliyye-i Osmaniye, 5, 70, 77), (Ata, cilt 1, sayfa 269 - 274) Teşrifati Efendi, başına kafesi kavuk, erkân kürkü, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi. (Resim : Müşir Arifi Paşa).

SER BEVVABİN-İ RİKÂB-I HÜMAYUN-U MÜLÜKÂNE

Rikâb-ı humayun kapıcı başılarına (Ser bevvâbin-i rikâbı humayun-u mülükâne) denirdi. (Saray kısmı Cevdet tasnifi. Başvekâlet arşivi No. 2623) H. 1255, M. 1839 senesinde rikâpta kapıcı başıların miktarı kırka çıkarılmış, ve kapıcı başılık imrahorluğa bağlanmış ve bir rütbe halinde meşrutiyetin ilânı olan 1908 senelerine kadar devam etmiştir. (Ser bevvâbin) başlarına som

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

külâh giyip, zülüf terhil ederler, İçlerine mintan, arkalarına kolları yırtmaçlı murassâ kumaşlardan kaftan bellerine kuşak, bacaklarına kırmızı şalvar a-yaklarına sarı yemeni giyerlerdi. (Resim : Constantinopoli).

ÇAVUŞ BAŞI AĞA

İlk ihdaslarında mir-i ahurlarla bazı ricali devletten seçilirlerdi. Küçük ve büyük tezkireci namiyle iki muavini bulunurdu. Alayda simden mamûl asâ ile vazife görürlerdi. Çavuş başı ağa ve maiyyetine sonradan Bab-ı âlide hususî bir daire yapıldı.

Merasim ve Cuma günlerinde, başlarına Selimî mücevveze, arkalarına erkân kürkü giyerek, ricâli devletin önünde giderlerdi. Orhan Gazi zamanında, muhasara,müraselât, sefaret, idare-i memleket, tahkikat, tecessüsat, tefessühat-ı ahval-i memalik, ve beldan için bazı mahallere çavuş ağaları gönderilmiş ise de sonradan bu hizmetlere (Tataran), (Kozbekçiyan), (Hasekiyan), (Müteferrikân), (Züâma), (Silâhşoran) v.s. gibi kimseler bu işlere memur edildiler, Çavuş başı ağalar da Başçavuş adiyle Babaliye intisap ettirildiler.

Kırmızı dökme şalvar, sarı yemeni giyerlerdi. (Resim : Müşîr Arifi Paşa).

ALAY BAŞI ÇAVUŞU

(Nimeti Efendi Kanunnamesi sayfa 100) de (Alay Beği) namiyle bir memuriyetten bahsedilmektedir. (Alay tertibi) nde (Alay çavuşları) vazife alırlardı. Alay tertibinde vazife alan yüksek rütbeli ağalara (Alay erkânı) denirdi. Alaybaşı Çavuşu bir tane olup merasim günlerinde başına kırmızı börk

Duacı Çavuşu

Cebeci Çavuşu

Çavuş Başı Kesedarı

Divan-ı Hümayun Çavuşu

giyer, bunun üzerine siyah tüy takardı. Sonradan başlarına kırmızı kavuk giyip üzerine siyah tüy taktılar. (Müşir Arifi Paşa - Mecmuayı kıyafetnâme-i Osmani) İçine beyaz entari arkasına kırmızı kaftan veya biniş, kırmızı dökme şalvar, sarı yemeni giyerdi. merasim günlerinde elinde bir asâ ile alayın en önünde gider. (Divan Çavuşu) veya (Divanhane Çavuşu) isimli bir çavuş Babıâlide oturur, o da alaylarda, merasim günlerinde heyetin önünde giderdi. (Resim : Giulio Ferrario).

DUACI ÇAVUŞU

(Gönüllüyan-ı Çavuşan-ı Dergâh âlî), (Züâmâ) (Gedikliyan Züama) ve (Müteferrikân) gibi (hademe-i Saray-ı humayun) tuvanaları Sarayı humayun halkından idiler. Arife günü Kapıcılar kethüdası Babüssaâde karşısında oturup padişahın çıkmasını beklerdi. (Gedikli) ve (Ulûfeli çavuşlar), (Çavuşlar kâtibi), (Çavuşlar Emini),(Duacı çavuşu) (Mataracı) pişkeşci ve kapıcılarda yerlerine dizilirlerdi. (İsmail Hakkı Uzunçarşılı - Osmanlı Devletinin Saray teşkilâtı S. 276). Duacı çavuşu merasim günlerinde başına beyaz mücevveze giyer, içine beyaz entari, beline kırmızı kuşak, arkasına mavi biniş, kırmızı şalvar, mavi veya Sarı yemeni giyerlerdi. (Resim : Giulio Ferrario).

CEBECİ ÇAVUŞU

(Alay-ı azîm) ve (Debdebe-i şevket-ü sîm) tâbir edilen büyük alaylarda, divan içtimalarında divan-ı humayuna gelen devlet erkânını bekleyip merasim ve teşrifat usûl ve kaideleriyle karşılarlardı. Kubbe altında toplantı olunca

egitimamaçlı çoğaltılmıştır.

Cebeci Çavuşu derhal atına binerek Babıâliye giderek Sadr-ı a'zamı görür ve kendisini beklediklerini ona haber verirdi. Cebeci Başı tekrar atına binerek ve Sadr-ı a'zamın geleceğini (Hazır olun) diye bağırarak (Divan heyeti) ne bildirirdi. (İsmail Hakkı Uzunçarşılı - Osmanlı Devletinin Saray teşkilâtı - S. 418). (Resim : Fosati).

ÇAVUŞ BAŞI KESEDARI

Divan çavuşlariyle, üzerlerine mütalea yazılmış arzuhallerin gerekli kontrollerini yapan (Çavuş Baş Kesedarı) Çavuşların evrak müdürüdür. (İsmail Hakkı Uzunçarşılı - Osmanlı Devletinin Saray teşkilâtı S. 418) Evvelce Topkapı sarayında bulunan bu memuriyet sonradan Babıâliye bağlanmıştır. Mahkemelerde davayı kazanan taraftan mahkeme resmini Çavuş baş kesedarı alırdı. Tahsil edilen rusum Çavuş başı ile mahkeme kararının icrası için istihdam edilen ve (Mübaşir) denilen (Çavuşlar) arasında taksim olunurdu. Bu rüsumun yüzde onu (On sekizinci asır sonlarında) Kesedara aitti. Çavuş Baş kesedarı divanda başına üzeri som sırma işlemeli beyaz üsküf giyer, İçine mintan, arkasına mavi kaftan giyerdi. Adi günlerde başına mavi kavuk, üzerine beyaz destar, Beline renkli kuşak, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni giyer, omuzunda evrak çantası taşırdı. (Resim : Giulio Ferrario).

DİVAN-I HUMAYUN ÇAVUŞU

Çavuşların en itibarlı devirleri on altıncı asırla on yedinci asrın ilk yarısıdır. Yalnız Padişah ile divana karşı mesuliyetli idiler. Bunlar da bir bölük ve bir bölük başı sarayda nöbetçi olarak bulunurdu. (D'Ohsson C. 7 fasıl 2 kısım 8). Divan çavuşları on beş bölüğe ayrılmışlardı. Adetleri muhtelif zamanlarda değişmiştir. Fatihin İstanbula girdiği sırada Çavuşların adedi iki yüz idi. On altıncı asır ortalarında 300 (Daramon) aynı asır sonlarında (Aynî Ali risalesine göre 324), (Halkondil zeylinde 150 kadar olduğu) on yedinci asır başlarında beş, altı yüz (Koçi bey teşkilât mecmuası S. 17), (Eyyubî Efendi kanunnâmesinde 1660 M. 692 adet idi.) Divan-ı humayun çavuşları merasim günlerinde başlarına mücevveze giyer bunun üzerine uzun siyah bir tüy iliştirilirdi. Başa takılan tüyler av tüyleri olmakla pek kıymetli addedilip avcılara mahsustur. Divan-ı humayun Çavuşunun siyah tüyünün bu gibi tüylerle alâkası olmayıp sadece süs ve alâmet-i farika olarak kullanılırdı. İçine mintan, beline kuşak sarar, kırmızı şalvar sarı yemeni, kırmızı kaftan veya biniş giyerlerdi. (Resim. Dr. Giulio Ferrario).

Çavuşlar Emini — Çavuş Gediklisi — Çavuş Başı Vekili

ÇAVUŞLAR EMİNİ

(Çavuşan-ı Divan-ı Humayun) efradına mensup Çavuşlar Emini, Sultan Ahmet ve Sultan Mustafa zamanlarında merasim günlerinde başlarına Selimî mücevveze, sarı çuhadan dört yanlı erkân kürkü arkada omuz hizasına takılmış iki fıları havi idi. Lâcivert şalvar sarı yemeni giyerdi. (Resim: Max-Tilke).

ÇAVUŞ GEDİKLİSİ

Kanunî Sultan Süleyman zamanına kadar Dergâhı âlî çavuşlarının eskilerine (Çavuş gediklisi) denirdi. Orhan Gazi zamanına kadar başlarına kızıl börk, ve Okcu oğlu namiyle bir cüppe giyerlerdi. merasim günlerinde başa giyilen börk düz çuhadan, beyaz renkte olup yeniçerilerinkinden farklıdır. İçine üç etek entari üzerine kahverengi kürk kaplı yeşil çuhadan cüppe, lâcivert şalvar, sarı pabuç giyerlerdi. (Resim: Max-Tilke).

ÇAVUŞ VEKİLİ veya ÇAVUŞ BAŞI VEKİLİ

Çavuş başıya veya diğer rütbeli çavuşlara vekâlet eden kimseye (Çavuş vekili) veya (Çavuş başı vekili) denirdi. (Abdi Paşa vekayinamesi, varak 138) Başlarına kırmızı geçme fes giyerler, bunun üzerine, üstünde muhtelif renkler bulunan bir püskül bulunurdu. İçine beyaz mintan giyer, beline (Donluk) geniş şal kuşak sarar, arasında bıçak taşırdı. Arkasına kızıl renkte biniş, dizden boğma lâcivert şalvar, baldırı çiplak kalarak ayaklarına kırmızı pabuç giyerdi. (Resim : Constantinopoli).

MABEYİNCİ

Evvelce mabeyinci namiyle bir memuriyet mevcut idi. Sonradan Silâhtar, Çuhadar, Rikâptar, Peşkir ağalariyle, Baş müezzin, Sarıkçı, Tüfekçi, Kahveci ve Berber başıların hareme bitişik (Mabeyin) denilen kısımda hizmet ettiklerinden onlara (Mabeyinci) namı verilmişti (D'Ohsson cilt 7, sayfa 38), (Hammer cilt 10, sayfa 129). Sarayın teşrifat işlerine memur ilk ihdas edilen mabeyinci başına (Kafesî-kalafat) giyerdi. Kafesî kalafatın alt kısmı (Sünnet takkesi) şeklinde küçük bir silindir biçimindedir. Bunun üzerine karşılıklı kafes şeklinde şeritler dikilirdi. Bu kısım açık mavi, sarı, yeşil ve beyaz renklerden yapılır, üst kısmı daha geniş olup, mabeyinciye mahsus olanı mavi renklidir. Arkasına dik yakalı mavi bir biniş, içine entari, beline kuşak sarar, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi. Topkapı ocağında (Mebeyin-i Humayun Bostancıları) kayıkhane ocağında (Mabeyin-i Humayun ağaları kayıkcıları) ve (Mabeyin-i Humayun ağaları yedekçileri) vardı. İkinci Mahmudun devrinde

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Mabeyinci Kapıcı Çavu Başı Şatırı

(Mabeyn Baş kitabeti) ihdas olunmuştu. (Mabeyin-i Humayun ağaları) nın birer, (Mabeyn Başkâtipleri) vardı. (Resim: Antonio della Tolla).

KAPICI

Fatih zamanında ihdas edilen kapıcılar ocağına, umumiyetle yeniçeri zabitleri tayin edilirdi. Sonradan bu vazifelere enderun ağaları tayin edildiler. Başlarına yeniçeri börkleri gibi beyaz çuhadan resimde görüldüğü şekilde başlık giyerlerdi. Bu başlıkda yeniçerilere mahsus (kaşıklık) olmayıp, kırmızı zemin üzerine som sırma işlemeli bir kısmı vardır. Arkasına mevsime göre dolama, içlerine üç peşli entari, bellerine kemer kuşak takarlar, iki tarafına dolamanın uçlarını geçirirler, ortasına tabanca yerleştirirlerdi. Bacaklarına lâcivert veya mavi dizden boğma şalvar, beyaz dizlik, kırmızı çizme giyerlerdi. (Resim : Constantinopoli).

ÇAVUŞ BAŞI ŞATIRI

Çavuşbaşının maiyetinde bulunan, çavuşbaşı Şatırı, başına yeşil renkte (Destar kavuk) ve arkalarına geniş kollu bir nevi (Dolama) ve bunun altına entari, bacaklarına sarı meste dikilmiş kırmızı çakşır giyer ve kılıç kayışlarını omuzlarından geçirip, bellerine dolarlar, üstüne meşin bir kuşak bağlarlar, arasına bir kama sokarlardı. Sonradan başlarına kırmızı keçe külâh bunun üzerine içi pamuk dolu yuvarlak bir kısım, içine mintan, lâcivert şalvar, bu şalvara ekli kırmızı mest pabuç giyerlerdi. Bellerine kılıç kuşanır, ellerinde asâ taşır, arkalarına yeşil renkte göğsü şemseli kaftan giyerlerdi. (Resim: Constantinopoli).

YAYLA BAŞ KAPI GULAMI veya YILA BAŞ KAPI GULAMI

Kapıcılar ocağının en eski haslılarından biri olan (Yayla baş kapı gulamı) muteber bir memuriyetti. (Ata Tarihi cilt I, sayfa 259) Yaylabaşı kapı gulamı adî günlerde başına yeşil renkte üzeri beyaz destar sarılı kavuğu giyer, içine siyah mavi ve yeşil çubuklu mintan, beline şal kuşak sarar, arkasına kırmızı çuha kaftan, lâcivert dökme şalvar, sarı yemeni veya şalvarına ekli sarı mest pabuç giyerdi. Yılabaşkapı gulamı merasim günlerinde saray başkapı gulamı gibi giyinirdi. (Resim: C. Biseo).

KAPI ÇUHADARI GULAMI

Bunlar kapı işlerinden ziyade sefarethanelerde tercüman muavinliği ederlerdi. Kendilerine Kapı oğlanı denirse de daha ziyade Kapıcı başı şatırlarına Kapı oğlanı denirdi. Kapı çuhadarı yamakları umumiyetle hıristiyanlardan intihap edilir, başlarına kırmızı barata arkalarına muhtelif renkte dolama, veya yeşil renkte kısa kollu (Okçu oğlu) namiyle bir cüppe giyerler, içlerine entari, bunun üzerine kuşak sarar, altına mavi veya lâcivert şalvar, ayaklarına kırmızı yemeni giyerlerdi. (Resim : Zonaro).

KAPICI BAŞI ŞATIRI

İkinci Mahmuda kadar bunlara Kapıcı oğlanı, veya kapı gulamı denmiştir. Sonradan Kapıcı başı şatırı denildi. Bunlardan dört kişi, miftah, peşkir şerbet ve ibrik oğlanları isimleriyle Kapıcı başının maiyetinde bulunurlardı. Başına yeşil çuhadan çubuklu yuvarlak kalafat veya adî kavuk giyer, arkası-

Yayla Baş kapı Gulâmı Kapı Çuhadarı Gulâmı Kapıcı Başı Şatırı

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Ağa Babası — Yeni Saray Baş Kapı Gulamı — Çavuşlar Kâtibi

na eteğinin ön kısmı sarı çuhadan, kırmızı çuhadan uzun kaftan giyer; beline som sırma kemer takar, bunun üzerine som yaldız bir hançer geçirirdi. İçine yeşil çubuklu, kırmızı benekli üç etek entari giyer, lâcivert şalvar, ve bu şalvara ekli sarı mest pabuç giyerdi. (Resim : Topkapı Sarayı - Üçüncü Ahmet Kütüphanesi No. 3690).

AĞA BABASI

Kapıcı ocağına mensup (Ağa Babası ocağı) halkı (Saray hamalları) nın amir ve zabitleridir, Bunların en eskisi zabit addedilirdi. Başına saplı külâh, veya deve tüyü renginde armudî külâh, arkasına yeşil dolama, dolamanın eteklerini belindeki kuşağın altından geçirerek uçlarını öne doğru sarkıtırdı. İçine mavi renkte üç etek entari, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi. (Resim: Topkapı sarayı Müzesi, Üçüncü Ahmet Kütüpanesi No. 3690).

SARAY BAŞ KAPI GULAMI

Ocak yolunca en eski olan haslı (Yaylabaş kapı gulamlığı) denilen gayet muteber memuriyeti kazanır. Bundan sonra silşile veya ölüm ile yeni saray baş kapı gulamı olur. Yayla baş kapı gulamlığı ile yeni saray baş kapı gulamlığı mansapları iç oğlanlarındaki rikâbdar ve çuhadar ağalar gibi, ocak yolunu tamamlamağa hasıl olur (Ata. çilt 1, sayfa 259). Saray baş kapı gulamı başına yeşil veya kırmızı renkte adî kavuk giyer, bunun üzerine beyaz veya mor renkte destar sarılırdı. İçlerine üç etek entari giyer entarinin üzeri siyah, yeşil ve mavi çubuklu olurdu. Arkasına giydikleri kırmızı kaftanın hususî bir

şekli olup, yaka ve göğsü kapalı, kolları resimde görüldüğü üzere sarkık ve uçları kloşludur. Bu elbisenin ön kısmına resimde görüldüğü üzere kesilmiş ve dikilmiş sarı renkte bir kısmı vardı. Lâcivert şalvar, ve bu şalvara ekli sarı mest pabuç giyerdi. (Resim : Constantinopoli).

ÇAVUŞLAR KÂTİBİ

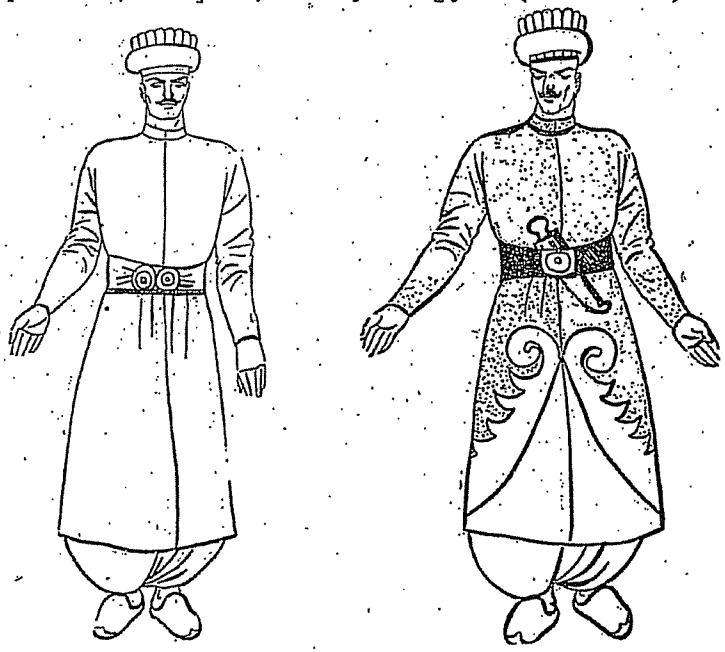
Arife günü yapılan merasimde çavuşlar kâtibi, eski âdet üzere mücevveze ve erkân kürkü ile bunu müteakip çavuşlar emini ve duacısı bundan sonra da erkân kürkü ve çuha ferace, mücevveze ile gedikli ve ulufeli çavuşlar, çavuşbaşı ağa tarafından ikindi namazından bir saat evvel sarayı humayunda sıraya dizilirlerdi. (Ata cilt 1, sayfa 221), (Esat Efendi 34). Çavuşlar kâtibi âdi günlerde başlarına börk giyer, bunun üzerine kırmızı çuhadan işlemeli bir kısım ilâve edilirdi. İçine mintan giyer, beline şal kuşak sarar, bonunda evrak çantası taşır, mor kaftan, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni giyerdi. (Resim: Valeri).

ARZ ODASI KAPICISI

Başına âdi kavuk giyer, üzerine sarı destar sarılır, arkasına resimde görüldüğü şekilde sarı zemin üstüne kırmızı benekli kaftan giyilir. Kaftanın eteklerine kırmızı süslü bir kısım ilâve edilir, içine sarı entari, mavi şalvar, kırmızı yemeni giyerdi. (Resim : Rafael).

KAPI OĞLANI

Kapı ağalarının emrindeki iç oğlanlarına kapı oğlanı denirdi. Başlarına kırmızı âdi kavuk, üzerine beyaz destar, beline som kemer, arkalarına kırmızı, göğsü kapalı kaftan, mavi şalvar, kırmızı yemeni giyerdi. (Resim: Refael).

Arz Odası Kapıcısı — Kapı Oğlanı

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

BOSTANCILAR

Sarayın içinde ve dışında padişaha mahsus bahçe ve bostanlara, saraya ait kayıklara memur olan ve padişahın şahsının muhafazası v. s. gibi diğer bazı işleri de gören bir saray hademesi sınıfıdır. İstanbuldaki (Bostancı Ocağı Halkı) Anadolu ve Rumeliden toplanan acemilerden teşekkül ederdi.

Bostancı Ocağı fırınında pişirilen ekmek (Bostancı Somunu) adiyle anılırdı. Bu ocağın tavuk göğsüyle macunları da meşhurdu. Senede bir defa gül ve gelincikten macunlar yapılır, (Od Gecesi) nde bütün Bostancı Ocağı halkına dağıtılırdı. İstiyenler kendi hakları olan macunu evlerine götürebilirlerdi. Od Gecesinde, Bostancı Başı yerinde herzaman bulunması gereken hayalbaz, hokkabaz, canbaz, Karagözcü ve incesaz gibi eğlenceler tertiplenirdi.

Bostancı Ocağı, geniş teşkilâta malik büyük bir ocaktı. Marmara ve Boğaziçi şehirlerinin muhafazası da Bostancılara aitti (Raşit zeyli Çelebi zade S. 61). Üsküdar, Boğaziçi, Haliç, Eyüp, Kâğıthane, Kadıköy, Adalar yeşilköy (Ayastefanos) bostancıları bulundukları mahallin muhafazasiyle de vazifeli idiler (Lutfi tarihi C: 1, S. 200).

Devşirmelerin Bostancı Ocağına ayrılmalarına Bostancı Başı nezaret eder ve acemiler eskidikçe, arada sırada yapılan çıkmalarda kapıcılığa, Tersane Ocağına, Kıdemli Bostancı Suvari Bölüklerine çıkarılırlardı. Çıkmalarda (Silâh Baha) adı altında biner akçe para verilirdi.

Bostancı Ocağına giren acemiler birinci derece itibar edilir ve ilk girişlerinde bellerine (beylik çuha kenarı) bağlanırdı. Bir derece yükselip de ikinci dereceye geçince (akdizge), üçüncü dereceye geçtikleri vakit (sarı dizge), dördüncüde (uşkumru) denilen Londra kumaşı kenarı, beşinci derece veya tabakada bez, altıncı derecede (beyaz şemle), yedincide kara bez, sekizinci derecede (kırmızı makdem), dokuzuncu derecedekiler de (yeşil makdem) kuşanırlardı (İsmail Hakkı Uzunçarşılı: Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı, S. 466).

Hamlacılığa geçen Bostancılar, Padişah ve saray erkânının kayıklarında başkürekçilik ederlerdi. Saray bostancıları sağlam ve güçlü kuvvetli kimselerdi Bahçe ve bostan işlerine bakanlarına (Has Bahçe Efradı) veya (Has Bahçe Bostancıları) eski tabiriyle (Bostaniyan-ı Hassa efradı) denirdi.

Baş Haseki Ağa ile kireç imalâthaneleri mültezimi olan Kireççi Başı, Bostancıbaşıya tâbi idiler.

Önceleri sarayda sakal bırakma müsaadesi yalnız Bostancıbaşıya verilmişken, sonradan hadım olmıyan bütün ağalara bu müsaade teşmil olunmuştur. Padişah bahçede gezerken Bostancıbaşı kendisine refakat ederdi. Deniz avlarının kâhyalığı da Bostancıbaşıya aitti. Fırın hapishanesinde mahpus rical vesaireye yapılacak işkenceler de onun nezaretinde yapılırdı. Bostancıbaşı halkla temas etmez, her sene yapılan tevcihatta, ağalıkta ibka edildiği takdirde, ağaların Sadrazam huzurunda hil'at giymeleri merasimine o katılmaz ve onun (ipka hil'ati) Bostancıbaşı Kapıçuhadarına verilerek kendisine yollanırdı. Saraydan çıkacak olan Bostancıbaşılara Kapıcıbaşılık veya Sancak beyliği verilirdi.

Bostancı Başı Bostancı Kethüdası Haseki Ağa

Bostancı Ocağı, Deli Mustafa adındaki avadan bostancısının işlediği bir cinayet üzerine lağvolunup, yerine (Mabeyin Bostancıları) teşkil olundu.

Bostancıların son vazifeleri arasında geyik, karga ve devekuşu bekçilikleri de vardı. Bostancılardan seçilen bekçilerin de dereceleri vardı. Birinci bekçi ve İkinci bekçi bunların amirleriydi. Birinci bekçilik inhilâl edince İkinci bekçi o makama geçer, onun yerine de yedek takımından biri tayin olunurdu. Eski Soğukçeşme Ocağı (Şimdi Adli Tip müessesesinin bulunduğu yer) Bostancıların küçük çocukları için talimhane yapılmıştı.

Edirne Bostancıları zamanı gelince Yeniçeri Ocağına çıkmalar yapar, eskiler Suvari ocaklarına veya müteferrikalığa çıkarlardı. Edirne Bostancıları, İstanbuldakilerden ayrı idi.Edirne Bostancılarının çalışmalarıyla elde olunan mahsulât (Mahsulü Humayun) adıyle İstanbula gönderilirdi. Bu ocak milâdî 1826 yılında lağvolundu.

BOSTANCI BAŞI

Bostancıbaşı 1500 Bostancının şefidir. Bostan başı, Boğaziçi sahilleri ve Marmara denizi kıyılarından, Çanakkaleye kadar uzayan Sultanın bahçelerinin ve köşklerinin teftişi vazifesiyle de mükellef olup, ölüme mahkûm devlet ekâbirinin cezasını yerine getirmek onun vazifesi dahilinde idi. Ayni zamanda merkezin diğer bahçelerinin de müfettişliğini yapar, oralarda av ve balık Ve-

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

kilarçlığı ederdi. Mühim vazifelerinden biri de, Sultandenizde bir gezinti yapmak istediği zaman filika-i humayunun dümenini kullanmaktı. Maiyyetinde bulunan Bostancılar şunlardır:

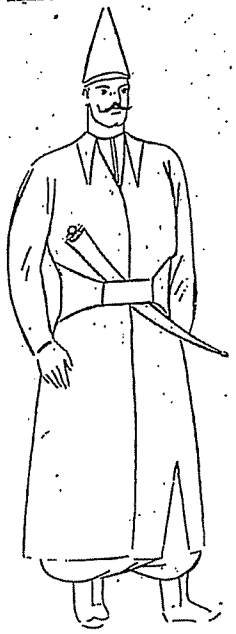
1 (Haseki ağa. 2 (Bostancıbaşı kâhyası. 3 (Kuşcu ağa. 4 (Terekecibaşı. 5 (Bostancılar odabaşısı. 6 (Vezir Karakulak. 7 (Ağa Karakulak. 8 (Başhaseki (9 Balık emini. 10 (Şarapemini. Bostancı başı adî günlerde resimde görüldüğü üzere Bostancıbaşı libası giyerdi. (Mahmut Şevket Paşa D'ohsson - Dr. Giulio Ferrario - v.s.); merasim günlerinde ise başına Selimi mücevveze, arkasına erkân kürkü giyerdi (Resim: Ferriol).

BOSTANCI KETHÜDASI

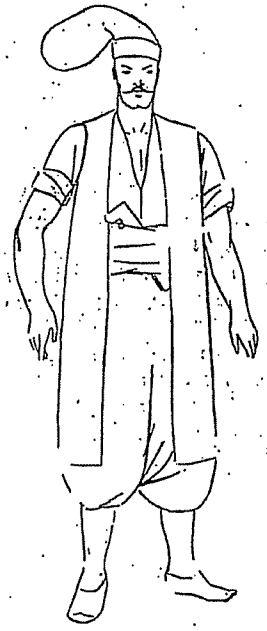
Bostancı Kethüdası, Bostancıbaşının vekili olup, onun bazı işlerini de görürdü. Bostancı Kethüdası başına barata, içine beyaz mintan, beline şal kuşak sarar, kırmızı kolsuz Bostancı saltası, dizden boğma kırmızı şalvar giyer. Baldırları çıplak olup, ayaklarına sarı yemeni giyerdi (Resim: Ferriol).

HASEKİ AĞA

Bostancılara mensup olup, Bostancıbaşının memurudur. Kendi maiyetinde 300 haseki mevcuttur. Vazifesi, Padişah tarafından verilen ölüm kararlarını hemen icra etmektir. Bostancıbaşı bulunmadığı zamanda onun vazifesini yapar. Hasekiler alaylarda başlarına iki karış kadar uzunca sivri mahrutî külâh,

Hassa Hasekisi veya Bostancılar Hasekisi

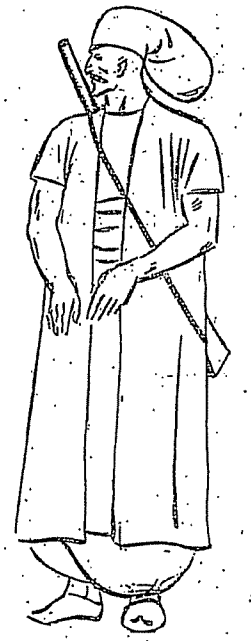
Bostancı Odabaşısı

Kara Kulak Ağa

Bostancılar Sansoncu Başısı

Bostancı Tüfekcisi

arkalarına kırmızı çuha dolama giyer, bellerine çuha kemer kuşanırlar. Diğer günlerde ise, mukavva üzerine tutkal ile kırmızı çuha dikili katmerli "Barata tabir olunur başlık, arkalarına cüppe, biniş giyerler, bellerine şal kuşanırlar, bunun arasına gümüş yaldızlı hançer korlardı. Haseki ağa bazan telhiscilik vazifesiyle de mükellef idi. Onun için bu makama çok uzun boylu, okur yazar iyi söz söyler kimselere ihtiyaç olduğundan, şehirli veya Arnavutluk ehalisinden kimseler seçilmekteydi. Bostancı başılar gezinti esnasında Padişahın kayığının dümenini kullanırken, haseki ağalar da kayığın baş tarafında dururlardı (Resim: Topkapı Sarayı müzesi, Üçüncü Ahmet kütüphanesi: 3690).

HASSA HASEKİSİ VEYA (BOSTANCILAR HASEKİSİ)

Bostancılar zümresine mensup bulunan hasekiler, bostancılar arasından alınmış 300 kişilik bir hey'et idi. Bunlar lüzumu halinde Padişah tarafından bazı gizli hizmetlere memur edilirdi. Bir nevi tatar vazifesi de görürlerdi. Ekserisi şehirli ve Arnavutluk ehalisinden olup, okur yazar mütenasip endamlı uzun boylu ve iyi konuşan kimselerden intihap olunurlardı. Hasekiler kırmızı kumaştan bir uniforma ve bir kılıç taşırlar, Ellerinde umumiyetle bir sopa bulunur ki bu zabitlik alâmetidir. Alaylarda başlarına iki karış kadar uzunca sivri mahrutî külâh, kırmızı çuha dolama giyer; bellerine çuha kemer kuşanırlardı. (Resim: Topkapı Sarayı müzesinde, üçüncü Ahmet kütüphanesi: 3690)

BOSTANCI ODABAŞISI

Bostancı başının emrinde olan, bostancılar oda başısı, bostancıbaşının

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Sadrazamın yanındaki memuru olup, bu vazife ile eski sarayda yerleştirilmiştir.

Başına kırmızı renkde bostancı baratası, içine beyaz mintan, beline şal kuşak sarar, bunun arasında tabanca veya bıçak taşırdı. Arkasına kolsuz bostancı saltası, dizden boğma lâcivert dar şalvar, baldırları çıplak kalıp, ayaklarına kırmızı yemeni giyerdi (Resim: Ferriol)

KARA KULAK AĞA

Bostancı Başının emrindeki ağalardan Kara Kulak Ağa başına içi pamuk dolu beyaz oturak kavuk giyer, içine mintan beline kuşak sarar, arkasına bostancılara mahsus kırmızı (kollu) kaftan, giyerlerdi. Bostancılara mahsus kırmızı kaftanın kolları yoktu. Ayaklarına ise kırmızı şalvar giyerlerdi. (Resim: Ferriol)

BOSTANCILAR SANSONCU BAŞISI

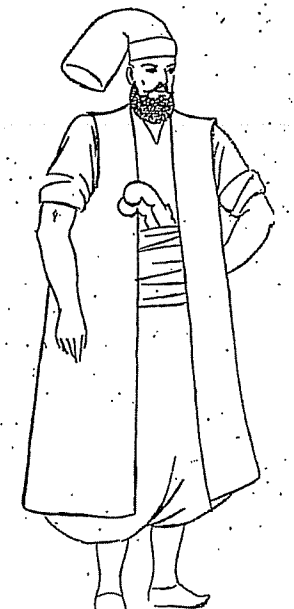
Bostancılar sansoncubaşısı veya Serseksonî (Gılman-ı bahçey-i Hassa ve Bostaniha der vacib Cemaziy-ülâhır 996) başına kırmızı bostancı baratası içine beyaz mintan giyer beline kırmızı kuşak sarardı. Bacaklarına kırmızı şalvar ayaklarına sarı yemeni, sırtına kırmızı kaftan giyerdi (Resim: Ferriol).

BOSTANCI TÜFEKCİSİ

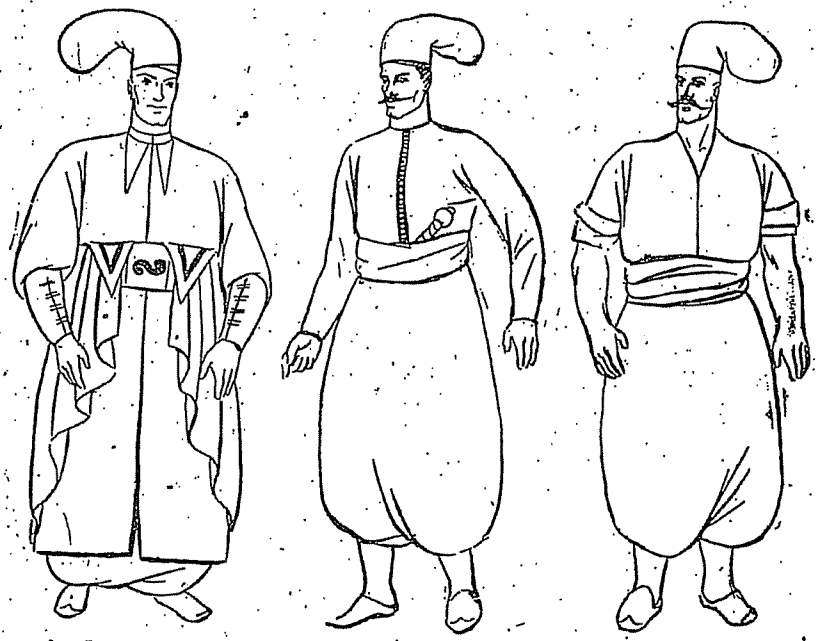
H. 1216 da levent çiftliğinde Bostancı Tüfekcileri vardı. (Saray, Cevdet tasnifi No. 283)Bunlar bostancılara mensubiyetleri dolayısiyle, başlarına bos-

Bostancı

Bahçe Ustası

Avadancılar Bostancısı ◦ Balık Emini Şarap Emini

tancı Baratası içlerine kolsuz beyaz entari, bellerine kırmızı kuşak sarar arkalarına kırmızı bostancı saltası giyerdi, Kolları çıplak kalır, omuzunda tüfenk asılıdır; Lacivert şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi. (Resim: Ferriol).

BOTANCI

Bostancı ocağına mensup bostancılar, yeniçeri ocağına verilmeyip saray hizmetlerine ayrılan toplamalardan ayrılıp, sarayın bahçelerine nezaret etmekle mükellef idilerdi ki bunlar II mansaptır. XVII inci asır sonlarında Yeniçeri ve Bostancı ocakları çuha ve astarları masrafları olarak senede bir milyon sekiz yüz doksan bin beşyüz bir akçe verildiğini Eyyubî Efendi Kanunnamesi yazmaktadır. M. Guer eserinde (Moeurs et usages des Turces. Leur religion, beur gouvernement civil, militaire et politique. 1747 S. 211, 214) Selânik çuhası yarılarının dirseklere kadar, çok geniş olup, bileklere doğru daralandığını ve bir gömlek gibi siyah kaytan düğmelerle iliklendiğini aynı kumaştan kolluk bileği sardığını ve kaputun yakasının boyuna doğru devrik olduğunu yazmaktadır. (İsmail Hakkı Uzunçarşılı. kapıkulu. S. 204). Bostancılar başlarına kırmızı barata giyer, içine göğsü açık mintan, beline kuşak sarar, bunun arasına bıçak sokardı. Kırmızı bostancı libası bacakları çıplâk kalır, ayaklarına kırmızı yemeni giyerdi.
(Resim: Ferriol)

BAHÇE USTASI

(H. 987) Saray bahçevanlığının en mahir ve eskisine (Bahçe Ustası) denirdi. Bunlar umumiyetle Bostancılardan seçildiklerinden Bostancı kıyafetinde

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

gezerlerdi. Başına kırmızı ve resimdeki şekilde (Bostancı baratası) giyerdi. İçine kısa kollu ve açık göğüslü mintan giyer, beline geniş bir kuşak sarardı. (Donluk sardıkları da vakidir.) Bu kuşağın arasında bıçak ve sonradan tabanca da taşımağa başladılar. Lâcivert çuhadan dizden boğma şalvar giyer, bacakları çıplak kalır ayağına kırmızı yemeni, arkalarına kolsuz kırmızı bir lâta giyerlerdi (Resim: D' Ohsson).

AVADANCILAR BOSTANCISI

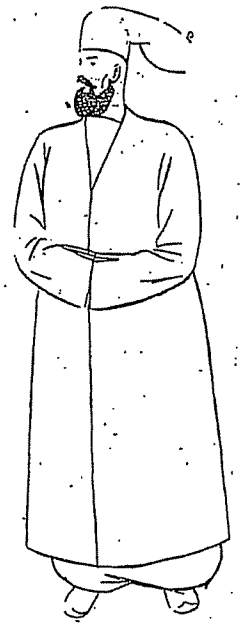
Bunlar daha ziyade Tüfenkci başının yanında bulunup bir tarafa gidildiği zaman Padişaha mahsus ok ve tüfenk nakli hizmetinde kullanılan avadan bostancıları 12 adet olup, nöbetçileri bunları temizleyip yerlerine koyup, hazır bulundurmak, kırık sakatvarsa dışardan çağrılan ücretli tüfenkci ustalarına tamir ettirip, bu işlere nezaret etmekle mükelleftirler. Padişahın her hangi bir gezinti mahalline gideceği malûm olunca, Padişaha mahsus olan tüfenkler, ayadan Bostancılarına yükletilirdi. avadancılar Bostancısı başına kırmızı bir fes, bunun üzerine kırmızı bir barata giyer arkasına önü kapalı mavi yakalı kırmızı bir kapanice, beline kemer kuşak, içine üç peşli entari, lâcivert şalvar, ayağına da kırmızı yemeni giyerdi (Resim: C: Biseo).

BALIK EMİNİ

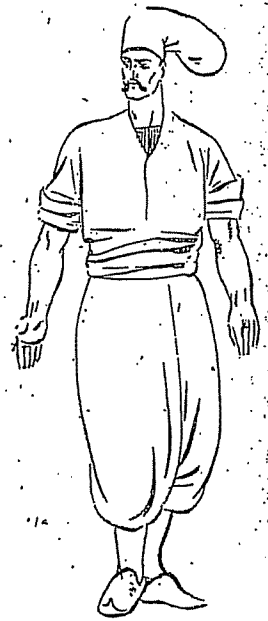
Bostancı Başının emrindeki Balık Emini, bostancılardan tayin edilip, sarayın balık işlerinin teminine memurdu. Başına kırmızı renkte Bostancı baratası, arkasına önü kırmızı şerit ve üzeri düğmeli mintan giyer, beline kırmızı kuşak sarar, lâcivert şalvar kırmızı yemeni giyerdi (Resim: Ferriol).

Saray Cellâdı

Terekeci Başı

Üstad-ı Bahçe-i Göksu

Tulumbacı

Dolabî

Sebzehane Kâtibi

ŞARAP EMİNİ

Bostancı Başının emrinde olan (Şarap Emini), Saraydaki gayri müslimlerin içki işleriyle meşgul olurdu. Sonradan içkinin zaman zaman Sultan dairelerine kadar girdiği görülmüştür. Şarap Emini Bostancılara mensup bulunmayışı dolayısiyle başına kırmızı barata, arkasına kolları sıvalı yakasız kırmızı mintan giyer, beline sarı kuşak takar, dizden boğma lâcivert şalvar, kırmızı yemeni giyerdi. (Resim: Antonio della Tolla.)

SARAY CELLÂTLARI

Saraya mensup Cellâtlar umumiyetle bostancılardan seçilir ve bostancı kıyafetinde gezerlerdi.

Saray Cellâtları, bostancı baratası giyer, içlerine kolsuz beyaz mintan, bellerine alacalı kuşak sarar, bunun ortasında keskin bir bıçak taşırlardı. Bacaklarına dizden boğma lâcivert şalvar, baldırı çıplak kalarak ayaklarına kırmızı yemeni giyerlerdi (Resim: Valeri)

TEREKECİ BAŞI

Terekeci başı bostancı başının Vekili ve ayni zamanda müfettişi mesabesinde idi. (Hammer).

Terekeci başı içine muhtelif renklerde çizgili entari giyer, kırmızı çuha kaftan, kırmızı çuha dökme şalvar, sarı yemeni giyerdi.

(Resim: Ferriol)

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

ÜSTAD-I BAHÇE-İ GÖKSU

Hasbahçe bostancıları yirmi bölük olup saraydaki bahçeye bakarlardı. Saray haricindeki bahçe ve bostanlarda çalışan bostancılara Usta namiyle birisi nezaret ederdi: Buralardan her bir kısım bir cemaat olup her cemaat yüz kişi kadardı. Buraya misal olarak alınan Göksu bahçesi, Ustasının emrinde 60 kişi çalışırdı. Daha sonları dış bahçelerde çalışanlara (Hadâik-i Hassa) denildi. (Kadıköy bağı) (Davut Paşa bahçesi,) (Beşiktaş Bahçesi) (İskender Çelebi bahçesi), (Dolmabahçe) (Kuruçeşme,) Beykozdaki (Tokat,) (Sultaniye bahçeleri,) (Paşa bahçesi,) (Çubuklu,) (Kandilli, İstavroz bahçesi,) (Üsküdar,) (ayazma,) (Salacak,) (Haydar Paşa,) (Fener Bahçe,) (Filorya,) (Halkalı), (Topçular), (Vidos), (Alibey köyü), (Kâğıthane), (Karaağaç) (Hasköy,) (y. s.)bahçeleri (Hadâik-i hassa) ları (Emiri tasnifi İkinci Mustafa devri vesikaları 14954) Göksu bahçesi ustası gibi giyinirlerdi. Başlarına kırmızı barata, bellerine kademlerine göre kuşak sarar, arkalarına mintan, kışın yağmurluk, mavi şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi. (Resim: Adalbert de Beaumant)

TULUMBACI

Bostancılar Tulumbacı ocağına mensup tulumbacılar başlarına kırmızı barata giyer, İçlerine mintan, arkalarına su geçmez mintan giyer, bellerine kuşak sarar, bacaklarına mavi şalvar, ayaklarına kırmızı yemeni giyerlerdi.

Topkapı Sarayı müzesinde üçüncü Ahmet kütüphanesinde üçüncü Selim zamanında Rum ressamının yaptığı albümde (3690) No. (Tulumbacı Eşbehi) ve (Tulumbacı Başı) ya ait iki mühim resim varsa da bunların hangi teşkilata mensup oldukları tayin edilemedi. (Resim: Ferriol).

DOLABİ

Milâdî 1588 Senelerine ait maaş defterinde bostancı ocağı erkânından bostan dolaplarına nezaret eden biri olarak dolab'nin kaydı vardı. Dış bahçe ve bostanlardaki dolaplara usta denirdi. Dolabî'ler başlarına kırmızı barata giyer, arkalarına mintan, bellerine derecelerine göre kuşak sarar, mavi şalvar kırmızı yemeni giyerlerdi. (Resim: Ferriol)

SEBZEHANE KÂTİBİ

Ocak itibariyle bostancılara bağlı idi. Sebzehane kâtipleri başlarına kırmızı barata İçlerine beyaz kolsuz mintan, bellerine kuşak sarar, mavi şalvar, kırmızı yemeni, ve kırmızı bostancı saltası giyerlerdi (Resim: Rafael).

HAS AHIR

İstabl-ı âmire veya has ahır denilen padişahlara mahsus muhtelif kısımları havi Saray ahırları, hayvanlar, takımlar ve arabaları havi olan teşkilâta bu isim verilip, (Mirahur-u evvel) denilen (Birinci Emiri-i ahır) nezareti ile idare edilirdi. Fatihten itibaren teşkilâtı gittikçe büyüdü. Has ahırlar bab-ı Humayun ile orta kapı arasında, eski divan yolundan, içeri kısım da sarayın orta kapısından içeri girince sol tarafda, şimdi (has ahır müzesi) haline konmuş olan kısımdır. (Cevdet tasnifi vesikaları Saray numara 2601 2602) kayıtlara göre (Kalem idaresi) nde kâtip, ruznamçeci, ruznamçe halifesi, soynuk kâtibi vesaire başlıca memurlardı.

Ahırlar ve Teşkilât

Saray burnu tarafında, ahırkapı Enderun ricaliyle, has odalar, (cündî ağalar), harem ağaları hayvanlarına mahsus otluk kapısı haricinde bir (Harem Ağaları ahırı) vardı. Vefa semtinde (İkinci Emir-i ahıra) tabi ahırlar vardı. (Kadırga limanıahırları) nda on katar (Tahtaravan katırları) vesair (Katırlar) bulunurdu. Ayrıca (Şimşirlik ahırları), (Şadırvan ahırları) vardı. Devşirme yoluyla toplanan acemiler Has ahır hademeliğine alınırdı. Yedekciler (Enderun tavilesinin seyis ve şakirdleri) Edirne, Yambolu, Hayrabolu, Zağra ve sair yerlerdeki, teşkilâtı, İstanbul etrafındaki (çayır korucuları) (şadırvan ahırı seyisleri), (Vefa ahırları), (seyis), (nalbant) (çadır kurucu), (çilingirler, (Hassa arabacıları), (tahtravancılar), (küçük ahır mehterleri) (mehteran-ı ahır-ı küçük), büyük mirahora tabi (birinci saraçlar) küçük mirahora tabi (ikinci Saraçlar), Hassa saraçları), beygir saraçları, (koşum takımları) nı bunlar yaparlardı. Bunlara (Saracin-i Hassa) da denirdi. (Nalbandan-ı ahır-ı has) denilen (Has ahır nalbantları), katırcılar (deveciler), yularcıların şakirtleri olan (pamukcuyan-ı Hassa) denilen (at bellemesi) yapanlar, (çıngırakcıyan) denilen (zincirciler), (muytayban) denilen (mutaflar), ehli hirefe mahsus libas giyerlerdi. Has ahır haricindeki hizmetlerden (mirî yund ocakları) ve ahırları, (Hassa çayırları ve koruyucuları), (taylar ağası), bir yaşından 3yaşına kadar olup taylara (güre) denilip bunlara bakanlara (güreci) de denirdi. Bunların, tımarları (araplık) hükmünde idi. Bunlar tekâlifi örfiyyeden affolunmuşlardı. Yund oğlanlarına (kısrak hademeleri) manâsında (Madiyan-ı Hassa) denirdi. yundcular (Hassa davarları) nı da güdüp terbiye ederlerdi. (Hatabcı) oduncuların ayrı bölükleri vardı. (Tayçılar sınıfı), (Tay ağası) nın emrinde çalışan (Taycı cemaatleri) idi. Bunların mahalleri saraydan çok uzakdı. Umumiyetle başlarına kalafat, arkalarına kaftan giyerlerdi. (Hassa ve amme soynukları), Hassa soynuklarının nezareti (voynuk beyleri) ne, âmme vaynuklarının nezaretleri ise (çeribaşı) ve (voynuk serasker) denilen tımar sahibi zabitlere aitti. muharebeye çağırılanlara (sefer voynukları) çayır biçmeğe çağrılanlara (çayır voynukları) denirdi. Voynuk

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

namzetlerine (zevayit voynuk) denirdi. Her mıntıkadaki voynukların bir çeribaşısı ile (pirimkür) ve (likatör) namında birer küçük zabitleri vardı. Her mıntıkada gönder denilen bir zümre teşkil ederlerdi. Voynuk veya (voynik) ler umumiyetle Bulgaristan halkına mensubiyetleri dolayısiyle cepken ve kısa şalvar giyerlerdi. Voynuk teşkilâtı (1691) ikinci kanun tarihli bir fermanla lağvedildi. 1693 den 1878 senelerine kadar voynuklara yeniden vazife verilmişti.

MİRAHOR AĞA

Saray (İstablı amire) takımına mensup özengi (rikâp) ağalarından olan mirahor (İmrahor) İki tane olup birine mir ahırı evvel (büyük mirahor) denip, istablı amirenin şefidir ki (salahur has ahırı) voynuk ve koru ağaları maiyetinde bulunmaktadır. Diğeri (Mirî ahırı sani) küçük mirahordur. (Ata I, cilt 290) sahife Hammer cilt XVII sahife, 63) (D' ohsson cilt III sahife 288)

Mirahor ağa adî günlerde başına İstabl-ı amireye mahsus hıseymî külâh, arkasına üç peşli kapanica giyerdi. Merasim günlerinde başına mücevveze, içine bir yolu sarı bir yolu siyah çizgili mintan, üç peşli entari, arkasına yaka ve kol ağızları kürklü koyu kırmızı zeminli kürk, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi. (Resim: A. Costa)

KÜÇÜK MİRAHOR AĞA

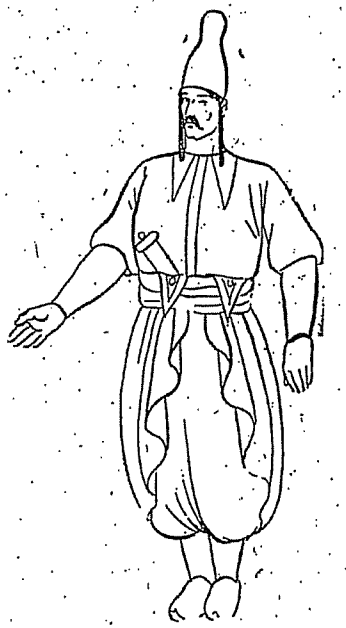
Sarayın memurlarından olan rikâp ağalarından olup, (mirahoru sanî),

Mirahur Ağa — Küçük Mirahur Ağa — Has Ahır Hazinedarı

Has Kethüda

Raht Hazinedarı

veya (Küçük imramor) "Emir ahır", sarayın zabitlerinin atlarına nezarete memur olup, 1000 ahırlı, 600 has ahırlı, 10000 vaynuk, (bunlar ekseriya harp zamanında has ahırda bu sıfatla hizmet eden Bulgarlardan müteşekkil idi.) vekoru ağalarının amiri olan (mir ahır-ı evvel) in emrindedir, (Hammer, cilt XVII, sahife 43) (D'Ohsson, cilt III, sahife 289). Merasim günlerinde mirahoru evvel gibi giyinirlerdi. Küçük ve büyük mirahorlar ağaları koğuşlarda ayni kıyafette gezerlerdi. Başlarına som takke giyer, her iki tarafına zülüf terhil ederdi mevsime göre entari, kaftan veya dolama, içlerine mintan veya entari, kırmızı dökme şalvar, sarı yemeni giyerlerdi. (Resim: A. Costa)

HAS AHIR HAZİNEDARI

Has ahır ocağına mensup olan "has ahır hazinedarı" (has ahır hazinei humayunu)nda mevcut murassa aletlere (altın ve gümüş ağır takımların) ve sair eşyayı muhafaza ve temizlerlerdi Bu hazinenin asıl nazırı, (has ahır başkâtibi) dir. Başına kırmızı fes, üzerine deve tüyü renginde armut şeklinde başlık giyer, iki yanından zülüf sarkıtırdı. Arkasına sarı yakalı üç peşli kontoş giyer, dizden boğma kırmızı şalvar, kırmızı yemeni giyerdi (Resim: Antonio della Tolla

HAS KETHÜDA

On altıncı asır ortalarında (967 H. 1559 M.) Has ahır erkânındandı. Has

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

kethüda başına deve tüyü renginde hüseymî külâh giyer, bunun üzerine alâmet olarak yeşil bir parça iliştirirdi. İçlerine çubuklu entari, bellerine kuşak, kırmızı şalvar, sarı yemeni, arkalarına yeşil çuhadan Kaftan giyer, omuzlarında çanta taşırlardı. (Resim: Constantinopoli.)

RAHT HAZİNEDARI

H. 1159 da Has ahır (murassaât hazinesi) en kıymetli, altın ve gümüş işlemeli müzeyyen ve murassa rahtlar denilen eğer takımlarını havi olan hazinesi idi. (Cevdet tasnifi vesikaları Saray 3950). (Raht Hazinedarı ,) bayramlarda padişahlara hediye edilen fevklâde takımların muhafazasına memur idiler. Rahtı humayun hazinesinin Padişahın Sadrazamdaki mühr-ü humayun mühürlenmesi kanundu. Has ahır ağalarından ikinci mirahorm. 1835 senesinde kaldırılıp, 1837 senesinde birinci mirahorluğa da (İstablı âmire müdürlüğü) denildi. Raht hazinedarı deve tüyü renginde (hüseymî zülüflü külâh) giyer, mintan, arkalarına mavi yakalı üç peşli kırmızı kapanica, dizden boğma mavi şalvar kırmızı yemeni giyerdi. (Resim: Rafael)

RAHTVAN-I EVVEL

(Rahtvan-ı Evvel) veya (Birinci rahtvan), rütbece ikinci Rahtvandan büküy (Has ahır erkânı)nın başlıcalarından biridir buna (Has rahtvân) da denirdi. (7 numaralı teşrifat defteri, Kâmil Kepeci oğlu tasnifi) Başına deve tüyü renginde armudî külâh giyer. alt kısmına iki parmak genişliğinde. sırma dikilir, ve her iki tarafından zülüf sarkıtılırdı. İçlerine entari, arkasına yeşil yakalı kırmızı (kapama) giyer, bunun üzerine som yaldız kuşak sarılır, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi. (Resim: Constantinopoli)

Rahtvan-ı Evvel — Ikinci Rahtvan — İkinci Ahır Kethüdası

Ser Oda-i Evvel — Ser Oada-i Sani — Beygir Rahtvanı

İKİNCİ RAHTVÂN

(Rahtva-ı sanî) veya (ikincirahtân) H. 1096 M. 1684 senelerinde has ahır büyük ağalarındandır. (7 numaralı teşrifat defteri Kâmil Kepeci oğlu tasnifi) Oda başı da o zamanki hasahır ağalarından olup kürsidar gibi giyinirdi İkinci rahtvân başına deve tüyü renginde armudî külâh bunun altına iki parmak genişliğinde sırma dikilirdi. İçlerine entari, arkalarına yeşil yakalı kırmızı üç peşli kapanica giyerler, bellerine som yaldız kemer takar, kırmızı şalvar sarı yemeni giyerlerdi (Resim: Constantinopoli)

İKİNCİ AHIR KETHÜDASI

Miladi 1684 senelerinde ıstablı amire erkânından (İkinci ahır kethüdası) (Hassakoruları) nı da teftişe memurdu. (Kâmil Kepecioğlu tasnifi defterlerinden (7 No lu teşrifat defteri) hassa korucularından bir kısmı hizmetleri mukabilinde (avarız-ı divanyeye) (bedel-i nüzül), (celep keşan,) (imdadiyye-i seferiyye), (araba iştirası), ve sair paralı ve parasız tekâlifden muaf idiler.

Her korunun mevsimlerde otları biçilip (nalband dükkânları) nda bu otlar satılırdı. (Korularhasılatı) Enderun hazinesine tevdi edilirdi.

İkinci ahır kethüdası başına hüseymî zülüflü külâh giyer, arkasına kırmızı

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

yakalı, sarı çuha üç peşli kapanica, beline kuşak sarar, kırmızı dizden boğma şalvar, sarı yemeni giyerdi. (Resim: Constantinopoli)

SER ODA-İ Evvel

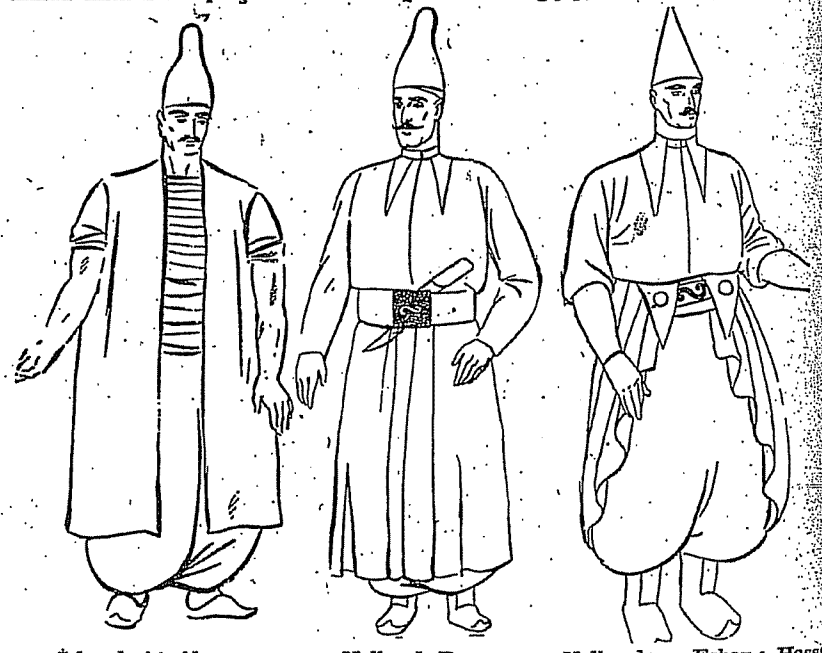
Emir-i ahır-ı evvel denilen Büyük imrahorrun emrindeki has ahıra mensup ağalardan Ser Oda-i evvel (7 No. lu teşrifat defteri Kâmil Kepecioğlu tesnifi) başına alt kısmı kırmızı parçalı deve tüyü hüseymî külâh giyer, yüksek yakalı kırmızı kaftan, beline kuşak kırmızı şalvar, sarı mest papuç giyerdi Padişahlar ata binecekleri zaman İstablıamire zabitlerinden hasahır halifesi atın başını tutmak vazifesiyle mükelleftir. (Resim Constantinopoli)

SER ODA-İ SANİ

1684 milâdî tarihli teşrifat defterine göre has ahır ağalarından Ser ODA-İ Sani (7 No. luteşrifat defteri Kâmil Kepecioğlu tasnifi) başına deve tüyü renginde hüseymî külâh giyer, İçine mintan, arkasına mavi yakalı kırmızı kaftan, beline sahtiyandan, tokalı som kemer, başındaki armudî başlığın alt kenarına kırmızı bir kısım ilâve edilip, altına fes giyilirdi. kırmızı şalvara ekli sarı mest papuç giyerdi. (Resim: Constantinopoli)

BEYGİR RAHTVANI

Milâdî 1559 senesinde has ahır erkânından olan (Beygir rahtvanı) (mühimme defteri 4 varak 3) başına (Kaşıksız beyaz börk) giyer, bunun alt kısmında kırmızı bir parça bulunurdu. İçine mintan giyip, beline kuşak sarar,

İskemleci-i Ahur — Nalband Başı — Nalbandan-ı Esban-ı Hassa

Arabacı başı

Beygir Kethüdası

bacaklarına lâcivert şalvar, ayaklarına sarı yemeni, arkasına kolsuz kırmızı okcuoğlu namiyle bir cüppe giyerlerdi. Has ahırın birinci sınıf hademelerinden (Serâhurlar) veya (Selâhurlar) (netayicülvukuat. C. 3. S. 79) (rikâb-ı humayun hademesi) nden addedilip, resmî günlerde hükümdarın altına binmek talim ettirmek suretiyle meharetlerini gösterirlerdi. Hassa Selâhurları Beygir Rahtvanı gibi giyinirlerdi. (Resim: Valeri)

İSKEMLECİ-İ AHUR veya (KÜRSİDAR)

1684 tarihinde hasahı erkânından (İskemleci-i ahır) (7 No. lu teşrifat defteri S. 100 Kâmil Kepecioğlu tasnifi)veya (Kürsidar) a nevruzda (rikâbiyye) piçkeci) dolayısiyle hil'at verilirdi. Başlarına armudî külâh, bellerine kuşak sarar, içlerine mintan, mavi şalvar, sarı yemeni, arkalarına kırmızı okcuoğlu cüppesi giyerlerdin. Büyük mirahora merbut saraçların birinci bölüğünde (saraç bölükleri) nin âmiri olan kethüda (birinci mirahorun kethüdası) Rahtvan-i has, rahtvan-ı sani, ve kürsüdar gibi bölük ağaları İskemleci-i ahır gibi giyinirlerdi. Padişahın (rahtı humayun) denilen mücevherli hayvan takımlarına da nezaret ederdi.
takımlarına da nezaret ederdi. (Resim: Valeri)

NALBANT BAŞI

İstablı Amire (saray ahırlarının takımından olan nalbant başı, saraya ait bütün (hayvanların nallanma ve koşum işleri)nin amiri idi. Başına kırmızı

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

fes giyer, bunun üzerine deve tüyü renginde armut şeklinde külâh, sarı yakalı, göğsü kapalı kaftan, beline kemer kuşak takar, bunun arasında bıçak taşır, kırmızı şalvar, bu şalvara dikili sarı mest papuç giyerdi. (Resim: C. Biseo)

NALBANDDAN-I ESBÂN-I HASSA

Nalbandan-ı esban-ı hassa denilen nalbantlar, (Kâil tasnifi 7250 No. lu defter) başlarına sivri külâh giyip, içlerine mintan, arkalarına sarı yakalı, kahverengi zeminli üç peşli kapanica, bellerine kemer kuşak takar, lâcivert şalvar, kırmızı mest papuç giyerlerdi. (Ot anbarı muhafızları) (Efsar duzan-ı hassa) denilen (yularcılar) ile şakirtleri, seyisler gibi giyinirlerdi. (Palanduzan-ı Hassa) (Hassa palancıları), (Tilbafân-ı Hassa) (Hassa ipekçileri) (nalbandan-ı esban-ı hassa) gibi giyinirlerdi. (Hassa keçecileri) yle, (Hassa bebağları) (Kemhabafân) gibi giyinirlerdi (Resim: Catanaccı)

ARABACI BAŞI

1096 H. 1684 M. senelerinde İstablı amire erkânından Padişahın arabacı başısı vardı. (7 No. lu Teşrifat defteri Kâmil kepecioğlu tasnifi) Bir de top arabacı başlığı vardı ki Büyük ahırın birinci kethüdası terfian bu makama getirilir ve buna sadece (arabacı başı) da denirdi. (Vekayi-i tarihiye varak 12 b.) Padişahın arabacı başısı başına üskûf giyerdi. başa geçen kısmı kırmızı zemin üzerine som sırma işlemelidir. İçine mintan, üzerine kırmızı kaftan giyer, bunun önü kapalı olup, bele saçaklı kuşak sararlardı, bunun arasında bıçak taşırlardı. Bacaklarına kırmızı, şalvar, ayaklarına sarı yemeni giyerlerdi. (Resim: Brendizi)

Harbende Başı

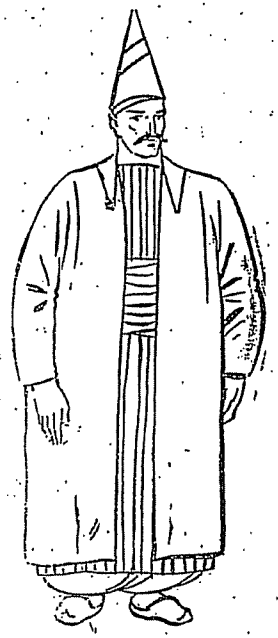
Harbende Kethüdası

Harbende

Arpa Ruznamecisi

Sarban Başı

BEYGİR KETHÜDASI

On altıncı asır ortalarında hes ahır erkânından Beygir kethüdası, (mühimme defteri 4 varak3) başına üzeri sırma işlemeli üskûf giyer, İçine mintan, beline donluk şalvar, bacaklarına kırmızı şalvar, ayaklarına sarı yemeni, arkasına kırmızı biniş giyerdi. (Resim: Catanacci)

HARBENDE BAŞI

Saraya mahsus ikibin ve bazen de daha fazla katırcıların başlarına (Harbende başı) denirdi. (Koçi Beyin Teşkilât mecmuası) Harbendeler on bir bölüğe ayrılmış olup her bir bölüğün Harbende bölük başısı) vardı. Harbende başı başına kırmızı külâh giyerek bunun etrafına beyaz destar sarılır ve üzerine (katırcılara mahsus siyah kadife alâmet) parça iliştirilir. İçlerine mintan, bunun üzerine (yelek) giyer, bellerine donluk sarar, kırmızı şalvar, sarı yemeni, arkalarına kırmızı yakalı mor kaftan veya biniş giyerlerdi. (Resim: Valeri).

HARBENDE KETHÜDASI

Katırcıların, her bölüğünde bir miktar harbende ile şakirdleri bulunurdu.

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

(İsmail Hakkı uzunşarşılı Os. devletinin saray teşkilâtı: S: 495)
On sekizinci asırda büyük mirahorluğa tabi on bir (Harbende bölüğü) nden, birinci bölüğün bölük başısı Harbendelerin kethüdası idi. Harbende kethüdası başına kırmızı sivri külâh giyer, bunun üzerinde siyah alâmet bulunurdu. İçlerine mintan, arkalarına kırmızı yakalı, üç peşli kapanica, bellerine kemer, kırmızı şalvar, sarı mest papuç giyerlerdi. (Resim: Valeri)

HARBENDE

Harbendeler ocağındaki katırcılara Harbende denirdi. (1169 H. 1755 M. tarihli has ahır defteri.) (Bitanın) denilen (katır palanları) nı yapanlar, sekiz nefer (kolancı), ve (katırcılar ocağı) ndan eşek kebesi) yapan (kebeci-i himarî) denilen kebeciler, harbendelerin giydikleri elbiseleri giyerlerdi. Harbendeler başlarına kırmızı sivri külâh giyer, bunun üzerinde siyah alâmet bulunur, arkalarına kırmızı yakalı ön kısımları içeri kıvrık mor kaftan giyer, bunun üzerinden siyah kuşak sarı şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi (Resim: Valeri).

ARPA RUZNAMÇECİSİ

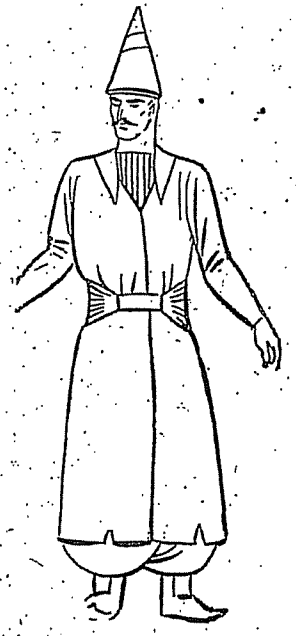
Has ahır kaleminden arpa ruznamçecisi (7 No. lu teşrifat Defteri Kâmil Kepecioğlu tasnifi) başına kıseymî külâh giyer, İçine mintan beline kuşak sarar, arasında divit taşır, arkasına kahverengi kaftan giyer, boynunda çanta asılıdır. Bacaklarına lâcivert şalvar, ayaklarına kırmızı yemeni giyerdi. (Resim: Constantinopoli).

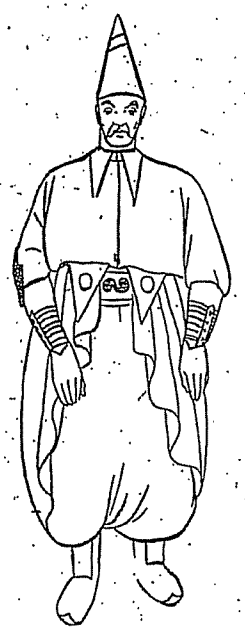
Sarban Kethüdası

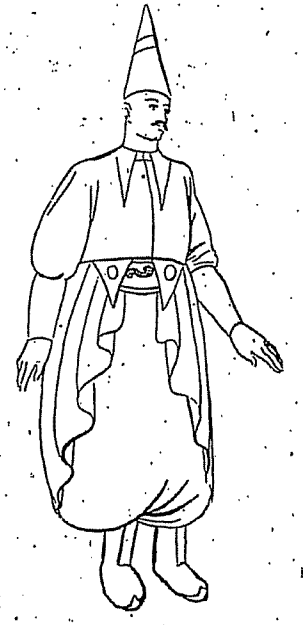
Ser Nefer

Sarban-ı Mâde

Duacı

Korucu

SARBAN BAŞI

Has ahır tababiindan olan devecilere Sarban denilip bunların başına Sarbanbaşı tesmiye edilirdi. (Cevdet tasnifi Saray vesikaları) Sarban başı veya (deveci başı) Has ahıra icabeden develeri Anadolunun muhtelif yerlerinden tedarik ettirirdi. (Sarban bölükleri) nden her bölükte on bir ile üç nefer arasında bir miktar (deveci) ile (deveci şakirtleri) varsı. Sarban başı başına fes giyer, bunun üzerine yeşil şeritli kırmızı sivri külâh giyerdi. Sivri külâhlardaki yeşil şeritler devecilerin alâmetlerindendi. İçine entari giyer, beline kuşak sarar, arkasına mavi yakalı, kırmızı kaftan, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi. (Resim: Allam)

SARBAN KETHÜDASI

Sarban kethüdası (deveci başının muavini) olup, Sarban başı Anadoludan deve tedarikine memur edildiği zaman ona vekâlet ederdi. (Bliyograf, Kâmil tasnifi defterlerinden 7250 ve 7235 No. 1190 ve 1205 hicri senelerine ait defterler.) Has ahırda birinci mirahora tabi deveciler ilâ kısımdı. Birinci bölüğün amiri olan Sarban Kethüdası (deveciler kethüdası) nın bölüğünde (Ser nefer) korucu duacı ve muhafızlar vardı. Sarbankethüdası başına kırmızı sivri külâh giyer, bunun üzerine (Sarban alâmeti) denilen devecilerin işareti olur yeşil şerit takılır, İçine mintan, arkasına mavi yakalı, üç peşli kırmızı kapanica giyer, ön iki ucu belindeki yeşil şalvara geçirilmiş. kırmızı, şalvar sarı yemeni giyerlerdi. (Resim: Allom)

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

SER NEFER

Yirmi dokuz bölük olan birinci bölüğün bir kısm devecilerine (Ser nefer) denirdi. (Kâmil tasnifi defterinden 7250 ve 7235 numara 1190 ve 1205 hicrî senelerine ait defterler.) Ser neferler başlarına kırmızı sivri külâh giyer, bunun üzerine yeşil şerit takılırdı. İçlerine mintan, arkalarına mavi yaka lı, mor renkte üç peşli kapanice bellerine kemer kuşak takar, lâcivert şalvar, ve bu şalvara ekli kırmızı mest papuç giyerlerdi. (Resim: Antonio della Tolla).

SERBAN-I NER

Has ahırda birinci mirahora tabi deveciler iki kısım olup (erkek deveciler) i idare eden devecilere (Sarbanı-ı ner) deniliyordu. (İsmail Hakkı Uzunçarşılı Os. Dev. Saray teşkilât S. 495) Erkek deveciler on iki olup birinci bölük kethüdaya mahsustu. Her bölüğün bir kaç nefer şakirdi vardı. Erkek devecilerbaşlarına kırmızı külâh giyer, üzerine yeşil şerit iliştirilirdi. İçlerine mintan, arkalarına kırmızı yakalı, kaftan giyerlerdi. yakanın şekli resimde görüldüğü üzere arkadan iki parmak enseye dolanırdı. bellerine siyah sahtiyan kemer takar, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi. (Resim: Antonio della Tolla).

SERBAN-I MÂDE

Has ahırda birinci mirahora tabi deveciler iki kısım olup birinci kısıma (Saban-ı mâde) denilen (dişi develeri idare eden deveciler. Dişi develerin devecileri) (29) bölük olup birinci bölük, deveciler kethüdası'nın idaresindeydi. (İsmail Hakkı Uzunçarşılı Os. Dev. Saray teşkilâtıS. 4 95) Fil bakanlar da dişi deve bölüklerinin sonuncu efradından addedilirdi. Dişi deveciler başlarına yeşil şeritli kırmızı sivri külâh, bunun altına fes giyerlerdi. Başlık mukavvadan yapıldığı için başa batmaması için altına fes giyilirdi. mücevveze ve sair başlıkların altına da bu sebeple fes giyilirdi. İçlerine mintan, arkalarına kırmızı yakalı yeşil kaftan, bellerine siyah sahtiyan kemer takar, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni veya mest papuç giyerlerdi. (Resim: Allom).

DUACI

Deveciler kethüdasının emrindeki birinci bölüğün bir kısım devecilerine (Duacı) deniyordu. Kâmil tasnifi defterlerinden 7250 ve 7235 numara 1190 ve 1205) Duacılar başlarına kırmızı sivri külâh giyer, bunun üzerine yeşil şerit takılırdı. İçlerine mintan, arkalarına mavi yakalı kahverengi üç peşli kapanica giyer, kapanicanın öndeki iki ucu beldeki som kemere iliştirilirdi. Kol bileklerine işlemeli giyinmeği adet edinmişlerdi. Bacaklarına lâcivert şalvar, ayaklarına bu şalvara ekli kırmızı mest papuç giyerlerdi. (Resim: Constantinopli)

KORUCU

Devecilerin, birinci bölük addedilen (dişi deve bölükleri efradı) nın bir kısmına (Korucu) denirdi. (Kâmil tasnifi defterlerinden 7250 ve 7235 numara 1190 ve 1205 hicrî senelerine ait defterler.) Korucular başlarına kırmızı sivri külâh giyer, bunun üzerine yeşil şerit dikilirdi. İçlerine mintan, bunun üzerine yeşil yakalı mavi, üç peşli kapanica giyerek, ön iki ucunu bellerindeki kemer kuşağa geçirirlerdi. lâcivert şalvar, kırmızı mest papuç giyerlerdi. (Resim: Antonio della Tolla).

DEVECİ ŞAKİRDLERİ

Has ahırda, dişi deve bölüklerinde bir miktar deveci şakirdi bulunurdu. (Kâmil tasnifi defterlerinden 7250 ve 7235 numara 1190 ve 1205 . Deveci şakirdleri başlarına adî kırmızı kavuk giyerek bunun üzerine beyaz destar sarılır, sarığın bir yanına ince yeşil bir şerit takılarak bu suretle devecilik alâmeti tebarüz ettirilirdi. İçlerine mintan, arkalarına yeşil kaftan giyer, bellerine beyaz kuşak sarar, lâcivert şalvar kırmızı yemeni giyerlerdi. (Resim: Antonio della Tolla)

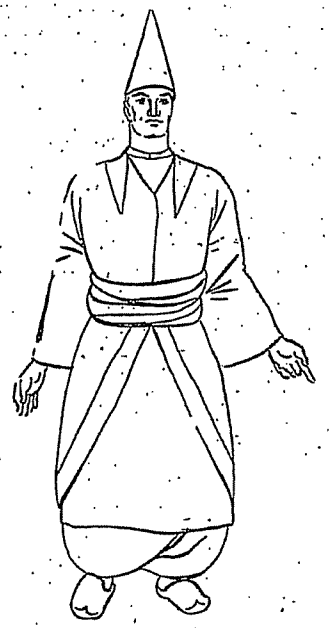
FİL BAKAN

Has ahırda dişi devecilerin bulunduğu birinci bölüğün en sonunda 2 adet (fil bakan) denilen fil bakıcılar vardı. (Kâmil tasnifi defterlerinden 7250 ve 7235 1190 ve 1205) Fil bakanlar başlarına kırmızı armûdî külâh giyip, devecilerin kullandığı yeşil şeridi onlar da kullanırdı. İçlerine entari, bunun üzerine mavi yakalı, üç peşli sarı kapanica giyer ön iki ucunu bellerindeki kuşağa geçirilirdi. mavi şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi. Filler umumiyetle İrandan hediye olarak gelirdi. Evvelâ has ahırla cıvarında hususî bir mahal yapıldı, sonra filler (Fil damı) denilen mahale götürüldüler. İstanbul halkı filleri uğurlu addetmeyip bir takım rivayetler çıkardılar. Nihayet fillerin Edir-

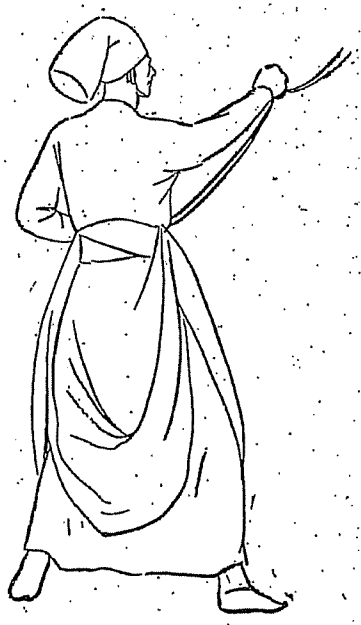

Fil Bakan — Deveci Şkirtleri — Koru Ağası

egitimanacogaltmistir.

Has Ahır Kaşıkcısı

Seyis

neye nakli münasip görüldü. Edirneye nakil edilen filler oranın havası ile imtizaç edemeyip öldüler. Ankaraya götürülen bir Fil de yolda öldü. (Resim: C. Bizeo)

KORU AĞASI

Korucular yer yer ve ayrı ayrı ocak halinde idiler (İsmail Hakkı Uzunçarşılı Os. Devletinin Saray teşkilâtı. S:499) Her koru mıntakasının amirine koru ağası denilirdi. Büyük koru ağalıklariyle küçük koru ağalıklarına İstablı amireden bir münasibi tayin edilirdi.

Koru ağasının merasimde giydiği (düzbörk) beyaz keçe külâhtır. Yeniçerilere mahsus olanın önünde (kaşıklık) vardır. Yeniçeriler yemek yedikten sonra kaşığı buraya korlardı. Enderunda giyilen üzeri sırma işlemeli ve altınlı börklere üskûf denirdi. Yeniçeri bölük başları arasında da maruf olan ve Bolavar muharebesi sonunda kullanılan uzun tüylü (Skota) dan galat olarak alınan üskûf, ismleri bir fakat ayrı başlıklardı. Büyük koru ağası merasim günlerinde yeşil çuha zeminli kürk giyer, içine entari, beline kuşak, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerlerdi. (Resim: Preziosi)

HAS AHIR KAŞIKCISI

Milâdî 1726 senelerinde Has ahır memuriyetlerinden Has ahır Kaşıkcısı (Cevdet tasnifi vesikaları saray No. 6180, 6978) ahır zabitlerindendi. Başına deve tüyü renginde sivri külâh, içine entari giyer, arkasına siyah yaka-

lı sarı kapana denilen ön kenarları kesik, önü kapalı elbise, beline siyah, veya alaca kuşak sarar; lâcivert şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi. Bunlara (Ocak kaşıkcısı) da denirdi. Has ahıra tabi (Ağay-ı evvel) (Mirahor-ı Evvel) (Ser silâhşor-u şehriyarî) Mirahor ağa kethüdası), (Arpa emini ruznamçacısı) (Saraçlar halifesi) (Mirahor ağa kâtibi) (Kâtib-i ağay-ı evvel), (İkinci ahır kâtibi), Rahtıvan-ı Has, Kürsidar, (Ocak veznedarı) Has ahır başnalbandı, (Has ahır mehteri), (Has ahır hamlacısı), (Has ahır karakulağı), (Telhisî ağa), (Seroda), (Tavile kâtibi), (Ot kâtibi), (Tebdil eskileri, Has ahır eskisi), v.s.

(Resim: Preziosi)

SEYİS

İstablıamirede sarayın atlarına nezaret eden (Seyis bölükleri) nde (Seyisler) vardı. (Cemâat-i İstabl-ı âmire tabi-i İlyas Bey Emir-i Ahır). Başlarına kırmızı barata giyer, arkalarına yeşil renkte üç peşli kapanica, içine entari, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi. (Resim: d'Ohsson)

İSTABLI AMİRE Arpa ve Saman Kâtibi

(Saray ahırları) na tedarik edilen arpa ve samanların muhasip ve mukayyitleri idiler. (Dr. Giulio Ferrario). Arpa ve saman kâtipleri başlarına kırmızı fes, üzerine deve tüyü renginde hıseymî külâh, İçine üç etek entari, mavi yakalı sarı zeminli üç peşli kapanica giyer, kapanicanın öndeki iki ucu, beldeki kuşağa geçirilir, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni giyer. Omuzlarında bir çanta taşırlardı (Resim: G. Baltimur).

Istapl-ı Âmire Arpa ve Samān Kâtibi

Tavla Kâtibi

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Has Ahır Kâtibi Arpa Emini Saraçlar Kâtibi

TAVLA KÂTİBİ

İstablı âmire (Saray ahırları) kâtiplerinden Arpa ve Kepek kâtibi) gibi giyinirdi. Tavla kâtibi başına fes, üstüne armut şeklinde deve tüyü renginde külâh giyer, içine entari, beline kuşak sarar, bunun arasında divit takımı taşır, arkasına da yeşil kaftan giyer, bunun üzerine boynundan çanta geçirilir, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni giyerdi. (Resim: Allom)

HAS AHIR KÂTİBİ

Has ahır ocağına mensup olan "Has ahır kâtibi" Istablı âmireye hizmet ederdi. Bu kısmın asıl nazırı, baş çuhadar ağa büyük ve küçük mirahor ağalarla has ahır başkâtibidir. (Ata)

Has ahır kâtibi başına devetüyü renginde hıseymî külâh, içine mintan, beline kuşak sarar, bunun arasında divit takımı taşır arkasına kahverengi kaftan giyer, omuzdan (asılı çanta) taşır, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni giyerdi. (Resim: Giuseppe Marinuzzi)

ARPA EMİNİ

Sarayın arpa işlerine ayni zamanda saman, yulaf ve saire satımına da memurdu (Ata). Arpa Emini başına has ahıra mahsus hususî külâh, içine muhtelif renklerde üç etek entari, arkasına siyah yakalı, kahverengi üç peşli kapanica giyer, bunun iki ön ucu belindeki alacalı kemere iliştirilirdi. Lâcivert şalvar kırmızı yemeni giyerdi. (Bibli. Dr. Giulio Ferrario)

SARAÇLAR KÂTİBİ veya (RAHT KÂTİBİ)

Saraçlar kâtibi (Raht kâtibi) diye de maruf olup, has ahır hazinesinin mevcutlarını kaydetmekle mükelleftî. (Ata, cilt 1, sahife 308) Saraçlar kâtibi başına devetüyü renginde hıseymî külâh, içine üç etek entari, arkasına mavi yakalı, turunçu kapanica giyer, kapanicanın iki ön ucu belindeki şalvara geçirilidir. Omuzunda asılı çantada has ahırın evraklarını taşır, yanında ekseriya bir divit takımı da bulundurdu. Lâcivert şalvar, kırmızı yemeni giyer.

(Resim: Alfio Grassi)

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

BALTACILAR

Endurunda bir kısım hademe baltacılar diye adlandırılır, bunların zülüflü olanlarına (Zülüflü Baltacılar) namı verilirdi. Baltacılık ikinci Murat zamanında ihdas olunmuştu (Ata tarihi cilt 1 sahife 29).

(Saray-ı Atik Baltacıları) (zülüflü baltacılar) namiyle iki baltacı sınıfı vardı.

İKİNCİ BAŞ BALTACI

Saraydaki zülüflü Baltacılar ocağının reisi Baltacılar kethüdasıdır; bu zat birinci derecede zabittir. İkinci başbaltacı ikinci derecede zabittir. Üçüncüsüne divanhaneci denilir. Dördüncüsü (Kilercibaşı baltacısı) dır. Bu zata (Baş Baltacı) dahi denirdi (Ata, ciltı, sahife 290). Başına armudî beyaz keçe külâh giyer, üzerine som yaldız bir parça ilâve edilir, iki tarafından zülüf sarkıtılırdı. Arkasına kırmızı yakalı, yeşil renkde üç peşli kapanica giyer, beline kuşak sarar, bunun arasında bıçak taşırdı. Kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi.

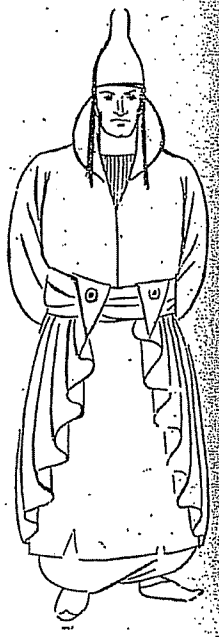
(Resim: Dr. Giulio Ferrario)

İkinci Baş Baltacı

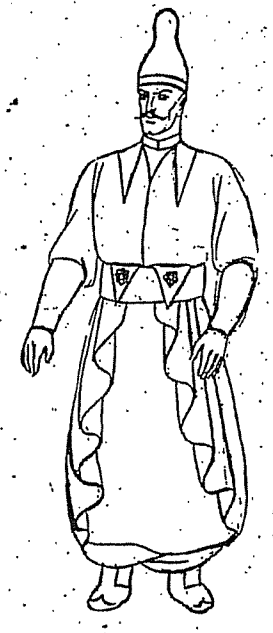
Zülüflü Baltacı kethüdası

Kilerci Başı Baltacısı

Darüssaade Ağası Baltacısı

Eski Saray Baltacısı

Divanhaneli

ZÜLÜFLÜ BALTACI KETHÜDASI

Zülüflü Baltacıların asıl vazifeleri ayda bir kere harem-i humayuna odun getirmektir. Eskiden yakaları etrafını göremiyecek derecede yüksek olurdu, sonradan yakaları düzleştirildi. Sultan Murattan İkinci Murad'a kadar devam eden baltacılar sonradan yeni bir saray yapılmasiyle (Sarayı atik) baltacıları diye eski baltacılardan tefrik edildiler. Bunlara sonradan zülüflü baltacılar denildi. Diğer bir kayda göre merasimde (Destar-ı Humayun) u bir kutu içinde enli bir şerit ile boynunda taşır ve başına (Paşalı Kavuğu) ve arkasına (kuburyanlı adice kürk) giyerdi ve zülüf taktığı mervidir. Başına kahverengi armut şeklinde hüseymî külâh giyer, bunun her iki tarafına zülüf takılırdı. İçine kırmızı renkte üç etek entari, arkasına açık mavi yakalı, üç peşli yeşil kapanica giyer, belinde kahverngi zeminli (som yaldız kemer) ve (som yaldız bıçak) taşır. Kırmızı şalvar, ve bu şalvara ekli sarı mest papuç giyerdi (Resim: Topkapı Sarayı müzesi Üçüncü Ahmet kütüphanesi No. 3690).

KİLERCİBAŞI BALTACISI

Aşağı mutfak tabir olunan aşcılar ocağına merbut olan baltacılar kethüdası, ikinci baş baltacı, divanhaneci gibi ocak reislerinin dördüncüsüne (Kilerci başı baltacısı) veya Baş baltacı da denirdi. Bunlar başlarına yarım (Zira') uzunluğunda Hayyımî devetüyü renginde armut şeklinde külâh giyerler, altına (iç fes) üzerine giyilen külâhın altından iki parmak görünülecek vaziyette giyilir, küçük bir fesdir. (Hayyımî külâh) iki tarafına (sırma başlı zülüf),

eğitim amaçlıdır.

terhil edilir, sırma başlı zülüfün iki uçlarında (sırma örgü) veya top halinde (top sırma) bulunurdu. Arkasına çuha dolama giyer, iki tarafını göremiyecek kadar yüksek bir yakası bulunur, beline (sırmalı kuşak) dolardı. Altına üç etek entari onun altına (boğma şalvar) ve sarı mest papuç giydirilirdi (Tarihi Ata) (Resim: Constantinopoli).

DAR-ÜS-SAADE AĞASI BALTACISI

Darüssâde ağalığı yanında istihdam olunan, Darüssaâde ağası baltacısı Tarihi Ataya göre, başlarındaki kavukların üzerine siyah yünden (mensuç kilaptanlı puşî) denilen ziynetli bir mavi kumaş sararlardı. Diğer vesikalara göre başlarına iki yanına zülüf terhil edilmiş (Som takke) giydikleri mervidir. Som takke veya som külâhın zemini kırmızı çuha olup, üzeri sarı sim ile işlenirdi İçlerine önü kapalı bir mintan giyerler, bellerine şal kuşak sararlar, bunun arasında bıçak taşırdı. Darüssaade ağası baltacıları kırmızı çuhadan dökme şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi. Bu memuriyet sahipleri gündüzleri haremde çalışıp geceleri kendi ocaklarında bulunurlardı. (Resim: Dr. Giulio Ferrario).

ESKİ SARAY BALTACISI

Eski saray baltacılarına, (Saray-ı atik teberdaranı) da denirdi. (Atik) ve (cedidit) saray baltacıları ayni (Teberdaran ocağı) nda otururlardı.

Sultan Murad bir Anadolu askerine (Baltacı) ismini verdi. İlk vazifeleri padişahın çadırının kurulacağı yeri temizlemek, bir nevi istihkâm askeri vazifesini yapmaktı. Sarayı humayunların tesisi ile baltacılar iki kısma ayrıldılar. Bunların kıyafetleri de birbirlerinden farklı idi (Esat efendi), (Ata).

Yeni yapılan saraydakilere (Saray-ı cedit zülüflü baltacıları), eski saydakilere (Sarayı atik) "Eski saray" baltacıları) ismi verildi.

Eski saray teberdaranının okur yazarları kızlar ağasına muavinlik ederlerdi. Asıl vazifeleri saraya odun taşımaktı.

Başlarına armut şeklinde devetüyü renginde hüseynî külâh giyerler, Arkalarına yazın umumiyetle sarı ve kışın kırmızı renkte dolama giyerlerdi. Bu dolamanın yakası kendi rengine zıd bir kumaşdan ve müselles şekilde olurdu.

Bellerine kırmızı, siyah ve yeşil sahtiyandan kapalı sırma işlemeli gönişçe süslü bir kemer takılır, içlerine yakası kapalı entari, mavi şalvar, ayaklarına bu şalvara ekli kırmızı mest papuç giyerlerdi.

(Resim: Topkapı Sarayımüzesi, Üçüncü Ahmet kütüphanesi No. 3690)

DİVANHANECİ

Zülüflü Baltacılar ocağına mensup olan dört zülüflü baltacılar kethüdasından üçüncüsüne (Divanhaneci) denirdi (Ata. cilt 1). Saraya mensup gerek baltacılardan olsun, ve gerekse acemi birliklerinden olsun, saraydan kaçan kimseye (Abık) namı verilirdi.

Divanhaneci başına devetüyü renginde armut şeklinde külâh giyer, başlığın kırmızı zemini üzerine (som yaldız işleme) yapılırdı. İçine üç etek kırmızı entari giyer beline kuşak sarar, arkasına kırmızı renkde, (kolları yırtmaçlı kaftan), kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi (Resim. Dr. Giulio Ferrario.

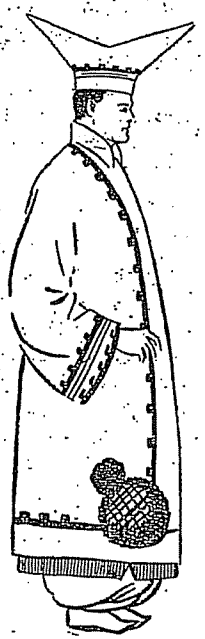
SARAYA MENSUP OCAKLAR

Saraya mensup müteaddit ocaklar vardı.

Bu ocaklar sarayın muhtelif yerlerine dağıtılmış ve ocak efradına çeşitli vazifeler verilmişti. (Arpacılar ocağı) (Sandalcı ocağı) (Hasırcı ocağı) (Hatap anbarı ocağı) (Heybeci ocağı) (Boğaziçindeki hatap ocağı) (Peykhane veya Peyk ocağı), (Akağlar ocağı), (Koz bekçi ocağı), (Saye ocağı), (Gümüşsuyu ocağı), (Gülhane ocağı), (Balıkhane kapısı ocağı), (Ofluk kapısı ocağı), (Topkapı ocağı), (Saray tavukhanesi ocağı), (Kurban ocağı), (Mezbelekeşan ocağı) (kuşhane ocağı) (Külâhlı eski ocağı) vesaire gibi ocaklar ve efradı mevcut idi.

AK AĞA

Ak ağaların ikinci Murat zamanında ihdas edildikleri mervidir. On altıncı asrın nihayetlerine kadar ak ağaların nüfuzu zenci ağaların fevkinde idi. Bu tarihten sonra Padişahın oturduğu yerlerin kapı hizmetlerine tayin edildiler. (Daire-i dahiliye-i Humayun) Sarayın iç hizmetlerinde kullanılan ak ağalardan, her on tanesinden bir (Sofra eskisi) seçilirdi.

Ak Ağa

Kozbekçi Başı

Kozbekçi

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

İkinci Murat zamanında sarayın dış hizmetlerinde de Ak ağalarla baltacılar kullanıldı. Ak ağaların bu imtiyazı 1114 senesine kadar sürmüş İkinci Mustafa zamanında ak ağaların nufuzu iç ağalarına verilmiştir. Ak ağaları zenci olmayan hadım ağalarına tesmiye edilirdi. Saraydaki sayılı memmuriyetlere tayin edildikleri zaman resmî günlerde Selimî mücevveze giyerlerdi. İçlerine entari, bellerine kuşak sarar, üzerine erkân kürkü giyerlerdi. Ak ağaları adî günlerde, iç hizmetleri esnasında başlarına resimde görüldüğü üzere (Som - Külâh) veya (Şep - Külâh) denilen üzeri sırma işlemeli bir külâh giyerlerdi. Bu şekildeki başlıklara (Şep - Külâh - Gece takkesi) ismi verilirdi.

Arkalarına muhtelif renkde çuhadan, müdevver ve (yüksek yakalı), uzun ve geniş kollu, kenarları umumiyetle sırma işlemeli (maşlâh) denilen elbiseyi giyerlerdi. İçlerine entari, bellerine kuşak sarar, lâcivert veya mavi şalvar, sarı yemeni veya sarı mest papuç giyerler, merasim günlerinde ise sarı yemeni giydikleri de vakî idi.

Resim: İstanbul Askerî müzesinde.

KOZBEKÇİ BAŞI

Fatih zamanında bir cariyenin harem dairesinden kaçması üzerine (Kız bekçileri) namiyle bir ocak kuruldu. Sonra bunlara (Kozbekçi) denildi. Kozbekçilerdaha sonraları - Tebdil kahveci başlığında ve sarayın diğer orta hizmetlerinde kullanıldılar. Başına kırmızı fes giyer bunun üzerine devetüyü renginde, armut şeklinde çuhadan yapılan (hüseymî) külâha, iki tarafından zülüf bırakırdı. Arkasına üç peşli sarı çuhadan dolama giyerdi. Bu nevi dolama kozbekçilere mahsus olup bilekleri dar, kolları geniş ve boğumlu, öndeki iki ucu belindeki kuşağın arasına sokardı. Beline gayet süslü kumaşlardan bir kuşak bağlar, sırtına da iki taraftan (filar) ismi verilen karşılıklı çapraz iki kurdele dikili, ve fiların rengi elbisenin rengi ile daima zıd bir vaziyette bulunurdu. İçine üç peşli entari, kırmızı dökme şalvar, sarı yemeni giyerdi. Ellerinde asâ bulunurdu. Bu kıyafet Resmî günlere mahsus olup başlarındaki hüseymî başlığa (Kozbekçi baratası) denirdi (Resim: Topkapı sarayı müzesi Üçüncü Ahmet kütüphanesi No. 3690).

KOZBEKÇİ veya KIZBEKÇİ

Fatih devrinde meydana gelen (Kız bekçiler) e yanlış olarak (Koz bekçi) tabir olunmuştur. Bunun teşekkülüne haremi humayundan güzel bir kadının kaçmasiyle ve (darphaneyi âmire) cıvarındaki çınar ağacı yanında bir zatın bunu görerek, bunu ağaç kovuğuna saklayıp, kendisi bizzat saraya haber vermesiyle, hatırasına mebni bu cıvarda bir Kız bekçi veya Kozbekçi ocağı teşekkül etmiştir. Koz bekçilerin hepsi hadım idi. İlk önce sayıları 40 nefer olup bir zabitleri vardı. Tepdil kahveci başılığı, şehzadeler kahvecibaşılığı kendi uhdelerinde kalmıştır (Ata cilt 1, sahife 294 - 296, D'ohsson. III). Kozbekçiler resmî günlerde haseki baratasından zahrı daha kısaca barata) diğer zamanlarda Hasekiler gibi devetüyü sivri külâh ve arkalarına zeytunî renkte çuha dolama, bellerine kapağı sırma işlemeli enli siyah çuha kemer kuşanırlardı. Lacivert şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi (Bibliyo: Antonio della Tolla).

PEYK

Başları olan (Peykbaşı) rikâp ağalariyle birliktedir. Peykler, 150 kişilik

Peyk Hasırcı Başı Hasırcı

bir teşekkül olup peykbaşının emri altında bulunmakta idiler. Peyklerin kışlaları (Peykhane) Sultan Ahmet camisinin yanında idi. (Ataya göre, divan yolundaki dikilitaş karşısında at meydanına inecek sokağın ortayeri peykhane diye tarif olunan mahaldi. Ata 1, 309:) Peykler bütün günlerini hep sarayda geçirirlerdi. Padişahın mevkibinde (30 peyk) padişahın yanında, solakların arasında yürürlerdi. Yeni formaları solaklardan daha az zengin değildi Altın yaldızlı murassa bir külâh taşırlardı ki, siyah bir sorguç (tüy) ile tezyin edilmişti. Silâhları iki yanlı bir teberdi. (D'Ohsson, III, 292) Sultan gezintilerinde Peykler, Şatırlar gibi, altınlı kumaşdan bir elbise ile, zengin süslerle müzeyyen bir kuşağı kuşanırlar, altınlı bir yatağan taşırlardı. Sarıklarının üzerinde ekseriya bir sorguç, ellerinde bir mızrak bulunurdu. Eskiden peykler, solaklar silâhlarını ancak Sultanlarla birlikte harbe gittikleri zaman taşırlardı. 1492 de bir derviş İkinci Bayezidin şahsına bir suikasdda bulunduğundan Peyklerin hiç bir yerde o devirde hattâ merkezde bile silâhsız olarak bulunmamaları emredilmişti. Bunların hususî bir kıymet ve itibarı bulunmaktaydı.

(D' Ohsson, 292 sahife) (Resim: Topkapı sarayı müzesinde Üçüncü Ahmet kütüphanesinde 3690 No. lu albüm)

HASIRCI BAŞI

(Hatap anbarıocağı) dahilinde bulunan (Hasırcı ocağı) na mensup hasırcıların başı olup, buraya mensup hasırcılar Bandırma ve (kaba hasır) dokuyan yerlerin ahalisinden seçilirdi. Bunların belli başlı vazifeleri, hırkai saadet o-

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

dasının mübarek halılarının altına hasır döşemek ve camiî civarında abdest alarak imal etmek hırkai şerifin mubarek addedilmesi dolayısiyle Ramazanın 12. inci günlerinde (Hırkai Şerifin) revan odasına naklinde hasırcı ocağının eskilerinden bir kaç neferi çağırarak halının altındaki hasırı kaldırıp tozu silindikten sonra yeni hasır sermek, eskisini hürmet kasdiyle başlarına alarak ocaklarına götürmek, ve (camiişerif) yakinindeki hususî bir mahalde yakarak küllerini çukurlara gömmekdir. (Ata,ciltı sahife 300). Hasırcıbaşı başına beyaz dolma sarık sarar, içine üç etek entari, arkasına yeşil kaftan, kırmızı çakşır, sarı yemeni giyerdi (Bibliyo: A. Ubicini).

HASIRCI

Hatap anbarı ocağına mensup hasırcılar Hasırcı başının saraydan aldığı emre göre hasır işlerinde çalışırdı. Hasırcılar başlarına adî kavuk giyerlerdi. Hasırcı başının kavuğu bunlarınkine nazaran daha büyüktü. Bu kavuğun iç kısmı mor, yeşil veya kırmızı renktedir. Bunun üzerine beyaz destar sarılırdı. Arkalarına beli büzmeli mor kaftan veya entari giyerler, içlerine, muhtelif renkte entari, bellerine kemer kuşak sararlar, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi. Hasırcılar evvelâ iç oğlanlarından seçildikleri halde sonradan çinge-nelerdende bu vazifeye tayin edilenler olmuştur. Hasırcıların omuzunda peşkir taşımaları âdet idi (Resim: Tollat).

BAŞ HAMLACI

Padişahın sandallarını çeken (Hünkâr sandalcıları) nın eskilerinden bir-

Baş Hamlacı Hamlacı Saray Tavukhanesi Nazırı

Tavukhaneli Külâhlı Eski Kuşhane Eskisi

kısmı seçilir, bunlara "Hamalcı" denirdi (Ata sahife 308, cilt 1). Zabitleri baş hamlacı) âmirleri baş çuhadar ağa, nazırları bostancı başıdır.

Hamlacıların en eskisi olan baş hamlacı başına kırmızı bostancı baratası giyer, İçine kolları sıvalı beyaz mintan, arkasına giydiği hünkâr sandalcılarını bostancılardan tefrik eden kırmızı kolsuz cüppenin üzerinde sarı işlemeler vardır. Kırmızı şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi (Resim: Castellan).

HAMLACI

Bunlar umumiyetle bostancılardan seçielerek bostancılar gibi giyinirlerse de arkalarındaki kolsuz kaftanın etrafında sarı işlemeli kenarlıklar bulunurdu, birbirine benzer kıyafetlerde giyinirler, yalnız içlerinden baş hamlacı merasim günlerinde başına mücevveze, arkasına biniş giymeğe salâhiyettardır. Hamlacılar başlarına kırmızı bir bostancı baratası, içlerine kolları sıvalı beyaz mintan arkalarına kırmızı salta, bacaklarına lâcivert dizden boğma şalvar ayaklarına kırmızı yemeni giyerlerdi (Resim: Castellan).

SARAY TAVUKHANESİ NAZIRI

At meydanı (Sultan Ahmet meydanı) ndaki tavukhanede yetiştirilen tavuklardan sarayda kesilecek olanları, sarayda hususî bir yere konur, burada (Saray tavukhanesi nazırı) ismiyle biri bu tavuklara nezaret eder, kesilecekleri ayırır mutfağa gönderirdi (Ata cilt 1). Saray Tavukhanesi nazırı başına kırmızı fes, bunun üzerine kırmızı sivri külâh arkasına kahverengi kaftan, beline

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

yanları beyaz, ortası siyah tokalı haseki kuşağı takar içine entari, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerlerdi (Resim: Merinuzzi).

TAVUKHANELİ

Saray tavukhanesi nazırının emrinde çalışan tavukhaneliler tavukların beslenmesine memur idiler. Saray tavukhanesi nazırına (tavukcu başı) da denilip, tavukhane takımının nazırı idi. Zabitleri bostancıbaşıdır. Tavukhaneliler başlarına kahverengi kavuk giyer, bunun üzerine beyaz destar sarar içlerine beyaz entari, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni giyer, beline kuşak sarar, arkasına kahverengi kaftan giyerlerdi (Resim: E. Merinuzzi).

KÜLAHLI - ESKİ

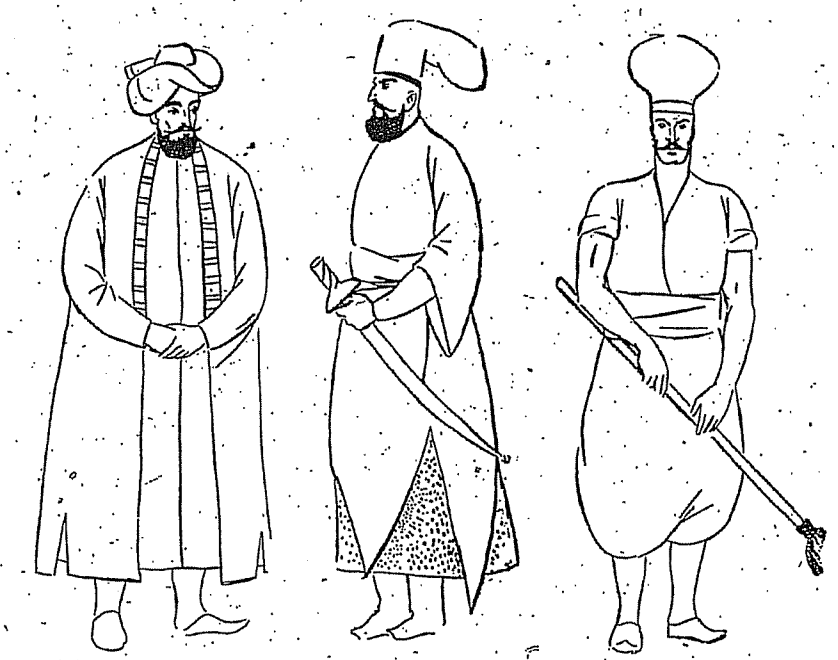
Hatap anbarı (Külâhlı Eski Ocağı) saray odunlarının muhafazasına memurdu. (Ata sahife 300 cilt 1). Başına fes, bunun üzerine kırmızı sivri külâh, içine yeşil mintan bunun üzerine kahverengi yelek, beline bindallı sarar, bunun arasında yatağan taşırdı. arkasına mavi renkte üç peşli kapanica, dizden boğma açık mavi şalvar, kırmızı yemeni, elinde üzeri çentikli âsâ "lobut" taşırdı (Resim: Topkapı Sarayı müzesi Üçüncü Ahmet kütüphanesi No. 3690).

KUŞHANE ESKİSİ

(Kuğu) Kuşları, peşrev denilen okların üç parça olarak gezine yapıştırılan uzun bir tüye malik olduğundan, bunların beslenmeleri için otluk kapısına yakın kuşhane ocağında bulunan eskiler kuğuların muhafaza ve çoğal-

Mezbelekeş Kurban Ocaklısı Topkapı Ocaklısı

Otluk Kapısı Ocaklısı Balıkhane Kapısı Ocaklısı Gülhaneli

masına gayret ederdi. Nazırları Bostancı başı, âmirleri Silâhtar ağa idi. Kuşhane eskileri başlarına fes, bunun üzerine armut şeklinde beyaz keçe külâh giyerler, bu başlığın üzerinde ayrıca kırmızı bir şerit bulunurdu. İçineentari, bunun üzerine mintan, beline kuşak sarar, arkalarına beyaz yakalı, açık mavi üç peşli kapanica, iki ön ucunu kuşaklarına geçirirler, kırmızı dökme şalvar, sarı yemeni giyerlerdi (Resim: Constantinopoli).

MEZBELE - KEŞAN

Sarayın süprüntüsünü denize dökmeğe memur olan kimseler (Mezbele keşan) denirdi. Bunlar (çöpler) iekseriya denize dökerlerdi. zabitleri Bostancı başı, âmirleri baş çuhadar ağa idi. (Ata 1) Mezbele - Keşanlar başlarına destarsız kahverengi dikişli kavuk giyerler, içlerine adî kumaşlardan kahverengi, beyaz ve siyah çizgili entari bellerine kuşak sararlar, kahverengi kaftan, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi (Resim: Constantinopoli).

KURBAN OCAKLISI

Gülhane kapısına bitişik kurban ocağına mensup olup, kurban bayramı için hazırlanan koçların beslenmesine memur idiler. âmirleri Mirahor-ağa, nazırları Kasap - başı, zabitleri Bostancıbaşıdır (Ata, cilt 1, sahife 303). Kurban ocakları başlarına fes, bunun üzerine armut şeklinde üzeri siyah şerit alâmetli beyaz keçe külâh giyerler. İçlerine bindallı üç etek entari, bellerine kuşak sarar, arkalarına deve tüyü rengi kaftan, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi (Resim: Constantinopoli).

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

TOPKAPI OCAKLISI

Topkapı ocağına merbut olup, sahilde topkapı cıvarındaki ocaklarda bulunurlar. Sahile münasebetsiz ve vakitsiz kayık ve saire yanaşmamasına dikkat ederler. (Tarih-i Ata) Zabitleri Bostancı başı, âmirleri Baş çuhadar ağadır. Başlarına kırmızı fes, bunun üzerine mavi püskül takılır, üzerine içi pamuklu beyaz simit sarık sarılırdı. Bu gibi sarıklara burma sarık da denirdi. İçine kolsuz mintan, arkasına kırmızı renkde salta, beline kuşak, bunun arasında iki tane tabanca taşırdı. Bacaklarına lâcivert dizden boğma şalvar, baldırları çıplak kalarak, ayaklarına kırmızı yemeni giyerdi (Resim: Antonio della Tolla).

OTLUK KAPISI OCAKLISI

Otluk kapısı ocağına mensup olup, bu kapıdan has ahıra ot nakletmeğe memur oldukları için, zabitleri Bostancıbaşı, âmirleri Mirahor ağadır (Ata cilt 1) Otluk kapısı ocaklısı başına beyaz keçe külâh, bunun üzerine çapraz-vari beyaz destar, içine entari, arkasına yakası renkli kumaştan yeşil kaftan giyerler, lâcivert dizden boğma şalvar, bacakları çıplak, ayaklarına kırmızı ve-yasiyah yemeni giyerlerdi (Resim: Antanio della Tolla).

BALIKHANE KAPISI OCAKLISI

Balıkhaneye götürülen mahpusların ve sarayın bekçilerine (balıkhane kapısı ocaklısı) deniliyordu ki, kapıcılar kethüdasının emrinde çalışan ba-

Gümüşsuyu Ocaklısı — Saye Ocaklısı — Hasırlı Eski

Hataba Memuru — Heybeci — Hünkâr Sandalcısı

lıkhaneliler başlarına kırmızı renkte bir barata giyerler arkalarına siyah renkte üç peşli kontoş, bellerine kuşak sarar, pala ve kılıç taşırlardı. Vazife başında kuşaklarına iki de tabanca yerleştirirlerdi. İçlerine sarı zeminli mavi benekli entari; lâcivert şalvar, kırmızı çizme giyerlerdi (Resim: Valeri).

GÜLHANELİ

Gülhane kasrı cıvarının temizlik ve tertip işlerini görenlere (Gülhaneli) denirdi. Zabitleri Bostancıbaşı, âmirleri Başçuhadar ağadır. Başlarına resimde görüldüğü üzere beyaz bir başlık giyerler, bu başlığın alt kısmına kırmızı bir ilâve yapılırdı. Arkalarına beyaz mintan, bellerine muhtelif renkte kuşak, dizden boğma lâcivert şalvar, baldırları çıplak kalarak, ayaklarına kırmızı yemeni giyerlerdi (Resim: Allom).

GÜMÜŞ SUYU OCAKLISI

Gümüş suyu ocaklıları saraya mahsus kahvenin suyunu kemer suyundan taşırlardı (Ata. 1). Zabitleri Bostancıbaşı, âmirleri Kahvecibaşıdır. Gümüşsuyu ocaklıları başlarına sarı zeminli adî kavuk giyerler, bunun üzerine beyaz destar sarılırdı. İçlerine bir yolu beyaz, bir yolu kırmızı çizgili mintan bellerine sarı kuşak sarar, arkalarına yeşil salta, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi (Resim: Constantinopoli.

SAYE OCAKLISI

Saye ocakları (Saray koyunları) nın muhafazasına memur idiler. Nazır-

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

ları Kasapbaşı, âmirleri Mutbak emini, zabitleri Bostancıbaşıdır. Sarayı humayunun hademesinden maduttular. (Ata. cilt.). Saye ocaklıları, başlarına kırmızı keçe külâh, bunun üzerine, içi pamukla dolu beyaz destar sarılır, içlerine mintan, üzerine yelek giyer, beline som kemer takar, bunun arasında tabanca bıçak taşırdı. İçlerine kırmızı renkte kolsuz kaftan, bunun üzerine yaka ve kenarlarıkürklü yeşil çuha salta giyer, elinde koyun gütmek üzere değnek bulunur, bacaklarına mavi şalvar beyaz paçalık, ayaklarına kırmızı yemeni giyerlerdi (Resim: Constantinopoli).

HASIRLI - ESKİ

Topkapı sarayında hatap anbarının içindeki hasırcı ocağının en kıdemlisine hasırlı eski denirdi; bunların ekserisi zencilerden tayin edilirlerdi. Hasırlı eskiler hasta nakletmeğe memur idiler. Adî günlerde başlarına kalafat, arkalarına kaftan giyerler, resmî günlerde başlarına Yusufî veya Selimî mücevveze giyerlerdi. Hasırlı - Eskiler zencilerden veya zenci ağalardan tayin edildiklerinden kırmızı çuhadan bir biniş giymeği adet edinmişlerdi. İçine dar kollu, önü kapalı entari, bellerine sevayî veya şal kuşak sararlar, bunun arasına tabanca veya bıçak yerleştirirlerdi. Bundan başka merasim günlerinde sol sol taraflarında ayrıca bir de kılıç taşırlardı. Bacaklarına mavi veya lâcivert çuhadan sökme şalvar, ayaklarına bu şalvara ilişik sarı mest papuç veya yemeni giyerlerdi.

(Resim: Topkapı Sarayı müzesi, Üçüncü Ahmet kütüphanesi No. 3690).

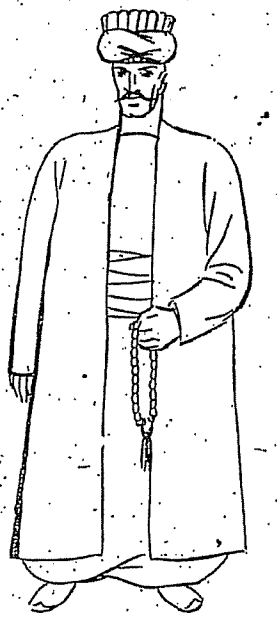
Aapacılar Ocaklısı

Terzi Başı

Hallaç Başı

Yorgancı Başı

Yorgancı

Zırhçı ve Kundakçı

HATABA MEMURU

Boğaziçindeki hatabâ memuru, saray odunlarının muhafazasına, ve saraya nakletme işlerine memurdu. Başına (şemsiperli kalıp işi düz kaş) giyerdi. Bu başlık kırmızı renkte kumaştan yapılır, ve resimde görüldüğü veçhile ortasından beyaz bir kısım bırakılırdı. Kenarlarına beyaz tülbentten beyaz (kenarlık) takılırdı. Bu başlığın içine ayrıca bir de fes giyilirdi. Arkasına lâcivert veya mavi çuhadan bol yanlı (etek ve kolları geniş) üç peşli kontoz giyerdi. Kontoşun yakaları ekseriya yeşil renkte olurdu. Beline şal veya sair renkli kumaştan kuşak sarar, kontoşun ön uçlarını bu kuşağın kenarına iliştirirdi. Kuşağına ayrıca bir de bıçak sokardı. İçine kırmızı veya sair renkte üzeri işlemeli veya işlemesiz mintan giyerdi, açık mavi veya yeşil şalvar giyer, ayaklarına koyu renk (dizlik), veya (çorap) giyerdi. Hataba memuru ayaklarına sarı yemeni giyer, elinde değnek taşırdı. (Resim: Topkapı Sarayı müzesi Üçüncü Ahmet kütüphanesi No. 3690).

HEYBECİ

(Heybeci ağası) bostancılarına heybeci derlerdi. Piyade olarak bazı eşya naklederler, Darüssaade, Babüssaade, Silâhtar, Çuhadar, Rikâbdar, Tülbentdar, Anahtar, Peşkir ağaları, hazine kiler ve seferi kethüdaları, Tüfekcibaşı, Berberbaşı, Kahveci Baş lala, Baş çuhadar ağa, Sır kâtibi, Has odabaşı maiyetlerinde birer heybeci bulundurulardı. Hepsinin kıyafeti aynı idi. Heybeciler başlarına adî kavuk giyer, bunun üzerine destar sarılır. arkalarına muhtelif

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

renklerde üç peşli kaftan, bellerine kuşak, bunun arasında bıçak taşırlardı. Omuzlarında heybe veya sair taşınacak bir eşya bulunurdu. Lâcivert şalvar, kırmızı çizme giyerlerdi (Biblly. Dr. Giulio Ferrario).

HÜNKÂR SANDALCISI

Kayıkhanede (Sandalcı ocağı) na mensup olup, Padişahı saltanatla ve (tepdil-i hava) maksadiyle bir tarafa gideceği zaman saltanat sandalında, gemisinde ve kayığında kullanırlardı, Zabitleri Başhamlacı, âmirleri Baş çuhadar ağa idi. Hünkâr Sandalcıları başlarına kırmızı renk bir bostancı baratası içlerine kolları sıvalı mintan giyerler, bostancılardan tefrik edilmek üzere arkalarına giydikleri kolsuz kırmızı kaftanın kenarlarında sarı işlemeler ilâve edilirdi. Bellerine donluk sarar, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi.

(Resim: Constantinopoli)

ARPACILAR OCAKLISI

Arpacılar ocağına mensup arpacılar ocaklısı, başına mor adî kavuk giyer, üzerine beyaz sarık sarar, arkasına mor kaftan, mavi şalvar, kırmızı yemeni ile beyaz kuşak sarardı (Resim: Lanza).

TERZİLER KÂRHANESİ

Terziler kârhanesi saraydaki bütün dikiş işleriyle meşgul idi. Hareme ait elbiseler, işleme ve tezyinat bu kısımda yapılırdı. Haremdeki cariyeler de husu-

Oymacı ve Kalemkâr — Aba Baf — Kâtib-i Kütüb

si olarak işleme ve dikiş işlerinde çalışmakta iseler de başlıca bütün işlemeler terziler kârhanesinde yapılırdı. Yorgancı ve hallaçlar da bu zümreye dahil idiler.

TERZİBAŞI

Terziler kârhanesinde bir Terzibaşı, bir Hallaçbaşı, kırk kadar terzi bulunur. Zabitleri Terzibaşı, âmirleri Hazine kethüdasıdır (Ata, cilt, 1) Terzibaşı başına kırmızı renkte adî kavuk giyer, bunun üzerine beyaz destar sarılır, içine entari, beline şal kuşak sarar, bunun arasında bir bıçak taşır, arkasına sarı zeminli kahverengi bir kürk, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi (Bibl: A. Ubicini).

HALLAÇ - BAŞI

Hallaç Başı, terziler kârhanesinde oturur, lüzum görüldükçe kullukcular vasıtâsiyle saraya çağrılır, saraydaki şilte ve yastıkların pamukları veya kuş tüyleri değiştirilir veya attırılır. Hallaçbaşının resmî günlerde muayyen kıyafeti olmayıp her zaman resimde görüldüğü üzere giyinirdi. Başına çubuklu adî kırmızı kavuk giyer bunun üzerine beyaz destar sarılır, içine muhtelif renklerde beyaz mintan, arkasına ekseriya rengi açık kumaşlardan (işlemeli salta) beline şal kuşak sarar, lâcivert dizden boğma şalvar, baldırları, çıplak kalaşak ayaklarına kırmızı yemeni giyerdi (Bibl: A. Ubicini).

YORGANCI - BAŞI

Terziler kârhanesinde oturur, lüzumu oldukça kullukcular vasıtasiyle saraya çağrılırdı. Sarayın yorgan ve yastıklarının imaline memurdu. Merasim günlerinde başına büyük bir kalıp işi kavuk giyer, arkasına kerrâki veya biniş giyer, içine mintan, beline şal sarar, altına kırmızı dökme şalvar, ayağına sarı yemeni giyerdi. Terziler kârhanesindeki yorgancıların da amiriydi.

(Resim: Abdüllah)

YORGANCI

Saraydaki yorgancılar, terziler kârhanesinde otururlardı. Başlarına kalıp işi kavuk, arkalarına kaftan, içine mintan, bellerine kuşak sarar, altına lâcivert şalvar, ayaklarına kırmızı yemeni giyerlerdi. Terziler kârhanesinde Padişah ve ailesine ait gayet kıymetli taşlarla bazı yorgan ve yastıklar imâl edildiğinden, yorgancılar bunların ayni zamanda muhafazasından da mes'ul olduklarından silâh taşırlar ve kârhane çevresinden ayrılmazlardı.

(Bibly: A. Ubicini).

egitimarsivi.com

EHLİ HIREF-İ HASSA

Saraya Ait Sanat İşleri ve Sanatkârlar

Mevcutları iki bini bulan (Ehli hirefi Hassa) denilen saray sanatkârları Hazinedar başıya tabi idiler (İsmail Hakkı Uzunçarşılı - Osmanlı Devletinin Saray teşkilâtı S: 16). (Hayyâtin-i hil'at) ve (hayyatin-i hassa) denilen (Saray terzileri) de san'at erbabından idiler. Bunların ekserisi terziler kârhanesinde otururdu. Ehli hiref-i hassa sarayda ve saraya ait sanat işleriyle muvazzaf idiler. Bunların arasında (Ustabaşılar), kalfa ve şakirdleri olup devşirme zamanında saraya verilen acemilerden yetiştirilirdi. Sonradan buralara hariçden de başkaları alınmağa başlandı (Mühimme defteri 24.5. 156). (Saray ehli sanat defteri) inde bunların bir kısmının mevcudu gösterilmiştir. Devrinin büyük sanat eserlerini taşıyan (Kumaşçılık), (İşlemecilik), (Hattatlık), (Kadifecilik), (Serasercilik) vesaire gibi sanatlar (Ehli hiref-i Hassa erbabı) tarafından yapılırdı.

Eski Türk kumaşlarına dair bir etüd: Topkapı sarayı müzesi müdürü Tahsin Öz'ün (Türk kumaş ve kadifeleri) adlı eserinde vardır. Bursa Şer'i sicillerindeki 1519 - 926 tarihli bir hükme göre (Kırmızı benek kadife), (kenarı siyah alaca kadife). (Sade kadife), (Türbe örtüleri) bulunduğu mukayyettir. Topkapı sarayı müzesi kütüphanesine şimdiki yazma ve minyatürlü eserler, ve arşivlerin tasnifi kumaş etüdleri üzerinde faideleri görülmektedir. (Telli çatma yastıklar) ile (döşeme örtüleri) (döşeme eşyası,) tanınmış kumaşlardandı. Atina'daki Benaki müzesinde, pek kıymetli Türk kumaş ve kadiefleri vardır. (Arşiv kılavuzu), (hazine defterleri), (Terzi defterleri,) (hediye, mubayaa ve peşkeş defterleri) (fermanlar) (hükümler), ve diğer defterler bu gibi vesaiki ihtiva etmektedirler. Eski devirlerde Selçuk kumaşları da nefis ve iyi dokunurdu. Osman Beye gönderilen hediyeler arasında (Dibây-ı Rumî) isminde bir kumaş vardır (Feridun Bey Münşatüsselâtin Takvimhanei âmire 1266, 1849). (Selçuk dibası) adlı kumaşın ismi on sekizinci asra kadar kullanılmıştır. (Çatma) (Çatma-i kadife-i Pelengi) gibi bazı kumaş isimlerine Selçuklular zamanlarında da tesadüf edilmiştir. (Teyle), (Teğle) veya (değle) denilen (kısa yerli kaftan) (Tonuzlu) veya (Tokuzlu) bezi, (Denizli bezi) nden yapılırdı. (Alaşehir evlâdisi) (Vale) veya (Alaşehir eflâdisi) bu devir kumaşlarındadır. (Kırmızı kemha), (Tonuzlunun - Denizlinin ak alemli bezleri) (Alaşehir kızıl evlâdisi) bu nevi bezlerdendir.

Saraya ait dikiş ve bu gibi işler için Topkapı müzesinde mevcut olan 1500 parçaya yakın elbise levazımatı vardır. (Fatihin kürkü), (İkinci Osman "Genç Osmanın " ve Sultan Aziz'in kanlı elbiseleri), (Şehzadelere ait elbiseler ve papuçlar) vardır. Bu elbiselere (Selâtin-i maziye-i Ali Osman hazaratının kisvei Şerifeleri) denirdi. (Sultan Mustafanın kisve-i Şerifeleri) (Sultan Mehmedin altın tacı) (Fatihin kisve-i Şerifeleri) (Bayezidin kisvei Şerifeleri) (Sultan Selimin kisve-i Şerifeleri), (Sultan Süleymanın kisve-i Şerifeleri)

(Sultan Muradın kisve-i Şerifleri), (Sultan Ahmedin kisve-i Şerifleri), (Genç Osmanın kisve-i Şerifleri), (Ahmed-i Salisin kisve-i Şerifeleri) (İkinci Ahmed'in kisve-i Şerifeleri), (Ahmed-i Salis'in tebdil kisveleri) (Sultan Mahmud'un kisve-i Şerifleri), (Sultan Murad'ın çalma tabir olunan âmemeleri), (Sultan Muradın Şehzadelik esvabı) (Şehzade Sultanlarının ve Padişahların örnek esvapları) (Kebir muşamba), Şehzadelerin numune esvapları.) Sultan Murat, Sultan Mehmedin seraser mintaneleri), (Sultan Ahmed'in atlas kaplı zırhı), (Sultan Kasımın kisve-i Şerifleri), (Hırka-i Şerif dairesinin numunelik kisvesi ve yağmurluğu).

Bağdattan Diyarıbakır'a gelen (Mülûk-ü maziyenin beşik esvapları), (renkamiz poslar) mülûku maziyenin keçe ve yançıları ve Sancak zarfları olan (kırmızı keçe), battaniye ve zıbunları, Topkapı Sarayında elbise aksamındandır. (1760 tarihli Hazine defteri). (Tibyan-ı nafî Kaftan) Tıbyan-ı Nafi) İstanbul 1799 (1214) Bir nevi pamuklu kaftandır ki cenkte zırh üstüne giyilerek ekşeri, pamuk yerine ham ipek korlar, bu cihetten (Kazakend) dahi derler.

Türkistanda (Kelmaki) Türkçede (Çukal) tabir ederler. On beşinci asır kumaşlarından sonraki devirde (ipekli, altın, ve gümüş telli kumaşlar), (Kadife-i çatma-i Bursa müzehhep) (Kadife-i müzehhep benek Bursa) (Kemha-ı Bursa) (Bursanın ağır altınlı çatma kadifesi) (ipek kadife,) (renkli kadife) (Kadife-i münakkaşi Bursa Betavrı garip) bunların üzerinde lâle desenleri, tac desenleri görünmektedir.

Muhtelif Eşyalar

1504 (910) tarihli hazine defteri Topkapı Sarayı ,Müzesi arşiv No. 4) (Altın âvani) (Firenk ve İran kumaşları) (Yağmurluklar), (Kuşaklar) (Mirahorî kaftanlar) (Fistanlar) (Dolamalar,) Cübbeler), (Yasdıklar,) (Minderler), (Nihaliler), (Makramalar), Çarşaflar), (Hançerler) Bundan sonraki eşyalar karışık olarak yazılmıştır.

(Çin porselenleri), (İznik çinileri), (Muhtelif aynalar), (bıçaklar) (Ok ve yaylar), (Tolgalar), (Kaftanlar), (zırhlar) (Eğer takımları), (hokkalar, (Kâğıtlar,) (teraziler), (Yelpazeler), (Fenerler), (Menemen halıları) (İbrişim ve yeni nakış halılar,) (mütenevvi takke ve külâhlra), (Sazlar), (Tüfek ağzı), (Tüfek kalıbı), (Papuçlar), (Kürkler), (Kaşıklar), (Şatrançlar, (Çullar) v. s. bu meyandadır.

Burada bulunan kaftan, fiston (veya) fistan dolama v.s. nin kumaşları: (Bursa Beneği), (Bursa beneği kadife), (Münakkaş Bursa kadifeleri), (Bursa kemhâsı), (Altınlı Bursa Kadifesi), (Altınlı Yeşil Bursa Kadifesi), (Altınlı siyah Bursa kadifesi,) Bursa çatma kadifesinden (Takke) Bursa kadifesi katır çulundan (çul) yapılır. (İpek çözgü) ve (İpek atkılar), vardır. (Fatihin iç kaftanı) münakkaş kadifedendir, bu kadifelerin altın veya gümüş tellerine (Kadife-i müzehhebi münakkaş) denirdi. Kadife zeminleri kabatırma olunca (Çatma-i Bursa-i müzehhep), (Çatma-i münakkaş) isimlerini alırdı.

Fatihin kısa kollu kaftanı Çatma-i Bursa-i müzehhepten yapılmıştır. 1502 tarihli kanunname-i ihtisab Bursada (Kadife (kemha), (Tafta), Akmişe-i mütenevvio), (Çerde), (Sabıka çerde) gibi kumaşların toplu (Hamlacılar taifesi) işlerlerdi

egitimacicoğlu.com

Cerrah Serguçcu Kemanger

EHL-İ HİREF

Ehl-i hıref-i hassa denilen Saraya mahsus eşyaları imâl eden ustalar, aşağı yukarı birbirine benzer, adî kalafat ve kaftan v.s. gibi kıyafetleri giyinirlerdi. Bunların arasında pek cüzî farklar varsa da kıyafet bakımından bunlara fazla bir hususiyet atfedilemez.

1525 tarihli ehli hıref defteri (Topkapı Sarayı müzesi arşivi No. D. 9706, 5804) Sanatkârların esamisini havi olan en eski defterdir. Bu defterler (Nakkaş) 29 adet, (Nakkaş şakirdi) 12, (Mücellit) 6 adet, (Mücellit şakirdi) 2, (Takkeciler) 16 adet, (Takkeciler şakirdi) 9, (Kuyumcular) 34, (Kuyumcular şakirdi) 24, (Simkeşan) 2, (Simkeşan şakirdi) 2, (Hakkâkler) 5 adet, (Hâkkâk şakirdi) 4, (Altın işlemeciler) 5 adet, (Kumaş dokuyucular şakirdi 4, (Kürkcüler) 7 adet, (Kürkcü Şakirdi) 7, (Altın kakmacılar) 10 adet (Altın kakmacı şakirdi) 12, (Dökmeciler) 5 adet, (Amberciler) 3 adet, (İstihkâmcılar) 11 adet, (İstihkâmcı şakirdi) 3, (Kılıççılar) 11 adet (Kılıççı şakirdleri) 7, (Bıçakçılar) 12 adet, (Bıçakçı şakirdi) 6, (Kıncılar) 4 adet (Kınıcı şakirdi) 3, (Kalkancılar) 3 adet, (Gürzcüler) 4 adet, (Gürzcü şakirdi) 13, (okçular) 11 adet, (okçu şakirdi) 3, (Yaycılar) 18, (yaycı şakirdi 5, (Çilingirler) 9 adet, (Çilingir şakirdi) 10, (Kazancılar) 9 adet, (kazancılar şakirdi) 10, (Topcular) 6 adet, (Tüfekciler) 10 adet, (Şam usulü kılıççılar) 22 adet, (Sazcılar) 3 adet, (Sazcı şakirdi) 8, (Dülgerler) 9 adet (Dülger şakirdi) 6, (Çıkrıkçılar 4 adet, (Çıkrıkçı şakirdi) 6, (Papuççular) 8 adet, (Papuççu şakirdi) 5, (Abacılar) 8 adet, (Kemha dokumacılar -Kemhabâfan) 4 adet,

(Halıcılar) 6 adet, (Halıcı şakirdi) 9, (Çamaşırcılar) 8 adet, (Çamaşırcı şakirdi) 8, (Eldivenciler) 3 adet, (Çiniciler) 10 adet, (Çinici şakirdi) 11, (Pehlivanlar) 7 adet, (Cerrahin) 45 adet, (Cerrah şakirdi) 5, (Müteferrik sanat sahipleri) 12 adet, (Müteferrik sanat şakirdi) 5 kişiden ibaret olup mecmuu 580 kişidir. (Kemhacılar), (Kadifeciler), işlemeli Kumaş dokuyucuları,) (Kumaş ve kemha nakşı yapanlar) ve bunların (Serkâr) isimli bir başları vardi.

KÂRHANE-İ HASSA

1568 (976) tarihli kârhanei hassa defterinde (Topkapı Sarayı müzesi arşivi, No. D. 2314) bu imalâthanenin (Emin-i Kârhane - Kârhane-i Hassa Emini) namiyle bir Emini olup burada yapılan kumaşlar Şunlardır. (Seraser-i müzehhep) (Çatma-i müzehhep) (Şahi benek büzürk), (Şahi benek müzehhep bâsin) (Renginî müzehhep) (Serenk Sâde), (Sade serenk), (Dürenk kemha) (Kadifei müzehhep çatma) (Kadife-i turuncu müzehhep), (Kadife-i münakkaş rengin), (Meyan bend müzehhebi rengin) Meyan bend sade), (Meyan bend müzehhep sağir), gibi nevileri vardı. Bu kârhane tavuk pazarında idi. (Serenk) (Şahbenek), (Zerbaft), ve kuşak işliyen tezgâhlar çogaldı. (Bursa kuşakcıları) nın yaptıkları (Bursa beyi-i güzin kuşakları) 1582 tarihli hediye defterinde (Topkapı Sarayı, müzesi arşivi No. D. 5415) Hediyelerin, yapıldığı kumaşlar şu nevileri ihtiva etmektedir:

(Serengi İstanbul) (Kutni-i Bağdat) (Dibayi Şam) (Seraseri İstanbul,) (Çatmai İstanbul) (Beneki İstanbul), (Şahi Beneki İstanbul), (Beneki Bursa) (Çatmai Bursa) (Kemhayi Bursa), (Kemhayı Hasan Paşa), (Kemhayı Şam) (AtlasıSakız,) (Beneki Amayya), (Kutni-i Şam), (Serengi Bursa), (Mukaddemi Şam) (Mukaddemi Derviş Paşa), (Mukaddei Hasan Paşa) (Kutni-i Bursa) (Seraseri ihsan olunan hi'atlerde kullanılan altın veya gümüş tel ile dakunurdu. Zerbaft bazı telleri altın tel ile dokunan kumaştır. (İstanbul dibası) namiyle de bir kumaş vardır. Hazinedeki altın beşiğin (incili örtü) sü penbe kumaştandır. Ayrıca. (Mısır, Sakız, Şam atlasları) da gelirdi. Sonradan (Bursa, Şam, Halep kumaşları) (Amasya kemhası) (Sakız, Bağdat, Mardin, Humuz kumaşları) kullanılırdı [(1533) 940 tarihli defterde, Topkapı Sarayı Müzesi arşivi No. D. 5415].

İstanbulda bulunan Venedikli tüccarlar, Ceneviz, Florentin kadifeleri getirirlerdi. Bunlar da Saraydaki hediyeler arasında yer alırlardı. (Selânik çuhası,) (İpekli gömlekler), (Ankaranın sofu) da bu zümredendir. (Vale) ve (Meton) veya (Metun) namiyle de kumaşlar vardır. Bu kumaşların bazılarında (Kaplan çizgisi) denilen motifler vardı. Ehli hıref mevacip ve esamisine dair No. D. 480, 487, 488, 489, 1406, 1550, 2924, 2993, 3410, 3104 4603, 6503, 6505, 7253 v.s Topkapı Sarayı arşivlerinde bu numaralarda malûmat mevcuttur.

İşlemeler

Arzodasında Sefirlere verilen hediyeler arasında perde, yastık, nihali (yer halısı) nev'inden 52 parça işleme vardır. (Tahsin Öz: Güzel Sanatlar mecmuası Sayı 4: 29), Mefruşatın en mühim kısmını bu işlemeler teşkil eder. İşlemecilik en eski sanatlardan olup, her işleme devrinin hususiyetlerini taşırdı. İşlemeler gergef üzerinde işlenirdi. Türk işlemelerindeki matiflerin arasında

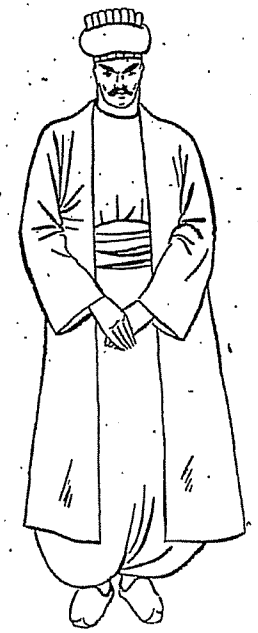
egitimacicogaltmasi.

ekseriyeti (lâle, Sünbül, menekşe, karanfil, gül,) gibi sayısız çiçekler, (selvi, çınar, meşe, asma) gibi envai çeşit ağaçlar, (üzüm nar, armut, kayısı,) gibi meyvalar, (ay, güneş, bulut) nevinden şekiller, (köşkler, saraylar, çadırlar, gemiler, çizgiler), gibi şekiller mefruşat tezyinatını teşkil etmekle beraber bunlara dair umumî bi rçerçeve tayini kabil değildir (Güzel Sanatlar Sayı: 4 S: 30). Sanatkârlarımız Siyahtan başka renklerde nebati maddelerle boyanmış ipekleri kullanmışlardır. Fakat her rengin iyi nüansını intihap etmişlerdir. (Melek Celâl, Türk işlemeleri, İstanbul 939 Sayı: 17).

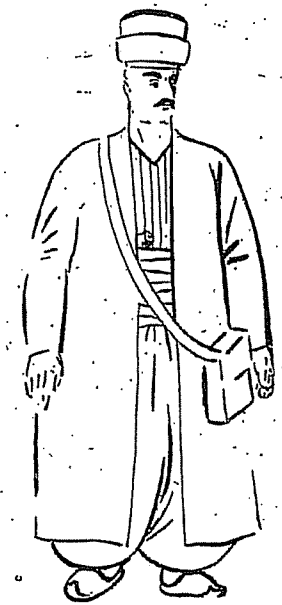
İpekle beraber altın veya gümüş tel, kılaptan kullanıldığı gibi ipek yerine yün ipek veya pamuk ipliği de kullanılmıştır. (Sırma tellerin ayarları) ibrişim ve ipeklerin boyalarının halisiyeti ile cinsleri hakkındaki çok mühim takayyüt ve hükümler işlemelerin nefasetini temine hizmet etmiştir. Türk işleme sanatı, Balkan yarım adasında, Macaristanda bile tesirini göstermiş, aynı motifler ve renklerle işlemeler yapılmıştır. (Gertrud polatay: Les influences Turques dans la broderie hongroise - la nouvelle revue Hongroise 1937).

SERASER

Seraser, Osmanlı saltanat devrinde çok ehemmiyet kazanmış bir kumaştır. İstanbul seraserinin üzerinde inciler vardı. Bu kumaşların (Hasül-has seraser), Vezir seraseri), (Beylerbeyi seraseri), (Evsat seraseri), (Edna seraseri) namiyle beş nev'i vardı. Topkapı saraymda bulunan papuçlardan kadife yüzlü papuçların bir kısmının üzeri işlemelidir. Deriden yapılanlar da muhtelif

Kürkçü

Müstensih veya Hattat

Simkeş

Kemhabat

renk deri papuçlar, renkli işlemeli deri papuçlar, kara kalem işlemeli deri papuçlar, ipek ve tel işlemeli deri papuçlar gibi nevileri muhtevidir. (Sincap ve samur kürklü papuçlar), Merdane başmak ve papuç), (Merdane sergerdan), (Merdane zenne), (İç edik merdane) (Zenane iç edik çizme), (Hizmetkâr çizmesi), mest, (mest-i sergerdan), sergerdan (kalçın), (topuk mesti) (kesme mest,) Cevarî (cariyeler) mesti, (Cevarî papucu), (Tahsin Öz. Sanat ansiklopedisi cüz II. S: 137).

MÜSTENSİH veya HATTAT

Saraya mensup (Hassa müstensihi) veya (Hassa hattatları) vardı. Saray ehli Sanat defteri (Kâmil tasnifi 7224 No. lu defteri.) başlarına kırmızı düz kavuk veya (düzkaş kavuk) denilen yuvarlak içi pamuklu, üzeri düz başlığı giyerler, bunun üzerine beyaz destar sararlardı. İçlerine mintan, bellerine kuşak sarar, bunun arasında divit takımı taşır, lâcivert, kırmızı yemeni giyer, boyunlarından çanta asarlar, arkalarına sarı kaftan giyerlerdi.

(Nakkaş kâğıtları) da meşhurdu. (Kâğıtcılık tarihçesi sahife 21): (Hintkârî kâğıt), (zarflık kâğıt), (Telhis kâğıdı), (Ali Kurna kâğıdı), (Yıldızlı İngiliz kâğıdı), (Ceylân kâğıdı), (Ministre), (Takrirlik), (Çifte takrirlik), (İnce Süfera), (Mavi çizgili Süfera), (Ruganlı av kâğıdı), (Felemenk ruganlısı), (Ruganlı), (Fıstık), (Felemenk parlağı), (Boyalı Felemenk), (Okkalık), (Alikurna boyalısı), (Damgalı fıstıkı), (Yeşil çifte aharlı), (Musaflık yeşil), (Mühreli Ali kurna), (Name kâğıdı,) (Şekerrenk), (Venedik ahralısı), (Elvan çifte),

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

(Cüzlük), (Tahrirat divan), (Eseri cedit), Şeker renk battal), (Venedik şeker renk battal), (Mavi çizgili İstanbul), (Eski Venedik gülkurusu), (Ahralı fıstıkı), (İki yüzlü fıstıkı), (Çengâr battal), (Eseri cedid battal), (Mühreli battal), (Satrançlı battal), (Kıyma battal), (Ahralı beyaz), (Çifte bosna), (Parşümen Edirne), (Kalın parşümen), (İnce parşümen), (Sarı Ahralı), (Battal kâğıt) gibi nevileri vardı.

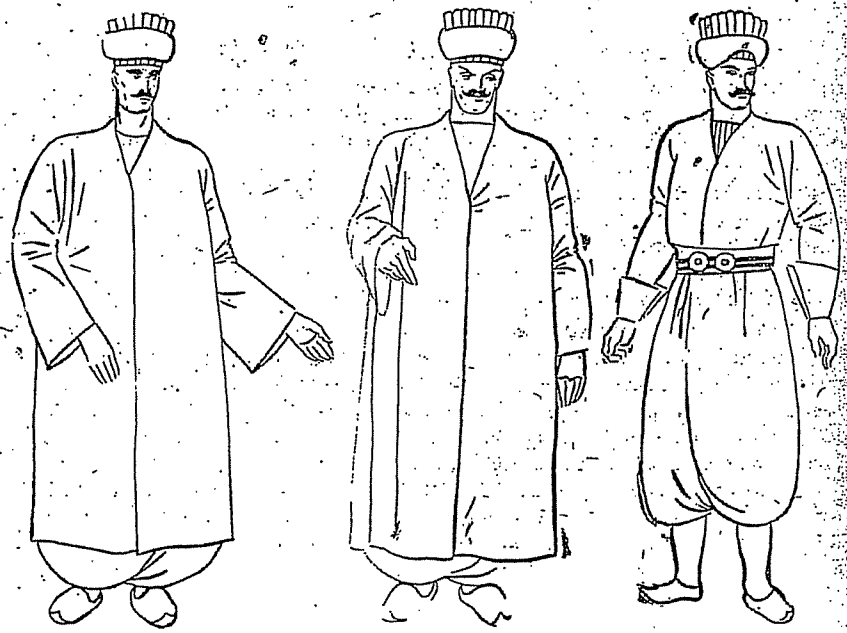
SİMKEŞAN

Saray sanatkârlarından simkeşanlar yedi kişiydi. (Saray ehli Sanat defteri Kâmil tasnifi 7224 No. lu defter.)

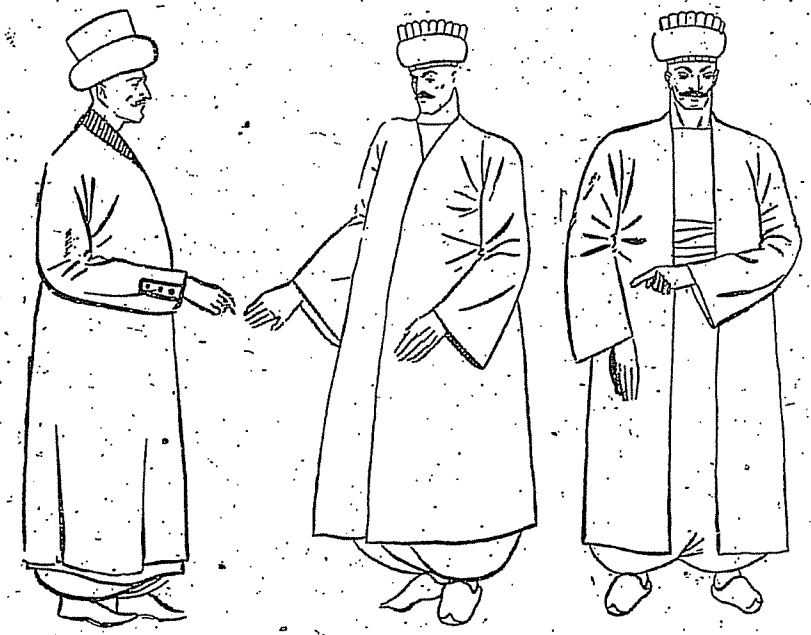
Başlarına adi beyaz kavuk giyerler, bunun üzerine kırmızı destar sararlardı. İçlerine beyaz mintan, bellerine kuşak sarar, lâcivert şalvar kırmızı yemeni, arkalarına siyah kaftan giyerlerdi. Elbiselerin eteklerine bir kısım süs olarak işlenir buna (Alaşık işleme) denirdi. Simden işlenmiş ise (Sim alaşık) denirdi. ibrişimli kumaşlara (Arşin) denirdi. (Münakkaş) da bu gibi kumaşlara verilen isimdi. (Dip) denilen (Sade arşin) sırmasızdı. Sonradan üzerine altın ve gümüş işlenirdi (Resim: C. Biseo).

KEMHA BAFÂN

Kadife dokuyucular (Saray ehli sanat defteri Kâmil tasnifi 7224 No. lu defter.) 3 kişi idi. Başlarına vişne çürüğü kadifeden kalafat giyip, bunun üzerine beyaz destar sarılırdı. İçlerine çubuklu mintan, bellerine kuşak sarar,

Gazzaz Nakkaş Külâhdûz

Setirdûz Şimşirger Kazancı

mavi şalvar, kırmızı yemeni, arkalarına vişne çürüğü renginde kaftan giyerlerdi (Resim: C. Biseo).

GAZZAZAN

Sarayın ipek işlerine memur ipekcilere Gazzazaân deniyordu. (Saray ehli sanat defteri Kâmil tasnifi 7224 No. lu defter.) Bunların adetleri sekiz kişi idi. İpekçiler başlarına adi beyaz kavuk giyerek, bunun etrafına beyaz destar sararlar, İçlerine beyaz mintan, bellerine beyaz kuşak, mavi şalvar, kırmızı yemeni, arkalarına beyaz kaftan giyerlerdi (Resim: C. Biseo).

NAKKAŞAN

Saray nakış işleri sanatkârlarına (Nakkaşan) denilip adetleri 7 kişi idi. (Saray ehli sanat defteri Kâmil tasnifi 7224 No lu defter.) Nakışcıların (Abaza kesimi) veya (Abaza Tavrı) denilen Abaza Mehmet Paşanın icad ettiği modaya göre yaptıkları işlemeler meşhurdu. Nakkaşan, başlarına beyaz kavuk giyer, bunun üzerine kırmızı destar sarardı. İçlerine beyaz entari, bellerine beyaz kuşak, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni arkalarına beyaz kaftan giyerlerdi (Resim: Allom).

ZIRHÇILAR ve KUNDAKÇILAR

Zırhçı ve kundakçıların adetleri dört kişidir (Saray ehli sanat defteri - Kâmil tasnifi 7224 No. lu defter). Başlarına beyaz renkte adi kavuk giyer, bunun

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

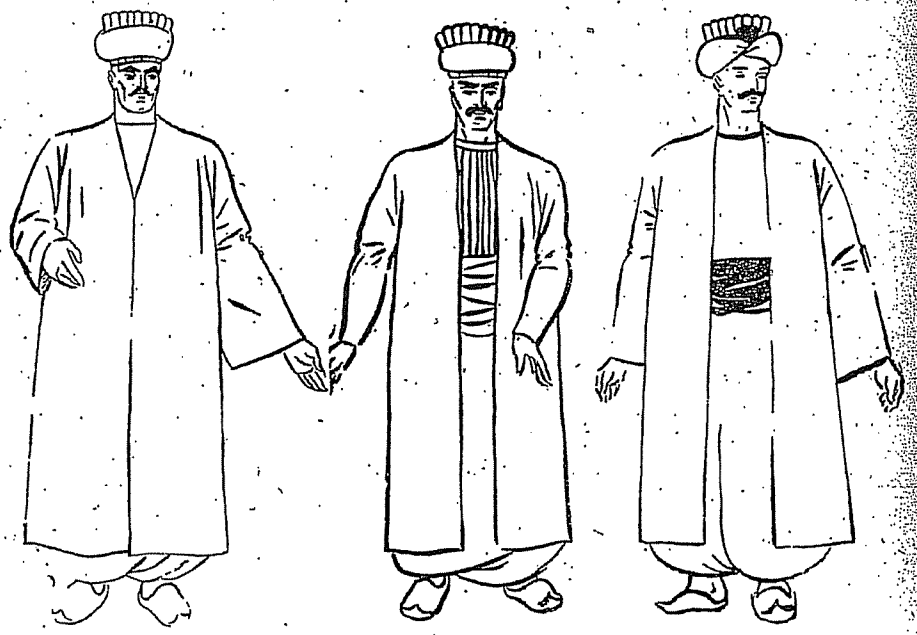
üzerine beyaz destar sararlardı. İçlerine beyaz mintan, bellerine muhtelif renklerde kuşak, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi. (Zırhçılar) arkalarına lâcivert, (Kundakçılar) siyah kaftan giyerlerdi. Zırhlar(Ahen-i Ham) denilen ham demirden yapılırdı (Resim: Allom).

OYMACI veya KALEMKÂR

Saray sanat erbabından oymacı veya kalemkârlar vardı. (Saray ehli Sanat defteri Kâmil tasnifi 7224 No. lu defter.) Başlarına yeşil adî kavuk giyerler bunun üzerine beyaz destar sarılırdı. İçlerine beyaz mintan, bellerine kuşak sarar, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni, arkalarına siyah kaftan giyerlerdi. Yeşil ve pembe sedefle yapılan işlere (Arusek) ve Avrupadan gelen mallara (Aşağı malı) denirdi. Avrupa mallarının kötülerine (Aşağının bayağısı) tabir edilirdi. Avrupaya ısmarlanmış mallara (Aşağıya ısmarlanma) tabiri kullanırdı (Resim: Allom).

ABA BAFÂN

Saraya mensup abacılara Ababâfan denirdi (Saray ehli sanat defteri Kâmil tasnifi 7224 No. lu defter.) Sarayda aba giyen bazı kimselere (Abapuş-u Enderûn) ismi verilirdi. (Tepme keçe) den yünden abaya (Mirt) denirdi. Padişahın firaşında gebe kalan ikballerin çocuklarını büyüten kalfaya padişahın çocukları (Abam) diye hitap ederlerdi. Abacılar başlarına beyaz adî kavuk giyerek, bunun üzerine kırmızı destar sararlardı. İçlerine mintan, bellerine kuşak, bacaklarına lâcivert şalvar, kırmızı yemeni, arkalarına lâcivert

Kârdger Küştiger Zergûban

Buğday Döğücü Kendekâr Keçeci

kaftan giyerlerdi. Aba ilmiye sınıfının giydiği bir nevi libasa da denirdi. Kaba yünden mamûl bu kumaşa (Abae) veya (Abaye) denirdi. (Aba üstlük) (Aba potur), (Aba ruba), (Aba hırka), (Aba terlik), (Dikişli libade), (Aba çakşır), (Aba kalçın terlik), (Aba kukulata,) (Aba salta) vesair giyenekler yapılıdı.

(Bağdat Abası), (Aydın abası), (Balıkesir abası) vesaire gibi de nevileri vardı (Resim: C. Biseo).

KÂTİBAN-I KÜTÜP

On yedinci asırda kullanılan kâğıtlar (Abadî) (Dımışkı) (Hatai) (Âdil şahî) (Harirî) (Semerkandî) (Sultanî Semerkandî) (Hindî) (Nizamşahî (Kasım Beygî) (Harirî Hindî) (Livayî) (Tebrizî) (Muhayyer) gibi nevileri vardı. (Menakib-i Hünerverânı Âlî. sahife 11). Kâtibanı-ı kütüp bir kişi idi. (Saray ehli sanat defteri Kâmil tasnifi 72224 No. lu defter). Başlarına adî kırmızı kavuk giyer, üzerine beyaz destar, içlerine mintan, bellerine kuşak sarar, bunun arasında divit takımı taşırlardı. Lâcivert şalvar, kırmızı yemeni arkalarına kırmızı kaftan giyerlerdi. Sarayda (Abadî) namiyle kullanılan kâğıtların ekserisi (Hint Abadisi) denilen kâğıtlardı. (Buhara Abadisi) de meşhurdu. (Devlet Abâd) denilen (Hint kâğıdı) Hindistanda imâl edildiği şehrin ismini taşımaktaydı. (Hanbalık) namiyle bir de (Çin kâğıdı) kullanıldığı mervidir.

(Abadî kâğıt) sarıca renkli güzel ve mücellâ bir nevi yazı kâğıdıdır. En makbulü Hintten gelenidir. (Lugat-ı ilmiyye ve Fenniye) Avrupadan da (Frenk

eğitimanaçoğaltımsıf.

Abadisi) namiyle kâğıt gelirdi. (Ham kâğıt) "Aharlama" namiyle terbiye edilirdi. (Resim: Allom).

CERRAHAN

Cerrahan 35 kişi idiler. (Saray ehli sanat defteri 7224 Kâmil tasnifi). Başlarına beyaz kavuk giyer, bunun üzerine sarı destar sarar, içine beyaz entari beline geniş sarı kuşak, mavi şalvar, sarı yemeni, arkalarına sarı kaftan giyerlerdi (Resim: C. Biseo)

SORGUÇÇU

Ehl-i hirefe mensup (Hassa sorguççuları) vardı. (Saray ehli sanat defteri Kâmil tasnifi 7224 No. lu defter.) Başına kırmızı adî kavuk, etrafına beyaz destar sararlardı. İçlne mintan, beline kuşak, mavi şalvar, kırmızı yemeni, arkasına mavi geniş kollu kaftan giyerlerdi (Resim: C. Biseo).

KEMAN GERAN

Saray Sanatkârlarından yaycılara (Kemangeran) denilip bunlar sekiz kişi idiler. (Saray ehli sanat defteri Kâmil tasnifi 7224 No. lu defter.) Yaycılar başlarına adî kavuk, bunun üzerine beyaz destar sararlar, içlerine mintan arkalarına siyah kaftan, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi.

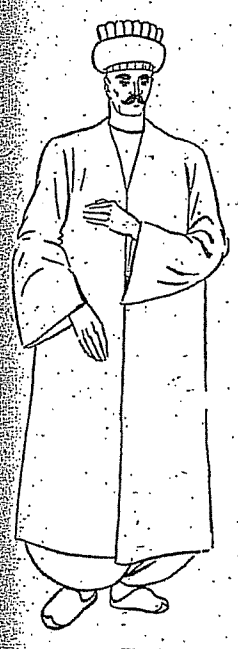
(Resim: C. Biseo)

Çadır Yapıcı

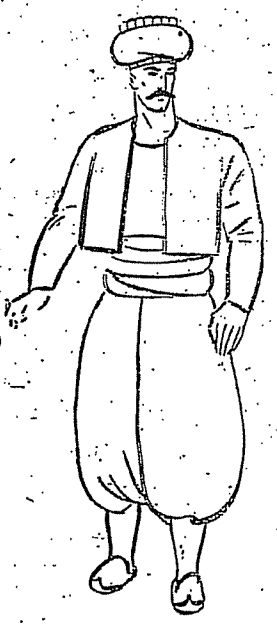
Zerdûz

Postindûz

Niyamger

Çırağcı

KÜRKCÜ

Saray sanatkârlarından kürkçüler vardı. (Saray ehli sanat defteri Kâmil tasnifi 7224 No. lu defter.) Başlarına âdî beyaz kavuk giyer, bunun üzerine kırmızı destar sararlardı. İçlerine beyaz mintan, bellerine kuşak bacaklarına lâcivert şalvar, ayaklarına kırmızı yemeni, arkalarına kırmızı kaftan giyerlerdi (Resim: Allom).

KÜLÂH DÜZAN

Külâh dikicilere (Külâhdûzân) denilip adetleri 5 kişidir. (Saray ehli sanat defteri 7224 No. lu defter.) Külâh dikiciler başlarına adî kavuk giyerler, bunun üzerine beyaz destar sararlardı. İçlerine muhtelif renklerde mintan giyerlerdi. Arkalarına kolları kapalı cepken giyerler, bellerine kemer kuşak takarak, bacaklarına cepkenin renginde mavi dizden boğma şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi.

Külâhdûzân muhtelif abani sarıklar da sararlardı. (Lehçe-i Osmani) de (Ağabani), (Ak Banû) zemini beyaz, dalları safranî ipek kumaşa (BursaAbanisi reklisi) kaydı vardır (Resim A. Costa).

SETİR DÜZAN

Örtü yapanlara (Setirdûzan) denilip, bunlar saraya ait işlemeli örtüler, perdeler ve sairenin imâli ile muvazzaf idiler. Saray ehli sanat defteri Kâmil tasnifi 7224 No. lu defter.) Yorgancılara müşabih kıyafette bulunurlarsa da

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

yakaları siyah ve beyaz çizgilidir. Arkalarına giydikleri kaftanın kolunda üç düğme ve yeşil parça bulunur, kaftanın rengi mavidir. İçlerine entari, bellerine kuşak, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi. (Resim: A. Costa).

ŞİMŞİR GERAN

Saray sanatkârlarından Şimşirgeran denilen kılıçlar 12 kişi idiler. (Saray ehli sanat defteri Kâmil tasnifi 7224 No. lu defter) Sarayda çalışan sanatkârlara (ehli sanat) veya (sanat erbabı) denilirdi. Şimşirgeran başına adi beyaz kavuk giyer, bunun üzerine beyaz sarık sarılır, içlerine mintan, bellerine kuşak sarar, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni, arkalarına siyah kaftan giyerlerdi (Resim: Allom).

KAZANCI

Kazancılar 7 kişi idi. (Saray ehli sanat defteri Kâmil tasnifi 7224 No. lu defter.) Başlarına siyah renkde adî kavuk giyerler, bunun etrafına beyaz destar sarılırdı. İçlerine beyaz mintan, bellerine kırmızı kuşak sarar, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni, arkalarına siyah kaftan giyerlerdi.

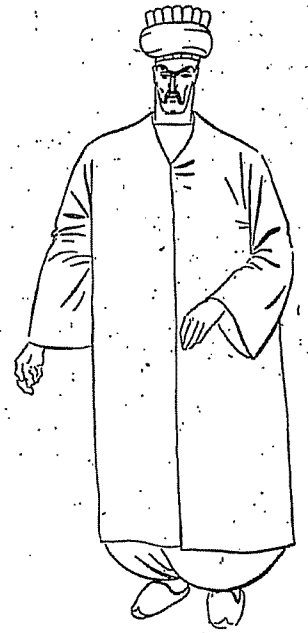
(Resim: Allom).

KÂRDGERAN

Saraya mensup Bıçakçılara Kârdgerân denirdi. (Saray ehli sanat defteri Kâmil tasnifi 7224 No. lu defter). Başlarına yeşil renkte adî kavuk giyerler, bunun etrafına beyaz destar sararlardı. İçlerine beyaz mintan bellerine kuşak,

Kehhal

Tirger

Sikkekenân Zerger Zernişan

sarar, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni, arkalarına siyah kaftan giyerlerdi. (Resim: Biseo)

KÜŞTİGERAN

Saray marangozlarına küştigeran denilip bunlar bir veya iki kişi idiler (Saray ehli sanat defteri Kâmil tasnifi 7224 Nolu defter) Başka birliklerde bu sanatla meşgul olanlar mevcuttu. En kıymetli ağaçlar (Abanoz ağacından) (Yeşilimtirak Abanoz) (Ebrûli Abanoz) (yeşil ve sarımtrak abanoz) gibi nevileri varsa da en makbûl addedilen (Siyah Abanoz) idi. Küştigeran başlarına siyah adî kavuk giyer, bunun üzerine beyaz destar sarılır, içlerine çubuklu mintan, bellerine kuşak sarar, mavi şalvar, kırmızı yemeni arkalarına siyah kaftan giyerlerdi. (Resim: Biseo)

ZER GÛBÂN

Altın tozcular 4 kişi idi. (Saray ehli sanat defteri Kâmil tasnifi 7224 No. lu defter). Başlarına yeşil adî kavuk giyerler, etrafına beyaz destar, ortasında (Sırma parça) bulunurdu. İçlerine beyaz mintan, bellerine siyah kuşak sarar, lâcivert (dar şalvar), kırmızı yemeni, arkalarına yeşil kaftan giyerlerdi.

(Resim: C. Biseo)

BUĞDAY DÖĞÜCÜ

(Kendüm Kûban) denilen buğday döğücüler matbahı amire esnafı olup buğday döğerlerdi. (İsmail Emin tasnifi ve saray mesalihi 2657, 2669, 2391,

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Başlarına kırmızı adî kavuk giyer, üzerine renkli destar sararlar, içlerine, mintan, üzerine yaka kısmı sarı, yeşil çuha kaftan giyer bellerine renkli kuşak sararlar, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi. (Resim: C. Biseo)

KENDE KÂRAN

Kende kâranın adedi dört kişi idi. (Saray ehli sanat defteri Kâmil tasnifi 7224 No. lu defter.) Başlarına adî beyaz kavuk giyer, bunun üzerine beyaz destar sarılırdı. Kende kâran içlerine beyaz mintan, bellerine kuşak, bacaklarına lâcivert şalvar, ayaklarına kırmızı yemeni, arkalarına siyah kaftan giyerlerdi. (Resim: Allom)

KEÇECİ

Saraydaki keçecilerin, imâl ve tamirine memur keçeciler vardı. (Saray ehli sanat defteri Kâmil tasnifi No. 7224 defter.)

Bunlar (Abdestlik) namiyle keçeden kısa cübbeler imâl ederlerdi.

Başlarına beyaz adî kavuk giyerler, bunun etrafına beyaz sarık sarılırdı. İçlerine beyaz mintan, bellerine kırmızı kuşak, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni arkalarına siyah kaftan giyerlerdi. (Resim: Allom)

ÇADIR YAPICI veya (Çadır kurucu)

Çadır yapıcı veya çadır kurucular muhtelif ahırlara tabi idiler. (Saray ehli sanat defteri Kâmil tasnifi 7224 ve 7250 kayıt numaralı İstabl â mire defteri) (Binişi Humayun) vukuunda kullanılan çadıra Acem çadırı denirdi. İmâl edildikten sonra mehterhane de muhafaza edilirdi. (Osmanlı tarih deyimleri ve terimleri sözlüğü, Fasikül 1 - Mehmet zeki Pakalın) başlarına kırmızı adî kavuk giyerler, bunun üzerine beyaz destar sarılır, içlerine mintan, bellerine kuşak sarar, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni, arkalarına siyah kaftan giyerlerdi (Resim: Biseo)

ZERDÜZAN

Zerdüzân, sarayın sanat erbabından idiler. Saray ehli sanat defteri Kâmil tasnifi 7224 No. lu defter,) Başlarına kırmızı adî kavuk giyerler, bunun üzerine beyaz destar sarılırdı. İçlerine beyaz mintan, bellerine kırmızı kuşak, bacaklarına mavi şalvar ayaklarına kırmızı yemeni, arkalarına siyah kaftan giyerlerdi. (Resim: Allom)

POSTİN DÜZAN

Posti düzan denilen sanatkârların mevcutları on dokuz kişi idiler. Saray ehli sanat defteri 7224 No. lu defter.) Postin düzan başlarına adî beyaz kavuk giyerler, bunun etrafına beyaz destar sarılırdı. İçlerine beyaz mintan giyerlerdi mintan(nimten) den galat olarak (mintan) daha sonra, da (mintan) şeklinde kullanıldı. Bellerine kuşak sarar, lâcivert şalvar, kırmızı, yemeni mavi kaftan giyerlerdi (Resim: C. Biseo)

NİYAM GERAN

Saray sanatkârlarından kıncılar bir iki kişi idi. (Saray ehli sanat defteri Kâmil tasnifi 7224 No. lu defter.) Bunlara niyam gerandeniyordu. Ehli sanat erbabından olan (Kıncılar) başlarına beyaz renkde adî kavuk giyerler,

bunun üzerine beyaz destar sarılırdı. İçlerine beyaz mintan bellerine kuşak sarar, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni, arkalarına lâcivert kaftan giyerlerdi. (Resim: Allom.)

ÇIRAKCIYAN

Kandilciler altı kişidir. (Saray ehli sanat defteri Kâmil tasnifi 7224 No. lu defter.) Bunlardan şerbetci ve turşuculuğa ayrılanlar olurdu. kandilciler başlarına kırmızı adî kavuk giyer, bunun üzerine beyaz destar sararlardı. İslerine beyaz mintan giyer, bellerine kırmızı kuşak sarar, arkalarına mavi salta, dizden boğma mavi şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi. (Resim: Zonaro)

KEHHÂLAN

Göztabibleri 11 kişi olup, bunlara kehhâlan denirdi. Saray ehli sanat defteri Kâmil tasnifi 7224 No. lu defter.) başlarına beyaz adî kavuk giyerler, bunun üzerine kırmızı destar sararlar, içlerine beyaz entari giyer, bellerine kırmızı kuşak sarar, kırmızı şalvar, arkalarına kol ağızları kırmızı alâmetli beyaz kaftan giyerlerdi. (Resim: Valeri)

TİRGERÂN

Sarayın ok yapan (Okcular) ına Tirgeran denüp adetleri on bir kişi idi. (Saray ehli sanat defteri Kâmil tasnifi 7224 No. lu defter.) Başına adî beyaz kavuk giyerek üzerine kırmızı sarık sarar, içlerine mintan, bellerine kuşak sarar, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni, arkalarına siyah kaftan giyerlerdi. Resim: C. Biseo)

SİKKE KENAN

Sikke kazıcılar 13 kişi olup bunlara (Sikke kenan) derlerdi. Saray ehli sanat defteri Kâmil tasnifi 7224 No. lu defter.

Sikke kenan başına mavi renkte adî kavuk giyer, içine mintan, beline sarı kuşak, başına sarı sarık sarardı. Arkalarına kaftan giyerlerdi. Bunların başına (Ser sikke kenân) denilip rikâba girdiği zaman arkasına mavi, çuha zeminli, yol ve kenarları kürk kaplı elbiseyi giyerlerdi. Başlarına lâcivert şalvar, ayaklarına kırmızı yemeni giyerlerdi. (Resim: A. Costa)

ZERGERAN

Saraydaki yüzükler sorguçlardaki yakut vesaireyi hazırlıyan kuyumculara (zergeran) denirdi. Saray ehli sanat defteri Kâmil tasnifi 7224 No. lu ter.) Bunların adetleri yedi tanedir. Zergeran başına adî beyaz kavuk giyerek, bunun üzerine kırmızı sarık sararlar, içlerine mintan, bellerine kuşak sarar, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni, arkalarına kırmızı kaftan giyerlerdi. Esnaf sınıfının giydikleri kaftanların kolları bolca olup, kumaş cinslerine nisbetli adi (Resim: C. Biseo)

ZERNİŞANYAN

Saray altın işlemecilere Zernişyan denirdi. Saray ehli sanat defteri 7224 No. lu defter,) başlarına adî kırmızı kavuk giyerler, bunun üzerine beyaz sarık sararak uçları ön taraftan düğümlenirdi. İçlerine mintan, bunun üzerine sari kaftan giyer, bellerine üzeri sim ile işlenmiş som kemer takarlardı. lâcivert şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi. (Resim: Zonoro)

eğitim amaçlı kişisel

HAYME MEHTERLERİ veya ÇADIR MEHTERLERİ

Saray Mehter Takımı (Arifi Para)

(Mehteran-ı Hayme-i Hassa) denilen çadır mehterleri, saraya mensup büyük mehter takımları idi. Bu teşkilât Mehterhaneyi humayundan ayrı olup seferde birleştikleri de vaki idi. Bunlar çadır dikiciler, baş perdeci ve perdeci leri, otakçıları çadırcıları, yiğit Başılıkları ve bir çok odalardan ve bölüklerden vücude getirilmiş bir teşkilât idi.

On yedinci asrın son yazısında 300 mevcudu olan mehterhanenin yeri Yeni sarayın demirkapı mevkiinde idi. Halkondil zeylinin teşkilât kısmı, ve Evliya Çelebiye göre bir kısımı saray kurbinde yüksek bir kuledekalır, müte bakisi şehrin diğer yerlerinde bulunarak gece saat ikide nevbet çaldıktan sonra sokağa çıkmak yasak olurdu, sabaha karşı ortalik ağarmadan evvel tekrar nevbet çalarlardı. Demirkapı kulesinden nevbet-i padişahi çalınır, ve dua edilirdi. Bundan başka 40 mevcutlu yedi kule mehter takımı (Eyüp, Kasımpaşa, Galata, Tophane, Beşiktaş, Rumelihisarı, Yeniköy, Rumeli yeni hisarı Kavak yenihisarı, Beykoz yenihisarı, Anadolu hisarı, Üsküdar, Kızkulesi mehterleri (Kule mehterleri) gibi muhtelif mehter takımları kanun üzere ayrı vakitlerde nevbet çalarlardı. Bu mehterler kendi kazançları ile geçindikleri halde mehter başıya bağlı idiler. (Evliya Çelebi seyahatnamesi) kal'a mehterleri çalarken kal'a nigehbanları (Kal'a gözcüleri) -Yektir allah yekdiye mukabele ederlerdi.

(Emlâki milliyeden Başvekâlet Arşivine devredilen deftarlerden birinci defterde Bayram gecesi Bab-ı Humayun açılıp sabaha kadar mehterhane çalındığı yazılıdır.) (Esat Efendinin teşrifatı kadimesinde varak 21 b. 23 a)

ikindi divanı dolayısiyle zülüflü baltacılarla, çavuşbaşı, Kapıcılar kethüdası teşrifatçı ve duacı çavuşun durdukları yerler gösterilmiştir. mehterhanede (beyaz develer) üzerinde çalınan (Hakanî kösleri), zurnacı, nakkareci (çifte naracı) davulcu, zincirî nefirî ve köscüler vardi.. Halkondil zeylinde bir mehter başının emrinde ikiyüzü mütecaviz mehter takımı bulunduğu mukayyettir. Davulcular bir kalın (okmak ve ince bir çomak) la çalınırdı. marsigli ayrıca mehterhanenin gayet muntazam bir ahenkle çaldığını kaydetmektedir.

Sefer esnasında Serdarın mehterhanesi, üç tuğlu paşaların yani (Vezirlerin mehterhanesi, Beylerbeyi mehterhaneleri çalınırdı. (Mehterhane-i tablualem) Tablu alem mehterleri, Alemdaran-ı hassa, serzurnaî, zinciryân, Ser nakkarezen, ser tabbal, ser zincirî, ser nefirî, ser kösî ve İbrahim Paşa sarayı yanında mehterhane-i humayun, mehteran-ı hayme-i hassa, oda-i evvel denilen birinci oda (ağa odası) ikinci (Kethüda odası) üçüncü oda (baş bölükbaşı odası) ile (Otakgeran-i hassa) gibi mehter teşkilâtları vardı.

Galata da kâin (arap kulesi) mehterleri Ser mehteran-ı tabl-ı Hassa hakkında Topkapı Sarayı arşivinde 781 numarada bu hususa dair kayıt vardır.

HAYME MEHTERBAŞISI

Hayme mehterbaşısı başına kırmızı kalafat giyer üzerine beyaz destar sarılır, içine beyaz entari, beline kirmızı kuşak, arkasına kırmızı biniş, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi. Bunlar zurna çalmakta mahir kimselerdi. Diğer afetleri de çalmasını bilirlerdi. (Resim: C. Biseo)

Hayme Mehterbaşısı

Haymei Hassa Mehteri

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

MEHTERAN-I HAYME-İ HASSA

Mehteran-ı hayme-i Hassa başlarına kavuk, içlerine entari veya mintan giyer, bellerine kuşak sarar, lâcivert Şalvar, kırmızı yemeni, derecelerine göre mor, kırmızı, yeşil, sarı kaftan giyerlerdi. (Resim: C. Biseo)

OTAGERAN-I HASSA

Mehteran-ı hayme teşkilâtına bağlı yedi otakcıya otakgeran-ı hassa denirdi. Bunlar başlarına sarı kavuk giyer, üzerine beyaz tülbent sararlar, içlerine entari, bellerine kuşak, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni, sarı kaftangi yerlerdi. (Resim: C. Biseo)

YİĞİT BAŞI

Hayme-i hassada yiğit başılık gediği vardı. (İbnülemin tasnifi vasikaları no: 1160). Çadır yapıcı, nakışçı, dikici, perdeci gibi sanat erbabının âmiri olduğu mervidir. Mehterhanede çalınan zurnalar Evliya Çelebiye göre zurna nevileri şöyleidi. Cura, zurna, askı zurna, kaba zurna, acemi zurna, şehabi zurna, gibi nevileri bulunduğu mukayyettir. M. 1826 senesinde yeniçeri ocağının ilgası ile çadır mehterleri ismi kaldırılarak buıların dairesine (Hiyamiyye nezareti) denildi. Yiğit başı başına mor kavuk giyer, bunun üzerine beyaz destar sarardı. İçine beyaz entari beline kuşak, kırmızı şalvar sarı yemeni, kırmızı kaftan veya biniş giyerdi. (Resim: C. Biseo)

ASLANHANE

Yeni sarayda aslanların ve diğer vahşî hayvanların bulundukları kısma aslanhane denirdi. Buradaki (Aslan hücreleri) nin yerleri el'an mevcuttur. Burada aslanların muhafazasına memur olan ağa ve eskiler mevcuttu.

ASLANCI BAŞI

Padişaha mahsus aslan ve kaplanların bulunduğu hayvanat bahçesi veya hayvanhanenin âmiridir. (Saray vesikaları Cevdet tasnifi No. 4728 - 4730 sene 1217). Maiyetinde on iki kadar aslancı olup, bunlar eskiliklerine göre başeski, odabaşı, ve kethüda olurlar, nihayet aslancı başılığa yükselirlerdi. aslancı ocağının tayin ve azilleri iç hazinedar başıya ait idi. Aslancı başı başına beyaz keçe külâh üstüne kırmızı dilimli aslancı başı kisvesi giyer, içine çubuklu entari, beline şal kuşak sarar, arasında bıçak taşır, arkasına sarı çuhadan kırmızı bilekli kaftan, başlarına kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi. aslancı kethüdası baş eski gibi giyinip elinde sîm asâ taşırdı. (Resim: Brendizi)

Yiğit Başı Hassa Otakgeri Arslancı Başı

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Arslancı Baş Eski — Arslancı — Esvapçı Başı

ASLANCI BAŞ ESKİ

H. 1175. M. 1761 senesinde Cezair ocağı, tarafından padişaha aslan ve kaplan gönderilmiştir. Buralara bakan aslancıbaşı ile aslancılar vardı. Aslancı baş eskisi başına kırmızı renkte sivri külâh ,bunun altına ayrıca fes giyilirdi. İçlerine muhtelif renklerde mintan, bellerine renkli şal kuşak sarar, arasında bıçak taşır, kırmızı şalvar, sarı yemeni, arkalarına sarı renkde geniş kollu bir kaftan giyerlerdi. Aslancı baş-eski, aslancıların en kıdemlilerinden olup, aslancı odabaşılığına terfi ederler, aslancı odabaşıları aynı kıyafeti taşırlardı. Baş eski aslancıların zabiti idi. (Resim: Brendisi)

ASLANCI

Adetleri 12 tane kadar olan aslancılar Cezair ağası tarafından paşişaha gönderilen âslanların, aslanhanede muhafazasına memur idiler. (Aslancılar) başlarına kırmızı fes bunun üzerine kırmızı sivri külâh, içlerine muhtelif renklerde mintan, bellerine renkli kuşak sarar, dizden boğma lâcivert şalvar, kırmızı yemeni arkalarına sarı çepken giyerlerdi. Sonradan Sultan Mahmut köşkü Abdülaziz zamanında (Hayvanat-ı vahşiye) nin muhafazasına tahsis edilmiş ve Aslanhane ismini almıştır. Sarayda daha evvel bir hayvanat bahçesi vardı. Kimyahane tarafındaki hayvanat bahçesinde son aslancı, hane-i hassadan Hüseyin efendi meşrutiyette ölmüştür. (Resim: Brendisi).

MÜTEFERRİKA

Padişahlara hizmet eden hademelere müteferrika denirdi. Fatih zamanında müteferrikalar arasında ekâbir evlâdı ile sanatkârlar vardı. (Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası sene 8 s. 6, 8) Padişah müteferrikaları en itibarlı ve şerefli hizmetlerden addedilirdi. Hünkâr müteferrikalarına (Vacibürriaye ağalar) de nırdı. (Selânikî tarihi s. 39 ve Koçi Bey risalesi, Ali Kemali tab'ı s. 90, Eyyübi Efendi) de bu hususta malûmat vardır. Nişancı oğulları, Vezir oğulları, Beylerbeyi ve sair Sultanzade ve Paşazadeler müteferrika olurlardı. Padişah Cuma namazına gittiği zaman müteferrikalar önde yürürlerdi. Müteferrikalar Padişahın maiyetinde sefere giderlerdi. Kanunnameye göre (yevmiyeli) ulufeli müteferrika terfi edince (Timar defterdarı) olurdu. (Kanunnamey-i Ali Osman s. 19) müteferrikaların başlarına müteferrika başı denirdi. Adetleri Padişahın arzusuna göre az veya çok olurdu. On altıncı asır sonlarında müteferrikaların mikdarı 433 kişi idi (Ayni Ali risalesi s. 97 Fatih zamanına ait bir maaş defterinde müteferrikaların mevcudu 65 kişi olarak gösterilmiştir. Bunların arasında devlet ricalı evlâdı, muhtelif sanat erbabı, hakkâk, gûyende (Hanende) mücellit, kıssahan (meddah) kılıççı, çıkrıkcı, cerrah, müneccim, ûdi, kanunî, okcı, şarabdar, gibi sanatkârlar vardı. Müteferrikalar merasim ve alaylarda başlarına mücevveze, arkalarına atlas üst veya erkân kürkü giyerlerdi. (Nimeti Efendi Kanunnamesi s. 33, 85, 90).

Müteferrikalar seferde zırh, tolga, sorguç ve kolçak giyerlerdi. Müteferrikalardan başka sarayda müteferrik memuriyet ve ağalıklar, saraya bağlı müteferrik ocaklar, saraya ait müteferrik eşya ve vazaif müteferrika namiyle ayrılan bu kısımda toplanmıştır. Saraya ait müteferrik bahisleri cami Topkapı Sarayı arşivinde abaî ve yapuklardan ahûru amireye verilenlere dair, Hotin Ser turnacısı Abdülbakinin mevacibine dair, tebrikler, medhiyeler, diktirilen papuçlar, macun terkipleri, Adile Sultanın akdi, cihazı, metrukât defteri ve evrak, İtalyadan getirilen fidanların listesi, kum meydanında ve limanlıktaki ağaç ve çiçekler, (No. D. 6231) Enderun, Galatasaray, Hırkaişerif, Seferli, Babüssaade, Harem ağaları esami, mevacip, yıllık eşyadefterleri, (ağnam) bayramlarda verilen koyunlara dair, Kale dizdarı Ahmet, Müsahib-i Şehriyâri Ahmet, Zahire nazırı Ahmed Afif Efendi, Ağay-ı Galata Ahmet ağa, Kuyumcubaşı Ahmet ağa, Şeyhülharem Ahmet ağa, (Ahmet bey) Ser çuhadar, Ser kurena, Hırkaişerif hademeleri, defterdara ait muharrerat, Ser nöbet Ahmet Efendi, Saray-ı Atik ahırları ve Gümüşsuyu ahırlarına dair (No. D 6790-8748), (Akmişe Bafan) kumaş dokuyucuları hakkında No. D. 9714).

Saray-ı Atik ağası Ali, Zülüfliyandan Ali, Ali ağa, Buz ve karlık gedikleri hakkında, oda lalası Ali ağa, Serbevvab Ali ağa, (Anbarı âmire) teslim olunan zahire, Alkışı hümayun memur, zabitan ve neferat esamisi, Saray inşaatında kullanılan ameleler (Mil. 1476-1878) Arabacılar, (Koşumlara ve arabalara dair) No D. 2556 - 4036 - 7196 - 9550 - 10288) Arpacılar ocağı mahlûlleri, iç ve dış ahırdaki atlar, at takımı, avadanlık, (Silâha, gümüş ve altın eşyaya dair) At-

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

macaciyan, Osman III in Kâbeye gönderdiği murassa avizeye dair, (Ayakkabı) yaptırılan papuçlra dair, (No. D. 128 - 7877 - 9626) Ayazma bahçe ve sarayına dair (Üsküdar) Aylık (Saray mensuplarından bazılarının aylık irat ve masraflarına dair, Ayşe Sultan (Yaşmak defteri) (No. D. 2895) Babı hümayun hazinesine teslim olunan haremeyn mukataasına ve eşyaya dair, has ve peykânın vezaifine dair, (Bahçei Amire) burada darbedilen sikkeler, (Bahçe-i Hassa) mahsulât ve ihracatına dair, (Bahçevanlar) esamisi v. s. (Padişahların bahşişleri) matbahlarda ve sair yerlerdeki evaniye dair (Tarih : 1764-1830) işlenmiş bakırlara dair (No. D. 6629) (Serçavuş Bâli) Balık (av eşyasına dair) Balıkhane hasılatı, Bamyacılar ve lahanacılar ağalarına ait (No. D. 9564) Baltacı odası tamiratına dair. (No. D. 10142) Baltacılar mevacibine dair (No. D. 6641) Baş ağa (dikilen elbiselere dair No. E. 3112, D. 4972, 7604) Baş kadın terzi Defterleri No. D. 4960-6442, Bimarhane-i hassa masraf defteri, (Biçaklı ağalar eşyasına dair No. D. 7283) Boyacılar (Basmacılar ile alacacılara dair irat ve masraf defteri No. D. 3032) (Boyahane binalarının İbrâhim Paşa Sarayı yanına yaptırılması No. E. 4959 - 5668) Bozdoğan kemerinde yapılan ruganhane No. 3218) Buzhaneye dair (Üsküdar Kadı Çeşmesinde N. D. 7736 Sene 1650), Takyeci başı Cafer Çelebi, (Cameşuyu hassa , ile cameşuyan mevacibine dair No. D. 7608 - 8345) Cariye esamisi ile yevmiyelerine dair No. D. 8075) (Cariye satın alma senetleri v. s: No. E 267 - 1171 - 1239 - 8799 - Sene 1834 - 1863) (Cebeciler ocağı - alay şekline dair No. E 1674) (Cemaat-i hassa mevacibine dair No. E 9133 (Cemaat-i hassa mevacibine dair No. D. 9133) (Cemaat-i tabbahin esami ve mevacib defteri No. D. 9705) Cevahir anbarı mevcuduna dair, No. D. 1984) Cihaz eşyasına dair, (On sekiz on dokuzuncu asır) Çadır imali, tamiri ve mühimmatı hakkında, çadır bezi, çadır köşkü, Cünhazlık (tevcihine ve isimlerine dair) Çakır, şahin ve balaban saydetmekle mükellef olanların isimleriyle tımarları No. D. 7180) Çamaşırcılar esimisine dair No. D. 10482) Çantacı masarifine dair No. D 9686) (Çatalca Sarayı tamiratına dair No. E. 5182) (Çatma, Saray müstahdemlerine verilen kafdan No. D. 5553, 6189, 7729, 9712) Çelenk irsaline dair (No. D. 1663) çiftlikler tevfizine, demirbaşına ve varidat ve masarifine dair) Çilehane, giren ve çıkan eşyaya dair (Sarayı ceditte) (No. D. 698) v. s. Çilingir masrafına dair, Çinici başı, Çini avanî, Çizme (darüssaade ağalarına verilen) (No. D. 8704) Çırağan Sarayı mefruşatına dair No. E 429) v. s. Çoban Kethüdası, teslim olunan koyunlara dair No. D. 9240) Çuka (çuha) kârhanesi hakkında No. E 6074) Çukadaran (çuhadaran) İrad ve masarifine ve elbiselerine dair No. D. 2869, 3456, 8880) Dalkavuk zümresinin tarife ve metalibi hakkında No. E 7066) Darphane sahibi ayarlarına dair No. E 12155) yapılan murassaata ve nişanlara dair No. D. 2112, 2751, 3015, 9831) yaldızlanan evaniye dair No. D. 3467) Darüssaade ağaları melbusat ve sairesine dair No. E. 10319, No. 7787, 8633, 8704) Devair-i humayunda bulunan Demirbaş eşya No. D. 10724) Padişah destarı ve saray mensubini için mubayaa olunan sarıklara dair No. D. 2936, 6839, 7860, 9315, 9702, 10492) Dilsizlerin giyecekleri elbiseler hakkında hattı humayun No. E 7217) Dergâh-ı ali atmacaciyanına ait (No. D. 8640, Dergâh-ı alî Çavuşan ve Serçavuşanına dair No. E 6150-11154 v. s.) Dergâh-ı alî dolapcılarına dair No. E 6604) Dergâh-ı alî gediklilerine dair No E 5378, Dergâh-ı alî Kara Kullukciyanına ait No. E 2187, No. D. 6163, 6738, 6746) Dergâh-ı âli kurucularına ve mütekaitlerine dair No. D. 6108, 6676, 6850, 9168) Dergâhı âli müteferrikânına ait No. E 3223) Dergâhı âli müşahere horanına ait No. D. 9587 - 10008, Dergâh-ı âli Silâhdarları-

na ait No. D. 3053, 8688, Dergâhı Âli Peyklerine dair No. E 942, 1357, 1556, 1728 v. s. Dergâhı âli solaklarına dair No. E 8153, D. 9878, Dergâhı Tabbabinine ait No. D. 9705) Dergâhı âli Beşeliyan, Levendan, Tabl alem mehterleri ile Divanegân, gönüllüyan, Sarıcalarına ait No. E 5084, 5372, D. 5080) Hitan (denilen sünnet düğünü) hasebiyle gelen hediyeler (sair düğünlere Velime denirdi) Elbise-Padişahların mahfuz elbiseleriyle bazı eşyasına dair No. D. 558-1023 Padişahlar için diktirilen elbiseler No. D. 3252, 9246, 9616)

Saray mensubiyinine verilmesi mutad elbiselerle elbise bedelleri hakkında No. E. 666 - 3027 No. D, 1025 - 2034 - 3237 - 4955 - 6208 - 7604 - 8633 - 9352 sarayda imâl ettirilen elbiselerNo. D. 4960 - 4994 - 6219 - 6912 - 9781) Elbiselik kumaşlar mubayaa ve sarfiyatı No. E 2965 No. D. 4693, 5140, 5891, 5969, 6667, 6919 7210, 7693, 8113, 9860, 10019, 10233, 10312, 10326, 10615) - Erkânı devlete yazılması gerekli olanları gösterir Elkap No. D 3321) Enderun hayalî ve Enderun Hokkabazlarına verilen paraya dair No. D. 8100) Enderun uleması ve gılmanı alay merasimine dair No. D. 8408) Enderun Ağaları libasları ve vazifeleri hakkında No. E. 3042 - 5098 No. D. 2084) Ederun ağlarına verilen papuç ve Takkelere dair No. D. 8527 - 8528) Enderun ağalarına verilen - eşyaya dair No. D. 1084, 2816, 4676, 5025, 6083, 10495) Enderun ağalarına verilen kılıç zırh v.s No. D. 930, 4426, 9728) Enderun Başağası No. D. 8525) Enderun Birun mevcuduna dair No. D. 9176) Enderun Hamamı eşya ve levazımı No. D. 2187, 10080) Enderun hastahanesi (Bimarhane) No. E. 6529 - 8576) Enderun hazinesi (Hazine-i âmire) ye ait bir vesaik, Enderun hazinesi kethüdası, Enderuna ait tayinler, Enderun hazine vekili, Enderun kileri (Nefsi Humayun) için toplanan Nisan yağmuru suyu hak. No. E. 50309, Enderun mektebi dersleriyle talebesi hakkında) Enfiye No. E. 281) Eski saraya ait vesaik,) Esliha (Tophane sarayına ait No. D. 2163, 5659, 6140, 10027, 10466, 10562,)

Galata sarayı, Galata zındanı, vesaire gibi saraya ait vesaik Topkapı Sarayı arşivlerindedir. Kostümlere sıkı surette bağlı olan teşkilât bahislerinde daha etraflı malûmat edinmek için bu gibi eserler gözden geçirilmelidir. Baş vekâlet arşiv umum müdürlüğünde bir milyon vesaik arasında Saray yaşayışını ihtiva eden bir çok eserler vardır. Burada da daha mufassal malûmata tesadüf edilecektir.

Cevdet Tasnifinin saray vesikalarından saray yaşayış ve kıyafetleriyle ilgili olan teşkilât aşağıda yazılı vesikalarda mündemiçtir:

Pepkân-ı hassa neferatının cedit Sorguç bahaları olan 2724 krş. için Ser peykân-ı hassa tarafından (Cevdet tas. No. 4) (No. 2 Çiçek suyu hakkında, Saray cedit zülfiyan-ı hassa neferatının kışlık çuha bedeli H. No. 9, Saray-ı atik teberdarları kethüdasına beş çifte kayık tayini No. 16, anbarı âmire emininin kayık ücreti No. 17, Beşliciyan, (beşluciyan) 1 hassa ocağında bulunan Torba kesan (Torbacılar) beygirlerden amelimanda olan ikisinin yerine Baş bakikulu marifetiyle mubayaa olunan iki re's beygire dair No. 25, Buzhane ocağı neferatına erbain münasebetiyle çuha pirahen (gömlek) Vezir came (alta giyilen gömlek) baha olarak 6000 akçenin verilmesine dair No. 31, Ser müneccim veya (Ser münecciman-ı Hassa) ya her sene verilmekte olan sağ akça hak. No. 59, İmam-ı Evvel-i Şehriyari ve katib-i hazineyi biruni'ye mebaliğ itasına No. 60, cameşuy-u hazreti şehriyarî İstanbul cizyesi emvaline dair, No. 61, habbazin-i (furun-u hassa) gulmanlarına zemistani çuha (kışlık çuha) bahalarının verilmesi h. No. 62, gedikli mehterler tayinat bedeli h.

Digitized by İSAM İslâm Araştırmaları Merkezi

No. 63, harem-i humayun ağalarından bazılarına (Yemmaı gâhi) tevcihine dair No. 66, mehterhane ocağı tabillarının çuha puşîdelerinin tecdit olunmasına dair (Ser mehteran-ı tablıalem-i hassa) Osman imzalı No. 67, Saray-ı Ced-i âmirede (payezanlık) hizmetinde kullanılmak üzere Tersane-i âmire zindanındaki esirlerden beş neferin verilmesine dair No. 71) Canbazbaşı ile Canbaz hulefasına Canbaz şakirdanına bir ay zarfında verilen sebze bedeli h. No. 73) Otağı humayun lâzimesi için inşaolunan kılaptan saçak vesairenin bedeli hak. Mehterhane nazırı ve defterdar taraf. No. 85) Matbah-ı âmireye tabi buzcuyân ve karciyân-ı hassahak: No. 86) Hassa kasapbaşılığı tayinatı hak. No. 92). Mimaran-ı hassa kâtibine berat verilmesi h. No. 777 Kerime-i padişahî Esma Sultan hak. No. 780) Amasyada kain Saray-ı humayun bahçıvanları hak. No. 854). Galatasaydaki kasrı humayun ve gılmanân odaları h. No. 856) Ser kilari-i enderun-u hassa tarafından takrir No. 897) Hemşire-i Padişahi Hatice Sultan hak. No. 898) Hassa Simkeşleri hak. No. 904) Edirne Sarayında haremi humayunmuhterik kadınlar hamamının tamirine ait, Edirne mimar vekili tarafından No. 912) harratin-i hassa tur nacı cemaatinden hacı İbrahimin yerine birinin tayini, hazinei Enderun-u hassa tarafından No. 912) Saray-ı Cedidi-i amirede su dolabı ocağı imametinin tevcihi hak. Sarayı Cedid-i Sultani ağası tarafından No. 914) Dergâ-ı alî yeniçerileri hak: No. 921) aşure yapılmak üzere saraylara verilen levazıma dair No: 935, Tekirdağındaki hassa şahincilerine berat verilmesi hak: No. 937 Aslancı başının vefatiyle yerine aslancı oda başılığı namiyle diğerinin tayini No. 938) Mürgan-i humayun (Padişaha ait kuşlar) hak. No. 983, Enderun kağıt eminliği hak. Enderun kâğıt emini tarafından No. 1004) Hazine-i hassa derununda kâğıt fabrikayı humayununun bekcisi hak. No. 1005)

Umur-u mühimme ve name-i humayun tarihinde kullanılmak üzere kâğıtcı başı tarafından verilmesi iktiza eden (ruganlı nakışlı kubur) (çuvaldız kalem) (gümüş hokka Pistahtası) (altınlı kadife zırmışk) (Sırmalı rik(rih) (Şir mah-i kozak) (Sultani abadî kâğıt) (Beckâri rik) vesaireye dair No. Maliye 2528 vesika) Enderu-u hassa cerrahları hak. No. 1023) Beşiktaş sarayı bitişiğinde Padişahın sandallarına mahsus kayıkhanelerin tamiri hak: No. 1031 Dimitokadan Padişaha nar gönderilmesi h. No. 1053) Hazinedar başı yedinde mahfuz yaldızlı sim (babalı tuğ) dan bir adet itası hak. No. 1065

Serkilari-i Enderun-u hassa tarafından, hassa helvecıları şakirdan-ı hak. No. 1071) İstabl-ı amireye tabi Edirnede kâin deve ahırı hakkında No. 1074) matbah-ı amire kazanları için hersene tersaneden verilen 40 sırık hak. 1077) Hatap anbarı kâtipliğine tayin hak. No. 1079) Paşalık tevcihi hak. No. 1080) ehli hirefe tabi (mûze duzan-ı hassa) (çizme dikiciler) cemaatinin kethüdası olan Mehmedin (Ser muzeduz) (çizmecibaşı) yerine hüseyinin tayini hak. No. 1081) Saray-ı atik meşk hocası hak. No. 1082) Enderun-u humayun terzilerinden İbrahimin mutasarrıf olduğu yövmi 38 akça esamiyi hassa terzilerinden Mehmet Salihe firağ eylediğine dair No. 1083) Hasbahçede vaki Topkapı sarayı önünde ve sofayı humayunda ve kurşunlu mahzende mevcut toplar için Bayram münasebetiyle barut verlmesine dair No. 1084) İstiftahiy-i hassa gulmanı neferatına çuha, gömlek verilmesi hak. No. 1090) Hassa kayıkhanesinde mevcut kayık ve piyade kızakları hak No. 1109) Galatasarayı humayunda baş eskinin tekaütlüğüne dair No. 1111) nefsi humayuna mahsus (devedişi tabir olunan buğday hakkında No. 1110) masraf-ı Şehriyari kâtibinin

bir torba buz vermesi hak. No. 1142) atlara bakan yundciyân bölükbaşılarının ölümü ile yundciyân bölük mülâzimlerininden birinin tayini hak. No. 1147) Solak ortalarının dört nefer kethüdalarına mutad bayramlık elbise bedeli verilmesi hak. No. 1148) Aynalı kavak sarayı su yolcusu hak. No. 1158 Hassa kuyumcuları hakkında No. 1155) ehli hirefe tabî (çırakciyân-ı hassa Şem'acı cemaati hak. No. 1160) ehli hirefe tabi kalaycıyân-ı hassa (dökmeci) cemaati hak. No. 1161) Ser güğüm Mehmet imzalı istida No. 1181) Kule sofuları hak. No. 1183) Etibbay-ı hassa cemaatinden bir tabip hakkında No. 1184) Bir sene zarfında vukubulan halveti humayunun ve göç-ü humayun ve biniş-i humayunda çadır mühimmatının götürülüp getirilmesi hak: No. 1129) haremi humayun Ser gulamı tarafından hünkâr çırağı Beşir ağanın musahib-i Şehriyârî olmasına dair. No. 1235) Matbah-ı amire anbarının muhasebesi yapılırken devriye namiyle verilen ihsânın müfredat sırasında, memurların esamisi arasında Hassa cincibaşı da zikredilmektedir. (No. 1263) Çırağan sahil sarayındaki matbah, kuşhane ve hoşabhane lâzimeleri hak. No. 1466) Kös-ü Sultani (Mahfeli şerif ve Padişahın kösü için anadoludan kös develeri getirilmesine dair No. 1562) Ser kozciyan-ı hassanın arzı No. 1634) Mevkibi humayuna memur tahtaravancıbaşıya mehterhaneden tertip olunan çadırlar hak: No. 1666) Has bahçede mevcut halvet zokakları kâfî gelmediğinden yeniden elli zokak inşası hakkında. No. 1670) Ser resenbaz (ip canbazları başı) hak. No. 1767) Eyüpde hassa yoğurtcuları ocağı mirî mandraların (eğecilik) hizmetinde bulunan bir kıpti hakkında No. 2007) Solak, Peykân ve hasekilerin ilgası ile (hademe-i rikâb-ı humayun) namiyle bir bölük teşkil edildiği hak: No. 2287) Saray tavşanlarından (marangozlarından) isterbanosa aylık verilmesi hak. No. 2324) Kurban bayramında camiye teşrifi humayunda (ases başı) ve (Subaşı) marifetiyle yollara dökülen kum hak: No. 2755)

Lânga kolu tabir edilen bahçıvanlardan ıspanakcıbaşı marifetiyle saraya verilen marul ve salatalar hakkında No. 3012) Biniş-i humayun (Sayebangölgelik) başısınınmaiyetindeki hayme neferatı hakkında No. 3711) Çemşirlik ahırlarında Padişaha ait beygirler No. 4164) Padişah için yapılan iki halvet kayığı H. No. 4288) Sarayı atik pazarbaşılığı h. No. 4291) hassa hazinedar başı tarafından (Simkeşbaşı) mustafanın vefatı hak. No. 4292) İstablı amireye tabi yenizağra korularındaki güdüciyân (Güdücüler) h. No. 4326)

ESVAPCIBAŞI

Sonradan lâğvedilerek vazifesi Has odaya geçirilen bu memuriyet bütün enderun halkının esvaplarının tedarik ve muhafazasına memur (esvapcıbaşı) vardı. Thevenot Avcı Sultan Mehmedin mevlût alayını seyrederken padişahın arkasında kendi silâhını taşıyan silâhdar ağanın solunda Padişahın sarığını götüren esvapcıbaşıdan behsetmektedir. Sarık taşıyanın tülbend gulamı olması ihtimali de vardır. Sarayın son memuriyetleri sırasında tekrar esvapcı başılığa tesadüf edilmektedir.

Başına kırmızı çuha giyer bunun üzerine içi pamuk dolu, yuvarlak beyaz destar sarar, içlerine yakası renkli, üzeri düğmeli mintan, bunun üzerine başdan geçme bir yelek giyerler, bellerine kemer kuşak takar, bunun arasına bir bıçak sokardı. Arkasına yeşil zeminli, küçük yakalı salta bunun altına ekseriya kolsuz renkde bostancı abası, lâcivert şalvar, sarı yemeni giyerdi.

Merasim günlerinde resimde görüldüğü üzere başına mücevveze içine

eğitim amaçlıdır.

Şehremini Şehremini Halifesi Şehremini Kâtibi

mintan ile kuşak sarar bacaklarına kırmızı şalvar ayaklarına sarı yemeni arkalarına sarı kollu, kahverengi çuha zeminli erkân kürkü giyerdi.
(Resim: Giuseppe Antonelli)

ŞEHREMİNİ

Saray ve hükümete ait binaların tamiratı ve inşası işleriyle, kulelere lâzım olan mertek ve tahta, tamiratı, Top malzemesi vesaire, Galatasarayı ve İbrahim paşa sarayının yiyecek ve giyecekleri, eski ve yeni sarayların, haremi-humayun maaş ve masrafları ve daha bazı vazifeleri olan Şehreminliği vardı. Mühimme defteri No. 7 S. 270 Divan-ı humayun ahkâm defteri No. 67 varak 366 sene 980) Bunlardan başka sarayların vekilharçlığını da yapar saraya ait nakliyat ve ücretleri, sarayın hastahane arabalarının tamiri, sürre alayında lâzım olan mühimmatın tedariki, kâse kaşık vesaire temini, kâselerin tamiri, denk düzenlik denilen eşya nakliyatı, her sene mutfaklara urganmuşamba, keçeler, ve bugibi işlerin teminine memur olan Şehremini Başına alt kısmı beyaz üstüne yaldız şeritli, kırmızı büyük horasanî giyer, İçine entari, beline şal kuşak sarar, kırmızı şalvar, sarı yemeni, arkasına kırmızı zeminli erkân kürkü giyerdi (Resim A. Costa)

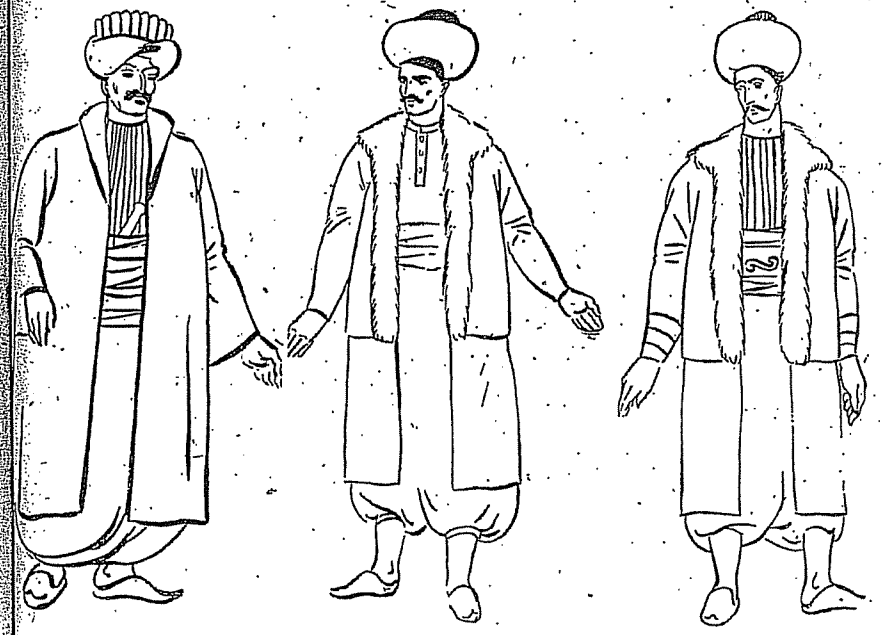
ŞEHREMİNİ HALİFESİ

Divanı humayun hocalarından tayin edilen Şehreminlerinin Şehremini halifesi namiyle maiyeti vardı. (Saray vesikaları No. 291 1209 sene)

Şehremini halifesi renkli kumaşlardan abani sarık sarardı. Böyle renkli renkli abani sarıklara alaça sarık da denirdi. Renkli yapılmış başlıklara da alaca külâh denirdi. Saraya verilen küfe, kürek, kanca ve baltaların tedariki elçilerin yol masrafları, Şehreminine ait idi. Fatih Kanunnamesine göre şehreminleri terfi edince defterdar olurlardı. Enderunluların maaşları. M. 1831 de Ceb-i humayun, yani Padişah tarafından verilmesi takarrür edilince sarayın maaşının tevzii işi Şehremininden alınarak hazine kethüdasına verildi. kâfesi destarlı horasanî kavuğu Şehremini giyerdi. Şehremininin halifesi içine entari giyer, beline kuşak sarar, kırmızı şalvar sarı mest papuç, arkasına mevsim kürkü giyerdi. (Resim: A. Costa)

ŞEHREMİNİ KÂTİBİ

Şehremini anbarının kitabetine memur Şehremini kâtibi, binaların tamirinde mimar başının yanında bulunurdu. Saray vesikaları [No. 291 Sene 129 Masarif ve yövmiyeler hakkında hesap defteri tutulurdu. Milâdî 1831 tarihinde birbirleriyle geçinemiyen mimarbaşılık ile şehreminliği birleştirilerek Ebniyeyi hassa müdürlüğü ihdas edildi. Şehreminliği lâğvedildi ve bir mimar mektebi açıldı. Şehremini kâtibi kışın arkalarına abadenilen kalın yünden elbise giyerlerdi. Şehremini tarafından yazılan vesaik abâdi kâğıt üzerine yazılırdı mektup, berat, ferman, gibi yazılara (biti) denirdi. Şehremini kâtibi başına tüylü yeşil entari adî kavuk giyer bunun üzerine beyaz destar sarılır, içine mintan giyer, beline kuşak sarar, bunun arasında divit takımı bulundurur,

Şehremini Ruzuamçacısı Şehremini Ustası Şehremini Kalfası

egitimacisi.com

Lala Zaim Gediklisi Zaim

omuzunda evrak çantası asılıdır. mavi şalvar, kırmızı yemeni, arkasına tüylü yeşil çuhadan kaftan giyerlerdi. (Resim: C. Biseo)

ŞEHREMİNİ RUZNAMÇACISI

Şehremininin maiyetinde ki ağalardan biri olan Şehremini Ruznamçacısı şehremininin emrindeki şehremini anbarına nezaret ederdi. Tamir vukuunda buradan malzeme alınırdı. Saray vesikaları No. 291 sene 1209 2) divanı humayun Ruûs defteri.) Şehremininin emrindeki mimarlar şunlardı. Başmimar ağa veya (mimarı şehriyarî) veya (mimarı evvel) bunun madunu olan (mimarı sani) veya ikinci ve üçüncü mimarlar. Şehremini Ruznamçacısı başına oldukça büyük adî bir kavuk giyer, bunun üzerine beyaz sarık sarardı. İçine çubuklu mintan giyer,, beline donluk kuşak sarar, kırmızı şalvar, sarı yemeni arkasına kırmızı bir biniş giyerdi: Binişin iç astarı sarı idi. (Resim: A. Costa)

ŞEHREMİNİ USTASI

Padişahlar sefere gittikleri zaman Şehremini gitmezdi. Divan-ı humayun içtimalarında Şehreminleri divana gelip diğer eminlerle muayyen yerlerinde otururlardı. (Saray vesikaları No. 291 Sene 1209) Dördüncü Murada kadar şehremini ve diğer eminlerin azillerinde ellerindeki mühürler istirdat edildi. bu mühür zarfa konup mühürlenir ve saklanırdı. 8 Harcı hassa kalemindeki memurların terfi ve terakkileri Şehremininin arziyle olurdu. (Cevdet tasnifi) Saray vesikaları No. 778 S. 1204 bir takrirde on sekiz akçe ulûfe ile Sarayı cedidi amirede şehremini anbarında mevcut bulunmak şartiyle kurşuncubaşı

(baş kurşuncu tokmakcısı, vardı ki, mezkûr (camaati kurşuncuyân) (kurşuncular cemaati) ustalarından olup başkalarına siyah keçe külâh giyerler, bunun üzerine beyaz destar sararlardı. İçlerine kısa iş mintanı giyer, bellerine kuşak sarar, lâcivert dizden boğma şalvar, kırmızı yemeni, arkalarına kürk kaplı mavi salta giyerlerdi. (Resim: Constantinopoli)

ŞEHREMİNİ KALFASI

Saraya yeni gelen delikanlılara (Acemiler) denüp bunlar saraydaki bütün ocaklara dağıtılırdı. Bunların geçirdikleri bu ilk devreye acemilik denirdi. (Saray vesikaları No. 291. sene 1209) Acemi yabancı manâsında kullanılırdı. Veznecilerde bir acemi kışlası vardı. Ayrıca bir acemi oğlanı kulluğu vardı. acemilikte eskiyenlerden Şehremini kalfalığına tayin edilirler. Başlarına keçe külâh giyer, bunun etrafına destar sararlardı. İçlerine mintan giyer, bellerine acemvari kemar takarlardı. kırmızı çuha, kürk yakalı salta giyer, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi. (Resim: Constantinopoli)

LALA

Her koğuşda bulunan eskilerden seçilmiş sayılı ağaların maiyetinde birkaç acemi bulunurdu. Kendilerinden usul ve terbiye alınan kimselere lala ismi verilirse de saray koğuşlarındaki otuz yaşını geçmiş ilim edep ve irfanlariyle tanınmış ağalara el el öptürülerek (lala) tabiriyle tazim edildikten başka resmen hürmet edilmaması zabitan tarafından acemilere tenbih olunurdu. Eski olanların acemilere lala ve mürebbi olmaları Fatih zamanında vazedilmişti. Bayezit zamanında bu adet nizam haline konmuştur.

Lalalar merasim günlerinde başlarına mücevveze, içlerine sevaî entari, bellerine şal kuşak veya donluk denilen geniş ve üzeri işlemeli kuşağı sararlar, ferace veya ekân kürkü giyerler, kırmızı dökme şalvar, sarı papuç veya yemeni giyerlerdi. Lalalar kuran okur ilmihal, tecvit, dinîî kaideleri ve fıkıh kitaplarındaki metinleri v.s. okurlar. Hazinelilere padişahın elbiselerini katlamak usulünü göstermek, kilerlilere Padişahın hoşuna gidecek yiyecek ve içeceği hazırlamak, Padişaha mahsus ekmeğin fazla tuzlu olmamasına dikkat etmek usulünü öğretirdi. Bundan başka silâhşorluk ile de meşgul olurlar, musiki talim ederler, Salı günleri saraya gelen hocalara nezaret ederlerdi. (Resim: Antonio della Tolla)

ZAİM GEDİKLİSİ

Züama denilen saray hademelerinin eskilerine (Zaim gediklisi) denirdi. İçlerine mintan, bunun üzerine okcu oğlu adiyle kısa kollu kırmızı bir cüppe giyerlerdi. Okcu - oğlu adı verilen bu cüppeler Osmanlılığın teşekkülünden evvelki Türk saray ve ordularında en çok tesadüf edilen elbise şeklidir. Sarık veya kavuk, entari, kuşak, şalvar ve yemeni, Türklerin ilk tarihlerine kadar gitmektedir. (Resim: Constantinopoli)

ZÜAMA

Züama başına beyaz keçe giyerler, İçlerine beyaz entari, mavi kuşak, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni arkalarına sarı sarkık kollu, yeşil kaftan giyerlerdi. (Resim: Constantinopoli)

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

MÜTEFERRİKA AĞASI

Boğaziçinde zadegân ve ekâbir sınıfının zapt ve raptına memur müteferrika ağası merasim günlerinde başına üsküf giyerdi. Üsküfun üst kısmı tüylü olup, bunun altına tahtadan yuvarlak bir kısım bulunur, bunun yanında siyah ve beyaz çizgili bir bayrakcık takılır, başlığın alt kısmı beyaz keçe külahından yapılıp, ortasına kırmızı çuhadan dört parmak genişliğinde bir kısım ilâve edilir, bu başlığın altına ayrıca kırmızı fes giyilirdi. Arkasına yeşil renkde omuz ve kenarları samur kaplı, dört yanlı erkân kürkü giyer, içine entari, beline kuşak sarar, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi. (Resim: Constantinopoli).

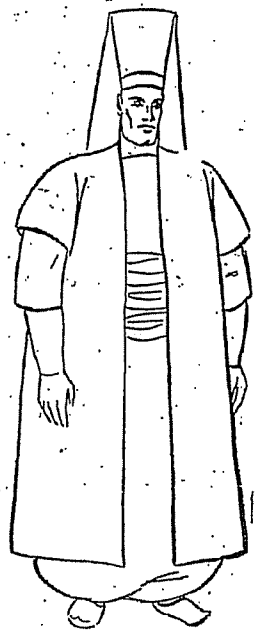
(Tarih-i Osmanî Encümeni mecmuası sene 8 S. 6 - 8) Müteferrikalık rütbesi, meratib-i devlette gayette mükerrem ve muteber olup zeametlülerde onuncu vaki oldu ve ulûflerde Sultanzade, Vezirzade, ve harem-i humayundan çıkan cümle çaşnigir ağalar gibi kırk neferden ziyade olmaya deyu tayin buyrulmuştu" kayıtları vardır.

Fatih zamanında müteferrikalar arasında ekâbir evlâdı ile sanatkârlar vardı. Bazı kimselere se (Müteferrikatissultaniyye) namiyle ünvan verildi. (Topkapı Sarayı evrak kısmı No. 7083) Bunların arasında Beylerbeyizade ve Paşazadeler de vardı.

Bir müddet müteferrikaların mevcudu 65 kişi olarak gösterilmiştir. Bunların arasında devlet ricali evlâdı, muhtelif sanat erbabı, hakkâk, gûyende (Hanende) mücellit, kıssahan (meddah) kılıççı, cerrah, müneccim, Udî kanunî, okcı, şarabdar, gibi sanatkârlar vardı. Müteferrikalar merasim ve alaylarda başlarına müçevveze, arkalarına atlas üst veya erkân kürkü giyerlerdi. (nimeti Efendi kanunamesi S. 33, 85, 90) müteferrikalar seferde zırh, Tolga sorguç, ve kolçak giyerlerdi.

Müteferrika Ağası

Müteferrika Gediklisi

Soytarı

Hadım Ağası

İç Oğlan Başçavuşu

Acemi Ağa

MÜTEFERRİKA GEDİKLİSİ

Müteferrika denilen Saray hademelerinin eskilerine müteferrika gediklisi denirdi. Evvelce başlarına kızıl börkle amame giyerler, içlerine kolları bileklerinde bir mintan, beline geniş donluk kuşak, arkalarına kısa kollu siyah renkde, okcu oğlu adiyle bir cüppe, lâcivert şalvar siyah yemeni giyerlerdi. (Resim: Constantinopoli)

SOYTARI

Sarayda, boş zamanlarında Padişahı güldürmeğe memur edilen palyonçolaar (Soytarı) ismi verilirdi. Bu resimden bahsedilirken bazı ecnebi kitaplarda (Enderun soytarısı) ismi geçmektedir.

Enderunda soytarı yetiştirmediğini ileri sürenler vardı. Enderun soytarısı namiyle gösterilen şehsın saray teşkilâtına uymadığı ancak ata tarihinde cücelerin arasından ""cücelerin, nampare ile çırağ olanların hafifilruh ve ve tuhaflarından musahiplik şerefini ihraz edenleri vakidir." (Ata 1, 172) ki busuretle sarayda tuhaflıklar yapan kimsenin soytarı olarak değil, musahiplik derecesinde bir mevki olduğu görülüyor.

eğitim amaçlıdır.

Soytarılar içlerine muhtelif renklerde işlemeli bir mintan giyerler, bunun üzerine kolsuz bir salta, arkalarına kürk kaftan, belindeki kemere, tabanca ve bıçaklar takar elinde de ayrıca bir kırbaç taşırdı. Arada sırada para toplamak üzere belindeki kemere iliştirilmiş bir keşkül taşırdı. Bacaklarına dizden boğma mavi veya lâcivert şalvar giyer, ayaklarına kırmızı yemeni giyerdi. Soytarıların alâmeti farikaları olmak üzere başına giydiği fesin üzerine üzerinde uzun tüyler bulunan kahverengindeki kürkden hususî bir başlık giyerdi. Soytarılar muhtelif renklerde boyanırlardı. (Resim: Topkapı sarayı müzesi Üçüncü Ahmet kütüphanesi No. 3690)

HADIM AĞASI

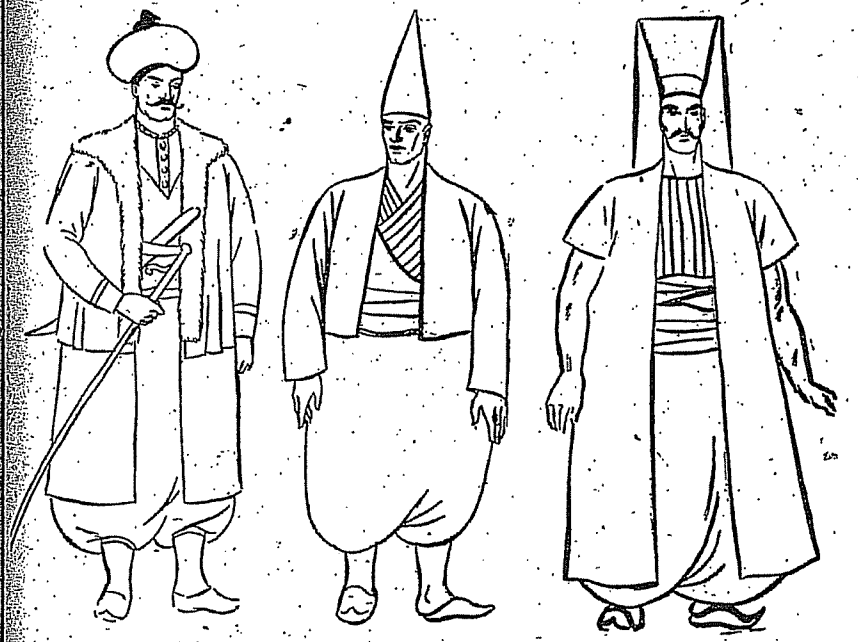
Hadım ağaları başlarına - sivri külâh giyerlerdi. Sivri külâh umumiyetle kırmızı renkte olup alt kısmı yuvarlak üst kısmı sivri olurdu. arkalarına Sarı kırmızı, yeşil ve mor renklerde, yaka kenarları işlemeli, kolları yırtmaçlı bir cüppe giyerler; içlerine - nimten - veya - mintan - ismi verilen gömleği giyerler, bellerine muhtelif renklerde kuşak sarar, bunun arasında bir bıçak taşılar, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni veya çetik papuç giyerlerdi. (Resim: Antonio della Tolla)

İÇ-OĞLAN BAŞÇAVUŞU

İç oğlanların gediklilerinden biri İçoğlan Başçavuşluğuna tayin edilirdi. hepsinin elinde gümüş veya başka bir madenden çatal başlı zincir ve çıngıraklarla bir (çevkân) kullanırlardı.

İç Oğlanı Alkışçı Başı Köşk Oturağı

Hassa Gılmanı Külâhlı Eski Ulûfeci

Vezir İç oğlan başçavuşu ordunun seferde bulunduğu sırada ordunun hareketine ait emirleri neşr ve ilân ederler, muharebe esnasında Askerleri teçci ederler, ileriye saldırtır, diğer çavuşlarla Vezirin yanında bulunurlardı. Vezir içoğlan başçavuşları hadım olmayan iç ağalarından tayin edilirdi, Sulh zamanlarında Vezirlerin dairelerinde de bir nevi teşrifatçılık yapan Vezir iç oğlan başçavuşları vardı. Bunlar sabahtan akşama kadar harekette bulunurlardı. Daire halkına abdest, namaz, kahvaltı ve yemek zamanlarını ilân ederlerdi. Pehlivan ve cirit oyunlarında başlangıç ve sonlarında çevkânlarını sallıyarak bir nevi gürültü yaparlardı. İkindi vakti (Vakti sürur ve sefa, mehterbaşı, hey, hey) diye bağırarak mehter takımı çaldırtırlardı. Mehterhane takımı çalarken sekiz ve altı çevkânlı iç oğlanları, başçavuş da dahil olduğu halde çalınan parçaya iştirak ederler. Bir yerde gizli bir müzakere olduğu zaman kapıya çevkân asılır, bu suretle içeriye kimse giremezdi. İç oğlan başçavuşları iç oğlanlar gibi başlarına adî kavuk giyerler yalnız arkalarına giydikleri kaftan gayet süslü kumaşlardan intihap edilirdi. Bellerine som-kemer takarlar, bunun arasında bıçak bulundururlardı. kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerlerdi

(Resim: Müşir Arifi Paşa:)

ACEMİ AĞA

Acemilerin ağası olan (Acemi ağa) başına kırmızı keçe külâh giyer, içine mintan, arkasına yakalı turuncu üç peşli kapanica, beline kırmızı kafesî gizli kuşak sarar, bunun arasında yatağan taşır, elinde daima bir değnek bulunur, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi. (Resim: Rr.Giulio Ferrario:)

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

İÇ OĞLANI

Acemi oğlan devşirme yoluyla acemi ocağına girip, bunlar meyanında (Topkapı sarayı) (Edirne Sarayı) (Galata sarayı) (İbrahim Paşa sarayı) na verilen delikanlılardan bir kısmını da iç oğlanlar teşkil ediyordu.

Saraya alınan iç oğlanların hareme alınacakları evvelâ hadım ettirilir, sonra kendilerine mahsus elbise giydirilirdi. İç oğlanları başlarına muhtelif renklerde adî kavuk giyerler, arkalarına üzeri muhtelif renklerde işlemeli kumaşlardan kaftan, bellerine puşî kuşak sararak uçlarını aşağı sarkıtırlardı. Bu nevi kuşaklara fermayiş denirdi kırmızı şalvar, lâcivert yemeni giyerlerdi.

(Resim: Müşir Arifî Paşa)

ALKIŞÇI

Cülûs ve sair merasimlerde (Alkış) veya (Alkıç) yapılırdı. Büyük Selçukiler ve Anadolu Selçukilerinde Serhenk çavuşlarının alkış yaptıkları görülmektedir. (Hammer - Histoire de l' ordre des Assasins S: 295) de. Alkışın Abbasîler zamanında mevcut olduğu, oradan Bizanslılara geçtiği yazılıdır..

Osmanlı Devletinin teessüründen itibaren mevcut olan alkışçılık divan-ı humayun çavuşlarının ilgası (muzika-i Humayun) hademelerine verildi. Son alkışcılar, baş Alkışcı veya (Alkışcıbaşı) ile beraber, (Alkışcı Bölüğü) altı kişi idi.

Biat mahallerinde müneccim başının tayin ettiği (Saat-i muhtar) denilen uğurlu saatda taht'da otururlardı. Padişahların kılıç kuşanmalarına (Taklîd-i Seyf) denirdi. Eyyüba giden alayın önünde (buçukcu) denilen yeniçeri suvarileri halka para atarlardı.

Culûslardaki Eşref Saatde yeniçeri, cebeci ve Hocagân Efendiler, Topcu ve Top arabacı ocakları neferatı, müderrisin (Kisve-i mahsusa) lariyle; Yeniçeri ocağı ricali, Hocagân-ı Divân, Sipah bölükâti, erbaa ocakları, Silâhtar bölükâtı erbaa ocakları, Dergâh-ı Ali kapucubaşıları, Cebeci, Topcu, Top arabacı ocakları ricalî, (esvab-ı divanî) leriyle, Topkapı Sarayından, Eyyüp türbesine kadar (Safbeste-i Selâm) olmak üzere sıralanırlardı.

Başına (şeb külâh) şeklinde iki ucu sivri (Som külâh) veya(yaldıztakke) denilen başlığı giyerdi. arkasına sarı kaftan beline som kemer takar bu kemerin alt ve üst kısımları siyah olurdu. Lâcivert şalvarkırmızı yemeni giyerdi.

(Resim: B. Anserini)

ALKIŞCIBAŞI

Başına Enderun sazende çavuşlarının giydiği som yaldız kenarları zülüflü yaldız takke giyerdi. Arkasına sarı kaftan giyer, som kemer takar. Bu sırmalı kemerin alt ve üst kenarları siyah olurdu.

Kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi. (Resim: B. Anserini)

KÖŞK OTURAKLARI

(H. 1183 de Bahçe-i Hassa da kâin köşk oturaklarına her gün ulûfe verilirdi. Cevdet tasnifi Saray No. 688) Çalışmalarına lüzum olmayan ağalar (oturaklığa) tayin edilirlerdi. Böylece köşk oturakları evvelce mensup oldukları vazifeninelbisesini terk ile başlarına muhtelif renklerde adî kavuk giyer, bunun üzerine beyaz destar sarılırdı. Oturaklar tekaüt ve emekli anlamında kullanılırdı. İçlerine beyaz entari, bellerine şal kuşak sarar, arkalarına muhtelif renklerde biniş, kırmızı şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi. Enderunamensup kimseler emekliye ayrıldıkları zaman, gümrük, tımar ve zeamet, mukataâlar vesaire gibi yerlerden aylıklarını alırlardı. (Resim: A. Costa)

Gılman-ı Hassa

Edirne saraylarından eski saray Kanunî Sultan Süleyman zamanında ve ondan sonra daha güzel bir şekle konmuş ve Gılmanı hassa denilen altı bin iç oğlanı bunların hizmetlerine verilmiş ve kendilerine mahsus divanhane has oda, büyük ve küçük odalarla hazine, kiler, seferli ve doğancı koğuşları yaptırılmıştır. Buradaki iç oğlan hizmetinden başka tahsil de görürler ve üç senede bir iç hizmetcilerinden eskileri İstanbuldaki yeni saraya veya kapıkule suvari bölüklerine nakledilirlerdi. (Osmanlı devletinin saray teşkilâtı - İ. Hakkı uzunçarşılı S. 12) Başına kırmızı keçe külâh, bunun üzerine beyaz içi pamuklu destar sarılır, içine mintan, üzerine baştan geçme sarı yelek, beline kemer kuşak, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi. arkalarına alt kısmı sarı üst kısmı yeşil, yaka ve kenarları kürk kaplıkaftan giyerlerdi.

(Bibly: Constantinopoli e Bisanzio)

LAHANACI ve BAMYACI KÜLÂHLI ESKİSİ

(Ata I, 178) (Lahanacı) ve (bamyacı) adıyla tesis eden iki suvari birliğinin talimlerine iştirak etmek üzere, bu birliğin şöhretlilerinden birini kendine üstad tanıyarak; şakirtliğe talip olanlara "Külahlı Eski" denirdi. Bağdat köşkü ile sofa ocâğına methal olan üçüncü kapıdan ağağıda, beşinci yeri tabir olunan sahanın ortasında dikili "kıztaşı" etrafında veya gülhanede, Beşiktaş sarayının çinili meydanında atlı olarak yaptığı bir çok talimlerde bir buçuk zıra tulünde, üç parmak kesafetinde mahrutî şekilli bir demir ki bu demir "tımarlı" tabir olunur, çok suratli bir şekilde her gün beşer onar defaya kadar toprağa saplarki her saplayışında karşısında bulunan "külâhlı Eski" tabir olunan ücretli hizmetkâr tapraktan çıkarıp ağasına teslim eder. külâhlı eskiler başlarına kırmızı sivri külah giyerler. İçlerine muhtelif renklerde çubuklu minTuan bunun üzerine yşil renkte tek taraflı yelek, bellerine sarı kuşak arkalarına kırmızı salta, bacaklarına dizden boğma lâcivert şalvar, ayaklarına kırmızı yemeni giyerlerdi. (Resim: G. Müller)

ULÛFECİ

Bölükât-ı erbaa tabir olunan ulûfeciyân-ı yemin ve yesar hademeleri uzun müddet ulûfecilik ettikten sonra ulûfeci başılığa nasbedilirlerdi, Hademeler saraya alınan acemiler olup daire-i humayun halkı sırasına girerlerdi. Hademelerin Arifî Paşanın mecmuayi tesavir-i Osmanî adlı eserinde resmi vardır. Bunlardan matbah-ı amireye verilenler sivri külâh has ahıra armudî külâh ulûfeciliğe ayrılanlar kırmızı börk giyerlerdi. Hademelerin temayüz edenlerine Hademe-i güzide, veya Hademe-i Tavanâ denir ve bunlara bahşış denilen hediye verilirdi. Hademelerden ihraz-ı rütbe edenler daire-i humayun bendegân-ı sırasına geçerler, ilimde tefeyyüz edenler ulûmu aliye ve edebiye uleması sırasına geçerler, ve eskilik maharetlerine göre Erkân-ı Devlet sırasında yer alırlardı.

Daire-i humayun halkının ulum-u maarifle terbiye ve adab-i insaniyet fünün ve maarife taallûk eden kanun ve kaidelerin tarif ve tefhim, cirit,

eğitim amaçlıdır.

tomak oyunları, Seyfü sinan denilen kılıç oyunları talim, nişan top, tüfenk ve fenni harp, (Ata - Tarihi enderun cilt I. Sa: 76) vesaire gibi bilgiler tahsili ve tatbiki mecburiyeti vardı. ciritbazlık ve tomakcılık da mahir üstadlar yetiştirdi. Bunların eskileri ulûfeciliknamiyle maaş tevziine memur edilirdi. Ulûfeci başına beyaz börk giyer, bunun altında dört parmak genişliğinde kırmızı bir parça ilâve edilir, içine mintan, beline yeşil kuşak, mavi şalvar, kırmızı yemeni, arkasına kısa kollu kırmızı kaftan giyerdi. (Resim: Antonio della Tolla).

KAFDANCI

Saraya alınan iç oğlanların Kafdancısı. Başlarına adî kavuk, İçlerine mintan, bellerine kuşak, bacaklarına lâcivert şalvar, ayaklarına kırmızı yemeni, arkalarına, kırmızı kaftan giyerlerdi. (Resim: Dr. Giulio Ferrario).

ÇİNGENE NEFERİ

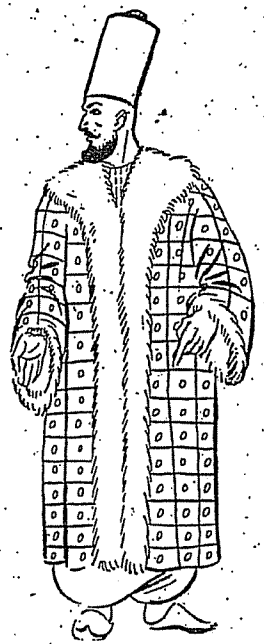
H. 1225 Senelerinde Hassa seksonlarının (Samsunları) nın ve (mirî ayu) ayılarını zincirlerini yapan sekiz nefer çingenenin vergiden muafiyetlerini mutazammın berat itasına dair bir telhis de mukayyettir. Mezkûr çingene neferleri saray cellatları gibi bostancı kisvesini lâbis idiler. Başlarına bostancı baratası, İçlerine beyaz, kolsuz mintan bunun üzerine sarı yelek, bellerine kırmızı kuşak sarar, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni, arkalarına önü açık, kolsuz, kırmızı bostancı saltası giyerdi. (Resim: Brendisi)

CELLÂT BAŞI

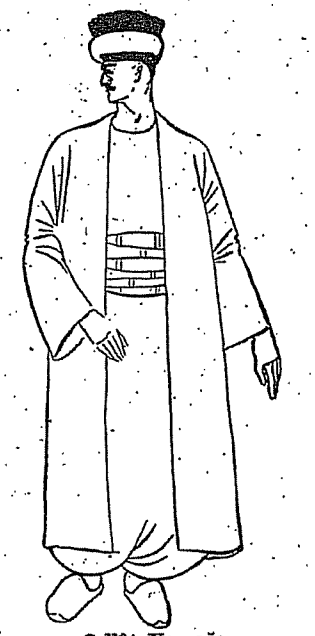
Çingenelerden seçilen cellatların amirlerine cellâtbaşı denirdi. Cellâtbaşı

Kafadancı Çingene Nferi Cellât Başı

Hastalar Ağası

Cellât Yamağı

başına keçe külâh üzerine bol, kırmızı bir fes giyer, fesin üzerine beyaz destar sarardı. Arkasına ekseri kırmızı çuhadan olmak üzere dar bir cüppe, içine çubuklu ve muhtelif renk kumaşlardan mintan veya entari, beline muhtelif renklerde kuşak sarardı. Cellâtlığa namzet kıpti veya çingeneler evvelâ cellâtbaşıya getirilir, cellâtlar meyanına dahil olmaları kendisinden rica edilirdi. Cellâtları cellâtbaşıdan tefrik eden başlarındaki başlıktır. Cellât başılar,öldürececkleri kimsenin başını ilk darbede kesebilen kimselerdi. Resimde görüldüğü üzere omuzlarından asılı olarak asmağa mahsus alet ve kesmeğe mahsus balta ve bıcak taşırdı. Başlarına dizden boğma, baldırları kendinden paçalıklı lâcivert çuhadan şalvar, ayaklarına kırmızı yemeni giyerlerdi.

(Resim: Arifî Paşa)

CELLÂT YAMAĞI

Çingeneler saraydan birini öldüreceği zaman Cellâtbaşıya yardım ederlerdi.

Başlarına siyah adî kavuk giyer, bunun üzerine beyaz sararlar beyaz mintan mor kuşak kahverengi kaftan, mavi şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi,

(Resim: Allom)

HASTALAR AĞASI

Beş, on Ak ağanın reisi olup hastaları, (Hasta Sedyesi) ile (Hastalar koğuşu) na nakledelerdi. Burada sargılar bulunur, ve bazen ameliyat da

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

yaparlardı. Burada kullanılan ilâçlar (Baldıran otu) (Pelin) (Basur hapı) (Öksürük hapı) (gül sirkesi) (Dam koruğu) (Pehlivan yakısı) (Sarı halile) (Hindistan cevizi) (kırk kilit otu) (At kuyruğu otu) (Kırımtartar) (Acı badem şurubu) (Kavun çekirdeği sübyesi) Keten tohumu lâpası) (Ulu avret yaprağı) (Baldıran otu) (Oğul otu) (Kavak merhemi) (Körükçü oğlu macunu) (Papatya) (Gülhatmi) (Kurşun Sirkesi) (Şap) (Ardıç katranı) (Çam soymuğu) (Lâden) (Yasemin çiçeği) (Gülbeşeker) (Menekşe şurubu) (Diyardun şurubu) (Nöbet şekeri) (Hardal) (yapışkan otu) (gelin feneri) (Badem yağı) (Isırgan tohumu) (Deve dikeni çiçeği) (Böğürtlen şürübu) (Demir hindi şurubu) (Kızılcık murabbaı) (Ekşi nar kabuğu) (Mayasıl otu) (Aksoğan) (Acı elma yağı) (Sinirli suyu) (Alabalık yağı) (Cıva merhemi) (Gelincik macunu) (Sülük) (Hacamat) (Nohut yakısı) (Şeftali çekirdeği (Sığır ödü) (Ardıç katranı) (Sasaklı kurtluca) (Merkep sütü) (Ardıç tohumu) (Deve yağı) (Saray kırmızı) (Kebabiye) (Kudret helvası) (Afyon) (Bengilik) (Semiz kabak) (Göztaşı) (yılancık taşı) (Sarı sabur) (Bergamot şekeri) (Karanfil yağı) (Biberine) (Lokman ruhu) (Melisa ruhu) (Kâfuru ruhu) (Günlük) (Bağrı kara) (Kısacık Mahmut) (Zerdeçal) (Kibermeni) (Udulkahar) (Terementi) (Kefe kimyonu) (Dardağan darısı) (Sülügen) (Kunduz kabuğu) (kaplumbağı yumurtası) (Misk-i arabî) (Çamsakızı) (Amber) (Amberi sâra) (Haşhaş tohumu) (Gül kurusu) (Saparma" (Ak mazı) v.s gibi ilâçlar vardı.

(Hastalar ağası) hilâl Şeklinde şepkülâh, içine minfan, göğsü ilikli beyaz kaftan, kırmızı kuşak, kirmızı şalvar, sarı mest papuç giyerdi.

Maiyetindeki (hastalar ağası eskileri) ağa gibi giyinip, şalvarları lâcivert yemenileri kırmızı renkte olurdu. (Resim: Giuseppe Antonelli)

ENDERUN-U HUMAYUN DIŞ AĞALARI

Saray teşkilâtına mensup olup, sarayın haricindeki işler ile ilgili müteaddit saray memuriyetleri vardı. Bunlar haricde bulundukları sırada saraya bağlıydılar vesaraydan aldikları emirlere göre hizmet ederlerdi.

Bu ağalıklara bazan sarayın içinde husûsî daireler tahsis edilmiş, sonradan yine saraya bağlı olmak üzere hariçde yerler temin edilmiştir.

Sarayda yetiştirilen acemiler bazan bir vazife ile harice çıkarılırlardi. Küçük ve büyük çıkmalar (Cülûs çıkmaları) nda çıkma ağalarının başına (çıkmabaşı) denirdi. (Aga-i babüssaade) denilen kapı ağası hadım ak ağalarından olup, yeni sarayın baş nazırı ve zabıtası ve babüsaadenin amiri idi. Milâdi 1772 senesinde (Kethüda-i hane-i sagir) namiyle ak ağaların bir memuriyeti vardı. Başbakanlık arşiylerinde Cevdet tasnifi saray kısmında, Sıra ihracı günü, (No. 169) Ser camekerlik (No. 179) Halvet vukuunda Padişahın gezdiği yerlere (Zukak) denilen (yelken bezleri) çekilmesi, ve Esban-ı has, esban-ı ağayan-ı enderun, (No. 108) harem-i humayun bekçilerine kışlık yağmurluk, lâpçin ves. itası (No. 148) Sermakiyân-ı hassa (Tavukçubaşı) ve Hassa buğdaycıbaşısı tarafından matbahı amireye verilen döğülmüş buğday, hububat ve saire(No. 665) Bayramlarda padişahı tebrike gelen Selâtini cengiziye tayinat verilmesi (No. 660) Bahçe-i hassada (kayıkhane-i kebir ocağı neferatına hattı humayunla ocaklık tayini, (No. 666) Sarayı-ı atik teberdan ağalığı hocaları (No. 698) İmam-ı evvel-i Şehriyarinin kışlık elbisesi hakkında (No. 699) Rikâb-ı humayun solaklarının (Tabanca Sorguçları) nın tamirine dair (solaklarbaşı) tarafından (No. 358) sarayda buz tevzii, buzların tedarik ve muhafazasına memur buzcubaşı (No. 378). Tavukcu başılığın ilgası ile bu vazifenin matbah-ı amire eminine tevdii. (No. 626) Pişgah-ı humayunda icra edilecek şenliklerde kullanılmak üzere imâl edilecek fişekler levazımı (No. 631) Eminönünde Has ahır mavnalarının yanaşmasına mâhsus iskele (No. 640) Velâdet-i humayun münasebetiyle saraylarda yapılan tezyinat ve bunlar için Şehremini marifetiyle vaki olan masarif (No. 659) yeni sarayda hasırcılar ocağı H. (No. 325) Dolap ocağı neferatı H. (No. 355) Üstadan-ı matbah-ı hasH. (No. 201) Saraylarda bulunan on kıt'a çifte ve altı kıt'a yekta yangın tulumbalarının tecdidi H.-(No. 206) Dergâh-ı alî bevvapları H. (No. 237) Hadaiki hassadaki değirmen ocağı H. (No. 684) Odalı (Solâkân) kethüdalarının ellerinde bulunan sorguçlar bir sene tamir ve bir tecdit olunması H. (No. 693) hekimbeşiya (Şal kaplı sincap) giydirilmesi H. (No. 738) Mimaran-ı hassa kâtibi H. (No. 777) Sadrazam nasbında icra olunan merasime dair (No. 770)

dairei humayuna ait bakırları hassa kalaycıbaşısı tarafından kalaylatılması hakkında. (No. 799) Büyük, küçük ekmekcibaşılarına, ser halkaciyân babüssaade ağası babalığı), ve Pişkeşciy-i humayuna çuha ve floreutin atlâs verilmesi H. (No. 806)

egitimacagdasliste.

İSTANBUL AĞASI

İstanbul ağası merasim günlerinde başına beyaz mücevveze, içine çaprast mintan beline şal kuşak, bacaklarına kırmızı çuha şalvar, ayaklarına sarı yemeni giyerdi. arkasına sarı çuha zeminli, yeşil kollu omuz ve kenarları kürk kaplı dört yanlı erkân kürkü giyerdi. (Resim: Ferriol)

SARAY-I ATİK AĞASI

(Topkapı Sarayı Arşivi No. E. 8954) On sekizinci Asırda Saray-ı atik ağası merasim günlerinde başına mücevveze giyer, İçine üzeri işlemeli mintan beline donluk şal sarar, kırmızı dökme şalvar, sarı yemeni, Arkasına kırmızı zeminli mevsim kürkü giyerdi. (Resim Valeri)

HASLAR KADISI

Padişahın bazı hükümlerini icraya memur haslar kadısı, Hicrî 900 senesinde Padişahın İstanbuldaki çayırlarının idaresi haslar kadısına verildi.

Burada çalışan Değirmenciler, Tırpancılar, tarakcıların başı olan haslar kadısı merasim günlerinde saraya geldiği zaman başına kalıp işi mücevveze giyer bunun altına fes giyilirdi. Arkasına sarı zemin üzerine işlemeli murassâ bir kürk giyer, İçine mintan, beline donluk sarar, kırmızı çakşır giyerdi. Çakşır bir nevi geniş bir dökme şalvardı. ayaklarına sarı yemeni giyerdi. (Resim: Giulis Ferrario)

İstanbul Ağası

Sarayı Atik Ağası

Miskci Başı

Pazar Başı

MİSKCİBAŞI

Saray Cevdet tasnifi No. 136) H. 1181 Senelerinde Miski anber, tarçın, karanfil gibi maddeleri Padişah namına tedarik ve ihzar eden miskcibaşı, başınakahverengi çubuklu kalafat giyer, bunun üzerine beyaz destar sarılırdı. İçine yeşil, üzeri çiçekli kumaşdan entarî giyer, beline renkli şal sarar, arkasına yaka ve kenarları siyah kürklü galibarda renginde çuha biniş bacaklarına kırmızı şalvar, ayaklarına sarı yemeni giyerlerdi. (Resim: Allom).

PAZAR BAŞI

(Saray, Cevdet tasnifi No. 192) H. 1208 Yeni saray Pazar başısı Sarayın masarifatının tedarikine memur idi. Galatasarayının pazar başısı ayrı idi. Pazar başı başına merasim günlerinde kırmızı bir fes giyer, bunun üzerine beyaz mücevveze giyilirdi. İçine murassâ çubuklu mintan beline donluk denilen gayet geniş üzeri muhtelif renkli ve çiçekli kuşağı sarar, arkasına lâcivert zeminli, yaka ve kenarları beyaz kürklü biniş, kırmızı şalvar sarı yemeni giyerdi. (Resim Preziosi)

BEYLERBEYİ veya MİRMİRAN

Vilâyetlerinidare amirleri olan Beylerbeyi, Eyaletlerdeki Beylerin nazırı olup merasim günlerinde başına beyazyusufi mücevveze giyer, içine işlemeli entari, beline şal kuşak, veya hindî lâhur şalı, arkasına sırma işlemeli samur kürk, kırmızı şalvarsarı yemeni giyerdi (Resim: Topkapı Sarayı Üçüncü Ahmet Kütüphanesi No. 3690)

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

KÂHYA EFENDİ

Kanunî Sultan Süleyman zamanında ihdas edilmişti. Sarayın müteferrik işlerine memurdu. Kanunî'nin ölümünden sonra saray teşkilâtında bu memuriyet lâğvedildi. Kâhya Efendi, merasim günlerinde başına kalıpsız kırmızı fes, bunun üzerine içi mukavvadan yapılmış beyaz mücevveze, içine mintan beline şal kuşak, bunun arasında hançer vardı. İçine giydiği mintanın rengi sarı olup, bunun üzerine giydiği kısa kollu kürklü cüppenin her iki yanından ağızları işlemeli olan mintanın kolları açıkta kalırdı. Arkasına kırmızı çuha zeminli kolsuz kürk, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi (Bibly: Constantinopoli)

SEBZEVATCI BAŞI

(Cevdet tasnifi Saray No. 188) H. 1222 Senesine ait bir telhisde sebzevatcı başının saraya ait sebzevatın mubayaasına memur edildiği görülmektedir. Sebzevatcıbaşı merasim günlerinde başına selimî mücevveze giyerler içlerine mintan, bellerine şal kuşak, kırmızı şalvar, sarı yemeni, arkasına yeşil kollu, mavi zeminli erkân kürkü giyerdi. (Resim: Konstantinopoli)

KİREÇÇİ BAŞI

(Cevdet tasnifi Saray No. 209). H. 1244 Bahçekapıda yaki kireççi başının odası vardı. Asakiri hassa muhafızlığına yazılmış bir buyrultuda bu oda hakkında hassa mimarının bir keşifnamesi merbuttur. Merasim günlerinde başına Selmî mücevveze giyer, İçine mintan, beline şal kuşak, kırmızı şalvar,

Kâhya Efendi

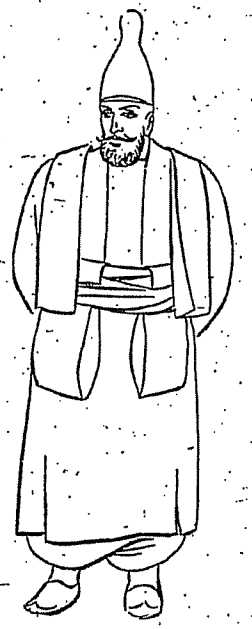
Beylerbeyı

Kireççi Başı

Sebzevatcı Başı

Kasap Başı

Sarı yemeni arkasına kırmızı kollu, sarı çuha zeminli erkân kürkü giyerdi. (Resim: Constantinopoli)

KASAP BAŞI

Sarayı humayun matbahları levazımından olan koyunların sayebanı (gölgecisi) manâsına gelen ve Eyübün üst tarafında rami çiftliği cıvarında bulunan saye ocağına mensup kasapların nazırıdır. Amirleri mutbak emini ve zabitleri bostancı başıdır. Sarayı humayun hademesinden sayılırdı. Bu ocakta pişirilen, çevirme kuzu, kırma kebapları meşhurdu. Ata. cilt I, sahife 309) kasap başı başına fes, bunun üzerine deve tüyü renginde armut şeklinde külâh içine üç etek entari, arkasına filarlı kaftan lâcivert şalvar, sarı yemeni giyerdi. (Resim: Pereziosi)

HASSA TACİRİ veya BAZİRGÂN-BAŞI

Hassa Taciri H. 972 senelerinde saraya mensup büyük ağalar olup uzak ve yakın memleketlere giderek devletin ticaret işleriyle meşgul olurlardı. (Tarihi Ata). Harem için lüzumlu olan kumaşları satın almağa memur olup babüssaade veya kızlar ağasının emrinde idi. (Hammer. cilt XVII. sahife 70)

Hassa Taciri veya Bazirgân başı adiyle tesmiye edilen kimse. Merasim günlerinde başına Selimî mücevveze, arkasına yaka ve kenarları samur kürklü kırmızı çuha zeminli biniş, içine entari, beline donluk denilen kuşağı sarar içinde bıçak taşırdı. kırmızı şalvar, bu şalvara ekli sarı mest papuç, giyerdi. (Resim: Alfio Grossi)

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

HASSA HARAÇ EMİNİ

Selâniki nin basılmamış nushasında darphaneden para getiren (hassa harç emini) namındaki memuriyetten bahsedilmektedir.nusha varak 14 sene 1225). Saraya öteberi tedarikine memur hassa harç Emini başına geniş beyaz destar sarar, içine entari, arkasına kolları yırtmaçlı vişne çürüğü kaftan, bacaklarına paçaları dar lâcivert veya mavi şalvar ayaklarına kırmızı yemeni giyerdi. (Resim: Antonio della Tolla)

SARAÇ-BAŞI

Merasim günlerinde üç peşli ve kapalı dolama ve çakşır giyerdi. (Esat efendi - Teşrifatı kadime). Saraç başı adî günlerde resimde görüldüğü üzere beyaz keçe külâh, bunun üzerine dilimler halinde içi pamuklu beyaz destar sarılır, bu başlığa saraç kisvesi de denirdi. İçine mintan, beline kuşak, arkasına yeşil kaftan, kırmızı çuhadan dökme şalvar, sarı yemeni giyerdi. (Resim: Alfio Grassi)

SARAÇLAR BAŞ HALİFESİ

(7 No. lu teşrifat defteri Kâmil Kepeci oğlu tasnifi) Saraçlar baş halifesi başına keçe külâh, bunun üzerine dilimli sarık veya dilimli kavuk denilen başlığı giyer, içine mintan, beline kuşak; kırmızı şalvar, sarı yemeni, arkasına mavi kaftan, veya biniş giyerlerdi. (Resim: C. Biseo)

Hassa Taciri

Hassa Harc Emini

Saraçlar Baş Halifesi

Saraç

SARAÇ

Saraçlar başlarına yeşil dilimli kavuk, bunun üzerine dilimli beyaz destar sararlar, içine beyaz mintan, beline kırmızı kuşak, arkasına yeşil kaftan, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni giyerdi. (Resim: Alfio Grassi)

KALAFATCILAR - KETHÜDASI

Saraya mensup kalafatcıların kethüdası, bunlar isimleriyle alâkası olmıyan diğer işlerle de meşgül olurlardı. Hicrî 100 senesinde kalafatcılar sarayın erzak işleriyle meşgul olurlardı. Kalafatcılar kethüdası başına dolma sarık sarar, bunun içine kırmızı keçe külâh giyerlerdi. İçine üç etek entari, beline şal kuşak sarılır, kolsuz hırka, üstüne uzun kollu kahverengi beynamaz abası giyer, kırmızı dökme şalvar, sarı yemeni giyerdi. (Resim: Constantinopoli)

HASSA BALIKHANESİ DALYANCISI

Cevdet tasnifi Saray No. 668 - Baş Bakanlık Ar. um. müd.) H. 1178 senesinde Hassa balıkhanesi dalyanlarında çalışan hassa balıkhanesi dalyancıları başlarına muhtelif renklerde adî kavuk giyer, bunun üzerine beyaz destar sarılır. İçlerine çubuklu entari, bellerine kuşak sarar, lâcivert şelvar, kırmızı yemeni, Arkalarına açık mor, deniz renginde adî çuha kaftan giyerlerdi. (Resim: B.Allom)

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

SARAY-I ATİK ÇAŞNİGİRİ

Eski saray çaşnigirane (Saray-ı atik çaşnigiri) denirdi. Başına kırmızı kaftan giyer, bunun üzerine beyaz destar sarılırdı. İçine mintan, üzerine mavi yakalı kırmızı kaftan, beline kuşak, bunun üzerine işlemeli bir peşkir taşırdı, lâcivert şalvar, yüksek ökçeli mest papuç giyerdi: (Resim: Valeri)

HATAP RUZNAMÇACISI

Cevset tasnifi Saray No. 164)

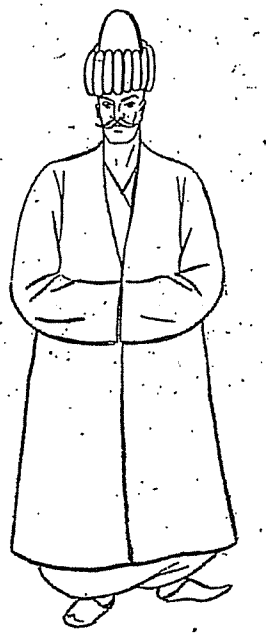
Hatap anbarları ruznamçacısı başına adî mor kalafat giyer, bunun etrafına beyaz destar sarılır, içine mintan, beline renkli kuşak arkasına mor çuha kaftan, bacaklarına lâcivert şalvar, ayaklarına kırmızı yemeni giyerlerdi. (Resim: Ferriol).

SER - KURENA

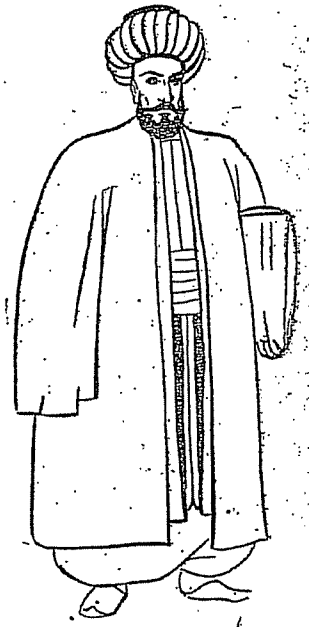
Başına kırmızı kavuk giyer, üzerine önüne yayılan sarı sarık sarılır, içine çubuklu entari giyer, beline kuşak sarar, bunun arasında hançer taşır, arkasına kol ve yanları beyaz kürülü, kırmızı zeminli (mevsim kürkü) giyerdi. Kırmızı şalvar sarı yemeni giyerdi. (Resim: Rafael)

HASSA MATARACISI

Başına açık mavi adî kavuk giyer, üzerine beyaz sarık sarar, arkasına göğsü kapalı açık mavi renkde kaftan giyer, beline kuşak sarar, lâciverd şalvar, kırmızı yemeni giyerdi. (Resim: Rafael)

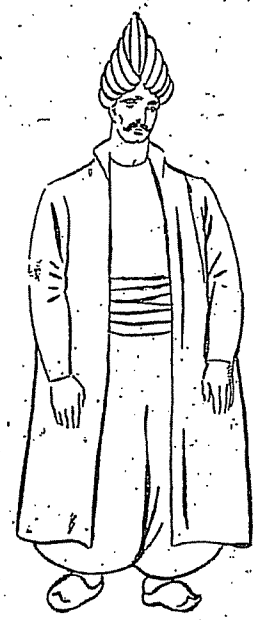
Saraç Başı

Kalafatcılar Kethüdası

Ser Kurena

Hassa Balıkhaneli Dalyancısı

HASSA PAPUÇÇUSU

Başlarına saraçlarınki gibi ortası beyaz dilimli, kenarları sarı dilimli kavuk giyerlerdi. İçlerine beyaz, mintan, bellerinesarı kuşak sarar, arkalarına sarı kaftan, mavi şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi.

Resim: Cotanacci)

BAB-I HUMAYUN YENİÇERİSİ

Yeni sarayın ilk tesislerinde yeniçeriler vasıtasiyle de muhafaza edilmiştir. Bazı kaynaklar yeniçerilerin sarayın bazı kısımlarında ikamet ettiklerini gösteriyorlar.

Chalcondil zeylinde bab-ı humayun kapısının yeniçeriler tarafından muhafaza edildiği kaydedilmektedir.

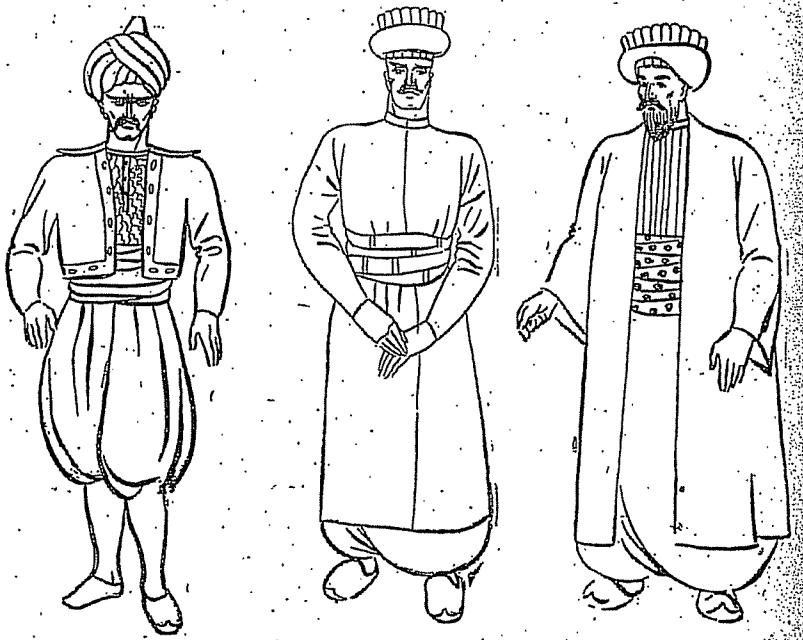
Roma'da (Vittorio Emanuele) kütüphanesindeki Constantinopoli adlı, eserde, Bab-ı humayuna memur yeniçerinin şekilde görülen resmi mevcuttur. Başında tepesi kırmızı üzeri çaprazvari sarılmış beyazsarık, içinde mintan, arkasında omuzları(deri omuzluklu) şalta vardır.. (Yeniçeri saltası) deriden yapılır ve üzerinde bakır ve diğer madenden pullar iliştirilir. Beline muhtelif renklerde kuşak sarar, dizden boğma şalvargiyer, ayaklarına kırmızı yemeni giyerdi. (Resim: Constantinopoli)

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

LÂLE USTASI

Lâle ustaları hususî surette yetiştirilirdi. Bahçe işleri bostancılara tahsis edildiği halde lâlecilik hususî bir sanat olmuştu. Lâle soğanının bin Rub'iye altınına alınıp satıldığı devirlerde (Dağıdil, Şehbanu, kadehizerrin, Fevvare-i bahar, Peyam-ı bahar, Dürrü beyza, Yakutrenk, Şafakgün, Cam-ı musaffa, Cam-ı safa, Neşvedan, Nurefşan, İbrahimî, Çerağ-ı aşk, füsün bahar, Mihr-i safa, Necmi safa, Camı-ı cem, Jalenisar, Mihriban, Sâgar-ı kehide, Tac-ı ezhar, Cam-ı şîkâr, Cam-ı cemşit, Firuz çemen, Femi Handan, Minay-ı garam, Dilbende, Piyale-i can, Mihriyar, Minay-ı visal, Peymane-i bahar, Ateşpare, Kavsi kuzah, Sineçâk, Külâh-ı rengin vesaire gibi daha bir çok lâle nevileri vardı. Lâle ustası başına kırmızı kavuk giyer, üzerine mor destar sarılır, kırmızı kaftan, beline mor puşî sarar, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni giyerdi.

(Resim: Ghiotti)

Bab-ı Hümayun Yeniçerisi — Lâle Bahçesi Ustası — Hatap Ruznamçacısı

KUBBE ALTI DERGÂH-I ÂLÎ

Vüzera sarayin dahilinde bulunduğu sıralarda, (Divan-ı humayun içtimaları) Enderunu humayunda, Dergâh-ı Âlî denilen, kubbe altında yapılırdı. Sonradan Bab-ı aliye intisap etmiş olan bir çok memuriyetler saray dahilinde toplanmıştı.

Padişahların da iştirâk ettikleri vezirlerin toplantı gününde hususî merasim yapılırdı. (Biti), Hüküm), (Ferman), (Misâl), (Tevki), (Yarlığ) (Nişan) (Alâmet-i Şerif) (Fetihname) (Ahitnâme) (Name-i humayun) (Berât) ve (Menşurlar) yazılırdı.

Bu hususda (İsmail hakkı Uzunçarşılının - Osmanlı devletinin saray teşkilâtı adlı eserinin 279 uncu sahifesinden itibaren ve yazılar hakkında da güzel sanatlarmecmuasında malûmat vardır.

Topkapı sarayı arşivlerinde kubbe altına ait aşağıda yazılı vesaik mevcuttur.

(Dergâh-ı alî atmacacıyânına ait No. D. 8460) Dergâh-ı âli Çavuşân ve ser çavuşanına dair No. E. 6150 - 11154 v.s.) (Dergâh-ı âli dolapcılarına dair No. E. 6604) (Dergâh-ı âli gediklilerine dair No. E. 5378) (Dergâh-ı âli kara kullukciyânına ait No. E. 2187) (No. D. 6163, 6738, 6746) (Dergâh-ı âli korucularına ve mütekaitlerine dair No. D. 6108, 6676, 6850, 9168) (Dergâh-ı âli müteferrikânına ait No. E. 3223) (Dergâh-ı âli müşahere horanına ait No. D. 9587 - 10008) (Dergâh-ı âli silâhtarlarına ait No. D. 3053, 8688) Dergâh-ı âli Peyklerine dair No. E. 942, 1357, 1556, 1728 v.s.) (Dergâh-ı âli solaklarına dair No. E. 8153, D. 9878) (Dergâh-ı tababinine ait No. D. 9705) (Dergâh-ı âli Beşeliyân, Levendan, Tabl, alem mehterleri ile Divanegân, gönüllüyân, sarıcalrına ait No. E. 5084, 5372, D. 5080) v.s.

KUBBE VÜZERASI

(Veziri evvel) den maada (Veziri sani) (Veziri salis) (Veziri rabî) (Veziri hamis) namlariyle dört Vezir vardı. Kanunî devrinden evvel Divan-ı humayunda kubbe altında toplanıp müzekere ettiklerinden bunlara kubbe veziri denilmiştir. Sadrazam ölür veya azledilirse (Veziri evvel). olurlardı. Padişahın bu mevkiye tensip ettiği kimseler de Sadrazamlığa tayin edilirlerdi. Vezirler ve tavabii sonrasan Bab-ı âliye intisap ettiler ve saray teşkilâtı ile bir alâkaları kalmadı.

BÜYÜK RUZNAMECİ

Büyük ruznameci adiyle anılan kimsenin vazifesi, Yeniçeri bölüklerine Padişahın huzurunda (bazen elçiler de bulunduğu halde) maaş dağıtılırken elinde tevzi defteriyle hocagân tarafından olan kapının önüne gelip, deftere ulûfe alacakları okur. Evvelâ Yeniçeri ocağının ulûfeleri verilir. Tamam olduğu gibi tekrar Yeniçeri efendisi), (kul kethudası) gelip etek öptükten sonra diğer ocaklar kâtipleri ve kethüdaları sırasına göre gelip ulufelerini (aylık-

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Büyük Ruznameci

Kubbe Vüzerası

larını) alırlardı. Bu tevzi esnasında (ruznamçei evvel) Deftardarin yanında bulunurdu. (EşatEfendi 73) (Ata; cilt I sahife 271.) (İsmail Hakkı Uzunçarşılı, kapıkulu ocakları. 420) Nimet Efendi kanunnamesi 17) Büyük ruznameci meresim günlerinde başına Selimî mücevveze, içine üç etek entari, beline şal kuşak sarar, bunun arasında bir bıçak taşır, kırmızı şalvar, sarı yemeni, arkasına kırmızı çuhadan dört yanlı erkân kürkü giyerdi. (Resim Constantinopoli)..

KÜÇÜK TEZKİRECİ

İlk ihdasında sarayda bulunan bu memuriyet sonradan Bab-ı aliye intikal etti. Küçük Tezkireci başına beyaz mücevveze, içine mintan, beline şal kuşak veya bindallıdonluk, bunun arasında bir bıçak taşırdı. Arkasına yeşil kollu bilekkısmı sarı, mavi çuha zeminli, omuz ve kenarları kürk kaplı, yanlı erkân kürkü, sarı yemeni ve ya dökme şalvar sarı mest papuç giyerdi. Resim: Konstantinopoli).

MÜHÜRDAR AĞA

Mühürdarlık Kanunî Sultan Süleyman zamanında sarayda ihdas esildi. (Mührü Humayun) un muhafazasına memurdu. Sonradan bu memuriyet Babaliye intikal etmiş, ve devletin mühürlerinin muhafazasına inhisar etmişti.

Merasim günlerinde başına yarım endaze boyunda içi mukavva dışı beyaz tülbent sarılarak yapılan, silindir şeklindeki ve üzeri kırmızı tapelikli mücev-

vezeyi giyerlerdi, bunun altına kırmızı, kalıpsız bir fes giyilir, usul üzere bunun bir kısmı başlığın arkasından çıkartılırdı. İçine muhtelif renklerde mintan beline kuşak sarar, kırmızı, şalvar, sarı yemeni, giydiği şalvara ekli sarı papuç giyerlerdi. (Resim: Giulio Ferrario)

KANUNCU EFENDİ

Kanunî Sultan Süleyman zamanında Enderunda ihdas edilen bu memuriyet sonra Bab-ı âli teşkilâtına bağlandı.

Kanunnaimelerin muhafazasına ve icrasına memur kanuncu efendi başına kırmızı horasanî kavuk giyer, bunun başa geçen kısmı yeşil olup, üzerine beyaz şeritlerle kafesî denilen şekiller yapılırdı. İçine çubuklu mintan) beline kırmızı kuşak sarar, arkasına kırmızı biniş giyerdi. Binişin kolları yırtmaçlı olup astarı sarı veya beyaz renktedir. yakasına sarı zırh çekildiği kırmızı çuhadandökme şalvar, sarı yemeni giyerdi. Mevsime göre arkasındaki binişin rengi değişirdi.

(Resim: M. Guer)

REİS EFENDİ

İlk ihdasında Sarayda bulunan bu memuriyet sonradan babıâliye intisap etti. Reis Efendi hariciye nazırı vazifesini görürdü. Ecnebi sefirlerle daima temasda idi. Başına mor renkde kafesî mücevveze giyerdi. Başlığın alt kısmı beyaz zeminli olup, üzerine kafesî şekilde sırma şerit dikilirdi. Kırmızı zemin üstüne sarı sırma işlemeli mintan dört kollu (veya dört yanlı) serasér kon-

Mühürdar Ağa

Küçük Tezkireci

eğitim amaçlıdır.

Müjdeci Başı

Reis Efendi

toş kürk giyerdi. Kumaşı morrenkdedir. Kol kısmları beyazdır. Beline (sevayı donluk) sarar, kırmızı çuhadan dökme şalvar, sarı yemeni giyerdi.

(Resim: Topkapı sarayı müzesi Üçüncü Ahmet kütüphanesi No. 3690).

MÜJDECİ BAŞI

Müjdeci başı sarayda Reis Efendinin maiyetinde bulunurdu. Sonradan da gündüzleri babalide bulunan müjdeci başı, geceleriSaraya dönerdi. Müjdeci başı merasim günlerinde başına kalıp işi mücevveze, sair günlerde başına kırmızı kalafat bunun üzerine resimde görüldüğü şekilde beyaz bir destar sarılır. Ayrıca siyah ve küçük bir tuğ takılırdı. İçine muhtelif renklerse mintan giyer beline kuşak sarardı. kırmızı çuhadan bol dökme şalvar, sarı yemeni, arkalarına içi sarı astarlı kolları yırmaçlı bir biniş giyerdi. (Resim: Brendisi)

CEBECİLER KÂTİBİ

Sarayın dış kısmı ve kubbe altının muhafazası için gerekli teşkilâtı ve malzemesinin hesaplarını tutan Cebeciler kâtibi, kırmızı adî kalafat giyer, üzerine beyaz tülbent sarılırdı. İçine beyaz üzerine işlemeli mintan beline renkli kuşak sararak, bunun arasında divit takımı taşır boynunda evrak çantası asılıdır. Bacaklarına lâcivert şalvar, ayaklarına kırmızı yemeni, arkasına kaftan giyerdi. (Resim: Constantinopoli)

DERGÂH-I ALİ CEBECİSİ

Sarayın dış kısımlarının muhafızı, ve sair günlerde, kubbe altı ve civarının muhafazasına memur (Dergâh-ı alî cebecisi) veya (Hassa cebecisi)

Başına kırmızı fes üzerine (cebeci kavuğu) giyer. Cebeci kavuğu altı yuvarlak, yarı yumurta şeklinde ve yanlamasına sarılmış beyaz açık renk bir sarıkla vebunun altına pamuklu bir kısımla tepesine de yeşil ve kenarı oluklu bir tepelik ilâvesiyle yapılan, resimse görüldüğü şekilse bir başlıkdı.

Arkalarına mavi veya lâcivert renkde (üç peşli kapanica) giyerler, eteklerinin uçlarını bellerine sardıkları donluk kuşağa iliştirirlerdi. kapanicanın yakaları elbisenin rengine uygun bir renkte olurdu. Belinde bıçak taşır, içlerine mintan bunun üzerine (arkalık) giyerler, dizden boğma dar şalvar, üzeri çaprazvari deri ile süslendirilmiş kırmızı çuhadan paçalik takarlardı. Ayaklarına kırmızı yemeni giyerlerdi. (Resim Topkapı sarayı müzesi, Üçüncü Ahmet kütüphanesi No. 3690)

VEZİR TATAR AĞASI

Yeniçeri ocaklarındaki tatarların amirine (Tatar oda başı) ve ocak baş tatarları) denirdi, bunlar yeniçeri birliklerinde, tatarların amirleri idiler.

Vezirin yanında bulunan Tatarladın reisine (Vezir Tatar ağası) denirdi. Bunlar mütacel işleri bir yerden bir yere götürerek posta vazifesini görürlerdi. Vezir bir yere gideceği zaman ocak baş tatarı tatarlariyle Sadrazaman bulunduğu yere giderdi. İçlerinde Bağdattan İstanbula bir haftada gelenleri vardı Vezir tatar ağası başına kuzu derisi kavuk giyer, içine açık renk

Dergâh-ı Âlî Cebecisi

Cebeciler Kâtibi

Kanuncu Efendi

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Karakulak Ağa

Posta Tatarı

mintan, üzerine yeşil yelek, beline kuşak sarar, sırma işlemeli lâcibert şalvar sarı yemeni, arkasına beyaz çepken, veya kürk (Tatar - hırkası) bunun üzerine dar kolluk kırmızı çuhadan göğsü sırma olâmetli (Tatar şemsesi) giyerlerdi. (Mahmut Şevket Paşa)

POSTA TATARI

Kubbe altı içtimalarında ve Dergâh-ı Alide verilen emirlerin infazında kullanılan posta tatarları enderunda vazife alırlardı. İstanbulda ocak baş tatarının maiyetinde her yere çabuk gitmeleriyle maruf tatarlar vardı. Bunların başlıca vazifeleri postalık etmekti. Vezifesini gayet sür'atle ifa ederler. Ağalarına fevkâlâde hürmet gösterirlerdi. Posta tatarları başlarına kuzu derisinden ve tepesi sarı çuhadan kalpak, İçlerine mintan, bunun üzerine iki şemseli (karşılıklı sırma işlemeli) yeşil veya mavi renkde kaput giyerlerdi. Bu elbiseye kaput denirdi. Bellerine renkli kuşak sararlar, arasına piştav ve bıçak yerleştirirlerdi. Posta tatarları arkalarına kırmızı kadifeden salta denilen bir nevi caket giyerlerdi. Bu saltanın kenarı ya sırma işlemeli olur, veya resimdeki gibi kürklü olurdu. dizden bozma (elifi şalvar), veya (tatar şalvarı) bunun altına sarı paçalık takar, ayaklarına kırmızı yemeni giyerlerdi. (Resim: Arifi Papa).

DERGÂH-I ALİ ÇAVUŞLARI

Sarayın bostancılar zümresine dahil olan çavuşlar (800) kadar olup, ilk

ikisi sarayı muhafaza edip, içlerinde 40 tanesi harem içindeki posta işlerine memur olup kızlar ağası emrinde Dergâh-ı Alide bulunurlardı. Bayramlarda Padişahı camiye kötürmek için yapılan teşrifatta çavuşlar çavuşbaşı solaklar rikâbı humayun ağalariyle birlikte hazır bulunurlar. Camide padişahın gelmesiyle de iki sıralı oldukları halde alkışlarlardı. Bayramlaşılacağı zamanda (kubbeyi humayun kapısı) na çavuşbaşı ağalar, kapıcılar kethüdasiyle birlikte âsalarını yere dikerlerdi. Adî günlerde başlarına beyaz keçe külâh, etrafına beyaz destar sararlar, içlerine (üç peşli bindallı entari) giyer, üzerine yeşil kaftan, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerlerdi. (Resim: Constantinopoli)

KARAKULAK AĞA

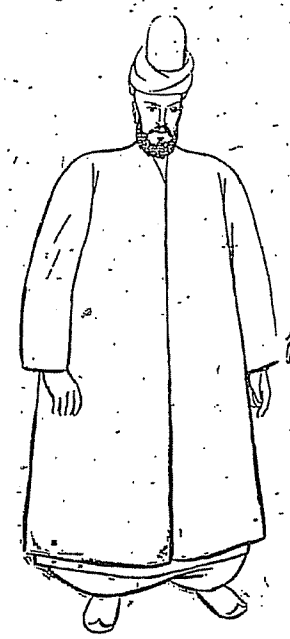
Yeniçeri ağalarından (Dergâh-ı âli karakulak ağası) kubbe altında bulunurdu. Karakulak, çakala benziyen bir hayvan olup Osmanlılarda (emir çavuşu habercisi) demekti. (D'chssonC. 7fasıl 2kısım 8) Karakulaklar evvelâ muhaberat işlerinde kullanıldı. Menzil atları üzerindeki at sürücülerine de karakulak denirdi. Bostancı karakulakları ayrıdır. Karakulaklar, ulak denilen postaların önünde giderler, posta geldiğini bağırarak haber verirlerdi. Karakulak ağa ile Vezir karakulağı Padişah ile Sadrazam arasında postacılık vazifesi görürlerdi. Karakulak ağa başına oturak kavuk,, içine mintan, beline şal kuşak, kırmızı şalvar, sarı yemeni, arkasına kırmızı çuha kaftan giyerdi. (İrade-i Seniye) leri karakulak ağa götürürdü. (Resim: Allom)

AĞA KARAKULAĞI

Yeniçerilerin Dergâh-ı alî içtimalarında bulunmaka üzere (Ağa karakula-

Divittar-Ağa

Dergâh-ı Âli Çavuşu

Ağa Korkulağı

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Divittar Ağa Gulâmı

Haftadan Ağası

ğı) ve (Karakulak ağa) namlarında iki zabitleri kubbe altında bulunurlardı.

Ağa karakulağı başına oturak kavuk giyerdi. Bu başlık içi pamuk dolu büyük bir başlıktır. (D'Ohsson C. 7 fasıl 2 kısım 8) Üzerine bir kat ince tülbend sarılarak dikilirdi. Yangınları saraya koşarak kızlar ağası yoliyle hükümdara bildirirdi. Ağa karakulağı içine mintan, beline şal kuşak sarar, kırmızı şalvar, sarı yemeni, ve yeşil kaftan giyerdi.

DİVİTTAR AĞA

Kubbe altında en iyi Hattatlar bulunur, bunların eskilerine (Divittar ağa) denirdi. Bu ağa bütün işlere nezaret eder. yazısı gayet güzel olan divittar ağa belindeki kuşağında muhtelif divit takımları bulundururdu. Sair günlerde başına kâtibî kavuk, merasim günlerinde kırmızı fes, bunun üzerine beyaz mücevveze giyerdi. İçine mavi ve kırmızı çubuklu entari giyer arkasına yeşil çuhadan kolları yırtmaçlı biniş, kırmızı dökme şalvar, sarı yemeni giyerlerdi. Resim: (Jean Auberson)

DİVİTTAR AĞA GULAMI

Diviitar ağa gulamı. Divittar ağaya lüzumlu kâğıdı, divit ve saireyi vaktinde tedarik etmeğe, ve kubbe altında verilen hükümlerin bir an evvel husuline memurdu. Buvazifeye yazısı güzel olan kimseler seçilirdi. Divittar ağa gulamı başına mor renkde adî kalafat giyer, bunun üzerine, turuncu destar sarılırdı. İçlerine mintan bellerine kuşak sarar, arkalarına yeşil salta bacakla-

rına mavi dizden boğma şalvar bacakları çıplak kalarak ayaklarına kırmızı yemeni giyerdi. (Resim: Franken)

TEŞRİFAT HALİFESİ

Fatih zamanında ihdas edilen bu memuriyet sarayda vazifeli idi.

Teşrifat Halifesi, teşrifatçı Efendi olup, dört kollu kaftan ve bıçak (hil'atların) tevziine memur idiler. Teşrifat halifeleri teşrifatcı olduklarının âlâmeti olarak başlarına giydikleri Horasanî başlığın kâfesi kısmında önde birer parmak genişliğinde sırma âlameti farikaları vardır. Arkalarına mevsim kürkü içlerine entari, beline şal kuşak, kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerlerdi.

(Resim: Müşir Arifî Paşa)

TEŞRİFAT HALİFESİ ESKİSİ

Eski, Sarayın ilk tezyinat işlerine memur teşrifat halifesi isimli eskisi olu mor renkte içi pamuk dolu kafesî kalafat giyer, bunun alt kısmına beyaz zemin üstüne sırma kafesî dikilirdi. İçlerine muhtelif renklerde entari, beline şal kuşak sarar, lâcivert şalvar, kırmızı yemeni giyerdi. Arkasına mor renkde, yırtmaçsız geniş kollu bir biniş giyilirdi. (Resim: Arifî Paşa)

KAFTAN AĞASI

Sadrazam ve diğer Vezirlerin kubbe altındaki dairelerinde muteber gedikli ağavattan kaftancı ağası namiyle bir zabit bulunup merasim günlerinde giyilecek elbiseleri hıfzederlerdi. Kaftan ağası başına mor başlık giyer bunun

Teşrifat Halifesi

Teşrifat Halifesi Eskisi

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Sır Kâtibi

Musandıracı Başı

etrafına beyaz sarık sarılırdı. Beyaz sarığa alâmet olmak üzere arka kısmından bir kısmını sarkıtırdı. İçlerineaçık mavi zeminli üzeri sarı benekli entari, beline kırmızı üzerine sarı çizgili kuşak, arkasına hırka ,üstüne kırmızı çuha biniş giyerdi. Binişin altına mevsime göre (kaftan kürkü) giyerdi. kırmızı çuhadan dökme şalvar, sarı yemeni, veya şalvara ekli sarı mest papuç giyerlerdi.

(Resim: Arifî Paşa)

MUSANDIRACI BAŞI

(Dergâh-ı âli Musandıracı başısı). Kübbe altının temizlik işlerine memurdu. Musandıracı başılık Fatih zamanında ihdas edilmiş o zamanki vazifeleri saraydaki nöbet işleri hakkında darüssaade ağasına malûmat vermekti. Musandıracı başı yeniçerilerin simit sarığına benzer başına beyaz destardan burma sarık sarar, içine entari, beline kemer kuşak, arkasına kısa kollu, şal filarla bir kepenek, kısa kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi.

(Resim: Konstantinopoli)

SİR KÂTİBİ

(Padişahın sır kâtipliği) ni bir müddet hazine yazıcıları yapmışlar, sonra sır kâtipleri başlıca memuriyet olmuş, Dergâh-ı alîde bulunmuşlar ve nihayet lağv edilmiştir. Bir müddet de sır kâtibi baş çuhadarın muavini isede bu rütbeye memur olanlar serairi saltanatı seniyeye vakıf olmaları cihetiyle heman ekserisi mabeyincilerden muteber olurlardı. (Ata.1, 200). Bunlar hanei hassanın okur yazar tecrübe görmüş zevattan intihap olunurken sonradan hazine baş kâtibi müstaitlerinden de bu vazifeye gelenler olmuştur. vazifesi telhisatı adiyenin huzuru humayunda mührünü açmak içindekileri mütalâa ettikten sonra cevapları Haseki ağa ve koz bekcileriyle vesair alâkalı memurlarlar babıaliye göndermekte. (Ata I, 201). Adi günlerde sır kâtibi yamaklarına benzer bir şekilde giyinir Divanda başına Seljmî mücevveze, arkasına divan kürkü, içine çiçekli Bursa kumaşından üç peşli entari, beline şal kuşak sarar, arasında bir divit takımı bulunurdu. kırmızı şalvar, sarı yemeni giyerdi.

(Resim: Dr. Giulio Ferrario)

SIR KÂTİBİ YAMAĞI

Bir müddet kubbe altında bulunan sır kâtiplerin yamağı ki sonradan bu memuriyet hazine yazıcılariyle koğuş istidatlılarına mahsus bir memuriyet oldu. Bu memuriyetin sonradan üç koğuş ağaları okur yazarlarına verilmesi saray an'anelerinden addedildi. (Ata I 176). Sır kâtibinin vazifeleri, Padişaha mahsus yazı takımı levazımını hazırlamak, kamış kelemleri açmak, Padişahın her gittiği yere beraber gidip, yedinde mürekkep, kâğıt ve kalem bulundururdu. Saraya ait mühim işleri bu zat bildiğinden kendisine bu isim verilmişti. Sır kâtibinin diğer işlerinden biri de, kendisi vasıtasiyle Padişaha verilen arzuhalleri İskemleci başı vasıtasiyle sahiplerine iade etmekti.

Başına giydiği kâtibî kavuğun üzerinde görüldüğü gibi içine batmış bir takım deliklerle tezyin edilmişti. Bu kısımın üzerine beyaz bir destar sarılırdı. Bu sarığın ön kısmı dar olup, üstünde bir alâmet bulunurdu. Başlığa (oyuldu

Sır Kâtibi Yamağı

Enderun Çavuş Ağası

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Tevkii Efendi Paşa Kâtibi Sadrazam Çantacısı

kavuk) denildiği de vakidir. Arkalarına kırmızı çuhadan kürk yakalı kontoş içlerine önü kapalı üç peşli entari, kırmızı dökme şalvar, sarı yemeni giyerdi. (Resim: Topkapı Sarayı Müzesi Üçüncü Ahmet kütüphanesi 3690).

ENDERUN ÇAVUŞ AĞASI

Bunlara (ağayanı Enderun) veya (İç ağaları) denirdi. Enderun ağaları başlarına kalafat ve yaldız takke giyerlerdi. arkalarına som sırmadan mamûl (ağır kaftan) giyerlerdi. Kubbe altında bulunan çavuş ağaları gümüşü renkde kavuk giyerler, bunun üzerine beyaz renkde sarık sararlardı. arkalarına giydikleri ağır kaftanın yakası iliklenir, ve kol ağızları resimde görüldüğü üzere iç taraflarına yırmaçlı kapaklar konurdu. kırmızı dökme şalvar, sarı mest papuç giyerlerdi. (Topkapı sarayı Müzesi, Üçüncü Ahmet kütüphanesi No. 3690)

TEVKİİ EFENDİ

Berat ve fermanlardaki nişanei Padişahiye (Aramağa) (Tevkiî) denirdi. Dergâh-ı âlide bu nişaneyi çeken Enderun ağasına (Tevkiî Efendi) denirdi.

Başına kafesî mor Horasanî giyer, arkasına mavi biniş, içine entari, beline şal kuşak sarar, kırmızı dökme şalvar, sarı yemeni giyerdi. (Resim: Dr. Giulio Ferrario)

KUBBE VÜZERASI KÂTİBİ veya PAŞA KÂTİBİ

"Paşa kâtibi" adiyle Sadrazam maiyetindeki kâtib başına renkli ve üzeri

oyuklu başlık giyer, bunun üzerine renkli puşî sarardı. İçine renkli mintan beline şal sarar, seferde bunun arasında tabanca ve bıçak omuzunda deri çanta taşır, bunun kenarına bir divit takımı asılı bulunurdu. arkasına kırmızı çuhadan geniş kollu kaftan giyer, buna kürk yakalık takılırdı. Lâcivert şalvar, sarı yemeni giyerlerdi. (Resim: Choisy)

SADRAZAM ÇANTACISI

(Sadrazam Çantacısı) başına merasim mücevvezalerinden daha kısa, kırmızı zeminli üzeri sarı iplik işlemeli, silindir şeklindeki başlığı giyerlerdi Bu çantacıların zülüflü olanları Saraya mensup olup sefere çıkılacağı, veya bir yerden diğer bir bir yere gidileceği zaman Sadarete mahsus çantayı sol omuzunda taşırdı. Sadrazam çantacısı çantayı sol omuzunda taşırdı, bu çanta heybe şeklinde olup üzeri işlemelidir. Orta kısmı ve kenarları üç kısımdan ibarettir. mühim olan eşya öndeki göze konur Sadrazam çantacısı da yürürkeneliyle bu kısmı tutardı. İçlerine mintan, bunun üzerine muhtelif çiçekli ve dallı kumaşlardan kaftan giyer, beline (donluk) denilen geniş kuşağı sarardı. Donluk uzun ve geniş bir kuşaktır. Bele sarıldığı zaman mühimce bir yer kapardı. kırmızı şalvar. sarı veya kırmızı yemeni giyerdi. Resim: D' Ohsson)

KUBBE VÜZERASI ŞATIRI

Kubbe altı şatırı (Vezirin şatırı idi.) Kubbe vüzerası şatırı denilenşatır, kubbe altının hariç ile olan münasebetlerinde muhabir olarak kullanılırd. kubbe vüzerası şatırı başına kırmızı adî kavuk giyerek, bunun üzerine, önü kâtibi

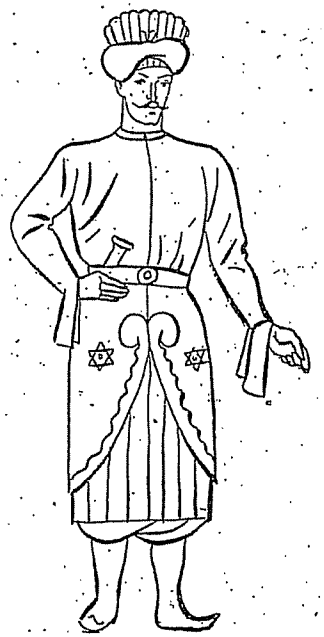

Kubbe Vüzerası Şatırı

Vezir İç Oğlanı Başçavuşu

eğitmag.com.tr

Sadrazam Şatırı

Vezir Tercümanı

destarabenzer ilâveli beyaz sarık sararlardı. İçlerine mintan giyerek, bunun üzerine sarı renkde kaftan giyerlerdi. Kaftanın göğsü iliklidir. bellerine kırmızı kuşak sarar, mavi, şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi. Resim: Proziosi)

VEZİR İÇ OĞLAN BAŞÇAVUŞU

Evvelce kubbe altında bulunan Vezir iç oğlan başçavuşu mehterhane takımlarını da idare ederdi. Elinde üzeri küçük çıngıraklarla yapılmış çevkân vardır. Bunu aşağı yukarı sallamak suretiyle mehterhaneye usul gösterirdi. Başına adî çubuklu kaftan giyer beline (suranî) denilen som kemer kuşak takar, arkasına alâ sevayi kafdan giyerdi. Bu kaftan parlâk ve üzeri işlemelidir. göğsü tamamen kapalı ve iliklidir. bacaklarına kırmızı çuhadan dökme şalvar, ayaklarına sârı yemeni giyerdi. Müşir Arifî Paşanın mecmuayı Kıyafetnameyi Osmanî adlı eserinde Vezir iç oğlan başçavuşunun mehterhaneyi nasıl idare ettiğini gösterir levha vardır. Resim: Arifî Paşa)

SADRAZAM ŞATIRI

Sadrazam şatırı adî renkde yeşil kâftan, bunun üzerine beyaz destar sarardı. İçine muhtelif renklerde mintan, üzerine bir çizgisi kırmızı diğer yolu beyaz kumaşdan yapılmış entari giyer, arkasına kırmızı, etekleri süslü kapanica giyerdi. Kapanicanın yakası kapalı olup, kolları dar ve uçlarından birer parça sarkıktır. Beline kemer kuşak. veya (somkemer) denilen kuşağı takardı. Bu kuşağın önünde sarı maden den bir tokası vardır, diğer kısmı deri-

den yapılır. Bunun arasında küçük bir hançer taşırdı. Arkasına giydiği kapanicanın eteklerinin birinci çizgisi kırmızı, uçları çentikli ikinci sırası yeşil renklerdedir. her iki taraftaki altı köşeli yıldızlar da kırmızı renkdedir. kırmızı sarı şalvar, ayaklarına bu şalvara ekli sarı çizma giyerdi. (Resim: Max - Tilke)

VEZİR TERCÜMANI

Kanunî Sultan Selim zamanına kadar Sarayda, sonra Babıâliye intisap eden Vezirin dış memleketlerle olan temaslarında tercumanlık vazifesini gören hususî memuriyete (Vezir tercümanı) namı verilmişti. Kendisi ayni zamanda Babıaâli tercümanlarınsan olan bu kimse başına siyah kuzu derisinden kalpak İçine muhtelif renklerde entari, beline kuşak sarar, arkasına mevsime göre geniş kollu bir biniş giyerdi. Vezir tercümanının boynunda hususî bir yerinde alâmet bulunurdu. kırmızı çuhadan dökme şalvar sarı yemeni veya bacaklarına giydikleri şalvara ekli sarı mest papuç giyerlerdi.

(Resim: Müşir Arifî Paşa)

RİCAL ITBÂİSİ

Saray ağayatının hademeleri olan rical ıtbâileri başlarına fesrengi adî kavuk giyerler, bunun üzerine beyaz destar sarılırdı. Arkalarına kol ağızları yırtmaçlı, yaka ve göğsü kapalı üç peşli kafdan giyerler, bellerine geniş sarı renkde fermayiş sarar, elinde peşkir taşır, kırmızı dökme şalvar, sari yemeni giyerlerdi. (Resim: Topkapı Sarayı müzesi Üçüncü Ahmet kütüphanesi no 3690)

Ritaı ıtbaisi

Hassa Tercümanı

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Vezir Baş Tepdil Ağa Hassa Tercümanı Yamağı Tepdil Ağa

HASSA TERCÜMANI veya DİVANI HUMAYUN TERCÜMANI

Bu memuriyet sonradan Babıâliye nakledilerek ismine (Babıâli tercümanı) denildi. Başlarına kırmızı tepelikli, kenarları siyah kuzu derisi kalpak giyer, arkasına yaka ve kenarları kahverengi samur kürk, eflâtun veya mor çuha zeminli kolları resimde görüldüğü tarzda biçilmiş ve iç ağızları kürktür. kırmızı çuha dökme şalvar, ayaklarına şalvara ekli sarı mest papuç giyerlerdi. İçlerine muhtelif renklerde mintan, bellerine şal kuşak sararlardı.

(Resim Müşir Arifî Paşa)

HASSA TERCÜMAN YAMAĞI

Tercüman yamağı başına mor renkde adî kalafat giyerek, bunun üzerine beyaz destar sarılırdı. tercüme işlerinde yardım ederlerdi. Bunların arasında diğer tercümanların bilmedikleri lisanlara vakıf olanlar da vardı. İçlerine entari, bunun üzerine bir yolu yeşil bir yolu sarı çubuklu kafdan giyerler, bellerine alacalı kuşak sararlar, mavi şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi.

(Resim: Dr. Giulio Ferrario)

VEZİR BAŞ TEPDİLİ AĞA

Vezir baştepdili ağaya (Baş ağa) da denirdi. her vezirin dairesinde doğruluklariyle tanınmış birer (tepdil ağa) bulunurdu. Tepdil ağaların en kıdemlisine (Baştepdil ağa) denirdi. Tepdiller şehirde kol gezerek hükûmetin koyduğu narha esnafın riayet edip etmediklerine bakarlar, gizli işleri bunlar takip ederlerdi. Baştepdil ağa kola çıktığı zaman tenbihlerine aykırı hareket eden esnafı cezalandırırdı. Arkasına yeşil çuhadan Diyaribeki setresi veya

kolları yırtmaçlı bir beynamaz abası, içine mintan, beline muhtelif renklerde pusî denilen geniş kuşağı sarardi. Bunun arasında bıçak ve cezalandırılacak esnaf vesaireyi döğmek için bir de kamçı taşırdı. Lâcivert çuhadan dökme şalvar, sarı yemeni giyerdi. Başına yeşil çuhadan uzunca ön tarafı köşeli, ve alt kısmı boz kuzu derisinden kalpak giyerdi. Giydikleri binişin altına, halep şetarisinden birer (altlık) giyerlerdi. (Resim: Şevket Paşa)

TEPDİL AĞA

Kubbe altında Vezir dairelerinde birer tepdil ağa, bunların maiyetlerinde de tepdil memurları bulunurdu. Tepdil ağaları, vezir baş tepdili ağa ile, veya tepdil memurlarından dört veya altı tanesini alarak çarşı ve pazarlarda, kol gezerdi. konulan narha esnafın riayet edip etmediklerini kontrol ederdi. Tepdil ağalar ayni zamanda gizli teşkilat işlerine mensup idiler. Başlarına vezir baştebdilağanınkine benzer yeşil, üstüvane şeklinde, ve tepesi köşeli bir başlık giyer, bunun alt kısmına siyah kuzu derisinden bir kenarlık takarlardı. Tepdil ağalar arkasına kırmızı çuhadan geniş ve yırtmaçlı kollu bir beynamaz abası, içine mintan, beline şal kuşak sarar, gizli işleri takibe çıktıkları zaman muhtelif kıyafetlere girerlerdi. Hususî kıyafetlerini lâbis oldukları zaman kırmızı şalvar, sarı yemni giyerlerdi. (Resim: Anzio).

Teftiş kasdiyle Padişahlar da tepdil giyerlerdi. Bu esnada tebdillerde kendisine refakat ederlerdi. Padişahların tepdil gezmesi, muhtelif kıyafetlere girmek suretiyle olurdu. Kanunî Sultan Süleyman sipahi elbisesi giyerek tepdil gezerdi. (Âli basılmamış nüsha varak96, 97) İkinci Ahmet mevlevî şeyhi kıyafetiyle (Silâhtar Tarihi C. 2 S. 640) İkinci Ahmedin elinde tesbih vardı. kıyafetiyle (Silâhtar Tarihi C. 2 S. 640) İkinci Ahmedin elinde tesbih vardı. boynunda rida (şal) arkasınad hırkasiyle, yanındaki çuhadar, Silâhtar, rikâbdar ağaları Hacı Bektaş köçekleri kıyafetinde idiler. İkinci Osmanın Bostancı kıyafeti ile tepdil gezdiği (fezleke, kâtip çelebi C. 2. S. 9) Üçüncü Mustafanın tepdil Hasekisi kıyafeti ile gezdiği (Vekayi-i Sultani-î Tarih-i nakşî,

Birinci Abdülhamit Şeriflere mahsus, kıyafetleriyle (İsmail Hakkı Uzunçarşılı Osmanlı devletinin saray taşkilatı S: 60) Üçüncü Selim Delilbaşı kıyafetiyle, ve kalyoncu zaim kıyafetleriyle, (Vekayinâme, No. 58. S. 62 Tarih Enc.). Üçüncü Selim tepdil-i kıyafentinde Paşalı kavuğu giyerdi.

TEPDİL ESKİSİ

Eski ve emniyetli tepdillere (Tepdil eskisi) denirdi. Kubbe altı ve ayak divanlarında bulunur, muhtelif kıyafetlerle şehirde kol gezerdi. Resimdeki tepdil eskisi başına siyah kuzu derisinden bir başlık giyerdi. İçine çubuklu mintan beline şal kuşak, arkasında siyah kaftan vardır. kırmızı yemeni, lâcivert şalvar giymiştir. (Resim: Constantinopoli)

DERGÂH-I ÂLİ SALMASI veya (Çarşı Salması)

Başlarına kuzu derisinden resimde görüldüğü üzere bir başlık giyerler bunun tepesi yeşil olurve içine ayrıca bir fes giyerlerdi. İçine mintan beline donluk denilen geniş bir kuşak sarar, bunun arasında bıçak ve tabanca taşırdı. Ayrıca belinde bir kılıç vardı. Arkasına gayet geniş kollu ve kol ağızları yırtmaçlı berberî kaftan denilen kırmızı çuhadan şemseli bir kaftan giyerlerdi Bunun altına beyaz bir astar iliştirilirdi. Çarşı salmaları lâcivert çuhadan dar şalvar, kırmızı çizme giyerlerdi. ellerinde asâ taşırlardı. (Resim: Topkapı Sarayı Müzesi, Üçüncü Ahmet Kütüphanesi No. 3690)

SALMA ÇUHADARI

Kol gezdiği zaman yanına bir kaç çarşı salması alırdı. Yeniçeri tepdil-

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

lerinden olan (Salma çuhadarı) ve efradına (Salma tepdil askeri) adı verilmişdi. gece gündüz muhtelif kıyafetlere girip her işe saldırdıklarından bu isim verilmiştir., kışlalarında bulundukları zaman tepesi yeşil, çuha etrafı kuzu derisi kalpak, arkalarına önü şemseli berberî, kolları yırtmaçlı kırmızı çuha, hususî kaftan, içlerine mavi beyaz veya kırmızı beyaz yollu şalvarın üstüne sarkıtılan bir mintan, beline şal kuşak, kırmızı şalvar, sarı yemeni veya sarı mest papuç giyerlerdi. Yukarda zikredilen bu memuriyetler sonra babıâli ve diğer teşkilâtlara tefrik edilerek Saray teşkilatından ayrıldılar (Resim: Constantinopoli).

TEPDİL İÇ OĞLANI

Tepdil ağasının maiyetinde bulunan Tepdil iç oğlanları başlarına muhtelif renklerde adî kavuk, arkalarına yeşil kaffan, bellerine sarı fermayiş kuşak, mavi şelvar, kırmızı yemeni giyerlerdi. (Resim: Allom)

HAS AHIR TEPDİL ESKİSİ

Has ahırdan bir tepdil eskisi Vezir baş tepdil ağanın maiyetinde bulunurdu. Bu ödevdeki tepdil eskileri, başlarına üzeri beyaz şeritli kırmızı sivri külâh entari, kırmızı yakalı, sarı kaftan, siyah kemer kuşak, mavi şalvar, kırmızı yemeni giyerlerdi. (Resim: Allom)

TEPDİL CÜCE GEDİKLİSİ

Tebdil Ağa maiyetinde cücelerden bir tepdil cüce gediklisi vardı. Başına som yaldız takar, mor kaftan, kemer kuşak, mavi şalvar, çubuklu entari, kırmızı yemeni giyerdi. (Resim: Allom)

Tepdil Eskisi — Dergâh-ı Âli Salması — Salma Çuhadarı

ENDEKS

A

Aba, 113 315
Ababâfân 284
Abacılar 278, 284
Abâdi kâğıt 303, 285
Abaî, 164, 297
Abanoz ağacı, 162, 166
Abanoz işleri, 79
Abanoz kaşıklar, 161
Abanoz taht, 161
Abaza kesimi, 283
Abaza tavrı, 283
Abdest havluları, 62
Abdest ibriği, 19
Abdülaziz, 57
Abık, 262
Acem alemleri, 27
Acem çadırı, 290
Acem elçileri, 26
Acemi ağa, 97? 108, 309
Acemi ağalığı, 74
Acemi cariye, 95
Acemi kışlası, 305
Acemilik, 69, 85,
Acemi zurna, 294
Acemi oğlanı kulluğu 305
Acemi oğlanları 305
Acemiler 305
Acem kadifesi Seccade, 168.
Acem kaliçesi 162
Acem kalkanı, 26
Acem miğferleri, 26
Acem şalları, 83, 84
Acem tüfenkleri, 27
Adalar Bostancıları 234
Adî günler 181
Adil köşkü, 87
Adil Şahı, 285
Adlî, 39
Ağa babası, 232
Ağaç âsâ, 165
Ağaç çanak, 163
Ağaç firengi trezudan, 166
Ağaç hokka, 162
Ağaç kalemdar, 162
Ağaç kavunu, 63,
Ağaç matrak, 167
Ağaç rahane, 166.
Ağaç rendesi, 26
Ağaç rubu dayire, 167
Ağaç tabak, 161, 162
Ağaç top, 167
Aga - i evvel, 257
Ağa karakulağı, 331
Ağa imamı, 63
Ağa koğuşu, 95
Ağa odası, 293
Agayan - ı Hane - i Has, 106
Ağay - ı Enderun, 336
Ağay - ı galata, 297
Ağır altınlı çatma kadife, 277
Ağır entari, 125
Ağır kafdan, 336
Ağır kuşak, 83
Ağır kürk, 110
Ağnam, 297
Aharlama, 286
Ahitname, 61, 325
Ahşap saray, 20
Ahır kapı fener kulesi, 19
Ahır, 243
Ahur - u amire, 297
Ak ağa, 74, 79, 97, 263
Ak ağalar kapıcı başısı, 18
Ak ağalar kapısı, 22
Ak ağalar koğuşu, 22
Ak ağalar ocağı, 263
Ak alem, 183
Ak banu, 287
Ak babalar, 191
Ak bez çarşaf, 163
Akçalma, 30
Akçe, 159, 234
Akd, 297
Ak dizge, 234
Ak elbise, 62
Ak fağfurî büyük üşkûre, 162
Akik kaşıklar, 161
Aklâm Börkü, 130
Ak mermer, 163, 167
Ak mermer çanak, 163
Akmişe bafân, 297
Akmişe - i mütenevvia, 277
Ak peşkir, 165
Ak sancak, 183
Ak şib libas, 183
Akşam yemeği, 62,
Akvâ, 81
Alaca destar, 143
Alaca külâh, 306
Alaca sarık, 303, 153, 142
Alaca bez kese, 162
Alaca bez minder, 163
Alacacılar, 298
Alaca kadife, 276
Alaca yezîd kemhası perde, 164
Alaça renkli çiniler, 27
Alaca sarık, 153
Alâ çatma kadife kafdan, 164
Alâmet - i farika, 63, 251
Alâmet - i Şerife, 63
Alaşehir bezleri, 185
Alaşehir eflâdisi, (evladisi), 276
Alaşık işleme, 282.
Alat - ı nücumiyye, 201
Alaturka setre, 57
Alaybaşı çavuşu, 226
Alay çavuşları, 73, 226
Alay gösterme, 183
Alay - ı azîm, 227
Alay kapısı, 222
Alay meydanı, 17
Alay şekli, 298
Alem 183
Alemdar, 183, 185
Alemdaran - ı hassa, 293
Alemhay - ı Osmanî 183
Alemi alem ârâyı kiyti sitanî, 183
Alem - i İslâm, 183
Alem - i Padişahî, 183
Alem - i Şerifi hazreti Resulullah, 184
Alem mehter başısı, 62
Alibey köyü hadaik - i hassaları, 242
Al - i Osman hazeratının kisve - i şerifeleri, 276
Alkış, alkış, 61, 63
Alkışçı, 310
Alkışçı başı, 61, 310
Alkışçı bölüğü, 61, 310
Alman kılınçları, 27
Altı bölük ağaları, 63
Altın alem, 168, 183
Altın beşik, 85
Altıncı derece, 234
Altıncı kadın, 83.
Altıncı Mehmed Vahdettin, 57
Altıncı mutbak, 147
Altıncı sancak, 183
Altın işlemeli dizgin, 42
Altın şerit, 57
Altın sikke, 30
Altın top, 184
Altın tozcular, 289
Altılık, 341
Altun başlı sancaklar, 183
Altun bendli kemer kuşak, 161
Altun ibrik, 160
Altun işlemeciler, 291, 278
Altun işlemeli tavan, 22
Altun leğen, 160
Altun kakmacılar, 278
Altun kakmacı şakirdi, 278

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Altun kap, 61
Altunlu baygüzin, 167
Altunlu bez kuşak, 161
Altunlı börk, 256
Altunlı Bursa kadifesi, 162, 277
Altunlu ibrişim hindi kuşak, 161
Altunlu ibrişim kese, 162
Altunlu kadife zırmışk, 300
Altunlu kılınç, 167
Altunlu makrama, 163
Altunlu maşlapa, 163
Altun nakışlı büyük badiye, 167
Altunlu rengâmiz kemha, 164
Altunlu şamdan, 165
Altunlu yeşil Bursa kadifesi, 277
Altun oluk, 168
Altun saat, 168
Altunlu siyah Bursa kadifesi, 277
Altun taç, 276
Altun yol, 24
Amâme, 41, 159, 277
Amâme - i şerife, 41
Amanname, 61
Amasya sarayı humayun bahçevanları, 300
Amberciler, 278
Âmeleler, 297
Amelimanda, 299
Aminciler, 85
Amme voynukları, 243
Anadolu ağaları, 63
Anadolu defterdarı, 18
Anadolu hisarı mehterleri 292
Anadolu muhasebecisi, 179
Anahtar ağa, 113
Anahtar gulamı, 117
Anahtar ağa kafdancısı, 115
Anahtar ağa kâtibi, 115
Anahtarlar, 168
Anbar - ı âmire, 297
Anbar - ı amire emini, 299
Ankaranın Sofu, 279
Araba, 72, 247
Arabacı başı, 250
Arabacılar, 297
Araba kapısı, 23
Arabalar, 70, 78, 297
Arbalet, 26
Arabî kendekârî tülbent, 165
Arabî Seccade, 161
Arabistan defterdarı, 18
Arakiye, 161
Arap hançeri, 27
Arap kılınçları, 26
Arap kulesi mehterleri, 293
Arefe tahtı, 161
Arife günü, 62
Arka kaşıyacak, 167
Arkalık, 329
Arma, 26
Armalı şamdan sofrası, 162
Armudi külâh, 249
Arnavutköyü Hadaiki, Hassaları, 242
Arpacılar, 297
Arpacılar ocaklısı, 274
Arpacılar ocağı, 263
Arpa emini, 258
Arpa emini ruznamçacısı, 257
Arpa kâtibi, 257
Arpalık, 196, 243
Arpa ruznamçecisi, 252
Arslancı, 296
Arslancı baş eski, 296
Arslancı başı, 295, 300
Arslancı başı kisvesi, 295
Arslancı kethüdası, 295
Arslancı odabaşılığı, 295
Arslancı oda başısı, 295, 300
Arslanhane, 20, 295
Arslan höcreleri, 20, 295
Arslanım, 70
Arşin, 282
Arşiv kılavuzu, 276
Arusek işleme, 284
Arz ağası, 96
Arz ağaları, 106, 107
Arza girme, 59
Arz günleri, 22
Arzhane, 23
Arz odası, 18
Arz odası kapıcısı, 233
Arzuhal, 113
Asâ, 95, 165
Asakir - i mansurey - i muHammediye, 56, 184
Alebî kemha fiston, 164
Askerî dikimhane, 22
Askerî rüşdiye, 22
Askı çanta, 170
Askı kandil, 168
Askı saatleri, 168
Askı zurna, 294
Asma, 85, 91
Asma bahçe, 25
Asma oda, 58
Astar, 164
Astarlı cüppe kafdanlar, 164
Astar paresi, 165
Aşağı, 215
Aşağılı, 177
Aşağılık ağa, 98
Aşağı malı, 284
Aşağının bayağısı, 284
Aşağı mutbak, 148 261
Aşağı mutbak kapısı, 25
Aşçı başı, 147
Aşçı koğuşları, 22
Aşçılar ocağı, 150
Aşkapusu, 58
Aşure, 300
At başlıkları, 27
At bellemesi, 243
Ateşdanlı güğümler, 21
Ateşli silâhlar, 20
Ateşpare, 324
Atik, 262
Atiye, 63
At koşuları, 62
Atlas cibinlik, 72
Atlas dolama 163
Atlas fiston, 164
Atlas florentin, 63
Atlas - ı sakız, 279
Atlas kafdan, 66 164
Atlas kaplı zırh, 277
Atlas kese, 111, 162
Atlas sadander, 167
Atlas seccade, 161
Atlı sekbanlar, 63
Atlas satranç natığı, 164
Atlast üst, 297
Atlı cirit, 69
Atlı zağarcılar, 63
Atmacacı, 195
Atmacacı başı, 195
Atmaca yavrucusu, 196
Atmaca yuvası, 196
At meydanı oğlanı, 16
At takdimi, 80
At takımı, 297
At talimi, 79
Avadancı, 214
Avadancı ağalar, 126
Avadancılar Bostancısı, 240
Avadanlık, 297
Avani - i fakfuri, 133
Avarız - ı diviniyye 190 247
Avcu, 196
Avcu Mehmed, 45
Av derisi, 12, 189
Av hayvanı, 189
Avize, 22, 298
Avrupa arbaletleri, 27
Avrupa dantelleri, 92
Avrupa madalyaları, 168
Avrupa miğferleri, 27
Avrupa tabancaları, 27
Avrupa tüfenkleri, 27
Av teşkilâtı, 12
Av tüyü, 196
Av vekilharçlığı, 236
Aya İrini Kilisesi, 17
Ayak divanı, 17
Ayak tası, 164
Ayasimen sütunu, 23
Ayasofya kürsü şeyhi, 63
Ayestefanos Bostancıları, 234
Ayazma Bahçe ve Sarayı, 298
Ayazma Hadaiki Hassaları, 242
Aydın abası, 285
Ayet - i Kerime, 183
Aylık, 325, 298
Aynalar, 71, 162, 277
Aynalı Kavak Sarayı suyolcusu, 301
Ayşe Sultan, 70
Azatlık, 75
Azebî kuşak, 161
Azil, 75

B

Baba, 232
Baba çeşmesi, 22
babalar, 300
Babalı Tuğ, 300
Bab - ı Humâyun, 19 222
Bab - ı humayun hazinecisi, 177
Bab - ı humayun hazinesi, 177, 298
Babı humayun kapısı, 17
Bab - ı humayun kitabesi, 17
Bab - ı Humayun yeniçerisi, 323
Bab - ı Sultani, 20
Babüssaade ağası, 79, 81
Babüssaade ağası heybecisi, 275
Bebüsselâm, 24
Badiye, 167, 168
Bağa, 79
Bağa çekmece, 168
Bağa kaşıklar, 161
Bağdaş, 61, 134
Bağdat âbası, 285
Bağdat çarşafları, 98
Bağdat köşkü, 23, 108
Bağdat kumaşları, 279
Bağdat Seferi elbisesi, 43
Bağtak, 83, 87
Bahçe, 235
Bahçe ustası, 239
Bahçevan, 298
Behçevanlar ocağı, 22
Bahçey - i Amire, 298
Bahçey - i Hassa, 315
Bahşiş, 61, 75, 194
Bakır Büyük altınlı şamdan, 167
Bakır hırdavat, 167
Bakır holka, 162
Bakır ibrik, 166
Bakır kandiller, 168
Bakır küçük leğen, 167
Bakır maşrapa, 163
Bakır tepsi, 166
Bakır zincir, 167
Baklava alayı, 22
Balaban, 298
Balişler, 166
Balıkçı, 156
Balık dişi bendli kemer kuşak, 161
Balık dişi füsüskâri Tura kabzası, 166
Balık dişi hançer sapı, 166
Balık dişi kılınç kabzası, 166
Balık dişi tarak, 161
Balık emini, 240
Balıkesir abası, 285
Balıkhane Kapısı, 17, 18
Balıkhane - Kapısı ocaklısı, 270
Balkhane köşkü, 18
Balıkhaneye inme, 19
Balık Vekilharçlığı, 236
Balmumcular, 68
Baltacı, 262
Baltacılar, 16, 260
Baltacılar Kethüdası, 79, 260
Baltalar, 27
Bamya, 19
Bamyacı külâhlı eskisi, 311
Bamyacılar ağaları, 298
Bamyacı ocağı, 19
Bapuş, 111
Barata, 8, 236, 237
Barutluklar, 168 300
Baslanbaş, 84
Basmacılar, 298
Baston 168
Baş, 125, 127, 183
Baş alem, 183
Baş ağa, 10, 104, 298
Başbaki kulu, 21
Başbaki kulu dairesi, 21
Baş baltacı, 260
Baş Biçağı, 162
Baş Bölük başı, 293
Baş Bölük Başı odası, 293
Baş cüce, 212
Baş çakır Salan, 106
Baş çuhadar ağa, 109
Baş çuhadar ağa heybecisi, 275
Başdilsiz, 208
Baş Efendi, 170
Baş Halife, 101
Baş Hamlacı, 266
Baş hamurkâr, 149
Baş haseki ağa, 234
Baş İkbal, 83, 90
Baş kadın, 83
Baş kadın dairesi, 59
Baş Kadın Efendi, 24, 78, 83
Başkapı gulamı daireleri, 23
Başkapı gulamı odası 23
Baş kapıcı başı, 222
Baş kapı oğlanı, 232
Baş kullukçu, 133, 133
Baş kullukcu kullukçuluğu, 133
Baş kurşuncu, 305
Baş Kürekçi, 234
Baş Lâla, 64
Baş Lala Heybecisi, 275
Baş Lala Kulesi, 203
Başmak, 281
Başmaklar, 165
Baş mehter, 218
Baş mimar ağa, 304
Baş muhasebeci, 179
Baş musahhip ağa, 75, 115, 117
Baş müezzin, 106, 206
Baş mürebbi, 64
Baş nalband, 257
Başörtüsü, 87
Başpare, 27, 199
Baş perdeci, 122
Baş peşkir ağa, 113, 128
Baş sancakdar, 185
Baş Sancakdar Birinci yamağı, 185
Baş Sancakdar ikinci yamağı, 185
Baş sofalı, 218
Baştarde - i Humâyun, 62
Baştineli Atmacacı, 195
Baştine öşrü, 190
Baş yazıcı, 171
Baş yazıcı takkesi, 170
Battaniye ve zıbunlar, 277
Bayezidin Kisve - i serifeleri, 276
Bayezidin kafdanı, 167
Bay - ı berk kuşak, 161
Bayrakcık, 99
Bayrak sırıkları, 75, 183
Bayram, 62
Bayram divanları, 65
Bayramî don, 165
Bayramî gömlek, 165
Bayramî Seccade, 161
Bayramî yasdık, 163
Bayramlık elbise bedeli, 301
Bayram namazı, 62
Bazhane Mülâzimi, 196
Bazubend, 168
Bazu kuvveti yayı, 26
Bebek hadaiki hassaları, 242
Beckârî rik, 300
Bed - i Besmele, 64,
Bedel - i nüzül, 247
Beğ, 29
Belek, 166
Belek gılafları, 166
Bellini, 33
Bel Şalları, 84
Benaki müzesi, 276
Bendli Belek, 166
Bendli matra, 163
Bendsiz matra 163
Bendsiz münakkaş Belek, 166
Beneki firengî kadife kafdanlar, 164
Benek - i Amasya, 279
Benek - i Bursa, 279
Benek - i Firengî kemha fiston, 163
Benek - i İstanbul, 279
Benek kemha dolama, 163
Benek Kemha Kafdan, 164
Benek yezid atlası, 163, 164
Benek yezid Kadifesi, 165
Benek yezid Kemhası, 164
Benek yezid Kemhası dolama, 163
Benek yezid Kemhası kafdan, 164
Berat, 303, 325
Beray - ı tebrik, 62
Berber başı, 131
Berber başı heybecisi, 275
Berber Peşkiri, 67
Berk kuşaklar, 161
Berkok alemi, 27
Berretto, 8
Besmele, 168
Beş çifte kayık, 299
Beşi bir yerde, 83
Beşik, 64, 75, 85,
Beşik alayı, 63, 72,
Beşik alayı tezkereleri, 72

e-mail: cagdas@cagdas.net

Beşik kertiği, 85
Beşik örtüsü, 72
Beşiktaş Bahçesi Hadaik - i Hassaları, 242
Beşiktaş mehterleri, 292
Beşiktaş Sarayı, 300
Beşinci Kadın, 83
Beşinci Mehmed Reşad, 57
Beşinci Murad, 57
Beşinci Mutbak, 147
Beşinci Sancak, 183
Beşinci tabaka, 234
Beşinci yer, 22
Beşliciyan - ı hassa ocağı, 299
Beşluciyan, 299
Bevvablar, 315
Bey, 72
Beyaz Börk, 130
Beyaz Develer, 293
Beyaz sancak, 183
Beyaz Şemle, 234
Beygir kethüdası, 251
Beygir rahtvanı, 248
Beygir saraçları, 243
Bey, 317
Beykoz yenihisarı mehterleri, 292
Beylerbeyi, 184, 317
Beylerbeyi Mehterhaneleri, 293
Beylerbeyi Sarayı, 9
Beylerbeyi Seraseri, 280
Beylik alâmeti, 183
Beylik Çuha kenarı, 234
Beynamaz abası, 113
Bez, 234
Bez don, 165
Bez bömlek, 165
Bez Kese, 162
Bez yaşdık 163
Bezzazlar, 67
Biat mahalli, 60, 81
Biçakçılar, 68, 288,278
Biçakcı şakirdi, 278
Biçaklar; 81, 110, 125, 127, 162
Beylerbeyi Seraseri, 280
Biçaklar, 81, 110, 125, 127, 162,
Biçaklı ağalar, 298
Biçaklı eski, 125
Biçak mülâzimi, 127, 144
Bilek bendi, 167
Bileklikli kafdan, 14
Bilezik, 71,
Billur, 66
Billur Saplı Kaşık, 161
Bilun Hatun, 5, 31,
Bimarhane, 298, 299,
Bimarhane - i Hassa, 298
Bindallı, 326
Binek taşı, 24
Bininci, 27
Biniş - i Humayun, 61, 290, 301
Biniş ağa, 108
Biniş - i humayun Sayeban Başısı, 301
Binlik tesbihler, 169
Birgevî, 216
Birinci Abdülhamit, 53
Birinci Abdülmecid, 57
Birnici Ahmed, 40
Birinci Ahmedin gürzü, 168
Birinci Ahmedin Kütüphanesi, 59
Birinci Ahmedin Mütalaa odası, 24
Birinci Ahmedin yatak odası, 58
Birnici Bayezid, 31
Birinci Bekci, 235
Birinci cuhadar, 109
Birinci derece, 234
Birinci emîr - i ahur, 243
Birinci gedikli, 123
Birinci Mahmud, 50
Birinci Mahmudun sorgucu, 168
Birinci Mahmudun Şalvarları, 169
Birinci Mehmed, 32
Birinci Mirahurun Kethüdası, 249
Birinci Murad, 31
Birinci Mustafa, 39
Birinci Mustafanın hançeri, 168
Birinci Mutbak, 147
Birinci Nöbet, 159
Birinci oda, 79, 198
Birinci oda ağası, 393
Birinci Rahtvan, 246
Birinci saraçlar, 243
Birinci Selim, 35
Birinci Selimin hançeri, 168
Birinci Selimin kılıncı, 26
Birinci Selimin Tulumu, 169
Birinci Soğukluk, 59
Birinci Süleyman, 36
Birinci yeri, 17
Birun hazinesi, 177
Biti, 303, 325
Bizans Sarayı, 8
Bizeban başı, 210
Bizeban eskisi, 208
Bizeban gediklisi, 211
Bizebanlar, 208, 209, 214
Bodrum, 17
Bodrum Hazinesi, 160,
Boğaz altı, 83
Boğaziçi Bostancıları, 234
Boğma Şalvar, 262
Bohçalar, 164
Bol etek, 12
Bol yanlı Kontoş, 211
Boncuk, 92
Boru, 166
Boruzen, 218
Bostan, 17
Bostancı, 239
Bostancı Baratası, 240
Bostancı Başı, 235
Bostancı başının köşkü, 20
Bostancı başının vekili, 236
Bostancı Kethüdası, 236
Bostancılar, 234
Bostancılar odabaşısı, 236
Bostancılar Sansonca başısı, 238
Bostancılar tulumbacı ocağı, 242
Bostancı libası, 239
Bostancı ocağı, 234,
Bostancı Somunu, 234
Bostancı Suvarisi, 234
Bostancı tüfenkçisi, 236
Bostanıyan - ı Hassa efradı, 234
Bostanıyan - ı Hassa Sebze Kâtibi, 158
Boş düşme, 72
Boyacılar, 298
Boyahane, 298
Boyalar, 298
Boy hırkaları, 84
Boynuz kaşıklar, 161
Bölükatı Erbaa, 311
Bölük başı, 73, 150,
Bölük başıcılar, 63
Börk, 107, 130, 256
Bronz parmaklıklar, 26
Buçukçu, 60, 310
Buğdan Beği, 188
Buğday, 315, 300.
Buğdaycı başı, 315
Buğday döğücü, 289
Buhurdan, 167
Buhurdanlar, 28
Buhurla tütsüleme, 62
Buhur sipaları (sehpaları), 165, 167
Bulad Hançer, 162
Bulad zernişanî hançer, 162
Bulan boynuzu, 167
Buluşma, 15
Burmalı Horoz, 84
Burma sarık, 30
Bursa Batavrı garip, 277
Bursa Beneği, 277
Bursa Beneği Kadife, 164 277
Bursa Bey - i güzin kuşakları, 279
Bursa çatması kafdanlar, 164
Bursa çatma kadifesi, 161, 277
Bursa çatması kafdanlar, 164
Bursa kadifesi Takke, 161
Bursa Kemhası 163, 277
Bursa Kemhası astar, 164
Bursa Kemhası Kafdanlar, 164
Bursa kemhası dolama, 163
Bursa kumaşları, 279
Bursa kuşakçıları, 279
Bursa münakkaşı kadife kafdanlar, 164
Bursanın iç kalesi, 5
Bursa sarayı, 5
Bursa sarayı acemi oğlanları, 11
Bursa sarayı Bostancısı, 11
Buyur, 157
Buzcu, 155

Buzcu Başı, 315
Buzcuyan - ı Hassa, 300
Buzhane, 298
Buzhane ocağı neferatı, 299
Buz kuyuları, 155
Buzluk gediklisi, 155
Buzlu şerbet, 157
Buz tevsii, 301
Buz ve karlık gedikleri, 155
Bülbülcü, 133
Bülbülcü başı, 146
Bürümcük, 67, 164
Bürümcük makrama, 163
Büyük ateşdanlı güğüm, 21
Büyük Badiye, 167
Büyük çıkma akçesi, 159
Büyük çıkma akçesi, 159
Büyük çıkmalar, 13 315
Büyük dere Hadaiki Hassaları, 242
Büyük dere ustası, 242
Büyük dernecef, 167
Büyük Ekmekçi başı, 315
Büyük havlu, 61
Büyük Hazine, 26
Büyük japon tabakları, 160
Büyük kâseler, 160
Büyük leğen, 167
Büyük macar kılınçları, 27
Büyük mirahor, 244
Büyük oda, 87, 209
Büyük oda agası, 74, 209
Büyük nuznameci, 325
Büyük sarnıç, 18
Büyük sofra, 162
Büyük Sutûre, 167
Büyük Şehzade, 66, 78
Büyük türkî sahan, 167
Büyük yemeklikler, 62

C

Caize, 75
Came, 298
Camedan, 167
Cemeşevicilik, 209
Cameşuyan, 298
Cameşuy başı, 129, 209
Cameşuy başı göç eskisi, 143
Cameşuy - u Hassa, 298
Cameşuy - u Hazreti şehriyarî, 299
Cami - i Şerif, 76, 266
Cam - ı Cem, 324
Cam - ı cemşid, 324
Cam - ı musaffa, 324
Cam - ı şafa, 324
Cam taş, 164
Canbaz, 300
Canbaz başı, 300
Canbaz hulefası, 300
Canbaz Şakirdanı, 300
Canfes, 84, 87
Can - ı Şikâr, 324
Cariye, 69, 70, 95, 298
Cariyeler dairesi, 24
Car şalları, 91
Cebe, 160
Cebeci çavuşu, 227
Cebeciler, 60
Cebeciler kâtibi, 328
Cebehane - i amire, 157
Ceb - i humayun, 303
Cedit, 262
Cedit Sorguç, 299
Celep keşan, 247
Cellat Başı, 312
Cellât Çeşmesi, 21
Celladlar, 312
Cellad yamağı, 313
Cemaat, 198
Camaat - i hademel matbah, 134
Cemaat - i Hassa, 298
Cemaat - i kurşuncuyan, 305
Cemaat - i tabbahin 298
Cenaze merasimi, 60
Cenaze namazı, 27.
Ceneviz kadifeleri, 279
Ceneviz miğferi, 27
Cephane meydanı, 17, 19,
Cepken, 244
Cep saatleri, 168
Cerrah Başı, 101, 203
Cerrahin, 286, 279
Cerahor, 190
Cerrah, 66, 286, 306
Cerrah şakirdi, 279.
Cevahir anbarı, 298
Cevahir çekmecesi, 66
Cevarî, 70, 95
Cevarî mesi, 281
Cevarî papucu, 281
Cevşen, 160
Cezair ocağı, 296
Cibinlik, 72
Cihaz, 297, 298
Cilbent, 168
Cim cime, 127
Cirid oyunu, 66
Cilgava, 84
Cuma selâmlığı, 110
cura, 294
Cüce, 215
Cüce gediklisi, 213
Cüceler, 208
Cüce ortancası, 213
Cülûs, 122
Cülûs bahşişi dıvanı, 161
Cülûs çıkmaları, 315
Cülûs geceleri, 63
Cülûs - i humayun, 60, 181
Cündî ağalar, 243
Cünhazlık, 298
Cüppe kafdanlar, 164
Cüppeler, 163
Cüz kesesi, 64, 168, 185
Cüzlük 282

Ç

Çadır, 301
Çadır Bezi, 298
Çadırcılar, 298
Çadır eteği, 62
Çadır imali, 298
Çadır Köşkü, 298
Çadır kurucu, 243, 290
Çadırlar, 67
Çadır mehterbaşısı, 62
Çadır mehterleri, 292
Çadır mehterleri kethüdası, 62
Çadır yapıcı, 290, 294
Çağatay tarzı sarık, 30
Çaker Biçağı, 162
Çakırcı, 191
Çakırcı başı, 190
Çakırcıyan, 189,
Çakır Salan, 192
Çakşır, 199
Çalar saat, 67
Çalış, 184
Çalgılı kuş kafesleri, 160
Çalma, 277
Çalma yezid kemhası dolama, 163
Çamaşır ağası, 129
Çamaşırcı bölükleri, 15
Çamaşırcılar, 279
Çamaşır usta, 85
Çanak, 163
Çanta, 252
Çantacı, 298
Çantacı eski, 178
Çaprast destar, 143
Çaprast yelek, 175
Çar bâliş nisin - i makarrı saltanat, 184
Çar erkânı Civanî, 175
Çarık, 12
Çarkıfelek, 66
Çarpı, 87
Çarşaf, 87, 96
Çarşaflar, 163
Çarşamba divanı, 76
Çarşı salması, 341
Çar tuğ, 184
Çaşnigir, 136
Çaşnigir başı, 62, 136
Çaşnigirler başı, 137
Çaşnigir usta, 85, 136
Çatalca Sarayı, 298
Çatal kavuk, 129.
Çatma, 276
Çatma eselî firengî kadife fiston, 164
Çatma Bursa kadifesi takke, 161
Çatma cüppe, 163
Çatma firengî atlas fiston, 163
Çatma firengî kemha fiston, 164
Çatma - i Bursa, 279
Çatma - i Bursa - i müzehhep, 277
Çatma - i İstanbul, 279
Çatma - i münakkaş, 277
Çatma - i müzehhep, 279
Çatma kadife, 107
Çatma kadife fiston, 163
Çatma kadife kafdan, 164
Çatma - i kadife - i Pelengî, 276
Çatma Kemha kafdanlar, 164
Çatma yezid kemhası, 164

eğlence çağatay tarzı

Çavuş Başı ağa, 226
Çavuş baş kesedarı, 228
Çavuşbaşı Şatırı, 228, 230
Çavuş gediklisi, 229
Çavuşlar, 228
Çavuşlar Emini, 73, 229
Çavuşlar kâtibi, 73, 227, 233
Çavuş oku, 27
Çavuş Vekili, 229
Çayır Koruculari, 243
Çayır Voynukları, 243
Çekmece, 59, 66, 168
Gedik papuç, 31, 79, 92,
Çekme papuç, 9, 31
Çelebi, 32, 78
Çelebi Sultan, 79
Çelenk, 298
Çemşirlik ahırları, 301
Çengeller, 19
Çengi, 65, 62, 66, 102
Çengüçağane safası, 66
Çarağ - ı aşk, 324
Çerçeveli kapama kafdan, 14
Çerde, 277
Çeribaşı, 243
Çerkes Halayık, 93
Çerkesi filar, 67, 223
Çerkez köle, 68
Çeşme, 21
Çeşme avlusu, 22
Çeşme sofası, 24
Çeşm - i bülbül, 160
Çeşnici başı, 137
Çetük, 12, 79
Çevkân, 126, 309
Çiçek dalları, 58
Çiçekli mintan, 85
Çifte naracı, 293
Çifte sorguç, 183
Çiftlik atmacacı, 195
Çift peşli, 12
Çile, 27
Çilehane, 298
Çilingir, 298
Çilingirler, 243, 278
Çilingir Şakirdi, 278
Çil para, 73
Çin beyazı, 27
Çingene neferi, 313, 312
Çini avani, 298
Çinici başı, 301, 298
Çiniciler, 279
Çinici Şakirdleri, 279
Çini kârhaneleri, 58
Çinili koğuş, 22
Çinili köşk, 17, 21,
Çini münakkaş bardak, 162
Çini fano, 59
Çini tabaklar, 27
Çini vazolar, 28
Çini mamulâtı fakfuri yemek takımları, 25
Çin minakâri işleri, 27
Çin porselenleri, 28
Çizgili sancak, 183
Çizme, 61, 67, 281, 298
Çizmeci başı, 109, 300
Çizmeci, 111
Çizme dikiciler, 300
Çizme kapisi, 17
Çizme süngeri, 111
Çizmey - i hümâyun, 126
Çıkırıkçı, 297
Çıkırıkçılar, 278
Çıkırıkçılar Şakirdi, 278
Çıkma başı, 194, 315
Çıkma muameleleri, 10, 96, 315
Çırağan, 91, 298
Çırağan sahilsarayı, 301
Çırakciyan, 291
Çırakciyan - ı hassa, 291, 301
Çoban kethüdası, 298
Çocuk zırhı, 27
Çorap, 165
Çomak, 293
Çörbacı, 146
Çöğürcü, 70
Çubuk, 143, 164
Çubukcu, 143, 176, 181
Çubuk îmameleri, 168
Çubuklu etek, 12
Çubuklu Hadaiki Hassaları, 242
Çuha astar, 164
Çuhadar, 73
Çuhadar ağa, 109, 110
Çuhadar ağa heybecisi, 111 275
Çuhadar ağa kullukçusu, 111
Çuhadar ağa mülazımları, 110
Çuhadar ağa sofalısı, 111
Çuhadar ağa yedekçisi, 10, 111
Çuhadar ağa züğüflü baltacıları, 111
Çuhadaran, 298
Çuhadar - ı Hassa, 111
Çuhadar - ı Sanî, 109, 111
Çuha dolama, 108,
Çuha kafdan yağmurluk, 165
Çuha kârhanesi, 298
Çuha kese, 162
Çuha kılınç gılafı, 166
Çuhalı Benek yezid Kemhası kafdan, 164
Çuhalı firengî Sade Sırmayî atlas kafdan, 164
Çuhalı yezidî çatma kemha kafdanlar, 164
Çuha Nihalî, 163
Çuha pantalon, 56
Çuha pareleri, 165
Çuha pirahen, 299
Çuha puşideler, 300
Çuha sofra, 162
Çukal, 277
Çul, 277
Çullar, 277
Çuvaldız kalem, 300
Çuka, 298
Çukaradan, 298
Çuhadar - ı Hassa, 298

D

Dağıdil, 324
Daireyi dahiliyeyi humayun, 315
Daireyi humayun, 130, 151
Daireyi humayun halkı, 311
Dalkavuk, 298
Damad - ı Padişahî, 71
Damad - ı Şehriyari, 71, 72
Dama taşları, 168
Dantel, 92
Dardağan kavuk, 129
Dar etek, 12
Darphane - i amire, 75, 264
Darphane Kapusu, 17
Dar şahvar, 289
Darphane sahibi ayarları, 298
Darussaâde ağa dairesi kapusu, 24
Daireyi dahiliyeyi Humayun, 263
Darüssaâde ağalığı, 24
Darüssaâde ağası, 79
Darüssaâde ağası baltacısı, 262
Darüssaâde ağası kafdancısı, 89
Darüssaâde ağası heybecisi, 275
Darüssaâde ağası kahveci başısı, 96, 105
Darüssaâde ağası kallavisi, 81
Darüssaâde ağası kuşçusu, 89
Darüssaâde ağası oda lalası, 89
Darüssaâdetüşşerife ağası kâtibi, 88
Darüssaâde kapucusu, 87
Davat, 167
Davul çalınması, 24, 62
Davutpaşa bahçesi Hadaik - i hassaları, 242
Dayire, 167, 263
Deavi köşkü, 21
Debbağlar, 67, 250
Debdebe - i Şevket - ü Sim, 227
Defterdarlar, 18
Defterlî avcular, 197
Defterdar efendi kapusu, 17
Defterdar yazıcıları, 18
Defterli Mirî Seyyâd, 197
Değirmen, 20
Değirmen kapısı, 17
Değirmen ocağı, 315
Değle, 276
Değnek, 85
Delf Porselenleri, 160
Delibaşı kıyafeti, 341
Deli İbrahim, 44
Demir kapaklı sarnıç, 26
Demir kapu, 17, 19
Demir Sefer feneri, 167
Demir surahi, 163
Demir. yay, 166
Demur fenerler, 167
Demur tavla, 167

Demur yemerde, 167
Dendan - ı Şerîf, 106
Deniz avları kahyalığı, 234
Denizli Bezi, 276
Derbendi tolga, 161
Derbendi zırh, 166
Dercler, 165
Dergâhı ali, 325
Dergâhı ali atmacaciyanı, 325, 398
Dergâhı ali Beşeliyanı, 325, 299
Dergâhı ali levvapları, 315
Dergâh ali cebecisi, 329
Dergâhı ali çavusanı, 325
Dergâhı ali çavuşları, 330, 298
Dergâhı ali divanegânı, 325
Dergâhı ali dolapcıları, 325
Dergâhı ali gediklisi, 298, 325
Dergâhı ali gönüllüşân, 325 298
Dergâhı ali kapucubaşıları, 61
Dergâhı Ali Karakulak Agası, 331
Dergâhı ali karakullukcuyanı, 298, 325
Dergâhı ali koruculan, 325
Dergâhı ali levendanı, 325
Dergâhı ali müşahere horanı, 325
Dergâhı ali müteferrikkânı, 325
Dergâhı ali Peykleri, 299, 325
Dergâhı ali Serçavuşanı, 298
Dergâhı ali Silâhdarları, 325
Dergâhı âlî Tabbabini, 325
Dergâhı âlî Solakları, 325
Dergâhı âli Tabllalem ve mehterleri, 325
Dergâhı âlî yenicerileri, 300
Deri payuçlar, 281
Dernecef, 167
Ders, 85
Desti,ü 167
Destar - ı humayun, 120, 261
Destar - ı Hünkârî, 68
Destar - ı Yusufî, 30
Destarlar, 143
Destar tekvini, 181
Destar yelek, 209
Destemal, 167
Destere, 167
Devair - i humayun, 298
Deve ahırı, 300
Deveci başı, 81, 253
Deveciler kathüdası, 253
Deveci Şakirdleri, 255
Deve dişi, 300
Deve kuşları bekçileri, 235
Deve tüyü yemerdesi, 167
Devlet ricali, 65 297
Devletlü, 61
Devriye, 301
Devşirmeler, 234
Diba nihali, 164
Diba yasdık, 68, 163
Dibay - ı Rumî, 276
Dibay - ı Şam, 279
Dikici, 294
Dikilen elbiseler, 298
Dikizler, 26
Dilber dudağı, 75
Dilimli kavuk, 14, 203
Dilsiz başı, 210, 298
Dilsizler, 208, 214
Dirlik, 130
Dişi develer, 254
Divan, 59
Divanâ çekmek, 18
Divan Çavuşu, 107, 225
Divan durma, 73
Divanegân, 299
Divanhane, 18
Divanhane çavuşu, 225
Divanhaneci, 262
Divan - ı humayunçavuşu, 73, 228
Divan - ı humayun hocaları, 175
Divan - ı humayun içtimaı, 304, 325
Divan - ı Humayun sakaları, 157
Divan kürkü, 66
Diyanlar, 26, 87
Divan yeri, 26, 59
Dîvit, 106, 281.
Divit odası, 22
Divittar Ağa, 332
Divittar ağa gulamı, 332
Dizdar, 297
Dizge, 234
Dizgin, 42
Dizlik, 152, 275
Diz örtüsü, 61
Dımışkı demur, 167
Dımışkı kılınç kabzası, 166
Dırnak biçağı, 162
Dış hazine, 87
Dış hazine kâtibi, 62
Dış Saraylar, 5
Dış saraylardaki memurluklar ve kıyafetleri, 11
Doğancı, 194
Doğancı başı, 193
Doğancı koğuşu, 194
Doğanciyan, 190
Doğan kuşu, 194
Doğancılar meydanı, 189
Doğum müjdesi, 63
Dokuma, 62
Dokumacılar, 297
Dokuz tuğlu han, 184
Dokuzuncu sınıf bostancılar, 234
Dolap, 76, 298
Dolâbi, 242
Dolama, 89, 264
Dolamalar, 5 163
Dolap Kanatları, 58
Dolap kapusu, 23
Dolap ocağı, 315
Dolap ocağı neferatı, 315
Dolayî kalkan, 167
Dolma bahçe Hadaiki Hassaları, 242
Dolmabahçe Sarayı, 16
Don, 65, 165
Donluk keçe, 165
Donluk kırmızı ıskarlat çuha, 165
Donanma günü, 64
Donluk, 63
Don yayı, 157
Dökmeci cemaati, 301
Dökmeciler, 301
Dökme Şehvar, 9
Dördüncü çuhadar, 109
Dördüncü derece, 234
Dördüncü kadın, 83
Dördüncü Mehmed, 45
Dördüncü Murad, 43
Dördüncü Muradın alemi, 27
Dördüncü Muradın kılınçları, 26
Dördüncü Muradın murassa zırh takımı, 168
Dördüncü Müsahip ağa, 118
Dördüncü Mustafa, 55
Dördüncü Muradın zırhı, 27
Dördüncü Mutbak, 147
Dördüncü nöbet, 159
Dördüncü yer, 23
Dört yanlı erkân kürkü, 81, 111
Döşekçi, 224
Döşek makraması, 163
Döşeme, 58
Döşeme eşyası, 276
Döşeme mevsimi, 171
Döşeme örtüleri, 276
Duacı, 254
Duacı çavuşu, 63, 227
Duhuyî firengî kadife fistan, 164
Duhuyî kadife, 164
Duvaklama, 93
Düğün, 65, 72, 93
Düğün alayı, 71
Düğün gecesi, 66
Düğünlük, 85
Dülbendî Berkî, 164
Düğün yemeği, 66
Dülgerler, 278
Dülger şakirdi, 278
Dürbünler, 168
Dürenk kemha, 279
Dürri Beyza, 324
Düz börk, 256
Düz entarî, 135
Düz kaş, 129, 211
Düzkavuk (düzkaş kavuk), 281
Düzme kapı, 75
Düzme Solaklar, 200

E

Ebe kadın, 74
Ebced hesabı, 17, 74
Ebe hatun, 74
Ecnebi nişanları, 168

eğitim amaçlıdır.

Eczacı ispenciyarı, 205
Edik merdane, 281
Edirne bostancıları, 7, 235
Edirne bostancı zabitleri, 7
Edirne eski sarayı, 6
Edirne kapukulu askerleri, 6
Edirnekârî, 168
Edirne sarayı, 6
Edirne sarayı ağası, 11
Edirne Sarayı, Çakır ağası, 12
Edirne Sarayı doğancıları, 7
Edirne sarayı hazinecisi, 7
Edirne Sarayı hocası, 12
Edirne Sarayı iç oğlanı, 7
Edirne Sarayı iç oğlanı çavuşları, 13
Edirne Sarayı kapı ağası, 12
Edirne Sarayı kilercisi, 7
Edirne Sarayı Musahip ağası, 13
Edirne sarayındaki iç oğlanlarının kaldırılması, 8
Edirne sarayının ilgası, 8
Edirne Sarayı, Seferlisi, 7
Edirne sarayı tüfekçi başısı, 12
Edirne yenisarayı, 6
Edna seraseri, 280
Efendimiz, 61
Eflâk ve Buğdan voyvodalarının tuğları, 188
Efsâr duzân - ı Hassa, 250
Efvah - i nariye, 20
Egecilik, 301
Ege kabzası, 166
Eger, 27, 72
Egre takımı, 277
Eger takımları, 246
Eğin makraması, 163
Ehli hiref - i Hassa, 276, 278
Ehli hiref mevacip ve esamisi, 276
Ehli sanat, 175, 288
Ejderhabaşı, ağaç asâ, 165
Ekmek, 113
Ekmekcibaşı, 151, 315
Ekmekçi kalfası, 16
Elbise bedeli, 299
Elbise bohçası, 59
Elbisey - i Hindiye, 85
Elbisey - i Kanuniye, 181
Elbise odası, 98
Elçi kabulu, 22, 225
Eldiven, 93
Eldivenciler, 279
Elifî şalvar, 93, 330
Elifiye, 211
Elkap, 299
Elmas, 160
Elmas kaplı kuşak, 66
Elmaslı nargileler, 168
Elmaslı yay, 27
Elmas pare, 93
Elmas sorguç, 56
Elsilme, 61
El öpme, 63, 78, 305
Elviyey - i Sultanî 183
Emanat - ı mübareke, 106
Elmas yakalıklı Harvânî, 56
Emanet hazinesi, 160
Emin, 148
Emin Hasekisi, 221
Emin - i Kârhane, 279
Emir çavuşu, 331
Emir - i ahır, 245
Emir - i alem, 185
En aşağı, 74
Endam aynası, 74
Enderun ağaları, 299
Enderun başağası, 299
Enderun başyazıcısı, 169
Enderun çavuş ağası, 336
Enderun Cebehanesi, 75
Enderun Hamamı, 299
Enderun Hastahanesi, 299
Enderun Hokkabazları, 299
Enderun hayalileri, 299
Enderun hazinedarı, 169
Enderun Hazinesi, 159, 169
Enderun Hazinesi kethüdası, 299
Enderun kâğıt emini, 300
Enderun kapusu, 22
Enderun kileri, 299
Enderun mektebi, 216
Enderun mektebi şakirdi, 216, 299
Enderun meşkhanesi, 27
Enderun oğlanı, 16
Enderun sazende çavuşu, 213
Enderun tavilesi, 243
Enderun - u hassa cerrahları, 300
Enderun - u humayun terzileri, 300
Enderun uleması, 299
Engeriis Biçağı, 162
Entari, 84
Erbab - ı istidat, 15
Erbain, 299
Erdel kıralının tuğları, 188
Erguvan etek, 12
Erkân - ı birûn, 189
Erkân - ı Devlet, 64, 311
Erkân - ı Havaası cüvani, 111, 189
Erkân kürkü, 81, 111, 181
Erkek develer, 254
Esban - ı ağayan - ı enderun, 315
Esban - ı Has, 315
Eski, 108, 125, 210
Eski cami, 6
Eskiler sofrası, 210
Eski mücevvezeler, 11
Eski saray, 8
Eski saray baltacısı, 9, 262
Eski saray çavuş ağası, 13
Eski saray çuhadadrı, 13
Eski saray göç eskisi, 14
Eski saray hadım ağaları, 9
Eski saray harem ağaları, 9
Eski saray iç oğlan Başçavuşu, 14
Eski saray iç oğlanı, 9
Eski saray kapu ağası, 9
Eski saray kapuçular kethüdası, 14
Eski saray kapucusu, 9
Eski saray kasap başısı, 13
Eski saray Musahip ağası, 13
Eski Saray nöbetçi başısı, 13
Eski saray saraç başısı, 14
Eski saray teberdarı, 9
Eski saray vezir iç oğlan başçavuşu, 9
Eski saray zülüflü baltacıları, 9
Eski silâhlar, 21
Eski Türk kumaşları, 276
Esliha, 26, 299
Esnaf takımı, 64, 67
Esvap akçesi, 159
Esvab - ı divaniye, 61, 310
Esvapçı başı, 301
Eşek kebesi, 252
Eşrefiye, 160
Eşref saat, 60
Eşyayı mülteberreke, 106
Etek, 12, 62
Etek çerçeveli kapama kafdan, 14
Etek öpmek, 62, 63
Et hamalı, 16
Etibbay - ı Hassa cemaati, 301
Etli hasekiliği, 145, 175
becisi, 76
Evkaf - ı Haremeyn muhasebecisi, 76
Evkaf - ı haremeyn mukataacısı, 76
Evkaf müfettişi, 76
Evkaf - ı Selâtiyn, 76
Evsat seraseri, 280
Evvel kavl - i nücum, 206
Eylek kadifesi, 162
Eyüp mehterleri, 292
Eyyam - ı adiye, 181
Eyalet kadıları, 63
Eyüp bostancıları, 234
Ezân, 62

F

Fakfurî çanak, 163
Fakfurî gülâpdan, 64
Fakfurî surahi, 163
Fakfur tabaklar, 27
Fare kuyruğu, 27
Fas hançeri, 27
Fatih, 33, 78
Fatihin iç kafdanı, 277
Aatihin kavuğu, 168
Fatihin kisve - i şerifeleri, 276
Fatihin kısa kollu kofdanı, 277
Fatihin kılıncı, 26
Fatihin kürkü, 276
Fatihin meçi, 26
Femi handan, 324
Felek topu, 167
Fenerbahçe Hadaik - i Hassaları, 242
Fener boynuzu 167
Fenerci, 117
Fenerci başı, 117
Fener kulesi, 18
Fenerler, 167, 277
Ferace, 78, 92, 97
Ferace samur kürk, 79
Ferman, 18, 303, 325
Fermanlar, 60
Fermayiş, 13
Fermene, 57
Ferve - i murabbâ 181
Ferve - i samûr, 134
Fes, 98
Fes devri, 57
Fetihname, 325
Fervare - i bahar, 324
Feyyüm, 84, 169
Fidanlar, 297
Filar, 67, 99, 264
Fil bakan, 255
Fil damı, 255
Fil dişi, 59, 79, 165
Fildişi işleri, (Kabza, Hokka, çakmece, kaşık, toka), 161, 162, 166
Filikayı humayun, 236
Filurya Hadaiki Hassaları, 242
Fincanlar, 169
Firangî aseli kemha fiston, 164
Firengî atlas fiston, 163
Firengî atlas dolama, 163
Firengî benek kemha kafdan, 164
Firengî bulâd hançer, 162
Firengî çatma cüppe, 163
Firengî çatma kadife kafdan, 164
Firengî çatma kemha kafdanlar, 164
Firengî desti, 167
Firengî diba nihali, 164
Firengî diba yasdık, 163
Firengî hare dolama, 163
Firengî kadife, 164
Firengî kadife kafdanlar, 164
Firengî kaşık, 161
Firengî kaşık, 161
Firengî kadife kese, 162
Firengî kebe, 164
Firengî kemha fiston, 163
Firengî kemha kese, 162
Firengî saat, 167
Firengî sade, 163
Firengî sade atlas kafdan, 164
Firengî sade atlas katır çulu, 164
Firengî sade kadife, 164
Firengî sade kadife fiston, 164
Firengî sade kadife kafdan, 164
Firengî sade kemha fistonlar, 163
Firengî sade kemha kafdanlar, 164
Firengî Sade Sahan, 167
Firengî Sırmayî duhuyî kadife, 164
Firengî surahi, 163
Firengî tabka, 162
Firengî şep takke, 161
Firengî sade takke, 161
Firengî terazudan, 166
Firengî tuzluk, 165
Firengî zırh, 166
Firengî zırhdan mücevveze, 161
Firenk ebadisi, 285
Firenk limonu, 63
Firenk ve İran kumaşları, 277
Firuz çemen, 324
Firuzeli kılınç, 26
Fırın binası, 20
Fırınlar, 21
Fırın odabaşısı, 154
Fistanlar, 163
Fişekler, 63, 66, 315
Fişek oyunları, 66
Fitre, 62
Florentin, 63, 279
Florentin atlas, 315
Fodla fırını, 21
Fodla kâtibi, 155
Fodla ustası, 155
Fransız porselenleri, 160
Furun hapishanesi, 154
Furun - u hassa gulmanları, 299
Fususkârî 162, 166
Füsûn bahar, 324

G

Gaburlevn atlar, 64
Galata mehterleri, 292
Galata sarayı, 10
Galata sarayı ağalığı, 10
Galatasarayı baltacıları, 10
Galatasarayı Başeskisi, 15, 300
Galata sarayı bostancıları, 10
Galata sarayı bostancı ustası, 10
Galata sarayı bölük başıları, 10
Galata sarayı çamaşrcısı, 16
Galatasarayı imamı, 16
Galata sarayı efradı, 10
Galata sarayı ekmekci başısı, 15
Galata sarayı ekmekci kalfası, 16
Galata sarayı ekmekcileri, 15
Galatasarayı enderun oğlanı, 16
Galatasarayı et hamalı, 16
Galatasarayı hamamcı başısı, 15
Galatasarayı hamamı, 15
Galatasarayı hastahane oğlanı, 16
Galatasarayı aşcısı, 16
Galata sarayı oda başısı, 15
Galata sarayı oda kethüdası, 15
Galata sarayının tesisi, 10
Galatasarayı enderun oğlanı, ğü, 10
Galata sarayı kasrı humayunu, 300
Galata sarayı kapıcıları, 10
Galata sarayı kâtibi, 16
Galata sarayı kilercileri, 16
Galata sarayı koğuşları, 10
Galata sarayı kuşcu başısı, 15
Galata sarayı külâhlı eskisi, 15
Galata sarayı pazar başısı, 10
Galata sarayı sakası, 16
Galata sarayı sazende çavuşu, 15
Galata sarayı şerbetçisi, 15
Galatasarayı tabibi, 15
Galatasarayı tellakı 16
Galata sarayı yedekçisi, 10
Galata sarayı zabit dairesi, 15
Galata zindanı, 299
Ganimet malları, 21
Gansuguri, 168
Gâsle şürû, 60
Gâsl ve tedvin merasimi, 59
Gazi, 29, 61
Gazi Osman, 5, 29, 30
Gazi sorgucu, 168
Gazzazan, 283
Gecelik, 92, 125
Gece nöbetçileri, 133
Gece takkesi, 264
Geçmiş olsun hediyesi, 64
Gedik ağaları, 75
Gedikli çavuşlar, 73
Gedikli efendi, 172
Gedikli emini, 69
Gedikli kadın, 85
Gedikliler, 69, 123
Gedikli mehterler, 299
Gedikli müteferrikalar, 73
Gedikli sınıfı, 87
Gedikliyan züama, 227
Gelin alayı, 71
Gelin arabası, 72
Gelin hamamı, 93
Gelinin tellenmesi, 93
Gelinlikler, 85
Genç Osman, 29, 42,
Genç Osmanın kanlı elbiseleri, 276
Gerdanlık, 83, 86
Gergedan boynuzu, 167
Gergef, 71
Gevşek kabzalı yay, 27
Geyik bekçileri, 235
Gez, 27

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Gezi, 92
Gezi tülbent, 165
Gece kafdanı yağmurluk, 165
Gırenbaha payendaz, 7
Giyim başı, 180
Giyim başı göç eskisi, 143
Gıday - ı ruh, 79
Gılaf, 164, 166, 167
Gılman - ı bahçey - i Hassa, 238
Gılman - ı bahçey - i Hassa ve bostanıha, 238
Gılmanı Hassa, 311
Gılmanı Hazine, 159
Göbekli gılafsız kafdan, 164
Göç - eskisi, 143
Göç - ü Humayun, 301
Göçürücü, 187
Göğüslük, 54
Göksü bahçesi ustası, 242
Gömlek, 63, 165
Gönder, 183, 244
Gönüllüyan, 227, 325
Gönüllüyan - ı çavuşan - ı dergâh - ı âli, 227
Götürücü, 196
Gözde, 93
Gözdeler, 95
Göz tabibleri, 291
Güyende, 297
Güdüçiyan, 301
Güdücüler, 301
Göğüm başı, 106
Gülâpdan, 28, 64,
Gül bahçesi, 21
Gülgânî diba, 167
Gülhane Hastanesi, 22
Gülhane kasrı, 20
Gülhane meydanı, 19
Gümüşlü eşya, 67, 68, 184
Gümüş bend, 162, 166
Gümüş surahi, 61
Gümüş suyu ahırları, 297
Gümüş suyu ocaklısı, 271
Gümüş taht, 20
Gümüş tepsi, 166
Gülhaneli, 271
Gül suyu, 64
Gümrük emini, 69
Güre, 243
Güreci, 243
Gürenççi, 196
Gürün şalı, 84
Gürz, 35
Gürzciler, 278
Gürz kullanmak, 79
Güvez atiş, 67, 161

H

Habbazin - i Hassa gılmanları, 134, 299
Habeş hadım ağalar, 8
Habeşi tavaşi, 93, 98
Hacegân - ı divân, 60
Hacı Bektaş köçekleri, 341
Hacip, 126
Hadaik - i Hassa, 242
Hademe, 311
Hademey - i güzide, 311
Hademey - i rikâb - ı humayun, 200, 301
Hademey - i rikâb - ı humayun, 200, 301
Hadenk oku, 27
Hademey - i humayun tavanaları 227
Hademey - i matbah, 134
Hademey - i tavanâ, 311
Hadım ağaları, 81, 197
Hadım ağalar kapucu başısı, 18
Hadım ağası, 93, 308
Hadım iç oğlanları, 13, 98
Hafız - ı Kütüp, 207
Hakani Kösleri, 293
Hâki oku, 27,
Hâki ve karabatak yayları, 27
Hakkâk, 306, 297
Hakkâklar, 278
Hakkak şakirdi, 278
Halayık, 93
Halebî, 216
Halep çarşafları, 96
Halep kumaşları, 279
Haliç bostancıları, 234
Halife - i Peygamberî, 59
Hallcılar, 279
Halıcı şakirdi, 279
Halkalı Hadaik - i Hassaları, 242
Halkalı kese, 162
Halkal suyu, 21
Hallâç başı, 275
Halta, 167
Halvet, 74
Halvet - i humayun, 301
Halvet kaygı, 301
Halvet zolakları, 301
Hamal, 16
Hamamcı başı, 119
Hamam kesesi, 162
Hamâmlar, 24, 86
Hamam nalını, 71
Hamam takımı, 62
Hamam yolu, 58
Ham demur, 167
Hamlacı, 267
Hamlacılar ocağı, 20
Hamlacılar Taifesi, 277
Hamurkâr, 149, 150
Han, 29
Hançer, 162, 168
Hançer kabza ve kını, 166
Hançer sapları, 166
Hanende, 65, 216, 306
Hane, 160
Haney - i Hassa erbabı, 127
Haney - i Hassa Gediklisi, 123
Haney - i Hassa Hamambaşısı, 119
Haney - i Hassa imamı, 127
Haney - i Hassa lalası, 111
Haney - i Hassa mülazimi, 124
Hanım Sultan, 72
Haraç, 190
Harbende, 252
Harbende başı, 251
Harbende bölük başısı, 252
Harbende kethüdası, 251
Harc ağası, 151
Harc - Hassa fırını, 21
Harc - ı Hassa dolabı, 175, 179
Harc - i Hassa kalemi, 304
Hare, 92
Hare dolama, 163
Harem, 58, 80
Harem ağaları hastahanesi, 22
Harem ağası, 79, 80, 97
Harem dairesi, 58
Harem dairesi Hademesi, 91
Haremeyn, 99, 100, 101, 102, 103, 104
Haremeyn evkaf müdürlüğü, 75
Haremeyn hadım oğlanı, 101
Haremeyn Hüddamı, 101
Haremeyn - i Şerifeyn, 75
Haremeyn Kapucu başısı, 102
Haremeyn muhasebecisi, 99
Haremeyn muhasebesi, 76
Haremeyn mukataacısı, 99, 100
Haremeyn mukataası, 298
Haremeyn müfettişi, 99
Haremeyn tercümanı, 102
Haremeyn Vakfı erkânı, 104
Harem hamamı, 58
Harem hastahaneleri, 58
Haremi Humayun ağaları, 93
Harem - i humayun bekçileri, 315
Harem - i humayun çamaşırcıları, 98
Harem - i humayun hazinedarı, 98
Harem - i humayun hizmeti, 79
Haremi Humayun kapısı, 24, 97
Harem - i Humayun ser şalamı, 301
Haremin kuruluşu, 58
Harem kapüsu, 22
Harem taşlığı, 58
Hariri, 285
Harmani, 43
Harratin - i Hassa, 300
Hâs, 70
Has ahır, 243
Has ahır baş nalbandı, 255
Has ahır halifesi, 65
Has ahır hamlacısı, 257
Has ahır Hazinedarı, 245
Has ahır karakulağı, 257
Has ahır kaşıkcısı, 256
Has ahır kâtibi, 258
Has ahır kethüdası, 81
Has ahır mavnaları, 315
Has ahır mehterleri, 257
Has ahır yazıcıları, 22
Hasan - Paşa köşkü, 20
Has bahçe, 19
Has bahçe bostancıları, 234, 242
Has Bahçe efradı, 234
Haseki ağa, 236
Haseki kadın, 83, 84
Haseki sultan, 83, 84, 87
Hasekiyan, 226
Hasene - i sultaniye, 120
Has fırını, 21
Hasıllı, 74, 98
Hasıllı hadım ağaları, 24
Hasırcı, 266
Hasırcı başı, 265
Hasır döşeme, 315
Hasırcılar koğuşu, 21
Hasırlı, 74
Hasırlı eski, 272
Hasırcılar ocağı, 263, 315
Has kethüda, 245
Hasköy Hadaiki Hassaları, 242
Haslar kadısı, 111, 316
Haslar kadısı kâtibi, 111
Haslar kadısı külâhlı eskisi, 111
Haslı, 98
Has misk, 167
Has mutbak, 133, 147
Has mutbak kapısı, 25
Has mutbak ustaları, 133
Has oda, 106
Has oda ağaları, 108
Has oda başı, 108
Has odabaşı gediklisi, 108
Has oda eskileri, 108
Has oda başı heybecisi, 275
Has oda kethüdası, 128
Has oda eskileri, 108
Has oda hademeleri, 23
Has oda iç oğlanı, 108
Has oda kapısı, 106
Has odalı, 106, 108, 132
Has odalık payesi, 120
Has rahtvan, 246
Hassa odarıları, 243
Hassa Balıkhane dalyancısı, 321
Hassa Balıkhanesi dalyanları, 321
Hassa Bezirgânı, 319
Hassa Bizebanlığı, 211
Hassa Bostanları efradı, 234
Hassa Buğdaycı başısı, 315
Hassa cebecisi, 329
Hassa cerrahları, 66
Hassa çakırcı başılığı, 189
Hassa çakırcı başısı, 190
Hassa çakırcıları, 189
Hassa çaşnigirler başı, 66, 137
Hassa çayırları Koruyucuları, 243
Hassa çinici başı, 301
Hassa çorbacısı, 146
Hassa çubukçuları, 143
Hassa davarları, 243
Hassa debbağları, 250
Hassa doğancı başı, 189
Hassa doğancıları, 193
Hassa hamamcı başısı, 119
Hassa harc emini, 328
Hassa hasekiliği, 175, 236
Hassa hazinedar başı, 301
Hassa helvacıları şakirdanı, 300
Hassa ipekçileri, 250
Hassa kalaycı başısı, 155, 315
Hassa kapancacısı, 181
Hassa kasap başısı, 319
Hassa kayıkhanesi, 20
Hassa keçecileri, 250
Hassa kuşbazı, 189
Hassa kürkçübaşılığı, 175
Hassa mataracısı, 322
Hassa müezzinleri 184
Hassa palancıları, 250
Hassa kapucusu, 323
Hassa sakaları bölüğü, 157
Hassa saraçları, 243
Hassa selâhurları, 249
Hassa silâhdarı, 183
Hassa silâhşorları, 29, 129
Hassa simkeşleri, 300
Hassa şahincibaşılığı, 189
Hassa şahincileri, 193, 300
Hassa şekercisi, 149
Hassa taciri 319
Hassa tercümanı, 340
Hassa tercümanı yamağı, 340
Hassa terzileri, 300
Hassa Voynukları, 243
Hassa yoğurtçu başısı, 145
Hassa yoğurtçuları ocağı, 301
Has seraser, 65, 279, 280
Hassül - has seraser, 280
Hasta arabası, 21
Hastane, 21, 81
Hastalar ağası, 313
Hastalar dairesi zabiti, 313
Hastalar kapısı, 74
Hastalar mescidi, 20
Hastalar zabiti, 133
Hasta nakli, 21, 81
Hastane arabası, 21
Hastane memuru, 275
Hatai, 66, 285
Hatap anbarı, 21
Hatap anbarı kâtipliği, 322
Hatap anbarı külâhlı eskisi, 322
Hatabcı, 243
Hatap ruznamcacısı, 322
Hattat, 281
Hatt - ı humayûn, 82, 298
Hava gezi, 27
Havlu, 61, 62, 98
Havuz, 24
Hayal - i zıl, 69, 118, 299
Haydar Paşa Hadaiki Hassaları, 242
Hayme mehterbaşısı, 293
Hayme mehterleri, 292
Hayvanat bahçesi, 296
Hazine başyazıcısı, 169
Hazinedar ağa (Hazinedar başı), 98, 169
Hazinedar ağa odası, 24
Hazinedar başı ahçısı, 134
Hazinedar başılık, 169
Hazinedar başı mutbağı, 147
Hazinedalar dairesi, 24, 80
Hazinedar usta, 70, 85
Hazine defterleri, 276
Hazine - i humayun, 159
Hazine - i Maliye, 21
Hazine kethüdası heybecisi, 175
Hazine kethüdası kafdancısı, 175
Hazine odaları, 159, 169
Hazine odası acemileri, 159, 169
Hazine vekili, 178
Haziney - i amire, 299, 161, 169
Haziney - i enderun - u Humayun, 160
Haziney - i Hassa binası, 21
Haziney - i Humayun ambar eskisi, 182
Haziney - i Humayun baş lalası, 180
Haziney - i Humayun göç eskisi, 176
Haziney - i Humayun iç oğlan eskisi, 175
Haziney - i humayun kafdancısı, 179
Haziney - i humayun kulluk-cu eskisi, 172
Haziney - i humayun külâhlı eskisi, 176
Haziney - i humayun tüfenkçi başısı, 174
Haziney - i humayun baş kullukcusu, 171
Haziney - i humayun baş yazıcısı, 171
Haziney - i humâyun dördüncü yazıcısı, 173
Haziney - i humâyun ikinci yazıcısı, 172
Haziney - i humayun kethüdası, 171
Haziney - i humayun kullukcusu, 174
Haziney - i humayun üç nefer mülazimi, 175
Haziney - i humayun üçüncü yazıcısı, 173
Hazreti Yusufun destarı, 43
Hecin devesi, 167
Hadiyye - i Nevruziye, 64
Hediye defteri, 276
Hediyeler, 64, 66, 67, 68, 69
Hekim, 202
Hekim başı, 202, 315
Helvacı başı, 152
Helvahane, 25

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Helvahane - i mamûre, 134
Helvahane kapusu, 25
Helvahaneli, 152
Heybe, 167
Heybeci, 275
Heybeci ocağı, 275
Hibetullah sultan, 63
Hilâl, 64
Hilâli gömlek, 91
Hilâl şeklinde şepkülâh, 15
Hil'at, 63, 333
Hil'atî âlâ, 175, 181
Hil'at hazinesi, 159
Hind bezi, 108
Hind hançeri, 27
Hindî akbez, 161
Hindî asâ, 165
Hindî kâğıt, 165
Hindî kuşak, 161
Hindî kutnu dolama, 163
Hindistan cevizi, 168
Hindikârî, 161, 281
Hind kumaşı, 67
Hind ridâsı, 164
Hind Türk işi, 161
Hint kumaşları, 110
Hisar yapma, 190
Hitan, 299
Hiyamiyye nezareti, 294
Hindiz bez kuşak, 161
Hizmetkâr çizmesi, 281
Hirka, 84, 92, 159
Hirka - i saadeti, 23
Hirka - i saadet dairesi, 59, 106
Huka - i şerif, 106
Hırka - i şerif dairesi, 277
Hiseynî, 246, 248
Hoca, 10
Hocegân, 88, 205
Hokkabaz, 299
Hokkalar, 162
Hokka pıştahtası, 300
Hoşabhane, 301
Hoşafcı başı, 152
Hoşkâşiler, 58
Hotin ser turnacısı, 297
Hotoz, 83, 84
Hu keşan, 207
Hulâfâ - i matbah - ı has, 133, 148
Hulefâ - i matbah - ı ağayan, 134
Humuz kumaşları, 279
Hurda çubuk, 164
Hurma yaprağı yelpaze, 164
Hutbe - i şerif, 7, 60
Huzur - u âlî, 63
Huzur - u humâyun, 63, 108
Hüdavendigâr, 29
Hüküm, 325
Hünkâr, 29
Hünkâra çatma, 70
Hünkâr bahçesi, 6
Hünkâr bahçesi harem ağaları, 7
Hünkâr bahçesi iç oğlanları, 7
Hünkâr çırağı, 301
Hünkâr destarı, 68
Hünkâr hamamı, 59
Hünkâr hasekisi, 90
Hünkâr macunları, 201
Hünkâr müezzini, 106
Hünkâr müteferrikaları, 297
Hünkâr sandalcıları, 274
Hünkâr sofrası, 24
Hünkâr tuğları, 184
Hürrem Sultan, 84

I

Ibrahim, 44
İbrahim etemin tacı, 159
İbrahimî, 324
İbrahim Paşa sarayı oğlanları, 16
İbrik - i İznikî, 166
İbrikdar, 131
İbrik gulamı, 106, 131
İbrişim, 161, 167
İbrişim hindî kuşak, 161
İbrişim hindî ridası, 164
İbrişim iç kuşağı, 161
İbrişim kaliça, 162
İbrişim kemend, 166
İbrişim kese, 162
İbrişim müsannifi, 161, 166
İbriş oku, 27
İbrişim sapan, 167
İbrişim siçim, 166
İbrişim Şepkülâh, 161
İbrişim Tûr, 164
İbrişim yay kirişi, 166
İç ağaları, 336 264
İç ahır kapısı, 18
İç edik merdane, 281
İç fes, 261
İç halkı, 108
İç hazine, 26, 159
İç çamaşırları, 91
İç kale, 5
İç kuşağı, 161
İç kuşağı, kalkarı, 161
İç oğlan başçavuşu, 308
İç oğlan çavuşluğu, 8
İç oğlan çavuşluğu, 8
İç oğlanı, 11, 310
İdam çeşmesi, 21
İdam usulu, 21
İdâm mahkumlarının başları, 21
İd - i fıtır, 62
İdman topuzları, 26
İftar alemleri, 62
İğdiş, 74
İğnedenlik, 91
İhlâs, 168
İhrac - ı tuğu humayûn, 184
İhsan, 63, 301
İhtiyat hazinesi, 26
İkbal, 90
İkbal kahvecisi, 96
İki etekli, 12
İki kapu arası, 21
İkinci, 206
İkinci Abdülhamid, 57
İkinci Ahmed, 47
İkinci Ahmedin kisve - i şerifeleri, 277
İkinci ahır kâtibi, 257
İkinci ahır kethüdası, 247
İkinci avlu, 21
İkinci baş baltacı, 260
İkinci bayezid, 34
İkinci bayezidin kılıncı, 26
İkinci Bekci, 235
İkinci çeşme, 21
İkinci çuhadâr, 109, 111
İkinci derece, 234
İkinci eski, 218
İkinci kadın, 83
İkinci kahveci başı, 72
İkini kapu, 22
İkinci Mehmed, 33
İkinci meydan, 18
İkinci mimar, 304
İkinci Murad, 32
İkinci Mustafa, 48
İkinci muubak, 147
İkinci Musahip ağa, 118
İkinci Mustafanın kafdanı, 168
İkinci müneccim, 206
İkinci nöbet, 159
İkinci Osman, 42
İkinci Osman'ın kanlı elbiseleri, 276
İkinci Osman'ın kılıncı, 26
İkinci Osman'ın maşlahı, 169
İkinci Ratvan, 247
İkinci sancak, 183
İkinci saraçlar, 243
İkinci selâm taşı, 26
İkinci Selim, 37
İkinci Selim'in âlemi, 27
İkinci Selim'in entarisi, 169
İkinci soğukluk, 59
İkinsi sûr, 22
İkinsi Süleyman, 46
İkinci Süleymanın sorgucu, 168
İkindi divanı, 293
İkindi namazı, 63
İki peşli, 12
İlâçlar, 204, 314
İlâhiciler, 85
İmam, 127
İmam - ı azamın tacı, 159
İmam - ı evvel, 206
İmam - ı evveli şehriyarî, 315
İmam - ı hassa, 201
İmam - ı sanî 202, 206
İmdadiyye - i seferiyye, 247
İmsakiye, 201
İmtihan damgası, 26
İmzay - ı Humayun, 18
İnal alemi, 26
İnâyetlu, 61
İnciler, 71
İncili cüz keseleri, 168
İncili gelin duağı, 71
İncili köşk, 19
İncili örtü, 279
İncili perde, 168
İncili tirkeş, 27
İncili yasdık, 161
İncili yelpaze, 67
İnci püskül, 168
İnci tesbih, 169
İngiliz saati, 58, 168
İnşa dairesi, 21
İp canbazları, 301
İp canbazları başı, 301
İpek atkılar, 277
İpekçiler, 283
İpek çözgü, 277
İpekli gömlekler, 63, 279
İpekli kumaşlar, 63
İpek püsküllü kukulatalı sako, 57
İptal - i Sarayhây - i gılmanan, 8
İradey - i Alî, 131
İradey - i seniye, 80, 174
İran kumaşları, 277
İran dibası, 66
İran seccadeleri, 161
İsfahanî dibası, 161
İshakiye köşkü, 20
İskarlat çuha, 164,
İskarlat çuhalı cüppeler, 163
İskemleci başı, 224
İskemle - i ahur, 249
İskender çelebi bahçesi hadaiki hassaları, 242
İslâm kuşbaz, 196
İsm - i şerif, 7
İspanakcı başı, 301
İspençe, 190
İspenciyar, 205
İstablı âmire, 243, 244, 257
İstanbul ağası, 316
İstablı âmire müdürlüğü, 246
İstanbul dibası, 66
İstanbul cizyesi, 299
İstanbul eski sarayı, 8
İstanbul kadısı, 63
İstanbul kaymakamı, 7
İstanbul sarayı, 8
İstanköy odası, 63
İstavroz bahçesi hadaik - i hassaları, 242
İstavroz sarayı, 9, 222
İstavroz sarayı has odalıları, 9, 106
İstavroz sarayı hazine oğlanları, 9
İstavroz sarayı iç oğlanları, 9
İstavroz sarayı kapıağası, 9, 222
İstavroz sarayı kapı oğlanları, 9
İstavroz sarayı kilerci başısı, 10
İstavroz sarayı kiler oğlanları, 9
İstavroz sarayı seferli gılmanı, 9
İstiftaniy - i hassa gulmanı, 300
İstihkâmcılar, 278
İstihkâmcı şakirdi, 278
İşkence, 234
İşlemecileı, 181
İşlemecilik, 279
İşlemeli bileklik, 14
İşlemeli cüz keseleri,
İşlemeli entari, 84
İşlemeli papuç, 79, 281
İşlemeli ipekli yasdıklar, 59
İşlemeli tennure, 30
İşlemeli yemeni, 95
İtalyan kılınçları, 27
İtalya porselenleri, 160
İtalyan çinileri, 58
İtrişahî 66
İyd - i fıtır, 62
İznik, 5

J

Jalenisar, 324
Japon hançeri, 27
Japon porselenleri, 28
Japonya vazoları, 160

K

Kabartma, 59
Kaba zurna, 294
Kadeh, 165, 168
Kadeh göbeği, 165
Kadife, 167, 276, 277
Kadife astarlı sımayî firengi, 163
Kadifeciler, 282
Kadife dokuyucular, 282
Kadife fiston (fistan), 164
Kadife - i münakkaş rengin, 279
Kadife - i münakkaş Bursa Batavrı garîp, 277
Kadife - i müzehhep, 279
Kadife - i müzehheb - i benek, 277
Kadife - i müzehheb - i münakkaş, 277
Kadife - i turuncu müzehhep, 279
Kadife kafdanlar, 164
Kadife kürsü, 167
Kadife yasdık, 163
Kadife zırmışık, 300
Kadıköy bağı Hadaiki Hassaları, 242
Kadiköy bostancıları, 234
Kadı, 63
Kadın ağaları, 74, 87
Kadın efendi, 83, 84
Kadın efendi kahveci başısı, 96
Kadın efendilerin dairesi, 24
Kadın efendilerin hazine odası, 24
Kadın efendilerin yatak odası, 24
Kadın kalfa, 85
Kadın kızlar ağası, 86
Kadınlar hamamı, 300
Kadınlar dairesi baş kapucusu, 74
Kadınlar saltanatı, 70
Kadın sultanın oda lalası, 92
Kadirga, 20, 62
Kadirga limanı ahırları, 243
Kadir gecesi, 62
Kadurî, 216
Kafatası, 168
Kafdan, 108, 234
Kafdan ağası, 333
Kafdancı, 181, 312
Kafdanlar, 164
Kafdanlı odaları, 11
Kafes, 68, 229
Kafesler, 62
Kafesî horasanı, 73, 129
Kafesî müceveze, 105
Kafesli, 143
Kafesli mahfil, 22
Kafkasya miğferi, 26
Kağıtçı başı, 300
Kâğıt emini, 300
Kâğıt fabrikay - ı humayunu bekçisi, 300
Kâğıthane bostancıları, 234
Kâğıthane Hadaik - i Hassaları, 242
Kâğıtlar, 282, 281
Kahveci, 96, 132, 135
Kahveci başı, 122
Kahveci başı heybecisi, 275
Kahve ibriği, 68
Kahve ocağı, 22
Kâhya efendi, 318
Kâhya kadın muavini, 70
Kakım, 66
Kakım kürklü cüppe, 163
Kalafatçılar kethüdası, 321
Kal'a gözcüleri, 292
Kal'a mehterleri, 292
Kalandıra, 200
Kal'a nigehlanları, 292
Kalaycılar, 22, 68, 155
Kalayhane, 22, 155
Kalaycıyanı hassa cemaati, 301
Kalçın, 281
Kale bedeni, 20
Kale kapusu, 18, 20
Kaleler, 20
Kalem, 167
Kalem - i Alî, 168
Kalem - i muhakkak, 168
Kalem - i sülüs, 168
Kalemdan, 162
Kalemkâr, 284
Kalemtıraş, 169
Kalenderane külâhı, 66
Kalensuve, 30, 129
Kale - tüfenkleri, 27
Kalfa, 85, 276
Kalîça, 162
Kalkancılar, 278
Kalkanlar, 27, 166
Kallâvî, 66, 83

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Kallavi - i Mutallâ, 65
Kalyoncu kıyafeti, 341
Kamçı, 111, 167
Kamçı sapı, 167
Kamış asâ, 165
Kancabaş, 62
Kandil, 27, 65, 74, 168
Kandilli Hadaiki Hassaları, 242
Kanûnî alemi, 26
Kanûnî Sultân Süleymân'ın kılıcı, 26
Kanûnî Sultân Süleymân'ın meçi, 26
Kansaguriye, 26
Kap, 61, 62
Kapak, 61, 167
Kapaklı firengî desti, 167
Kapaklı kebirî surahi, 163
Kapaklı rusî ağaç çanak, 163
Kapaklı tuzluk, 165
Kapama, 247
Kapama kafdan, 14
Kapanîcacı, 181
Kaptanpaşa baştardası, 62
Kapıcı, 14, 222, 230
Kapıcılar, 16, 19, 222
Kaplan çizgisi, 279
Kaplan kürkü, 165
Kapu ağası, 81, 87, 223
Kapu ağalığı, 103
Kapu ağası dairesi, 23
Kapu ağası mutbağı, 147
Kapıcı başılık, 81
Kapıcı başı şatırı, 231
Kapıcılar kethüdalığı, 175
Kapucular kethüdası, 223
Kapucular ocağı, 222
Kapı çuhadarı yamağı, 231
Kapu kanatları, 58
Kapı nöbeti, 98
Kapı oğlanı, 233
Kara ağaç Hadaiki Hassaları, 242
Karabatak yayları, 27
Kara bez, 234
Karaca bekçileri, 235
Kara ferye, 62
Karagözcü, 62
Karaca Hisar, 5
Kara Hisar yüresi, 58
Karakol, 23
Karakulak, 331
Karakulak ağa, 238, 331
Karaman kuşbazları, 189
Kara Mustafa Paşa köşkü, 23
Karanfil, 169
Karcı, 155
Karcıyan - ı Hassa, 300
Kârdgeran, 288
Kârhane emini, 279
Karhaney - i Hassa, 279
Kar kuyuları, 155
Karlık gediklisi, 155, 297
Kasap başı, 319, 300
Kâseler, 66, 160
Kasımpaşa mehterleri, 292
Kasrı adalet köşkü bostancıları, 7
Kasrı adalet köşkü iç oğlanları, 7
Kasrı adlî, 22
Kastabî kuşak, 161
Kaşağılar, 169
Kaşıklar, 161
Kâşı, 58, 16
Kaşıklık, 120, 230, 256
Kâşîler başı, 58
Kâtiban - ı kütüb, 285
Kâtiban - ı aga - i evvel, 257
Kâtib - i haziney - i birunî, 299
Kâtibi kavuk, 73, 129
Katırcılar ocağı, 252
Katır çulu, 164, 277
Katır palanları, 252
Kavak meydanı, 6
Kavak yenihisarı mehterleri, 292
Kavuk, 85, 129
Kavuk örtüleri, 168
Kayık, 299
Kayıkhane, 20
Kayıkhaneler, 24
Kayıkhaney - i kebir ocağı neferatı, 315
Kayın ağacı, 27
Kayıtbay alemi, 26
Kayıtbayın kılıncı, 26
Kayma gerdanlık, 83
Kayseri kuşbazları, 189
Kaytan düğme, 239
Kazancı, 288
Kazancılar, 278, 288
Kazancı şakirdi, 278
Kazakend, 277
Kazazlar, 67
Kebabcı, 156
Kabe - i himarî, 252
Kebirî surahi, 163
Kebir yay, 166
Keçe, 167
Keçeci, 290
Keçeciler, 250, 290
Keçe kese, 162
Keçe külâh, 256
Keçeler, 63
Kehhâlan, 204, 291
Kahhâl başı, 204
Kehlibar kadeh, 168
Kehlibarlar, 168
Kehriba taşı, 167
Kelâmı Kadimi Rabbanî, 183
Kelmaki, 277
Keman geran, 286
Keman güre, 166
Kemanî, 70
Kemankeşlik eslihası, 27
Kemend, 166
Kemer kuşak, 108, 161
Kemha, 279
Kemha astar, 163
Kemha Bafân, 250, 282
Kemhacılar, 282, 279
Kemha dokuyucular, 278
Kemha fistonlar, 163
Kemha kafdanlar, 164
Kemha kerde baliş, 166
Kemha kese, 167
Kemha minder, 163
Kemha nakşı, 279
Kemha paresi, 165
Kemha yasdık, 163
Kemhay - i Bursa, 279
Kemhay - i Hasan saşa, 279
Kemhay - i Şam, 279
Kemik, 27, 167
Kende karan, 290
Kendekârî ayna, 162
Kendekârî Hokka, 162
Kendekârî tülbent, 165
Kendüm kûban, 289
Kepade, 27
Kepenek, 84
Kepek kâtibi, 258
Kerde baliş, 166
Kerimey - i Padişahî, 300
Kerraki, 101
Kertik, 27, 85
Kesayî peşkir, 165
Kese, 85, 111
Kesme, 110
Kesme mest, 281
Keşkül, 308
Ketan bezi (Keten), 164
Kethüda, 75, 251
Kethüda odası, 293
Kethüday - i Bevabbin - i Şehriyarî, 19
Kethüday - i haney - i sagir, 315
Kavakip, 164, 167
Kevkebi dürrî, 160
Kevkez çuha, 15
Kiler başı, (ağası), 134
Kilerci başı, 61, 134
Kilerci başı aşcısı, 134
Kilerci başı baltacısı, 134, 261
Kilerci mutbağı, 147
Kilerciler, 16
Kiler - i Hassa, 133
Kiler - i Hassa hastanesi, 133
Kiler - i Hassa başkullukçusu, 135
Kiler - i Hassa Kahvecibaşısı, 135
Kiler - i Hassa kullukcusu, 136
Kiler - i Hassa nöbetci başısı, 138
Kiler kethüdası imameti, 133
Kiler kethüdası kafdancılığı, 133
Kiler kethüdası kilerciliği, 133
Kiler kethüdası kullukculuğu, 133
Kiler koğuşu, 133
Kiler koğuşu iç oğlanları, 134
Kilise, 18
Kilit, 168
Kireççi başı, 234, 318
Kirişendam, 27
Kisve - i mahsusa, 310
Kisvey - i Sâlâtini, Osmanî 30, 276
Kisvey - i şerife, 276
Kişmir şalı, 67, 70
Kitabe, 16
Kitab ciltleri, 168
Kitab - ı Hidaye, 66
Kıbrısın altın renkli mozayikleri, 19
Kıbrısın havai mavi renkli mozaikleri, 19
Kıdemli bostancılar, 234
Kılapdan saçak, 300
Kılavuz çavuşu, 73
Kılıç, 26, 108
Kılıç çengelleri, 167
Kılıççı, 288, 306, 287
Kılıççılar, 288, 278
Kılınççı şakirdi, 278
Kılınç gilafları, 166
Kılınç kabzası, 26, 166
Kılınçların kınları, 26
Kılınç kuşanmak, 60
Kıl torbalar, 27
Kına gecesi, 74, 93
Kıncılar, 290, 278
Kıncı şakirdi, 278
Kınlı çaker bıçağı, 162
Kınlı firenk bıçağı, 162
Kınsız çaker bıçağı, 162
Kıpan, 87
Kırım hanı, 81
Kırklar mevkii, 23
Kırmızı benek kadife, 276
Kırmızı börk, 107, 130
Kırmızı Bursa kemhası fiston, 164
Kırmızı familya, 28
Kırmızı makdem, 234
Kırmızı sancak, 183
Kırmızı yemeni, 99
Kısa entari, 115
Kısa etek, 12
Kısa şalvar, 244
Kısa sedir, 61, 134
Kısa yenli kafdan, 276
Kısrak hademeleri, 243
Kıssahan, 306, 297
Kışlık çuha, 299
Kışlık elbiseleri, 315
Kışlık yağmurluk, 315
Kıymetli kumaşlar, 84
Kıymetli silâhlar, 26
Kızbekci, 264
Kızılı sancak, 183
Kız kulesi mehterleri, 292
Kızlar ağası, 65, 81, 86
Kızlar ağası mutbağı, 147
Kızlr ağası aşcısı, 134
Kız taşı, 311
Koğuş hocalığı, 10
Koğuş kethüdaları, 106
Kokulu sabunlar, 22
Kolan, 67
Kolancı, 252
Kolay çileli yaylar, 27
Kolçaklar, 27, 287
Kol gezmek, 341
Koltuk kapı, 17
Konakçı başı, 188
Kondurucu, 187
Kopça, 70
Kopuz, 166
Koru ağası, 244, 256
Korucu, 254
Korucular, 256
Korucular hasılatı, 247
Koşumlar, 297
Koşum takımları, 243
Kotas, 184
Kovan resmi, 190
Koyun, 25
Koyun resmi, 190
Kozbekci, 264
Kozbekci baratası, 264
Kozbekçiler kapusu, 20
Kozbekci ocağı, 264
Kozciyan, 225
Köçekler, 93
Köle, 68
Köle, 68
Kös, 218, 301
Köscü başı, 166
Kös develeri, 301
Köse ağaları, 98
Köszen başı, 219
Köşe başı, 108, 121
Köşe peşkir ağa, 123, 128
Köşe ustası, 121
Kösk, 20, 24
Köşklü, 20
Kösk oturakları, 310
Kristaller, 16
Kubbe altı, 22, 336, 337, 325
Kubbeli mutbak, 24
Kubbe nişin, 22
Kubbe vezirleri, 22, 336, 325
Kubbe vüzerası şatırı, 337
Kubbeyi humayun kapusu, 331
Kubur, 27, 167, 168
Kubur yanlı, 110, 271
Kuğu gagası kaşıklar, 161
Kuğu kuşları, 27
Kuğu kuşu tüyleri, 27
Kuklacı, 62, 70
Kukulatalı sako, 57
Kulak, 146
Kulaklı son külâh, 146
Kule, 24, 297
Kule burcu, 18
Kule kapısı, 23
Kuleli surlar, 17
Kule mehterleri, 292
Kule sofuları, 301
Kulluk ağaları, 133, 139
Kumaş, 63, 276
Kumaş dokuyucular, 279
Kumaş dokuyucular şakirdi, 279
Kumaş nakşı, 279
Kum meydanı, 297
Kundak başı, 92
Kundakcılar, 283
Kunduralar, 70
Kur'anı kerim, 79
Kurban bayramı, 62
Kurban bayramı ulûfeleri, 23
Kurbanlar, 63
Kurban ocağı, 269
Kurdele, 85
Kurşuncu başı, 304
Kurşuncular cemaati, 305
Kurşun hokka, 162
Kurşunlu mahzen, 300
Kuru çeşme Hadaiki Hassaları, 242
Kûsu şahiler, 75
Kuşak, 66, 83, 161, 279
Kuşak kenarı, 161
Kuşbaz, 196
Kuşbazlar, 189
Kuşcu ağa, 154
Kuşcu başı, 153
Kuşhane, 61, 89, 134
Kuşhane eczanesi, 24
Kuşhane eskisi 268
Kuşhane ikincisi, 154
Kuşhane meydanı, 24
Kuşhane mutbağı, 24, 89, 134
Kuş kafesleri, 160
Kuşlar, 300
Kutmu, 87
Kutnî - i Bağdat, 279
Kutnî - i Bursa, 279
Kutnî - i Şam, 279
Kutnu dolama, 163
Kutu, 167
Kuyumcu başı, 297
Kuyumcular, 67, 291, 278
Kuyumculuk, 79, 301
Kuzu, 25
Kuzu derisi, 341
Kuzu derisi kerde baliş, 166
Kuzu derisi takke, 161
Küçük ahır mehterleri, 243
Küçük benek yezid kemhası, 164
Küçük biçak, 162
Küçük çıkma akçası, 159
Küçük defterdar, 63
Küçük dernecef, 167
Küçük demir kapı, 19, 20
Küçük ekmekci başı, 315
Küçük kapak, 167
Küçük kapucubaşı, 19
Küçük kapucular, 19
Küçük leğen, 167
Küçük mirahor ağa, 244
Küçük oda, 18, 23, 208
Küçük oda ağası, 74, 209
Küçük oda ağavatı, 209
Küçük şamî taş, 167
Küçük taş, 167
Küçük yeşîm tepsi, 166
Küçük tezkireci, 326

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ATATÜRK KİTAPLIĞI

Küçük mirahorluk, 175
Küçük yaba, 167
Küftekârî pirinç tas, 164
Küftekârî şamî tas, 167
Külâh dikiciler, 287
Külâh dûzan, 287
Külâhlar, 65, 97
Külâhlı eski, 268, 311
Küpe, 83, 169
Küpler, 22, 160
Kürekciler, 68, 115, 278
Kürkcü, 175, 287
Kürkcü başı, 175
Kürkler, 66, 78, 79, 85, 110
Kürkcü şakirdi, 278
Kürk taşı cüppeler, 163
Kürsidar, 249, 257
Kürsü, 167
Kürsü şeyhi, 63
Küstigerân, 289
Kütüphane, 24

L

Lahana, 19
Lahanacı külâhlı eskisi, 311
Lahanacılar ağaları, 298
Lahamacı ocağı, 19
Lahur şalı, 83
Lala, 64, 201, 305
Lale, 64
Lale bahçesi, 23
Laledanlık, 160
Lale ustası, 324
Langa kolu, 301
Lapçin, 315
Lazî kadeh, 165
Leğen, 160, 167
Leğen - i izniki, 166
Leh kılınçları, 27
Levendan, 63, 325
Levendine çuha, 63
Levha, 168
Leyale, 125
Leylei velâdet, 63
Libade, 92, 96
Limonluk bahçesi, 21
Limon suyu, 63
Liva - i saadet, 183
Liva - i şerîf çadırı, 183
Lohusa, 72
Lohusa şerbetleri, 72, 85
Lohusayı tebrik, 72
Londra kumaşı kenarı, 234
Lotus yaprakları, 160

M

Mabeyn, 107, 117, 134, 229
Mabeyn bostancıları, 235
Mabeyinci, 107, 110, 229
Mabeyni humayun köşkü, 20
Macar kılınçları, 27
Macar zırhı, 27
Macun terkipleri, 297
Macun terkipleri, 297
Maden surahi, 21
Madiyan - i hassa, 243
Mağrip kilimi, 161
Mağrip kuşak, 161
Mağrip ömeği, 162
Mahbubiye kasrı, 20
Mahfel - i serif, 81, 301
Mahfel - i humayân, 61
Mahfel - i mahsus, 107
Mahiyeli sofalı, 221
Mahmil, 168
Mahmudî fes, 57
Mahsul - u humayun, 235
Mahyacılar, 65, 75
Ma - ı leziz, 133
Main, 168
Makam - ı saltanat, 7
Makrama, 91, 163
Maktağ, 166
Malakârî kabartma, 59
Manastır, 18
Mangal, 26
Mangalar sarayı, 18
Mansab, 80
Mansıp akçesi, 159
Marangozlar, 289, 301
Masraf - ı - şehriyarî kâtibi, 142, 300
Masraf kâtibi, 142
Mastcı, 107
Mastcı şakirdi, 107
Maşlâh, 87, 169, 264
Maşrapa, 163
Matbah emini, 147
Matbah - ı ağayan, 133
Matbah - ı âmire, 22, 147, 133,
Matbah - ı amire anbarı, 301
Matbah - ı amire amini, 315
Matbahı emire esnafı, 145, 300
Matbahı amire kazanları, 300
Matbahı has bölükbaşıları, 133
Matbah kalfaları, 133
Matra, 163
Matra bendi, 163
Matrak, 167
Mavi yemeni, 207
Mavnalar, 315
Mazûl Beylerbeyleri, 63
Mazûl sancak beyleri, 63
Mebanî 17
Mecidî fes, 57
Mecidiye köşkü, 23
Meddah, 62, 306
Mehd - i ulya, 70, 73
Mehteran - ı ahır - ı küçük, 243
Mehterhane ocağı fabılları, 300
Mehterân - ı hayme - i has - sa, 293, 294
Mehter başı, 75, 217
Mehterhane nazırı, 300
Mehterhaney - i tablu alem, 293
Mehterhane ocağı tabılları, 300
Mehter takımı, 75
Mekke örtüsü, 162, 164
Memzuç maşrapa, 163
Menemen halıları, 277
Menemeni kaliça, 162
Menemen seccadesi, 161
Mengene, 167
Mengup, 78
Menkibeci, 118
Mensuç kılapdanlı pusî, 262
Menşûr, 325
Menzil oku, 27
Merasim günleri, 181
Meratibi Devlet, 306
Mercan düğme, 169
Mercanlı bıçak, 169
Merdane başmak, 281
Merdane sergerdan, 281
Merdane zenane, 281
Merdane üsküfe, 167
Mermer banyo, 59
Mermer çanak, 163
Mermer çeşmeler, 58
Mermerlik, 75
Mermer direkler, 59
Mermer köşk, 20
Mermer kurnalar, 59
Mermer ocak, 58
Mertebanî, 28
Mervaridli halta, 167
Mescid, 22
Mest, 99
Mest papuç, 9
Mest sergerdan, 281
Meşin don, 65
Meşin külâh, 65
Meşk hocası, 300
Meşrubat, 61
Meton, 279
Metun, 279
Mevkeb - i humayun, 301
Mevlevî sikkesi, 30
Mevlûd, 64, 301
Mevsim kafdanı, 108, 124
Meyabend müzehhebi rengin, 279
Meyabend müzehhep sağir, 279
Meyabend sade, 279
Meyan bıçak, 162
Meyane gılaf, 162
Meyyit kapısı, 21
Mezbele keşan, 269
Mezbelekeşan ocağı, 19
Mezbelekeş hademesi, 19
Miftah ağası, 106
Miftah alayı, 168
Miğfer, 160
Mihrancı başı, 131
Mihriban, 324
Mihri muaccel, 86
Mihri müeccel, 71, 86
Mihri safâ, 324
Mihriyar, 324
Mimaran - ı hassa kâtibi, 315, 300
Mimar - ı evvel, 304
Mimar - ı sanî, 304
Mimar - ı şehriyarî, 304
Mimar Sinan, 59
Minay - ı garam, 324
Minay - ı visâl, 324

Minderler, 59, 68
Minder yüzü, 163
Mine, 66, 162
Minekârî tahtırevan, 67
Mintan, 98, 308
Minyatür, 77, 168
Mirahur ağa, 244
Mirahurî - kafdanlar, 277
Mirahur ağa kâtibi, 257
Mirahur - u evvel, 243, 244
Mirahur - u sânî, 244
Miri alem, 222
Mirî ahır - ı sanî, 244
Mirimandira, 301
Miri salhane, 137
Miri Sayyad 197
Miri yund ocakları, 243
Mir mehteran - ı tablı ilim, 218
Mir miran, 317
Misâl, 64, 325
Miskci başı, 317
Mıh, 93
Mıknatıs taşı, 167
Mısır atlasları, 279
Mısırî Rida, 164
Mızrak ucu, 26
Mozaik, 168
Muamelat daireleri, 18
Muayede, 62
Muayede - i havas, 62
Muayede - i umum, 62
Muayede salonu, 59
Mubayaa defteri, 276
Muğteber ağa, 111
Muhalif - i usul - u hareket, 157
Muhasebeci, 118
Muhayyer tülbent, 165
Muhzir başı, 63
Mukaddem - i Derviş Paşa, 279
Mukaddemi Hasan Paşa, 279
Mukaddem - i şam, 279
Mukarrib - i Hazreti şehriyarî, 110
Mukâli, 168
Mukavva, 162, 164
Mum başı, 113, 133
Mumcu, 67, 158
Mumcu başı, 140
Mum başı göç eskisi, 140
Mum şakirdi, 140, 141
Mum şakirdi kullukculuğu, 133
Murabbâ fiston, 164
Murabba kafdan, 164
Murabba kese, 162
Murabba müceveze, 161
Murad, 31, 32, 38, 43,
Murassaat hazinesi, 246
Murassa, 13, 72, 79, 167, 168, 169, 181
Musa Çelebi, 12, 32
Musahip - i şehriyarî, 301
Musahip ağa, 115, 117
Musahipler, 80, 95, 297
Musandıracı başı, 98, 234
Musalla, 60
Mushaf, 168, 169, 183
Mushaf kesesi, 162
Musikihanlık, 166, 213
Musuki talimi, 70, 79
Musıla - ı sahn müderrisliği, 10
Mustafa Çelebi, 32
Muşanba, 133
Muşanbalı fenerler, 160
Muş - u dendan kuşak, 161
Mutaflar, 243
Mutbaklar, 147
Mutemet hasekiler, 157
Muytaban, 243
Muze dûz, 300
Müze duzan - ı hassa, 300
Müzikayı humayun hademeleri, 61
Mübarek bad, 75
Mübaşir, 228
Mücellid, 306, 297
Mücellid şakirdi, 278
Mücevhercilik, 79
Mücevherat, 64, 110, 168
Mücevher kuşak, 79
Mücevveze, 102, 105
Müderris, 202
Müderrisyn, 310
Müdgame, 168
Müdgami - i mecmua, 168
Müezzin, 213, 218
Müezzini hassa, 202
Müfettiş efendi, 99
Müfti 64
Mührü humayun, 60, 64, 75, 171
Mühürdar ağa, 326
Mühürlüler, 197
Müjdeci başı, 326
Müjde hattı, 75
Münakkaş, 58, 161, 162, 165, 277
Münakkaş akçesi, 159
Münakkaş kadife, 162, 164
Müneccim, 206
Müneccim başı, 205
Müneccim yamağı, 206
Mürdesenk, 58
Mürebbi, 64
Mürgan - ı humayun, 300
Müslim - i Nev, 201
Müstensih, 281
Müsahere haran, 325
Müşebbek, 181
Müteaşşi, 62
Müteferrika, 297
Müteferrika ağası, 306
Müteferrika başı, 297
Müteferrika gediklisi, 307
Müteferrikatüssultaniyye, 306
Müteferrikkân, 107, 227
Müteferrik sanat sahipleri, 279
Müteferrik sanat şakirdi, 279
Mütegaddi, 62
Mütteka, 168

N

Nafe, 84
Nakıl, 65
Nakilcilar, 65, 71, 294
Nakış kaliça, 162
Nakışlı, kadife, 159
Nakış yapma, 79
Nakkârezen, 219, 293
Nakkaş, 278
Nakkaşan, 283
Nakkaşhane, 69
Nakkaş kâğıtları, 167, 281
Nakkaşlar, 278
Nakkaş şakirdi, 278
Nalbandan - ı ahırı has, 243
Nalbandan - ı esban - ı hassa, 250
Nalbandlar, 68, 243, 247
Nalbant Başı, 249
Namaz yeri, 24, 62
Name - i humayun, 81, 100, 325
Nan - ı aziz, 133, 151
Nar, 300
Nargile, 143
Nargileler, 168
Naş - ı Sultani, 60
Naylar, 169
Necef avize, 160
Neçef çekmece, 168
Necef kaşıklar, 161
Necmi Safa, 324
Nedim, 65
Nefer aga, 175
Nefer hadım ağaları, 24
Nefer kethüdası, 301
Nefes, 201
Nef'i, 21
Nefirî, 70, 293
Nefs'i humâyûn, 62 299
Nemed keşe, 162
Nesceli, 168
Nesih, 168
Neşvedan, 301
Nevale 62
Nevbet çalınması, 292
Nevbet - i padişahi, 292
Nevruz, 64, 201
Nevruz peşkeşi, 64
Nevzuhur, hatai, 66
Neyzen, 70
Nihali, 58, 279
Nihalliler, 163
Nikâh, 86
Niluri tülbent, 165
Nim - ten, 308
Nim üryan som kafdan, 14
Nisan yağmuru suyu, 299
Nişan, 63, 71, 325
Nişan atma, 19
Nişancı odaları, 18
Nişancı oğulları, 297
Nişan hediyeleri, 71, 86
Nişan - ı humayun, 64
Nişan - ı şerifi alişan, 64
Nişanlar, 168
Nişantaşı, 22
Niyam, geran, 290

eğitim amaçlı kopyalanmıştır.

Nohudî Makrama, 163
Nöbetçi başı, 211
Nöbetçi başı kullukculuğu, 133, 139
Nöbetçibaşı vekili, 212
Nöbet kalfası, 74, 96, 97
Nöbet kapıları, 23
Nöbet odası, 23
Nöbet yeri, 58
Nurbanû, 84
Nurefşan, 324
Nümune esvapları, 277

O

Oba, 69
Ocak, 59, 315
Ocak ağa ve zabitleri, 63
Ocak başı, 153, 157
Ocak baş tutarı, 329
Ocak kaşıkcısı, 257
Ocaklı oda, 106
Ocaklı sofa, 59
Ocak muhzir başısı, 63
Ocak şofası, 24
Ocak veznedarı, 257
Oda, 25, 106
Oda başı, 247
Oda başılar, 63
Oda lalası, 89, 92
Odalar, 24
Odalık, 87
Odun anbarı, 20
Odun deposu, 21
Odun kapusu, 20
Odunlar, 20
Oğzen kapusu, 19
Okcu, 291
Okcular, 68, 278
Okcu oğlu cüppesi, 189, 305
Okcu şakirdi, 278
Ok kalburları, 168
Ok meydanı, 65
Okuma odası, 105
Ok talimi, 79
Okunmuş, gül suyu, 64
Ordu alayı, 65
Orhan Beğ, 31
Orhan gazi, 29
Orta camî, 26
Orta kapı, 17, 19
Ortanca çıkma, 74
Ortanca eski, 96
Ortanca hadım ağaları, 24
Ortancalara mahsus tevkifhane, 23
Ortanca tevkifhanesi, 24
Orta oyunu, 62
Osman, 29, 30, 42
Osmanlı Beyliği, 5
Osmanlı Hanedanı, 72
Osmanlı madalyaları, 168
Osmanlı padişahları, 29
Osmanlı sarayı, 5
Otakcı, 187
Otageran - ı hassa, 293, 294
Ot anbarı muhafızları, 250
Ot gecesi, 234
Ot kâtibi, 257
Otluk kapısı, 17, 18, 243
Otluk kapısı ocağı, 270
Otluk kapısı ocaklısı, 270 z
Oturak, 310
Oturak kavuk, 85, 171
Oturma yeri, 58
Oturtma saatler, 168
Oya, 91
Oymacı, 284
Oymalar, 23
Oyun, 65, 62, 67

Ö

Öd ağacı, 62, 166
Ölen padişah, 59
Örf ve adetler, 19, 20, 21, 23, 30, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70 71, 72, 73, 74, 75, 76, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 85, 86, 89, 91, 94, 96, 101, (v. s.)
Ön etek, 12
Örmek kese, 162
Örnek müceveze, 161
Örtü, 61, 72, 87, 287,
Özengi ağaları, 198
Özengi ağası, 199
Özengiler, 27

P

Paça günü, 93
Paçay - ı yaşak, 165
Padeden büyük münakkaş acem kaliçası, 162
Padişaha yanaşma, 61
Padişah destarı, 168, 298
Padişah elbisesi, 62, 63
Padişah - ı devran, 57
Padişahın abdest ibriği, 18
Padişahın arz günleri, 23
Padişahın ayaklarının öpülmesi, 63
Padişahın bindiği kayık, 62
Padişahın binişe gitmesi, 61
Padişahın çizmesi, 109
Padşahın donu, 63
Padişahın gömleklîği, 63
Padişahın ilk çocuğu, 64
Padişahın kösü, 301
Padişahın kütüphanesi, 106
Padişahın matracısı, 63
Padişahın murassa kılıncı, 108
Padişahın otağı, 68, 183
Padişahın papuçları, 109, 111
Padişahın sarığı, 62, 120
Padişahın tahtı, 106
Padişahın yağmurluğu, 111
Padişahın yayı, 19
Padişahın yemeği, 61
Padişahı tebri, 63
Padişah kayıkları, 62
Padişahların anneleri, 70, 77
Padişahların av tüfekleri, 12
Padişahların bahşişleri, 298
Padişahların başlığı, 62, 129
Padişahların cenaze namazları, 27
Padişahların doğdukları sene, 63
Padişahların elbiseleri, 277
Padişahların örnek esvapları, 277
Padişahların vakfı, 76
Padişahların zevceleri, 78
Padişah mührü, 167
Pafta, 200
Palan - duzan - i hassa, 250
Paludeci, 221
Palude kaşıkları, 161
Pamukcıyan - ı hassa, 243
Pamuklu hırka, 169
Pano, 59
Papağan örnekleri, 160
Papuççu şakirdi, 278
Papuç kesesi, 111
Papuççular, 281, 278
Papuçluk, 23
Papucu humayun, 111, 125
Para küpleri, 22
Para serpme, 74, 110
Parmaklık, 59
Pars kethüdalığı, 133, 174
Paşabahçesi Hadaiki Hassaları, 242
Paşa kâtibi, 336
Paşalık tevcihi, 300
Paşayi kavuk, 117, 129
Paşazadeler, 297
Paşmaklık, 78, 92
Paydancı, 126, 215
Paye, 111
Payendaz, 7, 61
Payendazlık hizmeti, 300
Pay - ı taht, 7
Pazar başı, 317, 301
Peçe, 96
Pehlivan, 27
Pehlivan güreşleri, 62
Pehlivanlar, 279
Pelenk derili firengi dibâ nihali, 164
Pelerin, 57
Pembe familia, 28
Pençah gezi tülbent, 165
Perde, 62
Perdeci, 122
Perdeci - i şehriyari, 125
Perde halkası, 167
Perde kapısı, 24
Perhizi, 155
Peş, 12
Peşkeş, 64
Peşkeş defteri, 276
Peşkeş kapusu, 22, 23
Peşkir, 98, 165
Peşkir ağa, 106, 128
Peşkir başı kullukculuğu, 133
Peşkirci, 113
Peşkir gulamı, 106, 113

Peşkir Şakirdi, 113
Peştamal - akçesi, 23
Peştemallar, 62
Peygamberin bayrağı, 222
Peygamberin yayı, 27
Peyk, 264
Peykân, 301
Peykân - ı hassa, 298, 299
Peyk başı, 63, 264
Peykhane, 265
Peyker kethüdası, 63
Peyk serpuşları, 27
Pil dişi, 165
Pilipaye, 26
Pirinç aletler, 167
Pirinç ayna, 162
Pirinç davat, 167
Pirinç ibrik, 166
Pirinç küçük tas, 167
Pirinç küftekâri şamî taş 167
Pirinç maşrapa, 163
Pirinç rahâne, 166
Pirinç rubu daire, 167
Pirinç tas, 164
Pirinç terazu, 166
Pirinç top, 167
Pirimkür, 244
Pişgâh - ı humayun, 315
Piştahta, 66, 300
Pırlantalı baston, 168
Porfir, 26
Porselenler, 160
Porselen tabak, 61
Portekiz porseleni, 160
Posta tatarı, 330
Post - ı arslan, 165
Post - ı yaşak, 165
Postlar, 165
Pota oku, 27
Postin, düzân, 290
Potur, 285
Pul, 93
Pulâd ayna, 162
Pus, 61
Pusi, 81, 140
Puşide, 72
Püskül, 57, 68, 85, 168
Püsküllü oturak, 85

R

Rahame, 166
Rahle, 167
Raht hazinedarı, 246
Raht kâtibi, 259
Rahtvân - ı evvel, 246
Rahtvan - ı has, 257
Rahtvan - ı sanî, 247
Ramazan geceleri, 22, 62
Ramazanın başı, 22
Ramazanın sonu, 62
Rastık taşı, 58
Rayeler, 183
Reaya tairfesi, 197
Reçel, 22
Reçelhane, 25
Sim - eis beygir, 299
Sim - eis efendi, 326
Reisül - ül - ulemâ, 60
Rengâmiz benek firengi kadife, 164
Rengâmiz kemha, 163
Rengamiz postlar, 277
Renkli kadife, 277
Rensolar, 58
Resim bez, 164
Reşte sicim, 166
Revan odası, 23, 107
Rical itbaisi, 339
Rida, 341
Rikâb ağaları, 198
Rikâb - ı humayun solakları 315
Rikâbdar ağa, 61
Rikâbiyye Pişkeşi, 198
Rikâp, hasekisi, 199
Rikâbı humayun ağası, 198
Rikâb - ı humayun hademeleri, 249
Rikâb - ı resmî, 122
Rikâb solağı, 199
Rik sofrası, 300
Riyhan, 168
Rize, bezi, 63
Rıh, 300
Rokoko, 26
Rub - u daire, 167
Rucû kevakip, 167
Ruganhane, 298
Ruh - u tutya maşrapa, 163
Rum beğinin kızı, 69
Rumeli ağaları, 63
Rumeli defterdarı, 18
Rümeli hisarı mehterleri, 292
Rumeli kazaskeri, 60
Rumeli yakası, 30
Rumeli yenihisarı mehterleri, 292
Rusi ağaç çanak, 163
Rus porselenleri, 160
Ruznamçe halifesi, 243
Ruznamçey - i evvel, 326

S

Saat - i muhtar, 60, 310
Sabah ezanı, 62
Sabah yemeği, 62
Sabıka çerde, 277
Saçak, 62, 75, 144
Saç kümesi, 70, 83
Saç sandığı, 132
Sadaka - i fitir, 62
Sadander, 167
Sadaret alayı, 75
Sâadat, 187
Sade, 161
Sade bay - ı guzin, 161
Sade döşek makraması, 163
Sade firengi atlas dolama, 163
Sade ibrişim hindî kuşak, 161
Sade halta, 167
Sade kadife, 276
Sade kemha fistonlar, 163
Sade kemha takke, 161
Sade kılınlı çaken biçağı, 162
Sade nemed kese, 162
Sade serenk, 279
Sade sahan, 167
Sade şehrî tolga, 161
Sade yezit kemhası, 163, 164
Sadr - ı azâm, 65, 201
Sadr - ı azâm başçuhadarı, 73
Sadr - ı azâm baş mehter ağası, 73
Sadrazam çantacısı, 337
Sadr - ı azam divit odası, 22
Sadr - ı azâm enderun ağaları, 73
Sadr - ı azâm kapucular kethüdası, 73
Sadr - ı azâm kethüdası, 66
Sadr - ı azâm nasbı, 315
Sadrazam şatırı, 358
Safbeste - i selâm, 61, 310
Safrancı başı, 149
Sağ akça, 299
Sağdıç, 71
Sağrılı yay, 27
Sahan, 167
Sahib - i arz, 106
Sahilsaray, 301
Sahtiyan başmaklar, 165
Sahtiyan kalemdan, 162
Sahtiyan nihali, 163
Sahura kaldırma, 24, 62
Saka, 16.
Saka başı, 157
Sakalar ocağı bostancısı, 133
Sakal bırakma müsaadesi, 234
Sako, 57
Sakallı musahip ağa, 116
Sakal salıverme, 64
Sakayan - ı Sim - i Hassa, 157
Sakayan - ı sim - i hassa bölüğü, 82
Sakız atlasları, 279
Salacak, Hadaiki hassaları, 242
Salahur, 244
Saliha sultan, 63
Saltanat binişi, 110
Solma çuharı, 342, 341
Saltanat kapısı, 17
Saltanat kaymakamlığı, 7
Saltanat nöbeti, 59
Saman kâtibi, 257
Saltanat - ı seniye, 175
Saltanat kayıkları, 20
Saltanat sancakları, 183
Samur, 66, 84
Samurcular, 175
Samur kürklü cüppeler, 163
Samur kürklü çatma yezidî kemha, 164
Samur kürklü firengî asebî kemha, 164
Samur kürklü sırmayî yezidî çatma kemha, 164
Sanat erbabı, 288, 297

e-manas coğaltısı

Sanatkârlar, 276
Sanayi - i nefise mektebi, 21
Sancağa gitme, 79
Sancağı şerif, 28, 183
Sancağı şerif bekçisi, 185
Sancağı şerif çadırı, 186
Sancak, 183
Sancakdarlar, 183
Sancak bekçileri, 185
Sancak beği, 63, 79
Sancak beğliği, 184
Sancak beylerinin tuğları, 184
Sancak bezi, 185
Sancak mushafı, 185
Sancak zarfları, 277
Sandal ağacı tomrukları, 168
Sandık - ı anberî, 167
Sandıklar, 59, 160
Sanduk - u şerif, 187
Sanî kavli macum, 205
Sanson, 236
Sansoncu, 236
Santa Barba, 18
Sapan, 167
Saplar, 166
Saplı firengi tuzluk, 165
Saplı süzgü, 167
Saraç, 249, 257, 321
Saraç başı, 328
Saraçlar baş halifesi, 328
Saraç kisvesi, 328,
Saraçhane köprüsü, 6
Saraçlar kâtibi, 259
Saray, 5
Saray ağalığı, 103, 104
Saray ağası mutbağı, 147
Saray ahırları, 243, 257
Saray bahçevanları, 240
Saray başkapu gulâmı, 98, 232
Saray burnu, 17
Saray cellâtları, 241
Saray çengisi, 102
Saraydaki yeniçeriler, 18
Saray ekmekcisi, 151
Saray hamalları, 232
Saray hanendeleri, 56
Saray helvacı başısı, 152
Saray hocası, 13
Saray içi, 6, 17
Saray - ı atikî ağası, 316
Saray - ı atik ahırları, 297
Sarayı atik baltacıları, 261
Saray - ı atik teberdaranı, 262
Saray - ı atik - î mamûre, 9
Saray - ı atik meş hocası, 300
Saray - ı atik pazar başılığı, 301
Saray - ı atik teberdarları kethüdası, 299
Saray - ı cedidi amire, 17, 300
Saray - ı cedid - i sultanî ağası, 300
Saray - ı humayun nazırı, 223
Sarayın eczahanesi, 21
Sarayın mutbakları, 20
Saray kethüdası, 103
Saray mensupları listesi, 25
Saraylı, 93
Saray mutbakları, 18
Saray şairleri, 65
Saray tatlıcısı, 153
Saray tavşancıları, 301
Saray tavukhanesi nazırı, 267
Saray terbiyesi, 69
Sarban, 253
Sarban alameti, 253
Sarban başı, 253
Sarbân - ı mâde, 254
Sarbân - ı ner, 254
Sarban kethüdası, 253
Sargı, 63
Sarı alaca sancak, 183
Sarı börk, 130
Sarı dizge, 234
Sarık, 60
Sarıkcı başı, 129
Sarıkcı yamağı, 129, 216
Sarıkların tanzimi, 181, 216
Sarıklar odası, 106
Sarık odası, 23, 129
Sarı sancak, 183
Sarı yemeni, 99
Sarma etek, 12
Sarma mintan, 151
Sarnıç, 17, 18
Sarracin - i hassa, 243
Satırlap, 167
Satranç, 68, 167
Satranç örtüsü, 164
Sayeban, 319
Sayeban başı, 301
Sayebanlı taht, 24, 72
Saye endaz - ı duhûl, 61
Saye ocağı, 271, 319
Saye ocaklısı, 271
Sayd - ü şikâr, 197
Sayvan, 26
Saz, 65, 62
Sazcılar, 278
Sazcı şakirdi, 278
Sazende, 65
Sebzeci, 158
Sebzehane, 158
Sebzeliane kâtibi, 242
Sebze kâtibi, 158
Sebzevâtcı başı, 318
Seccade, 67, 119, 161
Seccadeci başı, 119, 159
Saccadeyi mülûkâne, 223
Eedefkârî türk işleri, 59
Sadef kaşıklar, 161
Sedefli iskemle, 168
Sedefli işlemeler, 23, 27
Sadefli taht, 161
Sedir, 26, 75
Sefer bahşişi, 61
Sefer feneri, 167
Sefer hanesi, 160
Seferli, 208, 209, 212
Seferli avadancı ocağı, 214
Seferli kethüdası, 209
Sefer voynukları, 243
Sehpalar, 26
Sekinzinci bostancı sınıfı, 234
Sekiz kubbe altı, 22
Sekson, 236
Selâhurlar, 249
Selâm ağası, 73
Selâmlık mahalli, 20
Selânik çuhası, 239, 279
Selamlık, 110
Selâm taşları, 26
Selâtin - i âli Osman, 276
Selâtin - i çengiziye, 315
Selâtiyn muhasebesi, 76
Selatyn vakıfları, 76
Selçuk dibası, 276
Selçuk kumaşları, 276
Selim, 35, 37
Selimî hançer, 168
Selimî müceveze, 35
Selimi surani, 168
Selsebil, 20
Semend, 64
Semerkand kâğıtları, 68, 165
Sene - i devriye, 63
Senk - i ibret, 21
Sent Mari Hodigitria, 18
Sent Jorj, 18
Sent lazar, 18
Sent sovör, 18
Sepetciler, 20
Sepet köşkü, 20
Seradonlar, 27
Serahur, 249
Serâser, 65, 280, 279
Serâser dolama, 107
Serâseri İstanbul, 279
Serâseri müzehhep, 279
Serâser mintaneler, 277
Serâser üstlük, 181
Ser bevvab, 225, 297
Ser bevvabin - i rikâb - ı humayun - ı mülûkâne, 225
Sercamekerlik, 315
Serçavuş, 298
Ser çavuşan, 298
Ser çuhadar, 297
Serdap kasrı, 22
Serdap köşkü, 20
Serdar, 183
Serdar - ı Ekrem, 27, 183
Serden geçdi, 129
Serengi Bursa, 279
Serenk, 279
Serenk sade, 279
Ser etibba - i hassa, 201
Sergerdan, 281
Ser güğüm, 301
Ser hâlifeyi muhasebeyi haremeyn, 99
Sol halkacıyan, 315,
Ser hazen - i enderun - u hassa, 169
Ser haziney - i birun ağa, 177
Serhenk çavuşları, 61, 310
Serkâr, 279
Ser kehhal, 204

Ser kilari - i Enderu - u Hassa, 134, 300
Ser kilari - i hassa, 133
Ser kozciyan - ı Hassa, 301
Ser kösi 293
Ser kurenâ, 322, 297
Ser mahfel, 206
Ser makiyan - ı hassa, 315
Ser mastgeran - ı hassa, 145
Ser mehterhan - ı tablı, alemi hassa, 293, 300
Ser muze dûz, 300
Ser müneccim, 299
Ser - münecciman - ı hassa, 299
Ser nakkarazen, 293
Ser nefer, 254
Sernefiri, 293
Ser nöbet, 297
Ser oda - i Evvel, 248
Ser oda - i sani, 248
Serpmeli mintan, 98
Ser resenbaz, 301
Ser saka - i sim, 158
Ser saksonî, 236
Ser sikke kenan, 291
Ser tıraşlık, 209
Ser tuğciyan, 184
Ser turnacı, 297
Ser zincirî, 295
Ser zurnacî, 293
Setir duzan, 289
Setre, 57
Sevâ, 84, 328
Sevr maumulâtı, 160
Sevr porselenleri, 160
Sevr tabakları, 160
Sevr vazo, 160
Seyfi şerit, 186
Seyis, 243, 257
Seyyar sofra, 61
Sicim, 166
Sikke, 30, 60, 167
Sikke kazıcılar, 291
Sikkè kenan, 291
Sikkey - i efrenciye, 160
Sikkey - i mevleviye, 30
Silâh baha, 234
Silahdar ağa, 89, 107
Silâhdar ağa elbisesi, 168
Sihahdar ağa hazinesi, 23, 26
Silâhdar ağa kilerciliği, 133
Silâhdar ağa kafdancısı, 130
Silahdar - ı şehriyarî, 107
Silhdar kara Mustafa Paşa zırhı, 27
Silahdarlar, 18
Silâh müzesi, 27
Silahşorî, 129, 225
Silahşor kalkaçanı, 166
Silahşorluk, 79, 175
Sim asâ, 98
Sim babalı tuğ, 300
Simitci, 155
Simitci başı, 155
Sim keşan, 282, 278
Sim keşan şakirdi, 278
Simkeş başı, 301
Sim saka başı, 158
Sim sakalar kethüdadı, 157
Sim sakalar koğuşu, 21
Sim sakalar ocağı, 157
Şimşimiye, 84
Şim tıraş, 167
Sinan Paşa çeşmesi, 19
Sincap, 315
Sincap kürk, 81, 169, 281
Sineklik, 158
Sini, 66
Sinir, 27
Sipahi oğlanları, 18
Siper, 27
Siperler, 168
Siyah Bursa kadifesi, 277
Siyah börk, 130
Siyah hadım ağaları, 24
Siyah kadife halta, 167
Siyah köle, 147
Siyah mintan, 60
Siyah sarık, 60
Siyah sorguç, 39, 189
Siyaset çeşmesi, 21
Siyeç altın gerdanlık, 83
Sığır boynuzu, 161, 162
Sırça köşkü, 20
Sırma püskül, 68
Sırma takke, 113, 207
Sırmayî İfrenği, 184
Sırmayî firengi çatma cüppe, 163
Sırmayî firengi kemha, 163
Sırım, 12
Sır kâtibi, 106, 334,
Sır kâtibi heybecisi, 275
Sır kâtibi yamağı, 335
Sırmalı at, 72
Sırma işleme, 68
Sırma işlemeli mahmil, 168
Sırmalı örgü, 262
Sırmalı puşide, 72
Sirmalı rik sofrası, 300
Sırma saçaklı önlük, 200
Sırma saçaklı tak, 62
Sirma tabla, 30
Sırmayî duhuyî kadife, 164
Sırp Beğinin kızı, 69
Skofa, 256
Sof, 63
Sofa, 23, 214
Sofa - i alî, 59
Sofa - i humayun, 63, 218
Sofalar, 24
Sofra ocağı, 218
Sofra, 61, 91, 134, 162
Sofra başı, 113
Sofra eskisi, 263
Soğancı başı, 146
Soğuk çeşme kapusu, 17, 20
Soğukçeşme ocağı, 235
Sokak, 62
Solak, 65
Solakan kethüdaları, 63, 315
Solak başı, 63, 198
Solaklar başı, 315
Solaklar kethüdası, 198
Solak serpuşları, 27
Solak üsküfu, 199
Soliman le magnifique, 36,
Som külâh, 9, 97, 104, 113, 264
Som yaldız kemer, 271
Som yaldız kuşak, 82
Som yaldız takke, 9
Sorguç, 34, 56, 85, 168
Sorguççu, 286
Sorguçlu destar, 79
Sorguçlu kavuk, 39
Soytarı, 307
Soyumuk eski, 125, 130
Su dolabı, 300
Su dolabı ocağı, 300
Su kolculuğu, 139
Su kullukculuğu, 133
Sultan, 29
Sultan Azizin kanlı elbiseleri, 276
Sultanî abadî kâğıd, 300
Sultanın bahçeleri, 235
Sultanın bahçeleri, 235
Sultaniye bahçeleri Hadaiki Hassaları, 242
Sultaniye sikkeleri, 167
Sultan kayıtbayın zırhı, 27
Sultan kethüdaları, 73
Sultan kisvesi, 30, 276
Sultanların erkek çocukları, 72
Sultanların kız çocukları, 72
Sultanların nikâhları, 71, 72
Sultanların vaz - ı hamli, 72
Sultan Murad dairesi, 24
Sultan Osman köşkü, 24
Sultan Osman taşlığı, 24
Sultanzade, 297
Sunuf - u askeriyye, 64
Surahi, 61, 163
Sure - i Fetih, 183
Suranî, 168, 338
Surlar, 17
Surnâme, 64, 74
Su terazisi, 21
Suture, 167
Suvari hasekiliği, 175
Suvari kafdanları, 27
Su yolcusu, 301
Suleyman Çelebi, 32
Süleyman Kanunî, 36
Süleyman şahın kızı, 69
Süll Beğin kızı, 69
Sünger, 111
Sünnet düğünleri, 64, 65
Sünnet odası, 23
Sünnet takımı, 66, 169
Süranî, 168
Sürgün, 190
Sürh sancak, 183
Sürme, 204
Sürre alayı, 76
Sürre emini, 65, 101
Sürre - i Humâyun, 100
Süzgü, 167

Ş

Şadırvan ahırı seyisleri, 243
Şadırvan ahırları, 243

eğitim, coğrafya, tarih

Şahbenek, 279
Şahî Benek büzürk, 279
Şahî Benek müzehhep basîm, 279
Şahzade, 65, 78
Şahin, 197
Şahinci, 193
Şahinci başı, 192
Şahinciyan, 190
Şahin kayacısı, 197
Şah İsmailin bazubendi, 168
Şah İsmailin kemeri, 168
Şair, 65
Şair Nef'i, 21
Şahika, 113
Şakird, 69
Şal, 63, 84
Şallar, 58, 83
Şalvar, 78, 79, 84, 93
Şam atlası, 279
Şam çarşafları, 98
Şamdan, 160, 165
Şamdan sofrası, 162
Şamî abayî, 164
Şamî seccade, 161
Şamî taş, 167
Şam kumaşları, 278
Şam usulu kılınççılar, 278
Şarabdar, 297
Şarap emini, 241
Şaraplı tülbet kürsüsü, 165
Şarkı, 65
Şark kapusu, 18
Şark silahları, 26
Şatrançlar, 277
Şeb takke, 161
Şahabi zurna, 294
Şehrayın, 74
Şehir donanması, 64
Şehremini, 302
Şehremini anbarı, 75, 304
Şehremini halifesi, 302
Şehremini kalfası, 305
Şehremini ruznamçacısı, 304
Şehremini ustası, 304
Şehrî tolga, 161
Şehri zerdnişanî Tolga, 161
Şehzade, 64, 78, 85
Şehzade efendilerin şerbetciliği, 134
Şehzadegân dairesi, 59, 78
Şehzadegân efendiler şerbetciliği, 133
Şehzadegân muallimi, 105
Şehzade kahvecisi, 96
Şehzadeler ağası, 74
Şehzadeler dairesi, 24
Şehzadelere ait elbiseler, 276
Şehzadelere ait papuçlar, 276
Şehzadelerin örnek eşyaları, 277
Şehzadelerin talim ve terbiyesi, 24, 64, 85
Şehzadelik esvabı, 277
Şehzade maiyyeti, 64
Şehzade mektebi, 24
Şehzadenin baş mürebbisi, 24
Şeker bayramı, 62
Şekerci kapusu, 158
Şem'acı cemaati, 301
Şem - i endam, 27
Şemi geran - ı hassa, 158
Şemle, 60, 165
Şemsad ağacı, 162
Şemse, 181
Şemsiper, 275
Şemşar ağacı, 165
Şemsiye, 168
Şep çırağı, 160
Şerbet bardakları, 162, 168
Şerbetci, 16
Şerbetciyi hassa silâhşoru, 14
Şerbet ve Pahude kaşıkları, 161
Şeriflere mahsus kıyafet, 341
Şetarî, 108, 199
Şevkçülü, 61
Şevkiye köşkü, 120
Şeyh, 64
Şeyhulislâm, 60, 64, 201
Şeyhülharem, 105, 297
Şikâr ağaları, 189
Şikârgâh, 197
Şikârî, 189
Şikârî - i humâyun, 191
Şikest kılınç, 167
Şilte, 68
Şilteci, 126, 215
Şimşad ağacı kerde balış, 166
Şimşirgeran, 288
Şimşirlik, 79
Şimşirlik ahırları, 243
Şirazî-yekpare bıçak, 162
Şir mah - i kozak, 300
Şir sekre kuşak, 161
Şirvan altı, 24
Şişhane tüfek, 66
Şükkı evvel defterdarı, 18
Şükkı salis defterdarı, 18
Şükkı sanî defterdarı, 18

T

Taâm örtüsü, 164
Taâm tablası, 133
Taâm tenavülü, 133
Tabakcı, 159
Tabak eskisi, 176
Tabaklar, 160
Tabanca sorguçları, 315
Tabbah, 134
Tabbahin, 325
Tabılhane mehterhanelisi, 217
Tabılbaz turası, 166
Tabılzenlik, 209
Tabip, 16
Tabla, 66
Tablakâr koğuşları, 22
Tabl - u alem mehterleri, 293, 299
Taç, 70, 159
Tac - ı matlâ, 12
Tac - ı Sultanî, 45, 154
Tafta, 277
Tafta çarşaf, 163
Tahrirat, 18, 282
Taht, 59, 82
Tahta geçmek, 60, 81
Tahta oturdu, 60
Tahtanî has oda, 106
Tahtaravancı başı, 301
Taht - ı Âli, 7
Taht - ı keykavus, 161
Taht - ı saltanat, 60
Taht kadıları, 63
Taht kapusu, 24
Tahterevancılar, 78, 243
Tahterevan katırları, 243
Taifey - i kıptiyan, 115
Tak, 62
Takke ve külâhlar, 161
Taklid - i hükûmet, 7
Taklid - i seyf, 60, 310
Taklit, 74
Takyeciler, 278.
Takyeci başı, 278, 298
Takyeciler şakirdi, 278
Talik, 168
Talip, 27
Tamam daire, 167
Tamitci, 168
Tanbura, 166
Taraf - ı miri, 63
Tarakcı, 316
Tarakcı atlası, 66
Tarzı hâs, 27
Tasbar, 164
Tasvir - i humayun nişanı, 168
Taş, 167
Taş bardak, 162
Taş kule, 23
Taş merdiven, 24
Taşra hazinesi, 159, 177
Taşra hazinedar başı, 62
Tatar arbeletleri, 26
Tatar miğferi, 27
Tataran, 226, 329
Tatar tüfenkleri, 27
Tatlıcı, 153
Tavaşî harem ağası, 95
Tavile kâtibi, 258
Tavla, 167
Tavla kâtibi, 257
Tavla tahtası, 167
Tavşanlar, 301
Tavuk, 25, 315
Tavukcu başılığın ilgası, 315
Tavuk göğsü, 234
Tavukhane, 268
Tavukhaneli, 268
Tavus kuyruğu, 164
Tay ağası, 243
Taycı cemaati, 243
Taycılar sınıfı, 243
Tazıyane kabzası, 166
Taylar ağası, 243
Teber, 265
Teberderan ocağı, 262
Teberdarlar kethüdası, 299
Tebrik, 62, 297

Teğle, 276
Tekâlifi örfiyye, 190, 243
Tekfur sarayı, 58
Tekir dağındaki hassa şahnicileri, 300
Tek etek, 12
Tek peşli, 12
Tek sorguç, 34, 44
Tekvirî destar, 214
Telhis, 75, 335, 281
Telhisçilik, 236
Telhisî ağa, 75, 257
Telhis köşkü, 26
Tel işleme, 281
Tel-kafesi, 68
Tellâk, 16, 119
Tellâllar, 60, 74
Telli çatma yasdıklar, 276
Telli kuşak, 159
Temren, 27
Teodoros Kantakuzinos, 17
Tepdil, 342
Tepdil ağa, 341
Tepdil eskileri, 341
Teydil hasekisi, 175
Tepdil - i kıyafet, 341
Tepdil kisveleri, 341, 277
Tepe başı, 83
Tepelik, 82, 83, 86
Tepsi kullukculuğu, 133
Tepsiler, 166
Teodos forn, 17
Teraziler, 166, 277
Terazu dirhemleri, 166
Terekeci başı, 241
Terfi iradesi, 24, 134
Tersane emini, 63
Tersane - i amire zindanı 300
Terlik, 93, 285
Tersane kethüdası, 62, 66
Tersane ocağı, 234
Terzi başı, 275
Terzi defteri, 276
Terzihane, 22
Terziler kârhanesi, 84, 274, 276
Tesbih, 117
Tesbihler, 167, 169
Teşrih - i lihye, 64
Testi, 167
Teşrifatcı efendi, 73, 333
Teşrifat halifesi, 333
Teşrifat kesedarı, 73
Teşrifat defteri, 65
Teşrifat usul ve kaideleri, 65
Tevaşi, 79
Tevki, 325
Tevkii, 66
Tevki - i humayun, 63
Tevki - i müselles, 168
Tevki - i refi, 63
Teşrifatî Efendi, 225
Teşrif - i humayun, 301
Tüy, 92
Tezgâh, 58
Tezgâhlar, 24, 279
Tıbyan - ı nafi, 277
Tiftik paresi, 165
Tiftik şepkülâh, 161
Tiftik takke, 161
Tirendazlık, 27
Tirendazlık icazeti, 27
Tirgeran, 291
Tirkeş, 27, 168, 200
Tirkeş yayı, 27
Tıl lafan - ı hassa, 250
Tımar defterdarı, 297
Tımarlı, 311
Tımarlı avcu, 189
Tımarlık yay, 27
Tımar sahibi, 196
Tımarsız yay, 27
Tıraş malzemesi, 169
Tıraş takımı, 132
Tırnak biçağı, 162
Tırnakcı, 124
Tokat hadaik - i hassaları, 242
Tokmak, 293
Tokmakci, 305
Tomanbay alemi, 27
Tomanbayın kılıcı, 26
Tombak maşrapalar, 21
Tonuzlu lezi, 276
Top arabacı başısı, 250
Top bürümcük, 164
Topcular, 278
Topcular Hadaik - i Hassaları, 242
Tophane mehterleri, 292
Tophane mehterleri, 292
Tophane mescidi, 20
Topkapı, 16
Top kapısı, 17
Topcu ocakları neferatı ve ricali, 60
Top kapı ocaklısı, 270
Top kapı sarayı, 16
Top kapı sarayı humayunu, 17
Toplar, 63, 167
Toplarla ilân, 62
Topuk meşti, 281
Topuz, 19, 64, 69, 83
Topuzlar, 167
Topuzlu külâh, 14
Topuzlar, 27
Torbacılar, 299
Torba, 106
Torba gezi, 27
Tornacılık, 79
Tosya kuşakları, 83
Trabzon dokuması, 63
Trabzonî çorap, 165
Trabzonî kedehi, 165
Tuğ, 107, 184
Tuğ caizesi, 188
Tuğciyan - ı hassa, 184
Tuğcu başı, 184
Tuğcular, 184
Tuğ - i zerrin, 183
Tuğkeş, 184
Tuğkeşan, 184
Tuğra, 63
Tuğray - ı garra, 63
Tuğ sahibi, 184
Tuğ - u perişanı perçem, 184
Tulum, 65
Tulumba, 315
Tulumbacılar, 65, 242
Tulumbacı başı, 242
Tulumbacı eşbehi, 242
Tulumcu, 65
Tunç kertiği, 27
Tura kabzası, 166
Turnacı cemaati, 300
Turşucu başı, 141
Turşucu eski, 133
Turşucu gediklisi, 142
Turşucu kullukculuğu, 144
Tuz anbarı, 24
Tuzluk, 165
Tuzhane, 25
Tüfenk, 112
Tufenk ağzı, 167
Tüfenkci başı, 112
Tüfenci başı helvahanelisi, 112
Tüfenci başı sofalısı, 112
Tüfencibaşı zülüflü baltacısı, 112
Tüfenkci başı heybecisi, 275
Tüfenkci gediklisi, 113
Tüfenkci ustası, 278
Tüfenkci yamağı, 112
Tüfenk kalıpları, 167
Tülbant, 165
Tülbent ağa, 108, 129
Tülbent ağaları, 62
Tülbent gulamı, 120
Tülbent örüsü, 165
Türbe örtüleri, 276
Türk barutlukları, 27
Türk çinileri, 58
Türk cirîtleri, 27
Türk eğerleri, 27
Türk halısı, 168
Türk hançeri, 27
Türk işi sandıklar, 160
Türkî sahan, 167
Türk kılınçları, 26
Türk miğferleri, 26
Türk özengileri, 27
Türk rokokosu, 26
Türk tabancaları, 27
Türk yatağanları, 27
Tütsü, 62
Tütün, 143
Tütüncü başı, 143, 181

U

Uçkur, 165
Uçkurluk, 183
Udi, 306, 297
Ufak vazolar, 28
Ulak, 190, 331
Ulema, 64, 201
Ulûfe, 191, 325
Ulûfeciler, 18
Ulûfeli avcu, 189
Ulûfeli çavuşlar, 227
Ulûfeci, 311
Ulûfeci başı, 311
Ulûfeciyan - ı yemin ve yasar, 311

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.

Ulûfeli müteferrika, 297
Ulûfe tevzii, 22
Umur-u mühimme, 300
Uskumru, 234
Usta, 69, 242, 276
Usta cariye, 64
Ustureci, 70
Usul ve terbiye, 305
Uşşak halıları, 59
Uzun etek, 12

Ü

Üç etek, 12
Üç peşli, 12
Üç peşli kapanica, 329
Üç sorguç, 50
Üçüncü Ahmed, 49
Üçüncü Ahmedin kütüphanesi, 23,
Üçüncü Ahmedin tepdil kisveleri, 277
Üçüncü Ahmedin yemek odası, 24, 59
Üçüncü çuhadar, 109
Üçüncü derece, 234
Üçüncü eski, 221
Üçüncü kadın, 83
Üçüncü kadın efendi elbiseleri, 169
Üçüncü kahveci başı, 73
Üçüncü kapı, 17, 18, 22, 23
Üçüncü mimar, 304
Üçüncü Mehmed, 39
Üçüncü Murad, 36
Üçüncü Muradın alemi, 27
Üçüncü Muradın yatak odası, 24
Üçüncü Mustafa, 52
Üçüncü mütbak, 147
Üçüncü nöbet, 159
Üçüncü Osman, 51
Üçüncü Osmanın kafdanı, 68
Üçüncü sancak, 183
Üçüncü selâm taşı, 26
Üçüncü Selim, 54
Üçüncü Selimin odası, 58
Üçüncü yer, 22
Üleş zamanı, 189
Üskûf, 130, 154
Üsküdar bostancıları, 234
Üsküdar Hadaik-i hassaları, 242
Üsküdar kadısı, 63
Üskûf, 256
Üsküflu şehbazlar, 66
Üskre, 162
Üsküdar mehterleri, 292
Üstad, 311
Üstadan-ı matbahı has, 133, 148
Üstadan-ı matbahı ağayan, 133
Üstad-ı bahçeyi göksu, 242
Üstad-ı kös, 166
Üstad-ı musiki, 79
Üstad-ı tabl, 166
Üstad pişiriciler, 149, 150
Üst elbisesi, 107
Üstlük, 30, 39, 108, 285
Üstlük ferveı samur, 134

V

Vacibürriaye ağalar, 297
Vak'a-i Hayriyye, 16, 126
Vak'anüvis, 8
Vale, 276, 279
Vali çavuşbaşı, 79
Valide alayı, 70
Vali defterdarı, 79
Valide sultan, 70, 77
Valide sultan baş ağası, 103
Valide sultan baş kapu gulamı, 104
Valide sultan hamamı, 58
Valide sultan kahveci başısı, 96
Valide sultan kethüdası, 103
Valide Sultan mutbağı, 147
Valide Sultan yemek odası, 58
Valide Sultan yeri, 87
Valide taşlığı, 24, 58
Vali kapu ağası, 79
Vali kapucu başı, 79
Vali kapucular kethüdası, 79
Vali lalası, 79
Vali mirahoru, 79
Vali mir-i alemi, 79
Vali nişancısı, 79
Vali peyki, 79
Vali reisülküttabı, 79
Vali silahdarları, 79
Vali sölaki, 79
Vali şehzadeler, 79
Vaşak, 66, 84
Vaşak kürklü sırmayi firengî çatma kadife, 164
Vaşak paçalı cüppeler, 163
Vaşak paçası kürklü sırmayi firengi çatma cüppe, 163
Vazolar, 28, 160
Vekilharc, 148, 150, 236
Velâdet, 63, 64
Velâdet-i humayun, 63, 315
Velâdetname, 74
Veliahd, 78
Veliahd dairesi, 24, 79
Veliahd kahvecibaşısı, 96
Velime, 299
Venedik halileri, 279
Venedik kumaşları, 63
Vergi daireleri, 21
Vezir, 66, 71
Vezir baştepdili, 340
Vezir came, 299
Vezir iç oğlan başçavuşu, 338
Vezir-i evvel, 325
Vezir-i sani, 325
Vezirlerin mehterhanesi, 293
Vezir oğulları, 297
Vezir tatar ağası, 329
Vezir tercümanı, 339
Veznedar, 257
Vidos Hadaiki hassaları, 242
Vieux-Sérail, 16
Viyana porselenleri, 160
Voynik, 244
Voynuk, 243
Voynuk ağaları, 244
Voynuk beyleri, 243
Voynuk saraskeri, 243
Voyvoda, 72
Vükelâ, 63
Vükelâ kapusu, 20

Y

Yaba, 167
Yağhane, 25
Yağmurluklar, 111, 165, 315
Yaka, 78, 144
Yakalık, 103
Yakalı baltacılar ocağı, 22
Yakut, 67
Yakutlu babalar, 161
Kakutlu kılınç, 26
Yakutrenk, 324
Yaldızlanan evani, 298
Yaldızlı çeşme, 58
Yaldızlı çiniler, 58
Yaldızlı kitabeler, 58
Yaldızlı musluklar, 59
Yaldızlı sim babalı tuğ, 300
Yaldızlı top, 184
Yaldız takke, 146
Yalı köşkü, 20, 65
Yalı köşkü kapısı, 20
Yamak, 147
Yanbolu kebesi, 164
Yançılar, 277
Yangın tulumbaları, 315
Yanlı, 111
Yapışdırmalar, 93
Yapuk, 297
Yarbığ, 325
Yasdık, 67
Yasdık kılıfları, 58
Yasdıklar, 163
Yasrık saatleri, 168
Yasdık yüzü, 163
Yaşmak, 78, 92, 298
Yatağanlar, 27
Yataklık, 58
Yatak mahallı, 72
Yatsılık, 140
Yavus Sultan Selimin mühürü, 64
Yavrucu, 196
Yavru zamanı, 196
Yay, 26, 166
Yaycılar, 68, 286, 278
Yaycı şakirdi, 278
Yay kirişi, 166, 167
Yaylabaşı, gulamı, 74, 232
Yayla başkapı gulamı, 98, 231
Yay tozu, 166
Yazı çilbentleri, 168
Yazı çekmeceleri, 168
Yazıcı efendi, 170, 171, 172, 173

Yazı çekmecesi, 58
Yazıhane, 58
Yazı meşk etmek, 79
Yazı takımları, 168
Yazı yazma, 79
Yazı yeri, 21
Yazlık harem, 20
Yedek atlar, 61
Yedekciler, 65, 111, 184
Yedek çizme, 109
Yedek takımı, 235
Yedi altun başlı sancaklar, 183
Yedi iklim padişahı, 183
Yedikule mahzenleri, 160
Yedikule mehter takımı, 292
Yedinci mutbak, 147
Yedinci sancak, 183
Yedinci tabaka, 234
Yedi tuğlu han, 184
Yele, 27
Yelek, 251
Yelken bezi, 62
Yelken bezleri, 315
Yelpaze, 61, 158
Yelpazeler, 164, 277
Yeltar, 167
Yemekhane, 23
Yemek sahanı, 61
Yemek tablaları, 58
Yemek takımları, 61, 62, 160
Yemeni, 81, 92, 99, 145
Yemende, 167
Yemişçi, 140
Yemişçi başı, 140
Yemişçi eski, 133
Yemişçi gediklisi, 140, 142
Yem ma-ı gâhî, 300
Yeniçeri ağası, 59, 63
Yeniçeri kâtibi, 63
Yeniçeri kul kethüdası, 59
Yeniçeri kethüdası, 63
Yeniçeriler, 18
Yeniçeri ocağı ricali, 60, 61
Yeniçeri sekban başı, 59
Yeniçeri üskûfu, 120
Yenikköy mehterleri, 292
Yeni saray, 16
Yenisaray başkapı gulamı, 74
Yenisaraydaki koğuş hocalığı, 10
Yenisarayın açılışı, 16
Yenisaray hasahır ağası, 7
Yeni saray has ahırlıları, 7
Yenisarayın inşası, 16
Yenişehir, 5
Yen kapağı, 91
Yenli, 111
Yer, 17, 279
Yere batan sarnıcı, 21
Yerle beraber temenna, 78
Yerli danteller, 92
Yer öpme, 63
Yeşil baştarda, 62
Yeşil Bursa kadifesi, 277
Yeşil cüppe, 16
Yeşil Familia, 28 160
Yeşil makdem, 234
Yeşil kavuk, 16
Yeşil sancak, 183
Yeşim çanak, 163
Yeşim maşrapa, 163
Yeşim paraleri, 165
Yeşim tepsi, 166
Yeşim üskûre, 162
Yezit atlası, 163, 164
Yezidi benek atlas fiston, 164
Yezidi benek kemha dolama, 163
Yezidi çatma kadife fiston, 164
Yezidi çatma kemha kafdanlar, 164
Yezid kadifesi, 164
Yezid kemhası dolama, 163
Yezid kemhası kılınç gılafları, 166
Yezid kemhası perde, 164
Yezidi sade kemha, 164
Yiğit başı, 294, 292
Yirmilik altın gerdanlık, 83
Yıldırım Bayezid, 31
Yıldız çini fabrikası porselenleri, 160
Yaldız taşı, 168
Yırtmaçlı etek, 12
Yoğurtcu başı, 301
Yontma mermer, 19
Yorgancı, 275
Yorgancı başı, 275
Yövmiyeli, 297
Yularcılar, 250
Yularcılar şakirdleri, 243
Yularcı şakirdleri, 250
Yumuşak ipek, 84
Yundciyan Bölük başıları, 301
Yundciyan bölük mülâzimleri, 301
Yundcular, 243
Yund oğlanları, 243
Yusufi, 30, 159
Yusufi mücevveze, 82
Yuvacı, 196
Yuvarlak tepeli, 85
Yüksek yaka, 144, 264
Yün abaî, 164
Yün kuşak, 161
Yüz yazısı, 93
Yüzük, 71

Z

Zabit, 63
Zafer ayâtı, 183
Zafer sütunu, 22
Zağar, 63
Zağarcı başı, 189
Zahire, 297
Zahire nazırı, 297
Zaim gediklisi, 305
Zaimî, 129
Zaim kiyafeti,
Zat-ı padişahî, 63
Zayiçe, 204, 206
Zeamet sahibi, 196
Zemin pus, 61
Zemiştanî çuha, 299
Zenberek mengenesi, 167
Zenberek yayı, 166
Zenberekli yaylar, 26
Zenbil, 165
Zenci ağalar, 74, 97
Zenci habeş ağaları, 93
Zerbaft, 63, 279
Zerde, 66
Zerdnişanî tolga, 161
Zerd sancak, 183
Zerdüzan, 290
Zerdüz Bisat, 64
Zerdüz Nihalî, 59
Zergeran, 291
Zer gûbân, 289
Zer-i mahbub, 75
Zernişanî balık dişi sap, 166
Zernişanî hançer, 162
Zernişanî hokka, 162
Zernişanlı bakır maşrapa, 163
Zernişanyan, 291
Zevait voynuk, 243
Zevrakçe-i humayûn, 61
Zevvakini Hassa, 138
Zeyc, 201
Zeyil peşrev oku, 27
Zeytunî renkli çiniler, 28
Zihgîr, 27
Zihgîrler, 168
Zinciri, 293
Zincirler, 110, 167, 243
Zincirli kamçı, 111
Zinciryan, 293
Zilzen, 218
Zivana, 200
Zibunlar, 277
Zırh aksamı, 27
Zırhçılar, 283
Zırh gömlekli mintanlar, 27
Zırhlar, 166, 277
Zırhlı elbiseler, 21
Zırh takımı, 168
Zırmışk, 300
Zokak, 62
Zokak inşası, 301
Züama, 225, 305
Zülfiyan-ı hassa neferatı, 299
Zurna, 294
Zurnacı, 293
Zülfikarlı müselles sancak, 183
Zülüf, 99, 109
Zülüflü baltacılar, 260
Zülüflü baltacılar kethüdası, 261
Zülüflü şepkülâh, 211
Zülüflü som külâh, 99, 211
Zülüfliyan, 297
Zümrütlü çizme, 67
Zümrütlü kılınç, 26

©İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ATATÜRK KİTAPLIĞI

BİBLİYOGRAFYA

ATÂ - Tarih-i Enderun

D'OHSSON - Tableau general de l'Empire Ottoman, Paris, 1791

ARİFİ PAŞA (Müşir) - Mecmua-i tasavir-i Osmaniyye

JHON YOUNG - Sultanlar Albümü

ESAD EFENDİ - Teşrifat-ı kadime

BRENDİZİ - Osmanlı Kıyafetleri Albümü

WİLLİAM ALEXANDER - Picturesque representations of the dress and manners of the Turks (1814) terc: Muharrem Feyzi Togay (Eski Türk Kıyafetleri)

HAMMER - Devlet-i Osmaniyye, tarihi; Terc: Atâ Bey

J. B. Tavernier - Nouvelle relation de l'interieur du Serrail du Grand Seigneur; Paris 1675

ANTONİO DELLA TOLLA - Costumi degli Ottomani

ABDÜRRAHMAN ŞEREF - Topkapı Saray-ı Humayunu (TOEM)

MALCOLM MAC-COLL Sultan et les grande puissances; Paris 1899

(.....) Tableau Historique, politique, et moderne de l' Empire Ottoman (Paris)

AYNÎ ALİ (Müezzinzade) - Kavanin-i âl-i Osman der hülasa-i mezamin-i defter-i divân; 1280 İstanbul

C. OSKANYAN - The Sultan and his people (1857 London)

ENVERİ - Düsturname; neş; M. Halil Yınanç, İst. 1928

ENCYCLOPEDİE DE L'İSLAM, T. (I - IV)

KOÇİ BEY Mecmuası - Nur-u Osmaniyye Kütüph. 6

M. GUER - Moeurs et usages des Turcs, leur religion, leur gouverement civil. Militaire et politique (Paris) 1747)

HİLMİ URAN - Üçüncü Sultan Mehmedin Sünnet Düğünü 1942

AHMET REFİK - Onuncu asr-ı hicride İstanbul hayatı

LEON LAMOUCHE - L' Organisation de l'Empire Ottoman; Paris 1895

ASIM - TARİH; C. 1 - 2

PİETRO DELLA VALLE - İlviaggio D'Oriente

EVLİYA ÇELEBİ - Seyahatname, C. 1 - 10

HALKONDİL halcondile) - Histoire de la decandance de l'Empire Grece et l' établissement de celuy des turcs (Paris 1620 (A. THOMAS'ın zeyli ile)

İBN - İ BATUTA (Seyahatname) Terc: Şerif Paşa C. 1 - 12

BARON DE TOTT - Mêmoire du Baron de Tott sur les Turcs et les Tartares. (Amsterdam 1784)

İBN-İ KEMAL - Tarih-i Âl-i Osman (Nuru Osmaniye Kütüp.)

SAN LEVİ - Souvenir de voyage de S. M. İ. le Sultan Mehmet Va Salonique

HAYRULLAH EFENDİ - Tarih

FERİDUN - Tagebuch der aguptischen expedition des Sultans Selim I. (1916 - Weimar)

A. UBİCİNİ - Etat Present de l'Empire Ottoman statistique gouvernement, administration, finance armee (Paris 1876)

FERİDUN BEY - Munşaat, C. 1 - , İst. 1274

Max Tilke - Orientalische Kostüme

MADAM MONTEGU - Türkiyeye ait mektuplar, TOEM Sene 5

MAARİF VEKÂLETİ - Güzel Sanatlar Mecmüası

TOPKAPI SARAYI MÜZESİ - Resim salonundaki Padişahlara ait resimler, duvarlardaki şecere resim ve tabloları, kütüphanede kara kalem boya ile yapılmış, birinci Osman'dan İkinci Mahmud'a kadar Padişah resimleri. No: 47939/1896/1

HAFZA HATUN VAKFİYESİ - Topkapı sarayı evrakı n; 7083

Mme de GOMEZ - Histoire d'Osman Premier du nom XIX Empereur des Turcs, et de l' İmperatrice Aphendina Ashade (Paris 1734)

HASAN RUMLU - Ahşen üt-tevarih, Nur-u Osmaniyye kütüphanesi (Yazma)

TOPKAPI SARAYI MÜZESİ (Kütüphane) - Şehzade Süleyman Paşa ve sairenin elbiseleri No: 42397/1902/7 - At üstünde Padişah resmi 49096 1919/24 (Müze kısmında) Fatih'den itibaren Padişahlara ait elbiseler.

Dr. GİULİO FERRARİO - Le costume ancien et moderne ou Histoire;

UZUNÇARŞILI (İ. Hakkı) Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı

BEŞİR ÇELEBİ MENAKİBİ - Medine-i Edirne (Türk Tıp Tarihi Arkivi

ANKARA ETNOGRAFYA MÜZESİNDE Türk Kıyafetlerine ait resimler

İSTANBUL ASKERİ MÜZESİndeki kıyafete ait eşyalar

ALEKSANDRE VAN WİLLİNGEN (Constantinople) London 1906

ATAYI - Şakayık zeyli, İstanbul Tab'ı

T. S. CANTACASİN - Petit traicté de l' origine de Turque (Paris - 1896)

LUTFİ PAŞA tarihi AL-i Osman, İst. 1341

HUMPHRY - The Hekim-baschi or the adventures of Giuseppe Antonelli a doktor in the Turkish service (London 1864)

ZARİF ORGUN - Osmanlı İmparatorluğunda tuğ ve sancak (Tarih vesikaları Dergisi sayı 4)

Jean Chesneau - Le Voyage de M. d'Aramon, (Paris - 1887)

MECDİ-Şakayık tercümesi ve zeyli

SANDY - Travels, containing and history of the original and present state of the Turkish Empire (London 1673)

ORUÇ BEY - Tarih-i Al-i Osman

MARSİGLİ - L'etat militaire de l' Empire Ottoman (Paris 1731) Terc: Nazmi, İst. 1934

J. İ. TAYLOR - Gyre thro the orient (Princeton 1869)

M. A. SMYTH - W. WARİNGTON - Ayear with the Turks or sketches of travel in the European and asiatic dominions of the Sultan (London 1854)

AHMET REFİK - Fatih Devrine ait vesikalar, TOEM, sene 8

Bu tez Yıldız Teknik Üniversitesi Kütüphaneleri tarafından taranmıştır.

ALEXANDRE VAN MILLINGEN-Constantinople (London 1906
AŞIKPAŞAZADE - Tarih-i Al-i Osman
CHARLES WHİTE - Three Years in Constantinopoli or domestic manners of the Turks in 1844 (London 1845)
AHMET RASİM - Tarih ve Muharrir
MİLADY DE GRAVEN - Voyage de Milady de Graven a Constantinople par la Crimée. en 1786
SİLAHTAR MEHMET AĞA - Silâhtar tarihi C. 1, 2;
VENEDİK KÜTÜPHANESİNDE - Türklere ait vesaik ve resimler (Ressamların isimleri, resim altlarında yazılıdır)
VATİKAN KÜTÜPHANESİNDE - Türklere ait vesaik ve resimler (Ressamların isimleri resim altlarında yazılıdır)
ROMA (Vittorio Emanuele) Kütüphanesindeki vesaik ve resimler (Bizans ve İstanbula ait vesikalar ve ressamlar)
SOLAKZADE - Tarihi (İst: 1297)
RUM Ressamına izafe edilen Albüm - Topkapı Sarayı müzesi, Üçüncü Ahmet kütüphanesi No: 3690) Bu eserin bir kaç resim ilâvesiyle benzeri Kapalıçarşıda meçhul bir kimseye satılmıştır.
RİCAUT - Histoire de l' état present de l' Empire Ottoman, traduit de l' Anglais par M. Briot (Amsterdam 1671)
İLYAS EFENDİ - Letaif-i Enderun
——— Seyahatname-i Humayun (1262) Üniversite kütüpH. No. 86136
CHARLES ROLLAND - La Turquie contemporaine hommes et choses études sur l' orient par Charles Rolland. Paris 1854
PEÇEVİ - Tarih, Cilt 1-2
M. MELLİNG - Voyage Pittoresque de Costantinople
MUSTAFA SAFİ EFENDİ - Zübdet-üt tevarih, veliyyüddin Efendi Ktüp. No: 2428
JEAN BAPTİSTE TAVERNİER - Les six Voyages de Monsieur Jean Baptiste Tavernier Ecuyer Baron d' Anbonne en Turquie, en Prese et aux Indes (1713 Paris)
R. WALSH-Voyage en Turquie et à Constantinople (Paris 1828)
KANUNNAMELER - Kanuni ve Fatih devirlerine ait.
CHARLES COLVİLLE FRANKLAND - Travels to and from Constantinople in1827 and 1828 or personal narrative (London 1830)
MÜNŞAAT MECMUASI - Es'ad Ef. KÜtüph. No: 3343
——— ——— - The Turkish Empire; The Sultan; the terrytory, and the people
Neb-i Sürname (Agâh Sırrı Levent Neşr. İst. 1943)
FREdeRİC HASSELQUİST - Voyage dans le levant dans les année 1749, 50, 51, 52 (Paris 1769)
NAİMA - Tarih
MAHMUT RAİF - Tableaux des nouveaux réglements de l' Empire Ottoman, composé Mahmout Raye Efendi, ci devant secretaire de l' ambassade Imperial pres de la cour d' Angeltarre (1798)
CEVDET PAŞA - Tarih. C. 1-12; 1309 tab'ı
MİSS PARDOE - The city of the Sultan, and domestic manners of the Turcs (Colburn 1837)
EMİNİ - Tarih (Fatih Kütüp.)
P. BANDİN - La Turquie et les Ottomans (Paris)
KÂTİP ÇELEBİ - Fezleke, C. 1-2
M. BOUCHER DE PETERES - Voyage a Constantinople par l' İtalie, la Cicil e la Gréece (Paris 1855)
KAVANİN-İ OSMANİ ve RABITAİ ASİTANE.
ADOLPHUS SLADE - Records of Travels in Turkey, Greece (1833)
KOYUNLU OĞLU M. TURGUT - Bursa ve İznik tarihi
SADETTİN EFENDİ (Hoca) - Tâc-üt-tevarih, C. 1-2 (İst. 1279)
OLİVİER - Voyage dans l'Empire Ottoman
SÜREYYA BEY - Sicill-i Osmanî (İst 1311)
JHON P. BROWN - Ancient and modern Constantinople (London) 1868)
TEVARİH-İ AL-İ OSMAN - Ayasofya KÜTÜP. No. 2705
VON ARVİEUR - Merkwürdige Nachrichten, worinneen er sowohl seine reise nach Konstantinopel in Asia ect. (Kopenhagen1755)
SELANİKİ (tarih) - İst. 1281.)
G. J. GRELOT - Relation Nouvelle d'un voyage de Constantinople (Paris 1689)
TARİH-İ OSMANİ ENCÜMENİ MECMUASI.
TARİH VESİKALARI DERGİSİ
TH. THORNTON - Etat Actuel de la Turquie (Paris 1812)
MELEK CELÂL - Türk işlemeleri İstanbul 939
GERU POLATAY - Les influences Turques dans la broderie hongroise - la novulle Revue Hongroise 1937)
ALİ - Menakıb-ı Hünerveran

osmanlı coğrafi

YANLIŞ DOGRU CETVELİ

Sayfa	Yanlış	Doğrusu
22	Ağalar kapısı	Al: Ağalar kapısı
22	At ağaları	Ak ağaları
27	Kepaze	Kepade
33	Zonaro	zonaro
42	Minyatürde	Minyatüre göre
43	giydirmişlerdi	giydirilmişdir
59	yıkandığı	yıkandığı yer
69	Bahçalar	Bohçalar
77	Herem	Harem
81	Resim	Resim
81	Vezirlerinin	Vazifelerinin
81	Kırmızı.	Kimin
85	Müzesinde	müzesinde vardır
93	Elmas para	Elmaspâre
98	yılabaşkapı gulamı	yaylabaşkapı gulamı
106	Hacı Oda kapısı	Has oda kapısı
106	Baş Çakır Arslan	Baş çakır Salan
108	Hazineyi Hassa ağavatı	Haneyi Hassa ağavatı
111	yenlı	Yenlı veya (yenli)
116	eksik	(ilâve) Sakallı ağalığı sonradan babaliye intisap ettirilerek Enderunda (Muhasip Ağalıkları) kaldı.
127	Atıklarına	Ayaklarına
129	Asar-ı mubareke	Ayât-ı mubareke
152	Mtchaux	Michaux
158	Ser Seke-i Sim	Ser Sakay-ı Sim
161	Billur Saçlı	Billur Saplı
171	(Resim altı) Hazineyi Humayun kullukcu Eskisi	Hazineyi Humayun kullukcusu
174	Hazineyi humayun kullükcu Eski	Hazineyi Humayun kullukcusu
181	Hahesli	Kafesli
196	Hassa ve çakır yuvaları	Hassa çakır yuvaları
198	Solak ortakları	Solak Ortaları
211	Dilsiz çükanı	Dilsiz Çevkânı
218	Bertucu	Beruzen
235	Karga Bekcileri	Karaca Bekcilere
243	Araplık	Arpalık
245	Soynuklar	Voynuklar
245	Mirahorlar ağaları	Mirahor Ağaları
249	Piçkecı	Pişkeşi
250	Arabacı başlığı	arabacı başılığı
251	Allam	Allom
254	Şerban	Sarban
256	Skota	Skofa (üskûfe)
276	yerli kafdan	yenli kafdan
277	Sereser	Seráser
277	kapalı	Kaplı
279	kemahcılar	Kemhacılar
279	Serkân	Serkâr
279	Amayya	Amasya
278	Ehli Hırf	Ehli hiref
283	gazzan	gazzazan
283	Setiduz	Setirdûz
328	Harac	Harç

TDV İslam Araştırmaları
Merkezi kütüphanesine
Orhan Şaik GÖKYAY'ın
KİŞİSEL

eğitim amaçlı çoğaltılmıştır.